This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

C 3 9015 00347 785 1
University of Michigan – BUHR

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Br. 842

XVIII – 2619

GODIŠNJAK BANSKE VLASTI BANOVINE HRVATSKE

1939 — 26. KOLOVOZA — 1940

I.

ZAGREB MCMXL

TISAK ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA U ZAGREBU

Digitized by Google

Digitized by Google

GODIŠNJAK BANSKE VLASTI BANOVINE HRVATSKE

1939 — 26. KOLOVOZA — 1940

I.

ZAGREB MCMXL

TISAK ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA U ZAGREBU

Digitized by Google

B
V.1

Digitized by Google

72149-235

NJEGOVO VELIČANSTVO KRALJ PETAR II.

Digitized by Google

Digitized by Google

NJEGOVO KRALJ. VIS. KNEZ-NAMJESNIK PAVLE

Digitized by Google

Digitized by Google

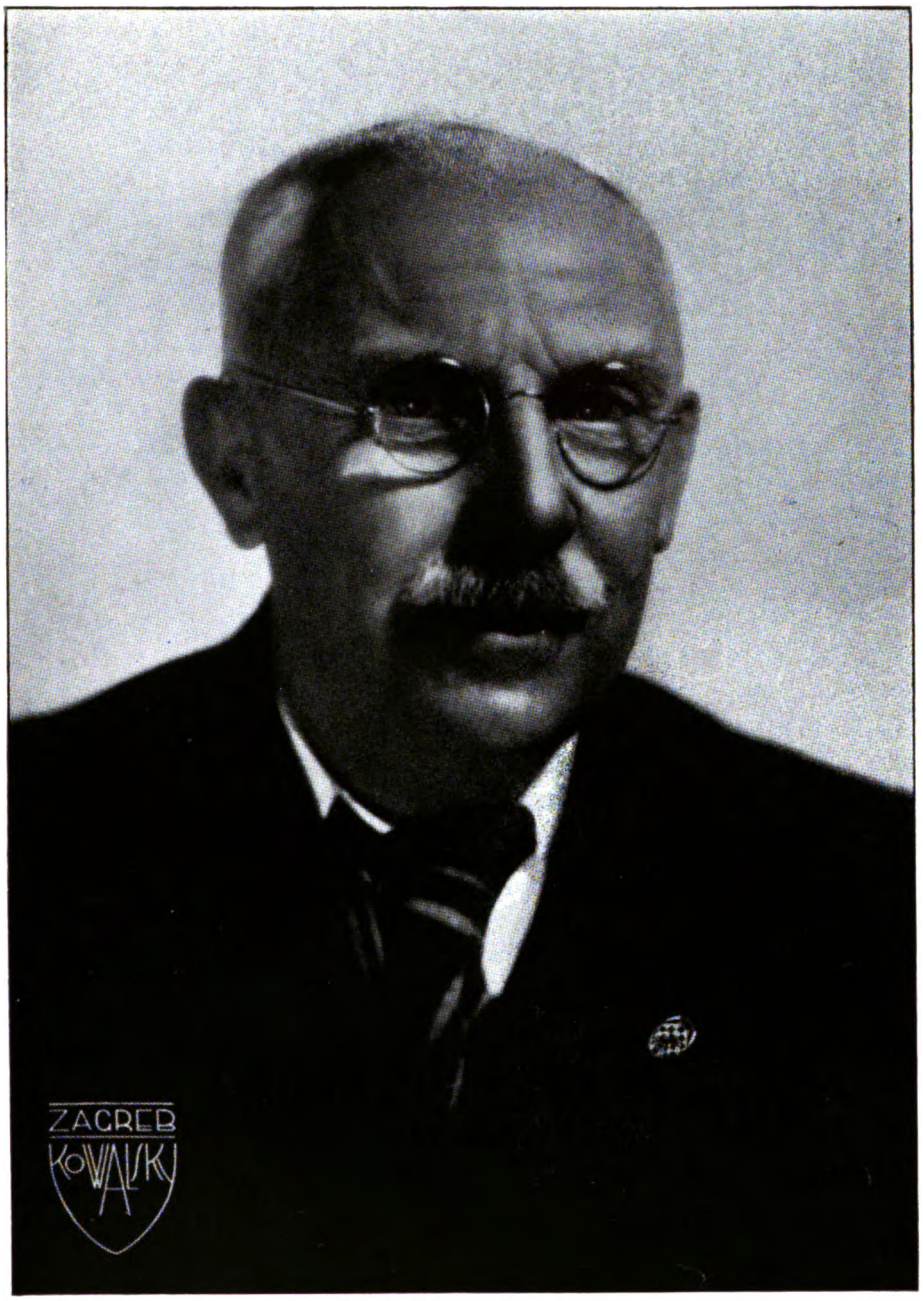

PREDSJEDNIK DR. VLADKO MAČEK

Digitized by Google

Digitized by Google

DRAGIŠA CVETKOVIĆ
predsjednik Kraljevske vlade

Digitized by Google

Digitized by Google

GENERAL BOOKBINDING CO.
77 2 1
359A 013 C 2579
QUALITY CONTROL MARK

Prva godišnjica istinskoga, narodnoga hrvatsko-srpskoga sporazuma, koji su, prema plemenitim intencijama i pod pokroviteljstvom Njegova Kraljevskoga Visočanstva Kneza — Namjesnika Pavla, sklopili vođa hrvatskoga naroda Dr. Vladko Maček i predsjednik Kraljevske vlade Dragiša Cvetković navršila se 26. kolovoza 1940. Ta godišnjica znači prvu obljetnicu osnutka banovine Hrvatske.

Uredba o banovini Hrvatskoj, taj značajni ustanovnopravni akt, položio je temelje slobodne Hrvatske i omogućio hrvatskom narodu, da u očuvanju i razvijanju svoje narodne individualnosti dobije zasluženo i pravo mjesto u zajedničkoj Jugoslaviji. Nakon mnogih nesporazuma i borba konačno je nađena osnova, koja će uskladiti interese naše uže domovine Hrvatske s našom državom Jugoslavijom, tako da će razvijena i zadovoljna Hrvatska biti zalog moćnoj Jugoslaviji kao i obrnuto. Time se povezuju braća Srbi, Hrvati i Slovenci u zajedničkoj, svima jednako dragoj Jugoslaviji, a pod vladom narodne dinastije Karađorđevića — na pravi bratski zajednički život i rad kao i zajedničku obranu prema vani. Kao vrhovna upravna vlast Hrvatske organizirana je Banska Vlast, koja, snažna i jaka, ima čitavu javnu upravu povesti novim putevima prema svijetlim idealima hrvatskoga naroda, kako su oni naročito došli do izražaja u hrvatskom narodnom seljačkom pokretu.

Banovina, rekao sam na dan prve obljetnice sporazuma, stavljena je pred vanredno teške zadaće. Preuzela je od prijašnjih uprava vrlo slabo nasljedstvo, a došla je u najteže ratno doba praćeno svim posljedicama ovoga teškoga stanja. Da se vidi točno današnje stanje banovine Hrvatske kao i svi napori i težnje, koje su učinjene kroz ovu godinu dana, odredio sam tada, da se izradi posebna, opsežna spomen knjiga, koja će sadržavati sve potrebne podatke o Banovini. U toj će knjizi, rekao sam, biti točno konstatirano, što smo preuzeli, što smo planski osnovali za sve grane narodna života i javne uprave, te što smo, pod današnjim teškim uvjetima, ostvarili. Ovu namisao provodimo sada u djelo.

Jedna je godina rada u životu naroda vrlo kratko doba, ali kada ta godina ima specijalno značenje u životu naroda, onda ima puno opravdanja, da joj posvetimo godišnjak ove vrste. Tu godišnjicu ne slavimo sa nikakvom pompom, nego je tek registriramo izdavanjem knjige, u kojoj narodna vlast sa punom predanosti u radu mirne savjesti polaže račun svome narodu, prikazujući mu vjerno kako smo se razvijali u pojedinim granama javne uprave. Zaustavljamo se na čas i bacamo retrospektivan pogled na rezultate novo provedene organizacije naše uprave i čitavog izvršenog rada, koji je protekao u teško doba međunarodnoga života. U svakom našem čovjeku dići će godišnjak samosvijest, da je narod, uza sve teškoće, na svim poljima javnoga života pokazao vidan napredak. U godišnjaku je dan obračun o onome, što nas zanima u vezi s razvitkom naše drage domovine, pa pojedini diagrami, grafikoni, karte i statistički podaci govore nijemo, ali nepobitno, da JE POLITIKA HRVATSKOGA NARODA U NARODNOM SPORAZUMU HRVATA I SRBA NAŠLA JEDINO ISPRAVAN, JEDINO REALAN I JEDINO MOGUĆ PUT.

Digitized by Google

Ovaj godišnjak dokazuje, da je Banska Vlast uistinu naša narodna vlast i da smatra narod uzorom svake vlasti. Ona je organ naroda, zastupnik njegovih interesa i čuvar njegovih pravica. Stoga ona cijeni povjerenje, koje uživa u cijeloj Hrvatskoj i bit će kao što sam rekao prilikom prvoga Uskrsa u slobodnoj Hrvatskoj (»Hrvatski dnevnik« Uskrs 1940.) sretna kada mogne vedra čela i otvorena srca stupiti pred Sabor Hrvatske da položi račun o svojem dosadašnjem radu i od pravih narodnih predstavnika primi smjernice za svoj budući rad.

Dok s jedne strane ovim godišnjakom podižemo spomenik zahvalnosti svima onima, koji su se borili za stvaranje ovoga djela, dotle s druge strane utiremo puteve budućnosti, u čijoj izgradnji svi suradujemo. Suzbijamo podjedno i one objede, koje iznose, da su Hrvati nesposobni za konstruktivnost u radu, a svi mi Jugosloveni zajedno za skladni državni život. A dokumentirajući da se i pod vrlo teškim okolnostima sadašnjice na podlozi današnjega uredenja obnovljene Hrvatske može kročiti u pravcu vidnog napretka, suzbijamo u klici svako malodušje, koje se gdjegdje javlja. Godišnjak bjelodano dokazuje, da je Hrvatska kadra, da se i u najtežim časovima, koje proživljava suvremeno čovječanstvo, posveti mirnoj i skladnoj izgradnji svih grana svoga života.

Banska Vlast ne izdaje ovo djelo u svrhu bilo kakove propagande. Stoga se svi prikazi drže čvrsto temelja stvarnosti, činjenica i istine. Svi su se suradnici trudili da izgrade enciklopediju u malome, da pokažu strogo objektivno, što se je zateklo i što se je izgradilo odnosno što se izgraduje u interesu obnovljene Hrvatske. Vodila ih je ljubav prema stvaranju i skrb oko bezuvjetnoga objektivizma prema pojedincima, prema pojedinim različnim skupinama kao jednaka težnja oko pridizanja svih pojedinih krajeva domovine.

Teškoće oko izrade ovoga godišnjaka nijesu bile malene: u prvom redu treba spomenuti nedostatak perspektive vremena, jer se za jednu godinu rada ne mogu ocijeniti ni obuhvatiti u jedinstveni sustav sve one akcije i pojave, koje se još razvijaju.

K prikazima u ovom godišnjaku valja dodati, da je Banska Vlast podupirala i da podupire svaku pozitivnu i stvaralačku privatnu inicijativu. Ona to čini u duhu one moje izjave izdavačima i urednicima »Hrvatske Enciklopedije«: »Neka Hrvatska Enciklopedija bude u duhu hrvatskih ideala: slobode, pravice i čovječnosti, pa može računati na svaku moguću pomoć banovine Hrvatske«. Svijestan sam toga, da Banska Vlast može svoje teške zadaće samo onda uspješno posavršavati, ako joj što više pomogne dobronamjerna privatna inicijativa, pa uopće čitava javnost. Banska Vlast ima prema mojim intencijama, da bude pravi narodni dom sa široko otvorenim vratima, a nikakva, bedemima opasana birokratska tvrdava.

Osobita mi je dužnost istaknuti, da Banska Vlast ne bi mogla uspješno vršiti svojih zadaća, da nema puna razumijevanja i djelotvorne potpore vodstva Hrvatske seljačke stranke na čelu s njezinim predsjednikom i vodom hrvatskog naroda Drom Vladkom Mačkom, koji je velikim naporima i mnogim žrtvama osigurao uvjete za pravilni razvitak rada ove Banske Vlasti i KOJI STALNO I POŽRTVOVNO BDIJE NAD NJENIM RADOM.

Ako se iz dokumenata ovoga godišnjaka prenese u naše duše radost i val vjere u zdrave, neiscrpne narodne snage, ako se u našim srcima nastani zdravi i vedri optimizam, ako nas na još intenzivniju i na još složniju i skladniju suradnju pokrene imperativ rada kako za Hrvatsku, tako i za cijelu Jugoslaviju, onda je svrha ovoga godišnjaka potpuno postignuta.

Banska će Vlast i nadalje izgradivati mir, red i pravicu, provoditi pravednost prema svim klasama, narodnostima i vjerama, kao i trajno težiti za političkim, soci-

Digitized by Google

jalnim i gospodarskim napretkom. Hrvatska je kulturna tradicija u svom tisućgodišnjem kontinuitetu obilježena u glavnom dvjema opće ljudskim i kršćanskim oznakama: civilitas i caritas. U duhu tih dviju odlika naše narodne duše moramo i nadalje zajednički nastojati, da povećamo naše unutrašnje snage, kako bismo još mirnije nego do sada mogli reći: »Nijesmo se dali i ne damo se nikome i nikada«, a slično je to i naš Meštrović rekao: »Tko god nam dođe, svakoga ćemo rado primiti za prijatelja, za brata, samo za gospodara nikoga«.

U ime etičkih vrednota naše narodne tradicije vodimo i danas našu borbu za slobodu, pravicu, čovječnost i napredak na svakom polju duhovne i materijalne kulture. Oslonimo li se na tu narodnu tradiciju, budemo li izgradivali i dalje svoju domovinu na temelju seljaštva — koje ne ulazi u narodnu kulturu praznih ruku već u nju unosi najviše biološke i duhovne vrednote kao nosilac zdravoga života — možemo biti sigurni, da će nam naša radinost i ljubav prema domovini izvojštiti zasluženo mjesto među narodima. Usidrenjem u etičkim načelima pravice i poštenja, vezanjem svoje sudbine sa bratskim srpskim i slovenskim narodom u Kraljevini Jugoslaviji, živom vjerom u Boga i pouzdanjem u samoga sebe koračat ćemo mi Hrvati i dalje putem napretka u svakom pravcu.

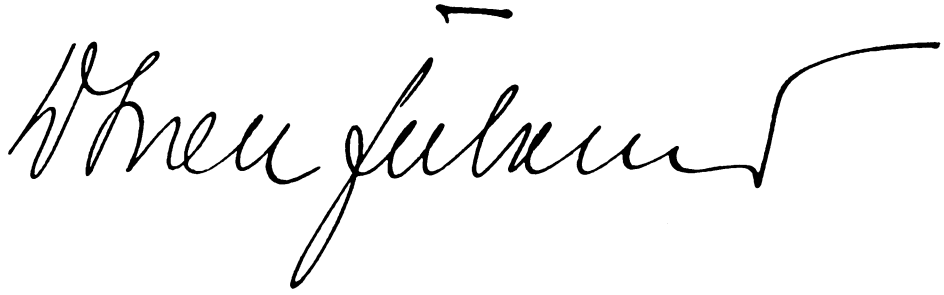

Digitized by Google

Digitized by Google

DR. IVAN ŠUBAŠIĆ
Ban banovine Hrvatske

Digitized by Google

Digitized by Google

BANSKA VLAST BANOVINE HRVATSKE

BAN HRVATSKE
DR. IVAN ŠUBAŠIĆ

PODBAN
DR. IVO KRBEK
PROFESOR PRAVA

ODJEL ZA UNUTARNJE POSLOVE
ODJELNI PREDSTOJNIK
BOGDAN BOJKIĆ
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA PROSVJETU
ODJELNI PREDSTOJNIK
PROF. IZIDOR ŠKORJAČ
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA PRAVOSUĐE
ODJELNI PREDSTOJNIK
DR. FRANJO ŽILIĆ
SUDAC STOLA SEDMORICE

ODJEL ZA SELJAČKO GOSPODARSTVO
ODJELNI PREDSTOJNIK
SLAVKO KOLAR
BANSKI SAVJETNIK

SAMOSTALNI ODSJEK ZA VETERINARSTVO
ŠEF ODSJEKA
DR. ŠIME DEBELIĆ
REDOVITI SVEUČILIŠNI PROFESOR

ODJEL ZA ŠUMARSTVO
ODJELNI PREDSTOJNIK
ING. IVICA FRKOVIĆ
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA RUDARSTVO
ODJELNI PREDSTOJNIK
ING. NIKOLA BELANČIĆ
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA OBRT, INDUSTRIJU I TRGOVINU
ODJELNI PREDSTOJNIK
DR. MIRKO LAMER
IZVANRED. PROF. VISOKE EKON. KOMERC. ŠKOLE

ODJEL ZA TEHNIČKE RADOVE
ODJELNI PREDSTOJNIK
ING. ZVONIMIR PAVEŠIĆ
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA SOCIJALNU POLITIKU
ODJELNI PREDSTOJNIK
DR. JOSIP RASUHIN
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA NARODNO ZDRAVLJE
ODJELNI PREDSTOJNIK
DR. MILUTIN KOSANOVIĆ
BANSKI SAVJETNIK

ODJEL ZA FINANCIJALNE POSLOVE
ODJELNI PREDSTOJNIK
DR. VLADIMIR FRANOLIĆ
IZVANREDNI SVEUČILIŠNI PROFESOR

PREDSJEDNIČKI URED
PREDSTOJNIK
FRANE FROL
BANSKI SAVJETNIK

KABINET BANA
ŠEF KABINETA
VLADIMIR ŠIPUŠ
BANSKI SAVJETNIK

ISPOSTAVA BANSKE VLASTI U SPLITU

POVJERENIK ISPOSTAVE BANSKE VLASTI
MATE BULIĆ
BANSKI SAVJETNIK

ZAMJEN. POVJERENIKA ISPOSTAVE BANSKE VLASTI
ANTE JAUK
ODJELNI SAVJETNIK

Digitized by Google

Digitized by Google

ORGANIZACIJA BANSKE VLASTI

Kao najviša i centralna upravna vlast banovine Hrvatske organizirana je Banska Vlast, koja ima za krug posala Banovine posve isto značenje, što ga ima državna vlada odnosno državna ministarstva za krug posala državne zajednice. Ako razlikujemo vladu (gouvernement, Regierung) od uprave (Verwaltung, administration), onda izraz Banska Vlast obuhvaća onaj najprije navedeni pojam, te odgovara pojmovno predašnjem hrvatskom izrazu: zemaljska vlada. Osnovnu ideju za tu vrhovnu upravnu vlast banovine Hrvatske dala je već sama Uredba o banovini Hrvatskoj, ostavivši propise o ustrojstvu te Vlasti zasebnoj Kraljevoj uredbi (čl. 12. Uredbe o banovini Hrvatskoj). Ta je uredba donesena 9. rujna 1939. pod imenom Uredba o ustrojstvu Banske Vlasti, ali se ona ograničila samo na načelne i najosnovnije propise i prepustila, da ostale propise donesu banske naredbe. Među tim banskim naredbama, koje uređuju pitanje organizacije Banske Vlasti kao i njenih različnih ustanova, savjeta i slično, najvažnije su: Naredba o unutarnjem uređenju Banske Vlasti od 1. XII. 1939. naredbe o djelokrugu pojedinih odjela Banske Vlasti odnosno o djelokrugu Predsjedničkog ureda i Kabineta Bana, kao i naredba o djelokrugu i unutarnjem uređenju Ispostave Banske Vlasti u Splitu od 4. kolovoza 1940.

Na čelu Banske Vlasti stoji Ban. No značilo bi posve pregledati njegovo značenje i položaj, kad bi se on samo posmatrao kao šef Banske Vlasti. Njegovo značenje i njegova ovlaštenja prelaze daleko granice same Banske Vlasti — i Ban, u tom pogledu, stoji iznad Banske Vlasti. Prema starim tradicijama hrvatskoga državnog prava hrvatski ban je imao naročiti, uzdignuti položaj, smatrao se namjesnikom kraljeve vlasti i stvarnim potkraljem. U provedbi načela ustavne monarhije Ban, po današnjem pravu, premapotpisuje svaki pismeni čin Kraljevske vlasti u stvarima iz nadležnosti banovine Hrvatske i snosi za njega odgovornost. To vrijedi i za sam ukaz o imenovanju i razrješavanju Bana, a pogotovo za ukaz o raspuštanju Sabora. U uspoređenju s pojedinim stvarima iz ministarske nadležnosti, Banova je nadležnost mnogo veća i šira od ministarske (tako na pr. odluke o službenim odnosima službenika).

Banska Vlast je organizirana strogo monokratski prema načelima predsjedničkog režima, protivno ministarskom režimu. Banska Vlast se ne dijeli u samostalne resore (ministarstva), na čelu s političkim ličnostima, već unutarnja podjela Banske Vlasti na pojedine odjele ima više tehničko-organizacijsko značenje. Politička ličnost je jedino Ban. Sve se odluke iz nadležnosti Banske Vlasti donose u ime Bana. Koje akte potpisuje Ban, a koje podban, odjelni predstojnici i niži činovnici za Bana, određeno je zasebnim internim raspisom Bana o potpisivanju rješenja Banske Vlasti. Ban određuje na čelo pojedinog odjela činovnike (odjelni predstojnik), koji su njemu odgovorni. Samo za Bana, koji nije činovnik nego politički funkcionar (vladajući organ), vrijedi zasebna politička odgovornost: Kralju i Saboru, kao i zasebna kaznena odgovornost (naročiti način optuživanja i posebni banovinski sud). Jednako, od svih funkcionara Banske Vlasti, može jedino Ban biti narodnim zastupnikom hrvatskoga Sabora. Svi ostali funkcionari Banske Vlasti, od podbana na niže, imaju strogo činovnički položaj, pa za njih vrijedi obična činovnička odgovornost i oni ne mogu biti narodni zastupnici. U tome je pogledu bio bitno različan položaj odjelnih predstojnika bivše hrvat. slav. dalm. zemaljske vlade (u početku tri odjela: unutarnji, bogoštovlje i nastava, pravosuđe, kome kasnije pristupa narodno gospodarstvo), za koje je vrijedila, banu slična, posebna odgovornost i koji su se mogli birati za hrvatski Sabor. I tim je najznačajnija crta u organizaciji današnje Banske Vlasti strogo i snažno razvijeni predsjednički režim, tako da su svi funkcionari Banske Vlasti, izuzimajući jedino Bana, obični činovnici. I režim bivše hrv. slav. dalm. zemaljske vlade bio je, poradi jako razvijene banove vlasti, predsjednički režim, no u mnogo slabijem obliku od današnjeg režima Banske Vlasti. Kad jednom otpočne djelovati

Digitized by Google

hrvatski Sabor, pokazat će se, da li će biti potrebno prijeći na stanoviti slabiji oblik predsjedničkoga režima.

Predsjednički režim se ne može samo zadovoljiti time, da pojedine rasparčane odjele i ustanove neposredno podredi šefu uprave, u našem slučaju Banu, nego su mu zbog potrebne koncentracije posala potrebna i druga centralna mjesta. Pri današnjoj organizaciji Banske Vlasti postoje poglavito tri takva centralna mjesta, koja praktički provode načela jedinstva Banske Vlasti: Podban, Predsjednički ured i Kabinet Bana. Podban je zakonski zamjenik Bana i njegov »najviši stručni i pomoćni organ«. On »vodi stručne poslove uprave i vrši u djelokrugu, koji mu Ban odredi, nadzor nad svim odjelima, s gledišta zakonitosti i administrativne tehnike, vodeći naročitu brigu, da rad svih odjela bude skladan i jednoobrazan.« U nadležnost Predsjedničkog ureda idu naročito pitanja službenih odnosa banovinskih službenika. Potrebno je čitavu personalnu politiku banovinskih službenika koncentrirati na jednom mjestu, i bilo bi vrlo pogibeljno za čitavu tu politiku, kad bi se ona posve podijelila i razbila na 11 odjela Banske Vlasti. Pri tome, i prema današnjoj organizaciji predsjedničkoga ureda, vrše pojedini odjeli potrebni veći ili manji utjecaj na čitavu tu personalnu politiku. Kabinet Bana ima mnogo veću nadležnost i mnogo je više nego što su to obično ministarski kabineti (tako naročito kabineti naših pojedinih ministarstava), a poglavito je mnogo više od običnoga ličnog sekretarijata. U njegovu nadležnost idu pretežno politička pitanja, poglavito su Kabinetu predani svi poslovi, koje je prije toga vršio pododsjek za državnu zaštitu. U uporedenju s negdašnjim predsjedničkim uredom hrv. slav. dalm. zemaljske vlade ima današnji Predsjednički ured mnogo manju nadležnost, jer je dijeli s Kabinetom bana. Nadležnost Predsjedničkog ureda bivše hrv. slav. dalm. zem. vlade podijeljena je danas između Predsjedničkog ureda i Kabineta. Među takve centralne organe idu naročito nadzorni organi, kojima se Ban može služiti »za vršenje nadzora nad cjelokupnom upravom Banovine.« Ti nadzornici vrše svoj rad po neposrednim uputama Bana i ulaze u sastav Predsjedničkog ureda.

Težište uprave i otpravljanje pojedinih upravnih agenada počiva, u istinu, u odjelima Banske Vlasti, kojih ima jedanaest: 1) za unutarnje poslove, 2) za prosvjetu, 3) za pravosuđe, 4) za seljačko gospodarstvo, 5) za šumarstvo, 6) za rudarstvo, 7) za obrt, industriju i trgovinu, 8) za tehničke radove, 9) za socijalnu politiku, 10) za narodno zdravlje i 11) za financijalne poslove. K tome pristupa, odvajanjem od odjela za seljačko gospodarstvo, odsjek za veterinarstvo, koji je »načelno samostalan i neposredno podređen Banu, no u poslovima, koji su od naročita značenja za seljačko gospodarstvo, rješava uz suglasnost predstojnika odjela za seljačko gospodarstvo«.

Na čelu odjela stoji odjelni predstojnik, »koji u ime Bana, a na vlastitu odgovornost, upravlja svim poslovima odjela«. Pojedini se odjeli dijele na odsjeke, pododsjeke i samostalne referate. Na čelu odsjeka stoji šef odsjeka, a na čelu pododsjeka šef pododsjeka. Šef odsjeka je u pravilu neposredno podređen odjelnom predstojniku, a šef pododsjeka šefu odsjeka. No Ban može pojedine šefove odsjeka ili pododsjeka sebi neposredno podrediti, a slično može, uz odobrenje Bana, učiniti i odjelni predstojnik s pojedinim pododsjekom ili samostalnim referatom.

Pojedini se odjeli dijele u ove odsjeke i pododsjeke:

1. Odjel za unutarnje poslove: a) upravni, b) samoupravni, c) redarstveni, d) vjerski, e) za civilnu zaštitu i vojničke poslove i f) računski;

2. Odjel za prosvjetu: a) glavni (sa 4 pododsjeka: opći; visoke škole i znanstveni zavodi; umjetnost, književnost i štampa; tjelesni odgoj), b) za organizaciju nastave (sa 3 pododsjeka: opći nastavni; srednje i narodne škole), c) za srednje škole (sa tri pododsjeka: personalno-administrativni za gimnazije i učiteljske škole; računarski za gimnazije i učiteljske škole; za personalne, administrativne i računske poslove građanskih škola), d) za narodne škole (sa dva pododsjeka: personalno-administrativni i računski) i e) za seljačku prosvjetu;

3. Odjel za pravosuđe nema zasebnih odsjeka;

4. Odjel za seljačko gospodarstvo: a) opći (sa dva pododsjeka: personalno-administrativni i računski), b) za plansko seljačko gospodarstvo i prehranu (sa tri pododsjeka: proučavanje i organizacija seljačkog gospodarstva, statistika i nadzor sreskih agronoma; gospodarsko zadrugarstvo; prehrana naroda), c) za biljnu proizvodnju (sa dva pododsjeka: ratarstvo i livadarstvo s pašnjarstvom; voćarstvo, vinogradarstvo, vinarstvo, hortikultura i povrćarstvo; svinjarstvo, ovčarstvo, kozarstvo i sitno sjeka: govedarstvo s mljekarstvom; konjarstvo; svinjarstvo, ovčarstvo, kozartsvo i sitno živinogojstvo; ribarstvo), e) za gospodarsku prosvjetu i banovinska dobra (sa dva pododsjeka: gospodarske škole, tečajevi i gospodarska propaganda; školska dobra), f) za agrarnopravne poslove (s tri pododsjeka: agrarna reforma; kolonizacija i parcelacija; zemljišne zajednice i kućne zadruge);

Digitized by Google

Samostalni odsjek za veterinarstvo (sa četiri pododsjeka: opći; suzbijanje stočnih zaraza; higijena životnih namirnica i promet stokom; kurativno veterinarstvo, veter. higijena i propaganda);

5. Odjel za šumarstvo: a) glavni (s pet pododsjeka: opći; pravni; personalni; šumarsko-politički; računsko-ekonomski), b) za šumsko gospodarstvo u banovinskim šumama (sa dva pododsjeka: glavni šumski prihodi i nuzgredni šumski proizvodi), c) za šumsko gospodarstvo u nebanovinskim šumama (s tri pododsjeka: imovne općine; zemljišne zajednice i ostale šume pod osobitim javnim nadzorom; privatne šume), d) šumsko-tehnički (sa dva pododsjeka: uređivanje šuma i građevinarstvo), e) pošumljavanje i uređivanje bujica (sa dva pododsjeka: pošumljavanje i bujičarstvo), f) za lov i lovno gospodarstvo;

6. Odjel za rudarstvo: a) opći (sa dva pododsjeka: pravno-personalni i računsko-administrativni), b) nadzorno-tehnički (sa četiri pododsjeka: rudarsko-policijski; tekuća i plinska goriva; rudarsko-socijalni; nastava i statistika), c) za banovinsko-rudarski posjed;

7. Odjel za obrt, industriju i trgovinu: a) opći, b) za obrt i industriju (sa dva pododsjeka: za obrt i industriju), c) za trgovinu i novčarstvo (sa tri pododsjeka: unutarnja trgovina; vanjska trgovina; novčarstvo i osiguranje), d) za stručno školstvo, e) za turizam i promet (sa dva pododsjeka: turistički i prometni) i f) za pomorstvo i riječno brodarstvo;

8. Odjel za tehničke radove: a) opći (sa tri pododsjeka: pravni; personalni; računsko-administrativni), b) za puteve, mostove i željeznice (sa tri pododsjeka: za održavanje; za građenje puteva; za građenje mostova), c) za vodogradevine (sa četiri pododsjeka: hidrografski; regulacioni; melioracioni i vodoopskrbni), d) za arhitektonske radove (sa tri pododsjeka: gradska arhitektura; seoska arhitektura; regulacija gradova i mjesta) i e) elektro-strojarski (sa dva pododsjeka: za elektrostojarske radove i nadzorništvo parnih kotlova);

9. Odjel za socijalnu politiku: a) opći, b) statističko-demografski, c) za slabe zbog bioloških nedostataka, d) seljački, e) radnički i f) iseljenički;

10) Odjel za narodno zdravlje: a) opći (sa dva pododsjeka: pravno-personalni i računsko-ekonomski), b) za zdravstvenu službu (sa dva pododsjeka: zdravstvena služba i ljekarne), c) za higijensku službu (sa dva pododsjeka: higijenska služba i sanitarna tehnika) i d) za bolnice i lječilišta (sa dva pododsjeka: bolnice i lječilišta) i

11. Odjel za financijalne poslove: a) opći, b) za izradu proračuna, c) za banovinske prihode, d) za banovinsku imovinu, dugove i katastar i e) za financijalnu kontrolu samouprav-nih tijela.

Osim toga postoje pri Banskoj Vlasti još i ove ustanove: pod Predsjedničkim uredom: Statistički ured; pod odjelom za prosvjetu: Geofizički zavod, Geološki zavod i Zemaljski arhiv; pod odjelom za seljačko gospodarstvo: Zavod za osiguranje; pod odjelom za rudarstvo: Institut za gorivo, rude i metalurgiju i Rudarsko-geološki institut; pod odjelom za obrt, industriju i trgovinu: Ekonomski institut, Filmska središnjica, Zavod za promicanje industrije i obrta i Centralni zavod za kućni obrt; pod odjelom za tehničke radove: Zavod za ispitivanje materijala; pod odjelom za socijalnu politiku: Ortopedska radionica; pod odjelom za narodno zdravlje: Škola narodnog zdravlja sa Školom za sestre pomoćnice i Zavod za proizvodnju lijekova biološkog i kemijskog sastava; pod odjelom za financijalne poslove: Glavni banovinski računarski ured, Glavna blagajna i Glavna pisarnica.

Osim toga postoje pri Banskoj Vlasti i različni stručni savjeti odnosno stručna povjerenstva, kao naročito: Zdravstveni savjet banovine Hrvatske, Banski prosvjetni savjet, stručni privredni savjetodavni odbori i drugo.

Kao prelazno uređenje — dok se ne provede nova upravna organizacija Hrvatske i ne stvore srednje upravne vlasti između Banske Vlasti i sreskih načelstava — djeluje na mjesto dotadanje Banske uprave u Splitu Ispostava Banske Vlasti u Splitu. Pored područja bivše Banske uprave obuhvaća Ispostava i srezove: Dubrovnik, Fojnicu i Travnik. U glavnome je Ispostava zadržala nadležnost predašnje Banske uprave. Ban može naredbenim putem oduzimati iz nadležnosti Ispostave pojedine poslove ili dodjeljivati joj u nadležnost nove. Protiv odluka, koje Ispostava donosi u prvoj molbi otvorena je žalba na Bansku Vlast(slično kao što je prije išla od banske uprave na pojedina ministarstva). Na čelu Ispostave stoji Povjerenik, koga određuje Ban iz reda svojih činovnika. Ispostava se dijeli na odsjeke, pododsjeke i samostalne referate. Odsjeci odnosno pododsjeci Ispostave su ovi: 1) za unutarnje poslove (sa tri pododsjeka: upravni poslovi; samouprava i redarstvo), 2) za prosvjetu (sa tri pododsjeka: opći, srednje i narodne škole), 3) za seljačko gospodarstvo, veterinarstvo i šumarstvo(sa tri pododsjeka), 4) za obrt, industriju i trgovinu (sa dva poodsjeka: glavni i školski), 5) za tehničke radove (sa tri pododsjeka: putevi i mostovi; vodogradevine; arhitektonski i elektro-strojarski radovi), 6) za socijalnu politiku i narodno zdravlje (sa dva pododsjeka) i 7) za računske poslove.

Digitized by Google

Digitized by Google

PROPISI BANOVINE HRVATSKE

OD 26 VIII 1939 DO 26 VIII 1940

OPĆI PROPISI

Uredba o banovini Hrvatskoj od 26. VIII. 1939. (Službene Novine broj 194 od 26. VIII. 1939. Narodne Novine br. 196 od 30. kolovoza 1939.)

Uredba o ustrojstvu Banske Vlasti od 9. IX. 1939. (Narodne Novine broj 204 od 11. IX. 1939.)

Uredba o upravnom sudu od 12. X. 1939. (Narodne Novine broj 236 od 18. X. 1939.)

Uredba o proračunu, računovodstvu i Računskom sudu banovine Hrvatske od 12. X. 1939. (Narodne Novine broj 237 od 19. X. 1939.)

Uredba o ovlašćenju Bana banovine Hrvatske da Uredbe donijete na osnovu specijalnih zakonskih ovlaštenja može protegnuti na područje banovine Hrvatske od 21. XI. 1939. (Narodne Novine broj 270 od 28. XI. 1939.)

Naredba o unutarnjem uređenju Banske Vlasti od 1. XII. 1939. (Narodne Novine broj 273 2. XII. 1939.)

Naredba o banovinskom odvjetništvu od 29. XII. 1939. (Narodne Novine broj 294 od 30. XII. 1939.)

Uredba o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 14. I. 1940. (Narodne Novine broj 12 od 16. I. 1940.)

Pravilnik o poslovanju Računskog suda banovine Hrvatske od 12. VI. 1940. (Narodne Novine broj 137 od 19. VI. 1940.)

Uredba o izmjeni i nadopuni Uredbe o proračunu, računovodstvu i Računskom sudu banovine Hrvatske od 19. VI. 1940. (Narodne Novine broj 140 od 22. VI. 1940.)

Naredba o djelokrugu i unutarnjem uređenju Ispostave Banske Vlasti od 4. VIII. 1940. (Narodne Novine broj 177 od 6. VIII. 1940.)

UNUTARNJA I OPĆA UPRAVA

Uredba o službenim odnosima banovinskih službenika od 12. X. 1939. (Narodne Novine br. 237 od 19. X. 1939.)

Uredba o nadopuni Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika od 16. XI. 1939. (Narodne Novine br. 267 od 24. XI. 1939.)

Uredba o izmjenama i dopunama odredaba §§-a 107, 108 i 142 Zakona o gradskim općinama od 16. XI. 1939. (Narodne Novine br. 267 od 24. XI. 1939.)

Naredba o djelokrugu Predsjedničkog ureda Bana banovine Hrvatske od 3. XII. 1939. (Narodne Novine br. 275 od 5. XII. 1935.)

Naredba o provedbi disciplinskih propisa sadržanih u članovima 16—20 Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika od 5. XII. 1939. (Narodne Novine br. 277 od 7. XII. 1939.)

Naredba o obrazovanju Banskog savjeta za utvrđivanje školskih kvalifikacija od 5. XII. 1939. (Narodne Novine br. 277 od 7. XII. 1939.)

Naredba o izmjeni i dopuni Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi od 17. XII. 1939. (Narodne Novine br. 285 od 18. XII. 1939.)

Pravilnik o boravku lica upućenih na prisilni boravak od 2. I. 1940. (Narodne Novine br. 2 od 3. I. 1940.)

Naredba o odobravanju općinskih i gradskih budgeta od 11. I. 1940. (Narodne Novine br. 16 od 20. I. 1940.)

Okružnica o sastavu izbornih listina po Uredbi o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 27. I. 1940. (Narodne Novine br. 23 od 29. I. 1940.)

Uredba o postavljanju nadzornih redarstvenih izvršnih činovnika i agenata od 29. II. 1940. (Narodne Novine br. 64 od 18. III. 1940.)

Uredba o izmjenama i dopunama Zakona o općinama od 14. III. 1933. u pogledu općinskih službenika općina banovine Hrvatske od 12. III. 1940. (Narodne Novine br. 63 od 16. III. 1940.)

Uredba o priznanju vremena provedenog u službi gradskih općina banovinskim reda-

Digitized by Google

stvenim izvršnim službenicima od 27. III. 1940. (Narodne Novine br. 77 od 5. IV. 1940.)

Uredba o izmjenama i dopunama Zakona o općinama od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 84 od 13. IV. 1940.)

Naredba o sastavljanju kandidatskih lista, o sastavljanju i radu izbornih odbora i o postupku kod glasovanja za izbore općinskih odbornika u banovini Hrvatskoj od 13. IV. 1940. (Narodne Novine br. 85 od 15. IV. 1940.)

Okružnica svima Općinskim poglavarstvima u banovini Hrvatskoj o sastavu izbornih listina i kandidatskih lista od 15. IV. 1940. (Narodne Novine br. 85 od 15. IV. 1940.)

Naredba o zabrani prodaje čokolade u omotu s igraćim kartama od 15. IV. 1940. (Narodne Novine br. 86 od 16. IV. 1940.)

Naredba kojom se proteže Uredba o boravku i kretanju stranaca na područje banovine Hrvatske od 22. IV. 1940. (Narodne Novine br. 91 od 22. IV. 1940.)

Naredba o preinačenju Naredbe o djelokrugu Kabineta Bana banovine Hrvatske od 24. IV. 1940. (Narodne Novine br. 94 od 25. IV. 1940.)

Naredba o Ustrojstvu Predstojništva gradske policije u Mostaru od 10. III. 1940. (Narodne Novine br. 96 od 27. IV. 1940.)

Naredba o preinačenju Pravilnika o praksi i polaganju stručnih ispita činovničkih vježbenika resora Ministarstva unutrašnjih poslova od 24. IV. 1940. (Narodne Novine br. 99 od 3. V. 1940.)

Naredba o spajanju općine Tomislav grad i općine Brišnik-Oplečani od 30. IV. 1940. (Narodne Novine br. 99 od 3. V. 1940.)

Naredba o spajanju općine Rab i općine Rabska sela od 6. V. 1940. (Narodne Novine br. 101 od 6. V. 1940.)

Naredba o izmjenama pravilnika o službenom odijelu stalnih podvornika bivše Banske uprave Savske banovine od 2. V. 1940. (Narodne Novine br. 101 od 6. V. 1940.)

Naredba o pregrupiranju općina Opara, Bučići, Vitez i Bila sve sreza Travničkog od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 103 od 8. V. 1940.)

Naredba o promjeni područja općine Novigrad i općine Obrovac, obje sreza Benkovac od 8. V. 1940. (Narodne Novine br. 103 od 8. V. 1940.)

Naredba o odvajanju mjesta Donja Bedekovčina, Gornja Bedekovčina i Židovinjak općine Mače, sreza Zlatar, banovina Hrvatska iz općine Mače i osnivanju nove samostalne općine Bedekovčina od 8. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o pregrupiranju općina sreza Gradačac od 10. V. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Naredba o pregrupiranju općina u srezu Brčkom od 10. V. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Naredba o pregrupiranju općina u srezu Derventa od 10. V. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Naredba o spajanju općine Cavtat i Konavoska Gruda od 11. V. 1940. (Narodne Novine br. 107 od 14. V. 1940.)

Naredba o službenim odnosima općinskih bilježnika i blagajnika od 14. V. 1940. (Narodne Novine br. 108 od 15. V. 1940.)

Naredba o privremenoj zabrani javnog sastajanja od 18. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Naredba o školi za redarstvene izvršne službenike banovine Hrvatske od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 112 od 20. V. 1940.)

Naredba o dopuni Uredbe o provedbi disciplinskih propisa sadržanih u članovima 16. do 20. Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 114 od 22. V. 1940.)

Naredba o upućivanju nesavjesnih spekulanata na prinudni boravak i prinudni rad kojom se proteže na područje banovine Hrvatske Uredba Ministarskoga Vijeća od 16. V. 1940. (Narodne Novine br. 114 od 22. V. 1940.)

Naredba o promjeni područja općina Vanjsko Valpovo i Belišće obje sreza Valpovo od 4. VI. 1940. (Narodne Novine br. 126 od 6. VI. 1940.)

Naredba o promjeni područja općine Moravče Belovar i općine Šašinovec obje sreza Sv. Ivan Zelina od 11. VI. 1940. (Narodne Novine br. 133 od 14. VI. 1940.)

Naredba o polaganju ispita za čin redarstvenog nadstražara odnosno redarstvenog višeg agenta, zvaničnika Ia grupe na području banovine Hrvatske od 12. VII. 1940. (Narodne Novine br. 157 od 13. VII. 1940.)

Raspis o naplaćivanju takse za boravak i uposlenje od 4. VII. 1940. (Narodne Novine br. 149 od 4. VII. 1940.)

Naredba o odvajanju mjesta Gliboki Brod, Lipje, Ribari, Skakavac, Vukmanska Selnica i Moravci iz općine Vukmanić i osnivanju nove samostalne općine Skakavac od 17. VII. 1940. (Narodne Novine br. 161 od 18. VII. 1940.)

Naredba u izmjeni Uredbe o obrazovanju Ispostave sreza hvarskog u Visu od 16. VII. 1940. (Narodne Novine br. 165 od 23. VII. 1940.)

Digitized by Google

Naredba o ispunjavanju i otpremanju statističkih iskaznica o mijeni žiteljstva od 30. VII. 1940. (Narodne Novine br. 184 od 14. VIII. 1940.)

Uredba o kotarskoj skupštini i kotarskom upravnom odboru od 26. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 193 od 26. VIII. 1940.)

Uredba o nadopuni Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika od 15. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 194 od 27. VIII. 1940.)

PROSVJETA

Naredba o osnivanju odsjeka za rudarstvo i metalurgiju na Tehničkom fakultetu u Zagrebu od 17. XI. 1939. (Narodne Novine br. 266 od 23. XI. 1939.)

Uredba o prenosu poslova prosvjete sa države na banovinu Hrvatsku od 28. XI. 1939. (Službene Novine br. 282 od 8. XII. 1939. — Narodne Novine br. 278 od 9. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu odjela za prosvjetu Banske Vlasti od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba kojom se mijenjaju članovi 27 i 61 stav 1 Uredbe o udruženjima slušalaca Univerziteta od 14. XII. 1939. (Narodne Novine broj 283 od 15. XII. 1939.)

Naredba o ponavljanju ispita na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu od 12. XII. 1939. (Narodne Novine br. 284 od 16. XII. 1939.)

Naredba kojom se protežu izmjene i dopune Pravila o polaganju državnog stručnog ispita nastavnika gradjanskih škola na području banovine Hrvatske od 12. XII. 1939. (Narodne Novine br. 284 od 16. XII. 1939.)

Naredba o odgodi provedbe Uredbe poljoprivredno-šumarskih fakulteta od 24. I. 1940. (Narodne Novine br. 22 od 27. I. 1940.)

Naredba o izmjeni Uredbe o izmjenama i dopunama u Uredbi medicinskih fakulteta Univerziteta u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani od 24. I. 1940. (Narodne Novine br. 22 od 27. I. 1940.)

Naredba o nadopuni Pravilnika o višoj pedagoškoj školi u Zagrebu od 24. I. 1940. (Narodne Novine br. 22 od 27. I. 1940.)

Naredba o osnivanju Seminara za uporednu evropsku lingvistiku na filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 36 od 14. II. 1940.)

Naredba o izmjeni polaganja teoretičkih državnih ispita pravnika od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 49 od 22. II. 1940.)

Naredba o izmjenama u Uredbi o višoj pedagoškoj školi od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 49 od 29. II. 1940.)

Naredba o izdavanju i uredjivanju službenoga glasnika odjela za prosvjetu Banske Vlasti banovine Hrvatske od 27. II. 1940. (Narodne Novine br. 50 od 1. III. 1940.)

Pravila o polaganju profesorskih ispita od 27. II. 1940. (Narodne Novine br. 51 od 2. III. 1940.)

Naredba o priznanju prava javnosti višim razredima franjevačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Varaždinu od 5. III. 1940. (Narodne Novine br. 55 od 7. III. 1940.)

Uredba o otvaranju Uršulinske privatne potpune ženske realne gimnazije s pravom javnosti u Varaždinu od 12. III. 1940. (Narodne Novine br. 64 od 18. III. 1940.)

Uredba o priznanju prava javnosti narodnoj osnovnoj školi školskih sestara III. reda Sv. Franje u Medjugorju od 12. III. 1940. (Narodne Novine br. 64 od 18. III. 1940.)

Uredba o izvlastbi loža u kazališnoj zgradi u Splitu od 12. III. 1940. (Narodne Novine br. 64 od 18. III. 1940.)

Naredba o rasporedu zvanja kazališnih službenika od 21. II. 1940. (Narodne Novine br. 79 od 7. IV. 1940.)

Pravilnik o polaganju stručnog ispita za učitelje vještina u srednjim, gradjanskim i učiteljskim školama od 3. IV. 1940. (Narodne Novine br. 86 od 16. IV. 1940.)

Naredba o izmjeni i dopuni Naredbe Kr. Hrv. Slav. Zemaljske Vlade, povjereništva za prosvjetu i vjere od 19. VII. 1921. br. 22.322, kojom je izdan privremeni propis za održavanje drugog i trećeg strogog ispita u liječničkom fakultetu Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu od 30. III. 1940. (Narodne Novine br. 86 od 16. IV. 1940.)

Naredba o izmjeni i dopuni Uredbe Medicinskih fakulteta Univerziteta u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani od 26. XII. 1936. sa izmjenama i dopunama od 12. VI. 1937. od 30. III. 1940. (Narodne Novine br. 86 od 16. IV. 1940.)

Naredba o izmjeni i dopuni disciplinske Uredbe za univerzitetske slušaoce od 30. III. 1940. (Narodne Novine br. 86 od 16. IV. 1940.)

Naredba o banskom prosvjetnom savjetu od 2. V. 1940. (Narodne Novine br. 100 od 4. V. 1940.)

Pravilnik o polaganju stručnog ispita činovničkih vježbenika pri znanstvenim zavodima u resoru Odjela za prosvjetu banovine Hrvatske od 2. V. 1940. (Narodne Novine br. 100 od 4. V. 1940.)

Pravila o polaganju privatnih i dopunskih ispita u srednjim školama od 2. V. 1940. (Narodne Novine br. 100 od 4. V. 1940.)

Digitized by Google

Uredba o otvaranju potpune Dominikanske klasične gimnazije s realnim odjeljenjima i s pravom javnosti u Bolu od 24. IV. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Uredba o dopuni Uredbe o mjerama za sanaciju financijskih prilika u državnim pozorištima od 24. IV. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Uredba o Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 113 od 21. V. 1940.)

Uredba o glazbenim školama u banovini Hrvatskoj od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 113 od 21. V. 1940.)

Naredba o blagdanu Sv. Ćirila i Metoda od 22. V. 1940. (Narodne Novine br. 114 od 22. V. 1940.)

Uredba o premještavanju i dodjeljivanju na rad činovnika prosvjetne struke u banovini Hrvatskoj od 14. V. 1940. (Narodne Novine br. 117 od 27. V. 1940.)

Uredba o važenju školskih svjedodžaba Franjevačke potpune klasične gimnazije s pravom javnosti u Sinju od 27. V. 1940. (Narodne Novine br. 123 od 3. VI. 1940.)

Naredba o izmjenama Uredbe o tehničkim fakultetima od 30. V. 1940. (Narodne Novine br. 125 od 5. VI. 1940.)

Pravila i program prijamnog ispita za upis u I. razred gimnazije od 6. VI. 1940. (Narodne Novine br. 127 od 7. VI. 1940.)

Uredba o izmjenama i dopunama Zakona o Univerzitetima od 22. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o Ekonomsko-komercijalno visokoj školi u Zagrebu od 22. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Naredba o banskom odboru za širenje prosvjete od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 149 od 4. VII. 1940.)

Naredba o školama i tečajevima za spremanje privatnih učenika i popravljača, o korepetitorijima i sličnim ustanovama od 3. VII. 1940. (Narodne Novine br. 149 od 4. VII. 1940.)

Naredba o rasporedu zvanja prosvjetne struke kod Banske Vlasti i Ispostave Banske Vlasti od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 156 od 12. VII. 1940.)

Naredba o otvaranju odjela škola s nedržavnim jezikom od 11. VII. 1940. (Narodne Novine br. 161 od 18. VII. 1940.)

Nastavni plan i osnova za obuku glazbe u učiteljskim školama banovine Hrvatske od 11. VII. 1940. (Narodne Novine br. 163 od 20. VII. 1940.)

Uredba o muzejima i galerijama od 25. VII. 1940. (Narodne Novine br. 173 od 1. VIII. 1940.)

Uredba o kliničkim bolnicama Medicinskog fakulteta u Zagrebu od 25. VII. 1940. (Narodne Novine br. 175 od 3. VIII. 1940.)

Uredba o čuvanju starina i prirodnih spomenika od 25. VII. 1940. (Narodne Novine br. 175 od 3. VIII. 1940.)

Naredba o pomoćnim pučkim školama od 4. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 177 od 6. VIII. 1940.)

Naučna osnova pomoćnih pučkih škola od 4. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 177 od 6. VIII. 1940.)

Naredba o pravopisu od 4. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 177 od 6. VIII. 1940.)

Naredba o učenju njemačkog i talijanskog jezika u srednjim, učiteljskim i gradjanskim školama od 18. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 178 od 19. VIII. 1940.)

Pravila o rukovanju novcem naplaćenim od učenika srednjih, učiteljskih i gradjanskih škola pri upisu u iznosu od Din 10.— po učeniku za učeničku knjižnicu od 20. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 190 od 22. VIII. 1940.)

Odredba o područjima banovinskih učiteljskih škola od 22. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 192 od 24. VIII. 1940.)

Odredba o broju slušača I. razreda u pojedinim učiteljskim školama banovine Hrvatske od 22. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 192 od 24. VIII. 1940.)

Uredba o otvaranju privatne njemačke realne gimnazije s pravom javnosti u Zagrebu od 15. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 193 od 26. VIII. 1940.)

Odredba o područjima srednjih škola za školsku godinu 1940./41. u banovini Hrvatskoj od 20. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 193 od 26. VIII. 1940.)

PRAVOSUDJE

Uredba o poslovima pravde od 27. IX. 1939. (Službene Novine br. 227 od 5. X. 1939. — Narodne Novine br. 226 od 8. X. 1939.)

Uredba o zaštiti seljačkoga posjeda od ovrhe od 12. X. 1939. (Narodne Novine br. 235 od 17. X. 1939.)

Uredba o Upravnom sudu u Zagrebu od 12. X. 1939. (Narodne Novine br. 236 od 18. X. 1939.)

Naredba o djelokrugu za pravosudje od 3. XII. 1939. (Narodne Novine br. 273 od 5. XII. 1939.)

Uredba o stavljanju van snage Uredbe sa zakonskom snagom o postavljanju sudija re-

Digitized by Google

dovnih sudova, Uredbe sa zakonskom snagom o odgovornosti sudija redovnih sudova i Uredbe sa zakonskom snagom o izmjeni i dopuni § 8 Zakona o uredjenju redovnih sudova i o uvodjenju ovih izmjena i dopuna u život od 16. XI. 1939. (Narodne Novine br. 267 od 24. XI. 1939.)

Uredba o odlaganju plaćanja najamnina koje duguju lica pozvana na vojnu dužnost od 16. XI. 1939. (Narodne Novine br. 267 od 24. XI. 1939.)

Uredba o odlaganju izvršenja protiv gradjanskih lica na vojnoj dužnosti od 16. XI. 1939. (Narodne Novine br. 267 od 24. XI. 1939.)

Odredbe o načinu rješavanja upravnog suda u predmetima šumskih i poljskih šteta, bolnoopskrbnih troškova te prekršaja općinskih i banovinskih trošarina od 24. X. 1939. (Narodne Novine br. 242 od 25. X. 1939.)

Uredba o izmjenama i dopunama Zak. čl. XXXI : 1894. o bračnom pravu za područja sreskih sudova u Čakovcu i Prelogu od 28. XI. 1939. (Narodne Novine br. 277 od 7. XII. 1939.)

Uredba o nadležnosti u administrativnim sporovima povodom akata državnih vlasti na području banovine Hrvatske od 6. XII. 1939. (Službene Novine br. 281 od 7. XII. 1939 — Narodne Novine br. 278 od 9. XII. 1939.)

Naredba o banovinskom odvjetništvu od 29. XII. 1939. (Narodne Novine br. 294 od 30. XII. 1939.)

Uredba o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 14. I. 1940. (Narodne Novine br. 12 od 16. I. 1940.)

Odredba o načinu rješavanja Upravnog suda povodom akata državnih vlasti na području banovine Hrvatske od 22. I. 1940. (Narodne Novine br. 18 od 23. I. 1940.)

Autentično tumačenje čl. 16 stav 2 Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banone Hrvatske od 23. I. 1940. (Narodne Novine br. 19 od 24. I. 1940.)

Naredba kojom se propisuje obrazac izborne listine i obrasci za zapisnike o radu izbornog odbora od 22. I. 1940. (Narodne Novine br. 19 od 24. I. 1940.)

Autentično tumačenje čl. 16 stav 1 Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 24. I. 1940. (Narodne Novine br. 20 od 25. I. 1940.)

Autentično tumačenje Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 30. I. 1940. (Narodne Novine br. 24 od 30. I. 1940.)

Autentično tumačenje čl. 15 stav 2 Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 31. I. 1940. (Narodne Novine br. 26 od 1. II. 1940.)

Naredba o odredjenju okoliša za dva javnobilježnička mjesta u središtu sreskog suda u Našicama od 30. I. 1940. (Narodne Novine br. 26 od 1. II. 1940.)

Autentično tumačenje čl. 16 stav 1 Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 17. II. 1940. (Narodne Novine br. 39 od 17. II. 1940.)

Autentično tumačenje Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 17. II. 1940. (Narodne Novine br. 39 od 17. II. 1940.)

Naredba o postupku s izbornim spisima kod sudova od 27. II. 1940. (Narodne Novine br. 49 od 29. II. 1940.)

Uredba o osnivanju mjesnoga suda u općini Ludbreg-trg od 1. III. 1940. (Narodne Novine br. 50 od 1. III. 1940.)

Naredba o preinačenju odnosno nadopuni Naredbe o djelokrugu Odjela za pravosudje, Naredbe o djelokrugu Predsjedničkog ureda Bana banovine Hrvatske i Naredbe o djelokrugu Odjela za financijalne poslove od 11. III. 1940. (Narodne Novine br. 59 od 12. III. 1940.)

Uredba o osnivanju sreskog suda u Ninu od 8. IV. 1940. (Narodne Novine br. 81 od 10. IV. 1940.)

Uredba o osnivanju 15-og javnobilježničkog mjesta sa sjedištem u Zagrebu od 8. IV. 1940. (Narodne Novine br. 81 od 10. IV. 1940.)

Naredba o odredjenju užih okoliša za 15 javnobilježničkih mjesta u sjedištu sreskih sudova I. i II. u Zagrebu od 8. IV. 1940. (Narodne Novine br. 81 od 10. IV. 1940.)

Naredba o dodjeljivanju užih okoliša javnim bilježnicima u sjedištu sreskih sudova I. i II. u Zagrebu od 8. IV. 1940. (Narodne Novine br. 81 od 10. IV. 1940.)

Okružnica svim starješinama sreskih sudova o postupku kod zaključivanja izbornih listina od 15. IV. 1940. (Narodne Novine br. 85 od 15. IV. 1940.)

Okružnica o upisivanju u izborne listine od 23. IV. 1940. (Narodne Novine br. 92 od 23. IV. 1940.)

Autentično tumačenje člana 31 Uredbe o izbornom redu i ustrojstvu Sabora banovine Hrvatske od 6. V. 1940. (Narodne Novine br. 102 od 7. V. 1940.)

Odluka Bana o rasporedu zvanja činovnika sudske pisarnice na području Apelacionog suda u Zagrebu od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Digitized by Google

Naredba o ustanovljenju zvanja ravnatelja gruntovnoga ravnateljstva pri Banskoj Vlasti Odjelu za pravosudje od 14. V. 1940. (Narodne Novine br. 108 od 15. V. 1940.)

Naredba o osiguranju neutralnosti u pogledu štampe, kojom se proteže na područje banovine Hrvatske Uredba Ministarskog Vijeća broj M. S. I—451, od 18. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Naredba o odlaganju izvršenja protiv gradjanskih osoba na vojnoj dužnosti, kojom se proteže na područje banovine Hrvatske Uredba Ministarskog Vijeća od 13. V. 1940. M. S. 645, od 17. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Uredba o odlaganju provedenja Uredbe o osnivanju sreskoga suda u Ninu od 28. V. 1940. (Narodne Novine br. 119 od 29. V. 1940.)

Uredba o izmjeni i nadopuni Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika od 14. V. 1940. (Narodne Novine broj 128 od 8. VI. 1940.)

Uredba o primanju u službu i rasporedu gruntovničara od 14. V. 1940. (Narodne Novine broj 128. od 8. VI. 1940.)

Uredba o osnivanju sreskog suda u Valpovu od 1. VII. 1940. (Narodne Novine broj 148 od 3. VII. 1940.)

Naredba Banske Vlasti banovine Hrvatske Odjela za pravosudje od 19. VIII. 1940. broj 28.914-III-40 I-58/39 kojom se osniva mjesni sud za upravnu općinu Bedekovčina sa sjedištem u Bedekovčini. (Narodne Novine br. 192 od 24. VIII. 1940.)

SELJAČKO GOSPODARSTVO

Uredba o prenosu poslova poljoprivrede sa države na banovinu Hrvatsku od 28. XI. 1939. (Službene Novine br. 282 od 5. XII. 1939. — Narodne Novine br. 278 od 9. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za seljačko gospodarstvo od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu Samostalnog odsjeka za veterinarstvo Banske Vlasti od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba o obustavi priredjivanja privatnih lutrija, tombola i ostalih igara na sreću od 12. I. 1940. (Narodne Novine br. 14 od 18. I. 1940.)

Naredba o izmjeni § 3 Pravilnika stočarskog fonda bivše Savske i Primorske banovine od 12. XII. 1939. (Narodne Novine br. 17 od 22. I. 1940.)

Naredba o osnivanju Povjerenstva za likvidaciju agrarne reforme u Splitu od 22. I. 1940. (Narodne Novine br. 18 od 23. I. 1940.)

Naredba o reorganizaciji konjogojstvenih zavoda u banovini Hrvatskoj od 12. I. 1940. (Narodne Novine broj 20 od 25. I. 1940.)

Naredba o polaganju stručnog ispita veterinara od 10. I. 1940. (Narodne Novine br. 37 od 15. II. 1940.)

Naredba o izmjeni naziva gospodarskih ustanova i škola banovine Hrvatske od 16. II. 1940. (Narodne Novine br. 43 od 22. II. 1940.)

Uredba sa zakonskom snagom o izmjeni i nadopuni Zakona od 19. X. 1930. o likvidaciji agrarnih odnosa na području ranije pokrajine Dalmacije sa kasnijim izmjenama i dopunama od 12. I. 1940. (Narodne Novine br. 45 od 24. II. 1940.)

Naredba o banovinskim veterinarima na službi kod općina od 24. II. 1940. (Narodne Novine br. 47 od 27. II. 1940.)

Naredba o pokretnim domaćinskim tečajevima na području banovine Hrvatske od 1. III. 1940. (Narodne Novine br. 53 od 5. III. 1940.)

Uredba o preustrojstvu komasacionih oblasti i njihovom poslovanju u banovini Hrvatskoj od 28. II. 1940. (Narodne Novine br. 64 od 18. III. 1940.)

Uredba o prenosu državnog dobra Topolovac kod Siska na banovinu Hrvatsku od 23. IV. 1940. (Službene Novine br. 97 od 27. IV. 1940. — Narodne Novine br. 98 od 30. IV. 1940.)

Naredba o proučavanju i organizaciji poljoprivrede u svrhu prehrane, kojom se proteže na područje banovine Hrvatske Uredba o osnivanju direkcije za proučavanje i organizaciju poljoprivrede u svrhu ishrane od 7. IX. 1939. Min. S. br. 1076 od 3. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o nazivima gospodarskih ustanova banovine Hrvatske od 9. V. 1940. (Narodne Novine br. 124 od 4. VI. 1940.)

Naredba o uspostavljanju gospodarske pokusne i kontrolne stanice u Osijeku od 4. VI. 1940. (Narodne Novine br. 134 od 5. VI. 1940.)

Naredba o osnutku večernje zimske vrtljarske škole u Zagrebu od 18. VI. 1940. (Narodne Novine br. 142 od 25. VI. 1940.)

Naredba o koncesioniranim privatnim loznim rasadnicima od 18. VI. 1940. (Narodne Novine br. 148 od 3. VII. 1940.)

Odluka o trajanju naukovanja u gospodarskim školama u Požegi i Iloku od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 149 od 4. VII. 1940.)

Naredba o iskrčivanju osušenih voćaka uslijed smrzavanja od 22. VI. 1940. (Narodne Novine br. 151 od 6. VII. 1940.)

Digitized by Google

Naredba o izmjeni i dopuni Pravilnika o obaveznom osiguranju usjeva i plodova od tuče na području bivše Savske banovine od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 154 od 10. VII. 1940.)

Naredba o radu agronoma za vrijeme jednogodišnjeg pokusnog vježbeništva na gospodarskim dobrima, školama i ustanovama od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 157 od 13. VII. 1940.)

Naredba o obvezatnom osiguranju duhana od tuče na području banovine Hrvatske od 18. VI. 1940. (Narodne Novine br. 159 od 16. VII. 1940.)

Provedbeni naputak za obvezatno osiguranje duhana na području banovine Hrvatske od 18. VI. 1940. (Narodne Novine br. 159. od 16. VII. 1940.)

Naredba o hmelju od 23. VII. 1940. (Narodne Novine br. 166 od 24. VII. 1940.)

Odredba o visini osigurnine za duhan od 30. VII. 1940. (Narodne Novine br. 175 od 3. VIII. 1940.)

Naredba o članstvu banovinskih ustanova u stručnim stočarskim savezima od 14. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 193 od 26. VIII. 1940.)

ŠUMARSTVO

Uredba o prenosu poslova šuma i rudnika sa države na banovinu Hrvatsku od 28. XI. 1939. (Službene Novine br. 282 od 8. XII. 1939. — Narodne Novine br. 278 od 9. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za šumarstvo od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba o prestanku djelovanja privremene državne uprave ekspropriiranih šuma u Delnicama i o osnivanju povjerenstva za likvidaciju ekspropriiranih šuma u Delnicama od 22. XI. 1939. (Narodne Novine br. 3 od 4. I. 1940.)

Naredba o promjeni naziva Direkcija šuma od 16. I. 1940. (Narodne Novine br. 13 od 17. I. 1940.)

Naredba o promjeni naziva Inspektorata za pošumljavanje krševa i goleti od 21. II. 1940. (Narodne Novine br. 55 od 7. III. 1940.)

Pravilnik o šumama izvlaštenim po stavu 9 § 24 Zakona o likvidaciji agrarne reforme od 27. III. 1940. (Narodne Novine br. 70 od 28. III. 1940.)

Uredba o dopuni § 166 Zakona o šumama od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 84 od 13. IV. 1940.)

Naredba o izmjeni Pravilnika o polaganju lugarskog ispita za čuvare nedržavnih šuma od 1. V. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Uredba o dopuni § 19 prethodnih odredaba za pripremu agrarne reforme od 5. V. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Naredba o izdavanju izvoznica za drvo i ostale drvne proizvode od 5. VI. 1940. (Narodne Novine br. 133 od 14. VI. 1940.)

Naredba o lovostaji na trčke i fazane od 29. VII. 1940. (Narodne Novine br. 179 od 8. VIII. 1940.)

RUDARSTVO.

Naredba o djelokrugu odjela za rudarstvo od 12. XII. 1939. (Narodne Novine br. 281 od 13. XII. 1939.

Naredba o pripremama za organizaciju niže srednje rudarsko-talioničke i bušačke škole u Varaždinu od 30. XI. 1939. (Narodne Novine br. 285 od 19. XII. 1939.

Naredba o privremenoj rudarskoj delegaciji Banske Vlasti u Mostaru od 23. I. 1940. (Narodne Novine br. 21 od 26. I. 1940.)

Pravilnik Instituta za gorivo, rude i metalurgiju Banske Vlasti u Zagrebu od 23. I. 1940. (Narodne Novine br. 22 od 27. I. 1940.)

Pravilnik rudarsko geološkog instituta Banske Vlasti u Zagrebu od 23. I. 1940. (Narodne Novine br. 22 od 27. I. 1940.)

Naredba o prijavi prava za istraživanje i dobivanje tekućih i plinskih bitumena od 25. I. 1940. (Narodne Novine br. 29 od 6. II. 1940.)

Pravilnik o naknadi putnih troškova banovinskih rudarskih službenika za službena putovanja o trošku privatne stranke po odredbama rudarskih zakona od 6. II. 1940. (Narodne Novine br. 40 od 19. II. 1940.)

Pravilnik o specijalnim dodacima osoblju Instituta za gorivo, rude i metalurgiju i s njim u vezi rudarsko-geološkog Instituta od 6. II. 1940. (Narodne Novine br. 40 od 19. II. 1940.)

Okružnica o istražnom rudarskom radu od 26. II. 1940. (Narodne Novine br. 56 od 8. III. 1940.)

Naredba o rudarskim školama u banovini Hrvatskoj od 27. III. 1940. (Narodne Novine br. 83 od 12. IV. 1940.)

Naredba o ustrojstvu fonda rudarskih škola u banovini Hrvatskoj od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 83 od 12. IV. 1940.)

Pravilnik o internatima rudarskih škola u banovini Hrvatskoj od 28. II. 1940. (Narodne Novine br. 96 od 27. IV. 1940.)

Digitized by Google

Pravilnik o naplaćivanju rudarskih pristojbi u banovini Hrvatskoj od 30. IV. 1940. (Narodne Novine br. 103 od 8. V. 1940.)

Naredba za zbrinjavanje nezaposlenih rudarskih i talioničkih radnika i službenika banovine Hrvatske od 28. V. 1940. (Narodne Novine br. 121 od 31. V. 1940.)

Pravila bratimske blagajne u banovini Hrvatskoj od 28. V. 1940. (Narodne Novine br. 121 od 31. V. 1940.)

Izmjena Pravilnika o Izborima kod Bratimskih blagajna od 11. VI. 1940. (Narodne Novine br. 131 od 12. VI. 1940.)

Pravilnik o geološkom zavodu banovine Hrvatske u Zagrebu od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 148 od 3. VII. 1940.)

Naredba o postupku mirenja radnih sporova kod rudarskih poduzeća od 30. VII. 1940. (Narodne Novine br. 173 od 1. VIII. 1940.)

OBRT INDUSTRIJA I TRGOVINA.

Naredba o ograničenju prodaje tekućeg goriva i saobraćaja motornim vozilima kojom se protežu odredbe Uredbe o ograničenju saobraćaja motornim vozilima od 27. XI. 1939. na područje banovine Hrvatske od 2. XII. 1939. (Narodne Novine br. 274 od 4. XII. 1939.).

Uredba o prenosu poslova trgovine i industrije sa države na banovinu Hrvatsku od 28. XI. 1939. (Službene Novine br. 282 od 8. XII. 1939. — Narodne Novine br. 278 od 9. XII 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za obrt, industriju i trgovinu od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o ustrojstvu i radu mjesnih općinskih turističkih odbora na području savske banovine od 30. XI. 1939. (Narodne Novine br. 278 od 9. XII. 1939.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o ograničenju prodaje tekućeg goriva i prometa motornim vozilima od 10. XI. 1939. na područje banovine Hrvatske od 22. XII. 1939. (Narodne Novine br. 289 od 22. XII. 1939.)

Naredba o ograničenju prometa motornim vozilima od 22. XII. 1939. (Narodne Novine br. 289 od 22. XII. 1939.)

Pravilnik o ubiranju i upravljanju s prihodom od din. 50.— uplaćenih prigodom izdavanja redarstvene vize na putne isprave kod odlaska jugoslavenskih državljana s područja banovine Hrvatske u inozemstvo od 30. XI. 1939. (Narodne Novine br. 2 od 3. I. 1940.)

Pravilnik o osnivanju i upotrebi fonda za promicanje turizma u turističkim mjestima u banovini Hrvatskoj od 30. XI. 1939. (Narodne Novine br. 22 od 3. I. 1940.)

Uredba o zabrani osnivanja velikih robnih kuća od 1. I. 1940. (Narodne Novine br. 4 od 5. I. 1940.)

Naredba br. 2 o ograničenju prometa motornim vozilima od 13. I. 1940. (Narodne Novine br. 10 od 13. I. 1940.)

Pravilnik o uređenju i radu filmske središnjice od 22. I. 1940. (Narodne Novine br. 18 od 23. I. 1940.)

Pravilnik o osnivanju fonda za unapređenje domaće proizvodnje tekućeg goriva od 16. XII. 1939. (Narodne Novine br. 18 od 23. I. 1940.)

Pravilnik o upotrebi novčanih sredstava primljenih za promicanje vanjske trgovine na području banovine Hrvatske od 22. I. 1940. (Narodne Novine br. 18 od 23. I. 1940.)

Pravila o obliku, sastavu i obilježavanju tegova i o granicama njihove točnosti od 11. I. 1940. (Narodne Novine br. 20 od 25. I. 1940.)

Pravilnik o broju i vrsti mjerila i sprava za mjerenje, koje moraju imati ugostiteljske radnje od 11. I. 1940. (Narodne Novine br. 23 od 29. I. 1940.)

Pravila o obliku, sastavu i obilježavanju vaga i o granicama njihove točnosti od 11. I. 1940. (Narodne Novine br. 26 od 1. II. 1940.)

Naredba o povremnom pregledu i žigosanju mjerila i sprava za mjerenje od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 34 od 12. II. 1940.)

Pravilnik za izvršenje Uredbe o kartelima na području banovine Hrvatske od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 34 od 12. II. 1940.)

Naredba o izmjeni teritorijalnog razgraničenja odjeljaka kontrole mjera na području banovine Hrvatske od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 34 od 12. II. 1940.)

Pravilnik o upravljanju i upotrebi sredstava fonda za nadzor nad kartelnim ugovorima od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 34 od 12. II. 1940.)

Pravilnik o načinu registracije kartela i upravljanju zbirkom isprava od 7. II. 1940. (Narodne Novine br. 34 od 12. II. 1940.)

Naređba o naplati doprinosa za kontrolu kartela od 22. II. 1940. (Narodne Novine br. 43 od 22. II. 1940.)

Naređba br. 3 o ograničenju prodaje tekućeg goriva od 21. II. 1940. (Narodne Novine br. 44 od 23. II. 1940.)

Naredba o teritorijalnom razgraničenju trgovinskih, industrijskih i zanatskih komora na području banovine Hrvatske od 27. II. 1940. (Narodne Novine br. 50 od 1. III. 1940.)

Digitized by Google

Naredba o prometu mlijekom i mlječnim proizvodima od 8. III. 1940. (Narodne Novine br. 58 od 11. III. 1940.)

Pravilnik o uređenju i poslovanju mljekarnica (prodavaonica mlijeka i mlječnih proizvoda) od 9. III. 1940. (Narodne Novine br. 60 od 13. III. 1940.)

Naredba o blagdanu Sv. Josipa od 15. III. 1940. (Narodne Novine br. 63 od 16. III. 1940.)

Uredba o izmjeni i dopuni Uredbe o privrednim savjetnicima od 12. III. 1940. (Narodne Novine br. 64 od 18. III. 1940.)

Naredba o stručnim privrednim savjetodavnim odborima kod Banske Vlasti od 20. III. 1940. (Narodne Novine br. 67 od 22. III. 1940.)

Dopunska Naredba br. 3 o ograničenju prodaje tekućeg goriva od 20. III. 1940. (Narodne Novine br. 67 od 22. III. 1940.)

Naredba o nadzoru cijena od 22. III. 1940. (Narodne Novine br. 71 od 29. III. 1940.)

Naredba o prenosu nadležnosti iz Uredbe o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije od 22. III. 1940. (Narodne Novine br. 71 od 29. III. 1940.)

Naredba o naplati za dozvole, koje se izdaju za kupovinu benzinske mješavine od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 82 od 11. IV. 1940.)

Pravilnik o osnivanju Ekonomskog instituta banovine Hrvatske od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 83 od 12. IV. 1940.)

Naredba o izmjeni i dopuni Pravilnika o polaganju ispita za ovlašćene inženjere za tehničku kemiju i tehnologiju od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 88 od 18. IV. 1940.)

Naredba o izmjeni i dopuni Pravilnika o polaganju ispita za rukovaoce parnih motora i kotlovskih postrojenja od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 88 od 18. IV. 1940.)

Naredba o obaveznom prijavljivanju zaliha robe od 23. IV. 1940. (Narodne Novine br. 93 od 24. IV. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama u Pravilniku o završnom ispitu u Trgovačkim akademijama od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o dopunama u Pravilima o polaganju privatnih i dopunskih ispita u srednjim trgovačkim školama od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama u Pravilniku o završnom ispitu u pomorsko-trgovačkim akademijama od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama Pravilnika za polaganje ispita za zvanje inženjera i arhitekata-profesora Srednje tehničkih i muških zanatskih škola od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama Pravilnika o polaganju državnog stručnog ispita stručnih učiteljica ženskih zanatskih i ženskih stručnih učiteljskih škola od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama Pravilnika o polaganju državnog stručnog ispita za zanatske učiteljice u ženskim zanatskim i ženskim stručnim učiteljskim školama od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama u Pravilniku o završnom ispitu u dvorazrednim trgovačkim školama od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Uredba o izmjeni Uredbe o maksimiranju kamata od 7. V. 1940. (Narodne Novine br. 105 od 10. V. 1940.)

Naredba o izmjeni Pravila o polaganju ispita za zvanje profesora srednjih trgovačkih škola od 10. V. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Naredba o nadzoru nad izvršenjem Uredbe o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije i Naredbe o nadzoru cijena od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 109 od 16. V. 1940.)

Naredba, kojom se protežu odredbe Uredbe o štednji životnih namirnica M. S. broj 643 na područje banovine Hrvatske od 17. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Naredba o dopuni Pravilnika o polaganju ispita za rukovaoce parnih motora i kotlovskih postrojenja od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Naredba o prenosu domaćinskih škola iz nadležnosti Odjela za prosvjetu u nadležnost Odjela za obrt, industriju i trgovinu od 15. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o prometu kukuruza M. S. br. 631 na područje banovine Hrvatske od 17. V. 1940. (Narodne Novine br. 111 od 18. V. 1940.)

Uputstva Naredbi o štednji životnih namirnica od 24. V. 1940. (Narodne Novine br. 116 od 25. V. 1940.)

Naredba o izmjeni Pravilnika o osnivanju i upotrebi fonda za promicanje turizma u turističkim mjestima banovine Hrvatske od 21. V. 1940. (Narodne Novine br. 116 od 25. V. 1940.)

Naredba o izmjeni Pravilnika o ubiranju i upravljanju s prihodom od din 50.— uplaćenih prigodom izdavanja redarstvene vize od 21. V. 1940. (Narodne Novine br. 116 od 25. V. 1940.)

Digitized by Google

Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o broju i vrsti mjerila i sprava za mjerenje, koje moraju imati ugostiteljske radnje od 30. V. 1940. (Narodne Novine br. 120 od 30. V. 1940.)

Naredba o organizaciji i radu savjeta za stručnu nastavu od 21. V. 1940. (Narodne Novine br. 125 od 5. VI. 1940.)

Uputstva za primjenu Naredbe o prijavljivanju zaliha robe od 8. VI. 1940. (Narodne Novine br. 128 od 8. VI. 1940.)

Uputstvo Naredbe za suzbijanje skupoće od 10. VI. 1940. (Narodne Novine br. 130 od 11. VI. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o nadzoru nad osiguravajućim poduzećima na područje banovine Hrvatske od 11. VI. 1940. (Narodne Novine br. 131 od 12. VI. 1940.)

Pravilnik o izvršenju Naredbe o prijavljivanju zaliha žitarica od 2. XII. 1939. i Naredbe o obaveznom prijavljivanju zaliha robe od 11. VI. 1940. (Narodne Novine br. 131 od 12. VI. 1940.)

Rješenje o klanju stoke od 18. VI. 1940. (Narodne Novine br. 137 od 19. VI. 1940.)

Uredba o premještanju i dodjeljivanju na rad nastavničkih lica stručnih škola iz struke za obrt, industriju i trgovinu u banovini Hrvatskoj od 19. VI. 1940. (Narodne Novine br. 140 od 22. VI. 1940.)

Upute o povišenju cijena stanova i lokala od 20. VI. 1940. (Narodne Novine br. 141 od 24. VI. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o maksimiranju cijena i prinudnom otkupu pšenice i kukuruza M. S. broj 856 od 22. VI. 1940. na područje banovine Hrvatske od 27. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Provedbena Naredba k Naredbi o maksimiranju cijena i prinudnom otkupu pšenice i kukuruza od 27. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Rješenje kojim se priznaje pravo Prizadu prinudnog odkupa pšenice i kukuruza od 27. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Naredba o djelomičnom ograničenju privrednog poslovanja od 25. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Raspis o važenju propisa o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 144 od 27. VI. 1940.)

Naredba o otvaranju muške zanatske klesarske škole na Braču od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 145 od 28. VI. 1940.)

Naredba o izdavanju Vijesnika za stručnu nastavu od 26. VI. 1940. (Narodne Novine br. 145 od 28. VI. 1940.)

Upute o prinudnom otkupu pšenice i kukuruza od 2. VII. 1940. (Narodne Novine br. 149 od 4. VII. 1940.)

Upute o promjeni bezmesnih dana od 2. VII. 1940. (Narodne Novine br. 149 od 4. VII. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o maksimiranju cijene i prinudnom otkupu pšenice i kukuruza M. S. br. 856 na područje banovine Hrvatske od 9. VII. 1940. (Narodne Novine br. 154 od 10. VII. 1940.)

Naredba o ograničenju prometa gorivog drveta na području banovine Hrvatske od 9. VII. 1940. (Narodne Novine br. 154 od 10. VII. 1940.)

Odredba o maksimalnim cijenama drvetu od 9. VII. 1940. (Narodne Novine br. 154 od 10. VII. 1940.)

Odredba kojom se ovlašćuje gradska poglavarstva i sreska načelstva da odrede za svoja područia maksimalne cijene drveta od 9. VII. 1940. (Narodne Novine br. 154 od 10. VII. 1940.)

Upute k Uredbi o maksimiranju cijene pšenice i kukuruza od 13. VII. 1940. (Narodne Novine br. 157 od 13. VII. 1940.)

Naredba o građevnim nadzornicima na gradnjama od 23. VII. 1940. (Narodne Novine br. 169 od 27. VII. 1940.)

Naredba o izmjenama i dopunama Naredbe br. 3 o ograničenju prodaje tekućeg goriva od 30. VII. 1940. (Narodne Novine br. 172 od 31. VII. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o prometu pšenice i državnoj intervenciji na tržištu pšenice u privrednoj 1940/1941 godini na područje banovine Hrvatske od 5. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 177 od 6. VIII. 1940.)

Naredba o područjima trgovačkih akademija u banovini Hrvatskoj od 30. VII. 1940. (Narodne Novine br. 180 od 9. VIII. 1940.)

Naredba o zabrani izrađivanja predmeta od gume od 12. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 182 od 12. VIII. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o reguliranju službenih odnosa za slučaj pozivanja služboprimaca na vojnu dužnost M. S. br. 1029 od 7. VII. 1940. na područje banovine Hrvatske od 22. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 191 od 23. VIII. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o uljaricama i jestivom ulju M. S. broj 1099 od 16. VIII. 1940. na područje banovine Hr-

Digitized by Google

vatske od 22. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 191 od 23. VIII. 1940.)

Naredba kojom se protežu odredbe Uredbe o izvozu konja M. S. broj 1098 od 16. VIII. 1940. na područje banovine Hrvatske od 22. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 191 od 23. VIII. 1940.)

Uputstvo o tumačenju odredbe o nadzoru nad cijenom ulja u kantama do 5 kg od 24. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 192 od 24. VIII. 1940.)

Izmjena Pravilnika o obujmu i razgraničenju građevinskih radnja II broj 9532-U od 16. III. 1936, od 30. VII. 1940. (Narodne Novine br. 193 od 26. VIII. 1940.)

TEHNIČKI RADOVI.

Naredba o teritorijalnom razgraničenju inžinjerskih komora od 24. IX. 1939. (Narodne Novine br. 219 od 29. IX. 1939.

Uredba o prenosu poslova gradevina od 18. XI. 1939. (Službene Novine br. 275 od 30. XI. 1939. — Narodne Novine br. 273 od 2. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za tehničke radove od 12. XII. 1939. (Narodne Novine br. 281 od 13. XII. 1939.)

Pravilnik za izvršenje radova radi hitne pomoći i prehrane pučanstva nastradalog od poplave i drugih elementarnih nepogoda i pučanstva pasivnih krajeva na račun dotacija određenih za ove radove od 2. I. 1940. (Narodne Novine br. 5 od 8. I. 1940.)

Naredba o izmjeni i dopuni Pravilnika o polaganju stručnog ispita za ovlaštene inžinjere od 5. I. 1940. (Narodne Novine br. 13 od 17. I. 1940.)

Naredba o stručnim sekcijama kod inžinjerskih komora na području banovine Hrvatske od 11. II. 1940. (Narodne Novine br. 35 od 13. II. 1940.)

Generalni plan za obranu od poplave u god. 1940 od 20. II. 1940. (Narodne Novine br. 60 od 13. III. 1940.)

Naredba o izmjeni teritorijalne nadležnosti tehničkih odjeljaka od 9. III. 1940. (Narodne Novine br. 69 od 27. III. 1940.)

Naredba o izdvajanju sreza Ljubuški iz područja tehničkog odjeljka pri sreskom načelstvu u Makarskoj i pripojenju tehničkom odjeljku pri sreskom načelstvu u Mostaru od 7. VI. 1940. (Narodne Novine br. 134 od 15. VI. 1940.)

Uredba o donošenju Pravilnika o nagradama ovlaštenim inžinjerima od 25. VII. 1940. (Narodne Novine br. 175 od 3. VIII. 1940.)

SOCIJALNA POLITIKA.

Naredba o odobrenju poslovnog reda vijeća penzionog osiguranja od 17. XI. 1939. (Narodne Novine br. 264 od 21. XI. 1939.)

Odobrenje zaključka komesara Središnjeg ureda o razgraničenju teritorije Okružnih ureda u vezi sa stupanjem na snagu Uredbe o banovini Hrvatskoj od 18. X. 1939. (Službene Novine br. 245 od 26. X. 1939. — Narodne Novine br. 246 od 30. X. 1939.)

Uredba o prenosu poslova Socijalne politike i narodnog zdravlja sa države na banovinu Hrvatsku od 28. XI. 1939. (Službene Novivine br. 282 od 8. XII. 1939. — Narodne Novine br. 278 od 9. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za socijalnu politiku od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba kojom se za područje banovine Hrvatske proteže Uredba sa zakonskom snagom o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije od 22. XII. 1939. (Narodne Novine br. 291 od 27. XII. 1939.)

Naredba o proširenju mirovinskog osiguranja službenika na zubne tehničare i strojare sa strojarskim ispitom od 6. II. 1940. (Narodne Novine br 31 od 8. II. 1940.)

Naredba o provedbi člana 5 Uredbe o prenosu poslova Socijalne politike i narodnog zdravlja sa države na banovinu Hrvatsku od 24. II. 1940. (Narodne Novine br. 47 od 27. II. 1940.)

Naredba o inspekciji rada od 24. II. 1940. (Narodne Novine br. 47 od 27. II. 1940.)

Naredba o zaposlenju stranih državljana od 24. II. 1940. (Narodne Novine br. 47 od 27. II. 1940.)

Načelno rješenje o pomoćnom osoblju od 12. IV. 1940. (Narodne Novine br. 86 od 16. IV. 1940.)

Uredba o rješavanju radnih sporova od 4. V. 1940. (Narodne Novine br. 101 od 6. V. 1940.)

Naredba o osnutku radnih sudova od 10. V. 1940. (Narodne Novine br. 105 od 10. V. 1940.)

Naredba kojom se proteže Uredba o proširenju penzionog osiguranja službenika na trgovačke pomoćnike na područje banovine Hrvatske od 25. IV. 1940. (Narodne Novine br. 106 od 11. V. 1940.)

Uredba o dopuni Uredbe o prenosu poslova Socijalne politike i Narodnog zdravlja sa države na banovinu Hrvatsku od 17. V. 1940. (Službene Novine br. 116 od 22. V. 1940. — Narodne Novine br. 115 od 24. V. 1940.)

Digitized by Google

Naredba kojom se proteže Uredba o izmjenama i dopunama pragmatike za namještenike posredovanja rada od 18. V. 1940. (Narodne Novine br. 120 od 30. V. 1940.)

Naredba o osnivanju fonda za nadzor nad izvršenjem Uredbe o rješavanju radnih sporova od 13. VI. 1940. (Narodne Novine br. 135 od 17. VI. 1940.)

Naredba o obrazovanju i poslovanju radnih sudova od 13. VI. 1940. (Narodne Novine br. 135 od 17. VI. 1940.)

Uredba o uređenju utovara, istovara i pretovara u pomorskim lukama (Uredba o lučkom radu) od 25. VII. 1940. (Narodne Novine br. 173 od 1. VIII. 1940.)

NARODNO ZDRAVLJE.

Naredba o teritorijalnom razgraničenju liječničkih komora na području banovine Hrvatske od 7. X. 1939. (Narodne Novine br. 235 od 17. X. 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za narodno zdravlje od 12. XII. 1939. (Narodne Novine br. 281 od 13. XII. 1939.)

Naredba o ustrojstvu i djelokrugu zdravstvenog savjeta banovine Hrvatske od 2. I. 1940. (Narodne Novine br. 2 od 3. I. 1940.)

Naredba o ustrojstvu Vrhovnog liječničkog disciplinskog vijeća banovine Hrvatske od 2. I. 1940. (Narodne Novine br. 2 od 3. I. 1940.)

Naredba o proširenju područja domova narodnog zdravlja u Vukovaru i Osijeku od 4. XII. 1939. (Narodne Novine br. 41 od 20. II. 1940.)

Naredba o odašiljanju prihoda Narodnog sanitetskog fonda od 29. II. 1940. (Narodne Novine br. 54 od 6. III. 1940.)

Pravilnik o osnivanju banovinskog fonda za zdravstvenu zaštitu učenika i fonda za zdravstvenu zaštitu slušača Sveučilišta i Visokih škola od 14. III. 1940. (Narodne Novine br. 65 od 20. III. 1940.)

Naredba o organizaciji banovinskog zavoda za proizvodnju lijekova biološkoga i kemijskoga sastava od 3. VI. 1940. (Narodne Novine br. 125 od 5. VI. 1940.)

Naredba o trošenju sredstava sanitetskoga fonda od 3. VI. 1940. (Narodne Novine br. 126 od 6. VI. 1940.)

Uredba o ovlašćenju Bana da propiše Naredbu o službenim odnosima pomoćnog bolničkog osoblja u službi banovine Hrvatske od 28. V. 1940. (Narodne Novine br. 127 od 7. VI. 1940.)

Odredba o promjeni djelokruga Doma narodnog zdravlja u Livnu i Travniku od 24. VI. 1940. (Narodne Novine br. 146 od 1. VII. 1940.)

Naredba o službenim odnosima pomoćnog bolničkog osoblja u službi banovine Hrvatske od 18. VII. 1940. (Narodne Novine br. 166 od 24. VII. 1940.)

Naredba o novim pristojbama po odredbama Zakona o zdravstvenoj zaštiti učenika i o njihovoj upotrebi od 23. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 192 od 24. VIII. 1940.)

FINANCIJALNI POSLOVI

Uredba o uredjenju imovinskih i financijskih odnosa izmedju banovine Hrvatske i onih banovina, čiji su srezovi pripojeni banovini Hrvatskoj M. S. br. 1346 od 16. X. 1939. (Službene Novine br. 237 od 17. X. 1939. — Narodne Novine br. 238 od 20. X. 1939.)

Uredba o prenosu kredita predvidjenih u državnom budgetu za 1939./40. god. na banovinu Hrvatsku od 31. X. 1939. (Službene Novine br. 253 od 4. XI. 1939. — Narodne Novine br. 251 od 6. XI. 1939.)

Upute za izradu prijedloga proračuna izdataka i primitaka sa prijedlogom financijalnog Zakona banovine Hrvatske za 1940./41. god. od 20. XI. 1939. god. (Narodne Novine br. 265 od 22. XI. 1939.)

Naredba o važenju uložnih knjižica Štedionice banovine Hrvatske kao kaucija od 4. XII. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba o dopuni Uredbe P. br. 48.034—35. od 8. II. 1936. o načinu ubiranja, predaji i upotrebi takse naplaćene u korist državnih, narodnih i banovinskih pozorišta, kao i o odredjivanju tih pozorišta od 29. XI. 1939. (Narodne Novine br. 280 od 12. XII. 1939.)

Naredba o djelokrugu Odjela za financijalne poslove od 11. XII. 1939. (Narodne Novine br. 281 od 13. XII. 1939.)

Pravilnik o sastavu Savjetodavnog odbora za davanje mišljenja o izmjeni i ukinuću ugovora na štetu banovine, a koji su ugovori zaključeni sa banovinom po poslovima iz nadležnosti banovine od 8. I. 1940. (Narodne Novine br. 18 od 23. I. 1940.)

Naredba kojom se proteže na područje banovine Hrvatske Uredba o isplatama prinadležnosti državnih platežnika u mobilnom i ratnom stanju od 19. II. 1940. (Narodne Novine br. 44 od 23. II. 1940.)

Uredba o financiranju banovine Hrvatske od 30. III. 1940. (Službene Novine br. 75 od 1. IV. 1940. — Narodne Novine br. 74 od 2. IV. 1940.)

Uredba o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za godinu 1940./41. i o banovinskim prihodima od 31. III. 1940. (Narodne Novine br. 73 od 1. IV. 1940.)

Digitized by Google

Naredba o preinačenju Naredbe o djelokrugu Predsjedničkog ureda Bana banovine Hrvatske i Naredbe o djelokrugu Odjela za financijalne poslove od 9. IV. 1940. (Narodne Novine br. 92 od 23. IV. 1940.)

Uredba o državnom financijskom inspektoratu u Zagrebu od 23. IV. 1940. (Službene Novine br. 97 od 27. IV. 1940. — Narodne Novine br. 98 od 30. IV. 1940.)

Uredba o organizaciji financijske kontrole na području banovine Hrvatske od 23. IV. 1940. (Narodne Novine br. 98 od 30. IV. 1940.)

Uredba o odnosima i saradnji državnih i banovinskih službenika i poreskim upravama na području banovine Hrvatske od 23. IV. 1940. (Narodne Novine br. 98 od 30. IV. 1940.)

Uredba o načinu razreza tečevine i društvenog poreza obveznicima, koji posluju na području banovine Hrvatske i na ostalom području države od 23. IV. 1940. (Narodne Novine br. 98 od 30. IV. 1940.)

Pravilnik za izvršenje Uredbe o načinu razreza tečevine odnosno društvenog poreza obveznicima, koji posluju na području banovine Hrvatske i na ostalom području države od 1. V. 1940. (Narodne Novine br. 102 od 7. V. 1940.)

Uputstvo za sprovodjenje i likvidaciju poreskih dugova do 31. III. 1940. te knjiženja i naplate poreza i prireza, koji ne pripadaju banovini Hrvatskoj od 1. V. 1940. (Službene Novine br. 105 od 9. V. 1940. — Narodne Novine br. 104 od 9. V. 1940.)

Naredba o stupanju na snagu Naredbe o banovinskom odvjetništvu od 5. V. 1940. (Narodne Novine br. 105 od 10. V. 1940.)

Naredba o izmjeni Pravilnika za izvršenje Uredbe o načinu razreza tečevine odnosno društvenog poreza obrtnicima, koji posluju na području banovine Hrvatske i na ostalom području države od 25. V. 1940. (Narodne Novine br. 119 od 29. V. 1940.)

Naredba o početku rada banovinskog odvjetništva u Splitu od 28. V. 1940. (Narodne Novine br. 119 od 29. V. 1940.)

Uredba o dopuni Uredbe o državnom financijskom inspektoratu od 15. V. 1940. (Službene Novine br. 118 od 25. V. 1940. — Narodne Novine br. 119 od 29. V. 1940.)

Pravilnik o načinu isplate beriva službenika banovine Hrvatske i svih osoba, koje primaju mirovinu, potpore, pomoći, rente, milostinje i uzdržavanja iz blagajne banovine Hrvatske i to za slučaj mobilnog i ratnog stanja od 28. V. 1940. (Narodne Novine br. 120 od 30. V. 1940.)

Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za 1940./41. i o banovinskim prihodima od 17. V. 1940. (Narodne Novine br. 123 od 3. VI. 1940.)

Naredba za provedbu Uredbe o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za 1940./41. godinu i o banovinskim prihodima od 7. VI. 1940. (Narodne Novine br. 130 od 11. VI. 1940.)

Izmjene u Uputstvu za sprovodjenje likvidacije poreskih dugova do 31. III. 1940. te knjiženja i naplate poreza i prireza, koji ne pripadaju banovini Hrvatskoj od 15. VI. 1940. (Narodne Novine br. 136 od 18. VI. 1940.

Raspis financijalnim ravnateljstvima o obveznicima tečevine i društvenog poreza od 11 VI. 1940. (Narodne Novine br. 139 od 21. VI. 1940.)

Uredba o izmjeni i nadopuni Uredbe o proračunu, računovodstvu i računskom sudu banovine Hrvatske od 19. VI. 1940. (Narodne Novine br. 140 od 22. VI. 1940.)

Raspis Odjela za financijalne poslove o pozajmicama datim stranim poduzećima od 15. VI. 1940. (Narodne Novine) br. 150 od 15 VII. 1940.)

Objašnjenje o poreskom oslobodjenju općinske štedionice od 20. VI. 1940. (Narodne Novine br. 158 od 15. VII. 1940.)

Raspis kako treba taksirati priloge uz podneske, koji se sa područja banovine Hrvatske upućuju državnim vlastima od 25. VI. 1940. (Narodne Novine br. 160 od 17. VII. 1940.)

Pravilnik o sastavu i djelokrugu rada Savjetodavnog odbora za banovinsku izmjeru od 10. VII. 1940. (Narodne Novine br. 160 od 17. VII. 1940.)

Naredba o osnivanju fonda za izradu ulaznica i ostalih taksenih obrazaca i naknadi za vršenje noćne službe od 30. VI. 1940. (Narodne Novine br. 161 od 18. VII. 1940.)

Naputak za izradu prijedloga proračuna izdataka i primitaka banovine Hrvatske za god. 1941. od 1. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 174 od 2. VIII. 1940.)

Naredba o registriranju bianco mjenica izdatih na obrascima državnog izdanja od 29. VII. 1940. (Narodne Novine br. 178 od 7. VIII. 1940.)

Naredba o izmjeni Naredbe o registriranju bianco mjenica izdatih na obrascima državnog izdanja od 16. VIII. 1940. (Narodne Novine br. 186 od 17. VIII. 1940.)

Digitized by Google

Digitized by Google

UNUTARNJA UPRAVA

Banska Vlast posvetila je naročitu pažnju unapređivanju općina, te njihovim pravima i dužnostima. Općine kao osnovne samoupravne jedinice najuže su vezane sa narodnim životom, pa su stoga doneseni potrebni pravni propisi i provedene reforme, kako bi općine što bolje odgovarale svojoj zadaći.

Da se što bolje upoznaju rad i potrebe gradskih i općinskih samouprava, izvršeni su tečajem ovog razdoblja brojni pregledi rada i poslovanja naročito seoskih općina. Općine imadu po zakonu uvjetovan i određen teritorij. Formiraju se i grupiraju točno u okviru određenih zakonskih uslova, a prema potrebama naroda. Taj posljednji i najvažniji postulat, često je u prošlosti zapostavljen i obiđen iz motiva političkih ili stranačkih računa. Rezultat takvog rada bio je, da se mnoge općine po svom formiranju nijesu nikako mogle pravo organizirati, a ni zadovoljavati svoje zadaće. S druge strane cijepane su u nove, za život nesposobne, jedinice i takve općine, koje su godinama sačinjavale jedinstvo u svakom pogledu i odgovarale pravim potrebama naroda. Takovo stanje izazvalo je nezadovoljstvo kod većine interesiranog stanovništva, pa je po osnutku banovine Hrvatske, narod dotičnih općina tražio od svoje vlasti, da se hitno izvrši pregrupiranje njihovih općina onako, kako to traže potrebe i želje naroda tih općina. Da bi se te opravdane molbe što uspješnije i sa pospješenjem zadovoljile, donesena je u Uredbi od 9. travnja 1940. o izmjenama i dopunama Zakona o općinama u čl. 12. odredba, po kojoj je Ban banovine Hrvatske ovlašten, da izuzetno od propisa §-a 6. Z. o o. i st. 1. čl. 50. Z. U. U. može u roku od jedne godine nakon stupanja na snagu te Uredbe, svojom naredbom spajati postojeće općine, stvarati nove i pregrupirati postojeće odvajanjem mjesta iz jedne općine i pripajanjem drugoj općini.

Na osnovu rečenoga zakonskog ovlaštenja, a po zahtjevu zainteresiranog pučanstva u toku ove godine spojene su općine Rab i Rapska sela natrag u jednu općinu Rab, a općina Tomislav grad i Brišnik-Oplećani spojene su u jednu općinu pod imenom Tomislav grad sa sjedištem u Tomislav gradu. U srezu Travničkom pregrupirane su općine Opara, Bučići, Vitez i Bila. Općina Bučići i Opara spojene su u jednu pod imenom Bučići sa sjedištem u Stojkovićima. U srezu Gradačcu spojene su općine Novigrad, Jasenovac i Odžak u jednu općinu pod imenom Odžak sa sjedištem u Odžaku. Općine Modriča i Kladari spojene su u jednu općinu pod imenom općina Modriča sa sjedištem u Modriči. Općina Gradačac i Skugrić Donji spojene su u jednu općinu pod imenom općina Gradačac sa sjedištem u Gradačcu. Općina Kerep - Vučkovac i Špionica spojene su u jednu općinu pod imenom općina Srnice sa sjedištem u Srpskim Srnicama. U srezu Brčkom spojene su općine Bosanski Šamac, Crkvina i Domaljevac u jednu općinu pod imenom općina Bosanski Šamac sa sjedištem u Bosanskom Šamcu. Općina Tramošnica i Slatina spojene su u jednu općinu pod imenom općina Tramošnica sa sjedištem u Slatini srednjoj. Općina Donja Mahala i Orašje spojene su u jednu općinu pod imenom općina Donja Mahala sa sjedištem u Orašju. Općina Obudovac i Gornji Žabar spojene su u jednu općinu pod imenom općina Obudovac sa sjedištem u Žabaru Donjem. U srezu Derventa spojene su općine Sijekovac, Klakar bosanski i Bosanski Brod u jednu općinu pod imenom općina Bosanski Brod sa sjedištem u Bosanskom Brodu. Općine Majevac i Podnovlje spojene su u jednu općinu pod imenom Podnovlje sa sjedištem u Podnovlju. Općina Derventa selo i Dubočac spojene su u jednu općinu pod imenom općina Derventa selo sa sjedištem u Derventi. Pored toga spojene su općine Konavoska-Gruda i Cavtat u jednu općinu pod imenom Konavoska-Gruda sa sjedištem u Grudi, a osnovane su nove samostalne općine Bedekovčina u srezu Zlatar i Skakavac u srezu Vojnić. To su, pored ostalih, najvažnije teritorijalne promjene izvršene u toku godine, dok su brojni postupci još u tečaju.

Pri odobravanju proračuna gradskih i seoskih općina Banska Vlast je posvetila naro-

Digitized by Google

čitu pažnju tomu, da ti proračuni budu realniji i u skladu sa prilikama u općinama. U tu svrhu izdano je općinama više uputa u pogledu sastava općinskih proračuna. Te upute sadržavaju propise o tehničkom sastavu proračuna kao i glavna načela, kojih se općine moraju držati kod sastava proračuna. Tu je kao prvo istaknuto načelo štednje i preporučeno, da se proračunom osiguraju samo najpotrebniji rashodi, a da stopa općinskog nameta ne bude veća od prošlogodišnje. Uopće je kod davanja uputa i odobravanja općinskih proračuna, Banska Vlast upravila svoju pažnju i nastojanje na to, da se s jedne strane u općinama provede što veća štednja i narod otereti od prevelikih nameta, a da se u drugu ruku općine osposobe, da mogu što bolje ispuniti svoje socijalne zadaće i podići gospodarski napredak svoga pučanstva. Jednako je Banska Vlast pri odobravanju zajmova i ostalih odluka gradskih zastupstva i općinskih odbora, financijalne prirode pažljivo i strogo vodila računa o općinskoj imovini i interesima pučanstva.

Istodobno je u cilju, da poslove gradskih općina otpravljaju ličnosti narodnog povjerenja na što veće zadovoljstvo građana i sa što većim uspjehom, izvršeno imenovanje novih gradskih načelnika i gradskih zastupnika. Uporedo s izloženim radom oko unapređenja gradskih i seoskih općina ubrzan je i rigorozno proveden postupak u disciplinskim krivicama općinskih službenika, kako bi što prije bili uklonjeni iz službe oni, koji svojim radom oštećuju općinu, a drugi brzo privedeni kazni, da bi ubuduće u svom radu izbjegavali pogreške.

Uredbom od 9. travnja 1940. o izmjenama i dopunama Zakona o općinama reformiran je općinski izborni red, koji je doveden u sklad sa izbornim redom za Hrvatski Sabor. Pri tome je uzakonjen tradicionalni naziv za predstavnike općinske vlasti u banovini Hrvatskoj »Općinski načelnik«. Općinski načelnik i podnačelnik ne moraju kao do sada biti birani iz redova općinskih odbornika, čime je općinskom odboru data mogućnost, da za predstavnika općine izabere po svom najboljem sudu osobu, koja će pružiti sve garancije, da će svojim radom izvršiti postavljene zadaće. Istom izbornom reformom omogućeno je svim listama, koje na izborima ne dobiju apsolutnu većinu veće učestvovanje u općinskom odboru.

U vezi sa citiranom Uredbom donesena je Banska naredba od 13. travnja 1940. godine o sastavljanju kandidatskih lista, o sastavljanju i radu izbornog odbora i o postupku kod poslovanja za izbore općinskih odbornika u banovini Hrvatskoj. Po propisima spomenute Uredbe i Naredbe provedeni su novi izbori za općinske odbornike u svim općinama Banovine, osim onih u srezovima Kastav, Sušak, Čabar, Delnice, Benkovac i Šibenik.

U izvršenju pripremnih radova po Uredbi o izboru narodnih zastupnika za Sabor banovine Hrvatske izvršene su sve predradnje tehničke prirode, predviđene tom Uredbom i pribrani su svi potrebni podaci za nabavu izbornog materijala, čim ovi izbori budu raspisani.

Banska je Vlast dalje u vršenju poslova unutarnje uprave tokom minulog razdoblja donijela brojne odluke o predmetima državljanstva, zavičajnosti i o promjeni porodičnog imena, o zaštiti javnih dobara i prometnih površina, o nužnim prolazima, o žalbama protiv odluka prvomolbenih upravnih vlasti i u predmetima disciplinskog postupka protiv općinskih službenika. Podjednako su odobravani statuti, naredbe i pravilnici gradskih i seoskih općina, kao i važne odluke gradskih zastupstva i općinskih odbora. Istodobno je u svrhu poboljšanja i unapređenja opće uprave, vršen i pojačan nadzor nad radom sreskih načelstava, te su uklonjeni mnogi nedostaci.

Prema čl. 2. Uredbe o banovini Hrvatskoj vjerski su poslovi, koji su od osobitog značenja po državne interese, ostali u nadležnosti državne vlasti. Sve ostale poslove, koji se odnose na zakonski priznate vjeroispovijesti i koji zasijecaju u interese vjernika na području banovine Hrvatske, rješava Banska Vlast. Među ostalim rješavani su svi upisi u matičnim knjigama, različna vjerska pitanja pojedinaca, sporovi o pitanjima lukna i beriva svećenstva, popravci crkvenih građevnih objekata i postupak oko otkupa patronata.

U pogledu redarstvene i javno-sigurnosne službe izvršena je temeljita reorganizacija. Čitav rad postavljen je na nove temelje kako bi redarstveni i javno - sigurnosni organi mogli što uspješnije obavljati svoju dužnost čuvanja lične i imovne sigurnosti građana. Prije svega nastojalo se kod svih građana bez razlike učvrstiti uvjerenje, da su upravni, redarstveni i oružnički organi nosioci zakonitosti i pravde, da su oni zaštitnici njihove lične i imovne sigurnosti protiv samovolje i nasilja pojedinaca. i da su ti organi samo u službi naroda i narodne vlasti.

Naročita briga je posvećena suzbijanju kriminaliteta, zaštite lične i imovinske sigurnosti pojedinaca, a delikventi su u najvećem broju slučajeva bili privedeni zakonskoj odgovornosti. U tom pravcu kao i u pravcu održanja javnog reda i mira izdane su naredbe i upute područnim organima, da se ovom radu naročito posvete, držeći se uvijek strogo i objektivno postojećih zakona. Preven-

Digitized by Google

tivna služba javne sigurnosti pooštrena je i učinjena je intenzivnijom i uspješnijom, represivna također, a obavještajna služba učinjena bržom i elastičnijom, kako bi Banska Vlast o svim događajima na svom području bila točno i pravodobno informirana. Da bi se kriminal svih vrsta sveo na najmanju moguću mjeru, izdana je načelna uputa područnim organima javne sigurnosti za rad na suzbijanju kriminala i organizaciji terenske službe tako, da su u toku ovog razdoblja uhvaćena i predana sudovima 22 opasna kriminalna delikventa, koji su već godinama po ovim krajevima izvršivali razbojstva, grabežna umorstva, napadaje i druga kaznena djela i time unosili nemir i strah u građanstvo. U ovom istom razdoblju predan je sudovima znatan broj osoba zbog izvršenih manjih krađa i napadaja na ličnu i imovnu sigurnost pojedinih građana. Nadalje nije zabilježen ni porast ni opadanje u kriminalitetu, u istom razdoblju, ali je zabilježeno poboljšanje za 30% u iznalaženju i predavanju sudovima izvršilaca pojedinih kaznenih djela. Poduzeto je specijalno osiguranje crkava i crkvenih objekata protiv provalnih krađa, a naročito onih, u kojima su pohranjene veće historijske i materijalne vrijednosti. Da bi to osiguranje bilo što uspješnije odlučeno je, da ga vrše članovi Hrvatske seljačke zaštite u zajednici sa javno-sigurnosnim organima. S obzirom na povećani broj pojavljenoga falsificiranog metalnog i papirnatog novca izdana je iscrpna uputa područnim organima za suzbijanje ovog kriminala, poduzimanjem opsežnih preventivnih mjera. Da se dobije potrebni pregled o stanju kriminaliteta i o licima, koja vrše kriminalne delikte i da se uzmognu pratiti uzroci, pojave i vrijeme izvršivanja pojedinih delikata i prema tome poduzimati potrebne mjere, osnovana je u toku ovoga razdoblja centralna kriminalna kartoteka u odsjeku za redarstvo Odjela za unutarnje poslove za cijelo područje banovine Hrvatske. Kartoteka je osnovana po svima pravilima modernih kartoteka, pa je time uklonjen veliki nedostatak slaboga vođenja dosadanje evidencije kriminaliteta, a ujedno se dobila potrebna orijentacija u ovome radu.

Osnutkom banovine Hrvatske osjetila se potreba za osnivanje samostalne redarstvene škole. Stoga je radi stručnog obrazovanja i osposobljenja osoba za vršenje redarstvene izvršne službe na području banovine Hrvatske, Naredbom Bana od mjeseca svibnja 1940. godine ustanovljena kod Redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu »Škola za redarstvene izvršne službenike banovine Hrvatske«. Škola je započela tečajem 1. lipnja 1940. godine. Polaženje redarstvene škole obvezatno je za sve banovinske redarstvene izvršne službenike, pa odsada ni jedan pokusnik ne može samostalno obavljati redarstvenu službu niti postati stalnim izvršnim službenikom, ako nije s uspjehom završio ovu školu.

Radi što uspješnijeg rada redarstvenih vlasti izvršen je u ovom razdoblju pregled poslovanja predstojništava gradskih redarstava i svagdje, gdje su se pokazali kakovi nedostaci, učinjeno je potrebno, da se uklone.

Prilike javnog prometa zatečene su u dosta lošem stanju, pa su poduzete potrebne mjere, da se javni promet pravilno regulira i osigura, kao i da se broj prometnih nesreća i prestupa svede na najmanju mjeru. U tom pravcu izrađen je nacrt Uredbe o specijalnim motoriziranim organima ove Banske Vlasti, putem kojih će se nadzirati javni promet. Osnovano je vođenje specijalne statistike o cestoredarstvenim prekršajima, kako bi se mogle poduzeti mjere za njihovo zaprečivanje i uklanjanje.

Uviđajući štetne posljedice priređivanja velikog broja tombola i lutrija izdana je naredba o strogoj kontroli i ograničenom broju priređivanja tombola, lutrija i ostalih igara na sreću. Istodobno da bi se spriječilo igranje hazardnih i kockarskih igara, kao i da bi se spriječile igre putem različnih automata, koje su se posljednjih godina uvriježile ne samo u gradovima nego i u selima i učinile mnogo zla, i pojedincima i njihovim porodicama, zabranjeno je igranje te vrste, a područnim organima izdane su potrebne upute u svrhu, da se definitivno regulira ovo pitanje.

Osnutkom banovine Hrvatske omogućeno je nesmetano organiziranje i razvijanje hrvatske nacionalne i druge društvenosti. Tako su mnoga društva mogla uspostaviti svoj rad i ponovo započeti djelovanjem. S druge strane je u ovom razdoblju osnovano 105 novih društava, što je opet razumljiva posljedica novo stvorenog stanja. Uporedo s tim osnovana je kartoteka svih društava, kako bi se u svako doba imalo potreban uvid o stanju i radu društava na području banovine Hrvatske.

U izvršenju poslova, koji se odnose na zaštitu pučanstva, a u vezi s napadajem iz zraka, izdani su potrebni raspisi i upute podređenim upravnim i samoupravnim vlastima. Isto se tako provode najnužnije mjere u pogledu organizacije Mjesnih odbora za civilnu zaštitu kao i one, koje se odnose na terenske radove. Održana su stručna predavanja i vježbe bilo za različne formacije javnih i samozaštitnih službi, bilo pak za pučanstvo, a s time u vezi izvršeni su i pregledi poslovanja pojedinih Mjesnih odbora kao i rad organa kod samouprava. U savezu s tom djelatnošću, uređen je u Zagrebu i

Digitized by Google

Muzej civilne zaštite, kako bi se mogla što instruktivnije provoditi nužna nastava u svrhu, da se građanstvo upućuje u različne službe civilne zaštite, koje su potrebite i u obrani pojedinaca i u obrani i zaštiti skupova ljudi. Muzej je dovršen u prosincu 1939. god. i otvoren je za širu javnost. Uz muzej izgrađeno je uzorno sklonište, kao i laboratorij, te plinska komora; sve to služi za ispitivanje sredstava i materijala i u nastavne svrhe. Isto tako je podignuta i uređena specijalna predavaonica za održavanje prigodnih predavanja, koja se vrše uz epi-, dia- i kino-projekcije za posjetioce muzeja.

Uz samozaštitne službe organizirane su i javne službe civilne zaštite u Zagrebu, kao i u ostalim mjestima banovine Hrvatske. Mnogo se truda posvećivalo organizacijama sanitetske, tehničke, vatrogasne, kemijske za utvrđivanje i uništavanje bojnih otrova, te službe alarmiranja i signalizacije. Osim spomenutih javnih službi provedena je i organizacija kućne zaštite. Nadalje su izdane i potrebite upute s obzirom na izgradnju uzornih skloništa i adaptaciju podrumskih prostorija u najnužnije improvizacije skloništa. Osobita briga posvećena je pitanju evakuacije kao i osiguranju djece za slučaj ratne opasnosti. U tu svrhu izrađen je detaljan plan. Sastavlja se opći generalni plan civilne zaštite za čitav teritorij Banovine. Izrađuje se na temelju sakupljenih podataka mjesnih odbora, te podređenih organa, a na temelju Uredbe i Pravilnika o zaštiti od napadaja iz zraka.

Dok je u prvoj godini rada banovine Hrvatske bila glavna briga posvećena organizaciji Banske Vlasti i njenih ustanova, te Ispostave Banske Vlasti u Splitu, dne 26. kolovoza 1940. — dakle upravo na dan prve obljetnice banovine Hrvatske — objavljena je Uredba o kotarskoj skupštini i kotarskom upravnom odboru, koja predstavlja početak dublje reorganizacije nižih upravnih vlasti u duhu programa Hrvatskoga seljačkoga pokreta, koji izričito ističe potrebu, da uz sreskoga načelnika odnosno sresko načelstvo postoji jedno vijeće narodnih predstavnika sa širim ovlastima. Uredba o kotarskoj skupštini i kotarskom upravnom odboru ima cilj ostvariti i u život provesti taj dio programa Hrvatske seljačke stranke i osnovnu zamisao njegovu, po kojoj se upravna vlast ima približiti narodu u tolikoj mjeri, da se s njim saživi u savjesnoj primjeni zakona i vršenju ostalih upravnih zadaća, koje određuju zakonski propisi. Time će se u današnje teško doba podići ugled i ojačati upravna vlast.

Iako je nadležnost kotarskog upravnog odbora u donošenju odluka ograničena na samo nekoliko izričito nabrojenih slučajeva, kotarski upravni odbor imat će u svome djelovanju mogućnost, da postigne velike i korisne uspjehe. On ne stoji izvan, nego uz bok sreskoga načelstva s glavnom funkcijom, da u svima predmetima iz djelokruga sreskog načelstva, koji su za dotični kotar od većega, općenitoga značenja, poduzima inicijativu, te daje mišljenja i prijedloge.

Naravno da će sresko načelstvo prihvatiti i provesti svaku korisnu inicijativu, opravdano mišljenje i razboriti prijedlog. Primajući pak inicijativu i polet u radu od narodnih predstavnika u kotarskom upravnom odboru sresko će se načelstvo moći otresti prejakog i štetnog birokratizma, te odvijati upravne poslove mnogo brže i ekspeditivnije. Time će formalno uski djelokrug u odlučivanju kotarskoga odbora dobiti u praksi faktično znatno širi opseg, nego li to u prvi mah izgleda, uz stalnu mogućnost da se još jače proširi. (Ban je naročito ovlašten, da dalje prenosi u nadležnost kotarskog odbora odlučivanje o pojedinim stvarima iz nadležnosti sreskog načelstva).

Digitized by Google

PROSVJETA

Jedno je od najznatnijih pitanja banovine Hrvatske pitanje narodne prosvjete kojoj se u centralističkom sistemu ili hotimice nije posvećivala dovoljna pažnja, ili se pak s njom postupalo tako nepravedno, da se prosvjetni život ovih krajeva nije mogao pravilno razvijati, kako bi to trebalo s obzirom na kulturne potrebe hrvatskih zemalja i na duh kulturnih tradicija, koje su u Hrvatskoj već stoljećima bile žive. Zbog toga su zapale mnoge naše prosvjetne ustanove i zavodi u velike teškoće, te je prijetila opasnost, da će rad u njima biti djelomično ili posvema obustavljen.

Hrvatsko se sveučilište od godine 1918. razvijalo sve u težim prilikama, jer mu je bio onemogućen rad u onom opsegu, kako to traže svrhe najviše naučne ustanove. Javljale su se sve veće i veće teškoće, ne samo što se tiče pitanja nastavnih i ličnih, nego i potreba materijalne prirode. Nijesu bile zadovoljene ni prijeko nužne potrebe za pogon i svijetlo pojedinih zavoda, instituta i seminara, klinika, sveučilišne knjižnice itd. Kao primjer valja spomenuti postupak sa sveučilišnom knjižnicom, za koju je u proračunu bila osigurana tek neznatna svotica tako, da je ta knjižnica jedva životarila. Uprava je teško oporezovala slušače, da bi se moglo bar nekoliko časopisa nabavljati, dok o nabavljanju stručnih knjiga jedva da je moglo biti i govora. Sveučilišne klinike su se nalazile već niz godina u stalnome deficitu, koji se je svake godine samo povećavao, tako, da su te klinike obustavljale isplate svojih dugova, kao na pr. isplate računa za rasvjetu, za ugljen, a i za mnoge druge životne potrebe, zbog čega su dobavljači uskraćivali dalju dobavu, i time je bio doveden u pitanje dnevni pogon i mogućnost daljeg rada sveučilišnih klinika. Za sve su to nosili odgovornost u prvome redu oni faktori, koji su maćuhinski postupali sa hrvatskom prosvjetom, te koji su ne samo priječili dalji razvitak, nego su teško zanemarivali i ona kulturna dobra u Hrvatskoj, koja su požrtvovnošću i naporom generacija bila stvorena.

Kao što je sa sveučilištem, isto tako je bilo teško i s ostalim visokim školama: Višom pedagoškom školom i Ekonomsko-komercijalnom visokom školom u Zagrebu. Ti zavodi nijesu kroz čitavo ovo vrijeme mogli doći ni do vlastitih svojih zgrada, te se još stišću u tuđim kućama u najčednijem okviru.

Osobito je bilo slabo stanje naših znanstvenih zavoda. Dok se posvuda po svijetu pazi, da Narodni muzeji kao naučni i reprezentativni zavodi budu na ponos i ugled naroda i države, kod nas su ti dragocjeni narodni zavodi kroz posljednja dva decenija bili tako zanemarivani, da se samo skrajnjem naporu stručnih i naučnih radnika ima zahvaliti, da su te zavode mogli pohađati strani i domaći gosti, koji u tim naučnim zavodima vide kulturnu legitimaciju naroda. Isto tako postupalo se je i sa hrvatskim muzejima izvan Zagreba u Kninu i Splitu, te s Konzervatorskim uredima, koji stvarno nijesu ni mogli razvijati potrebnu djelatnost. Arhivi u Zagrebu i Dubrovniku, te veoma važne narodne institucije, koje su nam naši pradjedovi ostavili kao dokumenat naše prošlosti, jadno su životarili i nalazili su se u stanju kao prije 20 godina. Spram Akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu nijesu se zadovoljile čak ni one obaveze, koje su izrijekom preuzete, a baš je ta institucija najviše stradala, jer su u njoj za vrijeme rata do temelja uništeni odnosno devalvirani svi fondovi, iz kojih je ona živjeta.

Naša društva i kulturno-prosvjetne institucije bile su sistematski zanemarivane, što je ostavilo duboke, teške posljedice.

S umjetničkim institucijama nije bilo ništa bolje. Kazališta su bila u stalnoj krizi i nevoljama već 20 godina. Tako je Hrvatsko kazalište u Zagrebu zapalo u dug od 15,000.000.—, a Splitsko i Osječko ne samo, da se nijesu mogla razvijati, nego su zapadala u velike neprilike i bila na rubu propasti. Muzička akademija radila je u prilikama kao pred 30 godina i nije mogla pokriti niti najnužnije svoje potrebe, koje je na nju stavljalo novo vrijeme. Hrvatski umjetnici nijesu dobivali nikakove

Digitized by Google

potpore za usavršavanje, što se njihovu umjetničko-stvaralačkom životu teško osvećivalo. Što se pak tiče Akademije likovnih umjetnosti i naše likovne umjetnosti uopće, tu su bile prilike više nego jadne. Radionice umjetnika došle su u derutno stanje, te se zimi uopće nijesu mogle upotrebljavati, jer se nijesu mogle ložiti. Zgrade su u trošnome stanju i treba ih popravljati. Tako je to bilo sa visokim školama, sveučilišnim klinikama, naučnim i umjetničkim institucijama.

Na području ostale prosvjete u Hrvatskoj još je bilo i gore. Nakon svršetka svjetskoga rata zgrade srednjih škola bile su upravo u tužnome stanju izvana i iznutra. Školsko pokućstvo, u koliko nije uporabom škola u svjetskom ratu za bolnice razneseno i uništeno, a isto tako kabineti, zbirke i knjižnice, nalazile su se u derutnom stanju, te su gotovo bile neuporabive. U prosvjeti do danas ne možemo ustanoviti nikakav znatniji napredak, i ako je narod putem svojih podavanja u porezima, nametima itd. davao za tu svrhu goleme svote. Od stvaranja ove države, pa sve do donošenja Zakona o srednjim školama dne 31. kolovoza 1929., dakle za punih 10 godina, imalo je troškove oko podizanja popravljanja i uzdržavanja školskih zgrada snositi Ministarstvo prosvjete na teret državnog proračuna, ali u tih 10 godina na području Hrvatske i Slavonije nije sagrađena niti jedna zgrada za srednju školu, a za uzdržavanje postojećih zgrada za obnovu pokućstva, zbirki, kabineta, knjižnica i učila, učinjeno je sa strane države vrlo malo. Donošenjem Zakona o srednjim školama stavljena je dužnost oko podizanja, popravljanja i uzdržavanja srednjih škola na teret bivših oblasti, odnosno banovina. Prilike krenuše tada samo nešto na bolje, jer ni banovine nijesu mogle u kratko vrijeme zadovoljiti velike potrebe, budući da su njihovi prihodi bili relativno maleni.

Građanske su škole u najviše slučajeva smještene u zgradama pučkih škola. Malo je škola u vlastitim zgradama. Do 1931. god. država je stvarno podmirivala samo lične potrebe, a za materijalne davala je vrlo malo.

I ono malo zgrada, koje su određene za potrebe građanskih škola propadalo je zbog slabog dotiranja. Poslije 1931. god., na osnovu Zakona o građanskim školama, država je prebacila brigu za podizanje, uzdržavanje i popravljanje građanskih škola na općine i gradove, pa zbog toga imamo sada situaciju, da građanske škole čak ni u Zagrebu nemaju svoje zgrade.

Prema tome se izrađuje program, da se što prije riješi što svrsishodnije pitanje zgrada i za građanske škole.

Narodne škole na teritoriju banovine Hrvatske po svom broju i po broju odjela ni izdaleka ne odgovaraju narodnim potrebama. Trebalo je otvoriti velik broj novih škola i novi broj odjela na već postojećim školama. U vezi s time moralo se postaviti na odjelima u školama nove učitelje, koje je trebalo platiti bilo kao honorarne bilo kao stalne učitelje. Osim redovite plaće moralo se za nove učitelje osigurati po zakonu im pripadajuća stanarina i ogrjev. Zbog otvaranja novih odjela i novih škola trebalo je povećati i broj novih školskih podvornika, kojima je trebalo osigurati nadnice. Za nove škole i odjele trebalo je predvidjeti i troškove za materijalno uzdržavanje škola i odjela. Osim ogrjeva, namještaja, najamnina za privatne zgrade i popravka tih zgrada, moralo se osigurati potreban kredit novim školama i odjelima također i za pribor siromašnoj djeci. Budući da su se nove škole i odjeli otvarali baš u siromašnim krajevima, trebalo je osigurati sredstva i za to. Školske zgrade u čitavoj Banovini dosta su zapuštene. Razlog je tome u prvome redu siromaštvo pojedinih općina, a u drugome redu slabo ili nikavo podjeljivanje pomoći općinama za podizanje novih škola i popravak starih. Samo na teritoriju Banske Vlasti u Zagrebu smješteno je bilo u jesen 1939. godine 246 škola u privatnim zgradama, a na teritoriju Ispostave u Splitu 367, za koje je Banovina plaćala najamninu. U tim mjestima je trebalo što prije podići nove školske zgrade. Stare školske zgrade trebalo je temeljito popraviti, a započete, ali nedovršene zgrade trebalo je što prije dovršiti. No ne samo gradnja škola nego je tu još i druga paralelna potreba opće narodne prosjete: suzbijanje nepismenosti u banovini Hrvatskoj. Temelj je narodne prosvjete uopće: pismenost svih narodnih slojeva, a u tome pogledu su prilike u banovini Hrvatskoj veoma teške. Prijašnje vlade nijesu za to goruće pitanje pokazivale ni razumijevanja, te je sav taj golemi posao ove velike zadaće ležao na privatnoj inicijativi. Sve, što je kroz to vrijeme načinjeno, plod je mukotrpnog rada pojedinih idealista, koji su svoj život posvetili pobijanju nepismenosti, ali je sad nužno, da se tom pionirskom radu dadu najšire mogućnosti daljeg razvoja; za taj rad postoje svi preduvjeti, tek su potrebna bar najnužnija financijska sredstva. Na čelu akcije za pobijanje nepismenosti u banovini Hrvatskoj stoje najviši faktori našega nacionalnog i prosvjetnog rada, a Banska Vlast dužna je dati ovoj akciji potrebita sredstva, jer se radi o djelu narodnoga preporoda.

Kao što je na čitavom kulturnom području Hrvatska bila dosadašnjim proračunima zapo-

Digitized by Google

stavljana, tako je to bilo i sa proračunom za tzv. »tjelesni odgoj«. U Hrvatskoj je briga za tjelesni odgoj već prije rata bila veoma živa, a sve su grane sporta bile na takovoj visini, da su iz Zagreba zapravo došle inicijative za razvitak tjelesnog odnosno sportskoga odgoja na čitavom Slavenskom Jugu. No unatoč tome nije briga sa strane državnog proračuna spram hrvatskoga sportskoga života obuhvaćala potrebe, koje bi bar u najmanjoj mjeri zadovoljavale donekle normalno razvijanje svih sportskih disciplina.

Iz svega, što je ovdje navedeno, vidi se jasno, da su se kod osnutka banovine Hrvatske na području prosvjetnog rada pojavile nove, veoma teške i važne potrebe, koje je trebalo bar djelomice zadovoljiti, kako bi se prosvjetni život mogao donekle uskladiti s narodnim interesima. Razumije se, da se odjednom ne da popraviti ono, što je bilo kroz dva decenija zapušteno, ali se još i u ovim teškim ekonomskim prilikama nastojalo udariti prve smjernice novoga prosvjetnog života.

Što je pak učinjeno, vidjet će se iz slijedećega potanjeg prikaza rada i nastojanja Banske Vlasti kroz prvu godnu života banovine Hrvatske.

Znanstveni zavodi

Za visoke škole u i znanstvene zavode izrađen je, dotično se nalazi u izradi, niz novih propisa. 26. srpnja 1940. donesene su slijedeće Uredbe: Uredba o muzejima i galerijama i Uredba o čuvanju starina i prirodnih spomenika.

Uredba o muzejima i galerijama bila je potrebna, jer su na teritoriju Hrvatske propisi za muzeje bili veoma nedostatni i nijesu odgovarali uvjetima za pravilno odvijanje muzejskoga rada. Prije nijesmo imali ni državne ni banovinske galerije umjetnina, osim Strossmayerove galerije slika, koja je akademijina institucija sa svojim zasebnim statutom. Novo doba i kulturni razvitak poslije rata stvorili su potrebu osnivanja galerija umjetnina kao javnih kulturnih ustanova. Gornje zakonske odredbe reguliraju točno odnošaj muzeja, kao javnih banovinskih institucija, i to prema općim principima Banovine, koji vrijede za znanstvene zavode. Uređeni su i odnošaji osoblja i oni su izjednačeni s ostalim banovinskim službenicima istih kvalifikacija. Odnošaji tih službenika u stručnom pogledu uređeni su prema sličnim zakonima u kulturnom svijetu. Ovom je Uredbom po prvi puta zakonski normiran položaj i odnošaj privatnih muzeja i zbirki, pristupačnih javnosti, koje su podvrgnute stručnom nadzoru javnih oblasti, te je tako onemogućeno nestručno i anarhično poslovanje s dragocjenim tečevinama narodne kulture, koja je do sada u mnogo slučajeva bila podvrgnuta krajnjem diletantizmu kao i izrabljivanju neodgovornih elemenata.

Uredba o čuvanju starina i prirodnih spomenika bila je potrebna, jer je na teritoriju banovine Hrvatske vrijedio čitav niz starih zakonskih propisa, od kojih su neki stari već preko 120 godina. U zadnje je doba u ubrzanom tempu moderne tehnike mnogo nenadoknadivih kulturnih objekata uništeno bilo rušenjem, bilo nestručnjačkom obnovom, dok je mnogo toga zauvijek propalo za našu zemlju i kulturu nedopuštenim izvozom dragocjenih spomenika u inozemstvo. Zbog takvih prilika neki su naši gradovi, a i čitavi krajevi opljačkani i dnevno ih dalje pljačkaju nesavjesni sakupljači i preprodavači starina, kao što se već decenijima uništavaju starinske građevine i drugi kulturni spomenici, a sve pod vidom krivo shvaćene moderne urbanistike, tako da su ti krajevi izgubili svoje bitno značenje. Naši prirodni spomenici su više manje bili prepušteni na milost i nemilost nekulturnih elemenata, pa je zaista bio posljednji čas, da se tu uvede red, stalnost i jedinstvenost postupka čuvanja prirodnih spomenika. Prava i dužnosti privatnih osoba, koje su tangirane obvezama ove Uredbe, precizirana su tako, da od sada više ne će u postupcima oko čuvanja starina i prirodnih spomenika biti moguća dvojba o dužnostima javnih organa i o vladanju tih privatnih osoba prema starinama i prirodnim spomenicima. Samovolja i štetna akcija bilo s koje strane bit će ovom Uredbom onemogućena. Prema tome se Uredba o muzejima i galerijama i Uredba o čuvanju starina i prirodnih spomenika imadu smatrati velikim dobitkom za opći prosvjetni život banovine Hrvatske i za čitavu zemlju.

Dne 21. srpnja 1940. donesena je Uredba o kliničkim bolnicama Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ovu novu Uredbu izradio je ravnatelj klinika uz suradnju nadzornog odbora tih kliničkih bolnica. Nova Uredba o kliničkim bolnicama Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predviđa za pravilno vođenje administrativno-ekonomskih poslova klinika potrebne odredbe, koje reguliraju ovo poslovanje i položaj kliničkog osoblja. Uredba sadržaje smjernice za unutrašnji položaj, stručno poslovanje tih kliničkih bolnica obzirom na suvremene potrebe i na nove prilike, zatim sadržava mnogo potrebnih odredaba, od primjene kojih zavisi razvitak i opstanak kliničkih bolnica u Zagrebu.

Za pojedine znanstvene zavode u banovini Hrvatskoj učinjeno je od osnutka Banovine, odnosno radi se slijedeće:

Digitized by Google

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Akaakademija je predvidjela za književno-naučna izdanja svotu od 650.000.— dinara, a za ostale radove 205.278.— dinara. U toj svoti sadržana je i pomoć iz banovinskih sredstava u iznosu od 225.000.— dinara.

Arhiv u Zagrebu. Trajno se radi na poslovima koji su potrebni za izvršenje svih dosada sklopljenih arhivskih konvencija sa stranim državama, a koje do sada nijesu provedene. Sistematski se provodi registracija hrvatskih saborskih spisa iz francuskog doba i spisa bivšeg ministarstva za Hrvatsku u Budimpešti. Podkraj godine 1939. izašla je VIII. knjiga »Vijesnika arhiva u Zagrebu«.

Arhiv u Dubrovniku. U proračunu banovine Hrvatske prvi puta su predviđeni krediti, koji odgovaraju stvarnim potrebama ovoga zavoda. Nabavljene su vitrine, hidranti i tankovi za vodu, povećana je biblioteka, te je dopunjen vatrogasni i zaštitni materijal za zbirke. Uređenje skloništa u podrumu i različne instalacije provedene su dijelom iz redovitih, a dijelom iz izvanrednih kredita. Dragocijene slike Parisa Bordone: »Venus i Adonis« i Hamzića: »Isusovo krštenje« ponovno su uvrštene u inventar arhiva. Popravljen je krov, izoliran tavan, te su osim toga izvedeni još različni drugi radovi na zgradi arhiva, koja je zgrada dragocjeni starinski dvorac nekadašnjih dubrovačkih duždeva, te je time ovaj kulturno-historijski spomenik sačuvan od propadanja.

Hrvatski narodni predhistorijski muzej. U ime redovite odredbine za drugu polovicu proračunske godine 1939/40. i za prvo tromjesečje 1940/41. primio je ovaj muzej 20.000.— dinara, a uz to je odlukom Bana doznačeno u ime vanredne pomoći 30.000.— dinara. Za prethistorijsku zbirku nabavljen je velik nalaz zlatnih i brončanih starina iz Lovasa, zlatni predmeti sa Ninske Privlake i više manjih nalaza sa raznih mjesta. Tu je potrošeno 16.600.— dinara. Za nabavu knjiga utrošeno je 3.700.— dinara, a za muzejske publikacije 11.700.— dinara. Za ostale muzejske potrebe utrošeno je 15.900.— dinara.

Hrvatski narodni arheološko-historijski muzej. Za ovaj muzej nabavljena su tri portreta iz obitelji bana Jelačića, zatim stari novci iz zbirke Schwieger, nešto oružja zatim, rimskih i kasnijih starina. Tu je utrošeno 30.000.— dinara. Za Hrvatski arheološki vijesnik utrošena je svota od 14.550.— dinara. Za ostale potrebe ovog muzeja utrošeno je 20.000.— dinara. Arheološka zbirka broji danas svega 161.600 predmeta, a historička zbirka svega 87.250 predmeta. Biblioteka ima 4.523 knjige. Za isti muzej nabavila je banovina Hrvatska troškom od 1,200.000.— dinara od Milana Praunspergera zbirku oružja.

Hrvatski narodni etnografski muzej u Zagrebu. Pojedine su zbirke ovog muzeja preuređene. Muzejski su se inventari uvećali: zbirke etnografskih predmeta za 268 komada, fotografski arhiv za 393 komada, a knjižnica za 150 primjeraka. Preuređena je zbirka narodnih glazbenih instrumenata i smještena na vidno mjesto u I. katu muzeja U njoj je dan potpun pregled hrvatskoga narodnog instrumentarija na način mnogo poučniji i pristupačniji posjetiocima, nego je to bilo dosada. S muzejskim dotacijama izvršen je niz kupovanja u svrhe skupljanja građe za muzej. Nastavljen je rad oko muzejskih publikacija. Za materijalne potrebe muzeja utrošeno je iz redovne dotacije 132.392 dinara, od izvanrednih kredita utrošena je svota u iznosu od 46.000.- dinara. Ponovo je počeo raditi Odsjek za pučku muziku. Za ovaj muzej kupila je Banovina zgradu na Mažuranićevom trgu, u kojoj je sada muzej smješten, za svotu od Din 3.000.000.—.

Hrvatski narodni muzej za umjetnost i umjetni obrt. Zbirke su se povećale za 565 predmeta, a knjižnica je povećana za 177 knjiga. Konzervirana su dva oltara iz 17. vijeka iz Drivenika kao i niz drugih vrijednih muzejskih predmeta. Na naučnim putovanjima nabavljeni su za muzej mnogi važni predmeti. Otvoreni su novi odjeli muzeja za grafiku, tiskarstvo, knjigoveštvo i fotografiku. Radi dobave predmeta naučno se istražuju Hrvatsko Zagorje, kotar Križevci, Međimurje i novi bosanski krajevi Banovine. Još ove godine izdat će se »Vodič«.

Hrvatski narodni zoološki muzej. Tokom ove godine preuredile su se neke zbirke ovog muzeja. Nabavljeno je dosta laboratorijskih potrepština, u koju je svrhu utrošeno skupa sa preuredenjem prostorija svega 13.428 dinara. Nabavljena je zbirka kukaca od Weingärtnera u iznosu od 10.000 dinara. Knjige i naučni časopisi za muzejsku biblioteku nabavljeni su za svotu od 38.656 dinara. Muzejska knjižnica povećala se za 115 komada, a muzejske zbirke za 102 primjeraka.

Hrvatski narodni geološko-paleontološki muzej. Za muzejsku biblioteku nabavljeno je knjiga i časopisa za svotu od 39.260 dinara. Nabavljen je novi mikroskop sa priborom za iznos od 10.000 dinara. Inventarno stanje stanje zbirke je danas 46.846. komada, a inventarno stanje biblioteke je 2.524 komada. Ovaj je muzej u izvještajnoj godini dobio iznos od 154.238 dinara za nabave i radove na terenu te uređenje zbirke.

Digitized by Google

Hrvatski narodni mineraloško-petrografski muzej. Nabavljen je Leitzov opak-iluminator uz cijenu od 6.435.- dinara za proučavanje neprozirnih tvari. Za muzejsku biblioteku nabavljeno je stručnih časopisa i knjiga za svotu od 22.435 dinara.

Hrvatski narodni arheološki muzej u Splitu. Restaurirani su ostaci starohrvatske crkve sv. Marte u Bihaćima. Uređeni i definitivno izloženi bili su i drugi arhitektonski spomenici iz dobe hrvatskih narodnih vladara. Isto su tako restaurirani novo iskopani rimski spomenici iz Solina. U Solinu bili su temeljito restaurirani ostaci starokršćanskih crkava u Manastirima. Objelodanjen je 51. svezak »Vijesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku«. Konzervatorski zavod dao je 5.000 dinara za postavljanje sačuvanoga baroknog drvenog plafona na strop župne crkve u Grohotama na otoku Šolti i 9.000 dinara za popravak krova starohrvatske crkve sv. Duha u Škripu na Braču, 3.000 dinara dao je za otvorenje hodnika ispod kora katedrale u Splitu. Naručene su dvije željezne rešetke za taj hodnik. Izvedeno je popločenje i popravak crkve sv. Ivana Krstitelja u Trogiru za svotu od 10.000 dinara.

Hrvatski narodni muzej starina u Kninu. Nastavlja se s iskapanjem u selu Gornji Koljani kod Vrlike, gdje se otkrilo starohrvatsko groblje. Do sada je utrošeno 10.000 dinara. Sastavlja se inventar s fotografijama. Ujedno se radi i na sređivanju biblioteke. Tokom ljeta izmijenjen je krov i strop muzejske zgrade za svotu od 26.000 dinara. U pripremi su različna iskapanja i restauracije starina.

Konzervatorski zavod. Zavod je dobio naknadnih kredita u iznosu od 15.000 dinara. Ta je svota utrošena u glavnom za nabavu fotografskog materijala, a 5.000 dinara utrošeno je za popravke u župnoj crkvi u Belcu. Pomoć, koja je predviđena u proračunu odjela za prosvjetu banovine Hrvatske u iznosu od 18.750.— dinara upotrebljava se za uređenje velikog foto-arhiva, te za vršenje ostalih konzervatorskih zadataka.

Geofizički zavod. U centrali na Griču preuređene su nove prostorije. Izrađene su klimatske tablice, te štampana dva referata o klimi našeg Primorja. Zatim su štampani rezultati motrenja na zagrebačkom opservatoriju iz godina 1905-1910. Provedena je reorganizacija meteorološkog opservatorija u Mostaru. Mreža stanica popunjena je osnivanjem novih odnosno povećanjem i reorganizacijom postojećih stanica. Time je mreža meteoroloških stanica Geofizičkog zavoda porasla od cca 110 na cca 220. Provedena je reorganizacija grmljavinskih javljanja u cijeloj banovini Hrvatskoj, te organizacija javljanja zemljotresa u novo priključenom području. Za taj rad utrošeno je svega 202.835 dinara, a angažirano je 193.686 dinara. U projektu je uspostava mareografske stanice u Bakru i postavljenje metereoloških obrometrijskih stanica.

Geološki zavod. Sav inventar Geološkog zavoda, koji je bio prenesen u Geološki institut u Beograd, bit će u najskorije vrijeme vraćen natrag u Geološki zavod u Zagrebu. Taj inventar sastoji se od 4.098 separatnih naučnih rasprava, 657 naučnih knjiga, 993 geološke karte, te 123 komada sprava i pokućstva. Za ponovno uspostavljeni Geološki zavod u Zagrebu osigurani su krediti za lične i materijalne izdatke u iznosu od 446.530 dinara. Rad oko organizacije tog zavoda vodi se uz suradnju odjela za rudarstvo i odjela za prosvjetu Banske Vlasti.

Galerija umjetnosti banovine Hrvatske Zagreb-Split. Uredbom o muzejima i galerijama osnovana je »Galerija umjetnosti banovine Hrvatske Zagreb-Split« i to iz dosadašnje Galerije umjetnina u Splitu, koja je i do sada bila zavod banovine Hrvatske i Moderne galerije savremenih umjetnosti u Zagrebu, koja je bila vlasništvo Hrvatskog društva umjetnosti Zagreb-Split, te je ugovorom prešla u vlasništvo banovine Hrvatske. Osnovana galerija je znanstveni zavod poput muzeja, a sva su njena pitanja i odnosi regulirani novom Uredbom o muzejima i galerijama. Rad galerije nadzire Savjetodavni galerijski odbor, koji ujedno daje smjernice za njen razvoj, te daje Banskoj Vlasti mišljenje pri otkupu modernih umjetnina. Taj se savjetodavni odbor sastoji od 5 članova i to od 2 predstavnika Banske Vlasti i od 2 predstavnika Hrvatskog društva umjetnosti. Peti član odbora i ujedno njegov predsjednik je predstojnik odjela za prosvjetu. Svrha je galerije da racionalno nabavlja, izlaže, znanstveno istražuje i publicira predmete svih grana likovne umjetnosti.

Privatna inicijativa potpomaže nastojanja Galerije.

Hrvatska galerija umjetnina u Splitu. Za galeriju nabavljena su 104 nova književna izdanja. Od umjetničkih predmeta kupljeno je 6 ikona kasno bizantiskih, 15 uljenih slika, 3 akvarela i 30 grafičkih reprodukcija. Hrvatsko društvo umjetnosti u Zagrebu dostavio je na čuvanje 18 uljenih slika, 2 akvarela i 2 skulpture. Turistički savez »Putnik« (Split) predao je na čuvanje 59 sadrenih odljeva u gipsu (detalji sa naših starih spomenika).

Digitized by Google

Sveučilište

Za pojedine visoke škole doneseni su zasebni propisi. Odlukom od 12. XII. 1939. br. 82149. II. 1940. dopunjen je Pravilnik o Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu o izuzetnom polaganju diplomskog ispita mimo propisa Pravilnika o Višoj pedagoškoj školi. 14. prosinca 1939. Kab. br. 6153-1939. donesena je Naredba, kojom se mijenjaju članovi 27. i 61. stav 1. Uredbe o udruženju slušača univerziteta od 20. travnja 1939. Odlukom odjela od 24. I. 1940. br. 85696. II. 1939. donesena je dopuna Pravilnika o Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. 24. siječnja 1940. br. 73754. II. 1939. donesena je odluka o odgodi provedbe Uredbe Poljoprivredno- šumarskih fakulteta univerziteta u Beogradu i Zagrebu. 24. siječnja 1940. br. 171. II. 1940. donesena je odluka o izmjeni Uredbe o izmjenama i dopunama u Uredbi Medicinskih fakulteta univerziteta u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani. 7. veljače 1940. pod br. 88638. II. 1939. donesena je odluka o izmjeni polaganja teoretičkih državnih ispita pravnika. 7. veljače 1940. br. 1511. II. 1940. donesena je odluka o osnivanju Seminara za uporednu indoevropsku lingvistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta. 7. veljače 1940. br. 4979. II. 1940. donesena je odluka o izmjenama u Uredbi o Višoj pedagoškoj školi. 27. veljače 1940. pod br. 18173. II. 1940. izdan je Pravilnik o polaganju profesorskih ispita. 27. veljače 1940. pod br. 18174. II. 1940. donesena je odluka o postavljanju Ispitne komisije za profesorske ispite u Zagrebu. 29. veljače 1940. pod br. 12392. II. 1940. doneseno je rješenje o nosrifikaciji doktorskih diploma na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 30. ožujka 1940. pod br. 15109. II. 1940. izdan je Pravilnik o polaganju državnoga stručnog ispita za učitelje vještina u srednjim, građanskim i učiteljskim školama. 30. ožujka 1940. pod br. 15109. II. 1940. izdana je Naredba o izmjeni i dopuni Naredbe hrvatsko slavonske zemaljske vlade, povjereništva za prosvjetu i vjere od 19. srpnja 1921. br. 22322. kojom je izdan privremeni propis za održavanje drugog i trećeg strogog ispita u liječničkom fakultetu Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu. 30. ožujka 1940. br. 7931. II. 1940. izdana je Naredba o izmjeni i dopuni Uredbe Medicinskih fakulteta Univerziteta u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani od 26. XII. 1936. s izmjenama i dopunama od 12. VI. 1937. 30. ožujka 1940. pod br. 14103. II. 1940. izdana je Naredba o izmjeni i dopuni Disciplinske Uredbe za univerzitetske slušaoce od 15. II. 1927. P. br. 1534-1927. 30. ožujka 1940. pod br. 7398. II. 1940. dano je dopuštenje za prijelaz na Tehnički fakultet u Zagrebu apsolventima Srednje tehničke škole, koji su bili upisani i koji su studirali sve do ratnih zapletaja na češkim visokim školama. 2. svibnja 1940. pod br. 36461. II. 1940. izdan je Pravilnik o polaganju stručnog ispita činovničkih vježbenika pri znanstvenim zavodima u resoru Odjela za prosvjetu banovine Hrvatske. 10. svibnja 1940. odlukom br. 36401. II. 1940. postavljeno je ispitno povjerensvo za asistente Sveučilišta i Visokih škola. 10. svibnja 1940. br. 36398. II. 1940. postavljeno je Ispitno povjerenstvo za osoblje Sveučilišne knjižnice. 10. V. 1940. br. 36399.- II. 1940. postavljeno je Ispitno povjerenstvo za osoblje muzeja u Zagrebu. 10. svibnja 1940. broj 36402. II. 1940. postavljeno je Ispitno povjerenstvo za osoblje Državnih arhiva. 10. svibnja1940. br. 36400. II. 1940. postavljeno je Ispitno povjerenstvo za osoblje Geofizičkog zavoda. 30. svibnja 1940. pod br. 23847. II. 1940. donesena je Naredba o izmjenama Uredbe Tehničkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani od 17. IV. 1935.

Na osnovi ovlaštenja iz § 53. Uredbe o budžetskim dvanaestinama za mjesec: august, septembar, oktobar, novenbar i decembra 1940. i januar, februar i mart 1941. i o naknadnim i vanrednim kreditima uz budžetsku dvanaestinu donio je Ban banovine Hrvatske 6. VIII. 1940. pod brojem 66184-II-1940. odluku o izmjeni rasporeda utroška i korišćenja zajmova, koje je sklopio Ministar prosvjete za podizanje zgrada Sveučilišta u Zagrebu prema točki 9. § 42. Financijskog zakona za godinu 1939-1940. u smislu ovlaštenja člana 5. Uredbe o prenosu kredita predviđenih u državnom budžetu za 1939./1940. godinu na banovinu Hrvatsku. Prema toj odluci imadu se ti zajmovi upotrebiti ovako: za kupnju zgrade Etnografskog muzeja u Zagrebu 3,000.000 dinara; za dovršenje zgrade Ortopedske i zubne klinike Medicinskog fakulteta 1,000.000.— dinara; za kupnju zemljišta i izradbu nacrta za zgradu filozofskog fakulteta 2,500.000 dinara; za izgradnju strojarskog laboratorija Tehničkog fakulteta 1,000.000 dinara; za kupnju zemljišta i izradbu nacrta za podizanje nove zgrade Pravnog fakulteta 2,000.000 dinara; za potpuno dovršenje i unutrašnje uređenje III. paviljona Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1,300.000 dinara; za dovršenje i unutrašnje uređenje zgrade Veterinarskog fakulteta 500.000.— dinara; za daljnju izgradnju teoretsko - eksperimentalnih zavoda Veterinarskog fakulteta 5,200.000 dinara; za izradbu nacrta, podizanje i unutrašnje uređenje nove zgrade kliničkih bolnica Medicinskog fakulteta dinara

Digitized by Google

2,500.000. U koliko bi na ovim zajmovima nastale uštede, to se te uštede imadu upotrijebiti za daljnju izgradnju teoretsko-eksperimentalnih zavoda Veterinarskog fakulteta.

22. lipnja 1940. donesena je Ureba o izmjenama i dopunama Zakona o univerzitetima. Ova važna Uredba donesena je iz slijedećih razloga: Zakon i uredbe, koje sada vrijede na Sveučilištu u Zagrebu nijesu nikako mogle da uhvate korjena, jer nijesu mogli, da se srastu s mišljenjem o radu na Sveučilištu, koje se ovdje razvilo kroz stoljeća. Polazeći, dakle, sa činjenice, da samo oni propisi odgovaraju svojoj zadaći, koji vodeći računa o osnovnoj tradiciji odgovaraju savremenim potrebama, trebalo je uzeti kao polaznu točku kod svake izmjene zakona stari hrvatski sveučilišni zakon i prilagoditi ga dašnjim potrebama. Pogotovo treba novi zakon bazirati na osnovnom načelu starog zakona, na principu autonomije fakulteta i na posljedicama, koje iz toga slijede. Samo Uredba, koja stoji na stajalištu autonomije fakulteta, može u punom opsegu da posluži zahtjevu slobode nauke i stručnosti, te da ujednostavni upravu što je više moguće. Ove izmjene zakona o univerzitetima osnivaju se na ovim principima: 1) ispravne, još uvijek savremene misli hrvatskoga sveučilišnog zakona zaslužuju prednost pred načelima zakona, koji se protivi tradicijama i koji je stvoren bez sporazuma s hrvatskim faktorima; 2) osnovna misao nove Uredbe jest samouprava fakulteta. Danas, kada organizacija modernih sveučilišta i pojedinih fakulteta bazira često na autonomiji pojedinih instituta, ili odsjeka na fakultetima, predstavlja ovaj zahtjev doista tek neku srednju liniju. Samoupravu fakulteta u pogledu najvažnijih njegovih zadaća (nastave, promicanja nauke, biranja i predlaganja nastavnika) poznaju svi evropski propisi — a naročito je važan za zagrebačko sveučilište, koje ima sedam fakulteta. Ovo načelo prihvatilo je i prvi proračun banovine Hrvatske; 3) time je najbolje udovoljeno i načelu stručnosti, jer ne će nastavnici biti prisiljeni da odlučuju — protiv svoje savjesti — o stručnim pitanjima bez stručne spreme, tako na pr. profesor pravnog fakulteta ne će biti prisiljen, da odlučuje u vijeću o izboru i spremi profesora na tehničkom fakultetu; 4) provodeći dosljedno ovaj princip uprava sveučilišta je bitno ujednostavljena. O postavljanju asistenata, ili asistenata-dnevničara ne odlučuje u buduće uprava i senat, dakle najmanje 35 osoba; 5) samo na taj način je doista zajamčena sloboda nauke. Posve je naime isključeno, da bi se koja nauka mogla mirno i organski razvijati, kada o potrebi, spremi i postavljanju nastavnika, odlučuju nestručne sveučilišne vlasti.

Pokazala se potreba, da se izmijene i propisi o sastavu disciplinskih sudova za nastavnike. Iskustvo je učilo, da je postupak ovih sudova bio spor i da nije pokazao posljedice, koje bi bile u interesu održavanja besprikorne uprave i nastave na sveučilištu. Jedan od glavnih razloga ove pojave svakako je sadržan u okolnosti, što su funkcije tužioca i istražioca bile povjerene profesorima, koji su ove službe, zbog preopterećenosti svojim nastavnim, upravnim i naučnim dužnostima, primali nerado, vršili ih tek u svojim slobodnim časovima. Za izmjenu sastava višeg suda za nastavnike govori u prvom redu činjenica, što je pojačani senat bio suviše glomazno tijelo, a da bi se uopće moglo misliti na uspješno sudovanje. Uzimanje sudaca najvišeg sudišta u sastav ovog suda jamči njegovu potpunu nepristranost i jača položaj nastavnika u očima javnosti. U današnjim teškim i izvanrednim prilikama pokazuje se hitna potreba mobilizacije svih aktivnih i produktivnih narodnih snaga. U ovim nastojanjima pripada i sveučilištu važna i odlučna uloga. Da bi ova važna naučna, nastavna i opća narodna ustanova mogla što brže i što bolje zadovoljiti izmjenjene potrebe, da joj se što više omogući da ide u korak sa zahtjevima duha vremena, pokazuje se potreba, da se predvidi brži postupak kod provođenja reorganizacije ili hitnih reforama. Da su reforme doista hitno potrebne, pokazuje stanje sveučilišne nastave u svim evropskim i mnogim izvanevropskim zemljama. Napose načelo socijalnosti dolazi u našoj sveučilišnoj nastavi u posve nedostatnoj mjeri do izražaja. U svrhu da se spriječi, da se ova hitna reorganizatorna i reformativna djelatnost ne osujećuje nekim ličnim momentima, pokazala se potreba, da se u određenim, predvidljivo posve izuzetnim slučajevima, ne vodi računa o stalnosti i nepokretnosti profesora. Primjećuje se konačno, da je Sveučilišni senat predložio Banskoj Vlasti nacrt novoga sveučilišnog zakona. Ovaj nacrt, koji ima 180 paragrafa, nije se mogao u ovom času usvojiti, budući da još nije došlo vrijeme definitivne i posvemašnje reforme Sveučilišta, već to pitanje treba ostaviti Hrvatskome Saboru. Povrh toga nacrt Senata ne predstavlja ni jednodušno mišljenje Sveučilišta, budući da je Pravni fakultet predložio u cijelosti jedan drugi, novi nacrt, a osim toga su i drugi fakulteti iznijeli neka odvojena mišljenja. No mnoge od tih sugestija uvažene su pri donošenju nazočne Uredbe, a moći će se još i više uvažiti pri izradi Opće naredbe Sveučilišta (čl. 13.).

22. lipnja 1940. donesena je Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o Ekonomsko komercionalnoj visokoj školi u Zagrebu. Ov-

Digitized by Google

dje provedene promjene odgovaraju uglavnom onima u Uredbi o izmjenama i dopunama Zakona o univerzitetima. Slično kao što se pri Sveučilištu pokretalo pitanje sveučilišne uprave, senata i sveuč. vijeća, te je čitava ta organizacija ujednostavljena i zadržan samo senat, pokretalo pri EKVŠ pitanje senata i prof. vijeća. Senat EKVŠ se ukida i njegova prava i dužnosti prenose se na Profesorsko vijeće.

Na sveučilištu u Zagrebu bilo je koncem ljetnog poljeća školske godine 1939/40.: 113 redovitih, 33 izvanredna, 1 kontraktualni i 43 honorarnih profesora. Sveučilišnih stalnih docenata bilo je 23, a privatnih 14, honorarnih nastavnika 50 i ukupno 4 lektora. Asistenata činovnika bilo je 62, a vježbenika asistenata bilo je 39. Asistenata dnevničara bilo je 30, a kontraktualnih 16. Nadalje bila su 3 učitelja vještina, 2 besplatna lektora, te 3 nastavnika s drugih škola. Ukupno je radilo na Sveučilištu u Zagrebu od nastavničkog osoblja 436 osoba. Od 26. kolovoza 1939. postavljeno je na Sveučilištu 7 redovitih, 12 izvanrednih i 18 honorarnih profesora. Nadalje 8 honorarnih nastavnika, 9 sveučilišnih i 4 privatna docenta, 6 asistenata, 20 asistenata vježbenika i po jedan asistent volonter, viši učitelj vještina, honorarni lektor, ljekarnik kliničkih bolnica Medicinskog fakulteta, ravnatelj veterinarskih klinika, gospodarski pristav, perovodni vježbenik, činovnik knjižničar. Nadalje 3 računarska vježbenika, 1 manipulativni vježbenik, 3 zvaničnika i 14 podvornika. Ukupno je dakle postavljeno 113 lica. Unapređeno je u to vrijeme 25 službenika. Broj slušača na koncu ljetnog semestra šk. g. 1939./40. bio je ukupno 5.932. Od toga 4.612 muških i 1.320 ženskih, u zimskom semestru iste školske godine bilo je ukupno slušača 6.264. Od toga muških 4.776, a ženskih 1.488. Statistički se prikaz o slušačima na Sveučilištu i Visokim Školama nalazi na strani 43.

Za Sveučilište u Zagrebu predviđeno je u redovitom proračunu za godinu 1940/41. ukupno 41,818.694 dinara. Od toga ide na lične izdatke 27,846.530 dinara, a na materijalne 13,972.164 dinara. Za popravke pokućstva u svim zgradama Sveučilišta nabavljen je različni građevni i stolarski materijal za 22.359 dinara. Za nabavu ormara, pisaćih strojeva, uređenja prostorija, te za nabavu stolica i fotelja utrošena je svota od 107.479 dinara. Za popravke postojećih zgrada Sveučilišta izvedeni su različni radovi u ukupnom iznosu od 465.083 dinara. Angažirano je iz istog zajma za asfaltne i limarske poslove, pa za popravak zgrada 526.839 dinara. Za zgrade Medicinskog fakulteta dana je svega skupa svota od 3,169.875 dinara. Iz zajma za Veterinarski fakultet u iznosu od 1,200.000.— dinara utrošeno je za unutrašnje uređenje predavaonica i vježbaonica nove zgrade u Heinzelovoj ulici 162.846 dinara. Na teret zajma od 5,200.000.— dinara, koji je odobren Veterinarskom fakultetu odlukom Banske Vlasti br. 66184. II. 1940. od 6. VIII. 1940. angažirano je za graditeljske radove teoretsko-eksperimentalnih zavoda u predračunskoj svoti od dinara 4,623.885. Na teret zajma od 500.000 dinara odobrenih istom odlukom dovršit će se i urediti I. zgrada Veterinarskog fakulteta. Na gradnji I. zgrade Tehničkog fakulteta na bivšoj Ciglani (produljena Kačićeva ulica) dovršeni su odnosno nalaze se u toku radovi, koji su stajali ukupno 16,828.742 dinara.

Iz zajma od 25,000.000 dinara, kojeg je sklopilo Ministarstvo prosvjete, dovršena je gradnja II. paviljona Poljoprivredno - šumarskog fakulteta u Maksimiru. Gradnja III. paviljona u Maksimiru izvedena je iz zajma od 5,976.869 dinara. Do sada su izvedeni zidarski i tesarski radovi sa 2,000.000 dinara. Ima se još izvesti instalacija centralnoga grijanja, električna instalacija, parketarski radovi, ličilačke i soboslikarske radnje, rasvjetna tijela, pećarske radnje i sve što zasjeca do konačnog dovršenje paviljona sa 3,976.869 dinara.

Osnivanjem banovine Hrvatske i kliničke bolnice Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu znatno su se podigle. U ovom kratkom periodu izvedeni su slijedeći radovi: dovršena je zgrada nove ortopedske klinike kao i klinike za bolesti usta, zubi i čeljusti, u koju svrhu je utrošeno 1,745.800 dinara; vrše se popravci zgrada kliničkih bolnica i adapcije za iznos od 743.830.— dinara; već su izvršene adaptacije i popravci na zgradama klinike za bolesti uha, nosa i grla, klinike za kožne i spolne bolesti, te klinike za dječje bolesti u iznosu od 347.641 dinar. Angažirana je i odobrena svota za izgradnju nove klinike za živčane i duševne bolesti u iznosu od 7,000.000 dinara; angažirana je i odobrena svota za izgradnju nove gospodarske zgrade ravnateljstva kliničkih bolnica u iznosu od 2,500.000.— dinara. Osim tih radova na zgradama kliničkih bolnica angažirana je još za teoretske zavode Medicinskog fakulteta svota za popravke zavoda 332.000.— dinara. Ukupno je dakle dijelom već utrošeno, a dijelom angažirano za izgradnju i popravke kliničkih bolnica i teoretskih zavoda Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za ovu godinu 12,669.857 dinara. Nadalje su otvorene i stavljene u pogon nova ortopedska i nova klinika za bolesti usta, zubi i čeljusti, koje predstavljaju stečevine suvremene medicine. Adaptirana je i popravljena klinika za bolesti uha, nosa i grla tako, da ova

Digitized by Google

klinika može da posluži kao jedinstveni model moderne otolaringološke klinike sa svojim ambulatorijima, operacionim, septičnim i kombiniranim dvoranama, laboratorijima, bibliotekom, zbirkama, muzejom, učilima, predavaonicom, sterilizacijom i dr. Adaptirane su po najmodernijem uzoru i proširene klinika za kožne i spolne bolesti, te klinika za dječje bolesti. Vrše se mnogi popravci na ostalim klinikama i zavodima. U toku su pripremni radovi za izgradnju klinike za živčane i duševne bolesti kao i gospodarske zgrade ravnateljstva kliničkih bolnica. Za kliničke bolnice, koje se sastoje od 10 klinika, 2 klinička zavoda, ljekarne i ravnateljstva kliničkih bolnica sa ukupno 745 bolesničkih kreveta, Banska Vlast je odobrila godišnji proračun od ukupno 16,593.815.— dinara. Od osnutka banovine Hrvatske do danas utrošeno je za ishranu i liječenje bolesnika, za unutrašnje poslovanje i održavanje pogona kao i za nabavu potrebnih instrumenata i dr. ukupni iznos od 15,000.000.— dinara.

Sveučilišna knjižnica

Za sveučilišnu knjižnicu je do sada utrošena odnosno angažirana je svota od 314.759 dinara za nabavu i uvez knjiga, otkup rukopisa, za nabavu polica, ličenje prozora, staklarske i električne radnje. Osnovan je također fotolaboratorij sa svotom od 25.000 dinara.

Ekonomsko-komercijalna visoka škola u Zagrebu

Škola je smještena za sada u zgradi zaklade za uređenje ove visoke škole. Budući da su sadanje prostorije potpuno nedostatne, zaključeno je, da se izradi nova zgrada za njezin smještaj. U tu svrhu odobren je kod Državne hipotekarne banke zajam u iznosu od Din 10,000.000 od čega je do sada nabavljeno zemljište, za koje je plaćeno Din. 1,975.000.—. Iz tog zajma utrošeno je još Din 2.292 u ime troškova oglašivanja javne ofertalne dražbe za nabavu gradilišta te bankovnih troškova. Izrad nacrta i raspis građevnih radnja je u tečaju. Izvedene radnje i nabave, počevši od 26. kolovoza 1939. bile su ukupno izvršene za Din 153.060. Na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi bilo je koncem ljetnog semestra 1939-40. godine: 8 redovitih i 2 izvanredna profesora; stalnih docenata 1, a privatnih 2; honorarnih nastavnika 18, a lektora 7; asistenata 2 i 2 asistenta vježbenika. Ukupno dakle ima 42 nastavnička lica. Od osnutka banovine Hrvatske postavljeno je na toj visokoj školi: 1 izvanredni profesor, 1 docent, 1 asistent vježbenik i 24 konorarnih nastavnika. Unapređena su 2 asistenta, 1 računarski viši kontrolor i 1 akcesista. Slušača je bilo 627 i to 472 muških i 155 ženskih. U proračunu banovine Hrvatske za godinu 1940.-41. osigurano je za ovu školu 2,014.142, a od toga na lične potrebe 1,520.161 Din., a za materijalne potrebe 493.981 Din.

Viša pedagoška škola u Zagrebu

U Višoj pedagoškoj školi izvedeni su unutarnji radovi i to: u hodniku, knjižnici, zbornici, velikoj i maloj predavaonici, te u stanu podvornika. Nabavljeni su različni stručni časopisi, knjige i ostali materijal, potreban za nastavu. Iz vanrednog kredita na teret Obrtne glavnice u visini od Din. 50.000.— kupljene su knjige za knjižnicu, te se time nastojalo zadovoljiti potrebe, koje su se pojavile zbog prijašnjih slabih dotacija za ovu školu. Viša pedagoška škola imala je koncem ljetnog semestra 1939-40. 6 redovitih profesora (zajedno s rektorom), 1 izvanrednog profesora, 13 honorarnih profesora, 18 honorarnih nastavnika i 4 pridjeljena profesora. Ukupno 42 nastavnička lica. Slušača je bilo 116, i to 30 muških, a 86 ženskih.. Proračun za godinu 1940.-41. predvidio je 1,041.139.— dinara, a od toga za lične potrebe 971.393.— dinara, a za materijalne 69.800.— dinara.

Akademija likovnih umjetnosti

Zadaća i uređenje Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu propisana je Uredbom o Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu od 15. svibnja 1940. Tom je Uredbom Akademija dobila položaj (rang) sveučilišnog fakulteta. Obuka u Akademiji vrši se u dva odjela: za čistu umjetnost i za nastavnike. Akademske su vlasti rektor i profesorsko vijeće. Rektora bira na kraju svake druge godine profesorsko vijeće, a potvrđuje ga Ban. Od osnutka Banovine, pa do sada utrošeno je ukupno za potrebe ove visoke škole 183.483 dinara. Ovdje su uključeni svi materijalni izdaci. Vršeni su mnogi popravci i namirene su različne potrebe ove škole i to u glavnom redovite. Tokom ove godine izvode se popravci starog i nabavka novog namještaja, te različne slikarske i kiparske uredbe. Akademija likovnih umjetnosti ima 6 redovitih, 1 izvanrednog profesora, 3 docenta. Pisarničke poslove vrši tajnik i 1 nadoficijal. Nadalje ima 2 stručna majstora i 4 podvornika. Proračun Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu predvidio je 1,049.333 Din., a od toga za lične potrebe 884.333 Din, a za materijalne 165.000 Din.

Digitized by Google

Akademija glazbe i kazališne umjetnosti

Zadaća i uređenje Akademije glazbe i kazališne umjetnosti u Zagrebu propisana je Uredbom o glazbenim školama u banovini Hrvatskoj od 15. svibnja 1940. Tom je Uredbom Akademija dobila položaj (rang) sveučilišnog fakulteta, pa bira u profesorskom vijeću rektora i ravnatelja, odlučuje o raspisu natječaja, dotično bira i poziva redovite i izvanredne profesore u Visoku školu Akademije, a u Akademskom senatu raspisuje natječaje, bira i predlaže Banskoj Vlasti profesore Srednje glazbene škole, koja je u sklopu Akademije i ima položaj potpune srednje škole. Za nove nabave potrošeno je ukupno 111.531 dinar. Za različne popravke 19.450 dinara, a za redovite potrebe 55.912 dinara. Akademija glazbe i kazališne umjetnosti ima 4 redovita, 2 izvanredna profesora, 12 honorarnih nastavnika i 4 podvornika. Pisarničke poslove vrše tajnik i 1 nadoficijal. Proračun za god. 1940. 1941. predvidio je za Akademiju glazbe i kazališne umjetnosti 1,934.867 Din., od toga 1,726.887 za lične potrebe, a 207.980 Din za materijalne.

UMJETNOST, KNJIŽEVNOST I ŠTAMPA

Odjel za prosvjetu stupio je u uži doticaj s umjetnicima, slikarima, glazbenicima i književnicima, te živo sudjeluje u organizaciji umjetničkog života u banovini Hrvatskoj. Sa Banskom Vlašću surađuje i nekoliko savjetodavnih odbora: 1. odbor za kulturne veze 2. za ocjenjivanje umjetnina, te 3. odbor za zaštitu umjetnina. Nadalje je održan niz konferencija o plesnoj umjetnosti, o poduci u plesnoj umjetnosti, i o novim školskim knjigama.

Donesene su: Uredba o izvlazbi loža u kazališnoj zgradi u Splitu; raspored zvanja kazališnih službenika; Uredba o dopuni Uredbe za sanaciju financijskih prilika u drž. pozorištima; Uredba o glazbenim školama u banovini Hrvatskoj; Uredba o akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu; nastavni plan i osnova za obuku glazbe u učiteljskim školama banovine Hrvatske. Već su izrađene, pa će u najskorije vrijeme biti objelodanjene: Naredba o nastavi za gimnastiku, ritmiku i umjetnički ples u slobodnom pozivu, Naredba o javnom poučavanju u plesu i plesnim školama, Naredba o koncertno-kazališnom uredu banovine Hrvatske, Naredba o povjerenstvu za ocjenjivanje kazališno-umjetničkih ostvarivanja, Nastavni plan i osnova za obuku glazbe u srednjim i građanskim školama. Sve će te Naredbe s jedne strane pridonijeti organizaciji umjetničkog života, a s druge strane će unaprijediti umjetničko stvaranje u tim granama umjetnosti.

U banovini Hrvatskoj su tri »Hrvatska narodna kazališta« (Zagreb, Split, Osijek), pa su riješena osobna pitanja glede umjetničkog vodstva i osoblja tih kazališta.

Hrvatsko narodno kazalište u Splitu sa sezonom 1940.-41. započinje ponovo radom poslije više godišnjeg mirovanja, pa su u tom pogledu izvršene sve pripreme za njegovo otvorenje (drama i opera), a u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku djelovat će od nove sezone i opera.

Ukupno pokriće za potrebe Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu za 9/12 godine 1940.-41 iznosi 10,796.800.— dinara. Od toga otpada na lične izdatke Din 9,278.787.—, a za materijalne izdatke dinara 1,518.013.—. Za različne popravke i adaptacije u tom kazalištu odobren je još naknadni kredit u iznosu od dinara 616.131.—. Iz tog kredita izvele su se različne radnje. Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu ima 22 člana uprave, 57 drame, 47 opere, 56 zbora, 19 baleta, 60 orkestra, 121 tehničkog osoblja, 28 biljetera, 24 garderobijera i 11 vatrogasaca. Ukupno 445 članova.

Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu za sezonu 1939.-40. odobrena je subvencija u iznosu od 1,700.000 dinara u svrhu osnivanja drame i opere. Izvršena je eksproprijacija loža privatnog vlasništva u kazališnoj zgradi i odobren je u tu svrhu potreban iznos u visini od oko 700.000.— dinara; odobrena je izvanredna pomoć u visini od 2,000.000 dinara u svrhu rekonstrukcije pozornice, uvođenja moderne rasvjete, kupovine kazališnog fundusa (garderobe, rekvizita, biblioteke i t. d.). Odobrena je izgradnja modernog kazališnog ateliera i spremišta za kulise i garderobu u visini od 4,000.000 dinara iz subvencije za godine 1939.-40. Predviđeno je odobrenje izgradnje modernoga centralnog grijanja u kazališnoj zgradi u visini od oko 400.000 dinara., a također iz subvencije iz god. 1939.-40. Osim nabrojenog uređene su uredovne prostorije, kupljen moderan namještaj i provedene su mnoge male adaptacije u visini od oko 400.000 dinara, a također iz subvencije iz god. 1939.-40. Angažirano je 11 članova uprave, 28 članova dramskog ensembla, 11 članova tehničkog osoblja i 3 člana baleta, a angažirat će se i 20 članova orkestra.

Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku vrši veliku kulturnu i nacionalnu zadaću. Do godine 1927. djelovala je u njemu i stalna opera. I poslije ukidanja opere davane su pojedine opere i operete. Svotom osiguranom u proračunu banovine Hrvatske povećana su djelomično beriva i povećan je broj osoblja, a vrše se i pripreme za ponovno djelovanje stalne opere. Sadanji broj službenika iznosi 37 članova umjetničkog, a 13 tehničkog osoblja.

Digitized by Google

Kazališta u Splitu i Osijeku nijesu se zbog teških financijskih prilika mogla izgraditi na onoj visini, na kojoj bi mogla razviti svoj umjetnički nacionalni rad u potpunom opsegu.

U svrhu unapređenja hrvatske kazališne umjetnosti spremljena je Naredba o Demetrovoj, Reljkovićevoj i Marulićevoj nagradi, kojima će biti nagrađena najbolja kazališno-književna djela, izvedena u Hrvatskim narodnim kazalištima u Zagrebu, Osijeku i Splitu. Dosada je samo bila Demetrova nagrada, i to za zagrebačko kazalište, a iznosila je 10.000 D. Sadašnja iznosi 15.000 din, dok ostale dvije iznose svaka po 10.000 D (ukupno 35.000 D).

Osim ovih nagrada bit će objavljena u najskorije vrijeme: Naredba o Književnoj nagradi Bana banovine Hrvatske, koja se dijeli: na Kranjčevićevu nagradu za najbolju knjigu pjesama ili pjesničke proze, nagradu Antuna Kovačića za najbolju knjigu novela ili putopisa, nagradu Augusta Šenoe za najbolji roman i nagradu A. G. Matoša za najbolju knjigu eseja ili monografiju iz područja hrvatske književnosti odnosno iz nauke o književnosti. Svaka od ovih nagrada iznosit će 15.000 D, dakle ukupno 60.000 D. Tim nagradama, koje nijesu dosada postojale, Banska Vlast u velike će pomoći predstavnike naše književnosti i unaprijediti književno stvaranje.

U slijedećem proračunu bit će predviđena stanovita svota za otkup knjiga, koje su pojedini književnici izdali u vlastitoj nakladi, pa će i na taj način biti pomognut veći broj književnika. Banska Vlast je potpomogla novčanim potporama nemoćne i bolesne kulturne radnike (na pr. Isu Velikanovića i dr.), a za propagandu hrvatske umjetnosti u inozemstvu dana je pripomoć redovitom profesoru Akademije likovnih umjetnosti Jozi Kljakoviću, koji je kao izaslanik banovine Hrvatske sudjelovao na Biennalu u Veneciji 1940. g. Prof. Kljaković surađivao je pri uređenju paviljona. Od hrvatskih umjetnika bili su na toj reprezentativnoj umjetničkoj međunarodnoj izložbi zastupani F. Kršinić, M. Tartaglia i M. Uzelac. Nadalje je dana pripomoć od dinara 22.100 Odjelu za narodno zdravlje za podizanje podnožja i postavljenje Meštrovićeva spomenika »Majka i dijete« pred Školom narodnog zdravlja. Nadalje dane su pripomoći u svrhu unapređenja glazbene, likovne i pjevačke umjetnosti.

U Pododsjeku za umjetnost, književnost i štampu uređuje se »Službeni glasnik« Odjela za prosvjetu Banske Vlasti banovine Hrvatske, i vodi se evidencija o pisanju štampe o prosvjeti, kartoteka o umjetnicima sviju struka: književnicima, likovnim umjetnicima, glazbenicima, glumcima, novinarima itd.

SREDNJE ŠKOLE

Na području banovine Hrvatske ima 47 banovinskih gimnazija sa 326 razreda i 740 paralelki, 10 banovinskih učiteljskih škola sa 40 razreda i 46 paralelki, 12 privatnih gimnazija s pravom javnosti sa 76 razreda i 94 paralelki i 1 privatna učiteljska škola s pravom javnosti sa 5 razreda. Gimnazije polazi u svemu 30.305 učenika(ica). Od toga ima 19.481 učenik i 10824 učenice. Učiteljske škole polaze 1475 učenika(ica), od čega je 926 učenika i 549 učenica. Privatne gimnazije s pravom javnosti imaju 3293 učenika(ica), a od toga 2211 učenika i 1082 učenice. U privatnoj učiteljskoj školi sa pravom javnosti učilo je 128 učenica. Po vjeri u banovinskim gimnazijama ima 22804 polaznika katolika, 5575 pravoslavaca, 802 mojsijevaca, 536 muslimana, 197 starokatolika, 148 evangelika, 148 grkokatolika, 95 različnih. Od učenika u banovinskim učiteljskim školama ima 1083 katolika, 319 pravoslavaca, 50 muslimana, 12 grkokatolika, 5 protestanata, 6 različnih. Među osobljem banovinskih gimnazija ima 829 profesora (uključeni su i ravnatelji), 287 suplenata, 65 učitelja vještina, 24 privremena učitelja vještina, 5 kontraktualnih nastavnika, 138 honorarnih nastavnika, 24 nastavnika građanski hškola, 4 učitelja osnovnih škola i 8 tajnika. Stalnih podvornika ima 45, a podvornika dnevničara 83. U banovinskim učiteljskim školama služi 118 profesora (uključeni su i ravnatelji), 6 suplenata, 8 učitelja vještina, 1 privremeni učitelj vještina, 1 nastavnik građanske škole, 5 učitelja osnovnih škola, 34 honorana nastavnika i 1 tajnik. Stalnih podvornika ima 11, podvornika dnevničara 8.

Na privatnim gimnazijama s pravom javnosti služi 75 profesora (uključeni su i ravnatelji), 92 suplenta, 4 učitelja vještina, 38 honorarnih nastavnika. U privatnoj učiteljskoj školi s pravom javnosti služi 9 prof., 2 supl. i 5 uč. vještina. U svim tim privat. školama zajedno otpada poprečno 20 učenika(ca) na jednog nastavnika. Da nastavnici uzmognu svoj obrazovni i odgojni rad udesiti u novom duhu, naime u duhu narodnog života i narodne kulture, nužno je ponajprije, da upoznaju misli braće Radića, a zato je potrebno čitanje i proučavanje njihovih djela. Stoga su mnogim školama podijeljena Sabrana djela dra Antuna Radića, koja su u nakladi Seljačke Sloge izdali dr. Vlatko Maček i Rudolf Herceg.

U toku godine 1939.-40. donesen je čitav niz pravnih propisa i okružnica, kojima se rješavaju brojna pitanja srednjih škola i unapređuje srednjoškolska nastava u Banovini. Među njima se naročito ističu Pravila, koja se tiču učenika, koji se upisuju u prvi razred gimna-

Digitized by Google

zije. 6. lipnja 1940. propisana su nova Pravila i program prijamnog ispita, kojima je znatno olakšan pristup učenika u gimnazije. 2. svibnja 1940. izdana su nova Pravila o polaganju privatnih dopunskih ispita. 19. I. 1940. izdana je naredba o vjersko-moralnom odgoju školske mladeži, 24. I. 1940. razaslana je okružnica o školskim proslavama smrtnog dana dra A. Radića, a 24. V. 1940. o proslavama rođendana narodnih učitelja dra A. i Stj. Radića. Glavna je svrha tih proslava bila, da se školska mladež upozna s uzvišenim likovima i mislima naših velikih narodnih učitelja i preporoditelja. Da bi nastavnici imali potrebnu građu za te proslave, nabavljena je i podijeljena školama knjižica dra Nike Matanića: »Dr. Antun Radić — Njegove misli i njegovo značenje«.

Raspisom br. 24255-II. od 15. III. o. g. pozvane su sve škole na suradnju u velikoj narodnoj akciji oko izdavanja Hrvatske Enciklopedije, pa su u svim školama banovine Hrvatske, i po selima, izvješeni propagandni plakati Hrvatske Enciklopedije, a nastavnici su učenicima prikazali ili s njima raspravljali o značenju Hrvatske Enciklopedije.

Radi promicanja turizma u našim krajevima naređeno je okružnicom od 6. VI. 1940., da se u svim srednjim školama održe predavanja o važnosti turizma kao privredne grane u banovini Hrvatskoj. I o širenju pismenosti, o organizaciji Kluba ABC, »Seljačke Sloge« i »Napretka« održano je učenicima svih srednjih škola u Hrvatskoj predavanje prema raspisu od 6. X. 1939., itd.

Velika je briga posvećena školskim knjigama, jer se bez novih školskih knjiga obrazovanje ne može vršiti u novome duhu. Mnoge pak od dosadašnjih školskih knjiga nijesu u skladu niti s našim narodnim shvaćanjimma niti sa zahtjevima suvremene didaktike, pa zato Banska Vlast namjerava, da većinu sadašnjih školskih knjiga izmijeni i dade nove napisati. Osim toga i dosadašnji način izdavanja školskih knjiga nije bio u interesu naroda niti škole. Poslije rata prepušteno je naime izdavanje školskih knjiga privatnim nakladnicima, premda je to protivno duhu Zakona o udžbenicima. Pod br. 21285 od 27. IX. 1929. Banska Vlast povjerila je opet izdavanje školskih knjiga »Nakladi školskih knjiga i tiskanica banovine Hrvatske u Zagrebu«, kao što je to bilo prije, a osim toga je to u skladu za Zakonom o udžbenicima. Privremene školske knjige za srednje škole odobrene su odlukom br. 40733-II. od 17. VII. 1940. i br. 47914-II. od 31. VII. 1940., pa je Naklada školskih knjiga i tiskanica banovine Hrvatske prema tome izdala popis privremenih školskih knjiga za škole u banovini Hrvatskoj. Za školsku godinu 1940.-41. sprema Naklada školskih knjiga i tiskanica ove nove privremene školske knjige za srednje škole: Dr. Stj. Bosanac—Dr. S. Živković: Pregled historijskog razvitka hrvatskoga ili srpskoga jezika za VI. razred srednjih i sličnih škola, dr. Dragutin Grdenić: Francuska čitanka i gramatika za IV. razred srednjih škola, Neda Juračić: Francuska čitanka za VII. i VIII. razred srednjih i sličnih škola, Vid Balenović Etnologija za više razrede srednjih i sličnih škola, Dr. Zvonimir Pinterović: Kemija za više razrede srednjih i sličnih škola, Radoslav Dobrota: Historija Novoga zavjeta za II. razred srednjih i sličnih škola.

Prerađuju se u skladu s novim prilikama ove školske knjige za srednje škole: Živko Jakić: Povijest Jugoslavije s općom poviješću II. dio, Ivo Juras: Zemljopis Jugoslavije za IV. razred srednjih i sličnih škola, Filip Lukas-Dr. Nikola Peršić: Zemljopis Jugoslavije za VIII. razred srednjih i sličnih škola.

Osim toga Naklada školskih knjiga i tiskanica banovine Hrvatske daje tiskati nova izdanja slijedećih privremenih školskih knjiga za srednje škole, koje su bile rasprodane: Dr. Josip Florschütz: gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika za srednje i slične škole, Dr. Dragutin Boranić: Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika IV. izdanje, Zagreb 1928., Mirko Divković: Čitanka hrvatskoga ili srpskoga jezika za I. razred srednjih i sličnih škola, Mirko Divković-Josip Pasarić: Čitanka hrvatskoga ili srpskoga jezika za IV. razred srednjih i sličnih škola, Dr. Dominik Gudek: Biblijska povijest za učenike srednjih škola, Dr. Mijo Selec: Katolička moralka, Ivo Juras: Osnovi zemljopisa za I. razred srednjih i sličnih škola, Živko Jakić: Povijest staroga vijeka za niže razrede srednjih i sličnih škola, Dr. Hinko Scheidela: Druga njemačka vježbenica za srednje i slične škole, Dr. Stanko Hondl: Fizika za više razrede srednjih škola.

Sve nove školske knjige ili nova izdanja izašla su dakle u rečenoj Nakladi školskih knjiga i tiskanica, koja je sada opet proradila u potpunom opsegu. Čisti prihod Naklade školskih knjiga i tiskanica upotrijebit će se za gradnju pučkih škola po selima i za ostale svrhe narodne prosvjete.

Jedna od glavnih zadaća prosvjetne politike je reforma škole, i to napose reforma nastavnih osnova i metoda u duhu narodne kulture i narodnih potreba. Naša škola treba dakle da se, u smislu načela braće Radića, što više približi narodu i narodnoj seljačkoj kulturi, tako da učenici u školi što dublje upoznaju narodni život i da se odgoje u narodnom duhu. Dosada je pak škola otuđivala mladež narodu i praktičnom životu. Potreba, da se

Digitized by Google

naše školstvo reformira u narodnom i socijalnom duhu, jest doduše hitna, ali je to i golem posao, koji se ne da riješiti na prečac, jer je potrebna suradnja svih interesiranih faktora. Stoga je u mjesecu travnju o. g. raspisana anketa o reformi srednje škole. Raspisu je priložena opširna upitnica, koju su nastavnički zborovi tih škola raspravili na temelju stručnih referata, pa su onda podnijeli Banskoj Vlasti svoje prijedloge o reformi škole. Slična anketa provedena je i među roditeljima učenika u tim školama. Anketa o reformi srednjih škola je vrlo dobro uspjela, pa su mnoge škole podnijele vrlo opsežne izvještaje i brojne prijedloge o školskim reformama (također i Hrvatsko društvo nastavnika građanskih škola, pa Sekcija nastavnika gimnastike i nastavnika vještina u Društvu hrvatskih srednjoškolskih profesora). Građa sabrana u toj anketi proučava se, i upotrijebit će se prigodom reforme naših škola. Osim nastavnika i roditelja konzultirat će se u pitanjima školske reforme prema potrebi i ostali interesirani krugovi. Pod br. 39180/II. od 2. svibnja o. g. izdana je Naredba o Banskom prosvjetnom savjetu, koji je prema 1. članu te naredbe »stručni savjetodavni organ Banske Vlasti banovine Hrvatske« i »daje stručno mišljenje o svim važnijim pitanjima školstva i narodne prosvjete, koja mu podnese Ban ili odjelni predstojnici, ili koja mu se dodijele na rješavanje specijalnim zakonima i propisima, odnosno koja su spadala u nadležnost Glavnog prosvjetnog savjeta u Beogradu.« A prema čl. 2. te naredbe može Banski prosvjetni savjet »i po svojoj inicijativi raspraviti važnija školska i prosvjetna pitanja i o njima dostaviti svoje mišljenje nadležnim Odjelima Banske Vlasti«. Članovi Banskoga prosvjetnog savjeta već su imenovani, pa će u novoj školskoj godini početi radom.

I o zdravlju učenika srednjih škola vodila se naročita briga, pa je osnovan Banovinski fond za zdravstvenu zaštitu učenika u banovini Hrvatskoj od 14. III. 1940. Imenovano je i povjerenstvo Ferijalnog saveza za područje banovine Hrvatske 2. V. 1940.; odobreno je ljetovanje srednjoškolske omladine u domovima »Jadranske straže«; izdan je raspis o ograniziranju đačkih i omladinskih putovanja za vrijeme školskih praznika, a spremaju se i pravila o izletima srednjoškolske omladine, kojima treba biti glavna svrha upoznavanje vlastitog naroda, domaćih krajeva, ustanova, uzornih gospodarstava i t. d.

Izdano je novo razgraničenje školskih područja (rajoniranje), čime je svakoj srednjoj i učiteljskoj školi određen teritorij sa kojega može primati učenike. Za učiteljske škole određen je numerus clausus.

U toku godine 1939./40. izvršene su za srednje škole različne promjene i u personalnim pitanjima. Tako je dosad postavljeno oko 200 suplenata i ostalih činovničkih vježbenika i tako je prilično uklonjen zatečeni manjak nastavnika u srednjim i učiteljskim školama. Postavljeno je novih ravnatelja i vršilaca dužnosti 34, stavljeno je na raspoloženje Ministarstvu prosvjete oko 150 nastavnika. Primljeno je u službu banovine Hrvatske od Ministarstva prosvjete isto toliki broj nastavnika. Postavljeno je honorarnih nastavnika 83, honorarnih tajnika 4, za podvornike 31 osoba. Novopostavljeno je za podvornike-dnevničare 13 osoba. Prevedeno je po § 47. Financijskog zakona 1939./40. 34 profesora - vjeroučitelja. Unaprijeđene su po čl. 7. Uredbe o službenm odnosnma 4 osobe. Postavljena je po čl. 8. Uredbe o službenim odnosima 1 osoba. Izvršena su brojna promaknuća u grupama, reaktiviran je znatan broj otpuštenih i umirovljenih nastavnika i t. d.

Pored dosad postojećih internata za srednjoškolsku omladinu u Zagrebu, Čakovcu i Krku otvoren je internat uz Učiteljsku školu u Mostaru odlukom g. Bana br. 52772 od 17. VII. 1940. s tim, da počne radom 1. IX. i da omogući školovanje siromašne djece hrvatskih seljaka u Hercegovini. Radi se na uređenju pitanja đačkih internata donošenjem Uredbe o đačkim internatima banovine Hrvatske.

Završava se gradnja zgrade Realne gimnazije u Gospiću i nadogradnja zgrade Realne gimnazije u Slav. Požegi na teret zajma od 6,500.000.— dinara, sklopljenog s Banovinskom štedionicom rješenjem br. 40378-VII-1939. Isto tako izvršavaju se popravci školskih zgrada na teret proračuna banovine Hrvatske i troškova predviđenih u odnosnoj stavci proračuna odjela za tehničke radove ove Banske Vlasti i pod nadzorom istog odjela.

I privatnom poučavanju učenika posvećena je znatna pažnja. Otvorena je Uršulinska privatna potpuna ženska realna gimnazija s pravom javnosti u Varaždinu (12. III. 1940.), potpuna Dominikanska klasična gimnazija s realnim odjeljenjima i s pravom javnosti u Bolu na Braču (24. IV. 1940.), priznato je pravo javnosti višim razredima Franjevačke klasične gimnazije u Varaždinu (5. III. 1940.), kao i važnost svjedodžaba Franjevačke klasične gimnazije u Sinju (27. V. 1940.).

Donesena je naredba o nadzoru korepetitorija i privatnih gimnazija bez prava javnosti pod br. 56490-II-1940., od 3. VII. 1940. te su tako svi korepetitoriji i privatne gimnazije bez prava javnosti na području banovine Hrvatske stavljeni pod nadzor Banske Vlasti, Odjela za prosvjetu. Bez odobrenja Banske Vlasti ni jedna takva ustanova ne smije raditi.

Digitized by Google

Propisani su i uvjeti, pod kojima mogu aktivni nastavnici privatno poučavati. (4. XII. 1939.).

Propisane su i nove tiskanice za upotrebu u srednjim i na učiteljskim školama, čime je znatno izmijenjena i usavršena srednjoškolska administracija.

4. VIII. 1940. donesena je Naredba, po kojoj se u sve škole i urede uvodi hrvatski pravopis, koji je vrijedio do 1929. godine.

Odjel za prosvjetu pretplatio se na Hrvatsku Enciklopediju, a isto je preporučio i svim školama i nastavnicima. Da se upoznaju pedagoška nastojanja školskih vlasti u kulturnim državama, zamoljene su školske vlasti mnogih država, da nam dostave svoje publikacije iz školskog zakonodavstva i školske knjige. Većina država se je toj molbi već odazvala, pa je tako knjižnica Odjela za prosvjetu sabrala lijepu zbirku školskoga zakonodavstva i školskih knjiga stranih država.

Odlukom g. Bana br. 29701/II. od 17. srpnja 1940. propisan je novi »Nastavni plan i osnova za obuku glazbe u učiteljskim školama banovine Hrvatske«. Time se mijenja dosadašnja nastavna osnova iz temelja tako, da će se u učiteljskim školama iz glazbe učiti klavir i orgulje mjesto gusala. Osim toga nova nastavna osnova polaže osobitu važnost na »proučavanje narodne melodike s obzirom na kraj, u kojem se nalazi škola«, tako da budući učitelji »upoznaju glazbeni dio autohtone narodne kulture« i da se osposobe, kako bi u narodnom duhu mogli poučavati pjevanje u pučkim školama i s uspjehom raditi u glazbenim i pjevačkim društvima.

Do početka nove školske godine propisat će se još i nova pravila o upisu u učiteljske škole, prema kojima će se dopustiti upis u učiteljske škole i svršenim učenicima nižih medresa i građanskih škola. Osim toga će se izdati upute nastavnicima za poučavanje u novome duhu.

GRAĐANSKE ŠKOLE

U banovini Hrvatske na dan 26. kolovoza 1939. zatečeno je 77 javnih i 11 privatnih građanskih škola. Na početku školske godine 1939/40. bilo je upisano u javnim građanskim školama: 15068 učenika (9413 muš. i 5655 žen.) u 435 odjeljenja, a u privatnim: 1087 učenika (171 muš. i 916 žen.) u 46 odjeljenja. U toku ove godine otvorene su tri nove građanske škole: muška građanska škola u Splitu i mješovite građanske škole u Erdeviku i Podgori. Zatvorene su dvije građanske škole: javna u Derventi, jer se je postepeno pretvorila u realnu gimnaziju, i privatna u Samoboru zbog premalog broja učenika. Prema tome danas ima u banovini Hrvatskoj: 77 javnih i 10 privatnih građanskih škola. Na početku školske godine radilo je u javnim građanskim školama 816 nastavnika (410 muš. i 406 žen.), od toga 506 kvalificiranih nastavnika, 66 učitelja narodnih škola, 25 stalna vjeroučitelja, 115 vjeroučitelja, 54 stručne učiteljice, 5 kontraktualnih i 45 honorarnih nastavnika. U privatnim građanskim školama radila su 104 nastavnika (30 muš. i 74 žen.), dakle u svim građanskim školama bilo je uposleno 920 nastavnika, što je bezuvjetno premali broj za tolike škole. Nedostatak nastavnika osjećao se naročito u Dalmatinskoj Hrvatskoj, gdje je bilo više slučajeva, da je u 4 razreda radilo svega po tri nastavnika. Čim je utvrđeno brojno stanje nastavnika po školama, Banska Vlast pristupila je postavljanju novih nastavnika, pa je do kraja školske godine postavljeno 68 novih nastavnika (26 muš. i 42 žen.). Da se zadovolje i dalje potrebe škola u nastavnicima, osigurano je u banovinskom proračunu dinara 210.000 za postavljanje honorarnih nastavnika. Osim toga osigurala je Banska Vlast 240.000 dinara na ime paušalne odštete vjeroučiteljima za katehizaciju, budući da su samo neki vjeroučitelji primali od općine minimalnu nagradu, a drugi su radili besplatno.

Budući da se obuka ne može vršiti u novom duhu bez prikladnih školskih knjiga, to su proučene sve dosadašnje školske knjige za građanske škole, te su u suradnji s Hrvatskim društvom nastavnika građanskih škola izabrane privremene školske knjige, koje su u skladu s novim stanjem u banovini Hrvatskoj. Osim toga su preradene školske knjige ing. J. Kušana: Građanska prava i dužnosti za III. i IV. razred građanskih škola i ing. J. Kušana i D. Levija: Knjigovodstvo i trgovačko dopisivanje za III. i IV. razred građanskih škola. I školske proslave uređene su u novom duhu, pa je u ovoj školskoj godini prvi puta u našim građanskim školama proslavljen smrtni dan dra Antuna Radića i rođendan braće Radića. Učenicima su također protumačene velike narodne akcije »Seljačke sloge«, širenje pismenosti i izdavanje Hrvatske enciklopedije, pa je školska mladež pozvana, da sudjeluje u tim velikim narodnim pothvatima. U Uredbi o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za 1940/41. god. građanske škole su zastupane sa tri amandmana. Članom 21. i 22. uvedeni su u građanskim školama ponovno privatni ispiti, koji se imaju vršiti prema pravilima, koja vrijede za srednje škole, a čl. 23. primijenjeni su i nadopunjeni zakonski propisi o postavljanju učitelja ručnih radova (§ 76. zakona o srednjim i § 47. zakona o građanskim školama).

Digitized by Google

Prema ustanovi § 11., 12. i 66. zakona o građanskim školama traži se od općina kao preduvjet za otvaranje građanske škole: 1) da je osigurana školska zgrada s potrebnim učionicama i radionicama prema smjeru škole, 2) da u zgradi ili blizu nje ima stan za ravnatelja i podvornika, 3) da je u proračunu osigurana potrebna svota za sve materijalne potrebe škole i 4) da je za škole poljoprivrednog smjera osigurano zemljište.

Kako se vidi, uvjeti za otvaranje građanskih škola vrlo su teški, pa su zbog toga vlasti mnogim općinama otvarale škole, a da nijesu zadovoljile sve zahtjeve. Radi toga je najveći broj građanskih škola smješten u zgrade pučkih škola ili, što je još gore, u neprikladne iznajmljene zgrade. Nedostatak prostorija i novčanih sredstava mnogo ometa valjan rad u školama, te je i tu Banska Vlast mora priskočiti općinama u pomoć predvidjevši u ime pomoći najsiromašnijim školama za nabavu učila, knjiga i namještaja 100.000 dinara.

Kako u građanskim školama nije propisan prijamni ispit, to se u škole po gradovima, gdje pored građanskih škola postoje gimnazije, zbog selekcije u srednjim školama upisuju slabije nadareni učenici, pa i ta činjenica mnogo utječe na rad u takvim školama. Pored toga naučna osnova je za građanske škole mnogo opširnija od osnove za realne gimnazije, broj sedmičnih sati i predmeta je veći, te slabije nadareni učenici građanskih škola moraju u istoj dobi svladati veći i teži duševni rad od nadarenijih učenika srednjih škola. Budući da građanske škole nemaju svojih valjanih zgrada, a pored toga oskudijevaju na potrebnim učilima i učevnim sredstvima, to je u velike oteščan njihov prosperitet i razvitak. Unatoč svim nepovoljnim prilikama, koje prate građanske škole, broj škola se stalno povećava, jer to povećanje diktira duh vremena i želja najširih narodnih slojeva za što većim obrazovanjem. Ipak se mora istaći, da broj građanskih škola nije ni izdaleka onoliki, koliki bi mogao biti s obzirom na njihovu kulturnu i prosvjetnu zadaću u hrvatskom narodu. Broj građanskih škola bezuvjetno bi se još i više povećao, kada bi se naučna osnova promijenila prema dobi i duševnom razvitku učenika i prema potrebi naroda. U predstojećoj reorganizaciji školstva u banovini Hrvatskoj trebat će reorganizirati i građanske škole zajedno sa srednjim školama prema narodnoj potrebi i stečenom iskustvu. Tada bi trebalo riješiti i pitanje uzdržavanja građanskih škola na način, koji vrijedi za sve druge škole u Banovini.

U banovini Hrvatskoj vodi se prosvjetna politika u duhu programa, koji uvelike koristi razvitku ovoga tipa suvremenog školstva.

NARODNE ŠKOLE

Rad za narodne škole kretao se u okviru rješavanja triju glavnih problema: problema školskih obvezanika i polaznika, problema školskih zgrada i problema učitelja. U pojedinim ovim pitanjima zatečene su osnutkom banovine Hrvatske prilike, koje — najblaže rečeno — nijesu bile povoljne.

Na skrižaljki A) razabire se, da je početkom ove kalendarske godine bilo u banovini Hrvatskoj 12.6% neškolovanih školskih obveznika. Taj postotak nije u svim kotarevima jednak. Najgore su prilike u kotaru Derventi sa 33.9%, zatim u Fojnici i Slunju sa 30%, a u Prozoru sa 29% neškolovanih obveznika, a najbolje u Prelogu i Zagrebu, gdje taj broj ne dostiže ni 2%.Prevelik je procenat neškolovanih. Glavni je uzrok ovome velikom nerazmjeru između obveznika i polaznika — a to svi znademo — neštašica školskih zgrada. Dovoljno je upozoriti na rubrike tabele A), u kojima je iznesen broj stanovnika i broj škola u pojedinim kotarima, pa da se uoči, kako su mnogi kotari zapostavljeni. Dok u kotaru Vukovar na pr. na 47.336 stanovnika imade 38 škola sa 124 odjela, tako da na 381 stanovnik dolazi po 1 odjel, eno u kotaru Tomislavgrad na 26.150 duša ima svega 9 škola sa 16 odjela ili na svakih 1634 duša po jedan odjel narodne škole.

Međutim je odmah nakon osnutka banovine Hrvatske utanovljeno, da slabom uškolovanju školskih obvezanika nije uzrok samo u nedostatku školskih zgrada, nego i u još nečem. Mnoge školske zgrade su postojale, ali nijesu bile upotrebljive, ili posvema ili po koji njen dio. Zbog siromaštva, koje je zavladalo u našim općinama, nijesu se zgrade čitavi niz godina popravljale, a i zbog toga, što vlasti takove općine nijesu dostatno pomagale, zgrade su propadale, a broj neškolovanih obvezanika je rastao.

I loša podjela učitelja je smanjila broj polaznika u narodnim školama. U svim većim mjestima, u mjestima na željezničkim i autobusnim stanicama, u gradovima gotovo i nema odjela s 50 učenika, ali zato vrlo često nailazimo na odjele sa 20-30 đaka. Ima ih i sa 16 djece. U selima naprotiv, koja su manja, siromašnija i nijesu vezana prometnim prugama, nije rijetka pojava, da na jednog učitelja dolazi preko 100-200 učenika. Ima škola, gdje je učitelj obučavao i preko 200 djece. Ona pak sela, s najmanjim pogodnostima za učitelje, ostala su uopće bez učitelja. Početkom školske godine 1939/40. bilo je takvih zatvorenih škola 58. Razumljivo je, da je time procenat neuškolovanih obvezanika narastao. U bivšoj Savskoj banovini taj je procenat iznosio god. 1934/35.

Digitized by Google

4.56%, u bivšoj Primorskoj banovini za god. 1936/37. 8.68%, a danas u banovini Hrvatskoj 12.6%. Prva je briga bila diktirana navedenim prilikama. Zato se odmah pristupilo rješavanju pitanja školskih zgrada. Pomoć za popravak zgrade molile su 443 škole. Dobile su je svega 192 škole, koje su rasijane u 73 kotara. U tu svrhu je izdano 4,411.589 dinara iz proračuna banovine Hrvatske za 1940/41. U banovini Hrvatskoj zatekli smo mnogo započetih, a nedovršenih novogradnja. Za 266 ovakve zgrade molila se pomoć, kako bi se mogle dovršiti. Neke su bile u gradnji već nekoliko godina. Za dovršenje 148 zgrada za narodne škole dodijeljeno je 8,275.670 dinara iz proračuna za 1940/41. U 63 kotara dovršit će se ovoga ljeta po koja škola. Za novogradnje škola stiglo je 399 molbi za novčanu pomoć, Uzete su u obzir samo one školske općine. koje su imale već gotove tehničke operate i pripremljen građevni materijal i gradilište i za koje će narod dati radnu snagu i podvoz. Za takvih 56 škola u 36 kotara podijeljeno je 6,910.000 dinara s ovogodišnjeg proračuna banovine Hrvatske. Svega je izdato za popravke, dovršenje i novogradnje narodnih škola 19,597.259 dinara iz proračuna banovine Hrvatske. Iz druge tranše državnog zajma od 4 milijarde za javne radove Ministarstvo građevina otvorilo nam je kredit od 1,666,250 dinara za isplatu pomoći za gradnju narodnih škola. Cijela je ta svota podijeljena za 8 novogradnja, 6 dovršenja i 8 popravaka narodnih škola. Iz proračuna bivše Savske banovine u istu je svrhu upotrebljeno 1,600.000 dinara, a iz vanredne državne dotacije rješenjem Bana broj 57924. XI. 1939. od 21. X. 1939. daljih 1,273.400 dinara, tako da je u prvoj godini postojanja banovine Hrvatske utrošeno za zgrade pučkih škola svega 24,136.909 dinara. Razumljivo je, da se popravljaju prilike i dolazak obveznika u školu. Gdjegod su radovi dovršeni, otvaraju se novi odjeli. U prvoj godini otvoreno je 65 novih odjela, i osnovano 89 novih školskih općina. Potpuni efekat ovih materijalnih žrtava osjetit će se tek onada, kada budu svi tehnički radovi gotovi, početkom buduće školske godine. Uz reorganizaciju samog narodnog školstva i probleme, koje ta reorganizacija postavlja, Banska Vlast nastojala je od prvog dana, da u pučkoj prosvjeti utvrdi najpreče narodne potrebe, a napose one, koje se odnose na same zgrade narodnih škola. Već u početku akcije Banske Vlasti u tom pogledu došlo je do porazne konstatacije o stanju zgrada narodnih škola, koje se nijesu godinama popravljale, a osobito o potrebi podizanju novih škola, jer je bilo naših krajeva, koji su u tom pogledu bili posve zanemarivani. Kao što je Banska Vlast tom pitanju posvetila prvu brigu nastojeći u prvom banovinskom proračunu osigurati što više sredstava, kao bi se odmah počelo s uklanjanjem te nevolje zbog nedostatka pučkih škola, tako je i naše selo, sam narod, kao prvu svoju potrebu osjetio i tražio zidanje novih, dovršenje započetih i popravak starih zgrada svojih narodnih škola. Danomice za to stizale su i stižu molbe i deputacije seljaka, koji traže pučku školu uza spremnost, da sa svim onim, čime selo raspolaže, kao materijalom za gradnju, radnom snagom i podvozima podupru akciju Banske Vlasti znajući dobro, da narod sebi gradi škole. Iz raspoloživih sredstava — oko dvadesetak milijuna dinara — uspjet će ove prve godine opstanka banovine Hrvatske, da se popravi, dovrši i izgradi znatan broj zgrada narodnih škola.

Kako bi se taj problem riješio što bolje i po određenom planu u najbliže vrijeme, Banska Vlast počela je u zasebnom za to odsjeku odmah s jeseni skupljati sve podatke, koji se odnos na potrebe podizanja novih škola. Prve podatke dobila je Banska Vlast na temelju stiglih molba i izvještaja narodnih zastupnika i ostalih narodnih predstavnika i prvaka. Da se dobije što potpunija slika svih potreba za izgradnju škola, prikupljeni su podaci od zasebnog izaslanika, koji je naročito obilazio kotare dalmatinske Hrvatske i Bosne, gdje je najveća potreba s obzirom, da se u tim kotarima u tom pogledu dosad učinilo malo ili gotovo ništa, pa je i postotak analfabeta upravo porazan. Prema primljenim uputama učitelji su i sreski školski nadzornici do kraja ove školske godine prikupljali podatke za svako selo, te osim statističkih podataka slati su Banskoj Vlasti i posebno crtane karte. S osobitom spremom i marom, koji je u tom poslu mnogi od njih pokazao, Banska Vlast je primila iz svakog sreza te crteže i karte, na kojima se odmah može uočiti položaj matične školske općine i škole, potreba osnivanja nove školske općine, položaj i udaljenost pojedinih sela kao i škola među sobom, a lako se utvrđuje najprirodniji centar za mjesto, gdje se ima podići nova škola uzimajući najviše 4 km za udaljenost svakoga sela od toga središta. Kod toga ustanovljivanja pošlo se sa gledišta, da škola ima da ide za djetetom, pa da nestane sramote, da u okviru i do 10-15 km pa i više — u Travniku 8 sela, od 12-16 km, 9 sela 19-22 km, 4 sela od 22-26 km, 9 sela od 22-27 km, a 3 sela, što zvuči upravo nevjerojatno, od 28-30 km — nema narodne škole. Isto ne će se moći dogoditi, da se škola gradi po želji i ličnom računu kakvih dekretiranih političara, kao što je do sada bilo slučajeva ne vodeći brigu o pravoj potrebi za gradnju škole s obzirom na

Digitized by Google

broj djece, na udaljenost od škole kao i na udaljenost jedne škole od druge.

Osobita će briga iza svega toga biti posvećena načinu gradnje, da gradnja ne bude možda izvor sticanja pojedinih poduzetnika, te da različne komisije suvišno ne troše novac i ne zatežu gradnjom, a da gradnje budu solidne, arhitektonski što bolje i praktičnije, udobne i higijenske. Sve to kako za škole, tako i za učiteljske stanove, jer bez valjana stana za učitelja, ne može biti uspješna rada u školi, a sve će se to izvoditi i graditi u uskoj suradnji sa Odjelom za tehničke radove. Odjel za prosvjetu zamislio je i tipove različnih školskih zgrada već prema kraju, u kojem se gradi tako, da ćemo osim solidnosti gradnje imati škole i s vanjskim izgledom ukusne i građene u narodnom stilu svoga kraja. Da se i u tom pogledu postigne ono, što je posve naše, specifično narodno, zamišlja se posebni natječaj za stručnjake, koji bi nam imali stvoriti tipove takvih građevina narodnih škola za svaki kraj.

Kolika zadaća čeka Bansku Vlast, najrječitije govore brojke dosad utvrđenih potreba, po kojima na pr. u kotaru Fojnici treba 11 novih škola, u kotaru Gradačac 12, od kojih se u tri škole obučava u privatnim zgradama, u Hvaru 13, od kojih su u privatnim zgradama 12, u Braču 14, privatno 13, u Duvnu 17, u privatnim ništa, u Livnu 18, privatno 3, u Kninu 10, privatno 7, u Metkoviću 20, privatno 16, u Derventi 22, privatno 2, u Bugojnu 21, privatno 5, u Imotskom 23, privatno 20, u Ljubuškom 24, privatno 9, u Brčkom 24, privatno 8, u Biogradu n/m 25, privatno 11, u Makarskoj 28, privatno 21, u Stonu 29, privatno 10, u Travniku 30, privatno 5, u Mostaru 37, privatno 15, u Benkovcu 38, privatno 14, u Sinju 41, privatno 24, a u Splitu čak 71, privatno 53.

Od srezova u bivšoj Savskoj banovini najveća je potreba u kotaru Karlovac (21), od kojih se drži obuka u 7 privatnih zgrada, a najmanja u Valpovu, koja treba 1 novu školu, dok kotar Vukovar nije iskazao potrebu ni za jednu novu školu. U svih 99 srezova banovine Hrvatsko potrebno je prema dosad utvrđenom stanju izgraditi 1.150 novih škola, od kojih se obuka drži u 545 škola u privatnim zgradama, a neotvorenih je 605. Održavanjem obuke u privatnim zgradama riješeno je to pitanje od nevolje i samo privremeno, pa premda se kod dopuštanja upotrebe takvih zgrada pazi na higijenske i ostale propise, ipak te zgrade zadovoljavaju od najveće nužde. Uz to kraj njih većinom manjkaju stanovi za učitelje, pa se pitanje obuke u njima komplicira i stvara Banskoj Vlasti zaseban problem, osobito kad se istakne, da je najamnina u školskoj godini 1939/40. za te zgrade bila 2,800.000 dinara, a za školsku godinu 1940/41. iznosi 3,000.368 dinara. Istaknemo li, da pojedine školske općine za sve te škole, koje se imaju graditi, imaju oskudne fondove u iznosu svega 3,212.375 dinara, kojima trenutno raspolažu za gradnju škola, i uočimo li sve, što smo naveli, pruža nam se jasna slika te neodgodive narodne potrebe, koju ima da zadovolji Banska Vlast.

Problem učitelja ima dvije grane: njihov razmještaj i njihovo unapređenje. Odmah iza osnutka banovine Hrvatske osjetilo se, da nemamo dovoljno učitelja, premda se prije prikazivalo, da ih je previše. Sve su molbe za nova postavljenja brzo i povoljno rješavane, ali je ipak još ostalo 510 nepopunjenih odjela. Kako apsolventa učiteljskih škola više nije bilo, izdao je Ban odluku od 19. XII. 1940. br. 88867/II., po kojoj se mogu filozofi i abiturijenti srednjih škola postavljati kao honorarni učitelji na narodne škole. Na taj način je postavljen 141 honorarni učitelj. Još je uvijek ostalo dosta nepopunjenih odjela. Doda li se k tome broj onih, koji odlaze u mirovinu i u druge banovine po broju novootvorenih odjela, nastala je potreba od nekih 800 učitelja. Taj se broj nije mogao pokriti ovogodišnim apsolventima učiteljskih škola, na kojima su u prošloj školskoj godini bila samo 182 maturanta, i od kojih je zatražilo postavljenje oko stotinu učitelja. Jasno je, da se moralo pribjeći drugom sredstvu, ako se je htjelo, da 1. rujna 1940. nijedna škola ne ostane bez učitelja. I pribjeglo se racionalnijem razmještaju učitelja. Pri tome se proveo princip, da na jednoga učitelja ne smije doći manje od 50 ni više od 100 đaka. Razmještajem po ovom načelu pogođeni su mnogi učitelji u većim i boljim mjestima, gdje ih je bilo previše tako, da je ponekoji premješten u manje mjesto. Nije to učinjeno s nakanom, da se kazni, već iz nužde, i u interesu naroda i Banovine. Samo na taj način se može očekivati, da će 1. rujna 1940. svaka škola imati učitelja.

Što se tiče drugog dijela problema učitelja, njihovih unapređenja, banovina Hrvatska je našla žalosno stanje. Ni jedan stalež nije bio toliko zapostavljen u napredovanju kao učiteljski. To se najbolje vidi po tome, što je Ban u ovoj godini unaprijedio 3000 učitelja, a još ih čeka na unapređenje 1000, dok bi normalno bilo da se godišnje unaprijedi u grupu najviše 1000, kod statusa od 7600 učitelja.

Da se učiteljima omogući poučavanje i odgoj školske mladeži u novom duhu, podijeljena su mnogim školama Sabrana djela dra. Antuna Radića, što su ih u nakladi Seljačke Sloge izdali dr. Vlatko Maček i Rudolf Herceg. Osim toga je za vrijeme glavne skupštine Saveza hrvatskih učiteljskih društava Odjel za prosvjetu

Digitized by Google

održao sastanak sreskih i gradskih školskih nadzornika, te su im dane prve upute za rad u novom duhu. Zatim je održan šestodnevni pedagoški tečaj za sreske i gradske školske nadzornike o primjeni etnologije i sociologije u nastavi. Školske proslave u narodnim školama nijesu bile u skladu s narodnim osjećajem, pa je i to pitanje uređeno. Uvedene su također i proslave braće Radića, pa je ove godine svečano proslavljen spomendan smrti dra. Antuna Radića i rođendan braće Radića. Školskoj mladeži su protumačene i velike narodne akcije Seljačke sloge širenja pismenosti i izdavanja Hrvatske enciklopedije. Trebalo je riješiti također pitanje školskih knjiga za narodne škole. Glavna je potreba u tom pitanju bila, da se izmijene čitanke. Ali kako za pisanje novih školskih knjiga treba dulje vremena, to se moralo pobrinuti, da se pitanje školskih knjiga uredi već za novu školsku godinu, makar privremeno. Stoga su proučene dosadašnje školske knjige za narodne škole i između njih su odabrane one, koje najviše odgovaraju nastavnim potrebama banovine Hrvatske, a ostale su preradene. Čitanke za I., II., III. i IV. razred narodnih škola od dra. S. Čajkovca, Vl. Nazora, dra Stj. Bosanca i Stj. Ratkovića temeljito su preradene u novom duhu prema uputama pododsjeka za organizaciju nastave u narodnim školama, pa su odlukom gosp. Bana broj 50165/II. od 7. VI. 1940. odobrene kao privremene školske knjige u Nakladi školskih knjiga i tiskanica banovine Hrvatske. Osim toga su odlukom g. Bana broj 57538/II. od 8. svibnja 1940. odobrene još i ove privremene školske knjige za narodne škole: Početnica od Zlatka Špoljara, Početnica od Ive Pejakovića, Prva čitanka od dra S. Čajkovca, latinicom, izdanje Naklade školskih knjiga i tiskanica, Prva čitanka od dra. S. Čajkovca, ćirilicom, izdanje Naklade školskih knjiga i tiskanica, Čitančica od Zlatka Špoljara, Računska početnica od Pejakovića Ivana, Računica za III. razred od Horvata Pere i Bera Žige, Računica za IV. razred od Bera Žige i Horvata Pere.

Pored ovih glavnih problema narodne škole rješavana su i mnoga druga: pitanja više narodne škole, školskih nadzornika, administracije, opskrbe škola materijalom i drugo.

Banska Vlast nastavit će započetim radom, Goleme su potrebe naše narodne škole. Banska Vlast se nada, da će za 5 godina u tabeli C istaknute potrebe zgrada za narodne škole biti izvedene tako, da će onda svako dijete biti uškolovano. S tim računa to više, što jaku pomoć u tome nastojanju ima od seljaštva samoga, koje se upravo grčevito brine, kako bi što prije došlo do normalnih prilika u svojoj narodnoj školi. Da je više potpore od našega bogatog stanovništva, taj bi se rok mogao i skratiti.

Mora se još istaći, da je važan faktor kod izgrađivanja naše elementarne škole — rad učitelja. Naročito danas, kada nam mnogo učitelja nedostaje. povećani su zahtjevi, koji se na njih stavljaju. Učiteljstvo banovine Hrvatske ima prilike, da — vođeno idealizmom braće Radića i Ivana Filipovića i uz lične žrtve — pridonese svoj obol izgrađivanju banovine Hrvatske.

SELJAČKA PROSVJETA

U radu za seljačku prosvjetu Banska Vlast ima zadatak: 1. da se brine za proučavanje, čuvanje i promicanje narodne seljačke kulture; 2. da istražuje stanje i potrebe seljačkog školstva i da učini sve predradnje za takav tip pučkih škola, koji bi odgovarao potrebama seljaka, i da se pobrine za obrazovanje učitelja za te škole u posebnim učiteljskim školama; 3. da se brine za promicanje seljačke književnosti, zatim za seljačke knjižnice, čitaonice i prosvjetne domove i da priređuje prosvjetne tečajeve; 4. da surađuje u narodnoj akciji za širenje pismenosti.

Za lakše postignuće ovih ciljeva Banska Vlast podržava veze sa seljačkim kulturno-prosvjetnim ustanovama i prosvjetnim radnicima. U poslove Banske Vlasti pripadala je i organizacija, otvaranje i proširivanje kućanskih (domaćinskih) škola, no to je naredbom Bana broj 4907-IV.-1940. od 1. ožujka ove godine preneseno u poslove Odjela za seljačko gospodarstvo.

Proučavanje, čuvanje i promicanje seljačke narodne kulture

Za uspješno vršenje ovoga zadatka stavlja se Banska Vlast u vezu sa Seljačkom slogom, najjačom seljačkom organizacijom, kojoj je čuvanje i promicanje seljačke narodne kulture jedan od glavnih ciljeva, i s etnografskim stručnjacima Drom Milovanom Gavazzijem i prof. Branimirom Bratanićem. Učitelji su prvi zvani, da upoznaju seljačku narodnu kulturu, pa socijalne i ekonomske prilike naroda iz kraja, u kojem služe. Uspješan rad učitelja u školi ne može se pravo ni zamisliti bez temeljitog poznavanja naroda, pa ipak su bili rijetki, koji bi se dali sistematski na taj posao. Od strane bivših režima nijesu se na učitelje ni stavljali takvi zahtjevi, nego drugi, koji su ih još više udaljavali od seljaka. Nova prosvjetna politika banovine Hrvatske učinila je i u tome značajan preokret. Postavljen je zahtjev, da učitelj mora prije svega dobro upoznati

Digitized by Google

Broj slušača Sveučilišta i Visokih škola u Zagrebu po vjeroispovijesti u zimskom semestru škol. god. 1939./40.

Redni broj	Naslov	Spol	Vjeroispovijest									UKUPNO
			Rimokatolička	Grkokatolička	Starokatolička	Pravoslavna	Evangelička	Islamska	Izraelitska	Ostala	Bez konfesije	
1	Filozofski fakultet sa farmacijom	m.	406	2	—	85	15	11	33	—	—	552
		ž.	642	—	3	122	11	6	32	—	—	816
		uk.	**1 048**	**2**	**3**	**207**	**26**	**17**	**65**	—	—	**1.368**
2	Pravni fakultet	m.	996	7	5	110	10	23	24	—	—	1.175
		ž.	192	1	—	35	1	2	5	—	—	236
		uk.	**1.188**	**8**	**5**	**145**	**11**	**25**	**29**	—	—	**1.411**
3	Bogoslovski fakultet	m.	291	5	—	—	—	—	—	—	—	296
		ž.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		uk.	**291**	**5**	—	—	—	—	—	—	—	**296**
4	Medicinski fakultet	m.	608	12	5	155	14	16	55	—	3	868
		ž	165	3	—	57	4	3	18	—	—	250
		uk.	**773**	**15**	**5**	**212**	**18**	**19**	**73**	—	**3**	**1 118**
5	Veterinarski fakultet	m.	264	6	—	126	9	2	4	—	—	411
		ž.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
		uk.	**265**	**6**	—	**126**		**2**	**4**	—	—	**412**
6	Tehnički fakultet	m.	603	3	5	201	18	6	67	—	—	903
		ž.	42	—	—	14	1	—	11	—	—	68
		uk.	**645**	**3**	**5**	**215**	**19**	**6**	**78**	—	—	**971**
7	Poljoprivredno-šumarski fakultet	m.	393	4	1	147	9	8	9	—	—	571
		ž.	79	—	2	33	1	—	2	—	—	117
		uk.	**472**	**4**	**3**	**180**	**10**	**8**	**11**	—	—	**688**
I.	Sveučilište	m.	3 561	39	16	824	75	66	192	—	3	4.776
		ž.	1.121	4	5	261	18	11	68	—	—	1 488
		uk.	**4.682**	**43**	**21**	**1.085**	**93**	**77**	**260**	—	**3**	**6.264**
II.	Ekonomsko-komercijalna visoka škola	m.	399	3	7	79	16	12	20	1	—	537
		ž.	140	3	1	21	2	1	3	—	—	171
		uk.	**539**	**6**	**8**	**100**	**18**	**13**	**23**	**1**	—	**708**
III.	Viša pedagoška škola	m.	26	—	—	5	—	1	—	—	—	32
		ž.	74	2	—	11	1	—	—	—	—	88
		uk.	**100**	**2**	—	**16**	**1**	**1**	—	—	—	**120**
IV.	Akademija likovnih umjetnosti	m.	53	—	—	1	—	1	—	—	—	55
		ž.	14	—	—	1	—	—	—	—	—	15
		uk.	**67**	—	—	**2**	—	**1**	—	—	—	**70**
V.	Akademija glazbe i kazališne umjetnosti	m.	34	—	—	2	1	—	1	—	—	38
		ž.	25	—	—	2	1	—	2	—	—	30
		uk.	59	—	—	**4**	**2**	—	**3**	—	—	**68**

Digitized by Google

Redni broj	Područje	km²	Stanovnika	Škola	Soba	Odjela	Učitelji				
							rkt.	prav.	musl.	ini	svega
1	Benkovac	1821	59790	45	68	74	41	28	—	1	70
2	Biograd n/m.	580	30063	29	57	65	50	—	—	1	51
3	Bjelovar	986	73664	55	93	110	86	19	—	3	108
4	Brač (Supetar)	395	17331	22	46	46	43	—	—	—	43
5	Brčko	1244	97962	38	78	86	31	43	9	1	84
6	Brinje	328	15991	16	25	37	21	11	—	1	33
7	Bugojno	1403	42947	14	32	31	18	11	2	—	31
8	Crikvenica	115	12169	9	22	23	29	—	—	—	29
9	Čabar	404	10223	17	28	33	32	2	—	—	34
10	Čakovec	366	48825	35	70	116	113	1	1	2	117
11	Čazma	643	38044	27	50	68	63	—	—	1	64
12	Daruvar	541	35935	38	74	85	53	26	—	1	80
13	Delnice	635	20288	26	40	52	57	2	—	—	59
14	Derventa	898	69014	31	58	68	29	36	8	2	75
15	Djakovo	902	52941	50	87	114	105	8	—	1	114
16	Donja Stubica	327	40795	19	38	70	66	2	—	1	69
17	Donji Lapac	535	16554	14	23	32	6	21	—	—	27
18	Donji Miholjac	562	26961	25	40	57	43	11	—	—	54
19	Dubrovnik I.	1039	50201	35	55	54	58	9	—	—	67
20	Dubrovnik II.			51	64	74	70	3	—	—	73
21	Dugo selo	326	20360	16	24	27	27	—	—	—	27
22	Duvno	946	26150	9	13	16	12	—	1	—	13
23	Fojnica	737	25146	11	32	32	17	12	2	—	31
24	Garešnica	546	30971	35	51	58	46	13	—	1	60
25	Gjurgjevac	609	52258	34	73	92	93	1	—	1	95
26	Glina	589	45742	29	47	84	37	49	—	1	87
27	Gospić	1104	34060	31	55	81	50	37	—	—	87
28	Graćac	1016	27859	22	37	58	25	32	—	—	57
29	Gradačac	866	66657	28	50	50	17	23	8	1	49
30	Grubišno Polje	422	24179	26	38	51	34	19	—	2	55
31	Hvar	413	23174	30	60	60	72	1	—	—	73
32	Ilok	452	29839	18	60	63	18	40	—	9	67
33	Imotski	646	42804	36	72	71	59	2	—	—	61
34	Ivanec	312	45620	20	53	97	75	1	—	—	76
35	Jastrebarsko	564	38009	33	59	85	71	1	—	8	80
36	Karlovac	784	72701	54	88	152	135	14	—	5	154
37	Kastav	50	10535	11	23	19	25	—	—	—	25
38	Klanjec	208	28568	17	31	59	56	—	—	1	57
39	Knin	1407	60465	35	101	99	53	36	1	—	90
40	Konjic	1314	32189	14	33	33	16	9	11	—	36
41	Koprivnica	652	54087	32	67	93	70	10	—	6	86
42	Korčula	276	20698	15	55	55	61	1	—	—	62
43	Korenica	592	14482	15	25	30	12	13	—	—	25
44	Kostajnica	500	29099	28	45	64	27	41	—	—	68
45	Krapina	230	34453	16	34	58	61	1	—	—	62
46	Križevci	816	61525	39	68	93	100	3	—	2	105
47	Krk	428	20043	24	44	45	48	1	—	—	49
48	Kutina	503	28041	22	40	58	54	4	—	—	58
49	Livno	1078	33260	15	34	38	23	9	5	—	37
50	Ludbreg	323	29533	23	35	57	58	3	—	—	61
51	Ljubuški	773	48759	22	39	50	34	3	4	—	41
52	Makarska	538	26774	34	67	67	73	1	—	1	75
53	Metković	384	17231	25	52	52	47	3	—	1	51
54	Mostar	1923	83190	35	103	102	55	39	18	—	112
55	Našice	946	50792	44	76	119	90	21	—	4	115
56	Nova Gradiška	632	40168	40	79	90	76	9	—	2	87
57	Novi	336	8710	10	19	18	21	1	—	—	22
58	Novi Marof	333	36129	14	30	57	60	—	—	—	60
59	Novska	531	24367	30	46	53	46	8	—	—	54
60	Ogulin	1195	47203	43	69	108	65	39	—	1	105
61	Okučani	390	20935	23	39	47	18	27	—	1	46
62	Osijek	467	83514	20	54	78	48	27	—	1	76
63	Osijek, grad	57	40337	9	56	68	64	16	—	—	80
64	Otočac	841	33688	31	52	81	38	32	—	2	72

Digitized by Google

školske godine 1939./40.

Broj								1 škola otpada na		1 odjel otpada na	
Obveznika	Učenika					Nepolaznika					
	rkt.	prav.	musl.	ini	svega	broj	%	km²	stanov.	km²	stanov.
6032	2235	2612	--	4	4851	1181	19·58	40·5	1329	24·6	808
4840	3547	97	—	2	3646	1194	24·67	20·0	1037	8·9	462
6064	4592	983	—	47	5622	442	7·29	17·9	1339	9·0	670
2190	2046	2	—	—	2048	142	6·48	17·9	788	8·6	377
9815	2135	2114	938	25	5212	4603	46·90	32·7	2578	14·5	1139
2089	1432	600	—	—	2032	57	2·73	20·5	999	8·9	432
2300	908	487	335	3	1733	567	24·65	100·2	3068	45·2	1385
940	896	7	—	—	903	37	3·94	12·7	1352	5·0	529
1561	1515	3	—	—	1518	43	2·75	23·8	601	12·2	310
6449	5960	11	—	27	5998	451	6·99	10·4	1395	3·1	421
3717	3234	74	—	3	3311	406	10·92	23·8	1409	9·4	559
4348	2560	1414	-	99	4073	275	6·32	14·2	946	6·4	423
2361	2224	37	—	2	2263	98	4·15	24·4	780	12·2	390
6499	1978	1694	808	87	4567	1932	29·73	29·0	2226	13·2	1015
7045	5479	468	—	95	6042	1003	14·24	18·0	1059	7·9	464
5069	4558	—	—	—	4558	511	10·08	17·2	2147	4·7	583
2560	209	1877	—	—	2086	474	18·51	38·2	1182	16·7	517
3135	2284	661	—	27	2972	163	5·20	22·5	1078	9·8	473
2130	1936	87	14	2	2039	91	4·27	12·1	584	8·1	392
3080	2926	58	30	—	3014	66	2·14				
1469	1241	4	—	1	1246	223	15·18	20·4	1272	12·1	754
1503	1099	126	146	—	1371	132	8·78	105·1	2905	59·1	1634
1981	967	97	319	2	1385	596	30·08	67·0	2286	23·0	786
3329	2141	517	—	193	2851	478	14·36	15·6	885	9·4	534
5160	4530	48	—	5	4583	577	11·18	17·9	1537	6·6	568
5892	1121	3448	—	3	4572	1320	22·40	20·3	1577	7·0	544
5921	1830	2023	—	—	3853	2068	34·92	32·5	1062	13·6	420
3736	916	2303	—	—	3219	517	13·84	46·2	1266	17·5	480
3925	1346	1302	1006	1	3655	270	6·88	30·9	2381	17·3	1333
2672	1363	1160	—	14	2537	135	5·05	16·2	930	8·2	474
2346	2203	11	1	12	2227	119	5·07	13·8	772	6·9	386
2886	876	1147	—	633	2656	230	7·97	25·1	1658	7·2	474
5337	4775	129	—	—	4904	433	8·11	17·9	1189	9·1	603
6859	5368	4	—	1	5373	1486	21·66	15·6	2281	3·2	470
4741	3977	15	—	427	4419	322	6·79	17·1	1152	6·6	447
8766	7382	326	—	26	7734	1032	11·77	14·5	1346	5·1	478
810	788	4	—	—	792	18	2·22	4·5	958	2·6	554
4063	3484	2	—	—	3486	577	14·20	12·2	1680	3·5	484
7283	2258	3723	3	12	5996	1287	17·67	40·2	1727	14·2	611
2098	733	307	662	1	1703	395	18·83	93·8	2299	39·8	975
5233	4518	388	—	90	4996	237	4·53	20·4	1690	7·0	581
2158	1837	3	—	—	1840	318	14·73	18·4	1380	5·0	376
1810	252	1344	—	—	1596	214	11·82	39·5	965	19·7	483
3900	993	1979	1	2	2975	925	23·72	17·8	1039	7·8	455
5534	4273	9	—	3	4285	1249	22·57	14·4	2153	4·0	594
5433	4894	191	—	11	5096	337	6·20	20·9	1577	8·8	661
1898	1841	3	—	—	1844	54	2·84	17·8	835	9·5	445
3216	2833	138	1	46	3018	198	6·16	22·9	1274	8·7	483
2615	1495	434	379	4	2312	303	11·59	71·9	2217	28·4	875
3039	2777	88	—	19	2884	155	5·10	14·0	1284	5·7	518
3999	3480	22	227	—	3729	270	6·75	35·1	2216	15·5	975
3403	2970	5	1	4	2980	423	12·43	15·8	787	8·0	400
2809	2301	75	1	—	2377	432	15·38	15·4	689	7·4	331
5975	3450	994	1266	9	5719	256	4·28	54·9	2377	18·9	815
7202	4881	1538	—	266	6685	517	7·18	21·5	1154	7·9	427
4566	3929	336	—	29	4294	272	5·96	15·8	1004	7·0	446
758	726	3	—	—	729	29	3·82	33·6	871	18·7	484
5126	3983	—	—	—	3983	1143	22·30	23·8	2581	5·8	634
2752	1808	612	3	81	2504	248	9·01	17·7	812	10·0	460
6799	2999	2648	—	—	5647	1152	16·94	27·8	1098	11·1	437
2418	747	1478	—	5	2230	188	7·77	16·9	910	8·3	445
3800	2247	1240	—	178	3665	135	3·55	23·3	1676	6·0	430
2730	2242	346	10	104	2702	28	1·02	6·3	4482	0·8	593
4285	1940	1795	—	2	3737	548	12·79	27·1	1087	10·4	416

Digitized by Google

Redni broj	Područje	km²	Stanovnika	Škola	Soba	Odjela	Učitelja				
							rkt.	prav	musl.	ini	svega
65	Pakrac	769	40051	46	65	94	44	48	—	1	93
66	Perušić	569	19760	18	30	44	46	2	—	—	48
67	Petrinja	531	38392	39	62	81	45	34	—	—	79
68	Pisarovina	461	23796	19	23	42	31	7	—	1	39
69	Podravska Slatina	903	45695	55	79	105	47	44	—	1	92
70	Pregrada	200	33034	15	32	59	51	1	—	2	54
71	Preko	376	21870	32	65	65	62	—	—	—	62
72	Prelog	314	44948	24	75	109	88	3	—	—	91
73	Prozor	613	14713	7	11	11	6	—	3	—	9
74	Rab	398	14598	19	37	42	42	—	—	—	42
75	Samobor	248	26598	17	36	60	54	1	—	1	56
76	Senj	599	13503	21	28	34	32	1		—	33
77	Sinj	1247	59907	43	77	89	71	7	—	—	78
78	Sisak	691	38351	28	60	65	61	6	—	2	69
79	Slavonska Požega	1093	60045	64	97	127	97	20	—	2	119
80	Slavonski Brod I. II.	967	66639	69	124	152	146	13	—	2	161
81	Slunj	816	45829	34	51	76	37	20	—	—	57
82	Split I.	1502	87343	54	91	91	83	—	—	—	83
83	Split II.			37	75	87	75	4	—	2	81
84	Split, grad	82	43711	19	119	119	119	5	—	—	124
85	Stolac	955	41156	27	50	50	24	20	10	—	54
86	Sušak	359	37034	23	64	70	75	4	—	5	84
87	Sveti Ivan Zelina	324	34502	19	30	51	47	1	—	1	49
88	Šibenik	942	68135	44	128	128	105	17	—	—	122
89	Šid	689	34353	19	57	71	21	39	—	6	66
90	Travnik	969	45386	14	31	33	13	10	5	2	30
91	Udbina	473	11976	9	16	22	6	13	—	—	19
92	Valpovo	366	24096	18	41	52	44	2	—	—	46
93	Varaždin	422	60351	28	75	117	121	3	—	—	124
94	Velika Gorica	511	35779	24	41	67	62	1	—	1	64
95	Vinkovci	827	49363	28	75	101	76	18	—	7	101
96	Virovitica	668	49804	53	81	112	96	15	—	2	113
97	Vojnić	587	31249	34	42	67	18	43	—	—	61
98	Vrbovsko	403	17228	17	31	43	34	11	—	—	45
99	Vrginmost	416	28989	17	29	50	13	34	—	—	47
100	Vukovar	668	46065	38	124	124	60	54	—	5	119
101	Zagreb	456	64314	33	126	126	121	3	—	2	126
102	Zagreb, grad I.	64	185581	16	147	168	169	25	—	9	203
103	Zagreb, grad II.			14	171	176	188	10	—	8	206
104	Zlatar	393	51736	29	105	105	93	—	—	1	94
105	Županja	806	34719	18	72	72	64	5	—	2	71
	Banovina Hrvatska	65456	4024601	2899	6049	7520	5888	1379	88	130	7485
	%	—	—	—	—	—	78·7	18·4	1·2	1·7	100·00

narod kraja, u kojem je škola, jer će istom tada moći uspješno raditi. Kad bi se proučavanje naroda, osobito njegove kulture, ekonomskih i socijalnih prilika, samo preporučilo okružnicom, ne bi to dovelo do cilja, pa je zato izdana naredba Bana o obvezatnom vođenju »Etnografske spomenice« (uz običajnu školsku kronološku spomenicu). Kroz tri godine moraju učitelji svake škole u banovini Hrvatskoj sabrati svu građu o narodnom životu onoga kraja i zabilježiti je u spomenutu spomenicu, a poslije toga će tu već sabranu građu svake godine dopunjavati. Banska Vlast dala je izraditi i potreban broj uvezanih »Etnografskih spomenica« za sve škole u banovini, da se može odmah početi radom. Učiteljima je preporučeno, da građu sabiru po poznatoj »Osnovi za sabiranje građe iz narodnog života« od dra Antuna Radića, a da se mogu upoznati s »Osnovom«, dobile su po 3 do 4 škole u svakom kotaru pučko izdanje »Sabranih djela dra Antuna Radića«, pa će se tako moći ujedno upoznati i ideje, koje su odlučne za prosvjetnu politiku banovine Hrvatske. Vođenje »Etnografske spomenice« nadzirat će sreski školski nadzornici prigodom pregleda škola i ocijeniti rad učitelja i u tome. To je i opravdano, jer poznavanje narodnog života pripada u učiteljevu stručnu spremu: učitelj, kojemu ne će biti život naroda — njegove ekonomske, soci-

Digitized by Google

Obveza-nika	Broj učenika					Nepolaznika		1 škola otpada na		1 odjel otpada na	
	rkt.	prav.	musl.	ini	svega	broj	%	km²	stanov.	km²	stanov.
5407	2027	2310	—	107	4444	963	17·81	16·7	871	8·2	426
2383	1842	331	—	—	2173	210	8·81	31·6	1098	12·9	449
4183	1992	2184	—	4	4180	3	0·07	13·6	984	6·5	474
2365	1585	638	—	1	2224	141	5·96	24·3	1252	11·0	566
5701	2778	2574	—	118	5470	231	4·05	16·4	831	8·6	435
4690	3782	—	—	—	3782	908	19·36	13·3	2202	3·4	560
3284	2831	3	—	—	2834	450	13·70	11·7	683	5·8	336
6264	6182	10	—	1	6193	71	1·13	13·1	1873	2·9	412
744	359	7	168	1	535	209	28·09	87·6	2102	55·7	1337
2289	2049	1	—	—	2050	239	10·44	20·9	768	9·5	347
3849	3255	1	—	—	3256	593	15·41	14·6	1564	4·1	443
1450	1321	10	—	—	1331	119	8·21	28·5	643	17·6	397
6593	4452	910	—	—	5362	1231	18·67	29·0	1393	14·0	673
3236	2724	180	—	19	2923	313	9·67	24·7	1370	10·6	590
6667	4663	1439	—	66	6168	499	7·48	17·1	938	8·6	473
7909	6225	878	—	364	7467	442	5·59	14·0	966	6·4	438
5574	1779	2156	—	—	3935	1639	29·40	24·0	1348	10·7	603
4819	4601	6	3	6	4616	203	4·21	16·5	960	8·4	491
4766	4065	46	—	4	4115	651	13·66				
5237	4927	167	1	49	5144	93	1·77	4·3	2300	0·7	367
4780	2061	963	1043	—	4067	713	14·92	35·4	1524	19·1	823
3167	2986	50	—	26	3062	105	3·31	15·6	1610	5·1	529
3083	2839	—	—	—	2839	244	7·91	17·0	1816	6·3	676
7903	5974	902	2	20	6898	1005	12·72	21·4	1548	7·3	532
4377	1603	1740	—	592	3935	442	10·10	36·3	1808	9·7	484
2115	874	188	602	6	1670	445	21·04	65·2	3242	29·4	1375
1497	393	955	—	—	1348	149	9·95	52·5	1331	21·5	544
2348	2100	101	—	38	2239	109	4·64	20·3	1339	7·0	463
6833	6336	26	—	22	6384	449	6·57	15·1	2155	3·6	516
4055	3824	—	1	—	3825	230	5·67	21·3	1491	7·6	534
5352	3905	761	—	454	5120	232	4·33	29·5	1763	8·2	489
6708	4525	1671	—	116	6312	396	5·90	12.6	940	6·0	445
5031	340	3273	—	—	3613	1418	28·18	17·3	919	8·8	466
2018	1626	326	—	9	1961	57	2·82	23·7	1013	9·4	401
3511	369	2664	—	—	3033	478	13·61	24·5	1705	8·3	580
5997	2661	2415	3	441	5520	477	7·95	17·6	1212	5·4	371
7425	6456	12	1	55	6524	901	12·13	13·8	1949	3·6	510
6427	5766	436	28	145	6375	52	0·81	2·1	6186	0·2	539
6950	6523	211	19	105	6858	92	1·32				
7133	6292	—	—	—	6292	841	11·79	13·5	1784	3·7	493
4120	3322	190	1	99	3612	508	12·33	44·8	1929	11·2	482
442699	298682	76386	8023	5475	388566	54133	12·23	22·6	1388	8·7	535
—	76·9	19·6	2·1	1·4	100·00						

jalne i kulturne prilike — »knjiga sa sedam pečata«, moći će u svome radu postići mnogo veći uspjeh, negoli onaj, koji je u potpunom smislu riječi stranac u svome mjestu službovanja. No da i nadzor bude što stručniji, priredila je u Zagrebu Banska Vlast tečaj za školske nadzornike, koji je trajao od 5. do 10. svibnja ove godine. Glavni dio predavanja odnosio se na etnografiju (Dr. M. Gavazzi i prof. B. Bratanić) i sociologiju (prof. A. Heisinger), a predavalo se nekoliko sati i o primjeni etnografske građe u obuci, o skladu i boji u narodnoj ornamentici, o pošumljivanju krša, o uređenju školskih vrtova, o dječjoj književnosti i napokon o školskoj administraciji. Samo učiteljstvo primilo je ovaj novi posao, koji ujedno ima biti početak preokreta u dosadanjem školskom radu, sa mnogo shvaćanja, pa su već hrvatska učiteljska društva sa nekoliko kotarskih učiteljskih skupština zamolila Bansku Vlast, da pošalje stručnjaka, koji bi održao predavanja iz etnografije. Banska je Vlast te molbe zadovoljila. Ima međutim već i od prije među učiteljima i takvih vrijednih pojedinaca, koji su se bavili iz vlastite incijative proučavanjem narodnog života, pa ih je Banska Vlast pozvala, da opišu, što su na tom polju dosad uradili. Sada se taj materijal proučava, jer Banska Vlast namjerava za svaki kotar imevati po jednog učitelja ili učiteljicu kao etno-

Digitized by Google

grafskog savjetnika, da pomaže ostalima savjetom u vođenju »Etnografske spomenice« i u primjeni etnografske i sociološke građe u obuci. Ta će dužnost biti počasna.

Dosad se na učiteljskim školama nije predavala etnografija. Da se međutim već i oni učenici, koji su školske godine 1939-40. ostavili učiteljsku školu, upute u proučavanje narodnog života, organizirala je Banska Vlast po svim učiteljskim školama, koje su školske godine 1939-40. imade IV. i V. razred, predavanja iz etnografije. Prema izvještajima predavača i ravnatelja učiteljskih škola pokazali su učenici velik interes za ova predavanja.

Seljačko školstvo. Zasebnu brigu vodila je Banska Vlast za škole po selima. Prije svega čini predradnje za stvaranje novog tipa narodne škole za seljake, t. zv. seljačku školu, koja bi u svemu odgovarala prilikama i potrebama seljaka; koja bi dakle bila seljaku u pomoći, da svoj život poboljša, olakša i poljepša, a ne da bude seljaku »šteta i pokora«, kako to kaže dr. Antun Radić (u III. knjizi »Sabranih djela«). Da škola bude primjerena potrebama seljaka, veli dr. Antun Radić, potrebno je 1) da bude u svakom selu, 2) da u toj školi bude učitelj seljak. Izrađen je nacrt za organizaciju ne samo seljačke škole (t. j. novog tipa narodne škole), nego i seljačke učiteljske škole, koje namjerava Banska Vlast postepeno otvoriti u različnim krajevima banovine Hrvatske. Osnivanje seljačkih učiteljskih škola iziskuje velike troškove, pa će se one moći izraditi istom kroz dulji niz godina, pogotovu, jer će i sve troškove snositi Banska Vlast. Ako bi ti troškovi bili veliki, korist od tih škola — i seljačkih narodnih i seljačkih učiteljskih — mnogo bi nadmašila izdatke. A što je još osobito važno, Banska Vlast ne bi bila u neprilici za postavljanje učitelja u zabačenim selima.

Osim predradnja za osiguranje seljačkih narodnih učiteljskih škola brine se Banska Vlast i za to, da uz ostalo djeca seoskih škola dobiju prve poticaje za neke grane seljačkoga gospodarstva, o čemu su dosadanji režimi vodili premalu brigu. Tako je izdana okružnica svim upraviteljima narodnih škola i gospodarskih škola, da nastoje u školskim vrtovima osnovati pčelinjake. Sada se proučava pitanje obnove školskih vrtova, koji bi učenicima služili i kao pomagalo u obuci, i kao vježbalište u u voćarstvu i povrćarstvu, kako je to bilo prije svjetskog rata kod mnogih škola u Hrvatskoj i Slavoniji; poznato je, koliko su dobro uređeni školski vrtovi značili za unapređivanje voćarstva, a i povrćarstva. U svakom kotaru namjerava Banska Vlast osnovati po jedan uzorni vrt, koji bi služio kao primjer drugim školama. Osim toga vodi se i briga za dječje dane pošumljivanja. Da se učitelji, koji služe u školama na kršu, upoznaju i s Premužićevom metodom pošumljivanja krša, nabavljen je za tamošnje škole potreban broj primjeraka njegove knjige »Seljačko gospodarstvo na kršu«, a sam autor držao je o toj temi predavanja na tečaju za školske nadzornike. Banska Vlast ima i 42 filmska projekciona aparata, koja je nabavio još Odjel za prosvjetu bivše Zagrebačke oblasti i razdijelio školama. Banska Vlast je prikupila podatke o stanju tih projekcionih aparata, te se ustanovilo, da je 17 ispravnih, 15 nepotpunih, 10 neuporabivih. Nepotpuni aparati će se urediti, a onda će se provesti nova razdioba tako, da i ostali krajevi (izvan bivše Savske banovine) dobiju razmjeran broj aparata. Za predavanja — osobito iz etnografije i zemljopisa — nabavljen je projekcioni aparat za projiciranje t. zv. »color-diapozitiva«, kojim je već održano nekoliko predavanja u Zagrebu.

Seljačke knjižnice, čitaonice i prosvjetni domovi. O ovim ustanovama privatne inicijative (pa i o gradskim) vodi Banska Vlast zasebnu evidenciju, prema potrebi i prema raspoloživim sredstvima pomaže potporom u novcu i časopisima. Prema sakupljenim podacima imade u banovini Hrvatskoj 349 knjižnica i čitaonica (u tome nisu uračunate knjižnice i čitaonice ogranaka Seljačke sloge i Seljačkog kola) i 89 prosvjetnih domova. Za širenje prosvjete osnovan je naredbom Bana od 3. srpnja 1940. broj 55052-II. zaseban Banski odbor, koji će Banskoj Vlasti stavljati prijedloge o akciji za pobijanje nepismenosti, o izdavanju pučkih knjiga, o prosvjetnim predavanjima i nagrađivanju učeničkih radova. Banski odbor za širenje prosvjete imat će svoj proračun, za koji je već skupljena svota preko 30.000 dinara sabrana po školama na Praznik narodne prosvjete. Taj praznik, koji je postajao i prije kao »Praznik narodnog prosvjećenja«, nanovo je uređen naredbom Bana.

Narodna akcija za širenje pismenosti. Banska Vlast podupire akciju privatne inicijative za pobijanje nepismenosti (poznato je, da tu akciju vode Seljačka sloga Klub ABC, Hrv. kulturno društvo »Napredak« i Seljačko kolo), jer želi, da se to žalosno stanje nepismenosti što prije svede na minimum. Ali i po školama drže mnogi učitelji analfabetske tečajeve, u kojima je naučilo čitati i pisati 1892 analfabeta. Nije to velik broj, jer je akcija za otvaranje takovih tečajeva od strane prijašnjih vlasti bila preslaba, a mnogi nijesu imali ni povjerenja iz poznatih razloga. No čim je osnovan zasebni Odsjek za seljačku prosvjetu, uređeno je vođenje analfabetskih te-

Digitized by Google

čajeve naredbom Bana od 24. siječnja 1940. broj 6117-II. Naredba je elastična, jer je Banska Vlast polazila sa stanovišta, da se takav po narod koristan pokret ne smije kočiti birokratskim odredbama. Za tečajeve, koje polaze Muslimanke, odredila je Banska Vlast zasebnim raspisom, da sreski školski nadzornici na ispit izašalju kao službenog izaslanika samo koju od učiteljica, a ne učitelja, i da strogo pazi, kako se ne bi čime povrijedili vjerski osjećaji Muslimana. Glavna akcija počet će ove jeseni (tečajevi se drže preko zime), pa je Banska Vlast već nabavila veći broj Abecedarki odnosno Bukvara, a i Računica sa čitankom za produžene analfabetske tečajeve, koje će se knjige slati voditeljima tečajeva besplatno, da iz razdijele siromašnim polaznicima. Za vojnike drže se zasebni analfabetski tečajevi, koje je dosad s uspjehom svršilo 3060 polaznika. Za svaki takav, od Banske Vlasti odobreni tečaj dobiva učitelj po polazniku, koga je naučio čitati i pisati, 60 dinara iz proračuna banovine Hrvatske.

Pomoćne narodne škole. Prema popisu od 1931. najgore stoje u pogledu pismenosti unutarnji krški krajevi banovine Hrvatske: dijelovi bivše Bosne i Hercegovine, Dalmacije (osim Primorja), Lika i Kordun. U kotarevima bivše Bosne i Hercegovine 3 kotara imala su iznad 80% nepismenih (Prozor 86.1%, Duvno 85%, Bugojno 80.9%), 5 kotara iznad 70% (Konjic 77.4%, Livno 75.8%, Fojnica 75.3%, Ljubuški 71.9%, Travnik 70.4%), 5 kotara iznad 60% (Gradačac 69%, Stolac 67%, Brčko 65%, Derventa 63.3%, Mostar 61.4%),a ni jedan ispod 60% nepismenih. U Dalmaciji najgore stoje nutarnji kotari, koji se naslanjaju uz bivšu Bosnu i Hercegovinu; iznad 60% nepismenih imadu 4 kotara Knin 69.3%, Benkovac 68.2%, Sinj 66.1%, Imotski 65.8%). Od kotareva uz more najgore stoje: Šibenik (47.1%), Biograd (46.3%), Makarska (42.7%) i Split (40.9%). U Lici i Kordunu imade 6 kotara iznad 60% nepismenjaka (Slunj 66.5%, Udbina 64.3%, Gračac 63.8%, Donji Lapac 63.1%, Vrginmost 61.6% i Korenica 60%), 4 kotara iznad 50%, Perušić 59.7%, Glina 55.9%, Vojnić 54.4% i Brinje 51.6%, 2 iznad 40% (Otočac 49.7%, Gospić 47%), a nijedan ispod 40%. Imade i u ostalim krajevima nekoliko kotareva s vrlo velikim brojem nepismenjaka (Senj, Pisarovina, Kostajnica i neki drugi). Uzrok je tomu nedostatak narodnih škola, zbog čega se pojavljuju svake godine novi analfabeti. Prema tome se može to žalosno stanje dokrajčiti samo podizanjem novih škola. No gradnja i otvaranje novih narodnih škola moći će se tek postepeno provesti zbog nedostataka sredstava i zbog pomanjkanja učitelja. Evo na primjer, kolika je potreba novih škola u južnim kotarevima banovine Hrvatske. Da se ustanovi potreba otvaranja škola u nekim kotarevima s najvećim postotkom nepismenjaka, obišao je šef Odsjeka za seljačku prosvjetu nekoliko takvih kotara. Tom je zgodom ustanovio, da u tim krajevima (kotari Sinj, Stolac, Mostar, Konjic, Prozor, Bugojno, Duvno, Livno i Travnik) vlada upravo strašno stanje u pogledu polaska narodne škole: da imade velik broj sela, iz kojih djeca ne idu upravo nikako u školu. Uzrok je tome ne samo to, što u selu nema škole, nego je nema ni u blizini ili su nepristupačne poradi velike udaljenosti, terenskih i klimatskih prilika (zimi velik snijeg i mećave). Tako je na prosvjetnim sastancima u stolačkom kotaru ustanovljeno, da bi trebalo podići još 16 novih škola, koje bi polazio oko 1300 djece, koja sada ne idu nikuda; u kotaru Bugojno 17 škola za 2.500 djece (neke bi bile sa 2, 3 i 4 r.), u kotarima Tomislav-grad i Travnik po 18 škola, u Livnu 12, u Sinju 17, Prozoru 7 i t. d. Tom zgodom načinjen je uz pomoć seljaka iz tih krajeva projekt, na kojim bi se mjestima trebale podići nove škole, za koja sela i za koliko djece. Treba istaknuti, da je u tim krajevima živa želja, da djeca dobiju škole, i ta se želja mora što prije zadovoljiti, to više, što su seljaci pripravni dati za gradnju škole sve, što mogu: kamen, kreč, pijesak, radnike i zemljište. Jasno je, da se nove škole ne će moći podići u kratko vrijeme, jer su za to potrebne velike svote novaca. No da se ipak prema raspoloživim sredstvima krene naprijed i da se osjetljivo smanji neprestano stvaranje novih analfabeta zbog nedostatka škola, odlučila je Banska Vlast za privremenu mjeru: za otvaranje t. zv. pomoćnih narodnih škola, u privatnim zgradama i sa t. zv. poučavateljima, od kojih se traži samo jamstvo, da će za dvije godine naučiti djecu dobro čitati, pisati i računati. O tome govori naredba Bana od 4. kolovoza 1940. broj 65841-II. Budući da će se ove škole otvoriti upravo u najsiromašnijim krajevima Banovine, predviđeno je spomenutom naredbom, da će sav trošak za te škole snositi Banska Vlast, pa i knjige i ostali pribor dobit će učenici besplatno. Time su uklonjene sve smetnje, koje bi osobito u ovim školama kočile rad, pa nema sumnje, da će one donijeti velike koristi na polju prosvjete baš u ovim dosad zaboravljenim mjestima. Već ove jeseni otvorit će se oko 100 pomoćnih škola u kotarevima, koji imadu najveći broj neuškolovane djece, a to će kroz nekoliko godina osjetljivo smanjiti postotak analfabeta. Do toga će se izgraditi i redovite narodne odnosno seljačke škole, i pitanje prosvjetnih prilika ovih krajeva bit će tada uređeno.

Digitized by Google

TJELESNI ODGOJ

Počelo se sa sakupljanjem podataka za osnivanje katastra organizacija privatne inicijative, u koju svrhu je izrađena kartoteka. Nadalje su proučena sva pitanja u vezi s tjelesnim odgojem u školstvu. Izvršene su sve pripreme za osnivanje Zavoda za tjelesni odgoj, koji će biti stručni organ Banske Vlasti banovine Hrvatske u pitanjima tjelesnog odgoja, i Više škole za nastavnike tjelesnog vježbanja u Zagrebu. Svršeni su nacrti za djelovanje tih ustanova i naredba, koja je podnesena na potpis Kraljevskim namjesnicima.

U pogledu tehničkog napretka hrvatski je sport u prvoj godini svoga samostalnog života zabilježio velike uspjehe postigavši u zemlji prvo mjesto u većini sportskih grana, a u nekim disciplinama bilo je i velikih međunarodnih uspjeha, od kojih spominjemo u nogometu pobjedu nad Švicarskom, gdje je prvi puta nastupila reprezentacija Hrvatske. Vrijedno je spomenuti i pobjedu u tenisu nad Mađarskom. Našem sportu dane su potpore u ukupnom iznosu od 1,614.070 dinara. Osim toga nabavljeni su pehari kao nagrade za pojedine sportske discipline u iznosu od 17.550 dinara, nadalje plakete kao nagrada igračima I. Hrvatskog Građanskog Sportskog Kluba za pobjedu »Građanskog« u Švicarskoj. Za namještaj i pisarničke potrebe Pododsjeka izdana je ukupna svota od 53.040.— dinara.

Digitized by Google

PRAVOSUĐE

Organizacija

Uredbom o banovini Hrvatskoj preneseni su u nadležnost banovine Hrvatske i poslovi pravde. Kako su dotada ti poslovi bili centralizirani u Beogradu, to je najprije provedena sama organizacija odjela za pravosuđe.

S obzirom na prikupljene podatke utvrđeno je, da je za valjano i brzo obavljanje poslova potrebno povećanje osoblja pogotovo, jer su u nadležnost sudova preneseni i različni drugi poslovi kao izborne, invalidske, agrarne stvari i t. d., a osim toga su sudovi na našem području za prijašnjih godina bili zanemarivani i u pogledu osoblja i u pogledu stvarnih potreba, pa je povećan neznatno broj sudaca, a nešto više broj pomoćnoga sudskog osoblja.

Zbog toga povećanja osoblja poslovi se brže odvijaju, a većina invalidskih i agrarnih pitanja na području u Dalmaciji bit će do konca ove godine riješeno i dovršeno.

Da sudovi budu što pristupačniji narodu, a tako i prisustvovanje kod sudova skopčano s manje troškova, osnovana su tri nova sreska (kotarska) suda u Ninu, Valpovu i Vinici, a u skoro vrijeme bit će osnovano još nekoliko kotarskih sudova.

Ove godine popravljen je znatan broj banovinskih zgrada, u kojima se nalaze sudovi, jer već 20 godina nijesu te zgrade skoro nimalo popravljane, tako, da su bile u prilično trošnom stanju.

Proučava se pitanje izgradnje sudskih zgrada u svim onim mjestima, gdje se sudovi nalaze u iznajmljenim prostorijama.

Takovih sudova ima 60 uz godišnju najamninu od preko 2,500.000 Dinara.

U skoro vrijeme bit će raspisani natječaji za nacrte palača pravde u Zagrebu i Splitu.

Odmah iza osnutka banovine Hrvatske poboljšano je nešto materijalno stanje piasrničkog i podvorničkog osoblja kod sudova.

Uredbom od 28. svibnja 1940. dana je mogućnost, da se ispravnim sucima i ostalim službenicima pravosudne struke isprave nepravde u pogledu napredovanja, a podjedno su tom uredbom izjednačeni u pogledu napredovanja suci okružnih sudova i državni tužioci sa starješinama sreskih sudova.

U općenitim pitanjima izdano je sudovima više okružnica u pogledu pravilne primjene zakona.

Prikupljeni su, a i dalje se prikupljaju podaci za preuređenje pravosuđa te donošenje i izmjenu različnih zakona.

Stupanjem na snagu naredbe o djelokrugu Odjela za pravosuđe osnovano je kod odjela gruntovno ravnateljstvo s onim djelokrugom, kojeg je imalo i prije ukinuća odjela za pravosuđe, pa je naredbom od 14. svibnja 1940. br. 14079 ustanovljeno ponovno zvanje ravnatelja gruntovnog ravnateljstva.

Pristupilo se odmah prikupljanju te sređivanju potrebnih podataka kako o poslovanju i radu sudova u gruntovnim stvarima, tako i o gruntovnom osoblju, pa su poduzete mjere, da svaki činovnik prema svojoj sposobnosti dođe na pravo mjesto. S tim u vezi pojačan je i nadzor nad gruntovnim poslovanjem.

Zbog nedostatka dovoljnog broja gruntovnog osoblja te velikog porasta posla (otpis poreskih zaostataka, agrarne operacije itd.) povećan je nešto broj gruntovnih vježbenika.

Donošenjem uredbe o primanju u službu i rasporedu gruntovničara od 14. svibnja 1940. br. 14080-III-1940. uređena su osobna pitanja gruntovničara i izvršene su pravedne reparacije.

Tom uredbom propisana je na području cijede Banovine za gruntovnu struku potpuna srednja škola. Do tada bila je za gruntovnu struku propisana potpuna srednja škola samo na području apelacionog suda u Zagrebu. Proširenje spreme tražila je važnost struke i djelokrug gruntovničara.

Kako sudovi nijesu godinama dobivali dovoljan kredit za uzdržavanje gruntovnih knjiga, to je potreba bila da se osigura dovoljan kredit za njihov popravak, uvez i preuvez, kako bi se sačuvale od daljeg propadanja i uništenja. Tako je za I. i II. tromjesečje tekuće proračunske godie u tu svrhu sudovima odo-

Digitized by Google

bren kredit u iznosu od preko 400.000.— Dinara.

Radi toga, kao i zbog neizvršenih novih premjera zemljišta po katarstarskim vlastima nije se u većoj mjeri moglo ove godine pristupiti novom osnivanju i obnavljanju gruntovnih knjiga.

Sada se vrši osnivanje u nekoliko katastarskih općina.

U slijedećoj godini pristupit će se brojnijem obnavljanju i novom osnivanju gruntovnih knjiga.

Sprema se izmjena nekih propisa u Pravilniku za vođenje gruntovnih knjiga te sudskog poslovnika u koliko se odnosi na gruntovnicu. Propisat će se nove pomoćne knjige.

Prikupljaju se podaci za izmjenu i nadopunu potrebnih gruntovnih propisa.

Kazneni zavodi i suzbijanje kriminaliteta

Na području banovine Hrvatske postoje kazneni zavodi u Lepoglavi i Staroj Gradiški (za muške) kao i Ženski kazneni zavod u Zagrebu.

U Lepoglavi postoji i zavod za čuvanje i liječenje neubrojivih i zavod za liječenje pijanica, dok u Staroj Gradiški postoji i zavod za prisilni rad. Osim toga u djelokrug odjela za pravosuđe spadaju i zavodi za prisilni odgoj i popravljanje djece i mlađih malodobnika (do 17 godina), i to u Glini i Gospiću i Pahinskom (za muške) i Slavonskoj Požegi (za ženske).

Prema Uredbi o poslovima pravde i rasporedu osuđenika prema toj uredbi imali su izvršivati stariji muški maloljetnici i sa područja banovine Hrvatske do 1. studenoga 1940., dok se za njih ne sagradi zavod, kazne lišenja slobode u kaznenom zavodu u Požarevcu. Sad je za njih uređena posebna zgrada u Lepoglavi, odjeljena od odraslih osuđenika, gdje će ovršivati kaznu lišenja slobode. Istodobno će osuđenici izvan banovine Hrvatske, koji su izdržavali kazne u Lepoglavi kao i djeca i mlađi maloljetnici, koji su bili u zavodima na području banovine Hrvatske, a upućeni su po sudovima izvan područja banovine Hrvatske, biti upućeni u zavode izvan područja banovine Hrvatske.

Odmah prigodom preuzimanja pomenutih zavoda pojavilo se pitanje smještaja znatnog broja mlađih malodobnika u zavode za prisilni odgoj i popravljanje. Mnogi od tih malodobnika morali su prije čekati mjesecima u sudskim zatvorima, pa je prva briga bila posvećena njihovom što bržem upućivanju u pomenute zavode, u čemu se postepeno uspjelo toliko, da sada više nema takovih slučajeva. Pošto je opaženo, da su mnogi malodobnici bili bez zaposlenja, to im je u zavodima uz prosvjetno-odgojni dan i odgovarajući zanat: knjigovežački, bravarski, mehaničarsko-šoferski, stolarski, krojački itd., koje uče pod nadzorom stručnih majstora, a osim toga je 27 pitomaca ove godine polagalo privatno gimnazijski ispit s dobrim uspjehom. Na taj će način po odlasku iz zavoda biti potpuno osposobljeni za samostalno privređivanje i čestiti život. Na temelju stečenog iskustva iz prijašnjih godina dan je radu u tim zavodima odgovarajući novi smjer. U prvom redu odvojeni su malodobnici prema težini počinjenih kaznenih čina i stupnju moralne pokvarenosti u različne zavode tako, da se djeca do 14 godina upućuju u Pahinsko, a ostali u Glinu, odnosno oni pokvareniji u Gospić. Osobito se pazi na to, da svi pitomci budu stalno zaposleni, dok se u slobodno vrijeme bave glazbom i različnim športovima, a priređuju se i zajednički izleti. Osim toga uvedeni su kraći dopusti za pitomce, da se na taj način između njih i njihove roditeljske kuće održi potrebni kontakt. Osobita pak briga bila je posvećena prehrani, odijevanju i liječničkom nadzoru pitomaca, te se zbog toga u svim tim zavodima za malodobnike za ovo kratko vrijeme u svakom pogledu osjeća napredak.

S tim u vezi, a s obzirom na znatan porast kriminaliteta među omladinom organiziran je ove godine i rad na suzbijanju kriminaliteta među omladinom osnivanjem Radne zajednice za moralno ugroženu mladež, te utvrđenjem specijalnog rada u tom pogledu u pučkim školama i između učitelja i sudaca za mladež kod pojedinih sudova. Nadalje je u Zagrebu osnovan zasebni tečaj za posrnulu mladež, koju sudovi nijesu uputili u popravilišta već ostavili stanovito vrijeme na prokušavanju, u nadi da će i bez upućivanja u zavod popraviti. U tom tečaju drže se svakodnevno predavanja i pouke takvoj mladeži (tečaj se održava u posebnoj prostoriji građanske škole), a uz to se i vodi točna kontrola i evidencija o životu i ponašanju takovih malodobnika. Predavanja izmjenično drže zagrebački učitelji i suci za mladež, a pohađanje tih predavanja je za navedene malodobnike obvezatno.

Znatno je poboljšano stanje i u Kaznenim zavodima osiguranjem dovoljnih sredstava za prehranu, odijelo, liječenje osuđenika i ostale njihove potrebe. Uvedena je najstroža kontrola o racionalnom gospodarenju, dok je rad u privrednim granama, obrtu i industriji tih zavoda reorganiziran na bazi bolje rentabilnosti, kako bi se vremenom postiglo, da se ti zavodi uzmognu ako ne sasvim samostalno ono barem uz znatno manju banovinsku do-

Digitized by Google

taciju uzdržavati. Iz postignutih rezultata u ovom kratkom razdoblju vidi se da je usprkos većem brojnom stanju osuđenika (oko 20% više nego dosadašnjih godina) kao i naglom porastu cijena namirnica u ovoj godini ipak uspjelo u znatnoj mjeri uz jednaka novčana sredstva osigurati bolju prehranu i nabaviti za osuđenike potrebna odijela. Uzevši pak u obzir postignute čiste prihode od rada privrednih grana kaznenog zavoda u Lepoglavi i Staroj Gradiški proizlazi, da su troškovi njihova uzdržavanja u znatnoj mjeri smanjeni. Valja napomenuti još i to da su iz sredstava samog zavoda u Lepoglavi bez ikakvog opterećenja banovinskog proračuna ove godine u Lepoglavi izrađene nove radionice, prostrane i zračne, za proizvodnju tkalačkih izrađevina, a naročito pokrivača-gunjeva za potrebe kaznenih zavoda i sudskih zatvora, zbog čega će se moći proizvoditi potrebni pokrivači uz gotovo polovicu današnjih dnevnih tržnih cijena. Osim toga iz istih sredstava sagrađena je u Lepoglavi i zgrada za 50 neoženjenih stražara zavoda, u sklopu same kaznionice unutar kružnoga kaznioničkog zida, dok su do sada ti stražari bili nastanjeni po različnim zgradama izvan kaznionice, osim toga u vrlo nehigijenskim stanovima. Zasebna je pažnja bila posvećena radu na ekonomijama kaznenih zavoda u Lepoglavi i Staroj Gradiški. Valja istaknuti, da se ekonomija u Lepoglavi vodi kao uzorno gospodarstvo, koje osuđenicima u velikoj većini seljacima služi instruktivno kao uzorna poljoprivredna škola, a osim toga i kao ugled cijelom tamošnjem kraju, čime sudjeluje na taj način podizanju narodne privrede.

Zakonodavni rad.

U samom zakonodavnom radu uz neke ostale uredbe donesena je uredba, kojom su izmijenjeni ženidbeni propisi u Međumurju. Prije te izmjene bila je u Međumurju obvezatna samo građanska ženidba, dok crkvena ženidba nije imala nikakva pravnog priznanja za državno područje. Izmijenjenom uredbom može se valjano sklopiti za državno područje i crkvena ženidba kao i građanska. Glede daljeg rada valja istaći da se taj rad sastoji u prikupljanju potrebnih podataka za izradu različnih zakonskih propisa materijalnog i formalnog prava, te uređenja sudova kao i zakona o sucima, a sve to u pravcu, kako će to odgovarati pravnom shvaćanju naroda i njegovim potrebama.

Digitized by Google

Digitized by Google

SELJAČKO GOSPODARSTVO

Prosuđujući rad Banske Vlasti na polju seljačkog gospodarstva u prvoj godini njene djelatnosti, treba imati na umu prilike, u kojima je taj rad preuzet i vođen. Tu je u prvom redu opća svjetska situacija, koja je u znaku ratnih zapletaja, utjecala na našu Banovinu, u drugom redu neobična duga i studena zima, a iza nje nepovoljno proljeće i ljeto s velikim poplavama, sušom i tučom, te konačno, što je možda još i najvažnije, nimalo povoljne prilike čitave organizacije poljoprivrednih odjeljenja bivših uprava Savske i Primorske banovine. Trebalo je naime odmah u početku unijeti novi duh i gledanje na samu stvar, i s tim u vezi otvoriti nova mjesta. Time je ujedno mnogim mladim ljudima dana mogućnost, da svoju stručnu spremu posvete radu za narod.

Naredbom pak o djelokrugu Odjela za seljačko gospodarstvo dane su veće mogućnosti rada ovom Odjelu, naročito time, što je u njem predviđen i odsjek za plansko seljačko gospodarstvo i prehranu. Time je ujedno dano pravo značenje ovom Odjelu, jer njegova dužnost zapravo i treba da bude u prvom redu podizanje i poboljšanje seljačkih gospodarstava. Tu postoji ideološki velika razlika između sadašnjeg Odjela za seljačko gospodarstvo i bivšega Poljoprivrednog odjeljenja, jer se sadanji Odjel prvenstveno brine za seljačkoga gospodara, dok prijašnje Poljoprivredno odjeljenje u najviše slučajeva nije pokazivalo te brige.

Među nepovoljne prilike, u kojima je preuzet rad Poljoprivrednog odjeljenja idu bezuvjetno slaba novčana sredstva, kao i uvriježen nazor, da je seljačko gospodarstvo nužno zlo, koje u proračunu treba tek trpjeti. Razumije se, da je ta činjenica i više nego presudna za rad nasljednika. No unatoč tome uspjelo se i sa razmjerno malo prenesenih kredita izvršiti mnoge korisne poslove.

Banska Vlast je nastojala da gospodarsko stanje Banovine prilagodi novim prilikama u svijetu i domovini, pa je glavnu brigu posvetila prehrani naroda i stoke. Taj je posao bio toliko opsežan, da se nije mogao savladati u samom Odjelu radi nedostataka potrebnog broja namještenika, pa je Odjel vršio te poslove većim dijelom preko »Gospodarske Sloge« i Centralnog prehranbenog odbora »Seljačkog kola«, a manjim dijelom obavljao ih je sam po svojim organima. U tu svrhu dano je »Gospodarskoj Slozi«: 5 milijuna dinara kredita za nabavu hrane onima, koji će je odraditi na javnim radovima i 35 milijuna dinara zajma uz garanciju Banske Vlasti kod Štedionice banovine Hrvatske u Zagrebu, a Centralnom prehranbenom odboru 1,250.000.— dinara zajma uz garanciju Banske Vlasti kod iste Štedionice, kao obrtni kapital.

Osim toga Banska Vlast je utrošila dinara 3,294.205.— za nabavu krme u poplavljenim krajevima i ponovno joj je otvoren kredit od 10,000.000.— dinara, za nabavu hrane, koje je nestalo upravo uoči žetve 1940.

U ovoj godini poslano je do 1. kolovoza 1940. u pasivne i poplavljene krajeve:

Hrana	„Gospodarska Sloga"	Odjel za seljačko gospod.	Centralni odbor	Ukupno
	vagona			
kukuruz	4.189	30	400	4.619
pšešice	916	—	—	916
brašna	408	—	—	408
sijena	47	249	—	296
slame	162	4	—	166
ukupno:	5.722	283	400	6,405

Od toga otpada na teret kredita za javne radove: 337 vagona kukuruza (»Gospodarska Sloga« 228 v. + Centralni odbor 49 v.) 5 vagona pšenice (»Gospodarska Sloga«), 296 v. sijena (Banska Vlast 249 v. + »Gospodarska Sloga« 47 v.) i 166 v. slame (»Gospodarska

Digitized by Google

Sloga« 162 + Banska Vlast 4 v.). Sve je narod platio u najkraće vrijeme novcem.

Hrana se naime davala narodu najviše uz gotov novac, a samo u najsiromašnijim krajevima i tamo, gdje je narod postradao od elementarnih nezgoda, davala se za rad na javnim radovima, a pri tome je Banska Vlast nastojala da izvrši najviše javnih radova u takvim krajevima, gdje je bila potrebna pomoć narodu u prehrani. O tome poslovanju propisan je poseban Pravilnik od 2. siječnja 1940. Banska Vlast je isposlovala za otpremanje hrane i krme 3.580 kom. besplatnih uputnica, od kojih je najveći dio dobila »Gospodarska Sloga« (2.250 kom.) i Centralni prehanbeni odbor (250 kom.).

Prema propisima Uredbe o državnoj mobilizaciji obavljali su se pripravni poslovi zemaljske obrane, među koje ide uglavnom oslobođenje ljudstva od vojničke dužnosti odnosno uvrštavanja u pomoćnu vojsku radi pravilne i nesmetane gospodarske proizvodnje u slučaju rata i prilagođivanja poljodjelskih industrija za ratno stanje.

Banska je Vlast pratila budno sve pojave, koje su nastajale zbog izvanrednog stanja u svijetu i koje su bile od općenite važnosti za novu organizaciju seljačkog gospodarstva. U suradnji sa Zavodom »Gospodarske Sloge« za proučavanje i organizaciju narodnog i seljačkog gospodarstva sabirani su i proučavani podaci, koji su služili kao direktiva u različnim ekonomskim pitanjima, koja je trebalo riješiti u korist seljačkog naroda. Surađivalo se sa »Prizadom«, da proširi svoj rad na artikle iz naših deficitarnih krajeva, kao vino, ulje, vunu itd., te da se približi što više proizvađaču, kako bi on dobio što pravedniju cijenu za svoje proizvode, radilo se na izjednačenju cijena istoga proizvoda u različitim krajevima Banovine; vodila se briga za izgradnju žitnih skladišta u svim krajevima Banovine u sporazumu sa »Solosom«, a. d. i Direkcijom za ishranu u Beogradu (Diporisom).

Osim prikupljanja statističkih podataka po svojim organima i u tu svrhu poduzetim anketama, vodila se gospodarska statistika o cjelokupnoj gospodarskoj proizvodnji na temelju već prije propisanih 7 obrazaca Ministarstva poljoprivrede, koji su bili podesni i za upotrebu Bansku Vlasti. Pored podataka o proizvodnji uvela je Banska Vlast i prikupljanje podataka o cijanama gospodarskih proizvoda, a od prije postoje još podaci o stanju usjeva kao dopuna jednogišnjim podacima.

Administrativni i propagandni dio službe provodi se pomoću organa kod sreskih načelstava i gradskih poglavarstava — sreskih odnosno gradskih agronoma. Stanje sreskih agronoma na 1. IX. 1939. god. je ovo:

74 sreskih agronoma
48 agronoma na ustanovama
34 agronoma kod centrale u Zagrebu i Ispostave u Splitu

Tokom godine 1939/40. postavljeno je:

7 sreskih agronoma
23 agronoma na ustanovama
6 agronoma kod centrale u Zagrebu i Ispostavi u Splitu.

Rad agronoma ove godine bio je otešćan i ometan češćim pozivanjem agronoma koji su vojnički obvezanici, na vojničke vježbe tako, da je veliki dio srezova ostao dulje vremena bez svoga gospodarskog referenta. Rad sreskih agronoma kontrolira Banska Vlast po svojim organima, a tom prilikom se daju upute i savjeti za dalji uspješan rad. S obzirom na relativno kratko vrijeme što postoji zvanje sreskih agronoma (15 god.), kao i naprijed navedene činjenice, mora se ipak priznati, da su sreski agronomi pokazali vidan uspjeh u unapređivanju gospodarstva i da nema razloga bojazni, da taj rad ne će u budućnosti biti još uspješniji.

Banska je Vlast posvećivala veliku pažnju gospodarskom zadrugarstvu, jer ono ima osobitu važnost za podizanje sela, koje sastoji od velikog broja malih seljaka. Zadrugarstvo ima zadaću, da odgoji maloga čovjeka i da u njemu probudi svijest o samopomoći i uzajamnosti. Zato je ono u ovim teškim prilikama jedino sposobno da odgoji maloga čovjeka i da tako unaprijedi seljačko gospodarstvo. Naročita je važnost posvećivana na odgoj zadružnoga podmladka za vođenje zadruga. U ovoj je godini Banska Vlast podijelila pripomoć »Gospodarskoj Slogi« u Zagrebu iznos od Din 60.000.— u svrhu održavanja dvaju zadružno-knjigovodstvenih tečajeva. Tečajevi su se održavali od 1. II. do 25. II. 1940. i od 26. II. do 25. III. 1940. u prostorijama »Gospodarske Sloge« u Zagrebu, a polaznika je bilo 44 sa područja cijele banovine Hrvatske. Osim toga organizirao je Odjel »Zadružno knjigovodstveni tečaj za seoske mladiće u Garešnici«. Polaznici tečaja bili su članovi ogranaka »Gospodarske Sloge« sa područja cijeloga sreza Garešnice. Tečaj je svršio 58 mladih seljaka, koji su se izobrazili u vođenju gospodarskih zadruga. U Seljačko-gospodarskoj školi u Kninu i pri Loznom i voćnom rasadniku u Ljubuškom održan je zadružno gospodarski tečaj (po 20 seoskih mladića). U te je svrhe utrošeno 20.000.- dinara.

Za obrazovanje poslovođa u vinarskim zadrugama izaslao je Odjel u ovoj godini 3 seljačka mladića u Zadružnu vinarsku školu u

Digitized by Google

Na oranju u Kupincu (lijevo g. Dr. Maček)

Vršcu. Na povratku iz škole ti će polaznici preuzeti funkciju poslovođa i pivničara u svojim vinarskim zadrugama. U svim gospodarskim školama i tečajevima propisano je zadrugarstvo kao poseban predmet, pa se tako širi ne samo ideja nego i znanje zadrugarsko. Tako je i na ovogodišnjem stručno-obrazovnom tečaju za učiteljice domaćinstva u Zagrebu predavano seljačko zadrugarstvo kao zaseban predmet. Banska je Vlast podupirala i materijalno proizvođačke zadruge, jer takve zadruge moraju za svoje poslovanje pridonijeti velike materijalne žrtve.

Evo mali pregled glavnih zadružnih ustanova:

Na području banovine Hrvatske djeluju ovi r e v i z i j s k i zadružni savezi:

1. Savez zadrugara »Gospodarske Sloge« u Zagrebu,
2. Glavni Savez hrvatskih privrednih zadruga, Zagreb,
3. Središnji savez hrv. seljačkih zadruga, Zagreb,
4. Zadružna sveza, Zagreb,
5. Glavni savez srpskih zemljoradničkih zadruga, filijala u Zagrebu,
6. Hrvatsko gospodarsko društvo, k. s. z. Zagreb,
7. Banovinska zadruga za poljoprivredni kredit, Zagreb,
8. Savez zadruga za osiguranje stoke, Zagreb,
9. Savez agrarnih zadruga, Zagreb,
10. Savez agrarnih zadruga, Osijek,
11. Zadružna Matica, Split,
12. Zadružni savez, Split,
13. Hrvatski zadružni savez, Zagreb.

Svi navedeni revizijski zadružni savezi imadu sjedište na području banovine Hrvatske. Međutim ima saveza izvan banovine Hrvatske, koji imaju zadruge na našem području. To su savezi ovi:

1. Zadružna sveza u Ljubljani,
2. Savez čehoslovačkih zadruga u Novom Sadu,
3. Savez srpskih zemljoradničkih zadruga u Novom Sadu,
4. Savez agrarnih zadruga u Novom Sadu,
5. Savez hrvatskih seljačkih zadruga u Sarajevu,

Digitized by Google

6. Savez srpskih zemljoradničkih zadruga u Sarajevu,
7. Zemljoradnička centralna kreditna zadruga k. s. z. u Novom Sadu,

U naprijed istaknute revizijske saveze učlanjeni su ovi poslovni savezi.

1. Glavna hrvatska gospodarska zadruga, Zagreb,
2. Savez zadruga naprednih livadara, Gjurgjevac,
3. Savez selekcijskih zadruga za uzgoj svinja, Zagreb,
4. Savez peradarskih zadruga Zagreb,
5. Savez hrvatskih kreditnih zadruga, Zagreb,
6. Nabavljačko-prodajna središnjica hrvatskih seljačkih zadruga s o. j., Zagreb,
7. Gospodarska Matica, Split,
8. Centralna ribarska zadruga, Crikvenica,
9. Centralna uljarska zadruga, Split,
10. Savez ribarskih zadruga, Zagreb,
11. Savez mljekarskih zadruga »Gospodarske Sloge«, Zagreb,
12. Nabavno - prodajna središnjica zadruga »Gospodarske Sloge«, Zagreb,
13. Središnjica za štednju i kredit, Zagreb,
14. Centralna pčelarska zadruga, Zagreb,
15. Savez ribarskih zadruga, Split.

U svim revizijskim savezima učlanjeno je na području banovine Hrvatske 2.914 seljačkih zadruga.

Vrše se pripreme za osnutak Vrhovnog glavnog zadružnog saveza u Zagrebu. U taj savez trebali bi da budu učlanjeni svi revizijski savezi banovine Hrvatske. Nova vrhovna zadružna ustanova u Zagrebu trebala bi preuzeti ulogu dosadanjega Glavnoga zadružnog saveza u Boegradu na području Banovine i provesti unifikaciju zadrugarstva u banovini Hrvatskoj. Kako na području Banovine djeluje veliki broj različnih saveza, nijesu se poslovi u tome pogledu mogli još obaviti. Banska Vlast nije htjela taj proces ubrzavati nego ga je prepustila savezima, da to pitanje riješe slobodnom odlukom i sporazumom. Očito je naime, da ovako velik broj saveza štetno djeluje na razvitak zadrugarske misli i vodi do stalnog cjepkanja narodnih snaga. Međutim u vezi sa predvidanom reorganizacijom zadrugarstva Banska Vlast priprema nacrt pravnih propisa zadrugarstva za područje banovine Hrvatske. Jednako je usko suradivala sa svima zadružnim savezima, pa ih je podupirala u svakom pogledu moralno, a prema mogućnosti i materijalno. Na glavne godišnje skupštine zadružnih saveza izašiljani su banovinski stručni izaslanici.

U vezi s Uredbom o prenosu poslova poljoprivrede od države prešle su u nadležnost banovine Hrvatske sreske pripomoćne zaklade Bosne i Hercegovine, koje su bile u sastavu Direkcije sreskih poljoprivrednih zaklada u Sarajevu. Te zaklade postoje na području banovine Hrvatske u srezovima Brčko, Bugojno, Derventa, Fojnica, Gradačac, Konjic, Livno, Ljubuški, Mostar, Prozor, Stolac, Tomislavgrad i Travnik. Odlukom Bana od 1. VII. 1940. broj 31532-IV-1940. izlučene su iz sastava Direkcije u Sarajevu i privremeno, do razdiobe imovine Direkcije u Sarajevu stavljene pod upravu Odjela za seljačko gospodarstvo. U tom se međuvremenu priprema osnutak samostalne Središnjice spomenutih zaklada na bazi Uredbe o Direkciji seoskih pripomoćnih zaklada u Sarajevu, po kojoj su sreske zaklade do sada organizirane. Nije uputno da se odmah u početku provodi kakova reorganizacija, već će se to učiniti kasnije. U koliko se (kasnije) pokaže korisnim, da se ta ustanova proširi i na ostali dio Banovine, učinit će se to zasebnom uredbom. Potrebni podaci u tu svrhu već se sabiru.

Biljna proizvodnja

a) Ratarstvo.

Kako je naprijed rečeno, vremenske su nepogode znatno poremetile stanje biljne proizvodnje na području Banovine. Uslijed toga je nastala velika nužda za sjemenskom robom, pa se je u više navrata moralo odstupiti od pravila naročito onih, po kojima se ima ravnati »Sjemenski fond banovine Hrvatske«. Pa ipak — usuprot svih razloga — Banska je Vlast ove godine ustrajala na svom glavnom zadatku, da ratare opskrbi sa što boljim selekcioniranim sjemenom, odnosno da ih pomogne u što većem opsegu raznovrsnim, a najboljim sjemenom, naročito za vrijeme proljetne sjetve, pa je tek u izuzetnim slučajevima nabavljala i merkantilnu, ali još uvijek za sjeme sposobnu robu.

Koliko je vrsta i koja je količina sjemena nabavljena vidi se iz tabele str. 59.

Iz te se tabele vidi, da je naročito pomagana nabavka onog sjemena, za koje se osjećao naročiti nedostatak, a da se je i kod toga zadržao princip pomaganja nabave što boljeg sjemena.

Tako se je od kukuruza nastojalo nabaviti ona vrsta, koja obilno rodi kukuruz »zlatni zuban« sa državnog dobra Belje i vlastelinstva Vukovar, a za krajeve Hercegovine i Dalmacije »činkvantin« iz Belja i iz Banata. Krumpir je u priličnoj količini dobavljen od »Zadruge za uzgoj i prodaju čistih sorti krumpira u Nedeljancu kod Varaždina«, najviše Bintje odlike za Hrvatsko Primorje. Da se naročito pomogne proizvodnja što čistijih vrsta sjemenskog krumpira, pomaže Banska Vlast u tu svrhu os-

Digitized by Google

novanu gore spomenutu Zadrugu u Nedeljancu, a u Gorskom kotaru organizirana je proizvodnja sjemenskog krumpira za sadnju u Hrv. Primorju i otocima. Osim toga je za podizanje krumpira u Hrv. Primorju dobavljeno banovinskom rasadniku u Crikvenici nizozemskih vrsta krumpira i to: 30 q sorte Ideal i 30 q sorte Erstling, u svrhu pokusa i propagande. Najveća pak količina krumpira nabavljena je od odlika Ruževac rani, Oneida i Ela.

vala sjemenu smiljkite roškaste za ličko područje i to radi toga, što je ta djetelina dugog trajanja, daje odlično sijeno i traži manje njege od ostalih djetelina. U vezi s tim stavljeno je u dužnost sreskim agronomima, da propagiraju što veću sjetvu zobi u svrhu snabdjevanja što većom količinom bjelančevinaste hrane, sjetvu grahorice, graška i soje.

Da se dobije što više i što boljeg sjemena trava, osnovala je Banska Vlast kod Saveza za-

Vrsta sjemena	Količina u q	Ukupna nabavna vrijednost	Otpada na nadjeljenike	Doprinos sjemenskog fonda	Nadjeljenici su uplatili do 1. VII. 1940.
Talijanski ljulj	72·29	162440·—	81235·—	81205·—	59300·—
Francuski ljulj	21·78	33824·—	16544·—	17280·—	14532·—
Klupčasta oštrica	9·35	20666·50	9822·25	10844·25	7953·25
Smiljkita roškasta	31·77	88896·—	49712·—	39184·—	32384·50
Livadna vlasulja	1·21	2673·—	1336·—	1337·—	1336·—
Crvena djetelina	4·—	10000·—	6000·—	4000·—	6000·—
Krumpir	7993·24	1544007·85	1021808·25	523199·60	568122·10
Mačji repak	0·05	65·--	32·50	32·50	32·50
Švedska djetelina	0·54	1362·—	681·—	681·—	681·—
Zob	899·10	217023·34	116883·—	100140·34	52000·—
Grah	979·09	344726·50	228036·—	116690·50	79249·11
Kukuruz	7710·29	1652110·—	951007·50	701102·50	706528·99
Ječam	749·25	192416·16	102395·—	90021·16	32327·—
Lupina	228·99	35395·40	23389·—	12006·40	14239·—
Krmivo povrće	24·—	2830·—	besplatno pokus!	2830·—	—
Proso	100·—	30000·—	18000·—	12000·—	—
Travne smjese	13·98	30565·—	15282·—	15283·—	15282·—
	18838·92	4369000·75	2642163·50	1726837·25	1589797·45

Selekcija krmnog bilja, a s time u vezi i selekcija sjemenja trava organizirana je preko Saveza naprednih livadara u Gjurgjevcu, u kojemu je sa 1. VII. 1940. učlanjeno 62 zadruge. Sjeme trava, koje je u prednjoj tabeli navedeno, nabavljeno je od istog Saveza, naročito čišćeno i po priznanju stručnjaka i gospodara odgovara svim uvjetima selekciranog sjemena. Pri nabavi toga sjemena Banska Vlast sudjelovala je sa 50% doprinosa, sve u svrhu poboljšanja livada i pašnjaka u Banovini.

Naročitu je pažnju Banska Vlast posvećidruga naprednih livadara u Gjurgjevcu, čistionicu za travno sjeme. U svrhu suzbijanja prodaje nečistog sjemena djeteline izdan je raspis, kojim je naredeno sreskim agronomima da vrše strogu kontrolu prodaje djetelinog sjemena na području banovine. Isto tako je izdan raspis za suzbijanje viline kose naročito u istočnim srezovima Banovine, kako bi se dobilo što čistije sjeme djeteline i lepirnjača.

Za što bolju ilustraciju rada na čišćenju djetelinskog sjemena na stanicama neka posluži ova tabela:

Digitized by Google

ISKAZ

rada Stanica banovine Hrvatske za čišćenje djetelinskog sjemena za g. 1939.

Redni broj	Stanica	crvena djetelina				lucerna				Smiljkita				Psenica				Lan			
		naturalno	proizvadjači	trgovci	očišćeno sjeme	naturalno	proizvadjači	trgovci	očišćeno sjeme	naturalno	proizvadjači	trgovci	očišćeno sjeme	naturalno	proizvadjača	trgovci	očišćeno sjeme	naturalno	proizvadjača	trgovci	očišćeno sjeme
1.	Križevci	8.906	2.472	6 434	7.655	140	69	71	125	293	293	–	210	—	—	—	—	—	—	—	—
2.	Osijek	15.051	13.445	1.606	9.955	14.221	13.456	765	9.618	–	—	—	—	3.958	3.958	—	3.489	73 913	73.613	—	63.293
3.	Požega	13.946	12.375	1.571	9.299	488,5	488,5	—	351,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Svega:	47.903	28.292	9.611	26.909	148495	14003,5	836	10094,5	293	293		210	3 958	3.958	—	3.489	73.913	73.913	—	63.293

U pogledu industrijskih biljaka Banska je Vlast naredbom i zasebnim pravilnikom regulirala proizvodnju i promet hmeljem. Propis o osiguranju usjeva primijenjen je i na duhan zasebnom naredbom i pravilnikom, a sama provedba tog osiguranja povjerena je do daljega »Savezu Napredkovih zadruga«. Osim toga je raspisom preporučeno sijanje ricinusa naročito u istočnim srezovima Banovine.

Zahvaljujući propagandi Banske Vlasti porastao je interes za izgradnju silosa i gnojišta, što se vidi iz ove tabele:

Broj molbi za pomoć kod izgradnje:

godina	silosa	gnojišta
1939.	562	2.171
1940.	1.016	2.768

a izgrađeno je odnosno je dana pripomoć za izgradnju:

godina	silosa	gnojišta
1939.	258	555
1940.	632	291

Razlika je između prošlog i sadašnjeg rada u tome što je Banska Vlast, poučena iskustvom prošle zime uznastojala, da se ove godine posveti veća briga izgradnji silosa za očuvanje i spremanje krme, a tek u drugom redu gnojištima.

Livadarstvo i pašnjaštvo.

Kako iz prijašnjeg prikaza vidi, Banska je Vlast nastojala oko poboljšanja livadnog sijena i paše tim, što je davana pripomoć u pola cijene za nabavu čistih i boljih vrsti sjemena, različnih vrsta trava i preporučivala krčenje grmlja i uređenje živica, te uništavanje korova na pašnjacima. Svim agronomima po srezovima stavljeno je u dužnost, da svakom zgodom protumače narodu korist i važnost gornjih mjera, te da uz to nastoje, da ratari obnavljaju livade i pašnjake, gdje je to potrebno preoravanjem i ponovnim zasijavanjem.

Nejednakost, koja vlada između cijena poljodjelskih i industrijskih proizvoda, a s druge strane neorganiziranost baš u ovoj grani domaće industrije nameće Banskoj Vlasti dužnost, da pomaže ratarima pri nabavi gospodarskih strojeva već i zbog toga, što nam je zemlja u tom pogledu veoma zaostala. Davanje pripomoći nastavlja se po prijašnjim propisima. Takva se je pripomoć davala u visini od 20 do 50% nabavne cijene gospodarskim zadružnim ustanovama, gospodarskim društvima i općinama. Dana je pomoć za 10 sijačica i za 6 trijera te za 30 trijera čistača puževa u iznosu od Din. 80.000.—.

U krajeve sa slabije razvijenim gospodarstvom i težim prirodnim uvjetima naročito u ličke srezove davala je Banska Vlast za nabavu plugova, drljača, skarifikatora i sječkara izravno moliocima pomoći u visini od 20% i pojedinim gospodarima. Dana je pomoć za 30 plugova, 8 drljača i 12 sječkara u iznosu od Din 12.000.—.

U radu oko obnove i unapređenja ratarstva na području Ispostave nastojalo se, da se narodu dade podstreka i da mu se pomogne pri nabavi savremenoga ratarskog oruđa i strojeva, jer je oskudica tih alata jedna od najvećih zapreka naprednoj obradi zemlje. U svrhu postignuća ovoga zadatka prinosom iz banovinskih sredstava u visini od oko ⅓ do ½ omogućena je nabava:

1. 255 različnih gvozdenih plugova tipa Sack
2. 27 različnih gvozdenih brana srednje težine
3. 6 komada okapala
4. 2 runilice za kukuruz
5. 8 sječkalica za stočnu hranu,

u koju se je svrhu utrošio iznos od Dinara 88.900.—.

Digitized by Google

Nadalje pripomoglo se je izgradnju 10 praktičnih higijenskih gjubrišta i 24 silo-jama za ansilažu stočne hrane. U ovoj je godini dana pripomoć pojedincima od Din 9.600.—, da su mogli nabaviti oko 10.000 kg različnog umjetnog gnoja.

U svrhu akcije oko pobijanja biljnih bolesti i štetnika utrošila je Gospodarska pokusna i kontrolna stanica u Splitu iznos od Dinara 30.000.—. Ispostava je utrošila Din 4.060.— kao pomoć za nabavu sjemena krmnog bilja. Svu drugu akciju u tom pogledu i na području Ispostave vršila je sama Banska Vlast direktno iz sredstava, koja su joj za to bila naknadno stavljena na raspolaganje. Iznosom od Din 20.000.— iz banovinskih sredstava omogućila se nabava kemikalija, potrebnih za rad Gospodarske pokusne i kontrolnu stanice u Splitu na kontroli pri izvozu poljodjelskih proizvoda, naročito vina.

Stanice. Prigodom osnutka banovine Hrvatske postojale su kao samostalne ustanove na teritoriju Banovine dvije gospodarske kontrolne i pokusne stanice: u Zagrebu i u Splitu i Agrobotanički odsjek na Banovinskom dobru »Petar Mrkonjić« u Modriči. Te su ustanove prenesene Uredbom o prijenosu poslova poljoprivrede sa države na banovinu , te je uz gore postojeće uspostavljena 4. VI. 1940. kao samostalna ustanova još i Gospodarska pokusna i kontrolna stanica u Osijeku. Spomenute stanice rade po dosadašnjim propisima, dok se ne donesu novi, o čemu se projekti već izrađuju.

Zagrebačka stanica ima ove odsjeke: agrobotanički, fitopatološki, agrokemijski i pedološki. Zagrebačka stanica imala je do sada nedostak, što nije imala vlastitog dobra za pokuse, nego se je služila dobrom Higijenskog zavoda u Kalinovici. U proračunu za 1940/41. god. osigurana su sredstva za uređenje i podignuće zgrada na dobru Botinec kraj Zagreba, kojega je u tu svrhu kupilo Ministarstvo poljoprivrede, a na kojemu će još ove jeseni započeti podizanje najnužnijih zgrada, da se omogući pravilan rad te vrlo korisne ustanove. Sve potrebne predradnje su već izvršene.

Splitska stanica ima osim onih kod zagrebačke navedenih odsjeka, još i Enološki odsjek. Smještena je u gradu bez pokusnog polja, pa do sada nije mogla vršiti glavni svoj posao. Izvršene su predradnje, da se ta stanica premjesti izvan gradskog područja, da se nabavi zemljište podesno za pokuse i izgrade nove zgrade potrebne za laboratorijski rad i uredske prostorije.

Osječka stanica smještena je u zgradi bivšeg Hrv. slav. gospodarskog društva. Zgrada je u dosta trošnom stanju, te se već vrše sve predradnje za osposobljavanje te stanice za povoljan razvoj i udovoljenje u zadatak stavljenih joj dužnosti. Te dužnosti i zadaci stanice odgovaraju gospodarskim prilikama Slavonije. Ta je stanica i prije bila samostalna ali je 1937. god. prenesena sa velikim dijelom inventara i selekcijskih radova u Novi Sad. Osamostaljenjem te ustanove rad se obnavlja. Naročita požnja će se posvetiti selekciji pšenice i kukuruza, poboljšanju konoplje i lana, hmelja, uljanog i krmnog bilja itd., te izučavanju bolesti, koje napadaju kulturno bilje (naročito snijet).

b) Vinogradarstvo.

Prema statističkim podacima iz godine 1938., koje izdalo Ministarstvo poljoprivrede, bilo je na području banovine Hrvatske pod vinogradom:

	ha		kat. jutara
cijepljene loze	75.759	=	131.755
domaće loze	6.330	=	11.008
direktno rodeće loze	8.222	=	14.300
Ukupno	90.311	=	157.063

Pošto se sa te površine može predvidjeti prosječno berba od 3.000.000 .— grožđa jasna je važnost za cjelokupno seljačko gospodarstvo ova važna grana gospodarstva.

Banska Vlast je uznastojala svim sredstvima da suzbija lozu, koja direktno rađa, i da propogira racionalno vinogradarstvo na apsolutno vinogradskom tlu sa sadnjom samo plemenite loze na amerikanskoj podlozi.

Na banovinskim voćnim i loznim rasadnicima, školama i dobrima, te u selima vinogradarskih područja održano je 14 vinogradarskih i cjeparskih tečajeva. Budući da se opazilo, da vinciliri skoro u svim krajevima nemaju dovoljno znanja, to je zbog pokusa održan u Voćnom i loznom rasadniku u Brodu n/S. vincilirski tečaj. Održavanje će se takovih tečajeva nastaviti. Taj se vincilirski tečaj drži kroz cijelu godinu ukupno 30 dana, odnosno u proljeću i jeseni po 10 dana, a u ljetu i zimi po 5 dana. U taj se tečaj upisalo 20 stalnih polaznika.

Vodila se propaganda sadnje iskušanih odlika grožđa i to u vinogradskim, gospodarskim tečajevima, danima grožđa i prigodom osnutka sadnje sortimentskih vinograda. Organizirani su dani grožđa u svim gradovima i mjestima Hrvatskog Primorja od 2. do 10. rujna prošle godine, a u svim ostalim mjestima i gradovima za vrijeme od 23. rujna do 1. listopada. Ban banovine Hrvatske podijelio je u to ime pripomoć u iznosu od dinara 30.000.—. Uvođenjem »Dana grožđa« pokazalo se stanovništvu i vinogradaru gradova i mjesta,

Digitized by Google

gdje su se takvi »dani grožđa« prirediva li najljepše naše grožđe, te ga je svatko uz vrlo jeftinu cijenu mogao kupiti, kušati i jesti. Gradovi nijesu tih dana ubirali trošarinu za doveženo grožđe, zbog toga je cijena grožđu bila niska, pa je za samog trajanja »Dana grožđa« konzumirano oko 16 vagona grožđa.

Podizani su sortimentski vinogradi u svim krajevima, gdje je vinogradarstvo važna grana gospodarstva, a kod gospodara, koji raspolažu sa podesnim zemljištem i koji se obvežu dobivenu besplatnu cijepljenu lozu propisno posaditi pod nadzorom stručnjaka. Svaki držalac sortimentskog vinograda mora u granicama racionalnog vinogradarstva pokloniti susjednim vinogradarima potrebne kalemgrančice. U sortimentskim vinogradima posađene su u pretežnom dijelu najbolje i najodličnije vrste različnih stolnih odlika grožđa; samo u sortimentskim vinogradima, udaljenim od željeznice i gradova, dane su najbolje i najodličnije odlike različnih vinskih vrsta grožđa.

Sortimentskih vinograda podiglo se tečajem ove godine 7 novih, dok se 8 takvih nadosadilo. U tu je svrhu besplatno podijeljeno 13.073 komada prvorazrednih cijepljenih korenjaka. Sortimentski vinogradi počeli su se dizati godine 1933, pa je do sada podignuto 101 sortimentski vinograd. Za te vinograde, kao i njihovu nadosadnju izdano je do sada ukupno 164.055 komada prvorazrednih cijepljenih korenjaka. Do sada je ukinuto radi neodržavanja obveze 6 sortimentskih vinograda,

Na banovinskim loznim rasadnicima sa područja bivše banske uprave Savske banovine proizvedeno je u svrhu izdavanja:

cijepljenih korenjaka	188.816 komada
korenjaka	311.663 komada i
ključića	1,500.000 komada i

Od te gore naznačene proizvedene količine izdano je:

cijepljenih korenjaka	163.627 komada
korenjaka	283.962 komada i
ključića	560.320 komada

odnosno od tog izdano je

Uz potpunu cijenu			sniženu cijenu			besplatno		
cijepljenje korenjaka	korenjaka	ključića	cijepljenje korenjaka	korenjaka	ključića	cijepljenje korenjaka	korenjaka	ključića
72.963	25.435	306.870	77.604	254.527	245.650	13.060	4.000	7.800

U tu svrhu je Banska Vlast pridonijela sa 110.622 dinara.

Uz rad na banovinskim ustanovama forsirala je Banska Vlast i rad na ovlaštenim privatnim loznim rasadnicima. Takvih rasadnika imade 42. Rad i poslovanje ovlaštenih loznih rasadnika stoji pod nadzorom Banska Vlasti, pa do sada nije zapažen nigdje protupropisan rad, štaviše ti rasadnici izdavaju samo lozu, koja je sortimentom propisana, a za podlogu uzimaju samo onu, koja po analizi odgovara zemlji, na kojoj se ta loza imade posaditi. Bolest srži zapažena je tek u neznatnim postocima, te je poduzeto sve, da se ukloni.

Na ovlaštenim privatnim loznim rasadnicima na području banovine Hrvatske proizvedeno je svega:

cijepljenih korenjaka	766.200 komada
korenjaka	386.942 komada i
ključića	2,420.600 komada.

Za koncesionirane privatne lozne rasadnike vrijedili su do sada propisi Zakona o obnavljanju i unapređenju vinogradarstva, odnosno izmjene i dopune čl. 29 i 30 Pravilnika navedenog zakona, ali kako je praksom i promjenom državne uredbe odnosno ustrojstvom banovine Hrvatske opaženo, da su taj zakon, te dopune i izmjene nesuvremene, to je odlukom, pod brojem 25.673/IV-1940. izdana naredba o ovlaštenim privatnim loznim rasadnicima.

Da se olakša nabava modre galice potrebnim i siromašnim vinogradarima, podijelio je Ban pripomoć od dinara 100.000.— vinogradarima sreza: Crikvenica, Čakovec, Donja Stubica, Ivanec, Jastrebarsko, Kastav, Klanjec, Krapina, Krk, Križevci, Kutina, Novi Marof, Novi Vinodol, Pregrada, Rab, Samobor, Senj, Sv. Ivan Zelina, Sušak, Varaždin i Zlatar.

Prema stiglim iskazima o potrebi modre galice u vezi sa gore naznačenom ukupnom pripomoći, određen je iznos od dinara 3.500.— kao pomoć za nabavu jednog vagona modre galice. Osim toga je Banska Vlast garantirala zajam Gospodarskoj Slozi u iznosu od dinara 5,000.000.— za nabavu galice — na području cijele Banovine.

Kako vinogradari na području Ispostave silno oskudijevaju na najnužnijim vinogradar-

Digitized by Google

sko-vinarskim spravama to silno ometa i onemogućuje napredniji rad u vinogradarstvu. Stoga se vodi akcija, da se u narod razdijele potrebne sprave.

Tako se je razdijelilo na teret banovinskog proračuna uz popust od 25—50% na nabavnoj cijeni siromašnijim vinogradarima: 72 prskalice Vermorel, 10 sumporača tipa Vermorel, 4 kotla za pečenje rakije tipa Deroy, 3 tijeska za vino.

Iz sredstava »Fonda za nabavu modre galice i sumpora« dane su bile obilate beskamatne novčane pozajmice zadružnim ustanovama u iznosu od din 700.000.— za svrhe intervencije pri nabavi tih artikala i tako se je onemogućilo, da različni nesolidni trgovci i spekulanti izrabljuju vinogradare.

Da se vinogradarstvo pridigne, izmedu ostalih mjera u prvom redu se je započelo s izborom novih podloga američke loze. Dosadašnja u Dalmaciji najviše proširena podloga Aramon Rupestris Ganzin broj 1 pokazala se je lošom, pošto propadaju i mladi vinogradi podignuti na toj podlozi. U svrhu da se iskušaju i nađu bolje podloge, naručeni su iz Italije Pauzeenovi i Rugerovi hribridi, kao i nove podloge američke loze iz Francuske.

Organizirani su pokretni vinogradarski laboratoriji. Ti laboratoriji, snabdjeveni potrebnim inventarom obilazit će pod vodstvom stručnjaka Banske Vlasti po unaprijed određenom planu najvažnije vinogradarske i vinarske centre, te tamo pružati vinogradarima, naročito onim ekonomski slabijima, priliku i mogućnost, da se njima posluže neposredno tako rekuć u svojoj kući. Ti će laboratoriji ispitivati vinogradarsku zemlju na sadržaj vapna i odredivati najpodesniju podlogu, davati upute za suzbijanje bolesti i štetnika na vinovoj lozi, mjeriti sadržaj na sladoru i kiselini u grožđu za vrijeme berbe, davati upute za manipulaciju s moštom i vinom, naročito liječenje bolesnih vina i t. d.

Počela se provoditi individualna selekcija čokota u sortimentskim vinogradima i matičnjacima na svim ustanovama u banovini Hrvatskoj. Tim radom dobit će se matični čokoti, od kojih će se uzgojiti prvorazredni vinogradi, jer će se ti čokoti odlikovati dobrom rodnošću, otpornošću protiv bolesti i kvalitetom priroda.

Uz pripomoć od 60.000.— dinara i suradnju stručnjaka Banske Vlasti priredio je Savez hrvatskih vinograda i voćara izložbu i sajam vina u Zagrebu, na kojoj su po prvi puta bila izložena vina iz svih vinorodnih krajeva banovine Hrvatske. Kod priređivanja te izložbe bila je naročita pažnja posvećena vinogradarskim zadrugama s područja binovine Hrvatske, čija su vina bila izložena u zasebnoj dvorani i isticala se kvalitetom i raznolikošću. Još ni na jednoj izložbi nije bilo izloženo toliko vina vinarskih zadruga, u kojima su uzadruženi gotovo sami seljaci vinogradari, pa je u tome i bitna razlika između ove izložbe i drugih izložbi, gdje se izlažu uglavnom samo vina školovanih gospodara i većih posjednika. Potpun uspjeh zadružnog vinarstva pokazala je ta izložba naročito u kvaliteti izloženih zadružnih vina, od kojih je 28 vina odlikovano prvom nagradom, 18 drugom i 6 trećom nagradom. Ali i vina ostalih izlagača bila su odlične kvalitete, pa je u tom pogledu izložba postigla potpun uspjeh i pridonijela boljem upoznavanju odličnih vina različnih vinogorja Banovine.

Prigodom izložbe vina izdala je Banska Vlast brošuru »Vina banovine Hrvatske«, u kojoj se uz opis najvažnijih vina nalaze i skice pojedinih vinogorja s označenim proizvodnim mjestima tipskih vina.

Nastavilo se vršenjem fenoloških opažanja (pupanje, cvatnja, šara) kod najvažnijih odlika vinove loze u različnim vinogorjima Banovine Na temelju tih podataka moći će se nakon višegodišnjeg promatranja ustanoviti prikladnost pojedinih odlika vinove loze za različne krajeve Banovine.

Provodila se antiperonosporna služba u vinogradima banovinskih ustanova, te su se određivali rokovi za pojedina prskanja izračunavanjem inkubacijskog vremena. U cilju obrane vinograda od proljetnih mrazova vršena su opažanja pomoću naročitih termometara u vinogradima banovinskih ustanova. Podaci antiperonosporne službe i obranom protiv ljetnih mrazova služili su se i okolni vinogradari kod podizanja potrebnih mjera za zaštitu svojih vinograda. U programu je objavljivanje pojedinih rokova prskanja protiv peronospore i dimljenje vinograda za obranu od mrazova, kako bi se postigao što veći uspjeh primijenjenih sredstava obrane.

Za vrijeme berbe ispitivale su se različne odlike grožđa na sadržaj sladora i kiseline u različnim vinogorjima Banovine kako bi se upoznala njihova vrijednost i prikladnost za pojedina vinogorja Banovine. Tim ispitivanjima, koja su se u sortimentskim vinogradima banovinskih ustanova vršila svakih pet dana od 1. rujna, pa sve do berbe, a u ostalim vinogorjima tek pred samu berbu, pratio se tok dozrijevanja grožđa različnih odlika s naročitim obzirom na potrebu popravljanja mošta s obzirom na dodavanje sladora ili oduzimanje kiseline odnosno u Primorju dodavanje kiseline. Na temelju dobivenih rezultata pronašlo se, da je sastav grožđa u godini 1939. bio općenito takav, da nije bilo potrebe izdavati do-

Digitized by Google

zvole za sladorenje mošta, a i kiselina je bila primjerena odlikama grožđa i vinogorju. Kvalitetne odlike imale su oko 20% sladora i oko 7‰ kiseline, a kvantitetne oko 15% sladora, dok se kiselina kretala prema kraju i odlici od 7-12‰. Kvantitetom priroda bila je godina 1939. osrednja, pa se prosječno dobivalo 25 hl po hektaru vinograda. Cjelokupni prirod vina u godini 1939. (za područje bivše Savske banovine sa srezovima Šid i Ilok) iznosio je 1,085.000 hl.

Davale su se upute i savjeti vinogradarima ponajviše u pogledu manipulacije s vinom i obrane vinograda protiv bolesti i štetnika, bilo na terenu bilo u uredovnici.

Vršena je kontrola po Zakonu o vinu, te je u ovoj godini uspjelo suzbiti na veliko zasnovano patvorenje vina različnim kemikalijama u Zagrebu i u nekim drugim gradovima. Na području bivše Savske banovine pregledano je u ovoj godini dana 1230 prodavaonica vina, oduzeto je 67 uzorka sumnjivih vina, 1 uzorak sumnjivog octa i 7 sredstava za patvorenje vina. Optuženo je državnom tužioštvu zbog stavljanja u promet neispravnih vina 65 osoba. Sudovi su osudili svega 31 osobu, i oslobodili 3 osobe. Na zapljenu predloženo je svega 8.228 litara neispravnog vina. Kontrola je izvršena u 103 različna mjesta, a osim toga u samom Zagrebu u 49 navrata. Na području Ispostave pregledano je ukupno 1958 vinarskih točionica. Prigodom te kontrole uzeta su 63 uzorka sumnjivih vina i 2 sredstva, koja služe za patvorenje vina. Od uzetih uzoraka bilo je proglašeno neispravnim vinima: 47 uzoraka, a ispravnim 12 uzoraka, dok za 4 uzorka još nije poznat rezultat anallize, također 2 uzorka oenoloških sredstava nađena su neispravna. Izvršena je zapljena dvaju preparata, koja nijesu bila enološki ispravna. Po čl. 56 Pravilnika zakona o vinu nije do sada izvršeno nikakovo uništenje ili denaturiranje vina, jer o izvršenim presudama vinarski su nadzornici primili neznatan broj službenih obavijesti. Prema primljenim obavijestima Sreskih sudova ostvareno je novčanih kazna ukupno 1.050.— Din. Na području Ispostave u Splitu, nije bila izdana nijedna dozvola za šećerenje prošlogodišnje šire.

Na području Ispostave u Splitu bila je prošlogodišnja berba grožđa kvantitetom osrednja, a kvalitetom slabija. Proizvelo se 768.000 hektolitara, a od toga otpada 248.000 hektolitara na bijelo, a 520.000 hektolitara na crno vino. Neposredno prije i za vrijeme berbe, vinarski su nadzornici obišli sva važnija vinogorja Ispostave.

Na licu mjesta vršili su ispitivanja šire u godini 1939., davajući sve nužne upute glede početka berbe te prirađivanja i njege vina. Prije i poslije prošlogodišnje berbe, održavani su vinogradarski tečajevi pri Gospodarskoj školi u Kninu i pri Voćnom i loznom rasadniku u Ljubuškom.

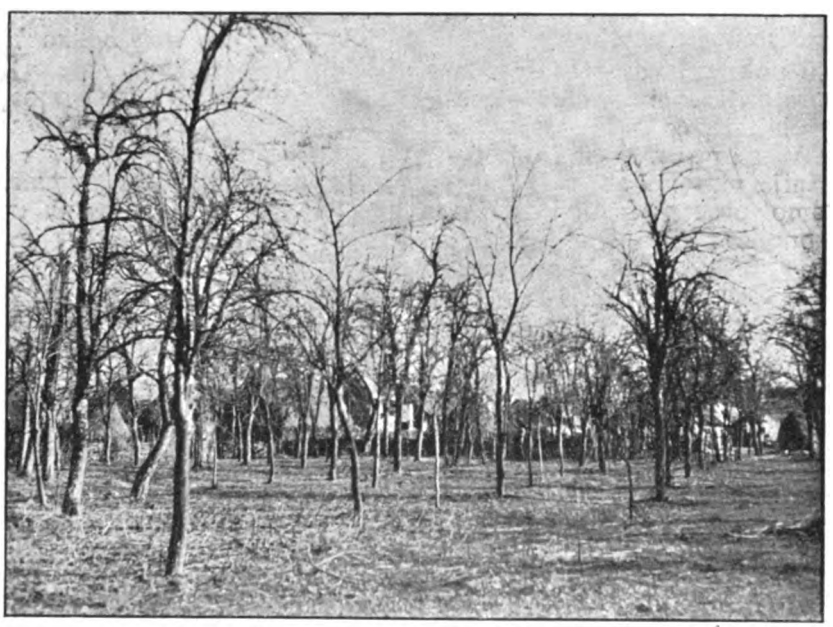

Stari neuređeni pregusti voćnjak

Digitized by Google

c) Voćarstvo.

Prema već navedenim statističkim podacima nalazi se na području banovine Hrvatske 70.352 ha = kat. jut. 122.351 površine pod voćnjacima.

Broj voćaka po vrstama bio je slijedeći:

1.	šljiva	6,498.006 kom.
2.	jabuka	1,599.109 „
3.	krušaka	939.310 „
4.	trešanja	526.056 „
5.	višanja	387.330 „
6.	bresaka	392.981 „
7.	badema	382.347 „
8.	kajsija	111.068 „
9.	oraha	546.953 „
10.	kestena	193.272 „
11.	dunja	68.605 „
12.	maslina	4,274.302 „
13.	smokava	794.323 „
14.	naranča	13.277 „
15.	limuna	6.861 „
	Ukupno	16,706.800 kom.

fitopatologa. Obavljalo se jesensko, zimsko i proljetno prskanje voćaka. Prskalo se sa različnim katranskim derivatima i preparatima.

Borba protiv maslinine mušice nastavljena je, pa su u tu svrhu osnovane ambulantne stanice u Krku i Dubrovniku. Kod te akcije sudjelovali su osim banovinskih fitopatologa još i fitopatolozi Higijenskog zavoda u Zagrebu. Zato je razdijeljena veća količina otrovne melase, a jedna je bačva dana antimalaričnoj stanici u Pagu, koja također sudjeluje kod te borbe.

Banska je Vlast svojom inicijativom u suradnji sa Privilegovanim izvoznim a. d., poduzela različne mjere za što racionalnije voćarstvo i nastoji, da se u prvom redu kod banovinskih i zadružnih ustanova podignu uređaji za preradu i spremanje voća. U tom pogledu nije dosada ništa bilo poduzeto. U toj suradnji sa Prizadom dodijelila je Banska Vlast 3 svoja stručnjaka od kojih ima svaki svoj rajon, a organizira podizanje novih voćnjaka, preradu i spremanje voća, te obrane

Moderni uređeni voćnjak

Od pozebice je u god. 1939-40. propalo prosječno oko 30% šljiva i 20% jabuka. Službeni podaci se prikupljaju.

I na polju podizanja voćarstva Banska Vlast je nastojala svim sredstvima podići voćarstvo na što veći stepen. U tu je svrhu provodila i sistematski nadovezala na prošlogodišnje suzbijanje San José uši i štitaste uši u okolici Sl. Broda i Varaždina. Na tom su radile svagdje 2 skupine pod nadzorom stručnjaka- od štetnika i bolesti. U projektu je podizanje ovećeg broja sušionica, skladišta odnosno spremišta voća sa napravama za preradu, za što je dana pomoć od Din. 163.500.—.

Sortimentskih voćnjaka osnovano je ukupno 30, te je u to ime besplatno podijeljeno 2.348 komada različnih prvorazrednih voćaka. Do sada je osnovano u svemu 287 takvih voćnjaka i ukupno izdano 26.520 komada različnih voćaka. Vlasnici sortimentskih voćnjaka

Digitized by Google

imadu poput vlasnika sortimenstskih vinograda posaditi besplatno primljene voćke pod nadzorom stručnog organa i dati u granicama racionalnog voćarstva besplatno potrebne kalemgrančice okolišnim voćarima. Osim toga podijelila je Banska Vlast besplatno 979 komada različnih voćaka narodnim školama u svrhu osnutka ili nadosadnje već osnovanoga školskog vrta.

U jeseni 1939. održana je u Zagrebu velika voćarska izložba, na kojoj su sudjelovali voćari sa cijeloga područja banovine Hrvatske.

U svemu je bilo izloženo preko 3.600 uzoraka od ukupno 1.250 izlagača. Banska je

1.	šljiva	69.969 kom.
2.	jabuka	103.329 „
3.	krušaka	18.159 „
4.	trešanja	17.622 „
5.	višanja	6.116 „
6.	bresaka	16.051 „
7.	badema	784 „
8.	kajsija	7.342 „
9.	oraha	13.619 „
10.	kestena	467 „
11.	dunja	435 „
12.	smokava	782 „
	Ukupno	254.675 kom.

Izložba voća u Zagrebu (jesen 1939. g.)

Vlast u to ime doznačila Savezu hrvatskih vinogradara i voćara novčanu pripomoć u iznosu od Din 100.000.—, a pored toga u organizaciji izložbe živo su surađivali gospodarski stručnjaci, kako oni sa srezova i ustanova, tako i oni iz centrale.

U različnim mjestima Hrvatskoga Primorja izvršeno je nagrađivanje higijensko pakovanih suhih, stolnih smokava domaćeg podrijetla. Efekat ovog nagrađivanja je taj, da se danas u većim količinama šalju na tržište stolne smokve iz toga područja. Naših naime stolnih smokava do prije 3 godine nije na tržištu bilo zbog lošeg sušenja, nego su se upotrebljavale za industrijsku preradu.

Na banovinskim, sreskim i općinskim voćnim rasadnicima proizvedeno je prošle godine:

Od toga izdano je uz:

potpunu cijenu	9.987	kom.
sniženu cijenu	42.753	„
besplatno	3.327	„
Ukupno	56.067	kom.

uz novčani doprinos Banske Vlasti od Dinara 207.628.

Zbog velike i duge zime smrznuo se veći broj proizvedenih voćnih sadnica u rasadnicima, zbog čega se moralo obustaviti izdavanje t. j. rasadnici su smjeli izdavati samo one voćne sadnice, koje je kupac primio na vlastiti riziko i vlastitu izjavu. Kako su i privatni rasadnici vrlo oštećeni od oštre zime, to im je Banska Vlast podijelila pripomoć u iznosu od Din 96.000.—, to jest onaj iznos, koji bi oni

Digitized by Google

imali primiti prema postojećim propisima kao doprinos Banovine kod raspačavanja sadnica uz pogodovnu cijenu. Privatni su voćni rasadnici tokom godine pregledani, pa su im izdana fitopatološka uvjerenja. Izdano je u svemu 99 ovakvih uvjerenja. Voćni drvored na banovinskoj cesti Podsused-Krapina-Marija Bistrica-Sesvete, nadzire se i uzdržava i dalje. On je u dobrom stanju.

Na području Ispostave bio je dopunjen i definitivno izrađen višegodišnji plan za unapređenje voćarstva i vrtlarstva za kvantitativno i kvalitativno poboljšanje ovih grana. U svrhu poboljšanja proizvodnje sadnica utrošeno je za različne adaptacije područnih banovinskih rasadnika Din 132.385.—. Za osnivanje novih ili za reorganizaciju postojećih općinskih i sreskih rasadnika u Splitu, Supetru, Visu i Sinju, doznačene su pomoći u iznosu od Din 26.000.—.

Područni rasadnici proizveli su ove godine 100.000 voćnih sadnica za razdiobu, od čega je bilo rasprodano seljacima 60.000 voćnih sadnica uz minimalnu naplatu od Din 2 do 4 po sadnici. Napominje se, da bi proizvodnja sadnica bila znatno veća, ali je preko 25.000 sadnica naročito južnog voća moralo biti uništeno i spaljeno zbog oštre zime i invazionih bolesti. Da bi se što prije povećala i poboljšala proizvodnja voća za domaću potrošnju i eksport, bilo je uz popust izdano voćarima, zadrugama, školama, Seljačkoj Slozi i Gospodarskoj Slozi itd. 31.400 voćnih sadnica u vrijednosti od Dinara 35.000.—, pored čega je bilo nabavljeno sjemena u glavnom oraha, badema, kestena i dr. za razdiobu u vrijednosti od Din 10.636.— Radi ispitivanja različnih domaćih i stranih sorta i provođenja različnih pokusa, osnovano je 45 uzornih i sortimentskih voćnjaka sa 7.000 stabala uz trošak od Din 20.000.—. Da bi se proučile različne strane i domaće sorte, osobito maslina i agruma, bile su iz Italije, kao i od domaćih proizvođača, nabavljene potrebne sadnice za iznos od Din 8.000.—.

Odio Banovinske enološke stanice u Zagrebu

Radi propagande racionalne njege i uzgoja maslina te drugih voćaka, održano je 10 maslinarskih i 22 voćarska tečaja, na kojima je učenicima podijeljen različni voćarski alat, umjetni gnoj, stručna literatura itd., za trošak od Din 62.950.—.

Da bi se u praksi proširila upotreba savršenijih sprava i alata bio je uz popust ili besplatno podijeljen različni alat i sprave raličnim moliteljima osobito zadrugama, Gospodarskoj Slozi, Seljačkoj Slozi, školama, svršenim đacima gospodarskih škola, naprednim te siromašnim vrednijim voćarima uz doprinos od Din 73.330.—. U tečaju ove godine bilo je podignuto 6 sušionica za voće osobito smokve, te su nabavljene 2 pokretne sušionice za smokve

Digitized by Google

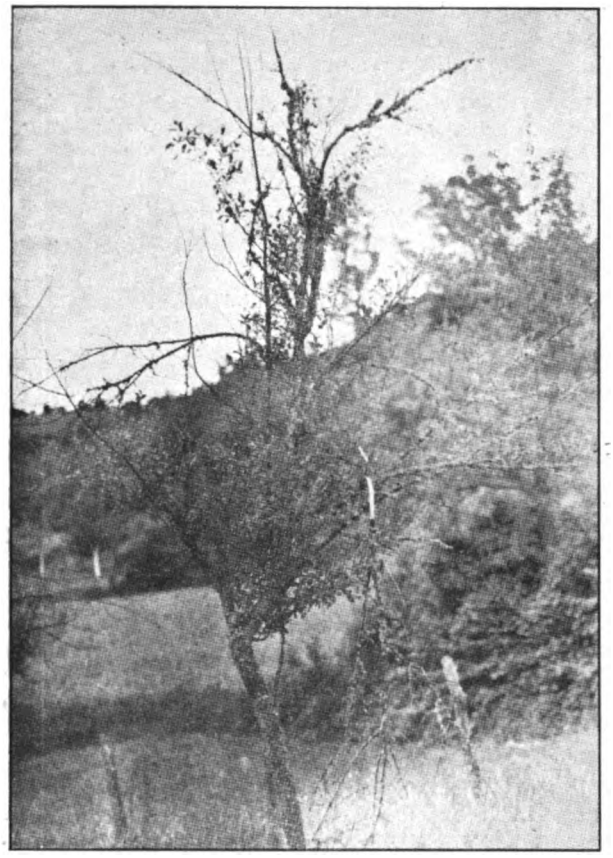

Izumiranje od kalifornijske štitaste uši S. Joze

uz doprinos od Din 48.500.—. Područnim zadrugama, koje su sušile i dalje preradile smokve po postojećim uvjetima bile su putem Zadružnog Saveza i Zadružne Matice u Splitu podijeljene nagrade u iznosu od Din 8.000.—. Poljoprivredni odjel Ispostave sudjelovao je na izložbi u Zagrebu, pored čega je priredio (uz konferenciju) smotru badema u Splitu, te je pomagao izložbu i sajam sadnica agruma, koju je priredio Zadružni savez u Splitu uz trošak od Din 10.500.—.

U tečaju ove godine bilo je nabavljeno i besplatno podijeljeno seljacima 2.000 primjeraka gospodaskih brošura, nabavljena su pomagala i stručna literatura za ustanove, omogućena je jedna ekskurzija voćara, provedeno proučavanje badema, omogućeno sudjelovanje različnim kongresima i skupštinama itd. sve uz trošak od Din 28.100.—.

Za suzbijanje različnih bolesti i štetočina u voćarstvu (ne računajući dodijeljene sprave) bilo je utrošeno Din 63.5000.—.

d) Vrtlarstvo.

U godini 1940. održavao se ispit za vrtlarske naučnike. Taj ispit polagalo je 7 vrtlarskih šegrta.

Za nabavu stakla i vrtlarskog sjemena podijeljena je pripomoć vrtlarskim zadrugama Hrvatskog Primorja. Hortikulturnom društvu u Zagrebu dana je pripomoć za stručno glasilo.

U Zagrebu je osnovana zimska večernja vrtlarska škola za vrtlarske naučnike (šegrte). Ta škola ima zadaću, da naučnicima dade potrebnu teoretsku naobrazbu.

Rasadnicima u Kaštelima, Mostaru i Blatu bile su doznačene pomoći radi postepenog osnivanja rasadnika ukrasnog i ljekovitog bilja, te za proizvodnju rasada povrća u iznosu od Din 6.000.—. Za nabavu različnog povrtnog i drugog sjemena (osobito krumpira) u svrhu besplatne razdiobe bilo je utrošeno Dinara 8.420.—.

Da bi se bar donekle pomoglo splitskim cvjećarima, koji su bili oštećeni ovogodišnjom oštrom zimom, te da bi se uvele nove i bolje danas renomirane sorte, bilo je nabavljeno iz San Rema u Italiji, te od domaćih proizvođača preko 75.000 sadnica i reznica karamfila, koji su se besplatno podijelili cvijećarima o trošku od Din 31.000.—.

Budući rad oko unapređenja tih važnih grana kretat će se po planu, koji se sada izrađuje.

e) Zavod za osiguranje.

Zavod za osiguranje, koji je sa 1940. godinom ušao u dvanaestu godinu svoga djelovanja, osnovan je 1928. godine zaključkom oblasne skupštine bivše Primorsko - krajiške oblasti u Karlovcu, pa je prvih 5 godina djelovao samo na području te oblasti. Od 1934. godine dalje provodi se to osiguranje na cijelom području bivše Savske banovine, na kojem Zavod djeluje sve do danas.

U godini 1939. s osnutkom banovine Hrvatske protegnuto je djelovanje Zavoda još i na one srezove Dunavske i Drinske banovine, koji su 26. VIII. 1939. godine pripojeni banovini Hrvatskoj, a to s razloga, jer se je na području pomenutih banovina provodilo obvezatno osiguranje usjeva proti tuče. Kako se na području bivše Primorske, Vrbaske i Zetske banovine nije provodilo obvezatno osiguranje usjeva, nije ni ovaj Zavod zasada protegnuo svoje djelovanje na područje bivše Primorske banovine, ni na područje onih srezova, koji su pripojeni banovini Hrvatskoj od Vrbaske i Zetske banovine. To se nije moglo učiniti ne samo zbog tehničkih razloga, nego i zbog razloga, što se mora radi zasebnih gospodarskih prilika i kultura prethodno proučiti mogućnost, da se uvede i uspješno provodi obvezatno osiguranje i na tom području.

Na području bivše Primorske banovine uvedeno je bilo prije samo obvezatno osiguranje

Digitized by Google

duhana, čije je provođenje bivša banska uprava bila povjerila u tu svrhu osnovanoj »Privilegovanoj gospodarskoj zadruzi« u Splitu. To osiguranje provodila je pomenuta zadruga do 1938. god., koje godine je u listopadu likvidirala. Osnutkom banovine Hrvatske tražile su i predlagale organizacije sadilaca duhana, (naročito ona iz Hercegovine), da Banovina uvede obvezatno osiguranje duhana, kako bi se interesi sadilaca duhana zaštitili od nedaća, koje bi im mogle nanijeti štete od tuča.

Pošto je proučen taj prijedlog donesena je banska Naredba o obvezatnom osiguranju duhana od tuče na području banovine Hrvatske kao i Provedbeni naputak toj Naredbi, kojim se uvodi obavezno osiguranje duhana za područje cijele Banovine. Provedba tog osiguranja duhana povjerena je za vrijeme od pet godina posebnim ugovorom Savezu Napretkovih zadruga u Sarajevu, koji će ga provoditi putem svojih članica u Dubrovniku, Mostaru i Splitu, a pod stalnim nadzorom Banske Vlasti.

Prema tome, kako se iz prednjeg vidi, obvezatno osiguranje usjeva i plodova od tuče provodi sada Zavod na području cijele bivše Savske banovine, kao i u srezovima pripojenim 1939. godine od Dunavske i Drinske banovine, dok u području bivše Primorske banovine provodi zasada samo obvezatno osiguranje duhana i to putem Saveza Napretkovih zadruga.

Od svoga osnutka Zavod se je morao boriti sa svim mogućim teškoćama, koje su mahom izvan njegova dohvata i koje su priječile još uspješnije njegovo djelovanje. Te teškoće dolazile su i od samih osiguranih gospodara, za koje je obvezatno osiguranje bila novost i koji su sa različnih — često nedobronamjernih — strana potstreknuti negodovali čak i vrlo često i onda, kad im je ono bilo najpotrebnije. Premnogi gospodari shvatili su to osiguranje tako, kao da im je ono trebalo donositi uvijek i u svakom slučaju samo korist t. j. da primaju odštetu za tučom im počinjenu štetu, a da ne zadovoljavaju svoje dužnosti plaćanjem propisanoga paušalnog uloga. Na taj način je Zavod imao redovito isplaćivati odštetu, dok je dug na osigurnini iz godine u godinu rastao i dosegao visinu od blizu 50,000.000.— dinara. Teškoće su dolazile i od neshvaćanja mnogih općinskih organa, putem kojih se provodi osiguranje, a konačno se i privatni kapital oborio na tu socijalnu ustanovu, da je već odmah u prvim počecima uništi i da opet preuzme monopol osiguranja.

Uza sve to Zavod je vršio svoju plemenitu misiju, da pomaže seljačke gospodare u njihovoj najvećoj nevolji, pa im je tako od svoga postanka do sada isplatio na ime pomoći impozantnu svotu od Din 85,598.617.65. Značajna je činjenica — koju valja naročito istaknuti da je Zavod u novo-stvorenim prilikama naišao na potpuno razumijevanje nadležnih, te je tako prvu veću pomoć od svog postanka primio od banovine Hrvatske i to u mjesecu siječnju ove godie u iznosu od 5,000.000.— dinara. Ta je pomoć dana Zavodu za olakšanje isplate odšteta za tučom počinjenu štetu u 1939. godini tako, da se je Zavod tek sada nakon tri godine riješio dugova, koji su ga tištili od katastrofalne godine 1937., koje je kao 1938, te 1939. godine morao uzimati radi ve-

Osigurana površina i godišnji propis osigurnine.

Poslovna godina osiguranja	Broj osiguranih općina i gradova	Osigurana površina		Propis osigurnine		
		oranica	vinograda	za oranice	za vinograde	Ukupno
		kat. jutara		Din	Din	Din
1933/34	537	2,144.653	56842	11,087.817	6,089.045	17,176.862
1934/35	536	2,173.725	55187	11,249.378	5,890.114	17,139.492
1935/36	537	2,159.794	54446	11,037.004	5,818.165	16.855.169
1936/37	537	2,179.507	55771	11,246.394	5,967.676	17,214.070
1937/38	539	2.175.467	54307	11,172.900	5,819.578	16,992.478
1938/39	543	2,168.319	54306	11,177.903	5,832.486	17,010.389
Ukupno				66,971.396	35,417. 4	102,388 460
Prosječno godiš.	538	2,166.910	55143	11,161.899	5,902.846	17,064.745

Digitized by Google

likih šteta od tuče zajmove u visini od dinara 15,000.000.— uz nepovoljno visoki kamatnjak.

Tokom provođenja obaveznog osiguranja Zavod je stekao i pribrao potrebna iskustva, te će pomoću njih moći da usavrši svoje poslovanje na što veće zadovoljenje seljačkih gospodara. No prije svega je potrebno, da sami gospodari, u čiju se korist to osiguranje i provađa, shvate to ozbiljno i da redovito zadovoljavaju svoje dužnosti, jer će samo tada Zavod moći„ da odštete isplaćuje najkulantnije i još u većim iznosima.

Nakon prednjih općih napomena potrebno je donijeti kratki prikaz dosadanjeg rada Zavoda (vidi tabelu na str. 69.).

Iz gornjeg se pregleda vidi, da je godišnja osigurana površina oranica i vinograda kao i propisani paušalni ulog za njih približno jednak svake godine t. j. nema većih razlika. Prosječno u razdoblju 1934-1939. godine bilo je osigurano 2,166.910 jutara oranica i 55.143 jutara vinograda, dok je prosječno propis osigunine iznosio za oranice Din 11,161.899.—, a za vinograde Din 5,902.846.—, odnosno za oranice i vinograde ukupno Din 17,064.745.—.

Iskaz osiguranih kultura uz prijavu u smislu §-a 6. Uredbe.

Kultura	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38	1938/39	1939/40
	Katastralnih jutara					
Konoplja za vlakno		333	417	209	265	295
Lana za vlakno	nije	14	77	41	78	41
Lana i konoplje za sjeme	bilo	31	66	23	65	31
Šećerna repa	osigu-	20	50	13	10	5
Stočna repa	rano	21	23	18	13	10
Uljna repica	uz	165	19	18	7	—
Soja	prija-	10	5	10	1	12
Djetelina i lucerna za sjeme	vu	82	118	56	27	5
Ukupno oraničnih kultura		676	775	388	466	399
Vinogradi		328	223	241	227	202
Sveukupno		1.004	998	629	693	601

U smislu §-a 6. Uredbe o obvezatnom osiguranju provodilo se je na bilju, koje je osobito osjetljivo na tuču, osiguranje uz prijavu, a uz naplatu određenoga povećanog uloga povrh redovitoga. Iz gornje skrižaljke se vidi, koje su kulture i u kojoj površini gospodari osiguravali uz prijavu. Vidi se, da su od oraničnih kultura gospodari najviše osiguravali konoplju za vlakno, dok ostale kulture nekada više, nekada manje.

Padanje tuče po upravnim jedinicama.

Poslovna godina	Broj osiguranih općina i gradova	Broj tučom oštećenih općina i gradova	% od sviju
1933/34	537	290	54
1934/35	536	166	30·9
1935/36	537	270	50·2
1936/37	537	298	55
1937/38	539	269	49·9
1938/39	543	88	16·2

Iz prednje tabele se vidi, u koliko je općina i gradova u pojedinim godinama tuča oštetila usjeve. Vidi se, da je tuča oštetila usjeve i vinograde u najviše upravnih jedinica 1937. godine t. j. 55% od sviju, dok je u najmanje upravnih jedinica tuča oštetila usjeve 1939. godine. U 1940. godini je do 5. VIII. tuča oštetila usjeve u 206 općina i gradova t. j. u 34% od svih osiguranih.

Najviše slučajeva tuče bilo je u srpnju t. j. 786 slučajeva u 6 godina odnosno 32% od svih slučajeva. Nadalje je u lipnju bilo ukupno kroz 6 godina 664 slučajeva ili 28% svih slučajeva. Dakle je u lipnju i srpnju bilo 60% svih slučajeva tuče odnosno u ta dva mjeseca palo je najviše tuče. Tuča prema tome pada u doba žetve žitarica i kad je kukuruz t. j. biljka, koja se razmjerno najviše kod nas sije, u najosjetljivijem stadiju (srpanj!) t. j. u odmetanju klipova i zametanju zrna. Ujedno se iz tog vidi, da osigurano područje ulazi u područje jakih tuča.

Prosječno godišnje bilo je 399 slučajeva tuče (v. tabele na str. 71.).

Iz gornjega pregleda se vidi broj dana tuče u pojedinim mjesecima. Iz toga pregleda razabiremo isto kao i iz pregleda o učestalosti padanja tuče u pojedinim mjesecima, da je tuča najviše padala u lipnju i srpnju. U spomenuta

Digitized by Google

Učestalost padanja tuče u pojedinim mjesecima.

Poslovna godina	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Ukupno
1933/34	—	102	112	220	65	—	—	499
1934/35	1	46	50	25	102	2	4	229
1935/36	5	92	171	77	45	39	1	430
1936/37	2	20	143	234	91	9	—	499
1937/38	—	6	129	158	179	6	1	474
1938/39	3	75	59	78	13	37	—	265
Ukupno	11	341	664	786	495	93	6	2396

dva mjeseca padala je u razdoblju 1934-1939. godine kroz 16 dana od svih 314, dakle ta dva mjeseca zauzimaju preko 50% svih dana. Prosječno pada tuča 52 dana u godini.

Broj dana tuče u pojedinim mjesecima.

Godina	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	ukupno
1933/34	—	17	16	17	13	—	—	63
1934/35	1	6	10	7	9	1	1	35
1935/36	3	17	21	11	6	3	1	62
1936/37	1	7	13	20	13	3	—	57
1937/38	—	3	11	15	22	3	1	55
1938/39	1	10	11	8	7	5	—	42
Ukupno 1934 - 1939	6	60	82	78	70	15	3	314

U pregledu na str. 72. prikazan je odnos osiguranih i oštećenih površina po obavljenoj procjeni od osigurane površine iznosi prosječno u razdoblju 1934-1939. godine 2.2%. Najveća površina bila je oštećena u 1937. godini t. j. 82.166 jutara oranica i vinograda, a najmanje u 1939. godini t. j. 26.890 jutara oranica i vinograda. Prosječno ošteti tuča godišnje oko 50.000 jutara usjeva.

Prema podacima ove godine oštetila je tuča dosada prema prijavama oštećenika 89.399 jutara oraničnih kultura i 3.317 jutara vinograda, te 350 jutara voćnjaka. Ukupni broj oštećenika u razdoblju 1934-1939. godine iznosio je 290.634, a prosječno godišnje 48.439. Ove godine iznosi dosada broj oštećenika na oraničnim kulturama 17.980, a vinogradima 3.562 ili 21.542 oštećenika.

Od oraničnih kultura najveće površine bile su oštećene kulture zasijane kukuruzom t. j. u razdoblju 1934-1939. godine 140.608 jutara (52% svih kultura) i pšenicom 83.305 jutara (30.8%). Prema tome pšenica i kukuruz zapremaju 82.8% svih oštećenih kultura zajedno. Po tom slijedeće: raž sa 9.264 jutara (3.4%), ječam 7.739 jutara (2.9%), suraž 2.766 jutara (1%), zob 13.161 jutara (4.9%), i t. d. Sve ostale kulture su oštećene u manjem opsegu. Vinograda bilo je u pomenutom razdoblju oštećeno 27.941 jutro odnosno prosječno godišnje 4.657 jutara.

Digitized by Google

Odnos osiguranih i oštećenih površina, broja upravnih jedinica i oštećenika po pojedinim godinama.

Godina	Broj osiguranih		Područje tučom oštećenih općina i gradova	%	Osigurana površina oranica i vinograda kat. jutara	Oštećena površina oranica i vinograda		% oštećene površine od osigurane	Broj oštećenika	Broj procjenitelja, koji su izvršili procjenu
	općina	gradova				prema prijavi oštećenika	prema procjeni			
						kat. jutara				
1933/34	519	18	290	54	2,198.295	103.007	59.634	2·72	58.720	58
1934/35	517	19	166	30·9	2.225.712	47.423	33.998	1·53	33.966	41
1935/36	518	19	270	50·2	2,211.037	86.420	45.136	2·04	40.550	41
1936/37	518	19	298	55	2,235.278	137.010	82.166	3·67	75.577	42
1937/38	520	19	269	49·9	2,229.774	84.323	50.479	2·26	56.442	43
1938/39	524	19	88	16·2	2,222.625	61.513	26 890	1·21	25.379	37
Ukupno						519.696	298.303		290.634	

U ime odštete za tučom počinjenu štetu isplaćeno je u:

godini	1934.		Din 14,406.164.—
„	1935.		„ 9,604.599.50
„	1936.		„ 12,872.092.15
„	1937.		„ 27,018.358.80
„	1938.		„ 8,114.430.20
„	1939.	oko	„ 7,000.000.—

Prema tome je Zavod za 6 godina svoga djelovanja na području bivše Savske banovine isplatio u ime odštete svotu od oko Dinara 79,015.644.65 ili prosječno godišnje Dinara 13,169.276.— što iznosi 77.1% propisa osigurnine kroz spomenutih 6 godina. Uzme li se u obzir da nije uspjelo ubrati toliki postotak propisa zbog pomenutih prilika, slijedi, da je Zavod bio prisiljen podizati u 1937-1939. godini (u godinama kada su nastale velike štete od tuče), zajmove, da bi mogao isplatiti odštetu. Tako je Zavod u 1937. godini podigao zajam od Din 10,000.000.— u 1938. godini 5,000.000.—, dok je 1939. godini primio od banovine Hrvatske prvu pomoć od Dinara 5,000.000.—.

Osim gore navedenih isplata odštete u bivšoj Savskoj banovini Zavod je još isplatio u bivšoj Primorsko-krajiškoj oblasti u ime odštete ukupno Din 6,582.973.—, tako, da je zajedno sa pomenutom svotom isplaćeno od 1929-1939. godine na ime odštete ukupno Din 85,598.617.65.—.

Odnos između propisanoga paušalnog uloga, izvršenih uplata od gospodara i isplaćene odštete po pojedinim godinama prikazan je u ovom grafikonu:

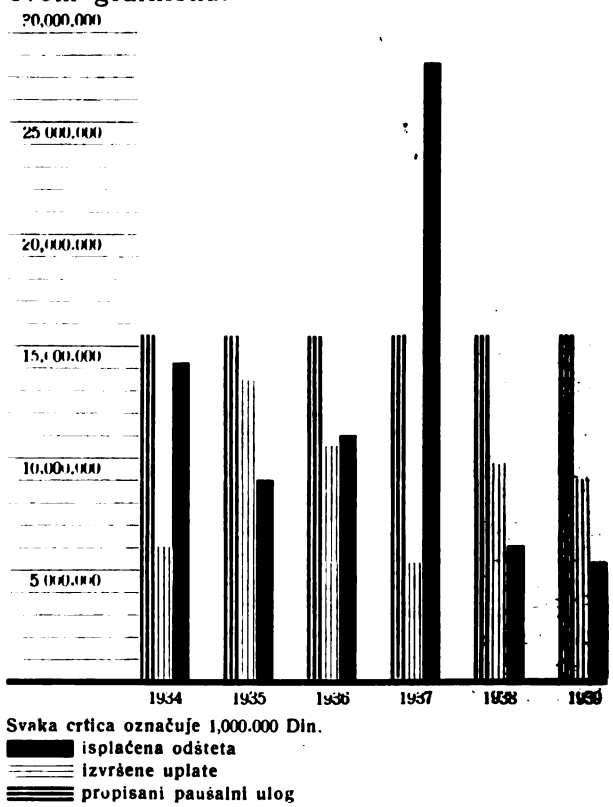

Digitized by Google

C) STOČARSTVO

Kad je riječ o ulozi i značenju seljačke gospodarske proizvodnje i radinosti u cjelokupnom našem privrednom stvaranju i životu, nužno se moramo zaustaviti na našem stočarstvu, jer ono predstavlja ne samo najznatniju granu naše seljačke privrede, nego i najvažniju granu cjelokupne privredne djelatnosti uopće.

a) Govedarstvo

Mogućnost razvoja govedarstva u banovini Hrvatskoj je velika s obzirom na to, što od 3,980.273 ha cjelokupne poljodjelske površine otpada na pašnjake i livade 48.9% a pored toga se proizvodi krmno bilje i na 8.2% oranica, tako da preko 57% sveukupne poljodjelske površine služi za proizvodnju krmnog bilja. Pedološki i klimatski faktori su povoljni za razvoj govedarstva u banovini Hrvatskoj pogotovo u sjeverozapadnim krajevima Banovine. Nadalje postoji mogućnost dobrog unovčenja za rasplod nesposobnih goveda, jer smo susjedi velikih država: Italije i Njemačke. Pogotovo sada za vrijeme rata mogu se stočarski proizvodi dobro unovčiti. Naši zapadni krajevi mogu da proizvode dobra rasplodna grla i u dovoljnoj količini tako da suvišak te stoke može poslužiti za oplemenjivanje stoke u drugim dijelovima države.

Zakonom o promicanju stočarstva od 23. travnja 1905. g. udareni su temelji smišljenog rada na promicanju stočarstva u bivšoj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Od 1930. godine mjere za unapređivanjem stočarstva baziraju na Zakonu o unapređenju stočarstva od 21. prosinca 1929. g. Kako i prije spomenuti Zakon o promicanju stočarstva, tako i ovaj zakon predviđa kao najvažniju mjeru za unapre-

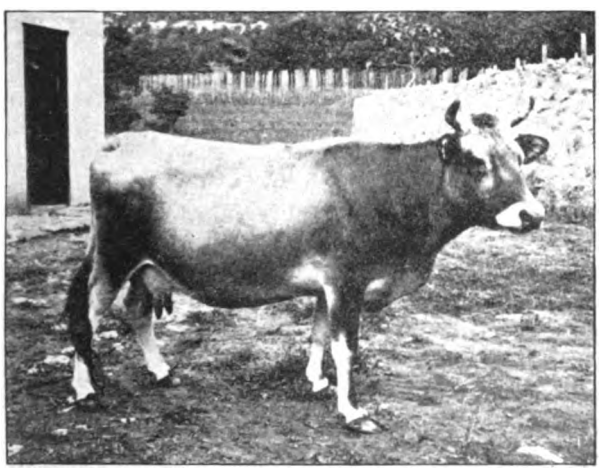

Bosanska buša

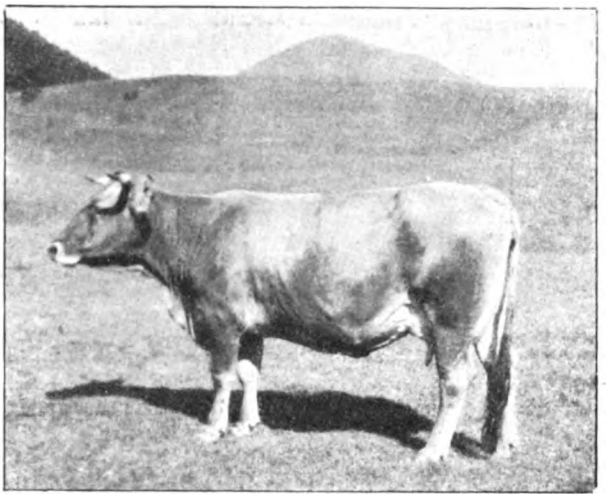

Sivkasta planinska krava na Stoč. stanici u Mrzloj Vodici

denje stočarstva odabiranje rasplodnjaka: licenciranje, te dužnost općine (§ 12), da nedovoljnu količinu rasplodnjaka, koja se ustanovi nakon licenciranja nabavi iz vlastitih sredstava.

Na cijelom se području bivše Savske banovine provodi licenciranje goveda, dok se na području Ispostave Banske Vlasti u Splitu do sada provodilo licenciranje samo u devet srezova, a ove godine provodit će se licenciranje u dvanaest srezova. Kako općine ne mogu, da nabave iz vlastitih sredstava potrebne rasplodne bikove, to im Banska Vlast daje pomoć za tu svrhu. Doprinos općina iznosi 1.500—3.000 dinara po rasplodnom grlu.

Opaža se, da se iz godine u godinu nabavlja sve manje bikova, iako je potreba na rasplodnim bikovima mnogo veća. Općinska zastupstva redovno zaključe nabavu potrebnog broja rasplodnjaka, ali se uvijek to ne realizira, jer općine ne uplaćuju pravodobno doprinose niti dugove za nabavljene rasplodne bikove, a sredstva su koja stoje na raspolaganje Banskoj Vlasti za subvencioniranje nabave rasplodnjaka, razmjerno malena. Nema sumnje, da će to imati loše posljedice za govedarstvo, jer bez upotrebe valjanih rasplodnih bikova dolazi do opadanja kvalitete goveda, a time do slabijeg unovčenja stoke t. j. do smanjenja prihoda iz gospodarstva.

Prigodom licenciranja rasplodnjaka u god. 1939 za god. 1940 bilo je popisano na području banovine Hrvatske izuzevši područja Ispostave Split krava i za rasplod doraslih junica 585.398, a bikova 10.294. Licencirano je 4.626 bikova i to 2.169 privatnih i 2.457 subvencioniranih bikova. Prema tome otpada na jednog licenciranog bika 126 krava i za rasplod do-

Digitized by Google

raslih junica. Općine su zaključile nabavu 1.806 rasplodnih bikova, a trebalo bi nabaviti barem još 900 bikova, da bi se donekle podmirila potreba rasplodnih bikova.

Banska je Vlast nabavila od 2. IX.—31. XII. 1939 — 283 rasplodna bika, i to 225 simentalaca, 49 pincgavaca, 6 montafonaca, 3 bušaka i 1 podolca u ukupnoj vrijednosti od Dinara 1,620.750, od čega otpada na doprinos općina i stočarskih udruga Din. 514.500. U god. 1940. nabavljeno je — 559 rasplodnih bikova. Od toga otpada na: simentalce 476, pincgavce 64, montafonce 8, buše, posavce i podolce 11. Nabavna cijena iznosi: Din 3,346.665.—. Doprinos naručitelja: 1,273.400.—. Pripomoć Banske Vlasti: Din 2,073.265.—.

Banska Vlast je sudjelovala sa 62% pripomoći za nabavu rasplodnih bikova. Prosječna cijena biku bila je nešto preko Din 6.000.—. Na području bivše Savske banovine nalaze se u rasplodu 2.914 rasplodnih bikova nabavljenih uz pripomoć vlasti.

Banska je Vlast dala u jesen prošle godine pripomoć za nabavu krava i junica novoosnovanim stočarskim udrugama. Ta se je pripomoć kretala od 15—20% nabavne cijene. Prosječno je iznosila 15,3%, pa su prema tome članovi pridonijeli 84,7%. Ukupno je nabavljeno 34 grla.

Nabava krava i junica uz subvenciju Banske Vlasti u god. 1939.

Nabavljeno	Pasmine	Komada	Ukupna cijena	Doprinos				Prosječno po grlu Din
				Banovine		Nabavljača		
				Din	%	Din	%	
krava	simental.	7	37250	7614	20,4	29636	79,6	5321
junica	„	6	24300	5248	21,6	19052	78,4	4050
krava	pincgav.	13	53800	5540	10,3	48260	89,7	4138
junica	„	8	28300	3620	12,8	24680	87,2	3537
	Ukupno	34	143650	22022	15,3	121628	84,7	4261

Posredovanjem Ministarstva Poljoprivrede nabavljeno je 104 rasplodnih krava i junica za stočarske udruge. Ministarstvo je dalo pripomoć od 2.000 dinara po nabavljenom grlu.

U rujnu prošle godine importirana su iz Švicarske 22 simentalska rasplodna bika. Bikovi su podijeljeni stočarskim udrugama. Bik je prosječno stojao postavno granica dinara 15.000.—, jer je švicarska vlada platila svojim proizvađačima 45% od nabavne cijene. Inače bi bik stajao prosječno Din 27.125. Trećinu nabavne cijene t. j. 5.000 dinara po rasplodnom biku uplatile su u ime doprinosa one udruge, kojima su ti bikovi podijeljeni. U Švicarskoj bi se nabavio i veći broj rasplodnih bikova, da nijesu smetale ratne prilike, koje su izazvale posljedicu, da je Švajcarska mobilizirala. Ovim importom bila je donekle podmirena potreba na udružnim bikovima pepinijerima, za kojima se je u posljednje doba osjećala velika potreba.

Banska Vlast se služi pored svojih gospodarskih ustanova i Savezom stočarskih udruga kao organizacijom, putem koje provodi različne mjere za unapređenje stočarstva. Banska Vlast subvencionira Savez, jer je glavna zadaća Saveza da vrši selekciju udružne stoke, kako bi se što bolja rasplodna stoka mogla upotrijebiti za unapređenje govedarstva u Banovini. Savez stoji pod kontrolom Banske Vlasti, koja mu je dodijelila stočarske stručnjake. Nabava se rasplodnih bikova vrši posredovanjem Saveza t. j. on nastupa kao prodavalac, a ne pojedine udruge.

Koncem 1939. god. učlanjeno je bilo u Savezu 98 stočarskih udruga i 12 stočarskih stanica. U 98 stočarskih udruga učlanjeno je 2.381 član sa ukupno 8.522 grla udružne stoke, a u 12 stočarskih stanica bilo je 305 grla stoke. U Savezu je dakle učlanjeno 2.393 člana s ukupno 8.827 rasplodnih goveda, koja su upisana u udružne matične i prigojne knjige. 23 kontrolna asistenta provode kontrolu muznosti, koja se obavlja jedanput mjesečno kroz 24 sati kod svake krave. Mast se ispituje svaka tri mjeseca Morsinovom metodom. 1939 god. je prosjek muznosti po simentalskoj kravi iznosio 2.611 kg mlijeka sa 94 kg masti (3,47%), kod pincgavskih krava 2.360 kg mlijeka sa 81 kg masti (3,45%), kod montafonskih krava (10) 2.313

Digitized by Google

kg mlijeka i 85 kg masti (3,68%) a kod buša (12) 1252 kg mlijeka i 50 kg masti (4,06%). U jesen je 1939. god. provedena izmjera i ocjena udružne stoke. Stoka je bila u lošoj kondiciji radi toga, jer je te godine prihod krme bio slab, a i ono malo krme, što je preostalo, bilo je loše kvalitete. Osim toga bilo je dosta metilja, a kod nekih grla su se opažale posljedice slinavke i šapa, koje su vladale 1938. god.

Iz donjeg se prikaza vidi, kako je prigodom izmjere i ocjene klasificirana udružna stoka i koliko je kao nesposobno izlučeno iz rasploda:

Od ukupno ocijenjenih krava bilo je prema ovoj tabeli:

Pasmina	I-a	%	I	%	II	%	III	%	IV	%	Ukupno	100%
Simentalska	6	0·2	177	4·8	2512	68·1	849	23·0	145	3·9	3689	100
Pincgavska	—	—	4	1·0	260	63·9	143	35·1	—	—	407	100
Montafonska	—	—	—	—	23	69·6	10	30·4	—	—	33	100
Buša	—	—	—	—	7	28·0	17	68·0	1	4·0	25	100
Podolska	—	—	—	—	12	92·3	1	7·7	—	—	13	100

Klasifikacija udružnih pepenijera:

Pasmina	I-a	I	II	III	Ukupno
Simentalska	2	40	61	—	103
Pincgavska	—	2	8	1	11
Montafonska	—	—	1	—	1
Buša	—	—	2	—	2
Podolska	—	1	—	—	1
Ukupno	2	43	72	1	118

Sumarni prikaz rezultata ocjene sve stoke u 1939. god.

Pasmine	Brojno stanje stoke				Ocijenjeno za dalji rasplod				Izlučeno na ocjeni			
	bikova	krava	podmladka	Ukupno	bikova	krava	podmladka	Ukupno	bikova	krava	podmladka	Ukupno
Simentalska	122	4163	5025	9310	103	3689	4043	7835	19	474	982	1475
Pincgavska	11	449	635	1095	11	407	575	993	—	72	60	102
Montafonska	1	41	22	64	1	33	16	50	—	8	6	14
Buša	2	27	50	79	2	25	48	75	—	2	2	4
Podolska	1	13	19	33	1	13	14	28	—	—	5	5
Ukupno	137	4693	5751	10581	118	4167	4696	8981	19	526	1055	1600

Digitized by Google

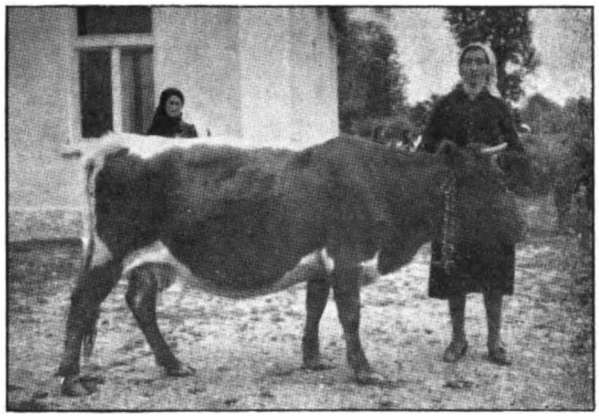

Tipični primjerak pincgavske križane krave iz Like
Foto: dr. Zdanovski

Iz prednjih tabela se vidi, da je uza sve to što su prilike ishrane bile loše, ipak razmjerno malen procenat udružne stoke izlučen iz rasploda. Osim toga se iz tabele vidi, da je najveći broj udružne stoke drugog razreda i da se mora ići za tim, da se poveća broj prvoklasne stoke. Da bi se mogla s uspjehom voditi selekcija na cijelom području, gdje djeluje Savez, to je potrebno imati na jednom mjestu podatke o svem rasplodnom materijalu, pa je radi toga Savez uveo saveznu matičnu knjigu, u koju će uvesti svu rasplodnu stoku svojih članica, a to će zapravo predstavljati Herbooke za banovinu Hrvatsku.

Osim redovne pripomoći, koju Banska Vlast daje Savezu za izvršenje rada na selekciji udružne stoke odlukom je Bana odobreno, da se iz sredstava Banovinskoga stočarskog fonda podmire troškovi u vezi sa suzbijanjem tuberkuloze udružne stoke, pa tako Banska Vlast i u tom pravcu pomaže Savez. Sustavnim suzbijanjem te bolesti ima se zahvaliti, da je malen procenat udružne stoke zaražen tom bolešću. 1938 god. reagiralo je na tuberkulozu 21 grlo t. j. 0,31%. Ove će se godine zaslugom Banske Vlasti moći provesti tuberkuliniziranje kod svih članica Saveza, što se 1939 god. nije moglo obaviti radi nedostatka sredstava.

Banska Vlast materijalno podupire rad Zavoda za živinogojstvo Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, kako bi se proučile naše domaće pasmine goveda, pa da se na osnovu tih ispitivanja utvrdi sadašnje stanje goveda u pojedinom području Banovine i upoznaju zapreke, koje sprečavaju unapređenje govedarstva. Osim toga će Banska Vlast pomoći spomenuti Zavod, da provodi hranidbene pokuse, kojima će se utvrditi, kako naša domaća stoka iskorišćuje pojedine hranidbene sastojine u različnim krmivima.

U Odjelu za seljačko gospodarstvo izvršene su predradnje, da se odgovarajućim mjerama podigne stočarstvo u zaostalim krajevima. Tako će ove jeseni Banska Vlast prigodom licenciranja rasplodnjaka izvršiti izmjeru i ocjenu prevedenih rasplodnjaka vlasništvo privatnika te nagrađivanje najboljih predvedenih grla. To je najuspješnije sredstvo, da se seljačkim gospodarima-stočarima dade podstreka, da uzgoje i drže za rasplod valjane rasplodnjake. Pogotovu to vrijedi za područje Like, Korduna i novopripojenih bosanskih srezova, gdje općine zbog nedostatka sredstava ne mogu da nabave dovoljan broj rasplodnjaka.

Da bi se vidjelo pravo stanje govedarstva i ostalih grana stočarstva u Lici, organizirat će Banska Vlast u jeseni lokalne izložbe sa nagrađivanjem najboljih grla, što će svakako dati poticaja, da gospodari u buduće uzgoje što bolju stoku, a ujedno će to odgojno djelovati, jer će stočari imati prilike da vide, što se traži od valjane stoke.

Ove jeseni će se uz pripomoć i pod nadzorom Banske Vlasti obaviti izmjera i ocjena udružne stoke.

Izrađen je program tečajeva za usavršavanje agronoma u prosuđivanju stoke, kako bi se stvorio kadar stručnjaka, koji će se moći korisno upotrijebiti kod izmjere i ocjene stoke.

Napokon Banska Vlast izrađuje novu uredbu o promicanju stočarstva, koja bi odgovarala stvarnim potrebama u Banovini. Kod toga surađuju svi kompetentni faktori. U vezi s tom Uredbom donijet će Banska Vlast potrebne pravilnike, koji će omogućiti primjenu uredbe u život.

Na području Ispostave ima oko 225.000 goveda, 85.000 konja, 50.000 magaraca i ma-

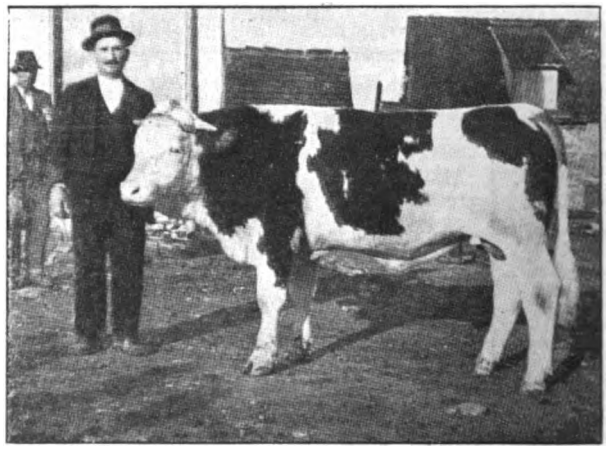

Bik Miloš Z-40-699, prig. br. 2763 Stoč. udr. N. Rača
Gojitelj Josip Štefčić — Sl. Kovačica

Digitized by Google

zgi, 1,440.000 ovaca, 220.000 koza, 100.000 svinja, 1,000.000 komada peradi. Do sada se nije mogao provoditi neki smišljeni rad, budući da su sredstva u bivšim banovinskim proračunima bila redovito neznatna. Predviđalo se je oko Din. 400.000, a u istinu se moglo potrošiti najviše Din. 250.000.—, dok dotacije Ministarstva u koliko su i dolazile, nijesu bile sigurne. Iz tih svota nabavljalo se nešto boljih bikova, pastuha, nerastova, ovnova, koji su se davali u narod u privatnu njegu u rasplodne svrhe; davale su se nagrade boljim gajačima; nešto za sjeme stočnog bilja i za izgradnju silo-jama.

Na području Ispostave prošireno je autohtono domaće govečе »buša«, koje može dati odlične primjerke, gojene u čistoj krvi ili križano sa srodnim tirolskim govečetom oberintalcem. Radi toga su uspostavljeni uzgoji čiste domaće buše kod banovinskih ustanova u Livnu i Prozoru u svrhu da se vrše selekcije i da se naučno proučavaju daljnje mogućnosti poboljšanja u čistoj krvi. Postoje također i gojidbe čistih oberintalaca na banovinskim ustanovama u Biogradu n/m, Kninu i Livnu u svrhu, da se uzgoji dobar muški rasplodni materijal, koji se poslije predaje u privatnu njegu po važnim gojidbenim centrima radi uzgoja križanaca za dalje poboljšanje.

Posvećuje se i posvećivat će se osobita pažnja stočarskim udruženjima, koja će pomoći ovaj rad pri izboru bolje stoke kao i njezine prehrane. Tako su ove godine održane smotre udružne stoke u nekim srezovima, a u nekima će se održati naknadno, te će se gajači dobrih krava, bikova i teladi nagraditi, u koju je svrhu već osigurano Din. 50.000.—. Priprema se plan, po kojem će se omogućiti otkup podmladka od poznatih dobrih roditelja, koji bi se odgojio na imanju koje banovinske ustanove i onda davao u privatnu njegu u rasplodne svrhe u narod.

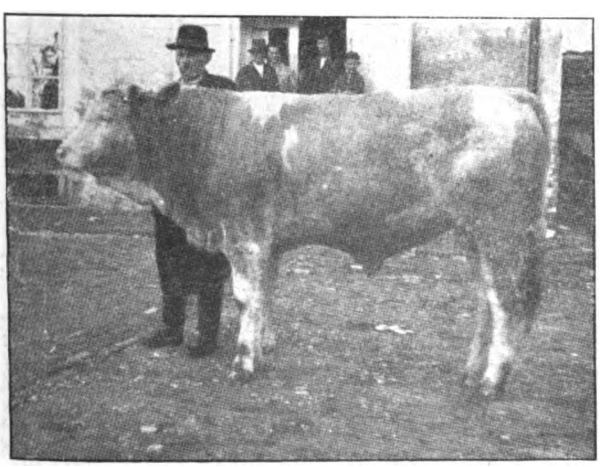

Bik Golub Z-40-700, prig. br. 2782 Stoč. udr. N. Rača Gojitelj N. Novaković iz Orlovca

Za nabavu priplodnih bikova pod konac prošle proračunske godine utrošeno je dinara 47.000.— a ove proračunske godine već je nabavljeno bikova za Din. 16.500.—, a angažirano je Din. 25.000.— za dalje nabave.

Iz gornjeg se vidi, da Banska Vlast svim silama radi na tome, kako bi se govedarstvo razvilo do takve razine, koja mu pripada prema pedološkim, klimatskim, gospodarskim i kulturnim prilikama u Banovini, kako bi i nadalje u toj grani banovina Hrvatska imala prvo mjesto u državi, a proizvađači imali od govedarstva što više prihoda.

b) Konjogojstvo

Konjogojstvo je u banovini Hrvatskoj nepromijenjeno kao i u radu bivše banske uprave Savske banovine, tako da se taj rad nadovezuje na dosadašnji.

Kako je za unapređenje konjogojstva potrebna ergela radi uzgoja čistokrvnih pastuha sa konsolidiranim podrijetlom, tako je i u banovini Hrvatskoj zatečena državna ergela Petrovo, koja je bila prije smještena na skroz nepovoljnom objektu u Stančiću. Na tom se je naime objektu pojavila infekciozna anemija, pa je bilo bezuvjetno potrebno, da se Stančić likvidira. Osim toga taj posjed nije mogao, da sam proizvodi potrebnu krmu za ergelu. Stoga je u mjesecu svibnju 1938. god. premještena na novo nabavljeni objekt u Lipiku, koji je još nabavilo Ministarstvo poljoprivrede. Taj objekt bio je s obzirom na zgrade u derutnom stanju, te se je moralo pristupiti adaptacijama zgrada kao i novogradnjama.

Za vrijeme od godinu dana, otkada je ovaj objekt zajedno s državnom ergelom Petrovo potpao pod Bansku Vlast, te je postao samostalna ustanova pod nazivom Konjogojstveni zavod Lipik, izvršene su adaptacije i novogradnje uz trošak od Din 300.000.— iz kredita doznačenog od Ministarstva poljoprivrede, a po proračunu banovine Hrvatske u iznosu od Din 231.000.—. Konjogojstvenom zavodu u Lipiku podređena je pastuharna u Kutjevu, gdje se smještavaju samo za rasplod dorasli pastusi, koji se tamo uče jahanju i vožnji. Rad te ustanove i sam uzgoj lipicanaca donio je na međunarodnom turniru u Aachenu 1938 i 1939 god. prve nagrade hrvatskom uzgoju lipicanaca. Suvremena konjogojstvena literatura priznaje našem lipicancu prvo mjesto u svijetu.

Za uzgoj lipicanske ždrebadi nabavila je Banska Vlast objekt Novigrad n/Dobri kraj Karlovca za Din 920.000.—, a inventar za Din

Digitized by Google

70.000.—. Objekt je kupljen za smještaj stanice za uzgoj ždrebadi Kraškog područja i dobio je naziv Konjogojstveni zavod Novigrad n/Dobri. To je učinjeno za to, jer je za dobar uzgoj ždrebadi potrebna prvorazredna paša. Tim je kupom Banska Vlast ujedno spasila od sigurne propasti jedan od najstarijih historijskih dvoraca kneza Frana Krste Frankopana, iz kojega je on krenuo u Bečko Novo Mjesto.

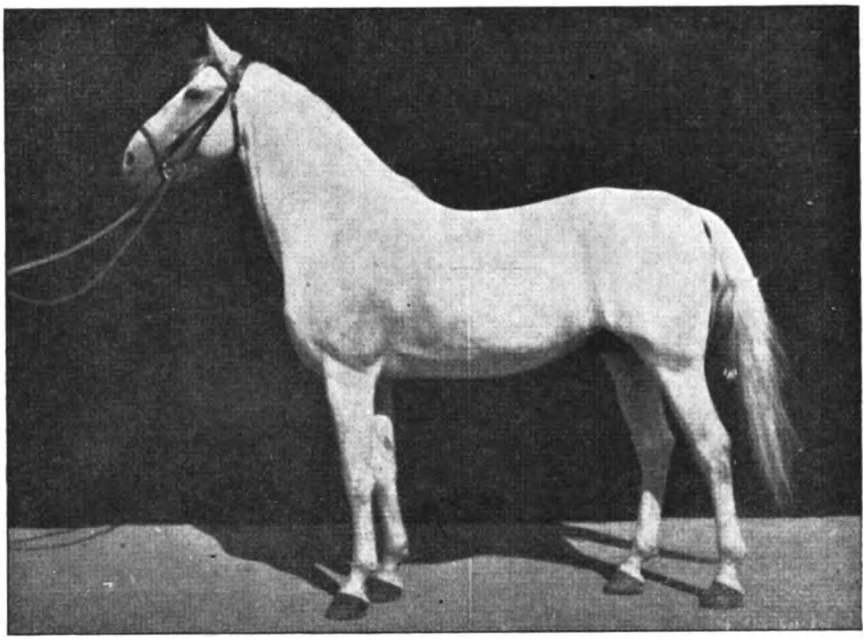

Rasplodni pastuh Maestoso Elvire, ožđrebljen u ergeli Eltz u Vukovaru

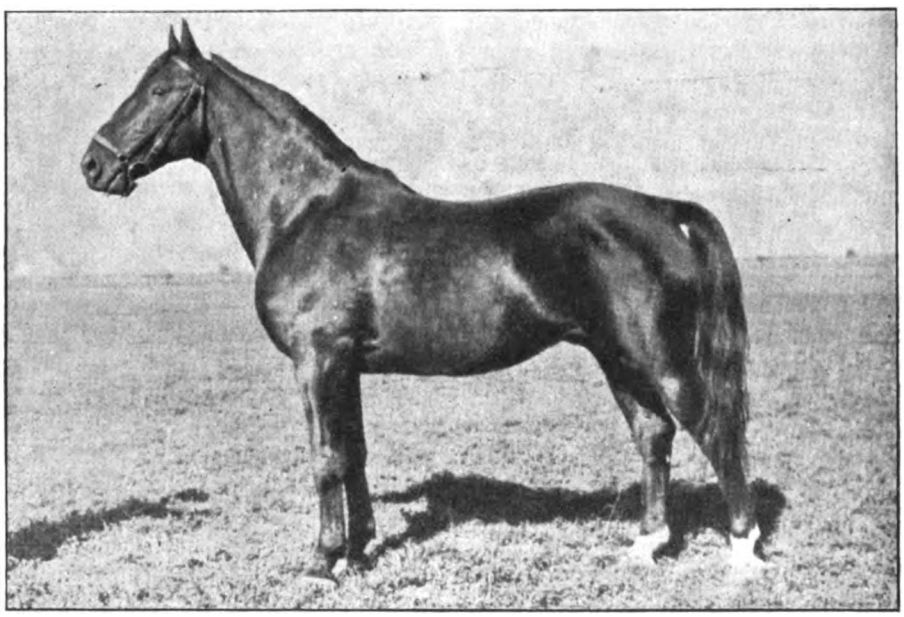

Rasplodni pastuh K Nonius XVII., dorat, ožđrebljen 1924.

Taj objekt zauzima površinu od 242 kat. jut. 107 č. hvati, koji su dijelom oranice, livade i šume, a ima nešto vinograda i voćnjaka.

Digitized by Google

Zgrade toga objekta naročito staje imale su prije sasvim drugu zadaću, te je bilo hitno potrebno, da se izvrši njihova adaptacija kao i izgradnja vodovoda, jer je objekt bio bez vode. To je stajalo Din 145.000.—. Osim toga se izvode adaptacije konjušnice i stambene zgrade za družinu uz trošak od Din 225.000.—.

Danas su na tom objektu smještena ova

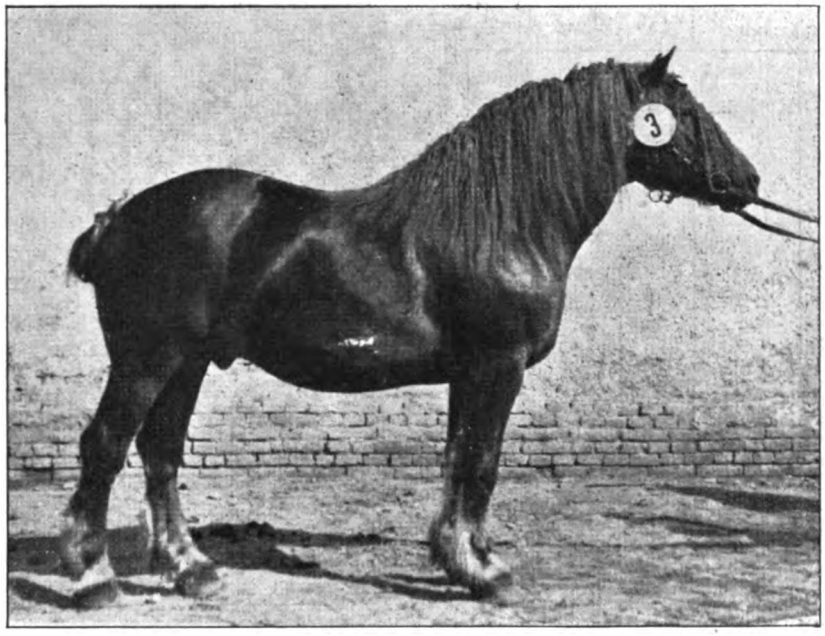

Rasplodni pastuh 155 Gračac I. Gajač Pavao Petrović iz Gračaca (Dugo selo)

grla: 1 lipicanski pepinierni pastuh, 23 lipicanske kobile, 17 lipicanske muške ždrebadi, 17 lipicanske ženske ždrebadi, 9 nonius kobila, 5 nonius muške ždrebadi i 1 nonius žensko ždrijebe, osim toga ima na objektu još 6 radnih grla.

Zatim je Banska Vlast za unapređenje konjogojstva nabavila od privatnih odgajivača slijedeći broj rasplodnih pastuha, kao što je u tu svrhu izvršila i ponovni otkup bivših banovinskih i državnih pastuha, koji su već prešli u ograničeno privatno vlasništvo, i to:

51	lipicanskog pastuha uz svotu od	Din	420.000
26	nonius pastuha	„	221.000
19	belgijskih pastuha	„	304.500
2	polukrvna arapska	„	16.000
	Ukupno	Din	961.500

Osim toga održana je 2. XII. 1939 god. izložba konja Konjogojstvene udruge u Draganićima, te su podijeljene nagrade dobrim gajačima u iznosu od Din 14.700.—. Ta konjogojska udruga ima naročito značenje za to, što proizvodi ekstenzivno vrlo dobre lipicanske konje, koji su vrlo otporni i skromni s obzirom na prehranu.

U srpnju 1940. god. izvršeno je nagrađivanje jednogodišnje i starije ždrebadi u ovim srezovima i mjestima, te su podijeljene nagrade:

Koprivnica u iznosu od . . .		Din	11.500.—
Križevci		„	7.600.—
Bjelovar		„	6.900.—
Ludbreg		„	11.100.—
Čakovec		„	2.800.—
Varaždin		„	4.000.—
Prelog		„	8.100.—
Draganići		„	3.300.—
Ribari		„	3.500.—
	Ukupno	Din	58.800.—

Pripojenjem srezova Brčko, Derventa i Gradačac banovini Hrvatskoj preuzeti su od državne ergele Mrkonjićevo 8 polukrvnih arapskih pastuha, koji služe za rasplod u tim srezovima i potpuno pokrivaju potrebu. S preuzećem srezova Ilok i Šid preuzeto je i 5 nonius pastuha, 1 lipicanski pastuh od državne ergele Karađorđevo, koji su i nadalje ostavljeni u tim krajevima za rasplodne svrhe.

U istočnim srezovima Banovine pretežno se gaji nonius, koji je u našem uzgoju postigao vrlo dobre sposobnosti, kako za rad u

Digitized by Google

seljačkom gospodarstvu, tako i za potrebe vojske.

Na cijelom području Hrvatske bila je u godini 1940. dovoljno pokrivena potreba na rasplodnim pastusima prema ovoj skrižaljci:

Rasa	Brojno stanje			Broj popisanih rasplodnih kobila	Na 1 pastuha otpada kobila
	banovinskih pastuha	licenciranih pastuha	Ukupno		
engleskih polukrv.	1	9	10		
arapskih polukrv.	10	28	38		
noniusa	180	200	380		
lipicanaca	262	319	581		
bosansko brdskih	2	14	16		
belgijanaca	133	795	928		
magaraca-pastuha	10	3	13		
Svega . . .	598	1,368	1,966	150,736	76

U svrhu što veće proizvodnje pastuha s konsolidiranim podrijetlom stavljene su sve privatne ergele pod stručni nadzor Banske

Stari Frankopanski dvorac, sada konjogojstveni zavod Novigrad na Dobri (nabavljen 1939.)

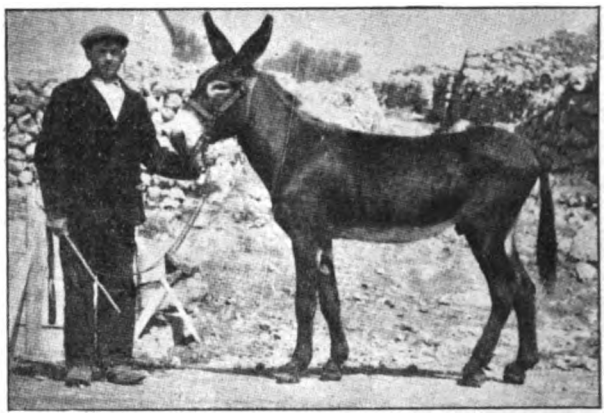

Apulski magarac o. Krk (Foto Dr. Zdanovski)

Vlasti. Koje se od njih ne bi htjele podvrgavati propisima Banske Vlasti, ne bi se mogle smatrati ergelama važnim za narodno konjogojstvo, te njihov rasplodni materijal ne bi došao u obzir za zemaljski uzgoj.

U pitanju podizanja konjogojstva na području Ispostave u Splitu, uzevši u obzir tamošnje ekonomske prilike, došlo se do zaključka, da se uzgoj dobrih muških rasplodnjaka prenese sa ergele, kod koje je uzgoj bio vrlo skup, na privatne gajače seljake. Stoga je ukinuta bivša ergela konja »Vrana« i pretvorena u Banovinsko dobro, a jedan dio pastuha prevezen je u pastuhsko stanište na Banovinskom dobru u Livnu, dok ostaje ergela magaraca u svrhu uzgoja mula. Stanište u Livnu bit će od velikog značenja za konjogojstvo Ispostave i hercegovačkih srezova s obzirom na poboljšanje bosanskog brdskog konja. Za mjesec kolovoz predviđena je već izložba konja sa trkama u Kupresu spojena s nagrađivanjem dobrih rasplodnih grla i otkupom dobrih pastuha, koji će se opet podijeliti u privatnu njegu boljim gajačima u različnim srezove Ispostave. Dalje je određeno, da se prigodom ovogodišnjeg licenciranja nagradi sve što zaslužuje nagradu i da se otkupi što više dobrih pastuha i podijeli u privatnu njegu, zašto su osigurana u proračunu potrebna sredstva. Za koju godinu vidjet će se rezultati toga rada.

Iz prenesenih kredita s države na Banovinu u prošloj proračunskoj godini utrošeno je za nabavu pastuha Din 84.000.—, za pripusne stanice Din 33.000.— i za nagradivanje konja Din 29.400.—. Iz ovog proračuna određeno je već Din 15.000.— za nagradivanje gajača dobrih konja pri izložbi i trci u Kupresu, a za otkup dobrih pastuha Din 40.000.—.

c) Svinjogojstvo.

Polaznom točkom rada oko unapređenja te vrste stoke služe rezultati svakogodišnjeg ocje-

Digitized by Google

Motične krmače turopoljske pasmine na Ban. dobru Topolovac

njivanja (licenciranja) muških rasplodnjaka, koji bi imali poslužiti u javne rasplodne svrhe. Stoga u koliko je njihov broj veći i napose, u koliko su po kvaliteti bolji, u toliko je sigurniji uspjeh unapređenja odnosne vrste stoke. Imajući tu činjenicu pred očima Banska je Vlast uspjela pravodobno, da još ovog proljeća raširi u narod 427 nerastova u ukupnoj vrijednosti od nekih 749.000.— Din (1939. 438 kom. za 573.000.—, a 1938. 495 kom. u vrijednosti od Din 627.000.—).

Od nabavljenog broja nerastova je 169 pripalo skupini za proizvodnju mesa, a preostalih 258 za proizvodnju masti, što je i faktičan odraz kvalitetne proizvodnje na području banovine Hrvatske. Kod raspodjele nerastova na terenu pazilo se je, da se ne poremeti ustaljen red spomenute kvalitetne proizvodnje, kako bi izvjesna tržišta pod sigurno obilovala istom kvalitetnom robom. Rasplodni je materijal u prvom redu otkupljen od Svinjogojskih organizacija, a po znatno povoljnoj cijeni, pa su tom materijalnom probiti bezuvjetno potaknuti seljački gospodari na intenzivniji rad. Na taj se način nastoji, da što veći broj seljačkih maloposjednika dođe do što boljega rasplodnog materijala, a naročito krmačica. Povremeno je uspjela pridjelba tek 25 krmačica, a zamišljeno je, da se taj broj povisi na 1000 komada. Pothvat ovakve naravi i ovakvog zamaha bezuvjetno će u vrlo kratko vrijeme dati i vidnog odraza na našim tržištima.

U krajeve Ispostave uvozila se dosada za poboljšanje domaće svinje jorkširska i oplemenjena njemačka svinja. Uspjeha je bilo, pa se je ove godine pojačao rad u tome smislu. Budući da se oplemenjena njemačka svinja pokazala za te krajeve boljom, jer je otpornija, manje izbirljiva, dostigne veću težinu, prasi dosta prasadi, to će se njezinu uzgoju i posvetiti veća pažnja. Mnogo se traži nerastova, te je radi toga ove godine nabavljeno 26 komada nerastova i krmača ove pasmine u Sloveniji i razdijeljeno nešto privatnicima, a najviše je ostavljeno na banovinskim ustanovama, odakle će se podmladak za rasplod dijeliti u narod uz znatno snižene cijene.

d) Ovčarstvo.

Glavno je nastojanje u toj grani seljačkog gospodarstva upravljeno na to, da se naše ovčarstvo u postojećem opsegu kvalitetno pridigne ne samo po konstituciji, već i po izjednačenosti vune, napose u tako zvanim pasivnim predjelima naše Like i Hrv. Primorja. (To je i razumljivo, kada znamo, da se rentabilitet intenzivnog gospodarenja u bogatijim sjevernim i istočnim krajevima Slavonije i Srijema odlučno suprostavlja interesima ovčarenja).

U tome nastojanju prošle je jeseni stavljeno interesentima na raspoloženje 535 ovnova, a

Uzgoj oplemenjene svinje u Vrani

Cigaja ovce na salašu Dr. Grčića u Šidu

Digitized by Google

Lički ovan (Foto Dr. Zdanovski)

nabavljene su i 54 rasplodne ovce za potrebe Ovčarske stanice u Stipanju sve u vrijednosti od Din 178.000.— (u 1938. 655 u vrijednosti od Din 188.000.—, a u 1937. god. 643 kom. u vrijednosti od Din 169.000.—). Najznačajnija je nabava spomenutih 54 ovaca, koje pripadaju bardok soju s razloga, što se iz nekih — još neprovjerenih pokusa — može ponadati, da će se uspjeti pridići mliječnost ovaca Hrvatskoga Primorja. Međutim preuzimanjem i uredenjem Ovčarske stanice u Gospiću — što je sve u početku — zamišljen je intenzivan utjecaj oplemenjivanja ovaca u svome najširem djelokrugu kao u pogledu tjelesne uzrasnosti, tako i u pogledu produkcije kvalitetnije vune.

Tokom minulog proljeća ispitivan je rezultat aklimatizacije još jednoga vrijednog soja ovaca i to pešterskо-sjeničkog na području sreza Vrbovsko, a preostaje još da se ispita i uspjeh aklimatizacije onih pridijeljenih u srez Glinu, te da se konačno ustali smjer daljeg ra-

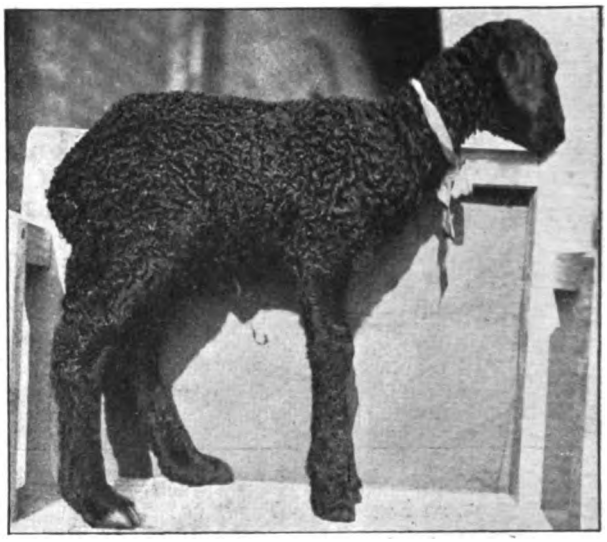

Karakul janje staro 1 dan (ban. uzgoj Karakula)

da u pogledu zadovoljavanja potreba našega seljaka. Isto tako se nastavlja pokusnim križanjem domaće paške ovce sa merino ovnovima u svrhu stvaranja jednog novog paškog soja ovaca a u svrhu produkcije bolje vune.

Konačno valja spomenuti, da je Banska Vlast nastavila selekcionim radom na matičnom stadu banovinskog stada karakul ovaca, koje su privremeno smještene na banovinskom dobru Stančić, a pobrinula se je i za dopremu valjanih originalnih karakul ovnova radi njegova daljeg regeneriranja i genetičkog usavršavanja, koji je proizašao iz naše obične i neugledne pramenke.

Koliko god ima krajeva u Ispostavi s različnim klimatskim, terenskim, prehrambenim i kulturnim prilikama, toliko ima i tipova ovaca,

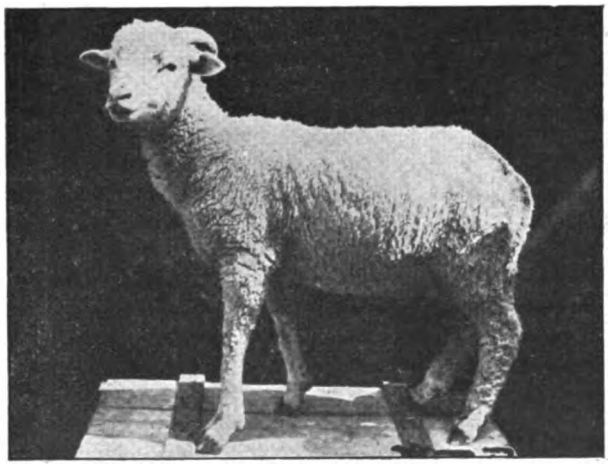

Paški križanac (otok Pag)

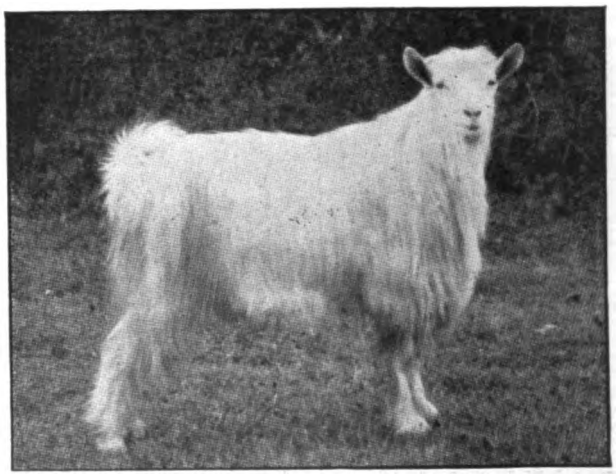

Sanski jarac (Foto Dr. Zdanovski)

Digitized by Google

no sve pripadaju u jednu pasminsku grupu pramenke. Prema tomu naša je ovca baš izdanak svoje najuže grude. Stoga podizanje ovčarstva zadaje mnogo teškoća, jer se bolji soj teško prilagodi novom kraju, ako se ne promijene makar kulturne prilike stanovništva.

I od sada će se vršiti poboljšanje uzgoja ovaca dijeljenjem boljih ovnova u krajeve, gdje su ovce slabije, samo će se paziti, da se

Znajući to, Banska Vlast je podupirala, a i u buduće će podupirati akciju oko udomaćenja te pasmine koza i kod nas. Da bi akcija bila što uspješnija, budući da potražnja za njima iz godine u godinu raste, ponovit će se pokušaj uvoza iz Švajcarske i osnovat će se uzgojno središte za njih na jednom banovinskom objektu, da u budućnosti ne budemo zavisni od inozemstva.

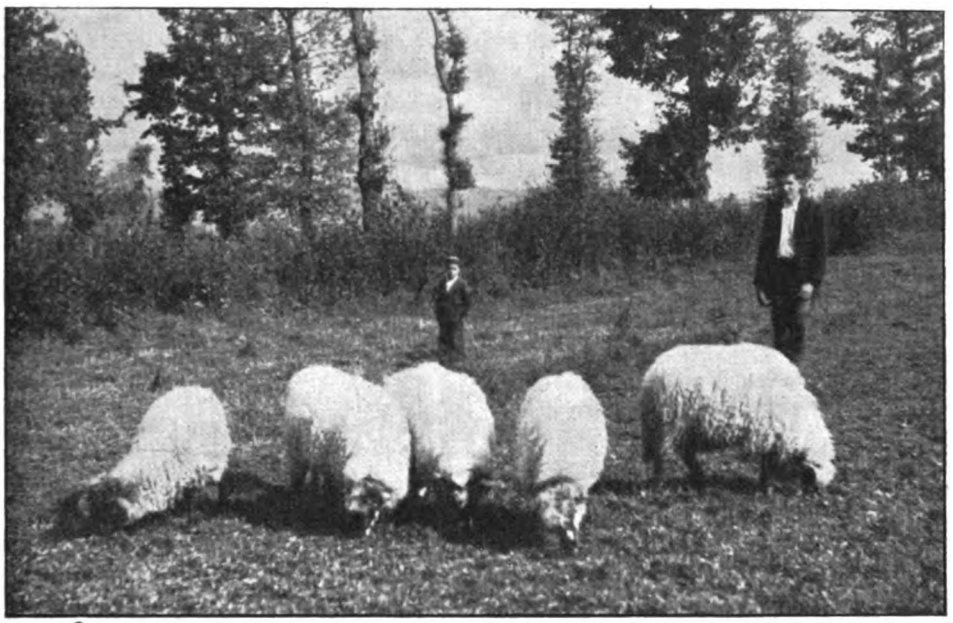

Stado ličkih ovaca iz okoline Gospića (Foto Dr. Zdanovski)

ti ovnovi daju u krajeve, gdje će se takav bolji podmladak moći dulje uzdržati. Tako je prošle jeseni otkupljeno i podijeljeno oko 60 komada privorskih i kupreških ovnova i 21 »Ruda« ovan iz dubrovačkog kraja. Na ovaj se način nastoji poboljšati i kvalitet vune, jer bolja vuna je uvijek, a osobito sada vrlo tražena i dobro plaćena roba. Kod banovinskog dobra u Livnu započet je rad s odgojem karakul ovaca, koji se prilično ustalio i kod nekih privatnih gajača.

Predvida se pomaganje postojećih mljekarskih zadruga po otocima, gdje su svojim solidnim radom podigle prodaju dobrih sireva i omogućile lijepe prihode svojim članovima, kojih do sada nijesu imali.

e) Kozarstvo.

Kozarstvo kao privredna grana ima znatnije značenje tek u okolici gradova i ljetovališta i to poglavito radi mlijeka. U tu svrhu imala bi u prvom redu i isključivo poslužiti saanska koza, koja u kućanstvima najsiromašnijih predgrađa nadomješta kravu.

Otkup prigojenog podmlatka od domaćih gajača saanskih koza je predviđen za pretstojeću jesen.

S obzirom na štetu, koju koza čini u šumama, a osobito u kršu, gdje onemogućuje i otežava rad na pošumljivanju goleti, kozarstvo se na području Ispostave ne pomaže, jedino se nastoji proširiti odgoj saanskih koza u krajevima, gdje seljak drži 1-2 koze, i prehranjuje ih na svom vlastitom zemljištu držeći ih na uzdi. U tu svrhu utrošeno je ove godine oko 10.000.— Din.

f) Živadarstvo.

Živadarstvo banovine Hrvatske, u poredbi s ostalim banovinama, dolazi na drugo mjesto, odmah iza Dunavske banovine. Broj se živadi kreće na preko 3.5 mil. uračunavši u taj broj sve vrste. Najviše se uzgaja kokoši, ima ih oko 3 mil., zatim dolaze guske sa 300.000, patke blizu 200.000, te pure sa nekih 150.000 grla. Najrašireniji je naša domaća pasmina bilo koje vrste živadi i ona uvijek dolazi na prvo mjesto. Od domaće živadi i u stranom svi-

Digitized by Google

Uzgoj angora koza na Stoč. stanici u Livnu

jetu poznati su naši domaći, zagorski purani. S obzirom na vrijednost koju živinarstvo ima u našoj privredi, Banska Vlast nastoji da ga u granicama svojih proračunskih mogućnosti podigne i unaprijedi. Gotovo je isključivo seljačko, ali i u pogledu produktivnosti i u pogledu kvalitete produkata daleko je od onoga, što danas strana tržišta traže. Popravak živadi i njenih proizvoda glavna je i prva zadaća rada oko unapređivanja domaćeg živadarstva.

Dosljedno tome svake se godine redovito pridijeljuje uz subvenciju seljačkom žiteljstvu rasplodna živad nekih pasmina. Pridjelba se obično organizira u cijelom jednom selu ili zaselku, tako da sa jednom pridjelbom sve žiteljstvo odnosnog sela ili zaselka dobije čistokrvne pijetlove uz istodobnu obavezu da odstrani svoje domaće. Na taj je način isključena mogućnost križanja pridijeljenih s domaćim pijetlovima. Po želji pak nadjeljenika uz pijetla se pridjeljuje svakom pojedinom i najviše do 2 koke. S obzirom na skroz ekstenzivno držanje peradi na našem selu, jedino ovakav način pridjelbe može imati i stvaran uspjeh.

Za ovu godinu nabavljeno je 807odrasle živadi, 400 pilića te 287 jaja za nasad, za ukupan iznos od Din 60.832.—. Tome kupu pridonijeli su nadjeljenici iznos od Din 16.287.— a ostatak od Din 44.545.— dala je Banska Vlast. Nabavljena živad pridijeljena je područnim općinama. U poredbi je s god. 1937. i 1938. nabavljeno i pridijeljeno znatno više živadi.

Banska Vlast namjerava rad na unapređenju živadarstva usmjeriti putem prigoja i uzgoja što većeg broja živadi utvrđenih ekonomskih vrijednosti. U tu svrhu izrađen je i odgovarajući Pravilnik, kojim se predvida uređenje živadarskih uzgojnih stanica na nekim banovinskim gospodarskim ustanovama, te uređenje i osnivanje živadarskih gajačkih središta kod naprednih privatnih i živadarskih organizacija uz stanovitu obavezu selektivnog rada. Tokom ove godine Banska je Vlast na terenu poduzela potrebne korake u svrhu da ostvari pomenute organizacije rada, pa su tako odobreni krediti za izgradnju Živinarske stanice kod Niže gospodarske škole u Požegi. Gradnjom se je započelo ovoga ljeta.

Osim toga Banska je Vlast poduprla izložbu živadi, koju je priredio Savez živadarskih, kuničarskih i kozarskih zadruga u okviru Zagrebačkog zbora mjeseca prosinca pr. god. novčanom pripomoći u iznosu od Din 10.000.— te izaslanjem svog stručnjaka u ocjenivački odbor.

Kao kod ostale stoke i kod peradi provedeno je pasminsko rajoniranje. Zapadni i sjeverozapadni srezovi Banovine ulaze u područje uzgoja Štajersko-zagorske kokoši, dok istočni, gospodarski jači i žitaricama bogatiji krajevi ulaze u područje uzgoja kokoši Plymouth-Rocks i Rhode-Island. Potonje pasmine kod nas su najviše raširene i donekle udomaćene, osim toga potpuno odgovaraju potrebama seljačkog žiteljstva, jer posjeduju kombinirana svojstva t. j. dosta jaja nesu, a imaju i dovoljnu težinu te fino i ukusno meso. U smislu ovako provedenog rajoniranja provodila se i pridjelba živadi, kako se to vidi iz priloženog iskaza (v. tabela str. 85.).

U gore označeno vrijeme nabavljeno je svega 807 odrasle živadi, 400 pilića i 287 jaja za nasad za ukupan iznos od Din 60.832.—. Nadjeljenici su pridonijeli Din 16.287.—, ostatak Banska Vlast.

Broncasta pura na Ban. dobru u Božjakovini

Digitized by Google

ISKAZ ŽIVADI

nabavljene i pridijeljene od osnutka banovine Hrvatske do danas

Vrsta živadi	Pasmina	broj grla m.	broj grla ž.	Za iznos od Din	Doprinos nadjeljenika po grlu	Doprinos nadjeljenika ukupno	Pridjeljeno na područje sreza	Ukupno
kokoši	štaj. z.	1	5	240·—	15·—	90·—	Valpovo	
	„ „	1	5	330·—	20·—	120·—	Vrginmost	
	„ „	1	5	330·—	15·—	90·—	Gospić	
	„ „	39	42	4545·—	15·—	1215 —	Vrbovsko	
	„ „	7	14	1155·—	15·—	315·—	Sl. Požega	
	„ „	13	—	845·—	10·—	130·—	Perušić	
	„ „	43	—	2630·—	10·—	430 —	Slunj	
	„ „	11	10	1115·—	m. 10·— ž. 15·—	260·—	Ivanec	
	Svega	116	81	11190·—		2650·—		
	Rh. Isl.	10	22	1870·—	15·—	480 —	Sl. Požega	
	„ „	1	3	230·—	25·—	100·—	Nova Gradiška	
	„ „	1	5	850·—	20·—	120·—	Sl. Brod	
	„ „	20	109	6490·—	m. 20 — ž. 15·—	1735·—	Zagreb	
	„ „	31	—	2255·—	10·—	310 —	Osijek	
	„ „	2	10	695·—	20·—	240·—	Virovitica	
	„ „	1	6	1100·—	—·—	·—	Vin. voć. škola Petrinja	
	„ „	9	20	2120·—	20·—	580·—	grad Karlovac	
	Svega	75	175	15610 —		3565·—		
	Plym. R.	6	14	1460·—	20·—	400·—	Sl. Požega	
	„ „	30	—	2530·—	15·—	450·—	Vel. Gorica	
	„ „	1	2	230·—	20·—	170·—	Djurgievac	gajač-selekcionar
	„ „	1	—	200·—	—·—	—·—	Daruvar	
	„ „	40	89	9430·—	20.—	2580·—	Karlovac	
	„ „	23	30	3105·--	10·— 15·—	680·—	Glina	
	Svega	101	135	16955·—		4280·—		
	Sussex	22	23	3410·—	m. 15 — ž. 20 —	790·—	Križevci	
pure	domaća	22	—	2480·—	20·—	440 —	Ivanec	
	„	18	—	2160·—	20·—	360·—	Novi Marof	
	Svega	40	—	4640·—		800·—		
	bronc.	6	5	1650·—	75·-	825·—	Karlovac	
guske	emdenska	3	6	1350·—	75·—	675·—	Karlovac	
patke	Peking	5	14	1710·—	45·—	855·—	Karlovac	
pilići	štaj. z.	101		1010·—	—	—	Slunj	na jesen vratiti pijetla
	„ „	300		3000·—	—		Perušić	
	Svega	401		4010·—				
jaja za nasad	Ply. R.	287		577 —	1·—	287·—	Glina	

g) Pčelarstvo.

Krajevi banovine Hrvatske u glavnom su podesni za pčelarenje, a naročito naši krševiti krajevi Dalmacije, Hercegovine i Hrvatskog Primorja. U tim našim, inače pasivnim krajevima, moglo bi pčelarstvo postati obilnim vrelom prihoda, kad bi se u njima razvilo napredno pčelarenje.

Vrijednost pčelarstva uočila je Banska Vlast i radi na tome, da se ono razvije, kako bi narodnoj privredi bilo od što veće koristi. Taj se rad sastojao u ovome:

1. razaslani su svim općinama upitni arci, koji sadržavaju 21 pitanje, da savjesno i točno na njih odgovore. Upitni arci stigli su od većine općina, pa će se na temelju njih sastaviti statistički podaci, koji će služiti kao podloga za dalji rad;

2. upućena je svim pčelarskim organizacijama opširna okružnica s uputama, kako trebaju udesiti svoj rad;

Digitized by Google

3. u vezi s propagiranjem racionalnog pčelarenja organizirano je oko pedeset pčelarskih tečajeva. Prva je skupina tečajeva održana, druga je u toku, a treća skupina održat će se u mjesecu rujnu. Za održavanje tečajeva izgrađen je i program rada;

4. u vezi s održavanjem pčelarskih tečajeva otkupila je Banska Vlast 1.000 kom. pčelarskih knjiga: »Pčelarski kalendar« od Josipa Belčića, i te se knjige dijele najsiromašnijim polaznicima pčelarskih tečajeva. Odštampane su također i kratke upute za pčelare početnike i dijele se besplatno pčelarima početnicima.

Da bi se naš narod okanio gušenja pčelaca, u svrhu dobivanja meda, i da se tako ukloni šteta, koja se tim postupkom nanosi narodnom gospodarstvu, odlučila je aBnska Vlast uvesti u narod košnice, pomoću kojih će pčelari prostokošničari moći da dobivaju med, a da ne moraju gušiti pčele sumporom. Za krajeve, u kojima naš narod pčelari u slamnatim pletarama, uvest će se pletara, koju je izradio pčelar Josip Belčić, a u ostale krajeve jednostavna košnica daščara. Obje ove košnice imaju po dva pomična okvira u plodištu i kao nastavak medište. Kad se narod uputi u rad s tim košnicama, može lako prijeći na rad s pokretnim košnicama. Isto tako povedena je akcija, da se zaštiti kadulja ili žalfija od uništenja, jer idu među najmedonosnije biljke naših krševitih krajeva, a usput i akcija o sabiranju kaduljinog sjemena, koje će Banska Vlast otkupiti i razdijeliti pčelarima u onim srezovima, u kojima je kadulja uništena tako, da se sijanjem ovog sjemena žalfija ponovo razmnoži.

Na gornje radove utrošeno je do sada:

1.	za organiziranje pčelarskih tečajeva	Din	10.450.—
2.	za nabavu pčelarskih knjiga	Din	16.000.—
3.	za nabavu prelaznih košnica	Din	13.000.—
4.	za otkup kaduljina sjemena	Din	600.—
5.	pripomoć pčelarskim organizacijama ili pojedinim pčelarima za poboljšanje pčelinje paše i nabavu potrebnih pčelarskih sprava	Din	26.449.—
	Ukupno	**Din**	**66.499.—**

Primitivni seljački pčelinjak u Posavini

Na području Ispostave pčelarstvo je znatno napredovalo. Podijeljene su pomoći za nabavu 40 vrcala, 15 tijeska za saće, 200 košnica, različnoga manjeg alata, a podijeljeno je nešto gotovog novca.

h) Ribarstvo.

Poslovi pomorskog ribarstva ostali su još uvijek u djelokrugu Ministarstva saobraćaja. Nadležnost za slatkovodno ribarstvo, prenesena je sa Ministarstva poljoprivrede na banovinu Hrvatsku.

Pomorsko ribarstvo. Pomorsko ribarstvo za banovinu Hrvatsku je osobito važno, već i zbog toga, što se ribarstvom bavi oko 20 hiljada profesionalnih i povremenih ribara. Ako se uzme u obzir, da svaki ribar ima samo četiri člana porodice, to znači da od pomorskog ribarstva zavisi život i izvor prihoda za 80 hiljada stanovnika, koji žive u najpasivnijim krajevima banovine Hrvatske.

Prema statističkim podacima od godine 1939. ribarski inventar (lađe, mreže i t. d.) predstavljao je vrijednost od 64,700.000.— dinara, a poprečna vrijednost ulovljene ribe iznosi za posljednjih deset godina preko 39 milijuna dinara godišnje. U vršenju pomorskog ribolova, često se sukobljuju interesi ne samo između ribara sa područja različnih općina već i između ribara sa područja iste općine, u koliko pojedinci ili skupine upotrebljavaju različni način ribolova na pojedine vrste ribe.

Tako na pr. česti je sukob kod ljetnog ribolava na plavu ribu između dosadašnjeg lova plave ribe na svijeću sa mrežama potegačama (trate) i modernog načina upotrebe mreža plivarica. Nadalje, između obalnih ribara sa mrežama stajaćicama i drugim ribarskim alatom za obalni ribolov i motornog ribarenja sa po-

Digitized by Google

vlačnim mrežama (koćarima, tralarima), zatim između ribara sa stajaćim tunolovkama i modernih tunolovaca za lov tune na otvorenom moru i konačno najopravdaniji sukob između ispravnih ribara i ribarskih razbojnika, koji radi svoje neznatne koristi uništavaju velike količine ribe uporabom eksplozivnih sredstava (dinamita). Sva ta suprotna stanovišta očituju se kod svakoga ribarskog sastanka, a najvjernija slika tih suprotnih interesa zapisnički je ustanovljena prigodom ribarske konferencije održane u listopadu 1939. u Crikvenici, a kasnije i na godišnjoj skupštini društva Jadranskih ribara, koja je bila početkom godine 1940. u Splitu.

Dok predstavnici pojedinih načina ribolova traže zaštitu svojih interesa naprama drugim načinima ribolova, kojih oni ne upotrebljavaju, Banska Vlast je uvijek nastojala, da u interesu što većega racionalnoga lova morske ribe, dovede u sklad mogućnost ribarenja i jednih i drugih. Očito je, da najveći dio nesuglasica u vršenju ribolova dolazi zbog zastarjelog propisa Zakona o pomorskom ribarstvu od godine 1922., i zbog nedovoljnoga pomorsko-redarstvenog nadzora nad ribarenjem. Da se to stanje barem donekle popravi, Banska Vlast surađuje s Direkcijom pomorskog saobraćaja u Splitu, kao nadzornom vlasti nad pomorskim ribarstvom. Sporazumno su poduzete potrebne mjere za uspostavu što većeg reda kod ribolova i za suzbijanje upotrebe zabranjenih eksplozivnih i omamljujućih sredstava u ribolovu.

U tu svrhu su pozvana na suradnju sva primorska općinska poglavarstva, sreska načelstva i oružništvo, pomorska financijska straža, a zamoljena je i za suradnju i Hrvatska seljačka zaštita u svim primorskim mjestima. Time u vezi naređena je stroga kontrola svježe ribe, u svim, a osobito u glavnim prodajnim izvoznim mjestima. Ona riba, za koju se ustanovi ili opravdano sumnja, da je ubijena dinamitom ili kojim omamljujućim sredstvom, plijeni se i prodaje uz minimalnu cijenu za prehranu siromašnog pučanstva, a odnosni ribar, koji je ulovio tu ribu ovakvim zabranjenim sredstvima, biva zasluženo kažnjen. Nema sumnje, da će poduzete mjere povoljno utjecati na sređivanje prilika u ribariji, ali potpuni uspjeh u ovoj prijeko potrebnoj akciji, pokazat će se tek onda, kad Ministarstvo saobraćaja stavi na raspolaganje Direkciji pomorskog saobraćaja u Splitu dovoljan broj brzih motornih čamaca sa potrebnim osobljem za vršenje redarstvene pomorske službe nad ribarenjem.

Prema statističkim podacima na području banovine Hrvatske nalazi se 106 ribarskih zadruga. Od tih se nalazi na području bivše Savske banovine 48 sa 1012 članova, a na području Ispostave Banske Vlasti u Splitu 58 sa 2.530 članova.

Kod zadružnih ribarskih ustanova, osnovanih na Hrvatskom Primorju i uzdržavanih sredstvima iz banovinskog proračuna na temelju Pravilnika o unapređivanju riblje trgovine od 12. X. 1937. broj 12987-III-1937., proveden je tokom ove godine temeljiti pregled kod Ribarske zajednice i Tržnice riblje burze (javne dražbovaonice svježe ribe u Sušaku, Zadružne tvornice ribljih prerađevina u Crikvenici i Zadružne riboledane u Senju. Na temelju nalaza o dosadašnjem radu, odmah je obustavljeno poslovanje Ribarske zajednice u Sušaku i Tvornice ribljih prerađevina u Crikvenici, a kod Zadružne riboledane u Senju postavljena je banovinska uprava odlukom Bana od 9. III. 1940. broj 2.666/IV-1940. Za riblju burzu pak, koja stoji pod upravom Gradskog poglavarstva u Sušaku (a za koju bi bio ispravniji naziv »Javna dražbovaonica svježe ribe«) ustanovljeno je da radi posve na korist producenata — ribara, te je svojim savjesnim radom postigla cilj, za koji je bila osnovana godine 1937. Dok su prije ribari bili zavisni od minimalnih cijena koje su im nudili riblji trgovci i pretrglije, danas se sva stigla riba na Sušaku izlaže na javnu dražbu, te se cijena određuje najvišom ponudom. S druge strane ribari iz udaljenijih mjesta ne trebaju lično sa ribom dolaziti u Sušak, kao glavno prodajno mjesto na Hrvatskom Primorju već ribu šalju parobrodom ili kakvim drugim prevoznim sredstvom na adresu burze. Riba se proda najboljem nudiocu i još istog dana obračuna pošiljaču i dostavi mu dobiveni novčani iznos. Riblja burza obavlja taj rad besplatno. Godine 1939. prodano je putem Riblje burze na Sušaku 550.314 kg ribe za ukupni iznos od dinara 3,325.442.30, odnosno uz prosječnu cijenu od 6.15 dinara po kilogramu.

U Crikvenici će se ove godine dovršiti sredstvima banovinskog proračuna za godinu 1940/41. započeta novogradnja Tvornice ribljih prerađevina, pak će se ta zgrada kao i Banovinska riboledana u Senju ustupiti u najam Savezu zadruga Gospodarske Sloge u Zagrebu, koji na zadružnom temelju organizira i preuzimlje u svoje ruke cjelokupni lov i prodaju ribe na Hrvatskom Primorju. U istu se svrhu ustupa Savezu zadruga Gospodarske Sloge u Zagrebu i jedan kamion za prevoz svježe morske ribe u unutrašnjost Banovine, te 11 ribarskih motornih brodova sa snagom od 13 do 36 HP, od kojih se 8 sada nalazi kod pojedinih ribarskih zadruga i ribarskih skupina na Hrvatskom primorju, a tri broda su u gradnji. Većina tih motornih brodova bit će osposo-

Digitized by Google

bljena i za ribarenje sa povlačnim mrežama na otvorenom moru.

U svrhu osposobljenja mlađega ribarskog naraštaja za moderniji način ribolova i za upravljanje motorima na ribarskim brodovima, održan je u jeseni 1939. kod Pomorsko-Trgovačke akademije u Bakru petsedmični ribarsko-strojarski tečaj potporom Banovine od 22.260.— dinara. Na tom tečaju osposobljeno je 17 mladih ribara u vođenju i upravljanju ribarskim motorima.

Osim izvoza konzervirane i poluprerađene morske ribe, izvezlo se je u godini 1939, preko Sušaka u Italiju 140.572 kilograma svježe morske ribe te nešto malo u Njemačku i Madžarsku. Sa srednjeg i južnog Jadrana nema podataka, jer tamo većinom dolaze talijanski brodovi na našu stranu, gdje ribu kupuju i uvoze u Italiju.

Osim domaćeg potroška ribe za prehranu obalnog stanovništva, promet svježom morskom ribom sa zaleđem bio je slijedeći:

Odredište	1938. u običnim sanducima kg	1938. U ledenjacima kg	1938. Ukupno kg	1939. u običnim sanducima kg	1939. U ledenjacima kg	1939. Ukupno kg
Zagreb	133708	210486	344194	82985	241087	324042
Beograd	69631	549	70180	84818	1030	85848
Ljubljana	16842	8228	25070	53343	12717	66060
Maribor	11653	13195	24848	13014	9774	22788
Celje	6547	4179	10726	11082	—	11082
Karlovac	7396	—	7396	4953	—	4953
Novi Sad	2853	—	2853	2331	—	2331
Knin	2027	—	2027	701	—	701
Ogulin	506	—	506	2463	—	2463
Banja Luka	2481	—	2481	2812	—	2812
Subotica	2686	—	2686	2155	—	2155
Sisak	1315	—	1315	1434	—	1434
Novo Mjesto	1413	—	1413	3325	—	3325
Osijek	736	—	736	440	—	440
Zemun	109	—	109	190	—	190
Bjelovar	887	—	887	688	—	688
Prijedor	196	—	196	38	—	38
Jesenice	845	—	845	127	—	127
Črnomelj	20	—	20	—	—	—
Drniš	368	—	368	194	—	194
Rakek	573	—	573	1681	—	1681
N. Gradiška	56	—	56	—	—	—
Zenica	709	—	709	1966	—	1966
Vinkovci	—	—	—	19	—	19
Sl. Brod	77	—	77	—	—	—
Kočevje	109	—	109	73	—	73
Varaždin	1242	—	1242	629	—	629
Bihač	—	—	—	10	—	10
Gospić	7	—	7	—	—	—
Dugaresa	391	—	391	182	—	182
Ribnica	128	—	128	72	—	72
Čuprija	83	—	83	—	—	—
Čakovec	750	—	750	335	—	335
Petrinja	—	—	—	168	—	168
Metković	—	—	—	74	—	74
Zagorje	—	—	—	20	—	20
Split	235	—	235	4106	—	4106
Kranj	425	—	425	602	—	602
Tuzla	—	—	—	59	—	59
Murska Sobota	126	—	126	—	—	—
Laško	147	—	147	—	—	—
Lesić Bled	498	—	498	—	—	—
Litija	243	—	243	16	—	16
Šestanj Topolšice	—	—	—	806	—	806
Sarajevo	—	—	—	1670	—	1670
Bitolj	—	—	—	328	—	328
Tetovo	—	—	—	175	—	175
Pirot	—	—	—	113	—	113
Skoplje	—	—	—	59	—	59
Svilieg	—	—	—	107	—	107
Trstenik	—	—	—	424	—	424
Vrnjačka Banja	—	—	—	76	—	76
Čačak	—	—	—	223	—	223
Zavidović	—	—	—	198	—	198
Bos. Brod	—	—	—	249	—	249
Požega	—	—	—	164	—	164
Doboj	—	—	—	112	—	112
Nikšić	—	—	—	132	—	132
Raznamjesta	118	—	118	476	—	476
Budapest	—	—	—	426	—	426
Klagenfurt	—	—	—	324	—	324
Ukupno	268136	236637	504773	283670	264608	548278

Slatkovodno ribarstvo

Početkom rada banovine Hrvatske prenesena je referada za slatkovodno ribarstvo od Zavoda za primijenjenu zoologiju na Odjel za seljačko gospodarstvo. Odmah se je prešlo na intenzivnije provođenje u život Zakona o slatkovodnom ribarstvu. Počelo se je sa podjelom ribolovnih voda na ribarske revire i odjelke. Do danas su podijeljene ove vode:

1) Dunav, u čitavoj duljini kao granična voda između banovine Hrvatske i Kr. banske uprave Dunavske banovine. On je već i izdan u zakup, pa se prema tome tu već radi sasvim u smislu novoga ribarskog zakona.

2) Granične vode između banovine Hrvatske i Kr. banske uprave Dravske banovine. I te su vode podijeljene na ribarske revire, te se sada čeka da prođe zakonom predviđeno vrijeme, kako bi se mogli dati u zakup.

Podjela ostalih ribolovnih voda na ribarske revire — odjelke nalazi se u tečaju, te je podijeljen Bosut u srezovima Šid i Vinkovci, a radovi se na Savi nastavljaju. Ta je podjela povukla za sobom i osnivanje ribarskog katastra, koji banovina Hrvatska do sada nije posjedovala. Taj se katastar postepeno popunjuje i sređuje već prema izvršenoj podjeli voda. Da bi podaci u katastru bili potpuni, te da se riješi pitanje priznanja ribolovnih prava, sastavljena je komisija stručnjaka, koja će u mjesecu listopadu ove godine započeti svoj rad.

U toku je i osnivanje novoga savjetodavnog ribarskog odbora, koji treba da donese nacrt Uredbe banovine Hrvatske o slatkovod-

Digitized by Google

nom ribarstvu. Ta će uredba biti jedinstvena za cijelu banovinu Hrvatsku, te su u tom pogledu već napravljeni prijedlozi.

Banska Vlast preuzela je od bivše Savske banovine ribogojilište »Podklek« u Turković selu kod Ogulina. Ta je ustanova bila zadužena toliko, da je svaki rad na njoj bio nemoguć. Sada su prilike sanirane i rad se nastavlja normalnim tokom. Učinjene su neke predradnje za podizanje ribogojilišta u Brodu na Kupi. Brod na Kupi je već do sada bio na glasu u domaćim i stranim ribarskim športskim krugovima, jer je uistinu jedinstveno mjesto za uzgoj glavatice, lipana i pastrve.

Na Plitvičkim jezerima postavljen je banovinski ribarski stražar sa svrhom, da se zaštiti ribolov i rakolov. Osim toga uspjelo je povisiti platežne cijene za otkup rakova na ovom objektu za jedan dinar po kilogramu (od 5 na 6 dinara). Taj novac plaća izvoznik direktno seljacima-rakolovcima, a Banska Vlast vrši nad tim kontrolu. U Bunici kod Mostara izvršen je nasad plemenitih rakova, a na jesen će se nasaditi ribom prorijeđene vode Ispostave Banske Vlasti banovine Hrvatske.

Osim redovitih tekućih poslova vršen je nad ribolovnim vodama nadzor, davane su upute i savjeti, sve sa svrhom, da se ta kod nas do sada zapuštena grana seljačkog gospodarstva postavi na racionalnu i zakonsku podlogu.

D) GOSPODARSKA PROSVJETA I BANOVINSKA DOBRA

Sredstva širenja gospodarske prosvjete, koje je Banska Vlast zatekla s danom 26. VIII. 1939. ni izdaleka nijesu pružala mogućnosti za rad u onom opsegu, kako to zahtjevaju stvarne potrebe hrvatskoga seljačkog naroda. Na cijelom području banovine Hrvatske postoji svega 12 gospodarskih škola različnih tipova (jedna srednja, jedna niža dvogodišnja, jedna zasebna, šest seljačkih gospodarskih škola i dvije gospodarsko-kućanske škole, dok je škola za domaćice u Novom upravo dovršena). Imamo dakle otprilike na 500.000 stanovnika tek jednu gospodarsku školu. No ne samo da je broj škola malen, ni njihovo uređenje nije onakvo, kako to odgovara potrebama obuke. Nedostatak zgrada, kako stanbenih za nastavnike tako i gospodarskih, zatim uređaja za izvođenje pokusa, zbirki učila, školskih knjiga, pa i nastavnika, glavno je obilježje sadašnjeg stanja naših gospodarskih škola. Prema tome je Banska Vlast bila postavljena pred skup različnih pitanja, koja zbog same naravi stvari ne mogu da budu riješena naprečac i u kratkom roku. Stoga je ona nastojala, da najprije u granicama novčanih sredstava popravi, obnovi i dogradi one objekte, koji su bili najpotrebniji, kako bi što bolje mogli služiti namijenjenoj svrsi.

Tako su dovršeni radovi na školi u Novom, a započeti odnosno nastavljeni radovi na gradnji stanbenih i gospodarskih zgrada u Petrinji, Derventi, Iloku, Križevcima, Gospiću, Začretju, Požegi, Kaštel Starome, Prozoru, Ostrožcu, Mostaru, Vrani, Murvici, Splitu, Livnu i Tomislav-gradu. Ti radovi stoje oko 5,000.000.— dinara. Kako su mnoge gospodarske škole nosile naslov zasebnih škola, što one zapravo nijesu bile, to su Naredbom njihovi naslovi promijenjeni tako, da oni odgovaraju stvarnom značenju i svrsi škole, a u skladu su s hrvatskim nazivljem.

Da se u osnovi izmijeni sustav gospodarskog prosvjećivanja, izrađen je nacrt nove Uredbe o tome. Nacrt sadržava u sebi odredbe, koje omogućavaju davanje gospodarske poduke najširim narodnim slojevima. U vezi s time reorganizirana je škola u Požegi u dvogodišnju gospodarsku školu, a škola u Iloku u seljačku gospodarsku školu, poput onih u Petrinji i Gospiću.

Jednaka je briga posvećena i stručnom gospodarskom podmlatku, pa je stoga donešena Naredba o jednogodišnjem pokusnom vježbeništvu. Dosada se tim mladim ljudima posvećivalo premalo pažnje. U prvoj godini rada Banska je Vlast poslala na pokusnu vježbu 42 diplomirana agronoma, uz mjesečnu pripomoć od 600 do 800 dinara, dakle gotovo 4 puta više nego što je to bilo prijašnjih godina. Osim toga poslala je nekolicinu na studij u inozemstvo. Jednako tako omogućava Banska Vlast studentima agronomije vršenje dvomjesečne gospodarske vježbe, a svršenim učenicima Srednje gospodarske škole vršenje jednogodišnje školske vježbe. S obzirom na nedostatke i raznolikosti postojećih propisa o polaganju stručnih ispita u gospodarskoj struci, izrađen je nacrt Naredbe o polaganju tih ispita. Tom naredbom ide se za tim, da gospodarski činovnički podmladak pokaže prije konačnog postavljenja temeljito poznavanje gospodarske struke i seljačkog gospodarstva. Donošenjem Naredbe o deputatima, koja je u izradi, uredit će se materijalna strana gospodarskih činovnika i nastavnika na dobrima i školama i tako će se osigurati i za taj posao dovoljan broj sposobnih i mladih ljudi.

Kako za pouku na nižim i seljačkim gospodarskim školama ne postoje školske knjige, to je njihov sastav povjeren poznatim našim i vrsnim gospodarskim stručnjacima, pa će još

Digitized by Google

koncem godine biti dane u tisak prve gospodarske školske knjige. Time će biti uklonjen veliki nedostatak u gospodarskom školstvu.

U proljeće 1940. osnovan je 10-mjesečni stručno-obrazovni tečaj za obrazovanje poslovođa gospodarskih pecara žeste u Božjakovini, koji polaze svršenih 7 srednjoškolaca i 1 diplomirani agronom. Tu akciju pomaže moralno i materijalno centrala za špirit.

Tokom 1939-40. školske godine svršilo je gospodarske škole ovaj broj učenika:

	1939/40.		1940. sada u školi	
	muš.	žen.	muš.	žen.
Srednja gospodarska škola Križevci	36	—	—	87
Niža gospodar. škola (jednogodišnja) Požega	42	—	—	—
Seljačka gospodar. škola Gospić (5 mj. tečaj)	59	—	—	—
„ „ „ Petrinja (5 „ „)	32	—	—	—
„ „ „ Začretje (5 „ „)	32	—	—	—
„ „ „ Ilok (2-godišnja) .	24	—	—	—
„ „ „ Glavica Knin . . .	20	—	—	—
Vrtlarska škola Božjakovina (2-godišnja) . .	15	—	—	—

Osim toga je zimi 1939/40. održan 4-mjesečni zimski gospodarski tečaj na Srednjoj gospodarskoj školi u Križevcima s 38 polaznika, na banovinskom dobru u Modriči 3-mjesečni tečaj s 40 polaznika, na dobru u Livnu 3-mjesečni tečaj s 20 polaznika, a u Kastvu i Derventi održani su 6-tjedni tečajevi za odrasle gospodare.

Nadalje su održani Opći gospodarski tečajevi (3-mjesečni) u ovim mjestima:

Lonja, srez Novska . . . . . 30 polaznika
Marija Bistrica, srez D. Stubica 35 „
Sunja, srez Petrinja . . . . 46 „
Prelošćica . . . . . 25 „

Godine 1939/40. održano je 65 3-mjes. gospodarsko-kućanskih tečajeva sa 1.157 učenica i to u ovim mjestima:

U razdoblju IX.—XI. 1939.

Srez	mjesto	
1. Čazma	Bunjani	17
2. Sv. Ivan Zelina	Sv. Helena	18
3. Križevci	Sv. Helena	16
4. Petrinja	Petrinja	14
5. Karlovac	Venac	16
6. Novi Marof	Ključ	21
7. Sisak	Letovanić	20
8. Djakovo	Viškovci	16
9. Kostajnica	Majur	24
10. Udbina	Mekinjar	17
11. Donj. Stubica	Stub. Toplice	14
12. Petrinja	Kinjačka	17
13. Valpovo	Petrijevci	16
14. Osijek	Erdut	14
15. Vinkovci	Cerna	21
16. Garešnica	Garešnica	18
17. Krapina	Zabok	24
18. Vel. Gorica	Kurilovec	21
19. Glina	Ban. Grabovec	10
20. Virovitica	Suhopolje	12
21. Okučani	Poljane	18
22. Okučani	Okučani	14
23. Jastrebarsko	Kalje	11
24. Daruvar	Sirač	16

U razdoblju I—II i u V—VII 1930.

Srez	mjesto	
25. Novi Marof	Varaždi. Toplice	23
26. Karlovac	Belavići	16
27. Sv. Ivan Zelina	Blažev-dol	20
28. Križevci	Kalnik	15
29. Vojnić	Vojnić	17
30. Gračac	Gračac	11
31. Krapina	Vel. Ves	16
32. Udbina	Visuć	12
33. Pregrada	Horvatska	18
34. Čazma	Cerina	19
35. Djakovo	Semeljci	15
36. Petrinja	Svinica	14
37. Osijek	Čepin	20
38. Virovitica	Bušetina	25
39. Jastrebarsko	Sv. Jana	25
40. Zagreb	Čučerje	17
41. Bjelovar	Gudovac	15
42. Sisak	Pešćenica	20
43. Valpovo	Habjanovci	20
44. Ludbreg	Ludbreg	20
45. D. Stubica	Bistra	21
46. Grubišno Polje	Grbavac	14
47. Daruvar	Uljanik	21
48. Glina	Šibinje	14
49. Kostajnica	Strmen	17
50. Zagreb	Kustošija	18
51. Sušak	Sušak	23
52. Zagreb	Vrapče	15
53. Čazma	Šarampovo gor.	15
54. Krk	Aleksandrovo	22
55. D. Stubica	Lepa Ves	13
56. Krapina	Petrovsko	15
57. Udbina	Podlapac	13

Digitized by Google

58. Čabar	Gerovo	19
59. Osijek	Retfala	8
60. Pregreda	Pregrada	17

Ukupno utrošeno za 60 tečajeva Din 607,463.-

Na području Ispostave Banske Vlasti

1. Brač	Ložište	27
2. Preko	Silba	36
3. Duvno	Tomislav-grad	24
4. Ljubuški	Ljubuški	24
5. Mljet	Govedjari	18

Ukupno utrošeno za 5 tečajeva Din 80.000.—

Ukupno 65 tečajeva sa 1.157 polaznica i utrošeno kredita Din 687.463.—.

		muš. 1939/40.	žen. 1939/40.	muš. 1940. sada u školi	žen. 1940. sada u školi
Gospodarska škola za seoske domaćice	Božjakovina	—	32	—	33
Gospodarska škola za seoske domaćice	Sinj	—	20	—	—
Stalni gospodar. - kućan. 5-mjeseč. tečaj	Gospić	—	40	—	45
Stalni gospodar. - kućan. 5-mjeseč. tečaj	Petrinja	—	29	—	32
Stalni gospodar. - kućan. 5-mjeseč. tečaj	Začretje	—	32	—	36
Stalni gospodar. - kućan. 5-mjeseč. tečaj	Modriča	—	—	—	16

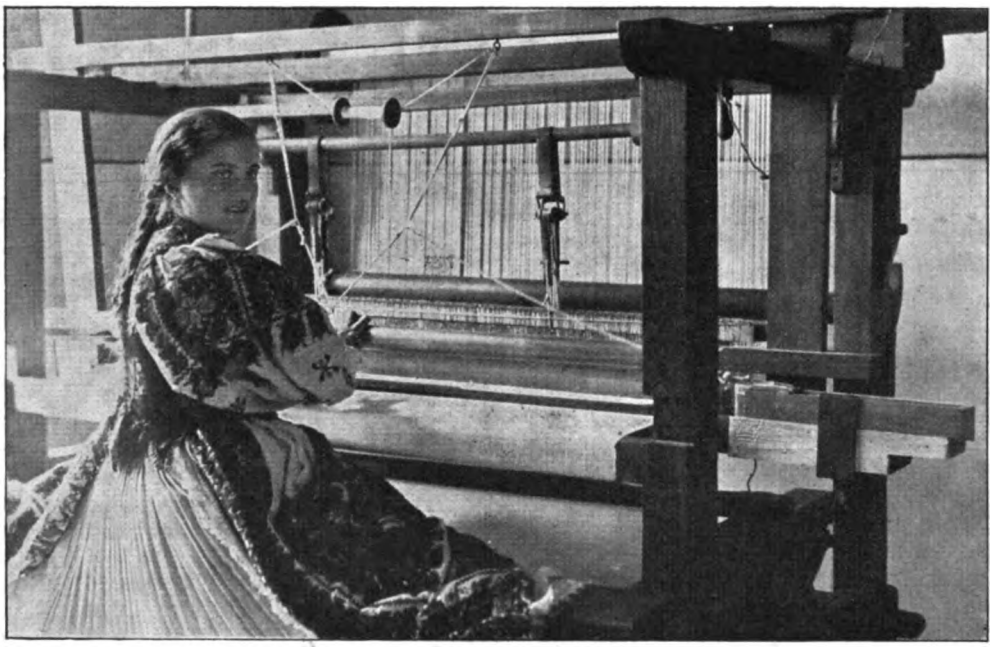

Tkanje na naprednoj tari

Svaka polaznica dobila je vrlo ukusnu spomenicu s hrvatskim narodnim uzorcima.

Osim toga održano je i 12 tkalačkih tečajeva s ukupno 91 polaznicom. Tečajevi se održavaju poglavito u ogulinskom srezu, gdje za njih vlada naročito zanimanje. Tkanje se na naprednoj tari poučava i na svim gospodarsko- kućanskim tečajevima.

Kako je rad na obrazovanju seoske žene već prije bio jači, to je Banska Vlast u ovoj godini nastojala, da ga nastavi i poveća. Tako je išla za tim, da taj rad bude što napredniji i da što više zadovolji stvarne potrebe sela. U tu stvrhu pored ostaloga uradjeno je ovo:

Izrađen je novi pravilnik o polaganju stručnoga učiteljskoga ispita za učiteljice škola za domaćice, prema kojem će učiteljice morati da polažu ispit iz svih predmeta, koji se poučavaju na tim tečajevima, bez obzira, da li su svršile stručnu ili domaćinsku školu. To ima svrhu da učiteljica prouči život seoske žene, a ne samo onaj dio, koji pripada njezinoj struci. Taj Pravilnik je prvi, koji od učiteljica za pouku sela traži i polaganje ispita iz narodoznanstva, bez čega se pravi rad u narodu ne može zamisliti.

Održan je tro-mjesečni stručno-obrazovni tečaj za učiteljice škola za domaćice u Zagre-

Digitized by Google

bu, koje su već uposlene kod ovoga Odjela odnosno kod Ispostave Banske Vlasti u Splitu. Svrha je ovoga tečaja bila upotpunjenje stečenoga školskog znanja učiteljica s osobitim osvrtom na rad na selu. Pri tome se osobito skrenula pažnja na narodoznanstvo, sociologiju sela i pedagogiju, a u svim ostalim predmetima na najvažnije probleme sela i seoske domaćice. Taj su tečaj s uspjehom svršile 42 učiteljice škole za domaćice.

Da bi gospodarsko-kućanska poduka seoske žene uistinu bila stvarna i prilagođena potre-

Gospodarsko-kućanski tečaj u Čučerju (8. I. do 8. IV. 1940.)

bama svakoga pojedinog sela, Odjel je na temelju stečenih iskustava izradio osnovu za reorganizaciju pokretnih gospodarsko-kućanskih tečajeva. Tako će već od 1. IX. o. g. po dva do tri sreza imati jedan inventar i dvije stalne učiteljice, koje će na području dotičnih srezova održavati pokretne tečajeve, a osim toga uvijek će biti pri ruci seoskim domaćicama savjetom oko razumnog vođenja seoskog kućanstva. Osim toga bit će novom organizacijom omogućena najuža suradnja sa Gospodarskom i Seljačkom Slogom, odnosno Seljačkim kolom u srpskim selima.

Naredbom Bana br. 4.907/IV. od 1. III. 1940. preuzeo je Odjel za seljačko gospodarstvo i one gospodarsko - kućanske tečajeve, koji su bili pod Odjelom za prosvjetu. Time je ujedno preuzeo 17 učiteljica i 11 inventara. Danas je prema tome na radu oko gospodarsko-kućanskog prosvjećivanja seoske žene kod ovog Odjela uposleno: Imenovanih učiteljica 72, (od toga u god. 1939/40. imenovano je 26; dakle toliko, koliko je imenovano kroz zadnjih šest godina). Pokusnih vježbenica 35. Ukupni broj učiteljica uposlenih na gospodarsko-kućanskim školama i tečajevima iznosi 107, a broj inventara 42.

Na temelju spomenute Naredbe prešle su pod nadzor Odjela za seljačko gospodarstvo i privatne gospodarske škole za seoske domaćice, kojih ima na našem području 5, a jednako je izdano odobrenje za otvorenje nove privatne domaćinske škole čč. ss. Vasilijanki u Sošicama.

Digitized by Google

Svršenim polaznicama gospodarsko-kućanskih tečajeva i škola podijeljeno je 18 garnitura tkalačkog pribora uz pola cijene (nićanica, brda i čunak). Konačno je polaznicama tečajeva besplatno podijeljeno 800 različnih gospodarskih knjiga.

Za širenje naprednih načina rada služe još banovinska dobra i gospodarske stanice. Neka su dobra sastavni dio gospodarskih škola, a nekoja su samostalne ustanove. Na području banovine Hrvatske postoje sada ova školska i zasebna gospodarska dobra i stanice:

Dobro	Srednje gospodarske škole	u Križevcima .	512 k.j.	
„	Niže gospodarske škole	u Požegi . .	324 „	
„	Seljačke gospodarske škole	u Petrinji . .	64 „	
„	„ „ „	u Gospiću . .	114 „	
„	„ „ „	u Začretju . .	154 „	
„	„ „ „	u Derventi . .	98 „	
„	„ „ „	u Iloku . . .	62 „	
„	„ „ „	u Glavici-Knin .	63 „	
Banovinsko dobro	Božjakovina		1165 „	
„ „	Topolovac kod Siska		3540 „	gosp. pov.
„ „	Vrana, Biograd na moru		1232 „	
„ „	Livno		3496 „	
„ „	Modriča		615 „	
Gospodarska stanica	Biograd na moru		186 „	
„ „	Bugojno (nema vlastite zemlje)			
„ „	Kaštel Stari		8 „	
„ „	Metković		8 „	
„ „	Mostar		41 „	
„ „	Muć		99 „	
„ „	Murvica		53 „	
„ „	Ostrožac		14 „	
„ „	Prozor		46 „	
„ „	Tomislav-grad		36 „	

Ono, što je rečeno za škole, vrijedi i za dobra te gospodarske stanice, jer su i one zatečene u stanju, koje ne može da zadovolji potrebe. Potrebno je dakle u prvom redu postojeće zgrade, naročito staje popraviti, pregraditi pa i posve iznova graditi, hoćemo li, da odgovaraju postavljenoj zadaći. Ovdje treba naročito naglasiti, da se kroz prošlih dvadeset godina gledalo na ove za seljačko i narodno gospodarstvo nada sve važne ustanove kao na posve suvišne, pa su se od njih tražili neki naročiti prihodi, zaboravljajući kod toga, da su to u prvom redu ustanove za širenje gospodarskog znanja i vještine, koje baš kao što i druge takve ustanove ne mogu odbacivati rentu. Osim toga nas te ustanove predstavljaju pred ostalim stranim svijetom. Pa dok se kod drugih naroda u tu svrhu daju potrebna novčana sredstva, kod nas se je prošlih godina — čini se hotimice — išlo za tim, da se ta dobra što više onemoguće u njihovu djelovanju. To će stanje u banovini Hrvatskoj biti u osnovi izmijenjeno, jer ako itko, to seljačka zemlja mora imati uzorno uređena javna gospodarska dobra. U tu se svrhu osim u uvodu već spomenutih najnužnijih popravaka i novogradnja pristupilo izradi Naredbe, kojom će biti određene sve mjere potrebne za stručni gospodarski rad na dobrima pojedinih naših krajeva. Ta dobra imaju postati ognjišta sve gospodarske djelatnosti i gospodarske prosvjete. Izvršenje tog posla bit će raspoređeno na stanoviti niz godina.

Banovina nema u nekim krajevima još potrebne gospodarske stanice. Zbog vrlo skućenih sredstava ne može za sada da pomišlja na osnivanje novih stanica. Jedino je u Kaštel Starome nabavljeno oko 5.300 m² za proširenje tamošnje stanice.

U pogledu velikih dobara Banska Vlast stoji na stanovištu, da postojeća velika dobra zadrži i da ta posluže za umnožavanje sjemena bilja i dobre rasplodne stoke. Ona pak zemljišta nekih dobara, koja su nepotrebna za gore istaknute svrhe, bit će parcelirana. Tako će se postupati sa zemljištem u Vrani (Biograd na moru) i Štakorovcu.

»Zaklada bana Josipa grofa Jelačića«, kojoj pripada plemićko dobro Novi Dvori, namijenjena je kulturnim svrhama hrvatskog naroda. Upravu nad ovom zakladom trebali su preuzeti Hrvatski Radiša ili grad Zagreb ili Nadbiskupija zagrebačka ili Matica Hrvatska. Budući da se pokazalo, da prihodi dobra ne mogu bez znatnih investicija podmirivati korisnike legata, koji su zakladnicom normirani, to su

Digitized by Google

se spomenute institucije odrekle uprave nad ovom zakladom i njoj pripadajućeg dobra, prepustivši je Banskoj Vlasti. Konačno preuzeće još nije izvršeno, dok se ne sredi pitanje legata, a dotle vodi upravu zaklade, koju je postavila Banska Vlast.

E) Provedba agrarne reforme

U sjevernim krajevima

Provedbu agrane reforme u sjevernim krajevima po Zakonu o likvidaciji agrarne reforme na velikim posjedima od 19. VI. 1931. sa njegovim izmjenama i dopunama od 5. XII. 1931. i od 24. VI. 1933. vrše Komisije za likvidaciju agrarne reforme na velikim posjedima sa sjedištem u Zagrebu, Osijeku, Varaždinu i Vukovaru. Velikih posjeda na području banovine Hrvatske uključivši i srezove Ilok i Šid bilo je 183.

U drugoj polovici godine 1939. i prvoj polovici ove godine, Komisije su uglavnom radile na premjeru zemljišta, određenog za eksproprijaciju. Uspjeh je manje zadovoljavajući zbog izvanrednih prilika. Nadalje donose molbene eksproprijocione odluke, na temelju kojih se agrarno zemljište zemljišno - knjižno (gruntovno) prenosi na faktične posjednike t. j. utvrđene agrarne subjekte. Danas nema više nerazdijeljenog zemljišta određenog za eksproprijaciju.

Komisija za likvidacju agrarne reforme u Zagrebu donijela je u tom vremenu 26 eksproprijacionih odluka, koje obuhvaćaju ukupno površinu od 687 jut. zemljišta. Od pravomoćno postalih eksproprijacionih odluka provedeno je u zemljišnim knjigama svega 25 odluka za ukupnu površinu od cca 2131 jut. agrarnog zemljišta. Odobreno je 198 kupoprodajnih ugovora o fakultativnom otkupu agrarnog zemljišta u ukupnoj površini od 115 k. jut.

Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Osijeku donijela je 16 eksproprijacionih odluka za ukupno od 479 jut. 128 čhv. zemljišta. Fakultativno je prodano agrarnog zemljišta 320 jut. 78 čhv. zbog različnih pogrešaka stavljeno je izvan snage 5 eksproprijacionih odluka, pa je donešeno novih 5 odluka za ukupnu površinu od 641 jut. 1350 čhv. Izvršene su identifikacije za donošenje eksproprijacionih odluka, koje se nalaze u izradivanju za 6798 jut. Provedeno je u zemljišnim knjigama 40 pravomoćno postalih eksproprijacionih odluka za ukupnu površinu od 5.890 jut. Dostavljene su nadležnim sudovima radi provedbe u zemljišnim knjigama 33 eksproprijacione odluke s ukupnom površinom od 4.208 jut.

Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Varaždinu donijela je 22 eksproprijacione odluke za površinu od 2208 jut. U svrhu isplate naknade velikim posjednicima predloženo je 26 eksproprijacijonih odluka za površinu od 2777 jut. Sudovima je dostavljeno na provedbu 8 parcelacija.

Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Vukovaru. Eksproprijacionih odluka donešeno je 7 za površinu od 735 jut. Zemljišno-knjižnim sudovima dostavljeno je radi provedbe 5 odluka za ukupnu površinu od 913 jut. Privilegovanoj agrarnoj banci predloženo je 17 provedbenih odluka za ukupnu površinu od 7.740 jut.

U prilogu je iskaz o provedbi agrarne reforme na vel. posjedima, koji sadržava ukupnu površinu svih velikih posjeda, površinu određenu za eksproprijaciju, površinu, koja je fakultativno otkupljena, zatim za koliko jutara ekspropriranog zemljišta su donešene, a za koju se površinu još imaju donijeti eksproprijacione odluke. Također broj agrarnih interesenata, površinu zemljišta ekspropriiranog za gradilišta, kao što i broj na tim gradilištima sagrađenih kuća.

Eksproprijacija šuma.

Na osnovu propisa t. 2. § 24 Zakona o likvidaciji agrarne reforme na području srezova Delnice, Čabar, Sušak, Kastav i Vrbovsko ekspropriirano je od velikog posjeda Thurn Taxis, Ghyczu Dr. Kalmana i Nikole Petrovića šume u ukupnoj površini od 71.857 jut. Od te površine otpalo je na kneza Thurn Taxisa 45.405 jut.

Kako je na tužbu kneza Thurn Taxisa međutim sklopljen između kneza i Kraljevine Jugoslavije sporazum koji je Uredbom od 1. XII. 1939. godine M. s. br. 1566 — sa zakonskom snagom o likvidaciji spora kneza Alberta Marija Lamorala od Thurn Taxisa protiv Kraljevine Jugoslavije pred jugoslavensko - njemačkim mješovitim izabranim sudom —odobren, to je od te površine vraćeno velikom posjedniku 21.991 jut., te prema tome ukupna površina šuma, koja je ekspropriirana za svrhe agrarne reforme u Gorskom Kotaru, iznosi 49.866 j. Sa šumama u Gorskom Kotaru upravljala je privremena drž. uprava ekspropriiranih šuma u Delnicama po Pravilniku o upravi eksproriiranih šuma broj 20753/VIa od 29. ožujka 1934. godine. Odlukom Bana broj 24.612-V od 22. prosinca 1939. ukinuta je ta uprava te je postavljeno Povjerenstvo za likvidaciju eksproriiranih šuma u Delnicama, koje ima u najkraćem vremenu prestati sa radom.

Digitized by Google

Po stavu 9 § 24 cit. zakona u 16 srezova t. j. Varaždin, Ivanec, Krapina, Pregrada, Karlovac, Sisak, Osijek, Valpovo, D. Miholjac, Podr. Slatina, Virovitica, Našice, Pakrac, Požega i Vukovar banovine Hrvatske, te u srezu Darda Dunavske banovine eksproriirano je za 80 kolonija 262, sela i 2 zaselka 24.005 jut. šuma uz odštetu od din. 5,310.763.90, a 3.784 jut. 1065 čhv. bez ikakve odštete s obzirom na sklopljeni sporazum između zainteresiranih stranaka.

U smislu propisa čl. 35. naprijed cit. Pravilnika o eksproriiranim šumama, tim šumama upravljaju Privremene drž. uprave eksproriiranih šuma, koje se sastoje od sreskoga šumarskog referenta i nadležnoga sreskog načelnika. U pogledu tih šuma donesen je Pravilnik dne 27. ožujka 1940. godine pod br. 6380/IV-6.

Intencija je toga Pravilnika, da se izvlaštene šume za pojedina sela i naseobine formiraju tako, da postanu slične ustanove odnosno privatno-pravna lica stojeća pod osobitim javnim nadzorom, kao što su to danas postojeće zemljišne zajednice. Prema tome ide se zatim, da dosadanje Privremene drž. šumske uprave likvidiraju, a upravu da preuzmu sama sela i naseobine, dok će šumsko gospodarenje odnosno stručnu šumsku upravu preuzeti i voditi sreski šumarski referent. Organizacija šumskih zajednica je u tečaju.

Dalmatinski agrar.

Donesena je Uredba broj 1473/IV-6 od 12. siječnja 1940 god. o izmjeni i dopuni zakona od 19. X. 1930 godine. o likvidaciji agrarnih odnosa na području ranije pokrajine Dalmacije, kojom je izmjenjen § 11 cit. zakona o nadležnosti bivšeg Agrarno-pravnog odsjeka u Splitu time, da je Povjerenstvo za likvidaciju agrarne reforme u Splitu postalo I. molbena vlast a Banska Vlast u Zagrebu II. molbena i konačna vlast za slučajeve iz §§ 9 i 10. cit. zakona.

Nadalje donesena je Naredba Bana broj 246/IV-6 Pov. iz 1939. godine od 22. siječnja 1940 godine o osnivanju Povjerenstva za likvidaciju agrarne reforme u Splitu. To Povjerenstvo formirano je i započelo radom 10. lipnja ove godine. Također je donesena odluka o utvrđivanju objekata za banovinsko dobro »Vrana« u srezovima Biogradu n/m i Benkovac, kojom je odlukom određeno za eksproprijaciju odnosno za nadjelbu agrarnih interesenata 1.461 ha 30 ari i 90 m., na kojem je poslu radila komisija Banske Vlasti na terenu tri mjeseca. Rješenje se toga pitanja povlačilo preko 20 godina.

Osim toga Banska Vlast dala je odštampati tiskanice za popis agrarnih interesenata, koje će nadijeliti na Vrani, te je sada u postupku organizacija rada na utvrđivanju agrarnih subjekata.

Po zakonu od 19. X. 1930. o likvidaciji agrarnih odnosa na području predašnje pokrajine Dalmacije, likvidaciju provode agrarni sudovi, koji vode i statističke podatke za slučajeve iz §§ 1, 2 i 3 cit. zakona, dok Banska Vlast čitavu organizaciju ovoga posla financira iz proračuna Odjela za seljačko gospodarstvo.

Bosansko-Hercegovački agrar.

1) Svršeno je beglučkih sporova u I. molbi 602,

2) Provjereno je stečenih begluka radi upisa prava vlasništva u zemljišnim knjigama 217

3) Provjereno je kmetskih selišta radi individualnog upisa vlasništva u zemljišnim knjigama 1137

4) Isplaćeno je na ime odštete zemljovlasnicima 6% begl. obveznica za financijsku likvidaciju agrarne reforme u Bosni i Hercegovini din 3,451.500.—

5) Isplaćeno je na ime odštete zemljovlasnicima u gotovom din 50.667.—.

Zemljišne zajednice

Od 1. IX. 1939 god. do danas odobreni su zaključci 45 zem. zajednica za posvemašnju ili djelomičnu individualnu diobu nekretnina (osim šuma).

Površina nekretnina, koje dolaze u diobu, iznosi 10.715 jut. 971. čhv.

Ove se zajednice nalaze u srezovima: Ludbreg (7), Glina (8), Petrinja (3), Garešnica (1), Šid (1), Podr. Slatina (1), Đakovo (1), Virovitica (2), Varaždin (3), Daruvar (2), Sv. Ivan Zelina (2), Zagreb (1), Čazma (1), Grubišnopolje (1), Vel. Gorica (1), Kutina (1), Vrginmost (1), Križevci (1), Županja (1), Bjelovar (2), Nova Gradiška (1), Vinkovci (1), Prelog (1) i Samobor (1). Iz proračuna banovine Hrvatske za godinu 1940/41. do danas podijeljeno je u ime pripomoći za individualne diobe nekretnina ukupno 75.000.— din.

Prema statističkim podacima sakupljenim do konca 1933. godine te dopunjenim nakon 1. VIII. 1939 god. imade u banovini Hrvatskoj ukupno 2.396 zemljišnih zajednica, od toga 368 neuređenih, koje posjeduju ukupno 1,181.467 jut. nekretnina. Taj posjed predstavlja vrijednost od cca 1 i pol miljarde dinara. Zaduženje zemljišnih zajednica iznosi oko din. 13,000.000. Do danas je što posve, što djelomično individualno podijeljeno 470 zemljišnih zajednica.

c) *Kućne zadruge*

Rješavanje zadružnih predmeta vrši se po zakonu od 9. V. 1889 god. o zadrugama. Po

Digitized by Google

tom zakonu Banska Vlast je vlast druge molbe, dok su prvomolbene vlasti sreska načelstva i zadružni povjerenici. U Otočcu i Kostajnici postavljena su dva zadružna povjerenika.

Prema zadnjem službenom popisu ima u banovini Hrvatskoj još oko 110.000 zadruga sa 170.000 obitelji odnosno 850.000 zadružnih članova, koji žive na 1,222.443 kat. jutra zadružnog zemljišta.

d) *Komasacije.*

Na području banovine Hrvatske nalazi se u tečaju veći broj agrarnih operacija, koje se odnose: a) na komasacije zemljišta; b) na individualne diobe zemljišnih zajednica; c) na razgodbena cijepanja pojedinih zemljišnih zajednica, u kojima je nastala nesloga između pojedinih skupina ovlaštenika; d) na razgodbena uređenja neuređenih zemljišnih zajednica. Komasacijama je svrha grupiranje (skupljanje) seljačkih posjeda, koji su pocijepani na veliki broj zemljišnih čestica, međusobno nepovezanih. Individualnim diobama zemljišnih zajednica s jedne je strane svrha povećanje seljačkih posjeda, a s druge strane privođenje obradi i racionalnom iskorišćivanju velikih površina zemljišta zemljišnih zajednica, koja leže pusta ili se slabo iskorišćuju u zajedničkom gospodarstvu. Razgodbenim cijepanjima je svrha, da se od jedne zemljišne zajednice uredi toliko novih zemljišnih zajednica, koliko imade skupina ovlaštenika, povezanih zasebnim zajedničkim interesima. Razgodbenom uređenju je svrha urediti i utvrditi broj ovlaštenika (ovlaštenja), kao i nekretnina buduće zemljišne zajednice.

Postupak za provedbu ovih operacija propisuje zakon od 22. VI. 1902. o komasaciji zemljišta, a za zemljišne zajednice djelomice i zakon od 25. IV. 1894. o uređenju zemljišnih zajednica. Po spomenutom zakonu o komasaciji zemljišta ustanovljene su zasebne mješovite sudsko-upravne oblasti za provedbu komasacionog odnosno razgodbenog (diobnog) postupka pod imenom komasaciona povjerenstva prve i druge molbe u Vukovaru, Osijeku, Bjelovaru i u Zagrebu. Godine 1925. provedena je reorganizacija tih oblasti na temelju uredbe ministra pravde.

Ocijenivši važnost komasacionog zakona i zadaću komasacionih oblasti na unapređenju narodnog gospodarstva donesena je po osnivanju banovine Hrvatske uredba sa zakonskom snagom od 28. veljače 1940. g. o preustrojstvu komasacionih oblasti i njihovu poslovanju u banovini Hrvatskoj, po kojoj je opet uspostavljeno zemaljsko komasaciono povjerenstvo u Zagrebu kao vrhovna komasaciona oblast pod predsjedništvom Bana ili njegova zamjenika, a na mjesto komasacionih povjerenstva I. stepena osnovana su komasaciona povjerenstva prve molbe. Ban imenuje predsjednika, članove komasacionih povjerenstva obiju molbi i potreban broj komasacionih povjerenika.

Tako preuređene komasacione oblasti preuzele su od bivših komasacionih povjerenstava I. i II. stepena slijedeće radove:

a) 67 komasacija sa površinom od 217.480 jutara, te sa 1.527 km. kanala, koji se izvode u vezi sa komasacijom;

b) 540 individualnih dioba zemljišnih zajednica sa 140.992 jutra zemljišta, koje se imadu individualno podijeliti;

c) 82 razgodbena cijepanja zemljišnih zajednica sa površinom od 36.466 jutara, koje treba razgodbom pocijepati na nove zemljišne zajednice;

d) 27 razgodbenih uređenja zemljišnih zajednica sa 20.841 jutro zajedničkog zemljišta.

Zemaljsko komasaciono povjerenstvo kao vrhovna oblast, usmjeravajući svoj rad u duhu seljačke gospodarske politike, odmah po izvršenoj reorganizaciji, donijelo je više znatnih načelnih zaključaka, kojima se uređuje: trajno osiguranje novih međa i čuvanje tehničkih operata; sastav putne i kanalizacione mreže; način određivanja tehničkih pristojba za izvedbu komasacija i ostalih agrarnih operacija; privremena predaja novog posjeda u komasacionom i diobnom postupku; zaračunavanje uzurpacija u diobnu pripadnost u slučaju, kada su uzurpacije temeljem sudske presude već prije diobe gruntovno prenesene na pojedine ovlaštenike.

Osim toga su izrađene osnove naredaba u smislu Uredbe od 28. II. 1940. g. o preustrojstvu komasacionih oblasti: a) o osnivanju komasacionog fonda, iz kojega će se davati zajmovi i pripomoći komasacionim učesnicima za pokriće komasacionih i melioracionih troškova; b) postupak o novčanom i blagajničkom poslovanju komasacionih oblasti, te o dnevnicama i putnim troškovima osoba, koje posluju u komasacionom postupku; c) o osiguranju stalnog i djelotvornog nadzora nad radom komasacionih povjerenika s naročitim obzirom na potrebu uvedenja jedinstvenog postupka pri izboru privatnih tehničkih vještaka i postavljanju stručnjaka, te s obzirom na postizavanje najveće ekonomičnosti, solidnosti i realnosti poslovanja komasacionih organa u odnosu spram skupnih interesa komasacionih učesnika, kao i o uvjetima, pod kojima će komasacione oblasti u vezi s provedbom opće komasacije zemljišta odobravati ugovore o sastavu novih katastralnih operata za sveukupno područje dotičnih katastralnih općina s intravilanom. Zatim se izraduje osnova uredbe o izmjeni uredbe M. S. br. 3 od 30. XII. 1937. o likvidaciji komasacionih dugova novčanim zavodima: Jugoslavenskoj banci i Prvoj hrvatskoj štedionici.

Digitized by Google

VETERINARSTVO

Opći dio

Organizacijom banovine Hrvatske preneseni su u nadležnost Banovine, među ostalim gotovo svi poslovi iz resora Ministarstva poljoprivrede, dakle i veterinarstvo, koje je bilo u sastavu Ministarstva poljoprivrede. Naredbom o prijenosu poslova poljoprivrede, pa time i veterinarstva, s države na banovinu Hrvatsku, zadržano je u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede:

1. Pripremanje nacrta državnih zakona o općim načelima za suzbijanje stočnih zaraza;
2. Prikupljanje podataka i izvještaja o kretanju stočnih zaraznih bolesti;
3. Izdavanje periodičkih izvještaja o kretanju stočnih zaraza;
4. Izdavanje uvoznih i provoznih dozvola;
5. Inozemna veterinarska služba i
6. Granična veterinarska služba.

Prema tome je u kompetenciji Ministarstva poljoprivrede zadržan tek malen dio poslova veterinarske službe, uglavnom administrativne prirode, nadalje su zadržani i poslovi usko vezani s vanjskom trgovinom, dok je glavni dio veterinarskih poslova — po prilici onaj isti, što ga je imala bivša Kr. hrv. slav. zemaljska vlada — prenesen na Bansku Vlast.

Veterinarska služba vrši uglavnom ove zadaće:

a) Čuva zdravlje životinja korisnih po narodno gospodarstvo;

b) Čuva zdravlje naroda time što suzbija zarazne i nametničke bolesti prenosive od životinja na ljude i što vrši nadzor nad namirnicama životinjskog podrijetla, koje služe čovjeku za život i hranu;

c) regulira promet stokom i stočnim proizvodima u tuzemstvu i sa inozemstvom te vodi nadzor nad njegovim pravilnim odvijanjem;

d) podiže veterinarsko-zdravstvene ustanove, koje služe za očuvanje zdravlja životinja, a posredno i narodnog zdravlja, te za unapređenje narodnog blagostanja (veterinarsko-higijenske ustanove, ambulante, klaonice, krematorij, strvišta i sajmišta);

e) proučava i upoznaje stočarsko-higijenske prilike u zemlji i poučava narod o naprednom i suvremenom držanju i uzgoju stoke, kako bi narod i zajednica imala od stočarstva što veće koristi.

Kako je veterinarstvo u najužoj vezi sa stočarstvom, treba da se o njemu navedu neki opći podaci. S obzirom na kapital, koji predstavlja naše stočarstvo, kao i s obzirom na prihod od njega, valja postaviti stočarstvo u banovini Hrvatskoj na jedno od najistaknutijih mjesta. Računa se, da vrijednost naše stoke prelazi dvanaest milijardi dinara, a godišnji prihod od stočarstva da se kreće oko četiri miljarde dinara. Kako se stočarstvom bavi gotovo svaki seljački dom i kako je ova grana privrede s obzirom na poljodjelsku strukturu naše Banovine, najrentabilnija, razumljivo je, da se je unapređivanju stočarstva oduvijek poklanjala osobita pažnja. Otkako je, međutim, osnovana banovina Hrvatska, ta se je potreba još bolje uočila i nastojanja oko popravka i rentabiliteta stoke još su potencirana. Unapređenje stočarstva i povećanje rentabiliteta, ili drugim riječima, prelaženje od ekstenzivnog na intenzivno držanje, hranjenje i iskorišćivanje stoke, dovodi neminovno do oslabljenja konstitucije i otpornosti. Kako je oplemenjena stoka mnogo sklonija zaraznim, invazionim i drugim bolestima, imperativno je nužno, da se s ovim nastojanjem mora usporedo usavršavati i organizirati bolja veterinarska služba. Ta se je činjenica, zaista, po osnutku banovine Hrvatske pravilno ocijenila i Banska Vlast je punom parom pristupila toliko potrebnoj i davno očekivanoj reorganizaciji i usavršenju veterinarstva i veterinarske službe na svim područjima njene djelatnosti.

Prva odluka u tom cilju bila je povećanje broja veterinara za 70 stručnjaka, i to 50 veterinarskih činovnika i 20 veterinarskih vježbenika-volontera. Nakon toga pristupilo se je odmah sukcesivnom preuzimanju veterinara iz drugih banovina, te postavljanju mladih veterinara, koji su bili bez zaposlenja, iako su već odavna predali svoje molbe. Iz drugih bano-

Digitized by Google

vina preuzeto je 44 veterinara; volontera je postavljeno 26; iz drugih služba postavljeno je 8; penzionirano je 5; unapređeno je 3, a premještenja je izvršeno 55. Na raspoloženje g. Ministru poljoprivrede stavljeno je 11, od kojih 3 na vlastitu molbu. Preuzeti veterinari bili su većinom mladi ljudi, pa su stoga postavljeni po većim i stočarski jačim srezovima sa zadaćom i namjerom, da se kroz nekoliko mjeseci upute u našu službu i prilike na terenu i da se nakon toga postave kod većih općina.

Kao druga i najvažnija odluka u vezi sa reorganizacijom veterinarske službe svakako je donošenje Naredbe o banovinskim veterinarima u službi kod općina od 24. veljače 1940. broj 3047-vet. Ta je Naredba donesena na osnovu pedesetogodišnjeg iskustva, a imperativno je diktirana prijekom potrebom veterinara na selu. Otkako je, naime, uvedeno zaštitno cijepljenje protiv stočnih zaraza, sve se je više očitovalo, da je broj veterinara na terenu premalen. Veterinarska služba može biti narodu korisna u punoj mjeri samo onda, ako je veterinarska pomoć narodu bliza, jeftina, efikasna i skopčana sa što manje teškoća. Pokušaj s kreiranjem općinskih veterinara, kako je to bilo predviđeno prvim Zakonom o uređenju veterinarske službe u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji od 1888. godine — potpuno je neuspio, jer je u više od pedeset godina zaposleno kod općina tek 7 veterinara, i od tih su četvorica u službi tek jednu do dvije godine. Ako se je, dakle, htjela zadovoljiti ta prijeka potreba za očuvanje naše narodne imovine, nije preostalo drugo, nego ovo pitanje riješiti na ovakav način. Ti rajonski veterinari postavljaju se kod jedne općine s djelokrugom od dvije, tri i više općina. U tom rajonu vrše oni cjelokupnu veterinarsku službu; tako narod lakše dolazi do veterinarske pomoći, jer ih je više i jer su narodu bliži i jer se mnogo uštedi na prevoznim troškovima. Ti prevozni, odnosno putni troškovi, predstavljaju znatan problem, budući da veterinari u većini slučajeva moraju ići na lice mjesta k oboljeloj stoci, a što je sasvim obrnuto nego kod liječnika, kojemu većina pacijenata dolazi u ordinaciju.

Na osnovu te Naredbe postavljena su do sada 22 veterinara kod općina, a u najskorije vrijeme bit će postavljani dalji veterinari, koji su već svršili svoju pripravnu službu kod sreskih načelstava. Nema sumnje, da se je na ovaj način znatno uznapredovalo u nastojanju, da se veterinarska pomoć i služba učini socijalnijom i korisnijom.

Treća je značajna stečevina banovine Hrvatske, što je omogućeno proširenje i kompletiranje postojećih veterinarskih proizvodnih zavoda, Bakteriološko-serološkog zavoda u Križevcima i Veterinarske eksperimentalne stanice u Zagrebu, sa svima odjelima produkcije cjepiva i lijekova pa i onim, koje prije nijesu imale, niti su ih pod prijašnjim prilikama mogle osnovati. Bakteriološki i serološki zavod u Križevcima, koji se je od osnutka bavio samo dijagnostikom, proširen je već 1922. g. na proizvodnju svih cjepiva protiv stočnih zaraza — osim cjepiva protiv svinjske kuge i slinavke i šapa. Kasnija nastojanja, naročito tokom godina 1933 do 1938, da se taj zavod proširi i na produkciju tih cjepiva — nijesu uspjela. Nakon osnutka banovine Hrvatske rad toga zavoda je odmah proširen i s obzirom na ovu vrstu produkcije.

Veterinarska eksperimentalna stanica u Zagrebu proširila je i pojačala svoju proizvodnju s novim preparatom proti želučanih i crijevnih nametnika kod konja i s nekoliko vrlo korisnih preparata za liječenje ovaca i koza u masama.

Iako su ove veterinarske ustanove s obzirom na proizvodnju lijekova i cjepiva u cijelosti ispunjavale svoje dužnosti prema narodnom stočarstvu, osnovan je u svrhu daljnjeg pojeftinjenja tih artikala i radi koncentracije cjelokupne proizvodnje humanih i veterinarskih lijekova i cjepiva — »Naredbom od 3. lipnja 1940. broj 20056-X.« — Banovinski zavod za proizvodnju lijekova biološkog i kemijskog sastava«. U veterinarskom odjelu toga zavoda sjedinit će se produkcioni odjeli Bakteriološko-serološkog zavoda u Križevcima i Vet. eksperimentalne stanice u Zagrebu. Proizvodit će se svi potrebni serumi i cjepiva, jednako za svinjsku kugu i slinavku i šap, kao i najpotrebniji kemo-farmaceutski preparati. Osim toga je u okviru tog zavoda predviđena i jedna veledrogerija, koja će voditi brigu o jeftinijim nabavkama kemikalija i lijekova iz inozemstva, s kojim će također snabdjevati banovinske ustanove, a po potrebi i narod neposredno, u koliko se za to pokaže opravdana potreba. Time je riješen veoma složeni kompleks pitanja, a sve u svrhu, da se narodu dadu što bolji i što jeftiniji lijekovi.

Odlukom Banske Vlasti od 21. prosinca 1939. broj 26687-vet. osnovana je u okviru Bakteriološkog i serološkog zavoda u Križevcima, »Stanica za suzbijanje jalovosti i raznih uzgojnih bolesti kod mlade stoke.« U tu svrhu je postavljen specijalni stručnjak, koji je započeo s terenskim i laboratorijskim poslovima.

Kao dalji akt u poslu reorganizacije veterinarske službe propisana je Naredba o polaganju stručnih ispita veterinara u banovini

Digitized by Google

Hrvatskoj od 10. siječnja 1940. broj 2988-vet. Do sada su bili dužni ovaj ispit polagati samo veterinarski vježbenici u državnoj i banovinskoj službi, ali kako i gradski i općinski veterinari vrše mnoge poslove javno-upravne prirode, to je ovom Naredbom određeno da su taj ispit dužni polagati svi veterinari-činovnički vježbenici — u javnoj službi. Tim ispitom oni stiču pravo na činovničko mjesto u javnoj službi na području banovine Hrvatske. Ispit polažu odsele samo pripadnici banovine Hrvatske, i to pred ispitnim povjerenstvom koje određuje Ban. Po ovoj Naredbi položilo je taj ispit 14 kandidata.

I. Stočne zaraze

Unatoč velikim vremenskim nepogodama i vrlo slaboj prehrani stoke u zimskim i proljetnim mjesecima, nije bilo velikih gubitaka od opizootija, invazija i organskih bolesti. Zarazne i invazione bolesti, u razmjeru prema broju stoke, javljale su se u većini slučajeva samo sporadički, te u ni jednom slučaju nije došlo do pojave zaraze u epidemiološkom smislu, osim u nekoliko slučajeva kod slinavke i šapa, ali ni od nje nije bilo većih šteta.

Brojčano stanje domaćih životinja u godini 1939. bilo je slijedeće: 392.665 konja, 44.950 magaraca i mazga, 1,189.441 goveda, 837.470 svinja, 2,000.862 ovaca, 282.679 koza, 5,885.597 živadi i 175.415 košnica.

Povoljno zdravstveno stanje stoke uglavnom se ima pripisati hitnoj i energičnoj intervenciji veterinarskih vlasti i tome, što je Banska Vlast u svakom slučaju stavljala na raspolaganje sva potrebna sredstva, različna cjepiva, raskužna sredstva i slično, bez čega se uspješno suzbijanje zaraza ne bi moglo ni zamisliti.

U pogledu kretanja stočnih zaraza i posla oko njihova suzbijanja u izvještajnoj godini treba izvijestiti ovo:

A. B e d r e n i c a. Premda se ta zaraza na području cijele Banovine može označiti kao stacionarna, pojavljivala se je ona većinom sporadički, te gubici zbog nje nijesu bili suviše osjetljivi. Redovito odmah nakon pojave zaraze, bilo je provedeno zaštitno cijepljenje na trošak Banovine u zaraženim i ugroženim dvorištima, pa je tim cijepljenjem i provođenjem veterinarsko-redarstvenih mjera uspjelo zarazu već pri prvoj pojavi ograničiti i ugušiti. Prema službenim podacima pojavila se ova u 348 dvorišta na 389 goveda, 32 konja, 36 ovaca i 6 svinja. Od oboljelih je uginulo 329 goveda, 32 konja, 36 ovaca i 6 svinja.

Suzbijanju te zaraze posvećuje se osobita pažnja, i to ne samo zbog štete koju ona zadaje našem stočarstvu, nego i zbog ozbiljne opasnosti, koja od bedrenice prijeti zdravlju i životu ljudi.

B. Š u š t a v a c. Ta se je zaraza pojavljivala samo sporadički i ustanovljena je u 95 dvorišta na 97 uginulih goveda.

C. S l i n a v k a i š a p. Ta je zaraza u zadnje dvije godine zauzela golemi opseg i nanijela narodnom gospodarstvu milijunske štete; međutim, u izvještajnoj se je godini pojavila tek u nekoliko srezova, i to u manjem opsegu, pa nije u ni jednom slučaju nanijela kakove veće štete. Kao efikasno sredstvo protiv te zaraze, pokazalo se pored tradicionalnih veterinarsko-redarstvenih mjera još i cjepljenje s novom vakcinom t. zv. adsorbat-vakcinom, koju su proizvodili Bakteriološki-serološki Zavod u Križevcima i Eksperimentalna stanica u Zagrebu. Ova cijepljenja provode se tako, da se oko ognjišta, gdje se pojavi zaraza cijepe sva goveda i svinje, kako se ne bi zaraza dalje raznosila. Na taj način cijepljeno je u izvještajnoj godini oko 7.500 goveda, 1.500 svinja i oko 300 ovaca.

Zaraza se je pojavila u 1.500 dvorišta, a oboljelo je od nje oko 4.500 goveda, 3.000 ovaca i 2.700 svinja. Uginulo je 36 goveda i 45 svinja i to većinom telad i odojci, dok je ostala stoka ozdravila.

D. S a k a g i j a. Toj zarazi kao najopasnijoj po zdravlje konja, a i ljudi, bila je posvećena osobita pažnja, te su redovito kod pojave zaraze, a i kod pojave same sumnje, poduzete najstrože mjere. Ustanovljena je u 4 dvorišta na 6 konja, pa su svi kao neizlječivi i opasni po svoju okolinu utamanjeni.

E. O v č e b o g i n j e. Pojavile su se samo u 3 dvorišta na 22 ovce, od kojih su 4 uginule.

F. S v i n j s k a k u g a. To je stacionarna zaraza na području cijele Banovine, koja nanosi najveće štete našem svinjogojstvu. Stoga se suzbijanju te zaraze posvećuje najveća briga. Toj se brizi može pripisati, da su unatoč velikom raširenju te zaraze, gubici i štete ipak razmjerno mali, pa se baš kod suzbijanja te zaraze veterinarska služba pokazala vrlo efikasnom. Pored veterinarsko-redarstvenih mjera, suzbija se ta zaraza simultanim cijepljenjem. Radi visokih cijena cjepivu u prijašnje vrijeme, mogli su se ovom tekovinom znanosti poslužiti tek imućniji stočari, a siromašniji nijesu mogli snositi troškove oko zaštićivanja svojih svinja, pa su i najviše stradavali. Banska Vlast poduzela je sve, što je mogla, da se cijena tome cjepivu snizi, u čemu je i uspjela. Iz svojih je sredstava nabavila i podijelila srezovima 2.000 litara seruma i odnosnu količinu virusa za besplatno cijepljenje svinja siromašnih stočara, koji inače ne bi bili kadri, da

Digitized by Google

svoje svinje zaštite iz vlastitih sredstava. Na taj je način pocijepljeno oko 60.000 svinja. Za nabavu ovoga cjepiva utrošeno je 560.000 dinara. Na suzbijanje, te zaraze i na zaštitno cijepljenje protiv nje, Banska Vlast troši najveći dio sredstava, koja su joj osigurana za račun suzbijanja stočnih zaraza.

Ta se je zaraza pojavila u 1.475 dvorišta, oboljelo je 3.877, a uginulo je 1.879 svinja, dok su sve druge pravovremenim cijepljenjem spašene. Ovdje se mora naročito istaknuti, da Banska Vlast kod svake pojave svinjske kuge daje na svoj trošak pocijepiti sve svinje u zaraženim i ugroženim dvorištima tako, da posjednik nema nikakvog troška ni za veterinara ni za cjepivo, pa je svakako u interesu svakog držaoca svinja, da pojavu bolesti ne zataji već da je najhitnije prijavi sreskom načelstvu odnosno uredovnom veterinaru.

G. Vrbanac kod svinja. Pojavio se je u 185 dvorišta na 281 svinja, od kojih je 92 komada uginulo, dok su druge ljekovitim cijepljenjem izliječene.

H. Kolera peradi. Pojavila se je u 153 dvorišta, obolilo je 2.500, a uginulo 1.844 komada.

I. Bjesnoća pasa i drugih životinja. Ova zaraza uvelike ugrožava zdravlje i život ljudi i životinja, pa ide među one, kojima se mora — baš radi opasnosti po ljudski život — posvećivati najveća pažnja. Zbog držanja velikog broja nepotrebnih pasa i zbog postupka nesavjesnih držaoca pasa, postoji velika mogućnost širenja te zaraze. Stoga se kod suzbijanja te zaraze mora više puta posegnuti za mjerama, koje nijesu u skladu sa interesima vlasnika pasa. U mjestima, gdje se je bjesnoća češće i na više životinja pojavljivala, određivalo se je ubijanje svih pasa, koji se skiću, kao i onih, koji se ne drže na vezu. Iskustvo je pokazalo, da se samo takovim drakonskim mjerama može stati na kraj širenju te opasne zaraze. U nekim srezovima provodilo se je i zaštitno cijepljenje pasa cjepivom, koje proizvodi Vet. eksperimentalna stanica. Ta su se cijepljenja vršila uvijek na teret javnih sredstava, a budući da je i to cjepivo dosta skupo, nijesu se mogla ni vršiti u velikim dimenzijama; naravno da kod tako ograničenog cijepljenja ne mogu ni rezultati biti efikasni, kako bi to trebalo biti.

Bjesnoća se pojavila na 472 psa i mačke, 35 goveda, 16 konja i 63 svinje. Za to vrijeme nagrižen je od bijesnih pasa 381 čovjek i 604 životinje.

II. Cijepljenje

Pored veterinarsko-redarstvenih mjera ide cijepljenje stoke protiv stočnih zaraza među najsigurnija sredstva za suzbijanje, pa se ono u pravilu vrši preventivno, a kod pojave zaraza i ljekovito.

Banska Vlast nastoji, da u svojim zavodima proizvodi najpouzdanija cjepiva, a ujedno im obaljuje cijene, da bi bila pristupačna i najsiromašnijim stočarima. U izvještajnom razdoblju cijepljeno je na području banovine Hrvatske: a) protiv bedrenice 161.500 goveda, 5.716 konja i 12.293 ovaca; b) protiv svinjske kuge 175.166 svinja, od toga na teret Banovine oko 60.000 komada. Prema tome cijepljeno je na teret banovinskih sredstava 30% od svih ukupno cijepljenih; c) protiv šuštavca cijepljeno je 1316 goveda; d) protiv vrbanca 18.217 svinja.

Pored ovih zaštitnih cijepljenja, cijepljeno je još ljekovito, odnosno od nužde 24.698 grla domaćih životinja. Dijagnostička cijepljenja vršena su na 15.000 konja, od kojih su bila 3 pozitivna, a za utvrđenje tuberkuloze izvršeno je cijepljenje na 2.929 goveda, od kojih su 73 bila pozitivna. Prema tome je ukupno cijepljeno oko 280.000 životinja. Kod suzbijanja stočnih zaraza igra veliku ulogu neškodljivo uklanjanje leševa i otpadaka od uginulih životinja, a s tim je u uskoj vezi uređenje strvišta, živodernica i postavljenje živodera. Tom je pitanju posvećena ponovna pažnja, pa je izrađen pravilnik, po kome će općine biti dužne urediti na svom području takove institucije i postaviti živodere. Konačnim uređenjem toga pitanja ispunit će se jedan veliki nedostatak pri suzbijanju stočnih zaraza, koji se povlači već od mnogo godina unatrag.

III. Invazione bolesti

Različni nametnici prouzrokuju našem stočarstvu goleme štete, pa je suzbijanju tih štetočina posvećena potpuna pažnja. Zbog velike nestašice stočne hrane i prehrane sa zamuljenom i pokvarenom hranom, pojavili su se kod konja nametnici u probavnim organima u velikim masama, pa je s te strane nastala za naše konjogojstvo velika pogibelj. Prema podacima pojedinih srezova uginulo je zbog tih nametnika oko 6.000 konja. Da bi se tom zlu stalo na put, izvršeno je na teret Banske Vlasti individualno liječenje na 29.000 konja. Liječenje je izvršeno s lijekom »Crvomor«, koji proizvodi Veterinarska eksperimentalna stanica. Na taj način uspjelo je spasiti u najsiromašnijim krajevima konjski materijal, koji reprezentira milijunske vrijednosti.

Velike poplave pogodovale su i širenju metilja, tog opasnog nametnika, koji je prije govedarstvo i ovčarstvo naprosto decimirao. Da bi se naši stočari s te strane sačuvali, poduzeto je pravodobno liječenje goveda i ovaca

Digitized by Google

s lijekom »Protumetilj«, kojeg također proizvodi Veterinarska eksperimentalna stanica. Kako je spomenuti lijek u banovinskoj proizvodnji vrlo jeftin, može ga lako nabaviti svaki stočar. Banska Vlast je iz svojih sredstava podijelila siromašnim stočarima 153.040 kapsula za goveda i 189.250 kapsula za liječenje ovaca. Osim toga liječeno je oko 9.600 ovaca i koza protiv plućnih vlasaca, jednako sve na teret banovinskih sredstava.

IV. Veterinarske ambulante

U krajevima, u kojima je razvijeno intenzivno stočarstvo, a poglavito, gdje se uzgajaju plemenitije vrste konja i goveda, nije dovoljno samo suzbijati zarazne i nametničke bolesti, nego se često javlja potreba veterinarske intervencije kod različnih organskih oboljenja te pružanja pomoći kod teških poroda, porođajnih bolesti, bolesti kopita, očiju i t. d. Liječenje organskih bolesti skopčano je s nekim teškoćama, pa u koliko praktični veterinar ne raspolaže s dovoljnim i prikladnim prostorom, koji je za intervenciju potreban, te u koliko nema na raspolaganje potrebita utenzilija — ne može uvijek u danom slučaju pružiti efikasnu pomoć, te zbog toga često dolazi do nepotrebnih i teških gubitaka, koji su skopčani s uginućem vrijedne životinje. Da bi se moglo uspješno, brzo i stručno intervenirati u takovim slučajevima, počelo se je s osnivanjem stočnih ambulanata, koje za veterinarstvo znače ono, što u humanoj medicini predstavljaju bolnice. Naravno, da takve ambulante ima smisla podizati samo u krajevima s intenzivnim stočarstvom, kako bi mogle biti u punoj mjeri iskorišćene. U takvim ambulantama rade banovinski veterinari; snabdjevene su instrumentarijem, lijekovima i utenzilijama iz banovinskih sredstava i prema tomu imaju služiti svima jednako, radilo se o bogatom ili siromašnom stočaru. Najsiromašnijim stočarima liječi se stoka besplatno, siromašnijima uz nisku cijenu, a imućnijima uz umjerenu cijenu. Ubrani novac ulazi u banovinsku blagajnu, a služi za uzdržavanje postojećih i podizanje novih ambulanata. Takova jedna ambulanta organizirana je u Oborovu, srez Dugo Selo, još 1937. godine. Pokazalo se je, da kolikogod ta ambulanta još nije iskorišćena u punoj mjeri, s obzirom na njen smještaj, da je ona ipak donijela velike koristi za stočarstvo onoga kraja i za gospodarstvo tamošnjeg pučanstva. Ponukana dobrim rezultatiam rada stočne ambulante u Oborovu odlučila je Banska Vlast izgraditi još niz takovih ambulanata u drugim stočarskim središtima naše Banovine. Tako je u tečaju prošle godine dovršena i stavljena u pogon stočna ambulanta u Lekeniku, a dovršene su predradnje za gradnju ambulanata u Sv. Ivanu Žabno, Kloštar Ivaniću i Otoku — za koje će Banska Vlast jednako pridonijeti izdašnu pripomoć, budući da su sredstva u tu svrhu već osigurana. Istodobno je izrađena osnova za izgradnju većih veterinarskih ustanova, koje bi imale zadaću provoditi organizaciju i kontrolu oko suzbijanja i ugušivanja zaraznih i invazionih bolesti u pojedinim većim krajevima Banovine, a u kojima bi bila istodobno organizirana i dijagnostika zaraznih bolesti i kontrola živežnih namirnica animalnog podrijetla.

V. Promet sa stokom

Promet sa stokom bio je i u ovoj godini živahan i u stalnom porastu prema prošloj godini, a s obzirom na veliku potražnju stoke iz inozemstva i tuzemstva, promet je znatno povećan. Prema tome su i cijene za živu stoku porasle prosječno za 30—40%, a uvođenjem bezmesnih dana — cijene su se na toj visini i stabilizirale.

Izvoz je kretao tako, da je najviše goveda i teladi izveženo u Njemačku i Italiju, konja — naročito za klanje — u Francusku i Belgiju, a živih svinja u Česko-moravski protektorat, Njemačku i Italiju.

Izvoz stoke regulira Direkcija za spoljnu trgovinu na taj način, da se daju izvozne dozvole. Među eksporterima vrši vidnu ulogu Gospodarska Sloga.

Iz donje tabele razabire se promet sa stokom za tuzemstvo i inozemstvo, i to u poredbi s 1938. godinom, kao i s iskazanim viškom u izvještajnoj godini.

Otpremljeno stoke željeznicom u 1939/40. godini.

u inozemstvo

goveda	teladi	konja	svinja	ovaca
28.377	9.072	12.733	18.870	1.342

u tuzemstvo

goveda	teladi	konja	svinja	ovaca
47.116	20.389	6.217	252.302	19.093

Otprema stoke željeznicom u 1938. godini.

u inozemstvo

goveda	teladi	konja	svinja	ovaca
16.074	4.264	8.335	16.155	809

u tuzemstvo

goveda	teladi	konja	svinja	ovaca
22.284	10.339	908	94.450	16.000

Digitized by Google

Više otpremljeno u godini 1939/40.

u inozemstvo

goveda	teladi	konja	svinja	ovaca
12.303	4.808	3.398	2.715	533

u tuzemstvo

goveda	teladi	konja	svinja	ovaca
24.832	10.050	5.309	157.852	3.093

VI. Promet sa stočnim proizvodima

Promet s mesom, mesnim preradevinama i sirovinama također je znatno povišen. To je usko povezano s velikom potražnjom sa strane zaraćenih država u Evropi.

Svježe govede i konjsko meso otpremano je u Francusku i Belgiju, svježa svinjetina, slanina i mast u Njemačku, Italiju i Češkomoravsku. Zaklana perad otpremana je u Italiju, Njemačku, Francusku i Švajcarsku, a purani u Englesku. Promet sa stočnim preradevinama odvija se na temelju izvoznih dozvola Direkcije za spoljnu trgovinu, a stoji pod nadzorom nadležnih veterinara, kojima je dužnost paziti, da se u inozemstvo otpremaju samo takovi proizvodi, koji su sa zdravstvenog stanovišta bezprijekorni, a po kvaliteti zadovoljavajući, čime se izbjegavaju sve smetnje u trgovini s inozemstvom. Taj se je posao odvijao dosta dobro, jer našim transportima u glavnom nije bilo ozbiljnih prigovora. Kako banovina Hrvatska ima dovoljan broj uređenih eksportnih klaonica, to iz ekonomskih razloga favorizira izvoz zaklane stoke. Prednost ovakvog izvoza pred izvozom žive stoke je: zaposlenje domaće radne snage, iskorišćivanje kapaciteta klaonica i uređaja za smrzavanje, iskorišćivanje željezničkog parka, naročito vagona - hladionika, višak u produkciji kože, i napokon ostaju u zemlji rogovi, papci, dlake, čekinje, kosti, crijeva i svi otpatci, koji se iskorišćuju i onda izvoze .

Iz niže navedenih podataka vidi se naš povećani izvoz mesa, mesnih preradevina i sirovina. U izvještajnoj godini izveženo je, naime, više nego u godini 1938. po pojedinim artiklima, kako slijedi govedine 2,200.000 kg; svinjetine 2,360.000 kg; slanine 837.000 kg; masti 1,020.000 kg; iznutrica 151.000 kg; sirovina (koža, dlaka i t. d.) 58.000 kg i zaklane peradi 88.000 kg.

Konjskog mesa izveženo je 126.000 kg, što odgovara, po prilici, broju od 1.000 živih konja, koji su manje više nesposobni za rad i rasplod te u današnjim prilikama predstavljaju za naš narod pravi balast. Taj je izvoz kod nas nešto novoga, ali nam je vrlo dobro došao.

VII. Higijena i kontrola živežnih namirnica animalnog podrijetla

Higijeni živežnih namirnica, a pogotovu onih animalnog podrijetla, posvećena je u svim kulturnim državama svijeta sve veća briga. To je i razumljivo, kad se uoči, da su zdravlje i život čovjeka vrijednosti, koje se ne mogu ničim nadoknaditi, a koje su vrijednosti stalno izložene najvećoj opasnosti zbog užitka loših i pokvarenih živežnih namirnica; pogotovu je velika opasnost od pokvarenih i štetnih namirnica životinjskog podrijetla. Te namirnice, meso i mesni proizvodi, mlijeko i mliječni proizvodi, perad, divljač, ribe, raci, školjke, jaja i drugo — kolikogod su s obzirom na ishranu pučanstva visoko vrijedne i nama mile, mogu kriti u sebi uzročnike najopasnijih zaraznih i nametničkih bolesti, te otrove, koji odoljevaju i visokoj i niskoj temperaturi. Ta opasnost biva još očiglednija, kad se uoči, da ima niz opasnih zaraznih i nametničkih bolesti od kojih oboljevaju domaće i divlje životinje i koje se hranom — mesom i mesnim proizvodima, mlijekom i mliječnim proizvodima — mogu veoma lako prenijeti i na čovjeka, ugroziti mu ne samo zdravlje, nego i sam život. Ta mogućnost dolazi do potpunog izražaja pogotovo tamo, gdje nije valjano organizirana kontrola živežnih namirnica i gdje je kulturno-moralni standard na niskoj razini. Mesom jedne od nužde zaklane bedrenične životinje može se zaraziti, od zaraze oboljeti i umrijeti na desetke ljudi a isto tako mlijekom, maslacem ili sirom od tuberkulozne krave ili životinje bolesne na trovanju krvi, trihinozi i slično. A nije rijetko kod nas, da se u nuždi zakolje i bolesna životinja, samo da bi se prodajom mesa spasilo, što se spasiti dade.

Da bi se ovakvi slučajevi, koji se dosta puta svršavaju teškim posljedicama — spriječili, uvedeno je obligatno pregledavanje stoke za klanje u živom stanju, a nakon klanja — pregled mesa. To čine veterinari, a gdje takovih nema, tamo naročiti »pregledači stoke i mesa«. Ti su potonji kvalificirani laici, a tu svoju kvalifikaciju stiču na naročitim tečajevima u Zagrebu, koji svršavaju ispitom za osposobljenje.

Kako se klanjem, gulenjem kože, raskomadanjem i sječenjem mesa mogu raznositi klice zaraznih bolesti, oduvijek se je nastojalo, da se sve klanje stoke skoncentrira u klaonici gdje je olakšan stručni pregled i gdje se rasijane klice bolesti i zaraza mogu lakše i sigurno raskužnim sredstvima uništiti.

Ovo je glavni razlog, što se je pitanju osnivanja javnih i privatnih klaonica posvetila naročita pažnja i što Banska Vlast iz svojih

Digitized by Google

sredstava podupire podizanje ovakvih higijenskih ustanova u općinama i selima. Općine se stalno potiču da porade na tom pitanju i svagdje, gdje se pokaže razumijevanje i prava volja, priskače Banska Vlast u pomoć i djelom i materijalnim sredstvima. Izašilju se stručnjaci, veterinari i tehničari radi izbora mjesta, određivanja dimenzija i davanja drugih potrebnih uputa. U krilu Banske Vlasti izrađuju se nacrti i troškovnici za samu gradnju, a daju se i detaljne upute za unutarnje uređenje.

Na taj način uspjelo je u posljednih par godina izgraditi i urediti nekoliko uzornih klaonica, kao što su u Ivancu, Topuskom, Čazmi, Podr. Slatini, slunju, Gerovu i Vrbiku, a projektirane su još izgradnje na Plitvičkim Jezerima, Rabu, Bos. Šamcu itd. Još su uz pripomoć Banske Vlasti i opć. veterinarskih zaklada adaptirane i proširene klaonice u Lipiku, Jastrebarskom i Crikvenici.

Na području banovine Hrvatske ima javnih i privatnih klaonica, javnih u gradovima, većim sreski mmjestima i većim općinama, a privatnih ponajviše po selima. Te klaonice služe redom za klanje stoke za domaću potrošnju, dok za izvoz zaklane stoke, mesnih prerađevina i stočnih sirovina služe t. zv. eksportne klaonice. Takvih eksportnih klaonica ima na našem području lijepi broj, a nalaze se u Zagrebu, Sesvetama, Zaprešiću, Vrbovcu, Petrinji, Karlovcu, Varaždinu, Čakovcu, Bjelovaru, Osijeku i Šidu.

U većim potrošačkim mjestima, lječilištima, sanatorijima, gdje inače veterinar nema svoje sjedište, određeno je, da stalno odnosno za vrijeme sezone, vrše pregled stoke i mesa obližnji veterinari iz središta sreza ili iz susjedstva; tako je u Varaždinskim Toplicama, Topuskom, Plitvičkim Jezerima, Klenovniku i Stenjevcu.

U manjim općinama i selima gdje nema veterinara, povjeren je taj nadzor pregledačima laicima, koji su pohađali i uspješno svršili tečaj za pregled mesa. Tečaj za obrazovanje laika pregledača stoke za klanje i mesa za javni potrošak drži se u Zagrebu već kroz 4 godine, i to na Gradskoj klaonici na trošak Banske Vlasti. Tečaj traje mjesec dana, polaznici moraju biti pismeni i stari od 25—40 godina; šalju ih općine ili općinski odbori; prehranu, stanovanje, i putne troškove snosi Banska Vlast. Obuka je teoretska i praktična. Predaje se anatomija, fiziologija, higijena mesa, zarazne i invazione bolesti, zakoni i drugi propisi, koji se tiču discipline. Tečaj se svršava ispitom za osposobljenje. Osim stručnog obrazovanja omogućuje se polaznicima i pregledavanje kulturnih ustanova, kao i polazak kazališta, muzeja, galerija slika i t. d., kako bi im se proširilo opće obrazovanje i kako bi upoznali sve naše važnije kulturne ustanove. Uspjeh na ispitima više je nego dobar, a rad tih pregledača po selima zasada zadovoljava. Dosad je svršilo taj tečaj 120 ljudi i gotovo svi su postavljeni kod općina i po selima.

Za ilustraciju, o kolikim se količinama stoke radi, koja se kolje na javnim i privatnim klaonicama, a koju su veterinari i pregledači dužni u živom i zaklanom stanju pregledati te bolesnu stoku, dijelove i organe zaplijeniti i uništiti, neka posluži ova tabela:

	Zaklano kom.	težina mesa	zaplijen. kg
goveda	117.055	30,265.000	181.690
teladi	111.570	5,662.000	27.000
ovaca i koza	384.264	3,458.000	27.700
svinja	372.319	30,639.000	255.500

VIII. Banovinski veterinarski zavodi

A. Bakteriološko-serološki zavod u Križevcima

Zavod je osnovan 1903. godine sa zadaćom, da naučno proučava, ustanovljuje i sprečava za razne bolesti, a 1922. proširen je i na proizvodnju cjepiva. U samom početku zavod je bio organski povezan s Višim gospodarskim učilištem, kao odjel učilišta. Zavod je još i danas smješten u prostorijama Središnje gospodarske škole. Prostorije su vrlo skučene, pa je rad u njima otežan. Već je dulje vremena potrebno, da se gradi vlastita nova zgrada. Namjeravalo se, da se podigne za zavod nova zgrada u Zagrebu, a sporedne zgrade za velike i srednje životinje u okolici Zagreba. Inicijativom Bana osnovan je, međutim, Banovinski zavod za proizvodnju cjepiva i lijekova u Zagrebu, kojemu je priključen proizvodni dio križevačkog zavoda kao i Veterinarske eksperimentalne stanice u Zagrebu. Taj zajednički humano-veterinarsko-medicinski proizvodni zavod imao bi se izgraditi u Zagrebu, a do toga vremena bit će smješten u prostorijama bivšega Higijenskog zavoda u Zagrebu i Kalinovici.

U Kalinovici se već počelo s izgradnjom zgrada za proizvodnju seruma i virusa proti svinjske kuge. U tu svrhu je već odobrena svota od 1,500.000 dinara, koja će biti dovoljna za stavljanje potrebnih zgrada pod krov, a već su osigurana i dalja sredstva za konačno dovršenje zgrada, kao i za neke dalje prostorije, staje za konje, goveda i ovce, te za pokusne životinje, kao i za potrebne laboratorije.

U Križevcima ne će zavod likvidirati, nego će se naprotiv i dalje razvijati. Osim odjela bakteriološko - dijagnostičkog, te eksperimen-

Digitized by Google

talnog virus-odjela, koji već postoje, osnovat će se još i epidemiološki odio, koji će činiti vezu između laboratoriskog i terenskog rada. Još će se pored stanice za suzbijanje steriliteta, koja se već nalazi vezana uza zavod, osnovati i veterinarska ambulanta, za koju već postoje gotove prostorije.

Zavod je do sada imao četiri odjela: bakteriološki, eksperimentalni za svinjsku kugu (u Kalinovici), i stanicu za suzbijanje steriliteta.

Rad bakteriološkog odjela sastoji se u pretraživanju i proučavanju materijala dostavljenog od sreskih, općinskih, gradskih i privatnih veterinara. Postavljanjem dijagnoza omogućuje se terenskim veterinarima uspješno suzbijanje zaraznih, parazitnih i uzgojnih bolesti na terenu. Kolaboracija između zavoda i terenskih veterinara dovodi do vrlo pozitivnih rezultata. Osim pretraga materijala radi se u ovom odjelu i na eksperimentalnom polju. Tako se obrađuje mehanizam infekcije s različitim bakterijama, ispituje se sintetski malein, metode diferencijacije uzročnika plinovitih edema i diferencijalna dijagnostika streptokoka.

Sveukupni broj pretraga u izvještajnom periodu iznosio je 1.372. Iz tabelarnog pregleda vidi se veliki skok, jer se je broj pretraga povećao gotovo na dvotsruko, što je znak poboljšanog djelovanja veterinarske službe, a i posljedica povećanog broja veterinara u banovini Hrvatskoj.

Za bakteriološku dijagnostiku i eksperimentalni rad u bakteriološko-dijagnostičkom odjelu utrošeno je u izvještajnom razdoblju 4.741 sitnih pokusnih životinja (zamorci, zečevi, golubovi, kokoši), te 39 svinja i ovaca. Serološki odjel proizvodi preparate u svrhu profilakse i terapije zaraznih bolesti, te različne dijagnostičke produkte (malein, tuberlin, Ascoli-serum, i t. d.). Broj velikih životinja za produkciju seruma kretao se je od 30-40 komada. Za cijepljenje serum-životinja potrošeno je 314 litara antigena iz bujonskih kultura i 3.258 kosih agara. U tom periodu proizvedeno je više od 3.000 litara različnih seruma, a prodano je 1.735 litara. Vakcine je proizvedeno 380 litara, a prodano je 332 litre. Dijagnostičkih preparata je proizvedeno 44 litre, a prodano je 23 litre. Vrijednost prodanih zavodskih proizvoda iznosi okruglo 950.000 dinara.

Stručnjaci bakteriološko-serološkog odjela vrše neprestano i epidemiološku službu u najužoj saradnji s terenskim veterinarima, i to na poziv Banske Vlasti i praktičnih terenskih veterinara, kadgod se pojavi koja zaraza u većem opsegu.

Od naučnih ispitivanja na području serologije i bakteriologije obrađuju se sada slijeđeće teme: 1. pokušaj jačanja virulencije nekih bakterija kapilarnim penjanjem; 2. unakrsno ispitivanje titra nekih seruma; 3. istraživanje o bolovanju i ugibanju ovaca i jagnjadi na državnom dobru Belje u proljeće 1937. god.; 4. štednja bakterijskih gojilišta ; 5. utjecaj homolognog seruma na vrbančeve klice; 6. malleus antigen; 7. hiperimunizacija konja vrbancem; 8. konzerviranje seruma sušenjem; 9. biološki studij uzročnika bedrenice.

Na eksperimentalnom virus-odjelu obrađuju se pak ove teme: 1. da li se može adsorbirat virus vinjske kuge na aluminijev hidroksid; 2. radovi na kristalviolet-vakcini protiv svinjske kuge; 3. u zavodu je spremljena vakcina slinavke i šapa po Waldmanu, te nakon kraćega laboratorijskog ispitivanja primjenjena je s odličnim rezultatima u praksi; tako u Čepinu, Ivancu i drugdje; 4. radovi oko uzgajanja virusa.

U ožujku ove godine počeo je novo osnovani odjel za svinjsku kugu u Kalinovici sa proizvodnjom seruma i virusa protiv svinjske kuge, zatim vakcine protiv ovčjih boginja. Dosada je proizvedeno 876 litara seruma i 135 litara virusa. Proizvodnja će se moći povećati tek onda, kad budu dovršene i uređene zgrade, koje su već pod krovom. Proizvedene serije vakcine protiv ovčjih boginja dale su dobre rezultate u laboratorijskim pokusima, kao i na terenu, tako na pr. u Debeljači u Dunavskoj banovini i još na nekim drugim mjestima. Na ovom djelu rađeni su još pokusi sa precipitat vakcinom protiv svinjsku kuge. S tom vakcinom cijepljeno je oko 1.500 svinja u samoborskom i velikogoričkom srezu; do sada nije bilo prodora imuniteta među cijepljenim svinjama.

Za suzbijanje neplodnosti, pobačaja i uzgojnih bolesti osnovana je stanica za suzbijanje neplodnosti kod stoke pri zavodu u Križevcima. Vrijedno je istaći odmah na početku izvještaja, da se za ovakvo područje rada zahtjeva potpuna suradnja stočara i veterinara, ali je nažalost interes našeg stočara za suzbijanje tih bolesti tokom ovih početih deset mjeseci bio dosta slab. Ta se pojava može, međutim, tumačiti i tako, da posjednici takvih grla ne traže liječenje zbog toga, što je cijena stoki vrlo visoka, pa radije takva grla utove i dobro prodaju, umjesto da ih podvrgnu dugom i mukotrpnom liječenju. Više je nego sigurno, da će se prilike i u tom pogledu promijeniti, i tad će stanica imati pune ruke posla.

U zavod je uveden i ambulantni pregled i liječenje stoke, i to većinom iz križevačke bliže okolice. Ukupan broj pregledanih i liječenih

Digitized by Google

grla bio je 234 komada, i to 82 krave, 17 junica, 112 kobila, 2 pastuha, 20 krmača i 1 nerast. Prema nalazima pregledanih grla ustanovljeno je, da je prošlogodišnja slaba krma odnosno ishrana imala negativan utjecaj na funkciju spolnih organa, a naročito ženskih jajnika. Rezultat pregleda i liječenja lakših slučajeva, koje je bilo moguće nakon nekog vremena ponovo pregledati, bio je dobar, dok bi o težim slučajevima, gdje je liječenje trajalo duže vremena i gdje je kontrola bila nemoguća, bilo zasad još prerano govoriti.

B. Veterinarska eksperimentalna stanica u Zagrebu

Veterinarska eksperimentalna stanica u Zagrebu je ustanova banovine Hrvatske. Uz dijagnostiku i istraživanja najvažniji joj je rad na polju suzbijanja različnih stočnih zaraza i invazija. U tu svrhu proizvodi veliki broj različnih cjepiva i lijekova, koje daje stočarima bez ikakove zarade t. j. uz režijske troškove.

Tokom izvještajne godine t. j. od 1. VIII. 1939 do 31. VII. 1940. razaslano je u narod 1,538.833 kapsula ovčeg i 511.963 govedeg protumetilja. Od te brojke Banska Vlast je iz svojih, iako skromnih sredstava, razaslala 189.250 ovčih i 153.040 govedih protumetilja za besplatno liječenje stoke siromašnih stočara. Tokom prošle zime ugibao je veliki broj stoke od želučano - crijevnih parazita, zbog čega je zavod smjesta pristupio suzbijanju te invazije lijekom »Crvomor«, kojim je uz pomoć Banske Vlasti besplatno liječeno 29.000 konja.

Taj zavod izrađuje i cjepivo protiv bjesnoće s kojim je kroz izvještajni period cijepljeno ukupno: 163 konja, 636 goveda, 3.581 svinja, 366 ovaca i 972 psa; od toga u banovini Hrvatskoj 79 konja, 388 goveda, 1.470 svinja, 82 ovce, 93 psa, a na trošak Banske Vlasti 69 goveda i 366 svinja.

Stanica je znatno surađivala u suzbijanju slinavke i šapa proizvodnjom cjepiva protiv te zaraze. Tim cjepivom cijepljeno je 30.136 grla, od toga u banovini Hrvatskoj na teret Banske Vlasti 7.341 govedo, 1315 svinja i 271 ovaca.

Osim navedenih cjepiva i lijekova proizvodi stanica i znatan broj drugih lijekova, tako na pr. lijek protiv želučano-crijevnih parazita kod ovaca i kod svinja, lijek protiv plućne strongiloze kod ovaca, goveda i svinja, otrov protiv štakora i t. d.

Osim toga stanica je u uskom i neposrednom kontaktu s Gospodarskom Slogom, s kojom surađuje u rješavanju različnih stočarskih i veterinarskih pitanja, osobito s obzirom na propagandu Protumetilja, Crvomora i poučavanje naroda u suzbijanju stočnih bolesti.

C. Odjel za veterinarsku epidemiologiju kod Higijenskog zavoda u Splitu

Taj je odjel postojao i prije, ali je bio bez ikakove opreme i kredita, te je radio samo u toliko, koliko mu je Higijenski zavod dao mogućnosti, odnosno stavljao na raspoloženje potrebne aparate i utenzilija. Tek u godini 1940. dobio je taj odjel dovoljno prostorija, znatno je povećan namještaj, aparatura, instrumentarij i t. d. Tako je omogućen i tome odjelu epidemiološki rad, pa se je tim u vezi povećao i broj dijagnostičkih pretraga prirodoslovnog materijala.

D. Veterinarska dijagnostička stanica u Osijeku

Prigodom suzbijanja i ugušivanja stočnih zaraza od velike je važnosti brza i točna dijagnoza. U tu svrhu dužni su područni veterinari dostavljati istražni materijal kojem veterinarsko - dijagnostičkom zavodu. Kako smo dosad imali samo 3 takve ustanove (Zagreb, Križevci i Split), dogodilo se je više puta, da se je materijal iz stočnih krajeva naše banovine na pošti pokvario i tako postao nesposoban za pretragu.

Da bi se dakle to pitanje riješilo i da se zadovolje dugogodišnji zahtjevi svinjogojaca, osnovana je odlukom Bana od 16. III. 1940. 5737-vet. »Veterinarska dijagnostička stanica u Osijeku«. Ta stanica je po pristanku Gradskog poglavarstva u Osijeku smještena privremeno u laboratorijske prostorije gradske klaonice. Tamo je postavljen jedan banovinski veterinar bakteriolog i Banska Vlast je snosila sve troškove oko uzdržavanja te stanice. Propisan je specijalni pravilnik o radu i djelokrugu te stanice odlukom od 29. ožujka 1939. broj 6917-vet. Rad se sastoji od laboratorijskih pretraga i ispitivanja zaraznog materijala, materijala na invazione bolesti i kontrole živežnih namirnica animalnog porijekla. Stanica je uređena i snabdjevena svim potrebnim uređajima, aparaturom, instrumentarijem i utenzilijama, pa može, da zadovolji postavljene zadaće, Osnutkom te stanice zadovoljeno je prijekoj i svagdanjoj potrebi tamošnjeg kraja, naročito svinjogojaca, koji su radi nedostatka takve stanice imali godinama velike gubitke.

E. Potkivačka škola banovine Hrvatske

Potkivačka škola banovine Hrvatske osnovana je godine 1885. sa svrhom, da izobrazi što više valjanih potkivača, koji će svojim stručnim znanjem i valjanim radom sačuvati

Digitized by Google

radnu sposobnost našeg konjogojstva u doba mira, kao i za slučaj rata.

U izvještajnom periodu polazilo je školu 42 pitomca, i to 40 na trošak Banovine, a dva o vlastitom trošku. Za banovinske pitomce utrošeno je na ime hranarine 70.367 dinara. Škola ima 5 stalnih i 3 honorarna službenika, na čije je lične rashode utrošeno 151.275 dinara, a na materijalne 134.078 din. U tom je razdoblju ostvaren prihod od potkivanja od 75.137 din, kod je u ime dotacije primljeno 337.670 din.

Obuka je u školi teoretska i praktična, a godišnje se drži po dva tečaja po šest mjeseci. Tečajevi počinju prvog siječnja i prvog srpnja, a završavaju s majstorskim ispitom. Teoretska obuka obuhvaća nauku o potkivanju, zakonoslovlje, računovodstvo. dopisivanje i knjigovodstvo; praktična obuka u izrađivanju potkova i samo potkivanje konja i goveda vrši se u školskoj potkivaonici.

U spomenutom razdoblju potkovano je 1.705 konja i goveda, vlasništvo zagrebačkih obrtnika, otpremnika, redarstva i seljaka iz bliže okolice; u tu svrhu je utrošeno 3.640 potkova.

Polaznici škole za sada stanuju u internatu, koji se nalazi u suterenu donjogradske gimnazije, ali u najskorije vrijeme preselit će se internat u novo izgrađenu i moderno uređenu zgradu na Savskoj cesti broj 143, za koju je izgradnju grad Zagreb ustupio gradilište u površini od 800 č. hv. uz pogodovnu cijenu à 25 dinara po č. hv.; Banovina je votirala jedan dio građevne svote od 1,600.000 dinara, dok je drugi dio od 500.000 dinara ostvarila sama škola iz pristojbi za potkivanje. Tako ćemo za mjesec-dva imati novu modernu zgradu i potkivaonicu sa svim higijenskim i modernim uređajima, kakve postoje samo u kulturnim zapadnim zemljama.

Kako se vidi iz tog prikaza, Banska Vlast je poduzela u veterinarstvu dalekosežne mjere u svrhu reorganizacije veterinarske službe, te je time učinjen znatan korak k unapređenju našeg gospodarstva, stočarstva i higijene. Povećanjem personala i materijalnih kredita dana je mogućnost, da se riješe mnogi aktuelni problemi onako, kako držimo, da će najbolje odgovarati i poslužiti našem seljačko-stočarskom narodu.

Digitized by Google

ŠUMARSTVO

UVOD

Stanje šumarstva u banovini Hrvatskoj, zatečeno kod osnivanja Banovine može se prikazati prema prikupljenim i sređenim statističkim podacima iz godine 1938. Prema tim podacima površina šumskog zemljišta u banovini Hrvatskoj iznosi 2,278.113 ha. To je 35% od cjelokupne površine zemljišta Banovine, koja iznosi 6,545.599 ha. Pod šumskim zemljištem razumijevamo ne samo drvljem obraštene površine zemljišta nego i takve, koje su prije bile obraštene, pa su poslije posječene i ostale nepošumljene. Isto tako i one, koje nijesu za nikakvu drugu vrstu kulture upotrebljive nego samo za šumsku, pa čekaju na pošumljenje. Takvih neobraštenih površina šumskog zemljišta imamo 238.465 ha. Ako ove površine odbijemo od ukupne površine šumskog zemljišta dobijemo obraštenu površinu, koja iznosis 2,039.648 ha. Od ove obraštene površine šumskog zemljišta otpada na šikare 231.242 ha. Šikare isključujemo iz pojma šume, pa ako i njih odbijemo, dobivamo površinu od 1,808.406 ha obraštenoga šumskog zemljišta, koje je faktično pod šumom.

Uzmemo li u račun broj stanovnika u Banovini Hrvatskoj po podacima službene statistike i popisa iz godine 1931. bez prirasta pučanstva do danas, koji broj iznosi 4,024.601 duša, to onda otpada na jednog stanovnika 0.45 ha šumom obraslog zemljišta. Omjer ove površine šuma prema cjelokupnoj površini zemljišta u banovini Hrvatskoj iznosi 28%. Prema tome Hrvatsku možemo ubrojiti među osrednje šumovite zemlje u Europi. Od cjelokupne površine šumskog zemljišta otpada 72.7% na takvo zemljište, koje nije sposobno za drugu vrstu kulture nego samo za šumu, a ostatak od 27.3% bio bi sposobsban i za drugu vrstu kulture. — Krša i golijeti, kojeg nijesmo računali u šumsko zemljište, imamo oko 333.749 ha.

Po vrsti se vlasništva šume i šumsko zemljište dijeli ovako:

1.	državne ili sada banovinske	658.524 ha
2.	gradske, općinske i seoske	237.270 „
3.	krajiških imovnih općina	417.560 „
4.	zemljišnih zajednica	274.299 „
5.	crkvenih	36.714 „
6.	izvlaštenih agrar. reformom	55.609 „
7.	dioničkih društva	34.854 „
8.	ostalih ustanova i privatnih lica	563.283 „

Digitized by Google

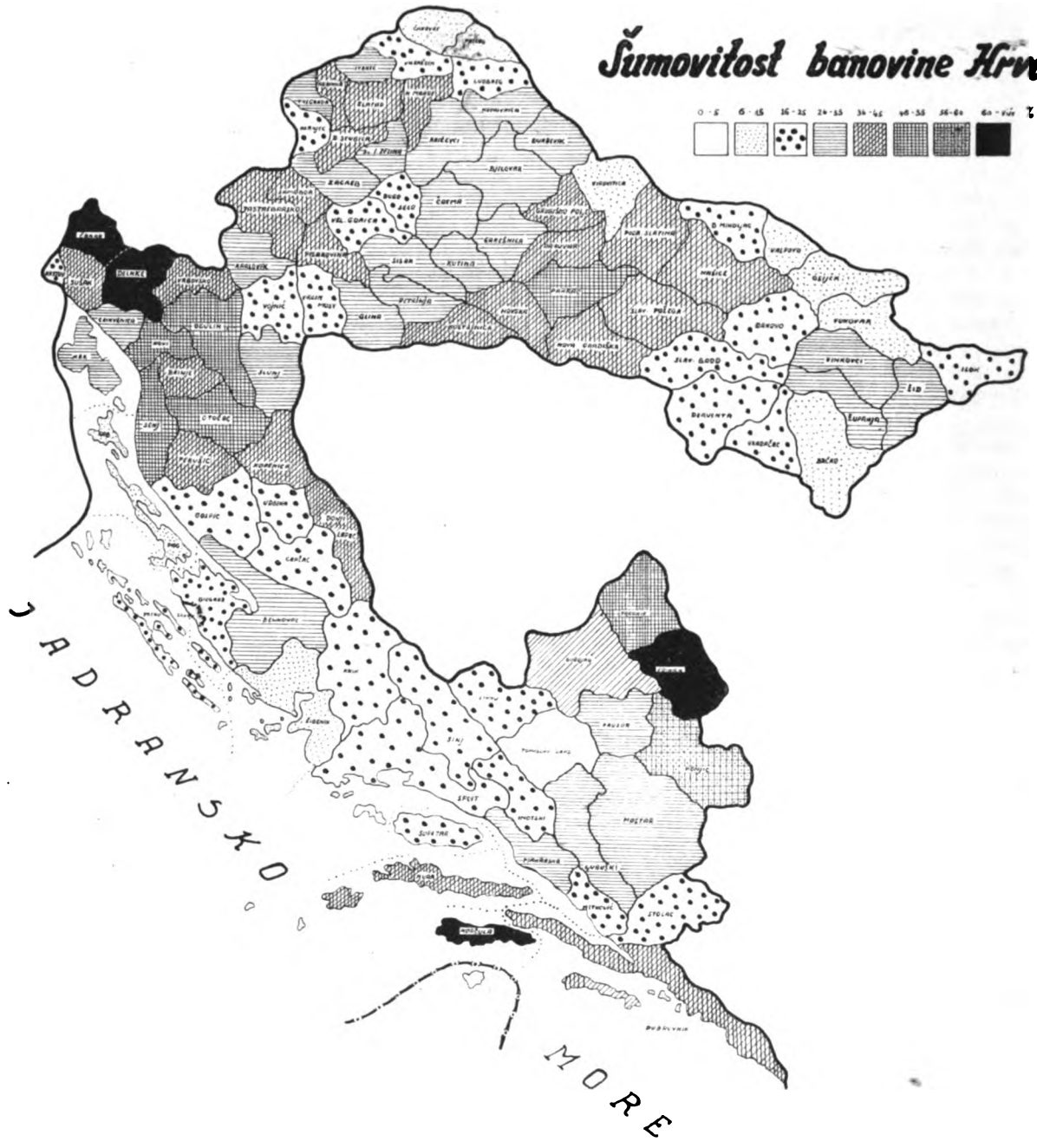

Drvna masa svih ovih šuma mladih i starih doraslih i nedoraslih za sječu ocijenjena je približno sa 235 mil. kubika. Godišnji prosječni prirast drveta isto tako ocjenjen je sa 4,868.573 m³ ili po hektaru površine 2.39 m³ a po jednom stanovniku 1.12 m³.

Šumarska služba u Hrvatskoj obuhvaća u glavnom ova dva posla:

1) upravlja i gospodari sa šumama koje su posjed i vlasništvo Banovine (prije državne);

2) nadzire upravu i gospodarenje u šumama, koje stoje pod osobitim javnim nadzorom, pa nastoji, da se ostale šume ne pustoše nego održe u produktivnoj snazi, a krš i golijeti pošumljuju i bujična područja uređuju.

Digitized by Google

I. UPRAVA I GOSPODARENJE U BANOVINSKIM ŠUMAMA

Upravu u ovim šumama vrši 55 Šumskih uprava u različnim mjestima Banovine, a s ovim upravama ravnaju četiri ravnateljstva, koja se nalaze u Mostaru, Vinkovcima, Zagrebu i Sušaku. Gospodarenje se vrši po načelu stroge trajnosti prihoda, što znači da se u šumama sječe samo onoliko drveta, koliko može godišnje normalno prirašćivati. U ovu se svrhu mora trajno podržavati u šumama izvjesna normalna drvna zaliha, na kojoj će taj godišnji prihod drveta prirasti. — Tečajem gospodarske godine 1940/41. predviđene su sječe i prihodi od tih sječa u banovinskim šumama, kako prikazuje slijedeća skrižaljka:

Način prodaje	tvorivo	gorivo	ukupno	prihod
	m³			Din
Maloprodaja za lokalnu potrošnju putem dražbe	43533	213632	257165	4915270
Prodaja na kratkoročne ugovore	57367	114833	172200	7457739
Prodaja na dugoročne ugovore	144750	181250	326000	9342995
Izrada u vlastitoj režiji i prodaja	163940	322140	486080	16721350
Besplatan servitut seliaka	20000	180000	200000	—
Ukupno	429590	1011855	1441445	38437354

U Bosni i Hercegovini bio je odmah u početku eksploatacije šuma uveden i raširen sistem prodaje stabala na dugoročne ugovore različnim drvarskim poduzećima, obično stranim sa jakim kapitalom. Taj se sistem počeo uvoditi i udrugim krajevima Hrvatske. Banska Vlast stala je odmah na stanovište, da je taj način prodaje stojećih stabala na dugoročne ugovore neracijonalan i štetan sa financijske i gospodarske strane, pa ga napušta i prelazi na sistem sječe i izrade šuma u vlastitoj režiji, koji je dosada od svojeg početka pred 10 godina pokazao vrlo dobre rezultate i lijepo se razvija. Uvedenjem režije prihodi su se znatno povećali; provodi se intenzivnije šumsko gospodarstvo, iskorišćuju se i prihodi proređivanja šuma, bolje se vodi briga o budućnosti šume, njenom pomlađenju i potrajnosti uživanja.

Isto je tako u Hrvatskoj ukinuto i davanje drveta malopilanarima po zakonu o zaštiti malopilanara, jer se pokazalo štetnim po šumsko gospodarstvo, pa se snabdjevanje malopilanara potrebnim drvetom vrši na režijskim stovarištima šumskih uprava ili se drvo daje u šumskim sječinama u dubećem stanju u manjim skupinama prodajom na javnim dražbama.

Banovinske šume u području Bosne i Hercegovine opterećene su pravom služnosti (servitutom) okolnog žiteljstva, koje se sastoji u besplatnom dobivanju drva potrebnog za građu i gorivo. Način i opseg ovog prava nije dovoljno jasno određen i ograničen, pa sa tim stanjem nijesu zadovoljni servitutni ovlaštenici i zbog toga nastaju različni sporovi. To s druge strane kao veliki teret onemogućuje i normalno funkcioniranje šumskog gospodarenja u ovim šumama, pa je velika potreba, da se ovo pitanje zakonskim putem uredi. Zbog toga Banska Vlast smatra riješenje ovoga pitanja svojom veoma važnom dužnošću, pa se priprema da ga što prije riješi na zadovoljstvo ovlaštenika i na korist uređenja racijonalnog šum. gospodarenja u ovim šumama.

Uoči li se činjenica da je svaka šuma bez izvoznih puteva, ili sa nepodesno trasiranim te lošim i zapuštenim izvoznim putevima, mnogo manje vrijedna, a često i bez gospodarsko-privrednog značenja, kao i da su izvozni troškovi najvažniji i najveći dio proizvodnih troškova, to je bila zadaća šumsko-tehnička, da se kod sastava uređajnih osnova uredi istodobno i pitanje izvoza, pa da se izgradnjom dobrih izvoznih sredstava smanje troškovi izvoza drveta. Stoga je određeno, da se pristupi temeljitom uređenju šumsko-izvozne mreže, gdje ona postoji, te da se u prvom redu poprave, prelože, te po potrebi produže postojeći putevi, a gdje takovih nema, da se osnuje mreža novih puteva po mogućnosti trajnog karaktera, te sa prethodno proučenim obračunom rentabiliteta i amortizacije. Izgradnja valjano položene i vezane mreže šumskih izvoznih puteva sa sporednim vlakama i vučama naročito je potrebna u brdskim krajevima, gdje često teška i zamršena razvedenost terena sprečava bez ovih sredstava svako iskorišćivanje te podjedno uvjetuje i vrstu prometala. Nastojalo se, da izgradnje prometala obuhvate što veće gravitacione površine bez obzira na kategoriju šumovlasnika i da se što više približe naseljima ili spoje s njima sporednim putevima i tako po mogućnosti zadovolje potrebe šumskog gospodarstva i okolišnog žiteljstva. Pri tom je uvažena i činjenica, da se izgradnja prometala vrši prvenstveno u pasivnim krajevima i time pruži žiteljstvu okolišnih naselja prilika zarade. Pored ovoga se nastojalo, da se izgradnjom prometala obuhvate i interesi turizma te tako omo-

Digitized by Google

gući domaćim i stranim izletnicima te planinarima, da mogu u što kraće vrijeme, te razmjerno lagano upoznati često neuporedive ljepote pojedinih krajeva banovine Hrvatske. Tokom godine 1939/40. izgrađeno je ukupno 15 km. šumskih cesta širokih 4—5 m. sa troškom od din. 1,634.100.— ili prosječno po kilometru 108.800.—.

Pretežni dio šumskih cesta sagraden je u području ravnateljstva banovinskih šuma na Sušaku, od kojih se napose spominje cesta koja se odvaja od ceste Karlobag—Oštarije—Gospić prema sjeveru iznad sela Dabar i spaja sa cestom za Štirovaču. Dužina ove ceste iznosit će 18.5 km. a treba je još izgraditi 7.5 km. To je najkraći spoj velebitskih šuma s morem, a podjedno vrlo zanimljiva turistička cesta koja prolazi čudnovatim tvorevinama krša tzv. kukovima, pa se radi toga mjestimice moralo pristupiti izgradnji kraćih tunela kao i visokom podziđu. Druga je važna cesta, koja vodi od Banskih Vrata na cesti Ogulin—Novi (Rudolfina) spram šumskom kraju Žilavi Dolci, a odavle na cestu Brestova Draga (Rudine) — Bukovac. Potonja se spaja sa starom cestom Vrbovsko—Fužine (Karolina).

Osobita pažnja posvećena je racionalnom iskorišćavanju banovinskih šuma na otoku Mljetu, a tako i interesima turizma na ovom u Jadranu najljepšem otoku. U tu svrhu nastojalo se, da se najljepši predjeli toga otoka povežu mrežom gopodarskih puteva i staza. Tako je izgrađena cesta

a) od luke Polače preko sedla Jarište do Pristaništa u dužini od 3 km. To je znatan i interesantan poprečni put, koji spaja sjeverni dio sa južnim i omogućuje izletnicima dolazak do najljepših partija otoka;

b) od Pristaništa (lugarnice) na Malo jezero, Janik (benediktinski samostan) u dužini od 3.3 km.

c) od Janika na Petral (vidikovac) u dužini od 507 m. Podjedno su izrađeni projekti trasa

d) Luka Poma-Malo jezero u dužini od 1.60 km.

e) Sedlo Jarište—Govedari do luke Poma u dužini od 2 km. a koji će se izgraditi tokom godine 1940.

Novim režijskim proračunom ravnateljstva banovinskih šuma na Sušaku predviđena je i odobrena dalja izgradnja puteva u dužini od 12.200 m. sa predviđenim troškom od 2 mil. 200.248.— din. ili prosječno po 1 km. din. 180.350.—. Razabire se, da su troškovi izgradnje novo projektiranih šumskih cesta znatno veći, a to radi teškog terena, u kome se izgraduju kao i radi općeg povišenja radničkih nadnica. Od ovih se cesta spominje cesta, koja će spajati šumski kraj Štirovaču sa Pazaristem. Za područje ravnateljstva banovinskih šuma Vinkovci izrađena je i odobrena osnova za iskorišćivanje šuma Južnog Psunja u kombinaciji sa šumama Sjevernog Psunja. Te će se šume otvoriti izgradnjom šumsko-industrijske pruge trajnog karaktera u dužini od 15 odnosno kasnije 30 km. te sa amortizacijskim rokom od 30 godina.

Sa svrhom, da se omogući što bolje čuvanje i kontrola šuma, pristupa se svake godine postepenoj izgradnji lugarnica, dok se postojeće lugarnice pravodobno popravljaju.

Za podizanje vlastite zgrade i nuzzgrada ravnateljstva banovinskih šuma u Mostaru kupljeno je gradilište sa troškom od dinara 346.080.—. Pri tom se polazilo sa gledišta, da se prištede skupi najamni troškovi, koje je ravnateljstvo do sada plaćalo i s kojima bi se u kraćem vremenu amortizirali troškovi gradilišta i same zgrade. Jednako će se nastojati, da se tako postupa i kod zgrada pojedinih šumskih uprava, koje danas drže u najmu prostorije privatnika.

Tokom godine 1939./40. izraden je katastar sviju stanbenih, gospodarskih i industrijskih zgrada kao i postojećih šumarskih i lovačkih koliba i skloništa, koje su vlasništvo Banovine. Prema ovom katastru nalazi se u području Banovine:

a) Uredskih i stanbenih zgrada . .	84
b) Lugarnica	165
c) Gospodarskih	152
d) Industrijskih	33
e) Nakapnica	11
f) Baraka, lovačkih koliba i t. d. .	39
Ukupno:	484

U vrijednosti od 30,348.560.— din.

U izradi se nalazi sastav katastra sviju šumskih prometnih sredstava s odnosnom preglednom kartom.

Uz drvo kao glavne prihode banovinske šume daju još i druge znatne prihode, koje zovemo jednim imenom sporedni prihodi, a to su: šumska i planinska paša, plodovi drveća i bilja, lišće, trava, kamen, šljunak i t. d. Banska Vlast posvećuje naročitu pažnju tim sporednim šumskim koristima, osobito paši, jer je ona od najveće važnosti za seljačka gospodarstva.

Osim šumske paše po šumama još je važnija paša na planinskim pašnjacima Bosne i Hercegovine. Tu Banska Vlast vodi osobitu brigu da se kapacitet pašnjaka poveća i pomogne razvitku stočarstva. U cilju unapređenja ovog gospodarstva kao znatne grane stočarske privrede posvećena je zasebna pažnja najprečim potrebama zakupnika pašnjaka sa

Digitized by Google

svrhom, da se time poveća i pašarinska pristojba. Zato su do takvih planinskih pašnjaka i suvata u prvom redu projektirani i izgrađeni podesni prilazni putevi, dok su na samim pašnjacima izvršeni popravci starih i podizanje novih bunara i napajališta zatim koliba za pastire i za ugotavljanje mliječnih proizvoda. Očito je, da će se podizanjem ovakvih naprava i nastanba kao i melioracijom pašnjaka i suvata znatno unaprediti planinsko stočarsko gospodarenje, te da će se siromašnom žiteljstvu pružiti prilika veće zarade. Podjedno će se zadovoljiti najpreči zdravstveni uvjeti.

Tokom godine 1939./40. izdano je na popravke lokava i bunara na području banovinskih šuma u Mostaru din. 44.800.—, dok je za podizanje novih napajališta i bunara utrošeno 200.200.— din. Bezuvjetno je potrebno, da se ubrza rad na podizanju novih higijenskih bunara i cisterna te napajališta sa svrhom, da se poveća broj grla stoke i produkcija stočnih i mliječnih proizvoda, a time i prihod od ovih šumskih pašnjaka.

Ravnateljstvo banovinskih šuma u Sušaku izrađuje projekte za nakapnice, napajališta i vrela na području Šumske Uprave Plitvički Ljeskovac, Mrkopalj, Novi, Vrhovine, Otočac i Krasno.

Od sporednih užitaka treba još spomenuti naročito iskorišćavanje glasovitog kamena granita u Jablanici na području šumske uprave u Konjicu. I tu se je poslije osnutka Banovine prekinuo sistem davanja u zakup kopanja i izrade toga kamena, jer je taj način davao vrlo slabe prihode, pa se je uvelo iskorišćavanje toga kamena u vlastitoj režiji, koja vrlo lijepo uspijeva i odbacuje znatne prihode. Za sada se izrađuje godišnje oko 500 m³ granitnih blokova, 4 mil. komada kocka za ceste i 10.000 komada rubnih kamena za ceste.

Ispituje se mogućnost eksploatacije u režiji i kamena na području šum. uprave u Derventi i Novoj Gradiški.

Da bi uprava i gospodarenje u banovinskim šumama moglo pokazati što bolje uspjehe potrebno je donijeti novi pravilnik o organizaciji te službe. Taj se pravilnik izrađuje i bit će doskora gotov. Istodobno se izrađuje i pravilnik o iskorišćavanju šuma u vlastitoj režiji, kojim će se propisati takovi postupci i poslovanje, da će se dosadašnji uspjesi režije još znatno povećati i gospodarstvo u banovinskim šumama unaprijediti.

II. ŠUMARSKA SLUŽBA KOD SRESKIH NAČELSTAVA (GRADSKIH POGLAVARSTAVA)

Ta se služba temelji na postojećim zakonima i propisima, kojima su određena izvjesna ograničenja u gospodarenju i postupci sa privatnim i javnim šumama.

Kao najvažnija ograničenja koja propisuje zakon o šumama jesu: 1) da se šume, koje postoje, moraju održati, pa se bez dopuštenja vlasti ne mogu oduzeti šumskoj kulturi i 2) da su izvjesni šumoposjednici dužni gospodariti u svojim šumama po načelu stroge trajnosti, pod kojom se razumijeva takav način sječe i iskorišćavanja šume, koji omogućuje samo sječu redovitog prihoda drveta svake godine (ili kraćeg perioda vremena) koji u stanovitoj gospodarskoj jedinici godišnje priraste. Drvna zaliha, na kojoj taj prihod godišnje prirašćuje, ima se ostaviti slijedećim gešumi kao nepotrošiva glavnica slijedećim generacijama.

Brojni su razlozi, koji rukovode javnu upravu, da šumsko gospodarstvo — za razliku od poljodjeljskog — podvrgava naročito svojoj vlasti, svome nadzoru i brizi. Sama priroda šumskog gospodarenja, koja je vremenski vezana na više generacija, iziskuje intervenciju upravne vlasti, da se osigura trajnost proizvodnje, da se vodi računa o generaciji, koja dolazi poslije sadašnje, jer dok stabla dozore za sječu, treba čekati 80—100 pa i više godina.

Održavanje postojećih šuma i trajnost gospodarenja nije samo u interesu šumoposjednika, nego šume imaju veliku važnost i korist za općenitost. Ta se važnost i korist šuma ne očituje samo u općem narodnom gospodarstvu, gdje šumski proizvodi stoje na vrlo znatnom mjestu kao stalna i prijeka potreba toga općeg narodnog gospodarstva, nego se važnost i korist šuma očituje također u održavanju općih povoljnih klimatskih i hidrografskih prilika. Šume reguliraju oticanje oborina, povoljno djeluju na njihovo stvaranje, održavaju potrebnu vlagu u tlu i zraku, uklanjaju i ublažuju velike opreke i ekstreme u temperaturi zraka i time umanjuju štetnost vjetrova oluja i leda. — Jednom riječju šume blagotvorno djeluju na klimu i tlo, pa time stvaraju vrlo važne i prijeko potrebne preduvjete za povoljan ekonomski i napose poljodjelski život i zdravlje ljudi. To se njihovo djelovanje ne može ničim drugim nadomjestiti. Zato je potrebno, da se šume trajno održavaju u povoljnom omjeru i prirodnoj ravnoteži s ostalim kulturama zemljišta.

Krčenje šuma i pretvaranje u bolju vrstu kulture

Iz navedenih se razloga pažljivo i strogo ispituje svaki slučaj davanja dozvola za krčenje šuma i pretvaranje u drugu vrstu kulture naročito na većim površinama, pa su se davala dopuštenja samo u onim slučajevima, gdje se

Digitized by Google

je dokazala velika oskudica na obradivom zemljištu, a gdje ima inače dovoljno šuma za snabdjevanje okolnog žiteljstva drvom.

Zaštitne šume

Osobita pažnja posvećivala se je zaštitnim šumama t. j. takvim, koje su na strmim plitkim kamenitim ili pjeskovitim tlima, pa šuma mora čuvati to tlo ili susjedne objekte: vrela, kuće, ceste, željeznice i poljoprivredno zemljište od odronjavanja i ispiranja, te naglog oticanja vode i bujičnog nanosa.

Na žalost takovih zaštitnih šuma imamo u Banovini mnogo, pa je potrebno, da se za takove šume propišu posebne zaštitne mjere. U minuloj godini proglašeno je zaštitnim šumama i propisane su zaštitne mjere za preko 3000 jutara, a u tečaju su postupci za još veće površine tako, da će se u kratko vrijeme taj dosada zanemareni posao izvršiti u svim krajevima, gdje za to postoji potreba.

Obrana šuma od šteta

Obrani šuma posvećivala se je najveća pažnja. Stabla u šumi, dok dorastu za sječu i dadu maksimum koristi, žive oko 100 godina. Za to dugotrajno vrijeme prohuje preko njihovih krošanja različne prirodne, elementarne i druge nepogode, koje uništavaju i ruše ta stabla. To su jaki vjetrovi, pritisak snijega, šumski požari i naročito zaraza različnih kukaca, (insekata) i drugih štetočina, te bolesti drveća, zbog kojih se stabla suše na velikim površinama i ugibaju.

Jedan od najvećih štetočina u šumi je također čovjek sa svojom sjekirom i stokom.

Nažalost nemamo još prikupljenih podataka za godinu 1939. o svim tim štetama u šumama, koje godišnje uništavaju velike količine drvne mase u šumama na području banovine Hrvatske, ali znamo da je u godini 1938. ta šteta na području banovine Hrvatske dosegla ove iznose:

1)	elementarne štete (voda, suša, vjetar, požar) . . .	1,517.723 Din.
2)	bolesti drveća i štete od biljnog svijeta	503,758 „
3)	štete od insekata i životinja	2,322.141 „
4)	štete od čovjeka . . .	18,135.753 „
	Ukupno:	22,479.375 Din.

To je i za naše prilike veoma visoka svota. Ako se usporedi sa proračunom Odjela za šumarstvo, onda vrijednost te štete iznosi upravo polovicu toga proračuna.

Borba protiv prirodnih elemenata je veoma teška i skupa, pa najčešće prelazi i vrijednost same šume. Zato smo često protiv te sile prirode nemoćni. Ali žalosna je pojava, da od toga iznosa štete otpada na štetu od čovjeka blizu 85%, koja bi se mogla i morala spriječiti. U godini 1939., naročito prošle jeseni i zime štete u šumama od ljudi preotele su mah i može se očekivati, da će za godinu 1939. iznos šteta u šumama doseći svotu od 50 milijona dinara, dakle preko iznosa cjelokupnog godišnjeg proračuna Odjela za šumarstvo.

U redovitim godišnjim sječinama dale su i odobrile šumarske vlasti dovoljne količine drveta za snabdjevanje pučanstva potrebnim ogrjevom, a isto tako i za tehničku preradu, pa ste strane nije bilo povoda prekomjernim štetama. Šume su se naročito sjekle za prodaju u tehničke svrhe, da se time štetočinci okoriste izrabljivanjem povoljne konjunkture na drvnom tržištu. Kao što je teška borba protiv prirodnih elemenata, koji oštećuju šumu, isto tako teška je i borba protiv uništavanja šuma od ljudi, kad se to uništavanje vrši u isto vrijeme na velikim površinama i u većem opsegu, kako se to upravo sada događa. Šumarske vlasti nijesu same kadre spriječiti toliku navalu sa svih strana na šume, pa je dužnost cijeloga društva i svih ostalih vlasti, a naročito političkih faktora, da pomognu zaustaviti to bezrazložno uništavanje šuma, koje može imati teške posljedice za budućnost, ako se nastavi u ovom opsegu i dalje.

Banska Vlast je poduzela sve, što je bilo u njenoj moći, da se opseg šteta smanji. U tu svrhu izdane su shodne naredbe podređenim organima. Najveća opasnost šumama prijeti od spekulanata i nesolidnih trgovaca drvom, koji su se zbog ratnih zapletaja javljali u sve većem broju, a tu i tamo upravo podstrekavali narod na nabavu drva bilo kojim putem. Za to je donesena 13. travnja 1940. Uredba o dopuni §-a 166 Zakona o šumama, kojom su znatno pooštrene kazne za sve one osobe, koje se bave trgovinom drva, te mehaničkom ili kemičkom preradom drva, ako bi kupovale i prerađivale nelegalno stečeno drvo. Savezno s tim, uprava državnih željeznica izdala je svim željezničkim stanicama odredbu, da na utovar primaju samo, na legalan način, stečeno drvo. Donesena je i nova Naredba o izvoznicama, kojom je propisan postupak kod prevoza drveta tako, da se je odmah osjetilo povoljno djelovanje poduzetih zakonskih mjera, jer su šumske štete i krade spale preko ljetnih mjeseci. Osim toga pozvane su sve upravne vlasti, da periodički podnose izvještaje o tečaju postupka povedenoga protiv šumoštetnika na šumske prijavnice i određeno im je, da taj postupak bude brz i djelotvoran. U srezovima ogulinskom, vrbovskom, karlovačkom, vojničkom, glinskom, zasebno se organizira kon-

Digitized by Google

trolna služba radi sprječavanja šumskih šteta i krađa. Odlučan utjecaj na sigurnost šuma ima u prvom redu zaposlenje naroda, a zatim suzbijanje nezakonite trgovine drvom.

Oba navedena propisa prva su etapa u suzbijanju šumskih šteta i krađa, koje su upravo zato učestale, jer su dosadanji propisi o kretanju šumskih proizvoda izvan šume u svrhu prodaje odnosno dalje prerade bili preblagi, tako da su nesavjesni kupci i prerađivači drva imali računa, da se bave nesolidnom trgovinom odnosno dobavom drva i da plaćaju male kazne. Veliku uslugu sa pozitivnim rezultatima učinile su u mnogim srezovima Hrvatske seljačke zaštite sa političkim prvacima, koji su

riteta, donesene su nekoje shodne naredbe, a druge se spremaju. Tako će se regulirati čuvarska služba.

Propaganda

čuvanja, vrijednosti, koristi i razumne sječe šuma u krajevima, gdje još ima šuma, te potrebe pošumljavanja u krajevima, gdje je nema — od najveće je važnosti, pa joj je posvećena puna pažnja. Ta propaganda vršila se je na različne načine: održavanjem dječjih dana za pošumljavanje, kada se sa školskom djecom pod vodstvom učitelja i sreskih šumara obavljaju različne sadnje i pošumljavanja, zatim predavanjima šumara, osnivanjem naroči-

Gospodarsko-turistička staza u zalivu Sv. Kristofora na otoku Rabu u šumi »Dundo«

shvatili veliku opasnost od uništavanja šuma, pa su svojim autoritetom odvratili ljude od šuma. To nam je nada, da će se ovim putem ići i dalje pa da će se u najkraće vrijeme opseg šumsikh šteta smanjiti i prilike u tom pogledu normalizirati.

Za obranu šuma od najveće je važnosti valjano i sposobno čuvarsko osoblje. Da bi se uklonili nedostaci u tom pogledu, otvara se ove jeseni lugarska škola u Gospiću, gdje će se kroz 10 mjeseci stručne obuke izobražavati određen broj mladića za šumsku čuvarsku, lovonadzornu i šumsko-tehničku pomoćnu službu. Potrebna novčana sredstva za tu svrhu osigurana su u banovinskom proračunu. Za pojačanje stege i disciplinske odgovornosti lugarskog osoblja, a isto tako i njegova auto-

tih mjesnih odbora za pošumljavanje, koloboracijom sa planinarskim i turističkim organizacijama, te sa Seljačkom i Gospodarskom Slogom. U ovogodišnjem proljetnom Zagrebačkom Zboru priređena je šumarska izložba u okviru propagande goriva.

Pored predavanja sreskih šumara o pošumljavanju održano je više povećih predavanja u Zagrebu, Splitu, Dubrovniku, Sinju i t. d. sa svrhom, da se pošumljivački rad što uže poveže s radom oko unapređenja, podizanja pa i preuređivanja seljačkog gospodarstva na kršu. U tu svrhu održane su g. 1940. i konferencije sviju šumarskih i poljoprivrednih stručnjaka, koji rade na kršu i to dne 8. VI. 1940. u Mostaru, dne 15. VII. u Splitu i dne 22. VII. u Sušaku.

Digitized by Google

Pošumljavanje

U tom poslu treba razlikovati:

1.) redovito pošumljavanje svake godine posječenih šuma, starih nepošumljenih sječina, paljevina i čistina, koje se nalaze u šumama.

2.) pošumljavanje pustoga neobraštenog zemljišta na kršu i kraških golijeti.

Veliki dio šuma, koje se sjeku tzv. preborним i oplodnim sječama pošumljuju se same prirodnim načinom t. j. na sječini preostala stara stabla shodno razmještena izvrše naplodivanje sječine sjemenom. U ovakvim sječinama potrebno je samo još negdje umjetnom sadnjom popuniti praznine. Isto tako je i sa šumama, koje se pomlađuju izbojcima iz posječenih panjeva. Pošumljavanje dakle ovakvih sječina ne zadaje mnogo posla ni troška, a veliki se dio šuma na ovaj način pomlađuje.

Drugi dio šuma u kojima se vrše redovite godišnje sječe do čista tako da ne ostaje na sječini ni jedno stablo, kao i stare nepošumljene sječine, čistine i paljevine, pošumljuju se umjetnim načinom sadnjom u rasadnicima uzgojnih šumskih biljaka ili sjetvom sjemena. Ovakova pošumljavanja iziskuju znatne troškove.

U banovinskim šumama potrošeno je za ovakva umjetna pošumljavanja i popunjavanja u prirodno pomlađenim sječinama u minuloj godini 715.336 Din, a u rasadnicima je uzgojeno 7,600.000 komada sadnica. U šumama svih imovnih općina potrošeno je za pošumljavanje 2,754.457 Din, a u njihovim rasadnicima uzgojeno oko 4 mil. sadnica.

Pošumljavanje se krša i golijeti vrši umjetnim načinom u jesen i proljeće i to sjetvom sjemena šumskog drveća ili sadnicama uzgojenim u šumskim rasadnicima. Za to pošumljavanje utrošeno je na čitavom području banovine Hrvaske u jesen 1939. i u proljeće 1940. godine 2,428.672 dinara.

Pošumljivački radovi izvode se na zasebno omeđenom području Nadzorništva za pošumljavanje krša i golijeti u Senju, a onda u srezovima Sušak, Krk, Rab, Crikvenica, Novi, Gospić, Delnice, Gračac, Korenica, Jastrebarsko, Makarska, Imotski, Hvar, Šibenik, Knin, Split, Ljubuški, Mostar i Benkovac.

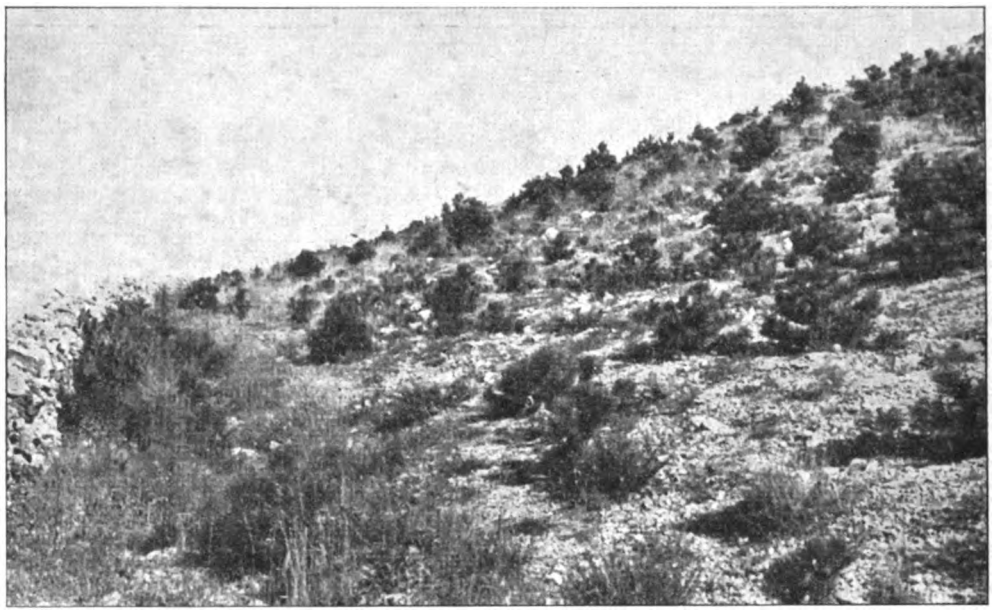

Uspjeli nasad bora na otoku Pagu

Na novo se je g. 1940. privelo kulturi do sada neobraštenoga šumskoga zemljišta oko 320 hektara površine, a osim toga popunjavale su se kulture iz predašnjih godina. U banovinskim kraškim rasadnicima proizvedeno je 6,992.532 komada sadnica. Zasadilo se okruglo 1,320.000 sadnica i zasijalo oko 19.450 kg. sjemena od različnih vrsta listača i četinjača. Veći dio sadnica iz banovinskih rasadnika podijeljen je seljacima i pojedinim privatnicima, da sami sade po svojim zemljištima. U svemu je za pošumljavanje krša i golijeti i redovitih sječina izvan krša utrošeno u minuloj godini 5,898.465 din, a uzgojeno u rasadnicima 18,592.532 komada različnih sadnica. Osim koristi, koja se je postigla pošumljenjem, treba imati u vidu, da je ovim novcem pružena zarada najsiro-

Digitized by Google

mašnijem i najpotrebnijem narodu, pa je i to jedna pozitivna stavka u narodnom gospodarstvu i socijalnoj pomoći. Radovi na pošumljavanju po proračunu banovine Hrvatske za godinu 1940. i iz prihoda fonda za pošumljavanje za god. 1940. izvodit će se ove jeseni sa predviđenim troškom od 2,206.442,—.

Nastavljeno je s radovima oko uređivanja okolice ljetovališta i kupališta naročito u okolici Čabra u Gorskom Kotaru, Sušaku, Senju i Jablancu u Hrvatskom Primorju, pa na otocima Krku, Rabu i Pagu. Osobita je briga posvećena osnovama i početku radova oko uređivanja okolice prekrasnih »morskih jezera« Crikvenica. U najskorije će vrijeme biti te osnove ispitane i odobrene tako, da će se i po njima već u slijedeći banovinski proračun za 1941. godinu unositi preliminari novčanih sredstva, te će se početi predviđeni radovi pošumljavanja. U tečaju su radovi oko sastava osnove i izdvajanja zemljišta za pošumljavanje u srezovima Sušak, Gračac i Jastrebarsko (Žumberak).

Isto tako se intenzivno radi i na području Ispostave banske vlasti u Splitu. U osnovama su predviđeni radovi na pošumljavanju kroz vrijeme od 40—50 godina, svuda samo u sporazumu s okolnim žiteljstvom i uz vidno nje-

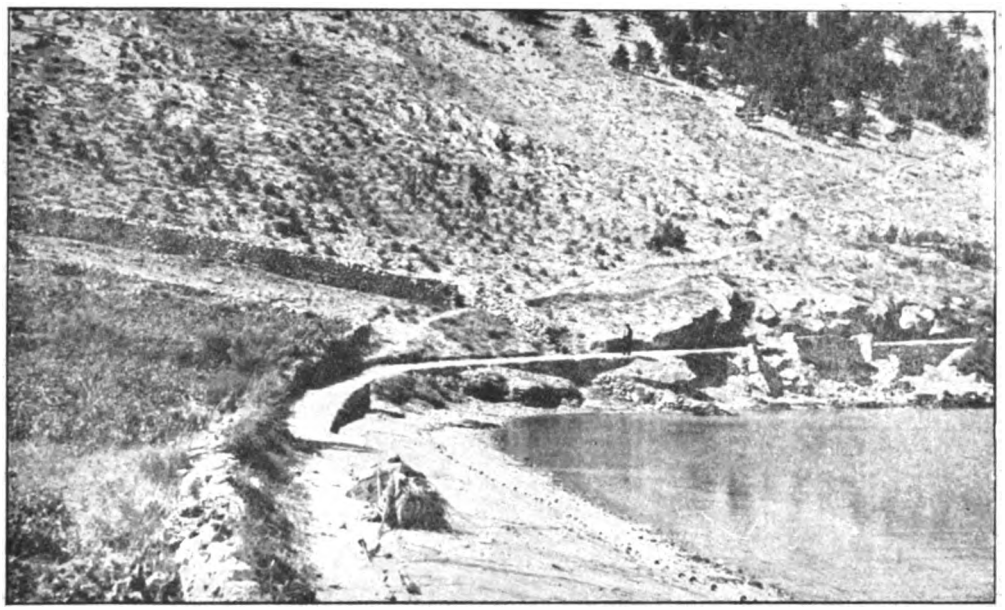

Pošumljavanje okoliša sela Metajne na otoku Pagu

kod Polača i Govedara na otoku Mljetu u Dalmaciji. Pri tome su se poslu najviše gradile turističke staze i putovi, ali redovno tako, da sve to izvrsno posluži i sadanjem, a pogotovo budućem razvijenom seljačkom gospodarstvu na kršu. Nekoji krajevi dobili su tako prve stručno i solidno gradene staze i putove.

Intenzivno se radi na izdvajanju šumskog zemljišta i golijeti na kršu u svrhu pošumljavanja, te tim u vezi na sastavu detaljnih osnova o pošumljavanju izdvojenih površina. U području Nadzorništva za pošumljenje krša i golijeti u Senju ove su osnove potpuno gotove i po njima se vrlo uspješno rade predvideni poslovi na pošumljavanju. Obuhvaćeno je ovom osnovom 12.122 ha najvećim dijelom općinskog zemljišta, a onda privatnog i banovinskog. Isto tako završeno je izdvajanje i sastavljene su osnove za srez Rab, Krk, Novi i

govo odobravanje i pomaganje tako, da uspjeh ne će izostati, budu li se samo u proračunu Banovine osiguravala novčana sredstva za taj posao.

Uređivanje bujica

Postanku krševa i golijeti, kao i postanku bujica, u glavnom su jednaki prvotni uzroci: prekomjerna sječa, pustošenje i krčenje šuma, te nerazborita i neoprezna upotreba zemljišta naročito po brdima. Posljedice su ove: gubitak i nestajanje debelog sloja plodne zemlje i pojavljivanje golog ponajviše tvrdoga kamenog kostura trupine zemlje i tek onda zasebne horografske i hidrografske prilike, te opća konfiguracija i geološki sastav tla odlučuju, da li će gornji debeli sloj plodne zemlje nestajati polaganije i više manje neopazice pod uplivom sile teže, oborinske vode i vjetra ili će se to

Digitized by Google

Bujična pregrada kod vrela Zrmanje u Lici

Digitized by Google

vršiti brzo i silovito uz golemo pustošenje razornom snagom divljih brdskih vodenih bujica. Posao uređivanja bujica predan je u ruke šumara, jer se taj posao sastoji, pored gradnje najnužnijih i prijeko potrebnih tehničkih građevnih objekata, u vezanju, učvršćivanju i pokrivanju ruševnog terena nasadima šumskog drveća — šumom. Do sada je uspjelo radove oko pošumljavanja i uređivanja bujica unaprijediti, te stvoriti ili početi stvarati preduvjete za dalje još bolje i svrsishodnije njihovo vršenje.

S razloga, što je postanak bujica u najužoj vezi s postojanjem i stanjem šuma i s načinom, kako se vodi cjelokupno seljačko gospodarstvo, naročito po brdima uopće, a opasnim kraškim brdima napose, to su uređivane u ovom razdoblju samo one bujice, koje nanose bilo suviše osjetljive štete, bilo da je njihov značaj takav, da bi i kraće odlaganje njihova uređivanja prouzrokovalo nerazmjerno veće troškove u budućnosti. Ostale će se bujice uređivati, odnosno izgrađivat će se projekti za njihovo uređivanje, u sklopu opsežnijih općih osnova za provedbu cjelokupnog pošumljavanja odnosno uređenja seljačkog gospodarenja, gdje je ono do sada bilo protivno prirodnim svojstvima tla i podneblja, da onda jednom u cjelini izvedeni radovi urede prilike potpuno i trajno.

U ovoj prvoj godini postojanja i rada banovine Hrvatske izvedeno je niz bujičarskih radova, koji su izvođeni, kako je spomenuto ondje, gdje je to tražila potreba. Vršeni su radovi u srezovima: Požega, Samobor, Čabar, Sušak, Kastav, Rab, Senj, Crikvenica, Knin, Split, Ljubuški, Makarska, Imotski i Dubrovnik. Za izvršene poslove utrošeno je 1,948.152 dinara, dok se sada izvode poslovi za 1,265.404 din ili ukupno 3,213.556.— din. Osim toga su dovršeni projekti za uređenje bujica za 20 milijuna dinara a u radu su projekti za radove u iznosu od 7,000.000.— din.

Izvođenju projektiranih radova pristupa se djelomice odmah, a djelomice prema odredbi propisa projekta, — budući da se radovi uređivanja moraju vršiti određenim redosljedom. Rad se uglavnom sastoji u izvedenju poprečnih pregrada, kineta, stepenica, obalnih zidova, zatim u iskopu korita, mijenjaju smjera vodotoka, učvršćivanju obale i t. d. Cijeli rad služi općim interesima, a što je još važnije, 80% svih utrošenih svota ostaje u pučanstvu onoga kraja, gdje se radovi provode, jer osim troškova za zidare specijaliste kod tih radova, te za nadzor i eksploziv — svi ostali izdaci idu na radnu snagu, koja se uzimlje u kraju, gdje se vrši posao. To je tim važnije, što bujice kao gorski potoci prolaze kroz najudaljenije gorske krajeve, dakle tamo, gdje je zarada inače rijetka, a dio se posla može vršiti u ono godišnje doba, kada drugdje nema zarade — a još k tome u blizini domova samoga radnog svijeta.

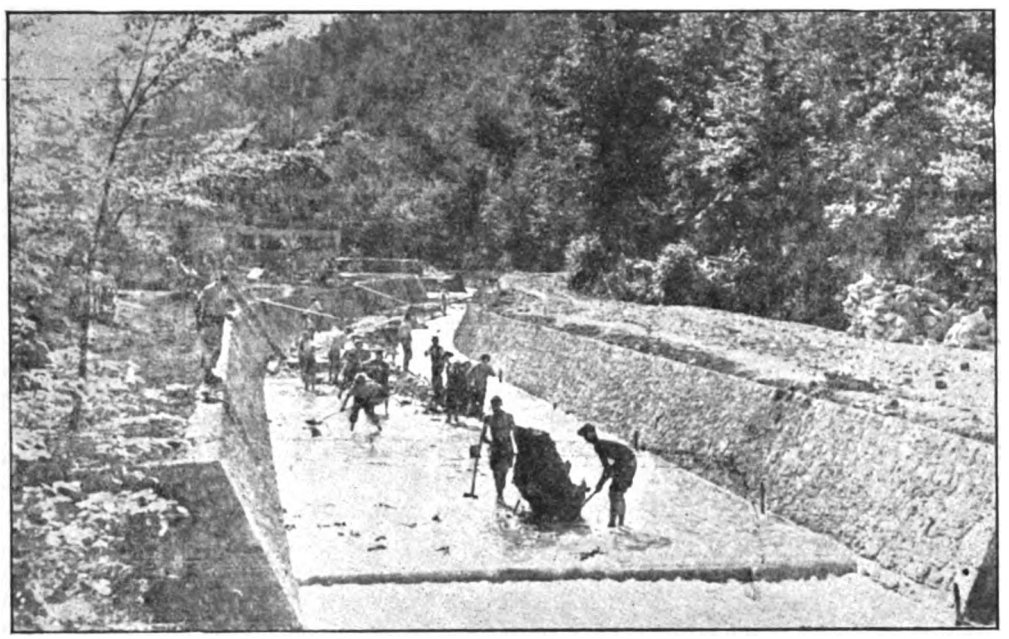

Uređenje bujice »Lipovečke Gradne« kod Samobora (regulacija srednjeg toka)

Digitized by Google

Uređenje bujične jaruge »Zaklančić« kod Studene u srezu Kastav

Imovne općine

Imovne općine predstavljaju našega najjačeg šumoposjednika, te je njihova uloga, kao izrazito seljačkih ustanova, u našem narodnom gospodarstvu znatna. Imovne općine nastale su razrješenjem odnosa između nekadanjih krajišnika i države na području bivše Vojne krajine. Osnovano je svega 10 imovnih općina, dok se jedanaesta lička imovna općina zbog opravdanog otpora pravoužitnika, nije mogla osnovati. Prema diobnim odlukama dobile su imovne općine prigodom segregacije površinu od 375.358 ha. Na toj površini nalazila se otprilike drvna masa od 64,790.000 m^3. Mora se napomenuti, da je već kod osnutka imovnih općina, čini se hotimično, učinjena velika pogreška, koja već od prvog početka otežava imovnim općinama pravilno izvršavanje funkcije, koja im je bila po osnivačima trajno namijenjena. Neosporno je naime dokazano, da imovne općine kod osnutka nijesu dobile dovoljne površine šuma, koje bi bile kadre kraj najuzornijeg gospodarenja davati trajne prihode za namirenje svih pravoužitničkih potreba.

Sama je dioba šuma provedena bez ikakvih stvarnih podataka o faktičnoj potrebi naroda kao i samom stanju šuma. Šume su podijeljene po vrijednosti, pri čemu su šume imovnih općina bez stvarnog razloga procijenjene po višoj stavci cijenika nego šume, pripale državi, a što je najgore, imovne općine nijesu dobile nikakve odštete ni u novcu, ni u šumskoj površini za podmirivanje upravnih i kulturnih troškova, te troškova za čuvanje šuma kao i za namirenje javnih dažbina. Prema tome su I. o. već od samog osnutka morale osiguravati te troškove na račun ne samo redovitog prihoda nego i na račun same temeljne glavnice.

Osim toga tadanje vojničke vlasti nijesu u prvom početku vodile dovoljno računa o stručnoj upravi s ovim šumama, pa je ta činjenica uz teškoće povodom nepravilno provedene diobe dala poticaja, da se nakon osam godina od osnutka I. o. donese zakon od 11. srpnja 1881. (Naputka A. B. C.), kojim su uspješno regulirana prava i dužnosti pravoužitnika, te uveden red u upravi i šumskom gospodarstvu. Šume, koje su pripale imovnim općinama nijesu se bile u normalnom stanju već su imovne općine dobile mnogo vrlo starih šuma, koje je stručna uprava sa svrhom, da ih sačuva od propadanja bila prisiljena iznositi na dražbu, a utrške koristonosno ulagati kao nepotrošivu glavnicu.

Sve do minuloga svjetskog rata vladao je uz striktnu primjenu zakonskih propisa prilićan red u gospodarstvu naših imovnih općina. Sam svjetski rat, a pogotovo njegove posljedice uzdrmale su iz temelja svaku dotadanju gospodarsku ravnotežu, pa od ovog udarca nijesu ostale pošteđene ni naše I. o. Najteži udarac zadan je imovnim općinama time, što su za vrijeme prošlog rata bile prisiljene, da svoje nepotrošive glavnice ulažu u ratni zajam, pa su tim povodom, propašću bivše monarhije, oštećene za 216 milijuna dinara. Srećom je jedan dio tih glavnica upotrebljen za kup privatnih šuma tako, da se je površina šuma imovnih općina uzevši u obzir i poratni prikupljeni posjed, povećala od segregacije do danas za 50.603 ha.

Teške poratne prilike i neodrživi politički položaj nije uz ostalu privredu, poštedio ni naše imovne općine. Nezdravi politički momenti sa nerazumnom centralističkom tendencijom i sputavanjem narodne volje doveli su do toga, da je Naredbom M. Š. i R. od 4. V. 1922. broj 13054 o upravi, službovanju i gospodarenju sa šumama krajiških imovnih općи-

Digitized by Google

na, uprava podržavljena. To je izvršeno na takav način, što je utjecaj predstavništva pravoužitnika t. j. zastupstva imovnih općina na imenovanje, premještanje i druge službene odnose činovnika i službenika imovnih općina dokinut i prenesen isključivo u kompetenciju naznačenog Ministarstva, dok se je podmirivanje troškova ovako izložene uprave imalo vršiti i nadalje samo iz prihoda imovnih općina. Štetne posljedice ovog podržavljenja uprave nijesu izostale. Prekomjerno namještanje činovnika, česti premještaji, samovolja pojedinih miljenika režima, koji su namještavani sa svrhom, da provedu određene operacije, naročito kupoprodaje, na očiglednu štetu imovnih općina, nedovoljan nadzor nad ova-

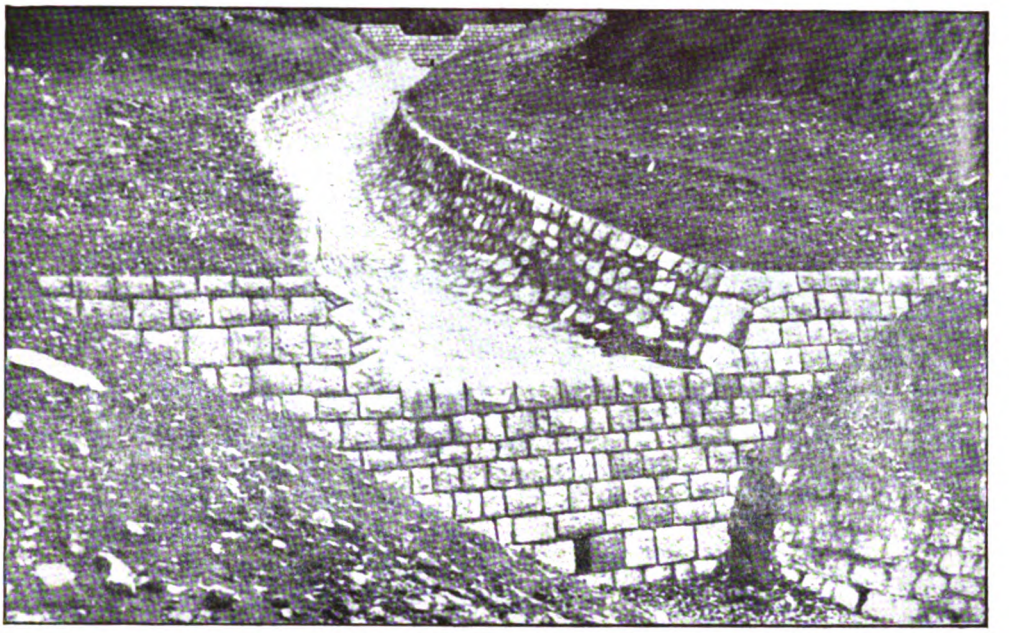

Uređenje bujice »Vranovo« kod Kamenskog u srezu Slav. Požega (gornji dio)

Uređenje bujice »Vranovo« kod Kamenskog u srezu Slav. Požega (donji dio)

Digitized by Google

kvom upravom i gospodarenjem sa strane centralne vlasti ostavili su kod svih imovnih općina tužne tragove. Osnutkom banskih uprava, na koje je prenesena dužnost nadzora nad upravom i gospodarenjem imovnih općina stanje se nije mnogo popravilo, to više, što je odmah nakon toga došlo do nezapamćene svjetske ekonomske krize, katastrofalnog pada vrijednosti drvnih proizvoda i povišenja dažbina zbog podbačenih državnih prihoda.

Imovne općine, pogotovo one, koje nijesu imale raspoloživih, naročito vrijednih starih sastojina, zapale su u vrlo teško financijsko stanje, te općenito nijesu mogle zadovoljavati svoje obaveze. Iz godine u godinu povećavala se dugovina na javnim dažbinama. Isplata beriva aktivnom osoblju vršena je sa znatnim zaostatkom, a da o isplati mirovina i ne govorimo. Da se popravi financijsko stanje imovnih općina, ograničeno je na osnovu § 17 Nap. A. zak. od 11. VIII. 1881. podmirenje pravoužitničkih potreba na najnužnije, a povrh toga određena je i naplata pristojbe na ogrjevno drvo.

Kod nekih se imovnih općina, osobito kod brodske, gradiške i križevačke a donekle i II. banske financijsko stanje znatno popravilo i to u povodu povoljnije konjunkture na drvnom tržištu u godini 1937. i u vezi s povoljnim unovčenjem na dražbu iznesenih vrednijih objekata. Stoga i spomenute imovne općine za sada zadovoljavaju svoje obaveze. Naprotiv kod ostalih imovnih općina i to gjurgjevačke, I. banske, slunjske, ogulinske i otočačke, povodom nestašice vrednijih starijih sastojina i golemog zaduženja nije ni nastala konjunktura mogla doći do jačeg izražaja, te spomenute imovne općine iz godine u godinu zapadaju u sve teži položaj.

U takvom stanju zatekla je područne I. o. Banska Vlast prigodom osnutka banovine Hrvatske. Da se nađe izlaz iz teške situacije, u koju su zapale te naše narodne ustanove, pristupilo se proučavanju, te se došlo do slijedećih podataka: Sadanja površina šuma imovnih općina iznosi ukupno **417.560 ha.** Stanje pravoužitnika je slijedeće: s naslova a) nap. A. zak. o i. o. t. j. mjesnih općina imade 252, s naslova b) crkvenih općina 427, s naslova c) školski hopćina 736, s naslova d) i e) krajiških obitelji ukupno 135.943. — Sveukupna pripadnost svih pravoužitnika na građ. i ogrjevu iznosi godišnje 1,004.052 m^3.

U šumama se imovnih općina doznačuje danas silom prilika godišnje svega 707.288 m^3 ogrjevnog i gradevnog drveta. Uzevši u obzir sadanje stanje šuma imovnih općina iznosilo bi faktično obračunati etat samo 482.813 m^3, pa se vidi, da se u šumama imovnih općina na račun temeljne drvne mase siječe godišnje 351.192 m^3 više. Neosporno je utvrđeno, da se gospodarenje sa šumama imovnih općina ne vrši prema temeljnim principima šumarske nauke već se iskorišćavaju i one drvne mase,

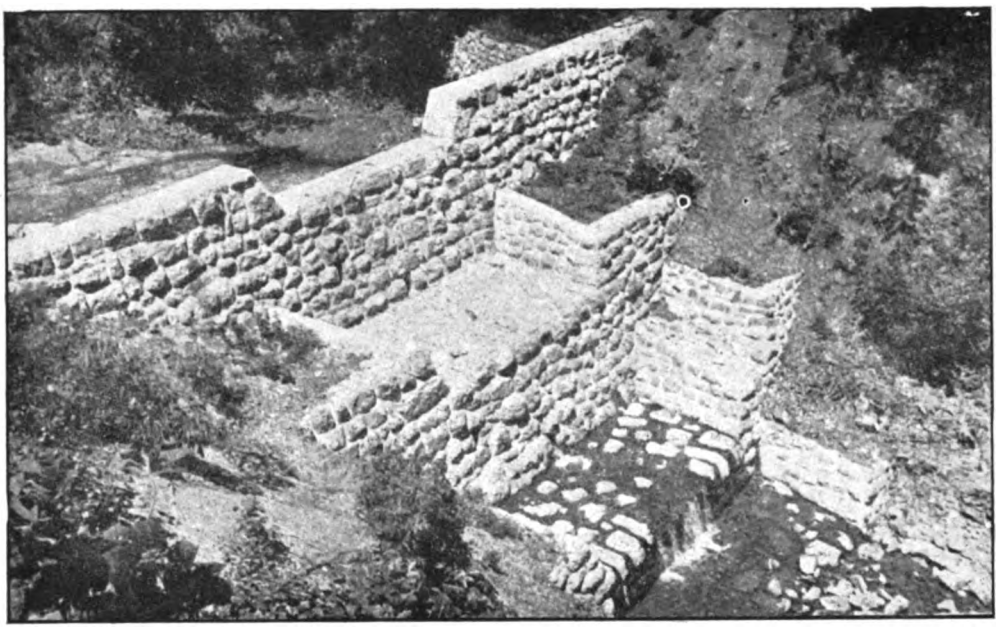

Uređenje bujice »Duboki Jarak« kod Studene u srezu Kastav

Digitized by Google

koje bi morale ostati kao temeljni kapital, što pruža tužnu perspektivu za budućnost ovih šuma.

Banska Vlast nastojala je tečajem minule godine, da se smišljenim mjerama bar djelomice popravi zatečeno stanje u pogledo prekomjernog iskorištavanja šuma imovnih općina. Dana je inicijativa, da imovne općine otvore ugljenokope, kako bi pokrili jedan dio pravoužitničke potrebe na gorivom drvu ugljenom i kako bi time odteretili šume. Djelomična opskrba pravoužitnika ugljenom u tečaju je kod đurđevačke imovne općine, a pripremni se radovi u tom pravcu vrše kod križevačke i gradiške imovne općine. Svakako će se tom pitanju posvećivati i nadalje potpuna pažnja. Osim toga izdane su stroge odredbe gledom na pravilno pomlađivanje i njegu mladih sastojina, a naročita je pažnja posvećena pošumljivanju starih nepošumljenih odnosno nedovoljno pošumljenih sječina i to sve u cilju, da se za budućnost osigura što veća produkcija drveta. U rijetkim čistim hrastovim sastojinama, naročito u Podravini, izdane su odredbe, da se postepenim zabranjivanjem i podsadnjom graba osnuju donje etaže graba, čime će uz znatno povećanu produkciju toliko potrebnog ogrjeva, biti kako u uzgojnom tako i u tehničkom pogledu zajamčen povoljniji uzgoj glavne sastojine.

Povrh gornjih mjera u tečaju su radovi oko inventarizacije šuma sa svrhom, da se najjednostavnijom metodom utvrdi stanje i drvna masa sastojina. Ti će podaci služiti u buduće kao putokaz za dopušteno iskorišćavanje šuma im. općine. Što se tiče financijalne strane to je već naprijed napomenuto, da neke I. o. i to: brodska, gradiška, križevačka i donekle II. banska pokrivaju svoje rashode u cijelosti, dok ostale I. o. nijesu mogle zadovoljavati svoje obaveze te pored apsolutnog neplaćanja drž. poreza, ban. prireza i opć. nameta sa stanjem 1. X. 1939., svom aktivnom i umirovljenom osoblju s naslova isplate beriva duguje svotu od din. 20,718.000.—. Od te svote otpada samo na otočku I. o. preko 14 milijuna dinara. Sveukupna dugovanja imovnih općina s naslova različnih potraživanja iznose oko 53,000.000.— dinara. Ukupni se godišnji proračuni rashoda i. o. kreću u prosjeku oko 45 milijuna dinara od čega otpada na aktivno osoblje oko 10 milijuna dinara.

Ocjenjujući važnost tih narodnih ustanova, koje su po budući razvitak prilika na našem selu od golemoga značenja, nameće nam se pitanje, koje bi mjere valjalo poduzeti, da se s obzirom na izloženo stanje, pitanje sanacije naših i. o., koje pitanje se već nekoliko godina u različnim formama nabacuje, konačno skine s dnevnog reda. Posvećujući tečajem minule godine ozdravljenju financijskog stanja naših imovnih općina potpunu pažnju, Odjel za šumarstvo je na temelju brižnog proučavanja pokupljenog materijala izradio sve te prijedloge za rješenje ovog pitanja.

Zemljišne zajednice

Gotovo sve zemljišne zajednice, koje su vlasnice šuma, povjerile su stručnu upravu u svojim šumama sreskim šumarskim referentima, a u ime naknade upravnih troškova plaćaju stanoviti prinos u banovinsku blagajnu. Ovakva organizacija šumske uprave i gospodarenja u šumama zemljišnih zajednica imala je za posljedicu, da su se sačuvale i održale njihove šume, koje su se počele odmah poslije segregacije nemilosrdno satirati. Radi toga su ove šume jedne od najbolje uređenih i sačuvanih seoskih šuma u državi. Ova organizacija uprave i gospodarenja u šumama zemljišnih zajednica sačuvala se je i održala sve do danas. Mogućnost ovakvog uređenja stručne uprave i gospodarenja po sreskim šumarskim referentima dana je i ostalim šumoposjednicima (općinama, selima i t. d.), čije šume stoje pod osobitim javnim nadzorom. Nažalost ovom blagodati zakona kroz minulih 10 godina nijesu se služili ostali šumoposjednici, pa se nedostatak takove stručne šumske uprave očituje u prekomjernim sječama, devastacijama i neracionalnom iskorišćavanju ovih šuma, zbog čega te šume po vrijednosti i koristi mnogo zaostaju za šumama zemljišnih zajednica.

Šume zemljišnih zajednica u banovini Hrvatskoj iznose oko 274.299 hektara. To je znatna površina, koja je od velikog upliva na šumsku privredu i opću nacionalnu ekonomiju. Napose je od velike važnosti za snabdjevanje seljaštva ogrjevnim i građevnim drvetom. Ta potreba snabdjevanja drvetom seljaštva je trajna i svakogodišnja, pa je radi toga u § 57. Zakona o šumama među ostalim određeno i za ove šume, da se u njima ima gospodariti po načelu stroge trajnosti t. j. tako da se omogući iskorišćavanje prihoda trajno i svake godine. A prihod je samo ono, što u danim prilikama može godišnje normalno u šumi prirasti. Za proizvodnju toga prirasta treba u šumama stalno podržavati netaknutu određenu količinu stabala (normalnu drvnu zalihu), na kojoj će ovaj godišnji prihod prirašćivati. To je osnovni kapital (glavnica), a godišnji prirast jesu kamati toga kapitala. Samo se ti kamati mogu uživati svake godine, a glavnica se mora ostaviti netaknuta potomcima i mlađim generacijama ovlaštenika zemljišne zajednice.

Digitized by Google

Po tom se načelu stroge trajnosti može u šumama zemljišnih zajednica iskorišćavati redovito godišnji prihod od oko 300.000 m³ u vrijednosti od 9 do 10 milijuna dinara prema sadašnjem stanju tih šuma i prosječnim cijenama drveta na panju zadnjih 10 godina, koje se mogu uzeti sa 30 dinara po m³. Nasuprot tim prihodima stajali su redoviti godišnji troškovi šumskog gospodarenja u šumama zemljišnih zajednica kroz minulih 10 godina prosječno ovako:

	po 1 m³ god. prirasta drv.	po 1 ha šume
1. šum. stručnjak	2.13 Din	2.46 Din
2. ostali troš. uprave	5.25 „	6.— „
3. čuvanje šuma	8.73 „	10.— „
4. drž. porez	13.50 „	15.16 „
5. ban. prirez	2.34 „	2.63 „
6. opć. prirez	9.35 „	10.50 „
Ukupno	41.30 Din	46.75 Din

Ako se usporede godišnji troškovi od 41.30 dinara po kubiku sa naprijed navedenom vrijednošću redovitoga godišnjeg prihoda od 30 dinara po kubiku, vidi se, da su ti troškovi veći od prihoda. Zbog toga se radi na tome, da se ti troškovi umanje, naročito da se snize izravni porezi, a preko njih i ostali prirezi, kao i to da se uopće oporezovanje šuma postavi na bazu godišnjeg prihoda šuma, a ne kao do sada na bazu površine šume.

Već više godina postoji tendencija u nekojim srezovima, da se šume zemljišnih zajednica individualno dijele među ovlaštenike zajednice, pa ih je već dosta tako i podijeljeno na male parcele najviše ispod ¼ hektara. Posljedice ovoga prijelaza zajedničkih šuma u individualno i privatno vlasništvo jesu: neracionalno gospodarenje, prekomjerne sječe, devastacije, propadanje i nestanak ovih šuma uopće. Posječe se ne samo godišnji prirast ovih šuma kao kamati nepotrošive glavnice nego se u vrlo kratko vrijeme posiječe i sva ova drvna masa, na kojoj bi trebao godišnji prihod da prirašćuje. Ostaje golo zemljište. Ta pojava nestanka šuma na većim površinama u kratkom vremenskom razdoblju od par godina ima dvije teške posljedice. Prvo: oskudicu na drvetu u tom kraju. Seljaštvo nema otkud namirivati svoje svakogodišnje potrebe na drvetu naročito, ako nema u blizini — što je najčešći slučaj — ni državnih ni drugih šuma. Zbog toga se pojačavaju šumske štete i sječe u onim šumama, koje su još preostale ili koje su još nedozrele za sječu, pa tako postepeno nestaje i tih šuma. Druga teška posljedica prekomjernih sječa podijeljenih šuma zemljišnih zajednica na velikim površinama u kratkom vremenu opaža se naročito na plitkim i brdovitim tlima, koja nijesu sposobna za drugu vrstu kulture nego samo za šumu. Kad na takvom tlu nestane šume, onda kiše brzo otplave plitki humozni sloj zemlje i ostane pusto zemljište, koje više nije sposobno ni za kakovu drugu kulturu ili je ponovno kultiviranje toga tla sa šumom skopčano sa velikim teškoćama i troškovima. Na nekim se vrstama tla i strmim položajima stvaraju nakon toga vododerine, odronjavanja zemljišta, bujična područja naglo oticanje oborina, poplave i t. d.

Šume i šumska zemljišta zemljišnih zajednica nakon individualne diobe najčešće stiže ovakva sudbina, jer dok su ove šume u zajednici moguće je njihovo čuvanje i racionalno iskorišćavanje, budući da se vrši nadzor i vodi stručna šumska uprava po postojećim zakonima; diobom pak postaju ove šume privatno vlasništvo malih površina, na kojima se provode sječe samo s obzirom na povoljne konjunkture i prodaje u ličnom interesu, a bez obzira na velike i opće javne interese, radi kojih se moraju šume održavati. Iz ovih razloga Banska Vlast pitanju prekomjernih dioba šuma zemljišnih zajednica i s tim u vezi njihovu nestanku u individualnom vlasništvu posvećuje naročitu pažnju, pa ih svodi samo na najnužnije slučajeve i izuzetke, gdje nije ugrožen opstanak ovih vrijednih šuma i upropašćavanje ove velike narodne imovine. Od osnutka Banovine do konca mjeseca srpnja 1940. predložene su 43 molbe zemlj. zaj. za individualnu diobu šuma, od kojih se nalazi 17 u postupku, odbijeno je 11, a u 15 slučajeva dopuštena je dioba u ukupnoj površini od 2.234 jutra.

Općinske, seoske i gradske šume

Općinske i seoske šume postoje najvećim dijelom na kršu u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini. Ima ih oko 228.205 ha. To su većinom kraške šikare i pustoši, koje čekaju na pošumljenje. To je najbolnije pitanje šumarstva, koje je u uskoj vezi sa kompleksom mnogih neriješenih ekonomskih i političkih problema u tim krajevima, a dobrim dijelom posljedica dosadašnjega lošeg političkog stanja i zanemarenja općina.

Banska Vlast intenzivno radi, da se ustanove smjernice i načela uređenja novoga seljačkog i šumskog gospodarenja na kršu, pa će se nakon toga u istraženom pravcu vršiti i kultiviranje ovih općinskih i seoskih šuma.

Gradskih šuma ima 9.065 ha, sa kojima se u glavnom gospodari dobro, a služe ne samo

Digitized by Google

iskorišćavanju nego i drugim higijenskim, turističkim, planinarskim i sličnim potrebama gradskog života.

Šume izvlaštene po zakonu o agrarnoj reformi

Godine 1931. i 1932. obavljena je po agrarnim zakonima eksproprijacija šuma u Gorskom Kotaru od 7 šumskih veleposjednika, kako prikazuje ova skrižaljka:

Ekspropriirani veleposjed	Površina kat. jut	uz odštetu	Odšteta prosječno po jutru
Thurn-Taxis	41622	12,471910·87	29.965
Ghyzcy dr. Kalman . .	17092	4,222108·01	27.402
„ Ilka . . .	7623	1,637118·01	21.476
Auersperg	4343	1,139417·06	26.236
Neuberger Sara . . .	1666	405442·15	24.336
„ Josip . . .	25	8975·07	35.900
Petrović Nikola . . .	110	28597·86	25.998
U k u p n o	72481	19.913569·71	27.474

Zbog toga, što je knez Albert Mario Lamoral od Thurn i Taxisa podnio tužbu međunarodnom sudu u Haagu protiv naše države radi ove ekspropriacije, nijesu se ove šume u Gorskom Kotaru odmah predale u posjed i upravu agrarnim interesentima, nego se je osnovala Privremena državna uprava u Delnicama, koja je ovim šumama upravljala i gospodarila u smislu pravilnika, koji je u tu svrhu donio Ministar poljoprivrede u suglasnosti sa Ministrom šuma i rudnika.

Ovaj spor države i Kneza od Thurn i Taxisa trajao je sve do 11. listopada 1939. godine i svršio se je međusobnom nagodbom. Na temelju te nagodbe donio je Ministarski Savjet Uredbu sa zakonskom snagom broj 1566 od 1. prosinca 1939. (Službb. novine broj 285 c od 12. XII. 1939) kojom je uzakonjena ova nagodba i ustanovljen način i opseg međusobnog sporazuma. Prema toj Uredbi i sporazumu agrarni interesenti u Gorskom Kotaru dobivaju bez ikakve odštete od Thurn-Taxisa ukupno 13.474 hektara šuma. Šumoposjedniku je ostalo u neograničenom vlasništvu 10.478 ha. Nakon ovoga sporazuma sa Thurn-Taxisom nema nikakove zapreke, da se ekspropriirane šume u Gorskom Kotaru ne predadu u vlasništvo i posjed agrarnim korisnicima, za koje je izvršena eksproprijacija. U tu svrhu obrazovano je Povjerenstvo za likvidaciju eksproprijacije šuma u Delnicama, a dosadašnja privremena uprava je dokinuta. Povjerenstvo je imalo zadaću, da što prije spremi sve, što je potrebno za predaju šuma korisnicima. Ono je taj svoj zadatak izvršilo, a sada se u Banskoj Vlasti još radi na organizaciji uprave i gospodarenja u tim šumama i čim prilike dopuste, bit će nakon toga konačno uređeno pitanje ovih šuma.

U ostalim krajevima je izvršena također godine 1935. i 1936. eksproprijacija šuma od različnih šumskih veleposjednika i to do 25% od njihovih šumskih površina, koje imaju preko 1000 jutara. Tu eksproprijaciju prikazuje skrižaljka na strani 124.

Za te je šume donio Ban 27. III. 1940. broj 6380-IV-1940 Pravilnik, kojim je propisana organizacija uprave i gospodarenja u ovim šumama, analogno zemljišnim zajednicama. Uređivanje ovih šumskih zajednica po odredbama ovoga pravilnika je u tečaju, pa će time biti završen jedan znatan ne samo agrarni nego i šumsko-gospodarski posao.

U svemu je dakle bilo ekspropriirano u Gorskom Kotaru i ostalim krajevima osim Dalmacije i Bosne sa Hercegovinom 100.271 jutro ili 57.706 ha šuma. Nakon nekih izmjena tečajem vremena ukupna površina ekspropriiranih šuma iznosi, kako je u uvodu navedeno 55.609 ha.

Privatne šume

se dijele na one, koje stoje pod osobitim javnim nadzorom i one, koje ne stoje pod tim nadzorom. U § 56. Zakona o šumama navedeno je, da od ovih šuma stoje pod nadzorom: crkvene, zakladne i one, koje su proglašene zaštitnim t. j. koje zaštićuju tlo pod sobom ili objekte izvan šume od odronjavanja, ispiranja vodom vjetra i t. d. Za te šume pod nadzorom postoje određena veća ograničenja u načinu i opsegu iskorišćavanja te upravljanja. Šumoposjednici su dužni u tim šumama gospodariti po načelu stroge trajnosti. U tu svrhu su dužni, da imaju osnovu šumskog gospodarenja, a osim toga moraju imati i stručnu šumsku upravu, ako posjeduju šume preko izvjesne veličine koju određuje Ban zasebnim pravilnikom.

Gospodarenje u ostalim šumama slobodno je uz držanje šumsko-redarstvenih propisa Zakona o šumama, dakle se ne smiju šume devastirati, krčiti i t. d. Nu to vrijedi samo za šumoposjednike ispod 30 ha površine. Svi veći šumoposjednici dužni su također gospodariti po gospodarskoj osnovi, dakle i trajno kao i oni, čije šume stoje pod osobitim javnim nadzorom.

Kroz minulih 20 godina nijesu se u dovoljnoj mjeri šumoposjednici držali tih zakonskih propisa, pa se je mnogo šuma pretvorilo u drugu vrstu kulture, gdje to i nije bilo potrebno i gdje je to bilo na štetu općenitosti

Digitized by Google

Veleposjed	Eksproprijirano					
	u srezu	za		Površine kat. jut.	Uz odštetu	Odšteta prosječno po jutru
		koloniju	selo		Din	Din
Aninger Rikard	Ivanec	—	6	316·96	31929 76	100 74
Bombelles Josip	Varaždin, Ivanec	—	4	146·21	16180·24	110·66
Krap. tvor. pok. i parna pilana d. d.	Krapina	—	4	179·50	44659·60	248·66
Ottenfels Franjo	Pregrada	—	14	47·—	—	—
Drašković Ivan	Ivanec, Krapina, Osijek, Virovitica, D. Miholjac, Podr. Slatina, Valpovo	10	24	2771·56	517331·88	186 66
Hrv. d. d. za promet nekret. u Zagrebu (Nar. šum. ind.)	Pakrac	—	1	67·02	2916·71	43·52
Wiener-Bank-Verein, Hrv. podružnica	„	3	42	4322·70	645392·70	149·30
Milekić Joca i dr.	Sl. Požega	—	9	640·—	109363·—	170·88
Turković Milan i dr.	„	3	12	748·52	155783·40	208 12
Thurn-Taxis Adalbert . . .	Sisak, Karlovac	1	26	2267·17	591178·02	260·76
Našička tvor. tanina i par. d. d. u Zagrebu	Našice, Valpovo	2	1	212 50	60023·81	282·46
Norman Rudolf	Valpovo, Našice, D. Miholjac	10	23	2967·40	840909 58	283·40
Pejačević Teodor	Našice	7	18	2111·22	420823·64	199·33
S. H. Gutmann d. d. i Našička tvor. tan. i par. d. d. . . .	D. Miholjac, Našice	10	21	3737·67	996037 —	266·49
S. H. Gutmann	P. Slatina, D. Miholjac, Našice	20	58	5553·65	1,395430·25	251 26
Eltz Jakob	Vukovar	14	1	1701 08	478841·31	281·49
	Ukupno . . .	80	264	27790·16	5,310763·90	191·10

i samog šumoposjednika. U mnogima se je sjeklo više nego se je smjelo i nije se obaziralo na dužnost potrajnog gospodarenja. — Zbog toga Banska Vlast u ovom pogledu uvodi red i traži pokoravanje postojećim zakonskim odredbama, kako bi se sačuvale i privatne šume od prekomjerne sječe.

Lovstvo

Lovstvo je vrlo znatna grana narodnog gospodarstva. Dovoljno je istaknuti, da lovstvo stavlja godišnje u banovini Hrvatskoj u promet zakupninama lovišta, plaćama čuvara, vrijednosti krzna i mesa od zvjeradi i divljači, različnim taksama na zakupnine, lovačkim kartama i oružnim listovima, plaćama pomagača u lovu, prevozom, nabavom lovačkih potrepština, nagradama za ubijanje štetočina i t. d. zamašnu svotu od okruglo 60,000.000.— din. Po tom se vidi, koliku glavnicu predstavlja, kad odbacuje tolike godišnje kamate.

Sa primarnim uvjetima za trajan razvitak divljači i u kvalitativnom i u kvantitativnom pogledu priroda nas je bogato obdarila. Naše posavske i podravske nizine sa niskim gorjem između njih sa svojim horografskim, hidrografskim i klimatskim prilikama upravo su kao stvorene za razvitak jelenske, srneće, zečije, fazanske i druge niske divljači, a naši planinski krajevi u Hercegovini, Dalmaciji, Lici i Gorskom Kotaru za razvitak divokoza, tetrijeba, jarebica, kamenarki i t. d. Uporedimo li te prirodne uvjete sa brojnim stanjem divljači, vidimo, da je to stanje još daleko od onoga, kakvo bi moglo i trebalo biti, pa da lovstvo odbaci našoj narodnoj privredi one dohotke, koje bi moglo odbaciti bez ikakove štete po ostale grane privrede.

Na području banovine Hrvatske vrijedi zakon o lovu od 5. prosinca 1931. koji je usvojio načelo, da je pravo lova spojeno sa vlasništvom zemlje (dominalni sistem). To je na-

Digitized by Google

Brojčano stanje osoblja, kvalifikacije i raspored osoblja
kod odjela za šumarstvo i podređenih banovinskih ustanova

Školska sprema	Zvanje	Kod odjela za šumarstvo Zagreb	Kod ispostave ban. vlasti Split	Kod nadzorn. za pošumljavanje Seni	Kod sreskih načelstava	Kod ravnateljstva banovinskih šuma				Lugarska škola	Svega
						Zagreb	Sušak	Vinkovci	Mostar		
Fakultet	šumarski inžinjeri	44	10	3	78	57	53	40	47	1	333
„	pravnici	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Potpuna srednja i njoj ravna škola	računarsko-blagajničko	7	1	—	—	8	7	7	7	—	37
„	tehničari-(geometri)	—	1	—	—	—	—	—	3	—	4
Nepotpuna srednja i njoj ravna škola . .	podšumari	10	1	—	—	3	3	2	9	—	28
„ . .	manipulativni činovnici	6	1	—	14	4	—	2	—	—	27
2 razreda srednje i njima ravne škole. .	lugari zvaničnici	10	1	17	39	69	112	60	39	1	348
Osnovna škola	čuvari (podvornici)	5	1	9	11	78	89	60	115	1	369
„	kontraktualni (nadlugari, lugari i lugar. pomoć.)	—	—	—	65	—	—	—	—	—	65
Različno	dnevničari	8	2	—	—	10	7	10	14	—	51
Sveukupno . . .		93	18	29	207	229	271	181	234	3	1265

čelo vrijedilo u jednom dijelu Banovine i prije toga zakona (Hrvatska, Slavonija, Dalmacija), dok je u drugom dijelu (Bosna, Hercegovina) pravo lova pripadalo državi (regalni sistem). Računajući s osjetljivošću i tradicijama posljednjeg dijela još do danas nije u njemu provedeno prvo spomenuto načelo.

Dugogodišnje iskustvo je nesumnjivo dokazalo, da je stanje lovstva u onim krajevima gdje vlada dominalni, odnosno, zakupni si-

Brojčano stanje osoblja, kvalifikacije i raspored osoblja
kod krajiških imovnih općina

Školska sprema	Zvanje	Imov. općina Otočka	Imov. općina Ogulinska	Imov. općina Slunjska	Imov. općina I. Banska	Imov. općiua II. Banska	Imov. općina Križevačka	Imov. općina Gjurgjevačka	Imov općina Gradiška	Imov. općina Brodska	Svega
Fakultetska sprema . .	šumarski inžinjeri	7	9	4	4	5	13	13	16	27	98
Pravnici	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Potpuna srednja i njoj ravna škola	šumari	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
	geometer	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	račun. blagajnik	—	2	1	—	2	1	1	1	4	14
Nepotpuna srednja i njoj ravna škola . .	podšumar	1	—	—	1	—	—	1	—	1	4
„	manipulativni činovnici	3	1	1	1	2	3	4	3	2	20
2 razreda srednje i njima ravne škole. .	lugari-zvaničnici	44	30	7	15	14	30	44	32	54	270
Osnovna škola	čuvari šuma (podvorn.)	6	3	1	1	6	15	22	24	31	109
Različno	dnevničari	47	52	41	26	42	62	51	48	189	558
Sveukupno . . .		108	97	55	48	71	125	136	124	309	1073

Digitized by Google

stem, mnogo naprednije, nego u onim krajevima, gdje vlada regalni sistem. Nema sumnje nadalje ni o tom, da je zakupni sistem kud i kamo pravedniji za vlasnike zemlje, nego regalni. Dok naime zakupni sistem vlasnicima zemlje pruža u vidu zakupnina odštetu za to pravo i zakonom veže ovlaštenika (zakupnika) lova na naknadu štete, počinjenih bilo od divljači bilo od samog lovca ili njegovih pomagača, dotle im regalni sistem ne pruža za sve to nikakovih naknada.

Kako je stanje lovstva kao grane narodne privrede od općeg interesa, a briga za malog posjednika zemlje — seljaka — jedna od temeljnih zadaća Banske Vlasti, to se nastojalo da se taj dominalni t. j. zakupni sistem protegne na cijelo područje banovine. U tu svrhu su najprije poduzete mjere, da se svi posjedi Banovine i u onim krajevima, gdje vlada regalni sistem t. j. u Bosni i Hercegovini, a koji posjedi odgovaraju zakonskim uvjetima, izluče kao banovinska lovišta. Ta će se lovišta nastojati pridignuti i izdavati u zakup, da se time i u tim krajevima pokaže prednost zakupnog pred regalnim sistemom.

Preuzimanjem svih državnih šuma banovina je Hrvatska postala vlasnik najvećih izlučenih lovišta, pa je nastojala, da u tim lovištima sačuva stanje divljači, koje je u ostalim lovištima zbog vremenskih i općih prilika u prošloj godini znatno stradalo. To joj je i uspjelo, pa su neka od tih lovišta pravi rasadnici divljači, koja reprezentira golemu vrijednost. Dovoljno je da se spomene lovište za jelensku i srneću divljač u području Ravnateljstva banovinskih šuma u Zagrebu (šumska uprava Virovitica), lovište za divokoze u području Ravnateljstva banovinskih šuma u Mostaru (šumska uprava Konjic) i t. d. Da bi se iskoristili prirodni uvjeti za raširenje divljači, poduzete su mjere, da se u područje Ravnateljstva banovinskih šuma u Šušaku (na Velebitu) prenesu i uzgajaju divokoze. Na svom dobru u Božjakovini banovina je u prošloj godini umjetno uzgojila oko 700 fazana, koji će služiti kao temelj za dalji uzgoj i raširenje te korisne divljači i po ostalim lovištima dijeljenjem jaja i živih fazana uz minimalnu cijenu.

Kao sve privredne grane tako je i lovstvo osjetljivo na sve nagle promjene. Dovoljan je jedan korak u stranu od ustanovljenih i iskušanih načela, pa da se dugogodišnji rad potpuno uništi. Ponovno se podizanje na prijašnju visinu može s uspjehom provesti samo kroz dulji niz godina i to putem svrsishodne i razborito organizirane akcije.

Digitized by Google

RUDARSTVO

Organizacija

S osnivanjem banovine Hrvatske morala se je potpuno iz nova organizirati rudarska i talionička struka u Odjelu za rudarstvo Banske Vlasti, jer kod prijašnje Banske uprave Savske i Primorske banovine nije postojao nikakav rudarski odjel ili odsjek, budući da je rudarska nadzorna struka bila koncentrirana u Ministarstvu šuma i rudnika. Na području banovine Hrvatske postojale su samo prvostepene rudarske vlasti: za Hrvatsku i Slavoniju Rudarsko glavarstvo (satništvo) u Zagrebu i za Dalmaciju Rudarska inspekcija u Splitu. Prema tome je trebalo za krajeve iz Bosne i Hercegovine. koji su pripali banovini Hrvatskoj, a za koje vrijedi odjeliti rudarski zakon za Bosnu i Hercegovinu, osnovati prvomolbenu vlast, što je učinjeno s osnutkom Privremene rudarske delegacije Banske Vlasti u Mostaru. Izrađena je osnova Uredbe o organizaciji rudarske vlasti u banovini Hrvatskoj. Tom su uredbom predviđene kao prvomolbene rudarske vlasti rudarska glavarstva u Zagrebu, Splitu i Mostaru, pri čem se je vodilo računa ne samo o različnim našim dosadašnjim upravnim područjima i različnom rudarskom zakonodavstvu, nego i o potrebi, da prvomolbene rudarske vlasti budu što bliže rudarskim poduzećima i rudarskim radnicima.

Reorganizacija rudarskoga radničkog osiguranja.

Uporedo sa novom organizacijom rudarskih vlasti u banovini Hrvatskoj trebalo je provesti i reorganizaciju rudarskoga radničkog osiguranja u Banovini. Nosilac rudarskoga radničkog osiguranja za Hrvatsku i Slavoniju bila je Glavna bratinska blagajna u Zagrebu, za Dalmaciju Glavna bratinska blagajna u Splitu, a za krajeve Bosne i Hercegovine, koji su pripali banovini Hrvatskoj, Glavna bratinska blagajna u Sarajevu. Ostajući kod dosadašnje organizacije trebalo bi bilo osnovati i Glavnu bratinsku blagajnu u Mostaru. Time bi bilo rudarsko osiguranje u Banovini podijeljeno na tri male Glavne bratinske blagajne, koje bi bile vrlo slabe zbog malog broja osiguranih radnika, te unatoč većim žrtvama poduzeća i radnika, ne bi mogla zadovoljavati svoje obaveze prema članovima u pogledu osiguranja mirovinskog, invalidskog i za opskrbljivanje nezaposlenih rudarskih radnika. U interesu rudarskoga radničkog osiguranja moralo se je poći drugim putem i provesti rudarsko osiguranje u jednoj jedinstvenoj Glavnoj bratinskoj blagajni za cijelo područje banovine Hrvatske sa sjedištem u Zagrebu. To je izvršeno donošenjem novih Pravila bratinske blagajne u banovini Hrvatskoj i nove Naredbe za opskrbljivanje nezaposlenih rudarskih i talioničkih radnika i službenika banovine Hrvatske.

Osim organizacijskih izmjena nova Pravila bratinske blagajne donose i ostale izmjene, kojima se položaj članova popravlja bilo da dobivaju veća prava u upravljanju rudarskim osiguranjem, bilo da se proširuje briga ustanova rudarskog osiguranja za dobrobit članova ili se povećavaju njihova materijalna prava iz osiguranja. Predsjednik Glavne bratinske blagajne ne će više kao dosada biti iz redova poslodavaca, nego naizmjence i iz redova predstavnika radnika. Bratinska blagajna starat će se u buduće i za to, da se članovi zaštićuju od bolesti i nesreće, da prosvjećuju svoje članove u općem, zdravstvenom i stručnom pogledu. Kod Suda rudarskog osiguranja otpala je odredba, da članovi plaćaju parbene troškove, ako izgube parnicu. Na zahtjev radnika, koji je pronaden nesposobnim, liječnik će izdati besplatnu potvrdu, zašto je nesposoban. Liječnički pregled prije uposlenja ne mora se vršiti kod onih radnika, koji su zaposleni na istražnim radovima, ako uposlenje ne traje duže od mjesec dana. Poduzeća, koja ne potpadaju pod rudarske zakone, ali rade na rudarski način ili prerađuju rudarske i talioničke produkte, mogu s odobrenjem Bana banovine Hrvatske osigurati svoje radnike u Bratinskoj blagajni. Prava sačuvana plaćanjem godišnje pristojbe za vrijeme uračunljivog članstva, koje želi dotični član sačuvati, nijesu više

Digitized by Google

ograničena na jednu trećinu ili polovicu članstva. Kategorijske zarade povećane su kod nižih kategorija. Ulozi u Odjeljak za opskrbljivanje nezaposlenih plaćaju se po ukupnoj zaradi. Dana je mogućnost, da se sačuva članstvo, za koje je član dobio otpravninu, u slučaju uspostave radne sposobnosti, ako član povrati otpravninu sa 6% kamata. Razmjerno sa prikupljenim sredstvima može Ban banovine Hrvatske proširiti pravo o sačuvanju članstva. Dne 11. kolovoza 1940. god. sastala se je u Zagrebu Glavna skupština ujedinjene Glavne bratinske blagajne i izabrala Glavni upravni i Glavni nadzorni odbor i članove Suda rudarskog osiguranja, čime je ostvarena nova organizacija ujedinjenog rudarskog osiguranja u banovini Hrvatskoj.

Obrazovanje rudara i školstvo.

Na cijelom području banovine Hrvatske nema većih rudnika, koji bi bili razvijeni prema stanju suvremene tehnike, osim donekle državnog rudnika u Mostaru i privatnog rudnika u Siveriću, koji se za naše prilike mogu smatrati većim rudnicima. Ako se prema tome uzme u obzir, da u banovini Hrvatskoj postoje u glavnom samo manji rudnici, na kojima još k tome nedostaje školovanog stručnog osoblja, razumljivo je, da i prosječna stručna razina naših rudarskih radnika nije visoka. I ovako slabo razvijeno rudarstvo banovine Hrvatske nema dovoljno višega i nižega domaćeg stručnog osoblja, koje bi stručno moglo voditi rudarske poslove i razvijati naše rudnike, pa kako postoji nedostatak stručnog osoblja i u ostalim dijelovima države, naši rudnici ne mogu dobiti potrebne im rudarske inžinjere i školovane nadstojnike (poslovođe). Inicijativom Banske Vlasti i odlukom Bana moći će se ukloniti nedostak rudarskih inžinjera u budućnosti, budući da je u studenom 1939. godine osnovan na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu rudarsko-talionički odsjek, za sada samo sa rudarskim smjerom, na koji se je odmah upisalo oko 45, a jeseni 1940. bit će upisano preko 100 novih studenata.

Osim toga Banska Vlast se je pobrinula i za rudarsko niže školstvo te je 1. IV. 1940. otvorila Rudarsku školu u Varaždinu, koja je za sada jedina škola te vrste u Banovini, a na kojoj će obuka rudarskih radnika za rudarske poslovođe trajati 3 godine. Prema potrebi će Banska Vlast u većim rudarskim revirima otvarati privremene rudarske škole za rudarske radnike, kao na pr. u Mostaru i Siveriću. Za sada su u ovoj novoj rudarskoj školi u Varaždinu otvorena samo 2 odjela i to: rudarski i strojni (bušački) odio, dok talionički odjel još nije otvoren, jer nema prikladnih prostorija. Obuka u rudarskoj školi je teoretska i praktična. Uza školu se nalaze i različne radionice, laboratorij i zbirke, a preko školskih praznika učenici rade manuelno u rudarskim i talioničkim poduzećima. Strojobušački odjel rudarske škole vršio je ove godine za vrijeme školskog raspusta zajedničku praksu na petrolejskim terenima u Međimurju, a učenici rudarskog odjela bili su raspoređeni na praksu po rudnicima. Rudarski slušači našeg Sveučilišta pregledali su opetovno ove godine različna rudarska i talionička poduzeća, a za vrijeme školskog raspusta vršili su na rudnicima obligatnu dvomjesečnu manuelnu praksu.

Statistika radništva i rudnog bogatstva.

Na cijelom području banovine Hrvatske bilo je koncem 1940. godine zaposleno oko 10.000 rudarskih radnika, prema 7.300 u god. 1939., što čini 14% od ukupnog broja rudarskih radnika zaposlenih na cijelom području naše države. Kako se u banovini Hrvatskoj nalaze većinom rudnici sa manjim produkcijama i težim jamskim i geološkim prilikama, to su prosječni učinci rudarskih radnika (za jednu nadnicu) maleni i vrijednost godišnje proizvodnje je ispod 14% od ukupne vrijednosti rudarske godišnje proizvodnje u cijeloj državi. Ukupna vrijednost rudarske i talioničke proizvodnje u banovini Hrvatskoj godine 1939. približuje se vrijednosti od 150,000.000 dinara, od čega otpada dvije trećine na mineralni ugalj (mrki i lignit), a od ostatka (50,000.000 dinara) četiri petine na boksite. Ugljen i boksiti čine uopće glavno rudno bogatstvo banovine Hrvatske.

Broj zaposlenih rudarskih radnika i vrijednost rudarskih produkata morao bi se više nego podvostručiti, da i banovina Hrvatska dostigne razinu rudarstva u drugim dijelovima naše države. Ali su rudarskim pravima istraživanja i dobivanja ruda zauzeti gotovo svi tereni Banovine, gdje ili ima pojava ruda ili se po općim znacima može pretpostaviti, da se ruda može naći. To je nezdrava pojava, a razlog je takvoj pojavi u glavnom, što su prijašnje rudarske pristojbe bile vrlo niske, a rudarske su vlasti u pogledu traženja zakonskoga minimalnog rada bile vrlo obazrive. Tako su pojedinci i društva mogli držati okupiranu gotovo cijelu Banovinu, nadajući se da će naići strani kapital, kome će moći dobro prodati svoje rudarske terene. Manje se je na rudarskim terenima radilo, a više se je s njima špekuliralo. Gdje se je pak na području Banovine na rudarstvu radilo, većinom se je

Digitized by Google

hiperkapitaliziralo rudišta, koja bi se inače s umjerenom rentabilnošću mogla eksploatirati, te su mnogi rudnici zapali u teškoće, stagnaciju, stečajeve i obustave rada.

Prema takvom stanju Banska Vlast je morala poduzeti mjere. Pozvani su i upozoreni svi rudarski poduzetnici (istraživači i vlasnici rudnih polja), da pristupe redovnom radu, jer će se inače protiv njih zakonski postupati, a eventualno će im se oduzeti tereni. S druge strane trebalo je povećati rudarske pristojbe, a time i prihode Banovine, čime bi se ujedno oslobodili mnogi rudarski tereni od neozbiljnih istraživača, koji ne raspolažu ni novčanim sredstvima ni kreditima, a ni stručnim znanjem, da bi mogli ozbiljno započeti radom. Rudarske pristojbe povećane su Uredbom o proračunu banovine Hrvatske i rezultat nije izostao, jer mnogi istraživači postepeno napuštaju terene, koji su bez izgleda za rudarstvo.

Kako postojeći propisi o minimalnom istražnom radu nijesu suvremeni, a također su jedan od razloga dosadašnjem blažem postupku rudarskih vlasti, to se kod Banske Vlasti izrađuju novi propisi o minimalnom radu na istražnim pravima, koji će bolje odgovarati sadašnjem stanju rudarstva i omogućiti rudarskim vlastima veću kontrolu. Rudarske vlasti će stalno vršiti nadzor nad istraživačima i u slučaju neispunjavanja minimalnog rada ili neplaćanja rudarskih pristojba primjenjivat će zakonske propise, te će na taj način čistiti rudarske terene od špekulacije i nerada.

Prema rudarskim zakonskim propisima, kada rudarski istraživač nađe rudu u dovoljnoj količini, da se ona može rentabilno vaditi, mora zatražiti i dobiva rudno polje, a sa sticanjem rudnog polja i obavezu stalnog rada na eksploataciji. Do sticanja rudnog polja prevaljen je samo lakši dio puta u rudarstvu, jer poslije toga nastaju istom glavne teškoće. Za

Digitized by Google

eksploataciju treba otvoriti rudnik, a zato treba novčanih sredstava, a za produkte treba tržište. Tu se obično zapne i većina stečenih polja ostaje netaknuta ili se otvori rudnik, ali je tržište zasićeno i mora se obustaviti rad. Štaviše i stariji solidni rudnici dolaze radi nesigurnosti tržišta u teškoće, te povremeno obustavljaju rad, što se osobito teško odrazuje u našim pasivnim i prenapučenim krajevima. Banovina Hrvatska nema dovoljno mrkog, ali ima dovoljno lignitskog ugljena, pa sama jedva podmiruje polovinu svojih potreba na ugljenu. Ostali ugljen se uvozi iz ostalih krajeva naše države, a nešto malo i iz inozemstva. Sa porastom potreba ugljena u Banovini raste i uvoz ugljena, dok se domaći ugljenici dovoljno ne razvijaju zbog nedostatka kapitala. Radi toga je Banska Vlast nastojala kod državnih željeznica, da preuzimaju i naš lignit i nešto se je u tome uspjelo, a nastojat će se i u buduće, jer bolje vrste našeg lignita odgovaraju za sporednu upotrebu kod željeznica. Banska Vlast je nastojala i u tome, da banovinski uredi i ustanove te sva kućanstva, prvenstveno troše domaći lignit i da naručuju ugljen za zimu još u ljetnoj sezoni.

Teškim prilikama na našim ugljenicima donekle su krivi i sami naši rudarski poduzetnici, jer dosada nisu bili udruženi. Inicijativom Banske Vlasti došlo je do osnivanja Saveza rudarskih i metalurških poduzeca banovine Hrvatske, te ima nade, da će Savez pridonijeti boljem razvitku našeg rudarstva. Odmah poslije osnivanja tog Saveza Banska je Vlast nastojala, da dođe do zajedničkoga kolektivnog ugovora sa radnicima naših rudnika svijetlog ugljena i lignita, čime je učinjen prvi korak u sređivanju radnih prilika u našim ugljenicima, gdje su česti sporovi i obustave rada škodile i poduzećima i radnicima, te čitavom gospodarstvu Banovine.

Pregled rudnika i talionica.

Već je istaknuto, da proizvodnja mineralnog ugljena čini dvije trećine vrijednosti rudarske proizvodnje u banovini Hrvatskoj i da se domaćim ugljenom podmiruje polovina potreba Banovine. Kad bismo s vremenom uspjeli podmiriti sve potrebe Banovine na domaćem ugljenu, naše bi rudarstvo gotovo dostiglo razinu rudarstva u ostalim krajevima naše države, a to zavisi mnogo od naših potrošača, kako pojedinaca tako i društava, maloprodaja, ureda, ustanova i naše industrije. Mora se o tom voditi računa i radi nestašice ugljena na našem tržištu, kako je bilo prošle zime, a može nastupiti i u buduće, jer ako ne budemo dobavljali ugljen od naših ugljenika, ne će se moći razviti i dati nam ugljen onda, kad ga ne budemo mogli dobiti iz vana. To je tim važnije, što krug potrošača ugljena raste, a šuma nestaje i one se moraju štedjeti.

Prelazeći na pojedine rudarske krajeve treba istaknuti, da se svaka i najmanja nepovoljna promjena u rudarstvu Hrvatskog Zagorja teško osjeća radi opće bijede i prenapučenosti u tom kraju. Zagorje ima više ugljenika svijetlog ugljena vrlo dobre kvalitete, koji se može lako plasirati, kad bi se i više proizvodilo. Teškoće rudnika nijesu prema tome u nedostatku potrebe na takvom ugljenu i ako se nesigurnost na tržištu odrazuje i na tim ugljenicima, nego su teškoće u nalazištima samog ugljena, koji dolazi u više tankih poremećenih slojeva. Rad je zbog toga otežan i učinci većinom neprofesionalnih radnika su maleni, zbog čega su naši ugljenici slabo rentabilni.

Oživljavanje naših rudnika lignita u Hrvatskom Zagorju, Podravini i Posavini zavisi od pripravnosti državnih željeznica da se služe lignitom za sporedne potrebe, a njegovim mješanjem sa mrkim ugljenom i za teretne vlakove, zatim zavisi i od domaćih potrošača da upotrebljavaju lignit za kućni ogrjev i industrijske svrhe, gdje je lignit upotrebljiv. S obzirom na veliko bogatstvo lignitskih ležaja važno je i potrebno proučavanje pitanja veće potrošnje domaćih lignita u svrhe zemaljske elektrifikacije s elektrifikacionim centrima na ležajima lignita, osnivanja različne industrije u Podravini i Posavini s obzirom na ležaje lignita kao i oplemenjivanja odnosno prerade lignita za potrebe domaće industrije i kućanstva.

Banovina Hrvatska bi mogla 100% pokrivati svoje potrebe na mineralnom ugljenu i još izvoziti veće količine ugljena, kad bi se izgradile željeznice Bugojno-Livno-Tomislavgrad preko Aržana do Splita s jedne strane, a s druge strane od Livna i Tomislavgrada na Metkovi i veza na unsku prugu prema Karlovcu i Zagrebu, jer se u ugljenim bazenima okolice Livna i Tomislavgrada nalaze najveća i najbolja nalazišta mineralnog ugljena u banovini Hrvatskoj.

U banovini Hrvatskoj nalaze se jedina poznata nalazišta zemnog plina u našoj državi. U Bujavici i Gojlu (kotar Pakrac i Kutina) ustanovljena je dosada zaliha od oko 5 milijardi kubičnih metara zemnog plina (metana). Sada se troši mješečno oko 300.000 m^3. Glavna potrošnja ovog plina upotrebljava se za pogon automobila gdje zamjenjuje benzin, koji se zbog današnjih prilika u Evropi dobavlja sa deviznim i drugim teškoćama iz inozemstva, pa se upotreba zemnog plina u našem automobilizmu sve više pojačava. Banska Vlast i državne vlasti pomažu svaku akciju za što veće proširenje upotrebe domaćega zemnog plina u mjesto benzina, ili kao rasvjetnog plina i kuć-

Digitized by Google

nog goriva. Banska Vlast nastojat će, da se domaća potrošnja zemnog plina održi i poveća i onda, kad nastupe jednom normalna vremena, kao što je to slučaj u Italiji, Rumunjskoj i Americi (USA).

Pored naprijed spomenutih željezničkih pruga (Livno-Tomislavgrad-Split-Zagreb) imale bi veliko značenje za naše rudarstvo i željezničke veze Banjaluka-Rama i željeznički priključak kotara Fojnice. Gradnju tih priključaka već je potakla Banska Vlast, a treba naglasiti, da je razvitak rudarstva i talioničarstva u krajevima Bosne i Hercegovine, koji su pripojeni banovini Hrvatskoj, ovisan od spomenutih željezničkih veza.

S velikom potražnjom metalnog aluminijuma i njegovih slitina, naročito za avijaciju, porastao je interes za naš dalmatinski i hercegovački boksit, iz kojega se dobiva aluminij. U godini 1938. izvezlo se boksita u vrijednosti 54, 000.000 dinara. Pred kratko vrijeme podignuta je u Lozovcu kod Šibenika i prva tvornica aluminijuma u Banovini i čitavoj Jugoslaviji, koja je proizvela u 1939. godini iz domaćeg boksita 2.800 tona metalnog aluminiuma, a u godini 1940. bit će proizvodnja još veća. U pogledu proizvodnje ostalih metalnih ruda napominjemo, da u Banovini nema na žalost ni jednog aktivnog rudnika. Naša rudišta i pojave ruda u vezi s eruptivnim i drugim kamenjem treba podvrći novim proučavanjima ne samo geološkim, nego i geokemičkim, a ujedno ih ispitati geofizičkim i običnim rudarskim istražnim metodama. Istraživanje ruda u svijetu vrši se danas na temelju naučnih stečevina. Inicijativom Banske Vlasti pošlo se je u našoj Banovini ovim smjerom, pa je novo osnovani Geološki zavod banovine Hrvatske usmjeren, da radi u uskoj kolaboraciji s Odjelom za rudarstvo, odnosno njegovim Rudarsko-geološkim institutom i Institutom za goriva, rude i metalurgiju.

Rudarsko-geološki institut Banske Vlasti sa svojim rudarsko geološkim i geofizičkim odsjekom već su u godini 1940. izvršili ispitivanja desetine nalazišta ugljena, različnih metalnih ruda, fosfata i ostalog kamenja za gnojivo, nadalje su izvršili ispitivanje nalazišta različnoga građevinskoga kamenja, te različnih mineralnih vrela. Dosadanja ispitivanja na ugljen nijesu dala na žalost zadovoljavajuće rezultate, a ostale se vrste rudišta još proučavaju. Banska Vlast je predvidjela plan rada za budućih 10 godina.

U današnjim gospodarskim i općim prilikama u svijetu rudarstvo i talioničarstvo gube postepeno svoje prijašnje privatno značenje. Ne samo da jenjava privatna inicijativa, nego i nestaje dovoljno novčanih sredstava i kredita za velike poslove, a tržište postaje nesigurnim. S druge se strane potrebe zemlje moraju udovoljavati, a narodno - gospodarsko i socijalno značenje rudarskih i ostalih industrijskih poduzeća sve se više ističe, pa država odnosno Banovina mora postajati aktivnijom u privrednom životu. Vodeći o tom računa, a da dopunjava i nadoknađuje nedostatak privatne inicijative, Banska Vlast djeluje i kao rudarski poduzetnik. Kao svaki rudarski poduzetnik i Banska Vlast mora na temelju zakona, da najprije dobije rudarska istražna prava (samorove), te da vrši različna geološka i rudarska proučavanja obilaženjem rudarskih terena i da provodi rudarske i geofizikalne istražne radove, a tek na osnovi uspješnih istražnih radova da stiče rudna polja za eksploataciju ruda, da projektira planove rada i otvara rudnike, te u otvorenim rudnicima vrši eksploataciju. Potrebno je prema tome duže vrijeme, da se u ovoj grani pokaže uspjeh rada Banske Vlasti. Banska Vlast pri svom osnivanju nije posjedovala ni jedno jedino rudarsko istražno pravo, a kamoli neki rudnik, ali je u prvoj godini svog postojanja u različnim krajevima banovine prijavila oko 3000 samorova za istraživanje. Pojedine banovinske rudarske terene sada obilazi, proučava i istražuje zasada mali broj rudarskih i geoloških stručnjaka.

Državna rudarska poduzeća u Jugoslaviji, kao i rudarsko zakonodavstvo ostaju prema Uredbi o banovini Hrvatskoj zajednička. Od državnih rudarskih poduzeća na području banovine Hrvatske nalazi se jedino državni ugljenik u Mostaru, koji dnevno proizvodi 60 vagona mrkog ugljena, koji se troši u glavnom za potrebe željezničkog i pomorskog prometa. Sva su ostala rudarska poduzeća u banovini Hrvatskoj privatna. Položaj se postojećih rudarskih i talioničkih poduzeća u banovini Hrvatskoj vidi iz priložene pregledne karte.

Najveći se broj rudarskih poduzeća (ugljenika) nalazi u sjevernom dijelu Banovine, a jedan manji dio u južnom dijelu, dok se u istočnom dijelu Banovine ne nalazi nijedno rudarsko poduzeće.

U banovini Hrvatskoj nije rudarstvo i metalurgija razvijeno kako bi odgovaralo brojnim i raznolikim pojavama ruda na njezinu području i njezinu bogatstvu na mrkim i lignitskim ugljenima i boksitima, njezinom geografskom položaju i prometnim vezama u Podunavlju i na moru. Rudarstvo u banovini Hrvatskoj ne samo da nije napredovalo kroz zadnjih nekoliko decenija kao u Sloveniji, Bosni i Srbiji, nego štaviše stoji ispod polovine prosjeka u cijeloj Jugoslaviji, te sva nastojanja Banske Vlasti idu za tim, da se ovo stanje radikalno popravi.

Digitized by Google

Proizvodnja u 1939. godini i prvoj polovini 1940. godine.

U godini 1939. bilo je u banovini Hrvatskoj proizvedeno:

mrkog ugljena	tona	531.869,599	u vrijednosti	Din	69,471.192.10
lignita	„	274.295,270	„ „	„	31,758.257.37
asfalta	„	135	„ „	„	108.000.—
zemnog ulja	„	797,710	„ „	„	920.860.—
zemnog plina	m^3	2,268.105	„ „	„	3,509.969.38
željezne rude	tona	10.964	„ „	„	895.194.—
boksita	„	261.900	„ „	„	29,958.655.—
sir. željeza	„	7.469.919	„ „	„	12,187.881.—
zlata (iz limonita)	kg	1,2019	„ „	„	53.921.95
Ukupna vrijednost rudarske i talioničke proizvodnje u godini 1939.					148.863.932.28

U godini 1939. bilo je u rudarskoj i talioničkoj industriji banovine Hrvatske zaposleno prosječno 7.321 radnik, a u ime radničkih zarada bilo je isplaćeno 61,823.855.89 dinara, dok je za materijal utrošen u rudarskoj i talioničkoj industriji isplaćeno 41,719.970.28 dinara.

Iz prednjeg se pregleda vidi, da ugljenici banovine Hrvatske daju po vrijednosti preko dvije trećine ukupne banovinske rudarske i talioničke proizvodnje. Ugljenom se proizvedenim u banovini Hrvatskoj podmiruje jedva polovina svih potreba ugljena u banovini Hrvatskoj. Banovinski ugljenici ne rade, osobito preko ljeta, potpunim kapacitetom. U banovini Hrvatskoj ima dovoljno nalazišta mrkog ugljena i lignita, i ako sa vrlo tankim i nestalnim slojevima, ali nema dovoljno kapitala, prometnih veza i stručnjaka, a pored toga je teško organizirati potrošnju domaćeg ugljena, dok se uvozi u Banovinu bolji i jeftiniji ugljen iz drugih banovina i inozemstva. Ako bude naše tržište tražilo domaći ugljen, a državne željeznice više povlačile i bolje plaćale ugljen iz naše Banovine, ugljenici u Banovini razvit će se bolje i postepeno će proizvodnja ugljena u Banovini dostići ostale pokrajine naše države. Banska Vlast je nastojala, da se već za vrijeme ljetne sezone opskrbe banovinski uredi i ustanove te kućanstva ugljenom, da naši ugljenici mogu zimi lakše podmiriti potrebe ostaloga domaćeg tržišta. Intervencije Banske Vlasti kod državnih željeznica zbog većih narudžaba ugljena iz domaćih ugljenika su donekle uspjele, te se je stanje na našim ugljenicima, a i uopće u našem rudarstvu počelo popravljati.

U prvoj polovini 1940. godine proizvedeno je u banovini Hrvatskoj:

mrkog ugljena . .	333.772,428	tona
lignita	159.169,288	„
boksita	92.325,800	„
željezne rudače . .	2.944	„
asfalta	127	tona
zemnog ulja . . .	413,333	„
zemnog plina . .	1,720.599,7	kub. met.
sirovog željeza . .	9.820,460	tona
čađe iz zemnog plina	157,974	„

Uporedimo li rezultate rudarske i talioničke proizvodnje u prvoj polovini 1940. godine sa rezultatima u godini 1939., vidimo lijep napredak u proizvodnji mrkog ugljena, lignita, asfalta, zemnog ulja i zemnog plina, sirovog željeza i čađe. Proizvodnja boksita podbacila je radi nemogućnosti izvoza morskim putem zbog blokade i nedostatka željezničkih vagona za izvoz u inozemstvo.

Broj zaposlenih radnika porasao je u prvoj polovini 1940. godine od prosjeka 7.320 u godini 1939. na 8.700 t. j. za 1380 radnika ili za 19%. Broj zaposlenih radnika u rudnicima i talionicama i dalje raste, te je iznosio koncem rujna 1940. okruglo 10.000 radnika ili ⅓ više nego u god. 1939. Dalji napredak u rudarstvu banovine Hrvatske zavisit će mnogo od inicijative našega privatnog tržišta za potrošnju proizvoda domaćih rudnika, čime će se omogući dalji porast zaposlenosti u našem rudarstvu.

U pregledu proizvodnje i vrijednosti produkcije naše rudarske i talioničke industrije u godini 1939. nije data potpuna slika našeg rudarstva, jer su tu obuhvaćena samo ona poduzeća, koja potpadaju pod rudarske zakone. Nije obuhvaćena talionica aluminija u Lozovcu kod Šibenika, koja je u godini 1939 proizvela 2800 tona metalnog aluminiuma u vrijednosti od oko 50 milijuna dinara, a niti tvornica društva »Dalmatienne«, koje proizvode u najnovije doba pored cijanamida i feromangan i ferosilicium. Napokon u širem smislu ide u rudarstvo i proizvodnja korisnih minerala, kao što su: barit, kremen, mramor, gips, fosfati i cementni lapor, kaolin i kaolinske gline, građevno kamenje i pijesak, čega svega ima u izobilju u banovini Hrvatskoj i djelomično se eksploatira

Digitized by Google

U pogledu proizvodnje cementa stoji banovina Hrvatska na prvom mjestu u državi, a dalmatinski cementi i mramori imaju značenje i na vanjskom tržištu. Kad bi ta proizvodnja unišla u ovaj pregled, kao i proizvodnja naših ljevaonica željeza, broj zaposlenih radnika u našem rudarstvu i metalurgiji bio bi gotovo dvostruk, a slika našega rudarstva bila bi povoljnija.

Mjere Banske Vlasti za unapredenje rudarstva.

Rudarstvo, poljodjelstvo, stočarstvo i šumarstvo daju prasirovine za svu industriju. Život se ljudski ne može zamisliti bez proizvoda osnovnih grana narodnoga gospodarstva. Napredak svake zemlje zavisi od stanja tih temelja narodne privrede. Zapuštenost u jednoj od tih grana odrazuje se na ukupnom gospodarstvu. Naše rudarstvo treba da korača uporedo sa napretkom općeg gospodarstva. Veća nalazišta pojedinih ruda imaju značenje i za druge zemlje. Tako se iz banovine Hrvatske izvozi u inozemstvo boksit, a iz drugih dijelova naše države i ostale metalne rude. Više razvite industrijske zemlje imaju interesa za sve rude u drugim zemljama i njihov izvoz, u koliko su potrebne njihovoj industriji. Tako se strani kapital osim za boksite još osobito interesira za nalazišta nafte u banovini Hrvatskoj. U pogledu takvih ruda i cijela naša zemlja ulazi u šire gospodarsko područje. U interesu je Banovine i čitave naše države, da se kod nas razvije i prerada takvih ruda, da inozemstvu dajemo što više moguće finalne produkte i time smanjimo ne samo transportne troškove, nego ujedno damo što veći udio u zaradama našoj radnoj snagi i kapitalu. Naročito dobivanje metalnog aluminiuma iz boksitnih rudača trebalo bi u našoj Banovini razvijati, jer za to imamo mogućnosti kod izobilja vodenih snaga naše Banovine za podizanje električnih vodenih centrala, gdje se u blizini nalaze i naša boksitna rudišta, čija prerada treba goleme količine električne energije.

Ostale rude, koje se nalaze u Banovini, te bilo radi manjih količina ili jer radi slabijeg kvaliteta ne mogu podnijeti transportnih troškova, nemaju značenje za izvoz u inozemstvo, mogu poslužiti, da zadovolje potrebe naše zemlje.

Zbog porasta stanovništva u Banovini naše poljodjelstvo ne može dalje davati viškovima našeg seljaštva ni kod provedene unutrašnje kolonizacije mogućnost prehrane, pa je prijeko potrebno razvijanje industrije u glavnom za naše domaće potrebe, a na morskoj obali i za eventualni izvoz. Industrija se ne može zamisliti bez rudarskih proizvoda bilo kao sirovina za preradu bilo za pogonsko sredstvo. Kod osnutka novih tvornica potrebno je uvijek razmotriti i pitanje, otkuda će se dobiti potrebni rudarski proizvodi, da transportni troškovi i kupovna cijena budu što manji. Kod otvaranja novih rudnika i talionica potrebna je točna kalkulacija proizvodnih troškova i osiguranje plasiranja rudarskih i talioničkih proizvoda sa što manjim transportnim troškovima. Otvaranje rudnika i talionica treba svakako kombinirati sa potrebama ostale industrije i sa prometnim sredstvima i obratno, jer rudarski i talionički problemi nijesu samo privatna stvar rudarskih poduzetnika nego interesiraju i opće narodno gospodarstvo, a zbog toga i Bansku Vlast. Važna su u tom pogledu i pitanja osnivanja elektrifikacionih centara na bazi naših slabijih lignita i otpadaka boljeg ugljena u vezi s elektrifikacijom iz naših vodenih snaga. Znatno je i pitanje oplemenjivanja i prerade ugljena za dobivanje katrana i iz njega umjetnih tekućih goriva i maziva.

Osim svega navedenog važno je za opstanak našeg naroda i pitanje ogrjeva upotrebom mineralnog ugljena — osobito lignita u vezi sa haračenjem šuma i nestašicom ogrjevnog drveta, te je u planskom programu Banske Vlasti predviđeno otvaranje nekoliko rudnika ugljena u različnim krajevima Banovine.

Željezna industrija u Banovini nije još uopće izgrađena za udovoljavanje bar jednog dijela domaćih potreba. U našoj Banovini postoje manja rudišta željeznih rudača, a nalaze se i male talionice željeza u Topuskom i Capragu, te ljevaonice željeza i tvornice strojeva u Osijeku, Brodu i Zagrebu i tvornica željeznih mostova i konstrukcija u Brodu. Veliki je nedostatak, da se u našoj Banovini ne proizvode valjani željezni polufabrikati i fabrikati, kao što su betonsko željezo, tračnice, profilno željezo, klinci itd., jer naša banovina izdaje godišnje za te fabrikate preko 250 milijuna dinara.

Naši kraški i južni krajevi Banovine trebaju hitno željezničke i cestovne veze, a izgradnju vodenih snaga treba vezati sa melioracijskim radovima, da bi se pri izobilju i jeftinoći električne energije tamošnje rudače mogle jeftino prerađivati električnom snagom.

Rudarska istraživanja treba da budu vršena na osnovu izvršenih geoloških kartiranja i podataka. Budući da Banovina još nije potpuno geološki snimljena i proučena, Banska Vlast će nastojati, da se po planu što hitnije izvrši premda u toj struci nedostaje stručnjaka.

Digitized by Google

Premda su naši rudarski tereni u banovini Hrvatskoj gusto pokriti istražnim pravima, najviše države i privatnih lica, rudarska istraživanja u Banovini slabo napreduju, jer privatni istraživači ili nemaju dovoljno novčanih sredstava i stručnih lica ili im u najviše slučajeva istražna prava služe kao objekt spekulacije.

U koliko pak neki istraživači i istraže svoje rudarske terene i steku rudna polja (rudnike) za svrhe eksploatacije, nedostaje im potrebni investicijski i prometni kapital. Mnoga se rudarska poduzeća, koja sada rade, nalaze opet u teškoćama zbog nedostatka kredita. Za napredak rudarstva u Banovini bila bi prijeka potreba, da se osnuje neka veća industrijska banka, a s vremenom i rudarska banka, koja bi financirala samo naše rudarstvo i metalurgiju.

Banska Vlast je u svrhu geološkog snimanja i rudarskog istraživanja Banovine nabavila potrebne geofizikalne aparate i bušilice, ispirački aparat za aluvione i različna pomoćna sredstva za znanstvene radove u svojim institutima i laboratorijima i za praktični rad na terenu.

Banska Vlast namjerava, da shodnim mjerama omogući, da se u budućnosti otvaraju nova rudarska i metalurška poduzeća, da dosadašnja poduzeća povećaju svoj kapacitet, kako bi se podigla domaća proizvodnja i zaposlio što veći broj domaćih radnika i školovanih stručnjaka.

Digitized by Google

OBRT INDUSTRIJA I TRGOVINA

Obrt

Banovina Hrvatska zatekla je hrvatsku obrtničku privredu u teškom položaju zbog općih prilika u svijetu i današnjih ratnih zapletaja. Prve posljedice poremećenoga kreditnog poslovanja i razmjene dobara osjetilo je obrtništvo koncem 1938. god. Osobito je pogodila obrtnički stalež činjenica, da je građevna djelatnost bila u god. 1938. i 1839. u znaku stalnog slabljenja, jer je prosperitet u obrtu u najužoj vezi s intenzivnom građevnom djelatnošću. Tokom 1939. god. pala je građevna djelatnost za oko 30% prema predašnjim godinama. Ove će godine taj postotak biti nešto niži, zahvaljujući brizi Banske Vlasti oko javnih radova.

Izuzetne nesretne prilike posljednjih nekoliko mjeseci izbacile su novi problem, koji je također uzrokom zastoja u obrtničkom poslovanju, a to je opći porast cijena i nestašica sirovina i poluproizvedevina, radi ograničenog ili potpuno onemogućenog uvoza i otešćane dobave na unutarnjem tržištu. U ovakvim prilikama obrtnik je bio prisiljen, da povisi cijene svojim proizvodima, što je naravno moralo imati daljega štetnog odraza na obujam njegova poslovanja. Velika većina obrtnika, zbog nedostatka kapitala, kupuje sirovine i materijal tek u onoj količini, koju im nalažu perfektuirane narudžbe za izradu njihovih proizvoda i njihova uobičajena dnevna prerada. Zbog toga u mnogo slučajeva obrtnik nije bio kadar, da preuzme veći rad, jer bez rezerve u materijalu i bez kapitala nije bio u mogućnosti, da uz nestalne cijene postavi određenu kalkulaciju. Na taj su način već mnoge licitacije za javne radove ostale bez obrtnika licitanata i morale su se po nekoliko puta opetovati.

U vezi s općim poskupljenjem života pojavili su se brojni zahtjevi obrtničkoga pomoćnog osoblja za povišenjem plaća.

Stanje hrvatskog obrtništva na selu također je teško.

Banska Vlast je ispravno ocijenila važnost obrtničkog staleža, (najbrojniji iza seljačkog), za naše narodno gospodarstvo i sa svojom mogućnosti autonomnog odlučivanja pristupila je odmah suzbijanju nedaća, koje tište taj stalež, čiji uzroci nažalost leže pretežnim dijelom izvan njene kontrole. Unatoč otežanoj konjunkturi i prosperitetu u obrtničkoj struci dala je Banska Vlast obrtnoj radinosti svježeg poleta naročito time, što je u vezi s nastalim novim gospodarskim prilikama i potrebama donijela mnoge svrsishodne propise (u prvom redu propise o nadzoru nad cijenama i o kontroli zalihe robe), koji su dosada pokazali svoje blagotvorno djelovanje također i na obrtničku privredu. Osim toga dobivalo je obrtništvo vazda pomoć Banske Vlasti u svom nastojanju oko stručnog usavršavanja, racionalizacije i kvalitativnog poboljšanja obrtnih proizvoda, priređivanja različnih stručnih tečajeva, te uopće oko unapređenja svojih staleških interesa.

Tokom godine podijelila je Banska Vlast u granicama proračunskih mogućnosti subvencije obrtničkim ustanovama, a pojedinim obrtnicima dala je izravnu materijalnu pomoć za unapređenje njihovih radionica.

Uz usku suradnju područnih Udruženja obrtnika pojačana je shodnim administravnim mjerama aktivnost prvostepenih vlasti na suzbijanju bespravnog rada, a u žalbenom stadiju potvrđene su bez izuzetka sve one kaznene presude, kod kojih je dokazana krivica, pa su sada u tom pravcu izostali prigovori obrtnika protiv predašnjeg postupka drugostepenih vlasti. Rezultati postupka oko suzbijanja bespravnog rada bili bi još bolji, kada bi socijalni razlozi dopuštali izmjenu postojećih zakonskih propisa o izvršenju i obezbjeđenju u pogledu zapljene alata osobama, koje se bave bespravnim radom. Povoljno je utjecala na smanjenje bespravnog rada i činjenica, što je tokom minule godine upotrebom § 25. st. 4. Zakona o radnjama u mnogo slučajeva, većinom po prijedlogu nadležnih Udruženja obrtnika i Obrt-

Digitized by Google

nih komora, izuzetno odobreno polaganje pomoćničkih i majstorskih ispita i na taj način pružena mogućnost naknadne legalizacije bespravnog rada.

Izmjenom Pravilnika o obujmu i razgraničenju građevinskih radnja produžen je rok majstorima - zidarima do konca 1941. god. za polaganje dopunskog ispita iz betonskih radova.

Banovom Odredbom od 23. srpnja 1940. g. uređeno je jedinstveno za cijelo područje Banovine pitanje građevinskih nadzornika. Fiksirana su stečena prava, sticanje stručne spreme, te način, na koji se vrši registracija građevinskih nadzornika. Zatim je provedeno novo grupiranje brijačkog i frizerskog obrta na području Obrtne komore u Osijeku.

Kod radnja vršaćih mašina postavljeni su načelni kriteriji, po kojima će se neke od njih odsele smatrati radnjama sa stalnim poslovnim mjestom.

Utvrđujući potrebu, da se što više podigne kvaliteta obrtničkog rada i u vezi s time postigne veća ekonomičnost i racionalnost, Banska Vlast je dovršila izradu novih Pravila o polaganju majstorskih ispita, koja će biti kroz kratko vrijeme objavljena. U ovim Pravilima predviđeno je među ostalim da u svakom ispitnom povjerenstvu sudjeluju po dva majstora ispitivača, te da se posebno za pojedine obrte ima propisati obligatno ispitno gradivo. Ove reforme će u buduće bez sumnje blagotvorno djelovati na opću razinu majstorskih ispita.

Da bi se poboljšao sadašnji dosta teški položaj učenika, (šegrta) pristupilo se je izradi Naredbe, predviđene u § 267. Zakona o radnjama, kojom će biti određen minimalni iznos naknade za rad učenicima kroz zakonom propisano vrijeme učenja.

U ciglarskoj struci ukazala se je potreba za osnutkom prinudnog Udruženja za cijelo područje banovine Hrvatske. U tom pravcu radi se na potrebnoj nadopuni § 356. Zakona o radnjama.

Vodi se postupak glede izmjene Pravila o polaganju majstorskih ispita iz obrtničkih struka, kojima se pretežno bave žene, kako bi se spriječio preveliki i štetni priliv nedovoljno stručno kvalificiranih osoba (osobito švelja) u ženske obrte.

Izrađuje se Uredba o vremenu učenja pojedinih radnja (§ 263. st. 2. Zakona o radnjama), kojom će biti za svaki pojedini obrt točno određeno trajanje vremena učenja.

Završava se rad oko donošenja novog Pravilnika o obavljanju dimnjačarskih radnja, koji će važiti za cijelo područje Banovine. U ovom Pravilniku predviđene su nove odredbe o načinu sticanja dimnjačarskih kotareva, o čišćenju dimnjaka u seljačkim domovima, o godišnjem bruto prihodu u savezu s osnivanjem novih građevnih kotareva i t. d.

Prema pribranim podacima bilo je na području banovine Hrvatske krajem 1939. godine 42.545 obrtničkih radnja, od toga na području Obrtne komore u Zagrebu 22.392, Obrtne komore u Osijeku 13.519, Obrtne komore u Splitu 4.172 i Trgovinsko-industrijske i obrtne komore u Dubrovniku 2.462 obrtničkih radnja. Tokom 1939. godine osnovano je 2.919 novih obrtničkih radnja, a otkazano je ukupno 1.827 radnja, prema čemu stvarni prirast iznosi 1.092 obrtničke radnje.

U usporedbi sa predašnjim godinama i prema dosadašnjim predviđanjima za 1940. godinu opaža se, da je brojno stanje obrtničkih radnja, te obrtničkih pomoćnika i učenika u umjerenom stalnom porastu. Lagano povećanje obrtničkih radnja nema se svesti na neko življe poslovanje. Uzrokom ovoj na oko kontradiktornoj pojavi je činjenica, da nezaposleni pomoćnici osnivaju radnju u nadi, da će kao samostalni majstori možda bolje prolaziti.

Gospodarske neprilike, poglavito otkaz obrtnog kredita, pridonijeli su, da je u toku godine pojačan rad hrvatskog obrtništva oko organiziranja obrtnika na zadružnom temelju.

U Savezu obrtničkih zadruga, osnovanom 1934. godine, začlanjeno je do sada 95 zadruga s područja banovine Hrvatske (u godini 1938. iznosio je taj broj 71) s preko 10.000 zadrugara. Osim toga ima još oko 25 obrtničkih zadruga, koje su iz bilo kojih razloga začlanjene u ostalim zadružnim savezima.

U Savezu začlanjene zadruge dijele se po vrstama na kreditne (44), nabavljačke (25), proizvodne (14), prodajne (6) po jedna građevna i nakladna i četiri razne.

Od ovih zadruga osobito su napredovale kreditne zadruge, koje su zadovoljile potrebe obrtnika pojedinaca i što je još važnije, davale potrebni kredit drugim obrtničkim, nabavljačkim i produktivnim zadrugama.

Zapažen je sve manji udio Zanatske banke, koja jedina financira naše kreditne zadruge. Njenim kreditom služi se još svega 8 zadruga od 44. Iz toga slijedi, da se kreditiranje obrtnika vrši skoro isključivo iz vlastitih sredstava i iz sredstava skupljenih od tjedne i obične štednje.

Kod nabavljačkih zadruga iznosio je promet sirovinama u toku 1939. godine oko 20 milijuna dinara.

Proizvodne zadruge dale su također zadovoljavajuće rezultate i time dokazale visoku kolektivnu svijest hrvatskog obrtnika. Dužnost je ovih zadruga, da upotrebom više tvorničkog načina proizvodnje, omoguće obrtnim proizvo-

Digitized by Google

dima konkurenciju s jeftinim masovnim industrijskim proizvodima.

No ne samo spomenuti tipovi obrtnih zadruga, nego i ostali, ispunjuju na uzoran način zadaće, koje im nameću potrebe obrtnog staleža i tako uspješno sarađuju oko unapređenja hrvatskog obrtništva.

Konačno je još potrebno istaknuti, da je Banska Vlast, u svom nastojanju oko podizanja i unapređenja obrta, nalazila u svakoj prilici najpripravniju suradnju i stručnu pomoć u područnim Obrtnim komorama i stručnim obrtnim organizacijama.

Industrija

Kod razmatranja razvoja industrije u banovini Hrvatskoj udara u oči nekoliko markantnih pojava. U prvome redu pojavile su se teškoće oko opskrbe industrije sirovinama iz inozemstva i iz same zemlje. Zatvaranje stranih tržišta za snabdjevanje sirovinama zbog ratnih zapletaja, nemogućnost dovoza sirovina iz prekomorskih zemalja zbog ratne blokade, ograničenja deviznog poslovanja kod uvoza i izvoza i forsiranje klirinških sistema, imali su bezuvjetno utjecaj na volumen i pravac naše industrijske proizvodnje. Istodobno se javljaju i teškoće u snabdjevanju sirovinama iz same zemlje. Preuzete međunarodne obveze u pogledu izvoza naših sirovina izazvale su često nedostatak nekih važnih sirovina za vlastitu industriju.

S druge pak strane treba konstatirati, da Banska Vlast nema u svojoj nadležnosti na raspolaganju sve instrumente, kojima bi mogla paralizirati opisane pojave i hitno poduzeti sve mjere, koje smatra potrebnim za promicanje industrije na svom području. Zato je Banska Vlast usmjerila svoje napore onamo, da dobije što jači utjecaj na željezničku tarifsku politiku, kako bi hrvatskoj industriji omogućila što povoljnije životne uvjete u pogledu dobave sirovina i plasmana svojih fabrikata, zatim na carinsku politiku, kako bi se uspješno zaštitila naša industrija i napokon na reviziju sistema kreditiranja naše industrije od Narodne banke i Hipotekarne banke. Nadalje je Banska Vlast već pokrenula pitanje promicanja industrije davanjem poreznih povlastica na području banovine Hrvatske.

Razvoj industrije kretao se je ovako:

U razdoblju od 1. rujna 1939. pa do mjeseca kolovoza 1940. izdano je 16 novih dozvola za podizanje onih industrija, koje su važne s gledišta zemaljske obrane, kao i s gledišta općih narodno - gospodarskih interesa s obzirom na uloženi kapital i kapacitet proizvodnje. Od izdanih dozvola tri su izdane na području Ispostave Banske Vlasti u Splitu. Osim toga izdano je još 7 odobrenja za proširenje postojećih industrijskih poduzeća.

U tom razdoblju odobreno je osnivanje 12 novih industrijskih društava s ukupnom dioničkom glavnicom od 22,500.000 dinara. Od postojećih dioničkih društava industrijskog karaktera povisilo je dioničku glavnicu 8 društava u ukupnom iznosu od 38,925.500.— dinara. Sniženje dioničke glavnice provedeno je kod dvaju društava u ukupnom iznosu od 6,200.000 dinara. U istom razdoblju zaključilo je likvidaciju 8 dioničkih društava od kojih: jedna tvornica pokućstva, jedna električna centrala, jedan paromlin, dvije šumske industrije, jedna kemijska industrija, jedna tekstilna industrija i jedna prehranbena industrija.

Prema dosadašnjem stanju nalazi se u banovini Hrvatskoj oko 800 industrijskih poduzeća, od kojih 35% radi na bazi dioničkog društva, čija glavnica zajedno s pričuvama dostiže ukupni iznos od preko 2 milijarde dinara. Od ovog iznosa otpada 60% na glavnicu i 40% na pričuve. Najveći dio ukupne dioničke glavnice t. j. 30% uložen je u kemičku industriju, po tom slijede poljoprivredna i tekstilna industrija, na koje zajedno otpada oko 30% sveukupne dioničke glavnice.

Gotovo 25% svih hrvatskih industrijskih poduzeća pripada poljodjelsko - prehrambenoj industriji, 16% drvnoj industriji, 15% tekstilnoj i 14% zemljanoj industriji, a ostatak od 30% pripada ostalim industrijskim granama kao električnoj, metalurgijskoj, kemičkoj, rudarskoj, papirnoj, kožnoj i ostaloj industriji.

Vrijednost cjelokupne industrijske proizvodnje banovine Hrvatske iznosi nešto preko 4 i pol milijarde dinara. Od toga otpada po prilici 33% na poljodjelsku industriju i oko 20% na tekstilnu industriju, tako, da poljodjelska i tekstilna industrija zajedno proizvode preko polovice vrijednosti cjelokupne industrijske proizvodnje banovine Hrvatske. Na kemijsku, drvnu i kožnu proizvodnju otpada tek po 9% od ukupne industrijske proizvodnje. Prosječno oko 12% sveukupne industrijske proizvodnje banovine Hrvatske izvozi se u inozemstvo. Ova tangenta izvoza veoma varira prema pojedinim industrijskim granama, te se kod drvne industrije penje čak do 60%. Kod zemljane i metalurgijske industrije iznosi 25%, dok se kod tekstilne, kemijske, električne, kožne i rudarske industrije kreće u granicama od 1% do 4%.

U industriji banovine Hrvatske zaposleno je preko 70.000 ljudi. Od ovog broja otpada na radnike 92%, na namještenike 7.3% i na direktore i prokuriste oko 0.7%. Na jednog namještenika dolazi poprečno 12 radnika, a na

Digitized by Google

jednog ravnatelja i prokuristu oko 11 namještenika. Od sveukupnog broja u hrvatskoj industriji uposlenog radništva otpada jedna četvrtina na žene, koje pretežno rade u tekstilnoj industriji. Nešto preko 1% radništva, oko 4% namještenika i 16% direktora uposlenih u industrijskim poduzećima banovine Hrvatske, strani su državljani. Što se tiče odnosa kvalificiranih i nekvalificiranih radnika, može se u grubom prosjeku reći, da nekvalificirani radnici čine $^3/_4$ cjelokupnog radništva, a samo $^1/_4$ radništva predstavlja kvalificirane radnike.

Hrvatska industrija predstavlja po broju poduzeća 30% od cjelokupnog broja u državi, a po svojoj vrijednosti 33% od ukupne vrijednosti u državi. Ti se podaci temelje na gospodarskim prilikama, koje su vladale u drugoj polovici 1939. godine i početkom 1940. godine.

Pitanje snabdjevanja industrije sirovinama danas je jedan od najvažnijih i najtežih problema. Dobava sirovina najteža je i najpotrebnija za tekstilnu industriju, industriju čokolade, industriju, koja prerađuje sirovi kaučuk, industriju sapuna i neke druge vrste industrija, koje su vezane na uvoz sirovina iz prekomorskih krajeva. Zatim je otešćana dobava sirovina i polupreradevina za metalne topioničke i plinske industrije, koje su u tom pogledu upućene na uvoz zaraćenih zemalja.

Intervencijom Banske Vlasti uspjelo je, da se neke sirovine ipak stave na raspoloženje industrijskim poduzećima. Uspjela je tako intervencija za nabavu kamenog uglja i koksa za hrvatske plinare i topionice, kao i za nabavu pamuka, pamučne i vunene pređe za naše tekstilne industrije te intervencija na nabavu bijelog lima za izradu ribljih konzerva.

Banska Vlast je područnim industrijama isposlovala, da im se stavi na raspolaganje dovoljan broj vagona i tako iskoristi momentana izvozna konjunktura. To vrijedi naročito za našu drvnu industriju. Veliki nedostatak vagona-hladnjaka osjetila je industrija za preradu mesnih proizvoda. U tom pravcu poduzeta intervencija kod Ministarstva saobraćaja popravila je prijašnje stanje.

Da bi Banska Vlast mogla što uspješnije pristupiti riješavanju pojedinih problema industrije osnovani su pri Odjelu za obrt, industriju i trgovinu Banske Vlasti stručni i privredni savjetodavni odbori. Naročiti je zadatak ovakvih odbora, da Banskoj Vlasti daju stručna mišljenja i stavljaju prijedloge o rješavanju načelnih pitanja, koja se odnose na pojedine privredne struke, a ujedno da daju i stručna mišljenja i prijedloge o nacrtima pravilnika i propisa, koji se odnose na pojedina privredna pitanja. Za sada osnovani su stručni savjetodavni odbori za tekstil, kožarstvo, gvožđe i metale i drvo. Prema potrebi osnovat će se stručni savjetodavni odbori i za druge vrste industrije, kad to prilike budu tražile.

U svim pitanjima, koja se odnose na pojedine vrste industrija, surađivale su i područne Komore.

Budući da su članom 2. st. 1. Uredbe o banovini Hrvatskoj među ostalim i svi poslovi industrije preneseni sa države na banovinu Hrvasku, to je Banska Vlast nastojala da osigura svoj utjecaj u organizacijama industrijskih poduzeća, koja se vode još centralno pod vrhovnim nadzorom Ministarstva financija. To se naročito odnosi na prodajne centrale za kvasac, špirit i šećer. Ministarstvu financija stavljen je prijedlog za reorganizaciju ovih prodajnih centrala u pravcu, da se osigura autonomni položaj banovine Hrvatske. Dok pitanje reorganizacije ne bude riješeno, zatraženo je od Ministarstva financija da se u statutima ovih prodajnih centrala predvidi sudjelovanje predstavnika Banske Vlasti.

Banska Vlast je također poduzimala inicijativu za promicanje industrije odnosno za provođenje jedne sistematske industrijske politike sa strane gradskih općina na području banovine Hrvatske. Budući je grad Zagreb u tom pogledu najviše interesiran, održala je Banska Vlast više anketa s predstavnicima općine grada Zagreba, na kojima je raspravljeno pitanje davanja pogodnosti novim industrijskim poduzećima, koja se namjeravaju podići na području grada Zagreba, kao i već postojećim poduzećima u Zagrebu, koja se proširuju na nove grane proizvodnje. Tom prilikom izneseno je pitanje financijalnih olakšica, davanje električne struje uz pogodovne cijene i ustupanje industrijskih terena uz naročite pogodnosti. Da bi pitanje pogodnosti dobilo konkretniji oblik pristupilo se izradi šeme troškova za pojedine industrijske grane, kako bi se došlo do prave slike o tom koliko postotaka zauzimaju pojedini porezi, radničke nadnice, sirovine, električna energija itd., te da se analizom kalkulacija ustanovi, koje bi se vrste tereta mogle u prvom redu sniziti. Kada budu sva ova pitanja proučena moći će se utvrditi smjernice industrijske politike grada Zagreba.

Industrija u banovini Hrvatskoj u velikoj je mjeri zainteresirana i u tarifnoj politici, koju provodi Ministarstvo saobraćaja. Opće je poznato, da su kao plod prađašnje štetne državne politike pojedine tarife ustanovljene tako, da one idu neposredno na štetu pojedinih krajeva banovine Hrvatske. Da bi Banska Vlast imala utjecaja na propisivanje željezničkih tarifa, zatraženo je od Ministarstva saobraćaja, da se u tarifni odbor pored ostalih predstavnika pojedinih institucija s područja bano-

Digitized by Google

vine Hrvatske pozove i predstavnik Banske Vlasti. Za raspravu pak svih tarifskih pitanja, koja interesiraju hrvatsku industriju osnovat će se kod Banske Vlasti posebni tarifski savjetodavni odbor sa svrhom, da se postigne jedinstveni pogled i stanovište na pojedine tarifske probleme.

U kartelnoj politici rukovodila se je Banska Vlast principom zaštite općih interesa, te je u tu svrhu vodila naročito intenzivnu kontrolu u pogledu kretanja cijena. Kod svih povišenja cijena proizvodima karteliranih tvornica, koja se periodički pojavljuju već od mjeseca rujna 1939. godine, Banska Vlast je u svakom konkretnom slučaju preispitala njihovu opravdanost. Pojedina povišenja bila su dozvoljena samo u granicama faktičnog povišenja proizvodnih troškova. U nekim slučajevima Banska Vlast je pristupila i provedbi ispitnog postupka po propisima Uredbe o kartelima, kad je za to bilo razloga u pogledu znatnijih povišenja cijena. Na osnovi provedenih postupaka Banska Vlast je cijene proizvodima pojedinih karteliranih poduzeća svela na pravu mjeru dozvoljavajući zaradu u granicama postojećih propisa.

Pri donošenju pojedinih uredaba i ostalih pravnih propisa po Ministarskom savjetu, koji su se odnosili na industrijsku djelatnost, Banska Vlast je živo surađivala imajući uvijek tom prilikom pred očima svoj autonomni položaj i interese hrvatske industrije.

Unutarnja trgovina

Prijelaz privrede u susjednim velikim industrijskim državama, s kojima smo s razmjenom dobara tijesno povezani, u tzv. ratnu privredu, odlučno je utjecao na razvitak prilika na našem unutrašnjem tržištu. Nastaje konstantno jačanje potražnje one naše robe koja je potrebna inozemnoj ratnoj privredi kao na pr. rude i metali, cerealija i mlinski proizvodi, stoka i stočni proizvodi, drvo i t. d., a time i porast njene cijene.

Pošto su to naši glavni izvozni artikli, povukli su oni za sobom i ostalu robu i došlo je do općeg porasta cijena.

Pored općeg porasta cijena robe dolazi i do nestašice pojedinih artikala, koja je bila tim osjetljivija, kad se radilo o sirovinama, poluproizvodima i sredstvima proizvodnje potrebnim našoj domaćoj industriji (vunena i pamučna prediva, metalne preradevine, nafta, benzin, maziva ulja, boje i t. d.), jer se time smanjio proizvodni kapacitet naše industrije, umanjila radinost i ujedno oborila kupovna snaga radnika i namještenika. Blokada nam je odrezala prekomorsku trgovinu i onemogućila ili svela uvoz kolonijalne robe na minimum.

Nesigurne ratne prilike narušile su važan oslonac trgovačkog poslovanja a to je povjerenje i kredit. Već kratko vrijeme nakon izbijanja rata prestaje kreditiranje robe i poslovi se sklapaju samo »za gotovo«.

U tako dekomponiranom i skučenom stanju nije mogla naša unutarnja trgovina potpuno odgovarati općim interesima i zadovoljiti interese konzumenata. Došlo je do nužne intervencije Banske Vlasti, koja je imala za cilj omogućiti sistematsko snabdjevanje potrošaća najpotrebnijom robom, ovoj odrediti cijene i racionirati potrošnju.

Dobar dio snabdjevanja pučanstva prelazi uz suradnju i potporu Banske Vlasti u zadružne ruke. Tako je Gospodarska Sloga preuzela na sebe snabdjevanje svoga brojnog članstva kukuruzom, žitom, brašnom, galicom, sumporom, umjetnim gnojivom i različnim drugim artiklima, a osim toga organizirala je prodaju vina, mlijeka i mliječnih proizvoda, morske ribe i td.

Glavne živežne namirnice stavljene su pod režim nadzora cijena tako, da je spekulacija s njima u našoj unutarnjoj trgovini zaustavljena. Racionalizacija je potrošnje izvršena kod petroleja, benzina, jestivog ulja i t. d. pa je time omogućeno zadovoljenje dnevnih potreba pučanstva.

Kretanje izdanih i brisanih ovlašćenja odnosno dozvola trgovačkih radnja prikazuje slijedeća tabela:

Statistika trgovačkih radnja na području banovine Hrvatske

Privredna grana	Stanje 31. XII. 1938.	Pripojeni srezovi	Tokom 1939.		Stanje 31. XII. 1939.
			upisi	brisanja	
Trgovina i promet	27947	2643	2841	1746	31685
Gostionice svratišta i slično	11616	1033	1237	660	13226
Ukupno	39563	3676	4078	2406	44911

Broj stečajeva i prinudnih poravnanja, koji je u porastu, prikazuje ova tabela.

Digitized by Google

Stečajevi i prinudna poravnanja

	Stečajevi	Prinudna poravnanja
1938.*	28	72
1939.*	48	82
do 31. VI. 1940.	6	14

U razdoblju od 1. IX. 1939. do 1. VIII. 1940. kretanje kapitala trgovačkih dioničkih društava bilo je:

Dioničke glavnice novih društava . . . . . 10,500.000.— Din
Povišenje dioničkog kapitala postojećih društava 4,500.000.— Din
Dioničke glavnice likvidiranih društava . . . 14,500.000.— Din

Iz ovog se razabire, da je općenita visina dioničkog kapitala ostala približno ista.

Od posebne važnosti za unutarnju trgovinu su s a j m o v i.

Na području banovine Hrvatske drži se godišnje 1295 sajmova na određene dane u godini (tzv. godišnji sajmovi), zatim 268 sajmova na određeni dan u mjesecu i 5227 sajmova na određeni dan svakog tjedna.

Sajmovi su za prilike našega naroda najpodesnija narodno-gospodarska ustanova za izmjenu dobara.

Višednevni su sajmovi gotovo sasvim iščezli, a održali su se samo u Dalmaciji i Bosni, što je odraz nerazvijenih gospodarskih prilika u tim krajevima.

Kod podjeljivanja novih dozvola za držanje sajmova Banska Vlast je nastojala zadovoljiti i one općine, kojima je prigodom revizije sajmova 1932/33. godine učinjena nepravda nepotrebnim ukidanjem dotadanih sajmova. Pidijeljeno je desetak dozvola za tzv. pripomoćne sajmove onim općinama, kod kojih se neki sajmovi nijesu mogli održati radi oštre zime i velikih kiša.

Zbog rata u Evropi ojačala je potražnja naše stoke dapače i one slabijeg kvaliteta. Naročito su bili traženi konji. Radi te pojačane potražnje donesena je naredba o kontroli izvoza konja od 16. veljače o. g., po kojoj su organizirani posebni sajmovi za otkup konja i to u Koprivnici i Bjelovaru.

Banska Vlast je u ovoj godini shodnim mjerama utjecala na sajamsko poslovanje, kako bi ono bilo od što veće koristi za seljačke gospodare.

Da bi se iz sajamskog poslovanja isključile osobe, koje iskorišćuju neupućenost seljačkih gospodara u tržišne prilike i koje rade samo u svoju ličnu korist, dovršila je Banska Vlast u duhu raspravljenih i izraženih želja izradbu Izmjena i dopuna sajamskog pravilnika i Naredbe o ustanovljenju i djelokrugu sajamskih povjerenstava.

U unutrašnjoj trgovini potrebno je istaknuti pitanje kućarenja.

Izbijanje rata u rujnu 1939. godine stavilo je naše kućarce, koji se regrutuju iz najsiromašnijih krajeva Dalmacije, u vrlo težak položaj. Veliki ih je broj radio u inozemstvu, naročito u Njemačkoj i Češkomoravskom Protektoratu. Odmah poslije početka rata većina je bila prisiljena, da se vrati svojim kućama i potraži ovdje zarade. Međutim naše tržište galanterijskom robom toliko je zasićeno, da je mogućnost zarade trgovanjem ovom robom na kućarski način znatno umanjeno.

Gostioničarstvo

U unutarnjoj trgovini posvećuje se osobita pažnja gostionicama i sličnim radnjama. Na području banovine Hrvatske postoji 13226 tih radnja, pa je ta brojka dovoljna, da pokaže značenje te privredne struke, u koju su uloženi veliki — pretežno narodni kapitali.

Banska Vlast regulira dalji razvoj ove struke nastojeći da ograniči štetan porast gostionica i sličnih radnja i da se onemogući da te radnje vodi nestručno osoblje. Osobita je pažnja posvećena stanju i uređaju tih lokala. Nove dozvole daju se samo za takve lokale, koji u gradevinskom, higijenskom i estetskom pogledu odgovaraju postojećim propisima.

U programu Banske Vlasti je osnivanje gostioničarske škole.

U pogledu mljekarstva je već prije pokrenuta zadružna akcija u pravcu da se preuzme tržište mlijekom u zadružne ruke. Neorganizirano stanje mljekarstva kako u proizvodnji tako i u trgovini, a naročito na području grada Zagreba zahtjevalo je zahvat vlasti u odnose mljekarstva. Tako je Banska Vlast prihvatila inicijativu Saveza mljekarskih zadruga Gospodarske Sloge, te je pristupila uređenju trgovine mlijekom i mliječnim proizvodima. Donesena je Naredba o prometu mlijekom i mliječnim proizvodima od 8. ožujka 1940. g. kojom su sve mljekarske radnje vezane na dozvolu. Ova Naredba daje kod osnivanja mljekarskih radnja prednost općinama i mljekarskim zadrugama, što ima za svrhu da se zadrugarstvu osigura domi-

* Područje bivše Savske i Primorske banovine bez pripojenih srezova.

Digitized by Google

nantan položaj na tržištu. U vezi s time omogućeno je Savezu mljekarskih zadruga Gospodarske Sloge, da uz jamstvo banovine Hrvatske i gradske općine u Zagrebu podigne kod Štedionice banovine Hrvatske zajama od Din 12,000.000.—, kojim zajmom su otkupljene veće zagrebačke mljekarne. Time je omogućeno da Savez mljekarskih zadruga Gospodarske Sloge vrši glavnu opskrbu mlijekom u gradu Zagrebu.

Vanjska trgovina

Od početka državne zajednice do nedavno vanjska trgovina vođena je isključivo centralistički, a da hrvatska privreda formalno nije mogla da utječe na njezine smjernice i razvoj. Tadašnji mjerodavni faktori nijesu imali volje, da tu granu državne djelatnosti donekle koordiniraju s gospodarskom strukturom hrvatskih krajeva i mogućnosti njihovog izvoznog potencijala. Takav je stav škodio privrednom razvitku ovih krajeva, pa je stoga razumljivo, da ovdašnja izvozna trgovina nije dosegla onaj stepen organizacije i intenzivnog iskorišćenja, koje bi mogla postići s obzirom na privredno osposobljenje zemlje i interes međunarodnog tržišta. Tek poslije državnopravnog akta od 26. kolovoza 1939., centralna je vlada uspostavila s hrvatskim izvoznicima kontakt, osnovavši delegaciju Zavoda za unapređenje vanjske trgovine u Zagrebu i istovremeno imenovavši kod spomenutog Zavoda Stručni odbor kao savjetodavni organ delegacije za privredne probleme Banovine.

Prema Uredbi o osnivanju banovine Hrvatske vanjska trgovina je zajednička. To načelo iziskuje potrebu najuže suradnje odgovornih državnih faktora i Bana kao vrhovnog regulatora privredne politike na autonomnom području unutarnje trgovine Banovine, osiguravajući mu utjecaj i na vođenje vanjske trgovine. To načelo preuzeto je članom 8. Uredbe o Direkciji za spoljnu trgovinu kao i odredbama Uredbe o kontroli spoljne trgovine, prema kojima će poslove vanjske trgovine na teritoriju Banovine vršiti Odjel za obrt, industriju i trgovinu Banske Vlasti. Dok se Uredba a Direkciji za spoljnu trgovinu odnosi na ustanovljenje i organizaciju same ustanove, određivanje njenih zadataka, organizaciju Savjeta za spoljnu trgovinu, financiranje i sl., dotle Uredba o kontroli spoljne trgovine seže duboko u cjelokupni gospodarski organizam države. Zakonodavac, prihvativši uzore dirigirane privrede, kakvi danas postoje gotovo u čitavoj Evropi, podređuje državnoj kontroli i planu, koji će se u tu svrhu izraditi, svu uvoznu i izvoznu trgovinu, kako bi narodnim gospodarstvima države omogućio što bolje uvjete za opstanak i dalji razvitak u međunarodnoj izmjeni dobara, naročito prema državama, koje su već mnogo prije uvele sličan privredni poredak.

Uredba je okvirnog značenja i ona daje centralnoj vladi najšire mogućnosti radi donošenja spomenutih mjera. Potpuna kontrola uvoza i izvoza, specijalizacija po strukama, eliminiranje lančane trgovine, ustanovljenje i raspodjela po državnim ustanovama izvoznih i uvoznih kontingenata, kvalitete i cijene robe, zatim osnivanje novog tipa sindikalnih uvoznih i izvoznih zajednica, glavne su osebine ove Uredbe, koja treba u gospodarsko - političkoj konstelaciji današnjice da dade narodnoj privredi države novi oblik i određene smjernice. No i u ovakvim prilikama i ako dirigirana privreda nosi u svojoj biti centralistička obilježja, uspjelo je Banskoj Vlati u zajedničkim poslovima vanjske trgovine, osigurati za se pravo kontrole na svom području, pa pa će te poslove, u ime Direkcije za spoljnu trgovinu, samostalno izvršavati. U takvoj formi postignuta je potrebna kolaboracija Banske Vlasti i centralnih vlasti, a istodobno je sačuvano načelo autonomnog upravljanja unutrašnjom trgovinom svoga područja, koja se također neminovno mora prilagotiti uvedenim dirigiranim mjerama u zajedničkoj vanjskoj trgovini. Ovoj samostalnosti odgovara i činjenica, da će u predviđenom sistemu prinudnih zajednica uvoznika i izvoznika, na području Banovine biti osnovane zasebne prinudne zajednice. Poslovanje ovih banovinskih zajednica s ostalog područja države u sastavu pojedinih Saveza u koje će biti učlanjene. Djelokrug Direkcije za spoljnu trgovinu, kao i Banske Vlasti u kontroli vanjske trgovine, određivat će postepeno naredbama.

Poslovi vanjske trgovine, koje će vršiti Banska Vlast, kao potpuno nove za njezinu administraciju, iziskuju osnivanje posebne ustanove, koja će te poslove preuzeti na sebe. Radi toga propisao je Ban Naredbom od 21. rujna 1940. broj 52617-VII-1940. osnivanje Ureda za vanjsku trgovinu Banske Vlasti banovine Hrvatske, a istodobno je ukinut predašnji pododsjek za vanjsku trgovinu. Osnivanje ovog Ureda, koji predstavlja novum u daljoj izgradnji organizacije Banovine, krupan je događaj u gospodarsko - političkom zbivanju Hrvatske. Zadaće tog ureda su značajne pošto će kao prijeko potreban instrumenat hrvatske privrede u vanjskoj trgovini, biti njen predstavnik ne samo prema centralnim državnim vlastima, nego i u inozemstvu. Organizacija i djelokrug Ureda propisat će se posebnim naredbama, kako bi se ovoj ustanovi dali određeniji oblici i

Digitized by Google

smjernice u svrhu što boljeg unapređenja hrvatske privrede.

Osim toga Banska Vlast surađivala je po svojim predstavnicima u radu Deviznog odbora Narodne banke odnosno Devizne direkcije i njezinih organa: Uvoznog i Izvoznog Komiteta te koordinacionog odbora kod Ministarstva vanjskih poslova, gdje je svakom prilikom nastojala, bilo u pitanju donošenja mjera općeg značenja, bilo rješavanjem pojedinih konkretnih slučajeva, da što više zaštiti interese hrvatske privrede. Zatim je surađivala u radu Savjetodavnog odbora za tekstilnu industriju pri Ministarstvu trgovine i industrije, gdje je također, po svom predstavniku svakom prilikom davala nužnu pomoć ovdašnjoj industriji tekstilne struke. Banska Vlast sudjeluje nadalje po svojim predstavnicima u radu Savjeta za spoljnu trgovinu pri Direkciji za spoljnu trgovinu, što je također jedna od garancija da će interesi privrede Banovine biti zaštićeni prigodom donošenja potrebnih mjera, kojima se s obzirom na vanjsku trgovinu regulira naš privredni život. Osobito treba istaknuti, da je banovina Hrvatska prigodom posljednjih jugoslavensko-slovačkih i njemačkih pregovora bila također zastupana po svom predstavniku, što se je pokazalo kao veoma korisno, pa ovu praksu treba i dalje održavati.

Općenito uzevši, zbog ratnih zapletaja i eliminiranja pojedinih konkurentnih zemalja, može se ocijeniti izvoz iz banovine Hrvatske — naročito iz stočnih, agrarnih, drvnih i drugih sektora — kao povoljan i njeni proizvodi, u koliko ne postoji zabrana izvoza po državnoj vlasti — nailaze na vrlo dobru prođu. Najveći dio izvoza iz Banovine ide u susjedne evropske zemlje, s kojima ne postoje prometne smetnje.

Dok je banovina Hrvatska u izvoznom pogledu u povoljnom položaju dotle se kod uvoza potrebnih sirovina osjećaju daleko jače reperkusije ratnih zapletaja. Te su se naročito pojačale stupanjem Italije u rat. Time je onemogućen uvoz potrebnih industrijskih sirovina i kolonijalne robe iz prekomorskih i zapadno evropskih zemalja, što pogoršava i ovdje uvjete života.

Unatoč ovakvim prilikama Banska Vlast je svakom prilikom nastojala da što više potpomogne prema raspoloživim materijalnim i drugim sredstvima, pojedine važne izvozne grane naše privrede. Tako je Banska Vlast podijelila Gospodarskoj Slozi pripomoć od Din 5,000.000.— radi organizacije izvoza u stočnom sektoru, nadalje Dinara 1,000.000.— za rad na reorganizaciji soljenja i izvoza slane ribe, te Dinara 85.000.— u svrhu organizacije prerade ribe na norveški način. Po uređenju financijskih odnosa sa Direkcijom za spoljnu trgovinu ima nade, da će Banska Vlast, u okviru općega banovinskog privrednog plana, biti kadra da hrvatskoj privredi dade veća novčana sredstva, kako bi ju što više osposobila za međunarodna tržišta.

Novčarstvo i osiguranje

Novčane ustanove na području Banovine Hrvatske dijele se u nekoliko tipova i grana. U glavnom možemo ih svrstati u dioničarske novčane zavode, samoupravne štedionice, kreditne zadruge, te državne i povlašćene novčane ustanove. Državne i povlašćene novčane ustanove djeluju na području Banovine samo putem svojih podružnica. Zbog centralizacije tih novčanih ustanova hrvatska se privreda srazmjerno slabo može koristiti njihovim uslugama.

Broj dioničarskih novčanih zavoda u cijeloj državi iznosi oko 610. Od toga 131 zavod ima svoje sjedište na području banovine Hrvatske. Srž se cijeloga privatnog novčarstva s obzirom na veličinu sredstava i opseg poslovanja, nalazi na području banovine Hrvatske. Poslijeratni razvitak privatnog novčarstva u Hrvatskoj išao je u smjeru koncentracije i ekspanzije nekoliko većih zavoda. Ovaj razvitak zaustavljen je posvema zadnjom gospodarskom krizom, pa se privatno novčarstvo u Banovini od god. 1930. nalazi u razdoblju slabljenja i opadanja.

Od 131 novčanih zavoda na području Banovine 55 ih se nalazi pod zaštitom po Uredbi o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, 6 ih je u izvanstečajnoj likvidaciji, 10 u likvidaciji prema propisima Trgovačkog zakona, te 2 u stečaju. Slobodno posluju prema tome 58 novčanih zavoda. U broju zaštićenih dioničarskih novčanih zavoda nalaze se 4 velebanke od 5, koliko ih ima sjedište na području Banovine, od kojih opet samo jedna ima skoro polovinu svih zamrznutih uložaka.

Stanje privatnog novčarstva na području Banovine kao i u ostalim dijelovima države vrlo je teško. Uz probleme zajedničke s novčarstvom ostalih evropskih zemalja, postoji mnoštvo naših specifičnih problema, koji su posljedica naše gospodarske strukture i gospodarskih prilika, kao i načina intervencije države prilikom likvidacije seljačkih dugova.

Iako se kod nas dosta raspravljalo o problemima navčarstva prije i poslije pojave krize, sistematske novčarske politike do danas nema. Zaštitne mjere donesene zadnjih godina, koje su imale presudnog utjecaja na stanje i život privatnog novčarstva, nijesu donešene u svrhu planskog reguliranja novčarstva, nego kao sporedni propisi postojećih uredaba o za-

Digitized by Google

štiti zemljoradnika ili kao pravno nadziranje tek postojećeg stanja. Ovako donešeni propisi ostavili su neriješeno pitanje sanacije i ozdravljenja privatnog novčarstva.

Treba naći načina, da se i svi zavodi osposobe na nastavak rada i normalno funkcioniranje.

Koliki je opseg i utjecaj imala kriza na novčarstvo u našoj državi može se ustanoviti usporedbom bilanca svih dioničarskih novčanih zavoda u državi iz 1931. god. sa 1938. god.

Kroz to razdoblje smanjila su se vlastita sredstva za 541 milion dinara, a tuđa sredstva za 4.716 milijarde dinara.

Približan omjer i opseg krize novčarstva u banovini Hrvatskoj može se razabrati iz usporedbe stanja glavne pozicije pet zagrebačkih dioničarskih velebanaka:

31. XII.	Gotovina	Vrijednosni papiri	Mjenice	Dužnici po raznim naslovima	Nekretnine vlastite	Dionička glavnica	Pričuvne zaklade	Ulošci po tek. računima i uložnim knjižicama	Vjerovnici	Zbroj računa razmjera
1930.	421.743	555.032	1,402.760	4,121.853	276 863	538.000	229.963	3,873.696	2,020.499	6,933.480
1939.	540.794	460 252	309 083	2,091.794	270.658	345.500	210.628	2,113.038	1,254.429	4,302.116

Najveće smanjenje pokazuju ulozi na štednju kao i tuđa sredstva uopće. Opaža se i znatno smanjivanje vlastitih sredstava. To je došlo u glavnom kao posljedica rigoroznih otpisivanja izvršenih prilikom sanacija ovih velebanaka.

U vezi s ulošcima usko je povezano pitanje naknadnih kredita Narodne banke za slučaj potrebe zbog navale ulagača. Potrebno je osigurati u potpunoj mjeri utjecaj mjerodavnih faktora Banske Vlasti na novčanu i kreditnu politiku Narodne banke. U sklopu problema uloga na štednju nameće se pitanje revidiranja Uredbe o isplatama uloga kod novčanih zavoda od 7. rujna 1939.

Donosimo ovdje pregled uloga na štednju prema izvještaju Narodne banke za 1939. god. (u milijunima dinara).

	Slovenija	Hrvatska, Slavonija i Dalmacija	Vojvodina	Bosna i Hercegovina	Srbija i Crna Gora	Ukupno
31. XII. 1938.	2009	3856	693	360	4560	11478
31. XII. 1939.	1874	3412	622	322	3936	10166

Ta se slika znatno mijenja, ako se uzme u obzir mjesto ulaganja, isključivo Poštansku štedionicu, kod koje je vođenje uloga iz naročitih razloga usredotočeno u centrali u Beogradu. U postocima uloga otpada na Hrvasku, Slavoniju sa Dalmacijom 31.9% Srbiju i C. Goru 25.5%, Sloveniju 19.4%, Vojvodinu 8.3% i Bosnu i Hercegovinu 4%.

Iz ovoga kratkog prikaza može se razabrati, da je privatno novčarstvo u banovini Hrvatskoj stvarno glavni nosilac kreditnog aparata u državi.

Banska Vlast je pristupila sakupljanju potrebnih podataka na najširoj osnovi, kako bi dobila što točniju sliku strukture i stanja novčanih zavoda. Kako izrada planske organizacije novčarstva i kreditne politike zahtjeva pomnu studiju i duže vrijeme, pristupilo se za sada rješavanju najaktuelnijih problema. U smislu Naredbe o stručnim privrednim savjetodavnim odborima osnovan je kod Banske Vlasti Stručni savjetodavni odbor za novčarstvo. Osnovan je posebni stručni odbor, koji je sastavio projekat obvezatne šeme zaključnih računa za privatne novčane zavode. Projekat je poslan stručnim udruženjima na mišljenje.

Odmah u početku pojačan je nadzor nad primjenom Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika. Tako je pojačan nadzor prigodom podnošenja polugodišnjeg rasporeda raspoloživog novca starog potraživanja, koje prema Uredbi dostavljaju zavodi pod zaštitom. U pravcu primjene ove Uredbe izvršena je do danas rivizija većeg broja novčanih zavoda. Prilikom prosuđivanja današnjeg stanja našega novčarstva važna je činjenica, da još do danas Privilegovana agrarna banka nije izvršila difinitivan obračun svih primljenih zemljoradničkih potraživanja.

Predajom zemljoradničkog portfelja Pabu veliki dio privatnih novčanih zavoda, ostao je bez obrtnog kapitala, što je imalo teških posljedica za njihovo poslovanje, a došao je u pitanje i daljni opstanak.

Kredit je važna poluga u narodnom gospodarstvu. Iz važnosti kredita proizlazi da neophodna potreba kontrola zajednice odnosno vlasti nad stvaranjem i upotrebom kapitala i kredita.

Digitized by Google

Radi ujednačenog načina izvještavanja javnosti, olakšane usporedbe i što boljeg uvida u status kreditnih zavoda, Banska Vlast je izradila obvezatnu šemu zaključenih računa koja će naskoro biti objavljena.

U vezi sa šematizacijom računa proučava se pitanje obvezatne revizije novčanih zavoda.

Druga po važnosti grupa novčanih ustanova jesu komunalne i samoupravne štedionice. U cijeloj državi djeluju 62 štedionice. U banovini Hrvatskoj nalazi se 19 štedionica. Od toga je 8 pod zaštitom po Urebdi o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika.

Koncem 1939. ovih 19 štedionica u sumarnoj bilanci imalo je ove glavne stavke:

Godina	Vlastita sredstva	Tuđa sredstva		Gotovina	Zapisi Min. Finan.	Vrijednosni papiri	Zajmovi
		Ulošci	Vjerovnici				
1939.	111525	981066	243251	90186	24480	74800	768151

Značajno je, da su štedionice tokom velike posljednje krize i depresije bile daleko manje izvrgnute navali ulagača nego što je to bio slučaj kod privatnih novčanih zavoda, a u posljednje vrijeme nalazi se njihov uložni posao u stalnom napretku.

Zakonski propisi o štedionicama unificirani su Uredbom o općinskim štedionicama od 1. XII. 1938. Ovom Uredbom je točno određen zadatak štedionica, koje se smatraju samostalnim javnim pupilno sigurnim novčanim ustanovama koje osnivaju općine. U našoj organizaciji kredita štedionice imadu važan položaj. Za daljni razvitak štedionica bit će potrebna podjela rada i razgraničenje područja djelatnosti sa stalnim grupama kreditnog rada. Glavni zadatak štedionica sastoji se u tome da u najširim slojevima stanovništva razvijaju i čuvaju smisao za štednju.

Stanje kreditnog zadrugarstva nije moguće za sada točno ocijeniti. Izvjesno je, da je hrvatsko seljačko kreditno zadrugarstvo potpuno paralizirano zadnjom gospodarskom krizom i načinom razduživanja seljaka. Ostalo kreditno zadrugarstvo u osnovi je zdravo i pokazuje stalan napredak. Ispravni i potpuni pregled cjelokupnog kreditnog zadrugarstva moći ćemo dobiti po završetku nove organizacije vrhovnog zadružnog saveza za područje banovine Hrvatske. U tu svrhu sprema se potrebna revizija postojećega zadružnog zakona.

Posao osiguranja reguliran je u glavnom Uredbom o nadzoru nad osiguravajućim društvima i Pravilnikom o ustanovama humanitarnog karaktera. Prednost zakonske regulacije struke osiguranja nad prijašnjim brzo se pokazala, kako to i sami interesirani osiguravajući zavodi priznaju, pa bi u interesu narodne privrede po ovome primjeru i stečenim iskustvima trebalo i cijeli kreditni sektor narodnog gospodarstva zakonski regulirati.

Prema statistici Ministarstva trgovine i industrije u državi djeluje 31 osig. poduzeće. Od toga broja 19 je domaćih, dok su ostala afilirani zavodi stranih osiguravajućih društava. Na dan 31. XII. 1939. imalo je 8 osig. poduzeća sjedište središnjice u banovini Hrvatskoj. Od toga su 4 domaća, a 4 strana društva. Tokom godine 1940, osnovana su dva nova osig. društva. Prema tome broj osig. poduzeća na području banovine Hrvatske iznosi danas 6 domaćih i 4 strana. Ako bi ovome broju dodali i Napretkovu zadrugu, čija se djelatnost do 80% odvija na teritoriju banovine Hrvatske, tada bi se broj osig. poduzeća u Banovini povisio na 11.

Osnivanjem banovine Hrvatske postavljeno je pitanje preradbe postojeće Uredbe o nadzoru nad osig. poduzećima, kao i pitanje preradbe Pravilnika o ustanovama humanitarnog karaktera i to naročito s obzirom na propise o podjeljivanju koncesija i vršenju vrhovnog nadzora.

Kod toga je uzeta u obzir potpuna samostalnost Banske Vlasti u primjeni postojećih zakonskih propisa o privatnom osiguranju. Kod Ministarstva trgovine i industrije u osnutku je koordinacioni odbor, u kojemu će biti osim predstavnika Ministarstva trgovine i industrije i tri predstavnika Banske Vlasti. Taj će odbor davati mišljenja i prijedloge Ministru trgovine i industrije te Banu banovine Hrvatske u stvarima privatnog osiguranja, kako bi se održala jednaka primjena zakonskih propisa na cijelom području države. Osim toga bit će obligatno mišljenje Odbora kod podjeljivanja dozvola za rad osig. poduzeća, kod promjene poslovnih osnova, tarifa i dr.

Čuvajući svoju autonomiju na ovom važnom gospodarskom sektoru Banska Vlast je sva relevantna pitanja, koja su od zajedničkoga interesa, rješavala u sporazumu sa Ministrom trgovine i industrije, kao što je pitanje opće novčarske statistike, pitanje međusobnog obavještavanja o nastalim promjenama kod dioničarskih društava i dr.

Stručno školstvo

Stručne škole su jedan od najvažnijih faktora u promicanju gospodarskog života svake države. U njima se odgajaju budući privrednici, od kojih zavisi budućnost narodnog go-

Digitized by Google

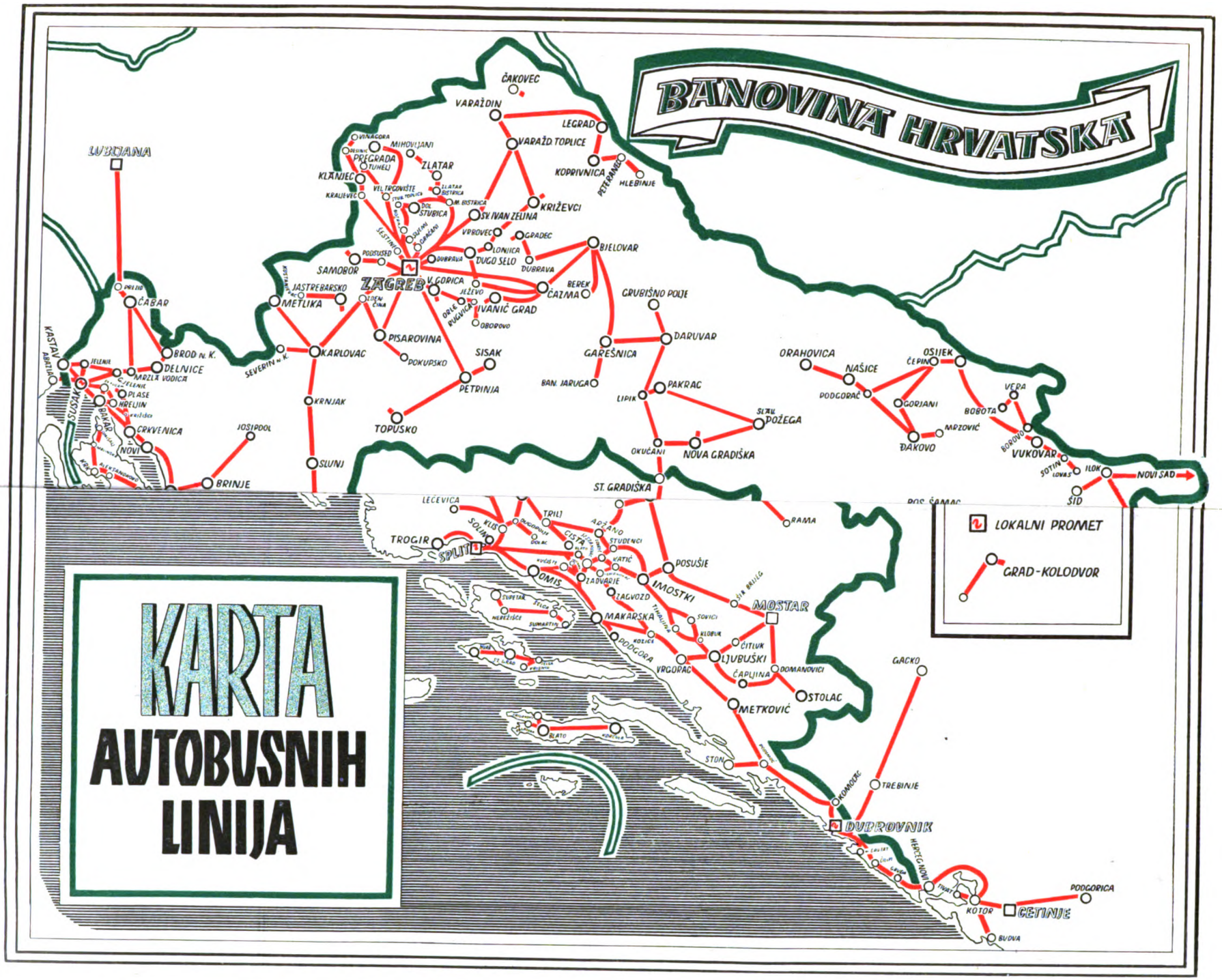

Digitized by Google

Digitized by Google

spodarstva. Kroz godine se opaža porast interesa javnosti za stručne škole, a to je utješna pojava i sigurno jemstvo za budući napredak stručnih škola.

Međutim, slobodnom zamahu školstva smeta nedostatak vlastitih, za školske svrhe građenih zgrada. Najveći dio stručnih škola nalazi se naime u tuđim školskim zgradama ili iznajmljenim prostorijama, koje nisu podesne za školske svrhe. Razumljivo je stoga, da se u takvim prilikama ne može razvijati nastava, a naročito ne praktični njen dio, kako bi to moralo biti, jer ne postoji mogućnost uređivanja modernih radionica, laboratorija i dr. Stoga velik dio nastojanja oko podizanja stručnog školstva ide za tim, da se izgrade i osiguraju u nastavnom i higijenskom pogledu podesne vlastite školske zgrade. U tom smjeru bili su za proračunsku godinu 1940. dogotovljeni već svi pripremni radovi za gradnju zgrada u Opuzenu, Splitu i Sušaku, no morali su se odgoditi do boljih prilika nego su ove koje upravo proživljujemo.

Krajem mjeseca rujna započet će se gradnjom zgrade stručnih škola (Trgovačke akademije, Ženske zanatske škole i Stručne produžne škole u Karlovcu). Postoje izgledi, da bi se i u Dubrovniku moglo također početi gradnjom zgrade Pomorsko-trgovačke i Trgovačke akademije iz zadužbine pok. Iva Račića. Otvorene su Privatne trgovačke akademije u Osijeku (Trgovinsko - industrijske komore) i Zagrebu (Udruženja trgovaca za grad i srez Zagreb i Dugo selo), u koje su se upisali učenici za koje nije bilo mjesta u banovinskim trgovačkim akademijama.

Na području banovine Hrvatske bilo je na kraju školske godine 1939/40. svega 208 stručnih škola sa 1714 nastavnika(-ica) i 18.841 učenika(-ca) i to:

1) Trgovačkih akademija	13	od toga	na	području	Ispostave		4
2) Dvorazrednih trgovačkih škola	3	„	„	„	„	„	1
3) Pomorsko - trgovačkih akademija	2	„	„	„	„	„	1
4) Školski brod »Vila Velebita«	1	„	„	„	„	„	—
5) Srednje tehničkih škola	2	„	„	„	„	„	1
6) Obrtne škole	1	„	„	„	„	„	—
7) Muških zanatskih škola	10	„	„	„	„	„	6
8) Ženskih stručnih učiteljskih škola	1	„	„	„	„	„	—
9) Stručnih učiteljskih domaćinskih škola	1	„	„	„	„	„	—
10) Domaćinskih škola	2	„	„	„	„	„	—
11) Ženskih zanatskih škala	62	„	„	„	„	„	24
12) Čipkarskih škala	2	„	„	„	„	„	—
13) Stručno produžnih škala	89	„	„	„	„	„	10
14) Povremenih stručno produžnih tečajeva	19	„	„	„	„	„	—
Svega	208	„	„	„	„	„	47

Osim navedenih škola i tečajeva, koji rade redovito u školskoj godini, unapređuje se stručno obrazovanje gospodarskog podmlatka u povremenim tečajevima Zavoda za unapređenje zanatstva Zanatske komore u Zagrebu. Ovakvih tečajeva održano je u 1939. godini: opće obrazovnih 29 sa 1022 polaznika, a stručnih tečajeva 20 sa 588 polaznika. U 1940. godini održano je opće obrazovnih tečajeva 13 sa 582 polaznika i stručnih tečajeva 10 sa 343 polaznika.

Pored toga radi 12 privatnih trgovačkih tečajeva, 9 autoškola, 19 stručnih muških i ženskih krojačkih tečajeva, 1 tečaj za kuhanje, 1 postolarski tečaj, 1 stručni ciglarski tečaj, 1 stručni tečaj brijača i vlasuljara i 1 stručni tečaj za metalce.

U niže navedenom pregledu stručnih škola vidi se brojčano stanje nastavnika(-ca) i učenika(-ca) krajem školske godine 1939/40. na području banovine Hrvatske. (Vidi tabelu na slijedećoj stranici).

Od 26. kolovoza 1939. izvršeno je 77 novih postavljenja nastavnika(-ca) na stručnim školama i to: 36 vježbenica stručnih učiteljica, 6 vježbenika zanatskih učitelja(-ca), 29 suplenata i 5 profesora. Od toga preuzeto je iz drugih banovina: 5 suplenata, 4 profesora i 1 stručna učiteljica.

Domaćinske škole u Zagrebu i Osijeku prenesene su iz Odjela za prosvjetu u djelokrug Odjela za obrt, industriju i trgovinu. Početkom školske godine 1939/40. otvorene su Ženske zanatske škole u Novskoj i Šidu, a početkom školske godine 1940/41. otvara se Ženska zanatska škola u Gračacu, Muške zanatske škole u Selcima na Braču i Šibeniku, te Privatna obrtno - industrijskog smjera »Batina škola rada« za stručno obrazovanje svojih namještenika. Pored toga odobreno je otvaranje trećeg razreda Trgovačke akademije u Šibeniku. Na srednje tehničkoj školi u Zagrebu otvara se novom školskom godinom geodetski odsjek. U toku je otvaranje Doma-

Digitized by Google

Redni broj	Naziv škole	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj nastavnika (ca)	Učenika (ca)			Broj učenika (ca) po vjeri					Primjedba
					muških	ženskih	svega	Rimokatolika	Srpskopravosl.	Muslim.	Izraelit.	Razno	
1	Trgovačka akademija	13	62	153	1087	1163	2250	1753	320	72	77	28	
2	Dvorazredna trgovačka škola	3*)	7	17	52	156	208	180	16	—	8	4	
3	Pomorsko trgovačka akademija*)	2	12	29	309	—	309	281	22	—	1	5	
4	Školski brod*) „Vila Velebita“	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	Srednja tehnička škola*)	2	18	66	519	1	520	451	28	8	29	4	
6	Obrtna škola	1	7	45	212	11	223	193	18	2	3	7	
7	Muška zanatska škola	10	39	61	504	3	507	433	30	39	5	—	
8	Ženska stručna učiteljska škola	1	6	18	—	134	134	121	11	—	1	1	
9	Učiteljska domaćinska škola	1	4	36	—	111	111	103	6	—	—	2	
10	Domaćinska škola	2	5		16	210	226	177	15	—	20	14	
11	Ženska zanatska škola	62	292	258	—	3882	3882	2976	546	302	30	28	
12	Čipkarska škola	2	5	5	2	310	312	312	—	—	—	—	
13	Stručna produžna škola	89	421	980	8406	1444	9850	8441	1121	89	52	147	
14	Povremeni stručni produžni tečajevi	19	19	40	309	—	309	281	16	—	2	—	
	Ukupno	208	897	1714	11416	7425	18841	15712	2149	512	228	240	

*) Krajem školske godine 1939/40 prestale su raditi dvorazredne trgovačke škole u Čakovcu i Šibeniku.
*) Akademija u Bakru sa brodostrojarskim odsjekom
*) Za Pomorsko-trgovačke akademije u Bakru, Dubrovniku i Kotoru.
*) Škola u Splitu sa brodostrojarskim odsjekom.

ćinske škole za promicanje turizma u Splitu i Ženske zanatske škole u Aleksandrovu i tekstilne škole u Varaždinu, tkalačkog tečaja u Lepoglavi i dr. Krajem školske godine obavljenim završnim ispitima na Dvorazrednim trgovačkim školama u Čakovcu i Šibeniku prestale su ove dvije škole svojim radom i pretvaraju se u Trgovačke akademije.

Budući da stručne škole polaze najvećim dijelom djeca siromašnih roditelja, to se mnogima učenicima omogućuje školovanje besplatnom opskrbom u internatima, stipendijama i novčanim pripomoćima.

Đački internati postoje u Zagrebu za učenike Obrtne škole i Srednje tehničke škole (101 učenik) i u Bakru za učenike Pomorsko-trgovačke akademije sa Brodostrojarskim odsjekom (55 učenika).

Pored toga dobivalo je 115 siromašnih, a vrijednih učenika(-ca) stipendije i 130 učenika(-ca) jednokratnu pomoć.

Unapređenju stručnog školstva služe đačke ekskurzije, školske izložbe, uređivanje higijenskih radionica i njihova opskrba alatom i potrošnim materijalom, nabavka stručnih knjiga i časopisa, te dodjeljivanje pomoći nastavnicima za njihovo stručno usavršavanje u državi i inozemstvu.

U svrhu podizanja interesa za aktuelne privredne probleme kao i promicanja vještine u stenografiji i strojopisu među učenicima Trgovačkih i pomorsko - trgovačkih akademija, raspisao je Odjel nagradni natječaj u spomen rođendana Stjepana Radića.

Najbolje obrađene teme iz ekonomske politike s obzirom na banovinu Hrvatsku i najbolji uspjeh u stenografiji i strojopisu nagrađene su novčanim nagradama, a prve nagrade još posebnom diplomom.

Da bi se nastavnici trgovačkih akademija koji poučavaju stenografiju i strojopis što bolje usavršili u svojoj struci, odlučeno je da se održi Tečaj iz stenografije i strojopisa u vremenu od 3. do 30. rujna o. g. Nastavnici, koji borave izvan Zagreba, dobivaju u svrhu polaska ovog Tečaja novčanu pripomoć.

Kako bi se nastavnice Ženskih zanatskih škola upoznale sa najnovijim tekovinama u svojoj struci, a napose sa metodikom rada i hrvatskom narodnom umjetnosti, održan je u mjesecu srpnju ove godine Ferijalni tečaj (prijavilo se 60 polaznica).

Digitized by Google

U cilju promicanja pojedinih školskih disciplina, uvedeno je prošle godine da škole pregledaju nastavnici, koji su se naročito istakli u poznavanju svojih stručnih i naučnih predmeta. Pokazalo se je, da se tim načinom može najbolje pridonijeti usavršavanju rada u pojedinim predmetima s izgledom u najbolji uspjeh.

U svrhu usklađivanja nastavnog plana i programa u stručnim školama s novim stanjem, nastalim osnivanjem banovine Hrvatske i savremenim privrednim potrebama, pozvane su uprave svih stručnih škola u Banovini, da u zajednici s odnosnim privrednim (obrtnim, industrijskim i trgovinskim) ustanovama prouče potrebe i nedostatke svojih škola i dostave Banskoj Vlasti prijedloge za izmjenu i dopunu nastavnih planova i programa.

Kako se radi na pretvaranju obrtne škole u Zagrebu u Višu obrtnu školu, to se napose za ovu školu proučava reorganizacija nastavnog plana i programa.

Naročito treba još spomenuti pripremu reforme stručnih produžnih (šegrtskih) škola. Radi se na ponovnom uvođenju opetovnica, a jedva se čeka dogotovljenje zgrade Centralne stručne produžne (šegrtske) škole grada Zagreba. U ovoj bi se školi imala uvesti redovita školska obuka za naučnike, a u njoj bi se priređivali i tečajevi za osposobljavanje nastavnikâ stručno produžnih škola.

Raspisom Odjela za obrt, industriju i trgovinu regulirana je privremena upotreba postojećih školskih knjiga na Trgovačkim akademijama, Dvorazrednoj trgovačkoj školi, Ženskoj stručnoj učiteljskoj školi, Domaćinskim školama i Ženskim zanatskim školama koje treba da odgovaraju novostvorenim prilikama i potrebama banovine Hrvatske.

Što se tiče izdavanja novih udžbenika koordinirat će se rad pojedinaca i povezati sa suradnjom praktičara. Čim se izvrši konačna redakcija novih nastavnih planova i programa, moći će se pristupiti izradi školskih knjiga. Ovaj rad će pomagati Banska Vlast ne samo novčano, već i davanjem vremenskih olakšica za rad, dobavom stručne literature i dr.

U svrhu donošenja misljenja i prijedloga u pitanjima stručnog školstva osnovan je »Savjet za stručnu nastavu«. Ovaj Savjet će napose imati veliki zadatak u rješavanju pitanja nastavnih programa, izdavanju školskih knjiga i otvaranju novih stručnih škola.

Pokreće se izdavanje »Vijesnika za stručnu nastavu«, u kojem će pored donošenja službenih rješenja surađivati i nastavnici svojim stručnim člancima, a donosit će se u njemu i natječajem dobiveni radovi učenika, koji po sadržaju i formi najbolje obrađuju zadane teme.

U svrhu uklanjanja nedostataka lične i nastavne naravi kao i promicanja stručnog školstva, donesen je u toku školske godine 1939/40. veći broj izmjena i dopuna postojećih zakonskih propisa i pravilnika. U Uredbi o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za 1940. godinu su izašle neke zakonske ovlasti u pitanjima stručnih škola, a napose o podizanju Obrtne škole u Zagrebu u Višu obrtnu školu.

Osim toga propisana je nova razdioba područja trgovačkih akademija u banovini Hrvatskoj i Dvorazredne trgovačke škole u Zagrebu.

Sa čipkarskim školama u Lepoglavi i Pagu, a napose sa ženskim stručnim i domaćinskim školama, usko je povezana domaća narodna kućna radinost.

U svrhu promicanja kućne radinosti davane su materijalne pomoći pojedincima i organizacijama, tako Ženskoj udruzi u Zagrebu, Seljačkoj zadruzi za proizvodnju dječjih igračaka u Vidovcu, Društvu »Goranin« i dr.

Da se proizvođačima omogući prodaja proizvoda narodnih rukotvorina, a i zbog propagande naše narodne kućne umjetnosti, sagrađen je na prostoru Zagrebačkog zbora paviljon u narodnom stilu, koji stoji besplatno na raspolaganje proizvođačima domaćeg narodnog kućnog obrta. Na svakoj je priredbi Zagrebačkog zbora ujedno izložba narodnih kućnih proizvoda u tom paviljonu. U paviljonu se izlažu narodne nošnje, čipke, ćilimi, lončarski, drvorezbarski, tkalački i dr. proizvodi.

Banska Vlast je ove godine pomogla izlaganje proizvoda naše kućne radinosti, napose lepoglavske i paške čipke, te proizvoda splitske Banovinske poslovne centrale na Međunarodnom sajmu uzoraka u Budimpešti. Međutim, uza sve to, nastao je u kućnoj radinosti zastoj zbog ratnih prilika i krize u turizmu, jer u naše krajeve ne dolaze stranci, koji su bili skoro isključivi kupci proizvoda kućne radinosti. Tako čipkarske škole u Lepoglavi i Pagu, Banovinska poslovna centrala u Splitu, Ženske udruge u Zagrebu i Petrinji i svi privatni proizvođači ne mogu prodavati svoje proizvode, u kojima leži uloženi novac za materijal i rad, pa su prisiljeni da reduciraju ili uopće obustave svoju proizvodnju.

Turizam

U doba turističke konjukture promet je stranaca bez sumnje jedna od važnijih grana hrvatske privrede. Međutim, unatoč časovitom zastoju, koji radi prilika u svijetu vlada u našem prometu stranaca, Banska Vlast stala je na

Digitized by Google

stanovište, da valja sve poslove, koji zasjecaju u područje turizma obavljati i dalje u nesmanjenom opsegu. Štaviše, ona je nastojala da zastoj, do kojega je došlo zbog rata, upotrijebi za postepeno uklanjanje mnogih nedostataka, od kojih pati naš turizam, kako bi ga nova konjuktura zatekla pripravnim za velike zahtjeve, koje će budućnost na njega staviti.

U prvom redu valjalo je osigurati novoosnovanoj banovini Hrvatskoj što opsežniju mogućnost odlučivanja u poslovima turizma. Na Bansku Vlast preneseni su svi poslovi turizma, osim sklapanja turističkih konvencija i organiziranja turističkih manifestacija u inozemstvu, ali je određeno, da se i kod obavljanja tih zajedničkih posala mora voditi računa o turističkoj važnosti banovine Hrvatske.

Banska Vlast posvetila je nadalje najveću brigu reorganizaciji turističkog zakonodavstva. Proučavaju se naročito pitanja konačne organizacije i koordinacije rada lokalnih, pokrajinskih i središnjih, javnih i privatnih turističkih ustanova, te se izrađuje čitav niz uredaba i pravilnika, kojima će se zakonskim putem fiksirati pojam turističkih mjesta, sastavi i djelokrug turističkih odbora i organizacija turističkih saveza. Pripremaju se i svi radovi za osnivanje »Turističke središnjice«, koja će za područje banovine Hrvatske samostalno vršiti turističku propagandu i obavljati sve komercijalne poslove u vezi sa prometom stranaca. Da se spriječe štetne posljedice loše i neumjesne propagande, izrađena je, te će doskora biti uzakonjena Uredba o nadzoru turističkih propagandnih izdanja.

U tom je razdoblju izvršena također potpuna reorganizacija načina prikupljanja i sređivanja statistike prometa stranaca.

Budući da Društvo za promet stranaca »Putnik« d. d. djeluje još uvijek na području čitave državne zajednice, poduzela je Banska Vlast potrebne korake za preuzeće razmjernog broja dionica toga društva, kako bi sebi u njemu osigurala potrebni utjecaj.

U vezi sa prijenosom kompetencija od države na Bansku Vlast, osnovan je posebni Fond za promicanje turizma u turističkim mjestima banovine Hrvatske, te je time i pravo ubiranja prihoda od osiguranja autobusnih poduzeća i od taksa na redarstvene vize preneseno na Bansku Vlast.

O velikim teškoćama, u koje je zbog današnje krize u turizmu, zapalo naše hotelijerstvo raspravljalo se na posebnim konferencijama održanim kod Odjela za obrt, industriju i trgovinu. Ustanovljeno je, da je 100 hotelskih poduzeća sa područja Banovine opterećeno dugom od cca 60 milijuna dinara. Banska je Vlast poduzela potrebne korake za zaštitu hotelijera, te je do sada postigla za njih neke olakšice kod Narodne banke i privatnih novčanih zavoda, a radi se i na posebnom aranžmanu sa Državnom hipotekarnom bankom, kao najvećim hotelijerskim vjerovnikom.

Osobitu je pažnju posvetila Banska Vlast i pitanjima masovnoga turizma, naročito grupnih putovanja širokih slojeva naroda.

Da poboljša uvjete receptivnoga turizma, koji su u mnogim turističkim mjestima banovine Hrvatske još na vrlo niskom stupnju, Banska je Vlast u granicama svojih financijalnih mogućnosti davala potrebne subvencije turističkim društvima i ustanovama. Nastojalo se da se stvore potrebni uvjeti za razvitak prometa stranaca u onakvim mjestima i područjima, u kojima još nema razvijenoga turizma, premda postoje svi prirodni uvjeti za to. Ovamo valja ubrojiti Hrvatsko Zagorje i planinska područja Bosne i Hercegovine, a nažalost i Plitvička Jezera, to najljepše, ali turistički veoma zapušteno područje banovine Hrvatske.

Već u proljeće 1940. god. održana je kod Banske Vlasti konferencija stručnjaka, na kojoj su ustanovljene smjernice budućeg rada oko rješavanja sviju problema Plitvičkih Jezera. U vezi s time izradio je Odjel za tehničke radove Banske Vlasti projekte za izgradnju banovinskog hotela, koji je prošle godine izgorio. Da se sačuvaju prirodne ljepote toga kraja, izvršena su snimanja za izradu regulacionog plana, te je izrađena Naredba o proglašenju Plitvičkih Jezera narodnim parkom, koja će doskora biti objelodanjena. Da dobije što potpunije ingerencije u pitanjima konačnog uređenja i uprave Plitvičkih Jezera, otkupila je Banska Vlast u ovome razdoblju nekoliko privatnih imanja na Plitvicama, te je postavila posebnog turističkog nadzornika, kojemu je povjerila nadzor i brigu oko unapređenja turizma na Plitvičkim Jezerima.

Banska Vlast je smatrala, da ne bi valjalo posve prekinuti turističku propagandu u inozemstvu, premda se ne može očekivati znatniji priliv stranih turista, jer ne bi bilo uputno, da se prekida potrebni propagandni kontinuitet s inozemstvom. Da bi hrvatski krajevi došli u toj propagandi do potpunoga izražaja, preuzela je Banska Vlast na sebe organizaciju paviljona Kraljevine Jugoslavije na proljetnom sajmu u Budimpešti. Nacrti za paviljon izrađeni su u Obrtnoj školi u Zagrebu, a cjelokupni slikovni materijal u Fotolaboratoriju Banske Vlasti. Turizam banovine Hrvatske bio je prikazan vrlo pregledno u posebnom djelu paviljona i u naročitom prospektu na mađarskom jeziku, koji je podijeljen publici u 10.000 primjeraka. Ovaj prvi nastup banovine

Digitized by Google

Hrvatske u inozemstvu bio je okrunjen potpunim uspjehom.

U cilju unapređenja prometa stranaca sa Madžarskom izvršene su u tom razdoblju brojne intervencije, davane su upute našim turističkim ustanovama, kako se ima vršiti propaganda u Madžarskoj, stupalo se u dodir sa predstavnicima madžarskih turističkih organizacija i t. d.

Budući da najveći postotak inozemnih turista potječe iz Njemačke, odlučila je Banska Vlast sudjelovati na jesenjem velesajmu u Beču posebnom turističkom izložbom, koja je bila smještena u hodniku »Halle der Nationen« pred izložbenim prostorijama Kraljevine Jugoslavije.

Dobar uspjeh postignut je u trgovačkim pregovorima sa republikom Slovačkom, koja je odobrila slovačkim turistima za posjećivanje naših krajeva svotu od 1,500.000.— slovačkih kruna.

S obzirom na veliku važnost, koju je u ovom razdoblju imao interni turizam, nastojala je Banska Vlast pojačati svim sredstvima propagandu internog turizma. U tu svrhu vršen je utjecaj na turističke ustanove da organizira što više izleta, stavljen je na raspolaganje novinama, revijama i drugi mizdavačima propagandnih izdanja slikovni materijal, te su održana na inicijativu i potporom Banske Vlasti propagandna predavanja uz prikazivanje dijapozitiva u većim gradovima Banovine i izvan nje. Osobiti je propagandni uspjeh polučila turistička izložba, koju je organizirala Banska Vlast u suradnji sa »Društvom za promet stranaca« u okviru proljetne izložbe Zagrebačkog Zbora. Osobitu je pažnju posjetilaca privuklo prikazivanje dijapozitiva u bojama, koje je bilo popraćeno predavanjem i glazbom. Dobra iskustva sa proljetnog velesajma Zagrebačkog Zbora potakla su Bansku Vlast da organizira turističku izložbu i na jesenskom velesajmu Zagrebačkog Zbora, koja je također dobro uspjela.

Posvećena je potrebna pažnja i propagandi putem filma, te je filmsko poduzeće »Zora-film«, koje je već izradilo film »Od Zagrebа do Raba« nastavio za račun Banske Vlasti snimanjem filmskih zvučnih žurnala iz srednje i južne Dalmacije.

Da se postepeno stvore temelji za uspješnu samostalnu slikovnu propagandu u Banovni i izvan nje, organiziran je u okviru pododsjeka fotolaboratorij i opskrbljen potrebnim modernim uređajem za snimanje, razvijanje i umnožavanje fotografskog materijala. Taj je laboratorij sakupio već obilni fotografski materijal, koji će korisno poslužiti ne samo turističkoj propagandi, već i propagandi hrvatske kulture uopće.

Promet

Stvaranjem banovine Hrvatske prešla su pod njenu kompetenciju sva pitanja, koja se odnose na vršenje javnog automobilskog prometa na njenom području.

Broj izdanih dozvola za prijevoz putnika iznosio je koncem godine 1939. ukupno 108, a tokom godine 1940. izdane su svega četiri nove, tako da sveukupan broj dozvola za prijevoz putnika polovinom godine 1940. iznosi 112. Na sveukupnom broju od 127 linija sa dužinom od 8037 km. vršilo je promet 316 autobusa, koji su prevalili ukupno 5,077.968 km. Broj namještenika iznosi 461, a visina plaće kreće se između 1000 do 1700 dinara mjesečno. Uloženi kapital iznosi 38,030.000 dinara.

Što se tiče prijevoza robe izdano je do konca 1939. godine samo 9 dozvola za redovan prijevoz robe, tokom 1940. godine izdana je samo 1 takva dozvola, tako da njihov sveukupan broj iznosi polovinom 1940. godine ukupno 10. Naprotiv za neredovan prijevoz robe izdano je do konca 1939 godine 74 dozvole, a tokom 1940. godine, daljnjih 4, tako da sveukupan broj dozvola za neredovan prijevoz robe polovinom 1940. iznosi 78.

Prve posljedice evropskog rata: pad tranzitne trgovine, odnosno smanjenje volumena međunarodne trgovine, izmjena tržišta, pojačana devizna ograničenja, porast cijena, nestalnost kalkila, nestašica sirovina — sve to teško pogađa svaku granu gospodarskog života, a promet naročito.

Jedan od prvih problema, koji su se pojavili u tim promjenljivim prilikama bio je: n e s t a š i c a b e n z i n a. Teške vremenske nepogode (zaleđenost Dunava), opasnost plovidbe zbog blokade, a isto tako nedostatak odnosno štednja deviza, dovele su do velikih teškoća pri uvozu potrebnih količina benzina. Kako su pak potrebe narodne obrane nalagale stvaranje rezerva, te budući da se Naredbama Banske Vlasti od 2. XII. i 22. XII. 1939. nije postigla željena štednja, pristupilo se još jačoj restrikciji prometa uvođenjem b e n z i n s k i h k a r a t a.

Prijelaz iz slobodne trgovine tekućega pogonskog materijala na sistem snabdjevanja pomoću karata iziskivao je velike pripremne radove oko prikupljanja statističkih podataka za sve vrste motornih vozila, kao i za sve ostale stabilne motore, koji upotrebljavaju tekuće gorivo kao pogonski materijal. Za motorna vozila izdano je do polovine 1940. godine 10.430 komada karata, od čega odpada na:

Digitized by Google

Osobne automobile . .	6079	komada
teretne automobile . .	1210	„
motocikle	2930	„
autobuse	211	„
	ukupno 10430	komada

Za stalne motore (vršalice, mješalice, motorne pile, vatrogasne pumpe, traktori itd.) izdavane su posebne dozvole za kupovanje benzinske mješavine, i to uvijek po 3 primjerka za svako 3-mjesečje, te je na taj način do polovine 1940. godine izdano 2438 odnosno 7314 komada dozvola. Poduzetim mjerama štednje pala je potrošnja benzinske mješavine u usporedbi sa prošlom godinom za cca 30 do 35%.

Pored nestašice benzina osjetila se veoma teško nestašica petroleja. Zbog napred navedenih poteškoća nijesu mogle stići u zemlju namjenjene količine, pa se pokazala neminovna potreba što racionalnije distribucije raspoloživih količina. U tu svrhu pristupilo se je u zajednici sa ovdašnjim tvrtkama za prodaju tekućeg goriva planskoj distribuciji onih količina, koje su od vremena na vrijeme kako tako stizale u zemlju.

U tom radu došla je do velikog izražaja korisnost kolaboracije sa Gospodarskom Slogom, dok je sa strane ovog Odsjeka uloženo maksimum napora, da se na najpravedniji način zadovolje najhitnije potrebe konzumenata.

Iskustva stečena prošlogodišnjom nestašicom petroleja ponukala su Bansku Vlast na odluku, da se za ovu zimu na vrijeme osiguraju potrebne količine tog za naše selo prijeko potrebnog artikla.

Prilike u autobusnom i autoteretnom prometu bile su sticajem različnih okolnosti veoma teške. S jedne strane predašnji preveliki politički uplivi, a s druge strane posvemašnje pomanjkanje kontrole sa strane vlasti, doveli su poglavito u auto-teretnom prometu gotovo do prave anarhije. Zbog toga se je nastojalo, da se u putničkom automobilskom prometu uvede više reda i solidnosti u radu, te su u tome pravcu izdane stroge odredbe u pogledu visine cijena, održavanja voznih redova, prodaje karata, osiguranje putnika, javne sigurnosti i slično.

Stroge mjere poduzete su protiv ilegalnog prijevoza robe motornim kolima. U tom pravcu izdane su stroge upute svim područnim redarstvenim i žandarmerijskim organima, te je u roku od nepuna 4 mjeseca uspjelo gotovo posve onemogućiti svaki ilegalan prijevoz robe.

Obnovljenje voznog parka vršeno je u posljednje vrijeme u nedostatnoj mjeri zbog izvanrednih prilika, koje vladaju u svijetu. Broj kola s pogonom na zemni plin stalno raste, iako se ovdje pojavljuju teškoće zbog nabave čeličnih boca. Porastom cijena i povećanjem poslovnih troškova autobusnih poduzeća, odobreno je povišenje prevoznih cijena za 20%.

Prikupljaju se podaci za izrađivanje plana distribucije petroleja, kao i podaci za izradu kartoteke svih autobusnih i auto-teretnih poduzeća na teritoriju banovine. Radi se na izrađivanju i izdavanju autobusnog voznog reda banovine Hrvatske, a započeti su pripravni radovi za osnivanje Banovinskog Autobusnog Poduzeća (BAP), čijim osnivanjem će cijeli javni automobilski promet krenuti novim smjernicama.

Sve navedene mjere idu za tim, da se stvore zdravi temelji za budući razvoj automobilizma. Tome će mnogo pridonijeti već započeti radovi na popravljanju cesta, a naročito izgradnja turističke ceste Sušak-Dubrovnik. Time se otvaraju najljepše perspektive za razvoj turizma i automobilizma u primorskim i dalmatinskim krajevima, na koji su ti krajevi naročito upućeni zbog nedostatka željeznica.

Pomorstvo i riječno brodarstvo

Iako nadležnost u poslovima pomorstva i riječnog brodarstva još uvijek nije prenesena, uvidjela je Banska Vlast važnost tih privrednih grana i osnovala u svom krilu zaseban odsjek za pomorstvo i riječno brodarstvo. Sav rad i briga oko našeg pomorstva kretali su se do sada zbog međunarodnih zapletaja jedino u pravcu uređenja unutarnjih pitanja. Prije svega je pokrenuto pitanje uređenja luka i obalskih uređaja. Načinjen je pregled svih najpotrebnijih gradnja i popravaka i dostavljen nadležnom Ministarstvu saobraćaja, da se po mogućnosti izvrši u okviru dodjeljenih sredstava. Osim toga saraduje se kod provedbe reorganizacije morskog ribarstva. U tom cilju prikupljani su podaci o kapacitetu domaćeg i stranog ribarskog tržišta i mogućnosti plasiranja naših ribarskih proizvoda na njima. Vodi se računa o činjenici, da je na području Hrvatskog Primorja od prvotne važnosti izvoz svježe ribe, a na području Dalmacije izvoz soljene ribe (sardele). Savezu zadruga Gospodarske Sloge u Zagrebu podijeljen je iznos od 1,000.000 dinara za organiziranje proizvodnje i plasiranje ribarskih proizvoda na domaćem i vanjskom tržištu. Savez će reorganizirati sve postojeće ribarske zadruge i skupine. Vršeni su uspjeli pokusi sa mariniranjem naše ribe na norveški način, te ti proizvodi već uspješno konkuriraju na domaćem i vanjskom tržištu.

Staleške organizacije

Formiranjem banovine Hrvatske povećao se je broj komorskih područja, a prema tome i brojčano stanje staleških organizacija. Po svo-

Digitized by Google

joj su svrsi organizacije zadržale i u novostvorenom stanju predašnje stručno obilježje, — već prema tome da li pripadaju trgovačkoj, ugostiteljskoj, obrtničkoj ili industrijskoj struci — a po organizacijskoj formi značaj bilo kolektivnih bilo stručnih organizacija, kako je to propisano pozitivnim odredbama Zakona o radnjama, koje vrijede na teritoriju Banovine.

U banovini Hrvatskoj ima sada 8 privrednih profesionalnih komora, i to zasebna Trgovinska, Obrtnička i Industrijska komora u Zagreb, Trgovinsko - Industrijska i zasebna Zanatska komora u Osijeku. Trgovinsko-Industrijska i zasebna Zanatska komora u Splitu, zatim jedinstvena Trgovinsko-industrijska i zanatska komora u Dubrovniku. Pripojenjem pojedinih srezova iz susjednih banovina povećao se je teritorijalni i stvarni djelokrug pojedinih komora. Tako su Trgovinsko - industrijskoj odnosno Zanatskoj komori u Osijeku pripojeni srezovi Brčko, Gradačac, Derventa, Ilok i Šid. Trgovinsko-industrijskoj i zanatskoj komori u Dubrovniku kotarevi: Travnik i Fojnica, a osim toga pripojeni su joj i iz područja splitske komore kotarevi: Korčula, Konjic, Mostar i Stolac.

Broj prinudnih udruženja popeo se je na ukupno 212. Od toga broja otpada na trgovinu 113, obrt 98, a na industriju 1, kojima uz bok surađuje čitav niz slobodnih organizacija.

Općenito uzevši veći dio prinudnih udruženja — naročito ona u gradovima i naprednijim područjima Banovine, te sa kvalifikovanim činovništvom vrši svoje zadaće dužnom pomnjom, a sada i većim interesom nego što je to bilo prije, kad se nastojalo svakom prilikom, da se te organizacije izrabe u političke svrhe. Mora se priznati, da je otpor hrvatskih privrednika bio odlučan i oni su svaki takav pokušaj suzbijali intenzivnijim radom u kulturnom, i gospodarskom pravcu, kako bi što više poboljšali prilike svoga staleža, ne odstupajući pri tom od svoje političke svijesti. Samo takvoj odlučnosti hrvatskih privrednika ima se zahvaliti, što brojna udruženja imaju mnoge gospodarsko-socijalne ustanove, koje im u današnjim vremenima donose velike koristi.

Kontrole mjera

Razvitkom poslijeratne industrije pokazuje se sve veća potreba pregleda i kontroliranja mjerila, za mjerenje u javnom prometu. Banska Vlast, koja vrši nadzor nad odjeljcima kontrole mjera i dragocjenih kovina, te Stanice za ispitivanje i žigosanje električnih brojila, nastoji da u što kraćem vremenu provede na svom području obvezatno ispitivanje ne samo onih mjerila, koja bi se morala baždariti prema zakonu, nego i mjerila kod kojih to zahtijeva javni interes.

Nakon razgraničenja odnosno pripojenja pojedinih srezova odjeljcima kontrola mjera, postoje na području banovine Hrvatske odjeljci kontrole mjera pri Sreskim načelstvima u Zagrebu, Bjelovaru, Varaždinu, Osijeku, Vinkovcima, Sušaku, Splitu, Šibeniku, Mostaru i Dubrovniku. U krajevima, koji su udaljeni od pojedinih sjedišta kontrola mjera, vrši na licu mjesta žigosanje mjerila osoblje Stanice ili dotične kontrole mjera ili organi, koji su pod nadzorom kontrola mjera. Stanice za žigosanje mjerila vode pojedine općine ili su u privatnim rukama. Osim tih stanica postoje i stalne stanice, kao podružnice odnosnog odjeljka kontrole mjera, za koje se brine odjeljak. Ovakve stanice se dijele u kontrole buradi, te stanice za žigosanje vodomjera, plinomjera, električnih brojila, vaga i utega. Osim navedenih odjeljka kontrole mjera postoji u krilu Banske Vlasti Stanica za ispitivanje i žigosanje električnih brojila u Zagrebu kao jedina stanica za službena ispitivanja električnih brojila na području banovine.

Ekonomski institut

U gotovo svim kulturnim državama postoje naučni instituti, koji se bave znanstvenim i sistematskim proučavanjima ekonomskih i socijalnih pojava u svrhu pravilnog i uspješnog vođenja ekonomske i socijalne politike. U tu svrhu se sabiru različni statistički podaci, koji se naučnim metodama sređuju i obrađuju. U Jugoslaviji postoji nekoliko javnih i privatnih instituta, koji se bave promatranjem i proučavanjem pojava ekonomskog života s manje ili više ograničenim područjima istraživanja, no bez ikakve sistematske koordinacije rada, pa stoga s prosječnim znanstvenim rezultatima bez većega značenja za cjelokupnu narodnu privredu. U Zagrebu postoji u okviru Gospodarske Sloge »Zavod za istraživanje seljačkog i narodnog gospodarstva«, kojemu je svrhu u prvom redu proučavanje svih pitanja seljačke ekonomije, a zatim također proučavanje svih pitanja narodnog gospodarstva kao što i svjetske ekonomije sa stanovišta seljačkih interesa. Osim toga postoji Narodno-gospodarski institut u Ekonomsko komercijalnoj visokoj školi s pretežito pedagoškom svrhom. Uzimajući u obzir potrebu osnutka jednoga takvog Instituta u Zagrebu bio je kreiran u ožujku 1939. godine »Ekonomski institut Savske banovine« uz predašnje Odjeljenje za trgovinu, industriju i obrt. Nakon obrazovanja banovine Hrvatske osnovan je Ekonomski institut kao zasebna stručna ustanova kod Odjela za obrt, industriju i trgovinu.

Digitized by Google

Zadaća je Ekonomskog instituta promatrati i proučavati strukturne i konjunkturne privredne promjene, prikupljati statističke podatke, ostala obavještenja i svu građu s obzirom na gospodarske odnose, te na temelju toga izrađivati i objelodanjivati izvještaje i studije o postojećem privrednom stanju i njegovu razvitku kao prijedloge o promicanju privredne djelatnosti. U tu svrhu su sva privredna poduzeća, radnje i ustanove dužne Ekonomskom institutu davati na njegov zahtjev točne podatke i razjašnjenja prema njegovoj potrebi pismenim i usmenim putem. Podaci se ne mogu ni u kome slučaju saopćiti poreznim vlastima, niti mogu služiti kao osnovica za oporezivanje. Podaci se mogu objelodanjivati samo sumarno s obzirom na pojedine privredne grane. Potrebna obavještenja na osnovi prikupljenog i izrađenog materijala daje Institut uredima, samoupravnim tijelima, javno-pravnim korporacijama, zavodima i ustanovama, koja su zastupana u Savjetodavnom odboru ili koja Institut pomažu svojim doprinosima.

Primarni zadatak Ekonomskog instituta bio je da stvori statističku podlogu o gospodarskoj strukturi banovine Hrvatske. U tu svrhu Institut radi na prikupljanju i sređivanju te obrađivanju statističkih podataka o industriji, trgovini, obrtu, bankarstvu i ostalim sektorima narodnog gospodarstva. Tako su upravo sređeni i posebnim komentarom obrađeni statistički podaci o radu industrijskih poduzeća banovine Hrvatske za godinu 1937. i 1938., koji će biti za godinu 1938. objavljeni u posebnoj publikaciji s brojnim statističkim tabelama i odgovarajućim grafičkim prikazima. Obrada prikupljenih i sređenih statističkih podataka o industriji banovine Hrvatske obuhvaća podatke za poljoprivrednu, drvnu, zemljanu, metalurgijsku, kemijsku, tekstilnu, kožarsku, papirnu, električnu, rudarsku i ostale razne industrije kako za grad Zagreb i pokrajinu tako i ukupno za čitavu banovinu Hrvatsku. Za spomenute industrijske grane izrađene su i obrađene statističke tabele u apsolutnim i postotnim vrijednostima, te grafikoni o kapitalu, industrijskom osoblju, proizvodnji, pogonskom materijalu, pogonskim sredstvima, prometnim sredstvima te porezima i inim izdacima. Obrada kapitala uloženog u industriji obuhvaća trajno investirani kapital u svima industrijskim poduzećima banovine Hrvatske. Obrađen je inozemni kapital po zemljama podrijetla kao i po svojoj pravnoj formi. Podaci o industrijskom osoblju obuhvaćaju direktore i prokuriste, činovnike i radnike, njihov apsolutni broj i postotne odnose, kako za muške i ženske tako za domaće i strane, te njihove godišnje plaće odnosno zarade s izračunatim srednjim godišnjim i mjesečnim plaćama odnosno zaradama po različnim industrijskim grupama. Kod radnika zasebna je pažnja posvećena odnosu između kvalificiranih i nekvalificiranih, muških i ženskih te domaćih i stranih radnika. Proizvodnja industrije banovine Hrvatske obuhvaća podatke o vrijednosti proizvodnje po pojedinim industrijskim granama, nadalje podatke o prodaji u tuzemstvu prema zemljama izvoza. Podaci o pogonskim sredstvima obuhvaćaju prikaz vlastitih i unajmljenih sredstava u industriji. Iskazan je utrošen pogonski materijal po vrijednosti potrošnje različnog ugljena, koksa, benzina, gorivog ulja, elektrike, plina, drva i ostalog. Zasebno su obrađeni podaci o porezima i izdacima industrije.

Taj osnovni rad na upoznavanju strukture industrijske proizvodnje banovine Hrvatske dopunjava se u Ekonomskom institutu radom oko prikupljanja i sređivanja podataka o strukturi proizvodnih troškova hrvatske industrije. Nadalje se detaljnije monografski istražuju pojedine industrijske grane kao primjerice drvarske, tekstilne i kožarske industrije.

Osim istraživanja i proučavanja industrije u banovini Hrvatskoj vrši Ekonomski institut i naučna istraživanja o stanju i kretanju cijena živežnih namirnica. U tu svrhu prikupljaju se od sreskih načelstava odnosno gradskih poglavarstva tjedni i polumjesečni izvještaji o cijenama žitarica, brašna, kruha, stoke, kože, vune, peradi, divljači, ribe, slatkovodne i morske), mesu, životinjskim proizvodima, povrću, voću, gljivama, mješovitoj i željeznoj robi, nadalje o drvu za ogrijev, odjeći, stanovima i građevnom materijalu. Na osnovu prikupljenih podataka o cijenama spomenutih živežnih namirnica kod seljaka te u trgovini na malo i na veliko izrađuju se indeksi cijena za pojedine grupe živežnih namirnca po određenim rajonima područja banovine Hrvatske. Nadalje se izrađuju indeksi po pojedinim industrijskim granama za industrijske proizvode, kao i indeksi uvoznih i izvoznih artikala.

U svrhu upoznavanja strukture privatnoga i javnog bankarstva Ekonomski institut prima godišnje bilančne izvještaje svih banaka i štedionica Banovine, dok se konjunkturno kretanje prati na osnovi izvještaja o mjesečnom poslovanju banaka i štedionica u Banovini Hrvatskoj, koji sadržavaju podatke o stanju i kretanju eskontiranih, prolongiranih i reeskontiranih robnih i ostalih mjenica, nadalje o stanju dužnika po tekućim računima kao i o stanju uložaka i vrijednosnih papira.

U svom dosadašnjem radu Ekonomski institut nailazio je na velike poteškoće zbog poznatog nedostatka statističkih podataka. Institut je podnio prijedlog Banskoj Vlasti o or-

Digitized by Google

ganizaciji ekonomske statistike na području Banovine, a u sporazumu i suradnji s Ministarstvom trgovine i industrije u Beogradu. Svakako je važan faktor kod prikupljanja samih statističkih podataka i izvještaja razumijevanje i suradnja svih privrednih krugova Hrvatske. Ekonomski institut iztražuje i proučava ne samo industriju, bankarstvo i trgovinu, nego i ostale sektore narodnog gospodarstva, kako bi se na osnovu obrađenih statističkih podataka dobila iz godine u godinu objektivna slika o razvitku gospodarske strukture banovine Hrvatske. Na osnovi sistematskih proučavanja i dobivenih rezultata moći će se utvrditi smjernice za buduću ekonomsku politiku Banovine.

Filmska središnjica

Prijenosom poslova trgovine i industrije na banovinu Hrvatsku Banska Vlast uzela je u svoje ruke nadzor nad proizvodnjom, uvozom i raspačavanjem filmova, te kontrolu njihova prikazivanja. Potreba te funkcije Banske Vlasti, koja je propisana Pravilnikom o uređenju i radu filmske središnjice, opravdana je i razumljiva je s obzirom na veliko značenje filma, koji je u naše vrijeme postao značajnim faktorom kako u socijalnom i gospodarskom, tako i u pogledu kulturno-propagandnom. Te sve zadaće bolje bi bile vršene kad bi postojala jaka i razvijena domaća proizvodnja filmova, no od toga smo još daleko, jer od 8. XII. 1939. do 1. VIII. 1940. godine proizveli su domaći proizvođači i stavili u promet 7 filmova sa svega 1070 metara. Te su filmove proizveli: Croatia Film, Zagreb 1 kulturni film sa 110 metara, Svetloton Film, Zagreb 2 reklamna filma sa 50 metara i Zora Film, Zagreb 4 kulturna filma sa 910 metara.

Istodobno stavljeno je u promet 265 filmova strane proizvodnje s ukupno 281.985 metara.

Raspačavanje filmova strane proizvodnje vršilo je 19 filmskih zavoda s područja banovine Hrvatske, koji se bave proizvodnjom, preradom, uvozom i iznajmljivanjem filmova.

Na području banovine Hrvatske nalazi se ukupno 111 kinematografa. Od tog broja zvučnih kinematografa ima 108, a nijema-putujuća 3. Najveći broj kinematografa ima Zagreb, naime 21 kinematograf s ukupno 11.906 sjedala. Brojno stanje kinematografa po ostalim gradovima na području banovine Hrvatske ovakovo je (broj u zagradi označuje ukupan broj sjedala): Bakar 1 (150), Bjelovar 2 (700) — treći kinematograf se upravo izgrađuje — Čakovec 3 (1046), Dubrovnik 2 (660), Karlovac 2 (1018), Koprivnica 1 (334), Križevci 1 (350), Mostar 2 (528), Novagradiška 1 (362), Osijek 3 (1424), Petrinja 1 (364), Senja 1 (155), Sisak 2 (850), Slanonska Požega 2 (676), Slavonski Brod 2 (670), Split 4 (1276), Sušak 2 (942), Šibenik 2 (747), Travnik 1, Varaždin 2 (880), Vinkovci 2 (950), Virovitica 1 (310) i Vukovar 2 (900). Ukupan broj sjedala u svim kinematografima na području banovine Hrvatske iznosi 36.531. U 42 kotara nema uopće kinematografa.

Iz navedenih podataka vidimo, da našim filmskim tržištem isključivo vladaju filmovi strane proizvodnje i da je ostalo neriješeno pitanje proizvodnje domaćega filma. Ta je proizvodnja, u onom malenom opsegu u kojem danas postoji, prepuštena privatnoj inicijativi, koja nije dovoljno organizirana, a domaći kapital ne pokazuje za nju potrebno razumijevanje. To je jedan od glavnih razloga, što se proizvodnja domaćeg filma nalazi stalno na niskom stupnju. Za budućnost morat će se na tom polju pokazati mnogo više inicijative, ako se želi držati korak sa susjednim zemljama, koji su na tom polju rada pred nama. Za sada je naša domaća proizvodnja ograničena na kratke filmove, žurnale, odnosno magazine, turističke, kulturno-poučne i reklamne filmove. Od početka djelovanja Filmske središnjice, to jest u vremenu od 8. prosinca 1939. godine do danas izvršeno je nekoliko snimanja domaćeg filma.

Što se tiče prometa filmova strane proizvodnje uvoz je prepušten privatnoj inicijativi na principu slobodnog uvoza, ukoliko nije ograničen postojećim deviznim propisima. Uvoz filmova iz klirinških zemalja znatno je veći nego iz zemalja, gdje se isplate vrše u devizama. Međutim Narodna banka omogućuje uvoz filmova i iz neklirinških zemalja i odobrava devize za one fakture, koje potvrđuje Filmska središnjica. Naravno, da je danas zbog deviznih ograničenja uvoz filmova u velikoj mjeri smanjen. Radi tih teškoća u kojima se nalaze uvoznici filmova neke su strane proizvodnje prestale, da dolaze u obzir za naše područje ili je dobava filmova veoma ograničena.

U cilju uspješnog rješavanja filmskih problema Banska Vlast je pristupila osnivanju Stručnoga savjetodavnog odbora za filmsku i kinematografsku struku, u koji će ući osim njenih predstavnika i delegati Narodne banke, predstavnici domaćih producenata, filmskih poduzeća i Saveza kinematografa. Na taj način bit će svi novi problemi stručno tretirani, što će ujedno biti garancija da će filmska i kinematografska pitanja biti rješavana u skladu sa javnim i gospodarskim interesima Banovine.

Digitized by Google

Ured za nadzor cijena

Ratni događaji izazvali su i kod nas stanovite poremećaje u gospodarskim odnosima, a napose snažan skok cijena poljoprivrednim proizvodima. Pojava nedopuštene spekulacije redovna je pojava u tim prilikama, pa je valjalo posegnuti za donošenjem izezetnih mjera, da se narod zaštiti od nesavjesnih pojedinaca. U tu svrhu doneseni su pravni propisi, koji duboko zadiru u naš privredni sistem i dovode u sklad privatni interes privrednika sa potrebama i mogućnostima širokih narodnih slojeva kao potrošača.

Banovini Hrvatskoj je u pogledu donošenja tih propisa znatno olakšan posao time, što Ban u stvarima, o kojima ti propisi rade, odlučuje za svoje područje posve samostalno.

U času osnutka banovine Hrvatske postojao je samo Zakon o suzbijanju skupoće životnih namirnica od 30. prosinca 1921. godine i Pravilnik k tome zakonu od 7. rujna 1922. godine. Ti su se propisi ukazali nedovoljnima za postignuće svrhe, da se narodu u današnjim prilikama omogući nabavljanje predmeta potrebnih za život uz primjerenu cijenu.

Zato je donesena Naredba o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije od 22. prosinca 1939., koja kao osnovni zakon sadržava mnogo strože i opširnije pravne propise nego prijašnji Zakon. Provođenje tih propisa u praksi povjereno je sreskim načelstvima i gradskim poglavarstvima i u njoj su postavljena u glavnom općenita načela u postupku oko suzbijanja skupoće i spekulacije. Osim toga donesena je Naredba o nadzoru cijena od 22. ožujka 1940. Po njoj je Ban ovlašten, da za područje banovine Hrvatske odredi posebice nadzor cijena pojedinih predmeta, što je on i učinio te u vremenu od osnutka banovine Hrvatske do danas odredio taj nadzor za nekih 65 predmeta. Za provođenje nadzora cijena pri Odjelu za obrt, industriju i trgovinu i njemu podređena Oblasna nadzorništva u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Dubrovniku. Ured za nadzor cijena je centralna radna ustanova u poslu oko nadzora cijena za cijelu banovinu Hrvatsku. Po njegovim uputama organizirana su i rade oblasna nadzorništva za cijene, čije se područje rada poklapa sa područjem privrednih Komora u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Dubrovniku. Naredba o nadzoru cijena u svom članu 3. daje Uredu široke ovlasti, kojima se je on u slučajevima potrebe i poslužio, odredivši racioniranje potrošnje nekih predmeta (drvo, ulje, koža, brašno itd.), za koje se je osjetila oskudica u većoj mjeri.

Oblasna nadzorništva za cijene nadležna su da donose odluke o dozvoli povećanja cijena za sve one predmete, za koje je Ban odredio nadzor cijena. Prema tome nitko ne smije samovlasno povisiti cijenu tih predmeta, nego mora molbom zatražati dozvolu za to povišenje, koje mora opravdati vjerodostojnim dokazalima. Oblasna nadzorništva savjesno ispituju te molbe, te prema rezultatu ispitivanja dopuštaju ili zabranjuju povećanje cijene.

Do konca mjeseca kolovoza 1940. rješeno je oko 2.500 molba za utvrđenje cijene pojedinih predmeta. Konačni uspjeh suzbijanja skupoće u razmaku od godine dana izražen u postocima, iznosi od 30-60%. Znači, da bi cijene stanovitih predmeta bile za 30-60% više, da nije bilo ustanova, koje su taj ogromni porast spriječile.

Povlašćeno gospodarsko d. d. banovine Hrvatske »Pogod«

Osnutkom Povlašćenoga gospodarskog d. d. banovine Hrvatske koincidira upravo s godišnjicom osnivanja banovine Hrvatske. »Pogod« je osnovan 17. kolovoza 1940. sa svrhom, da na području banovine Hrvatske izvršuje sve poslove u pogledu intervencije na tržištu gospodarskih proizvoda i ostalih potrepština, uskladištenja i otpreme proizvodnje i prerade te nabavljanje tih proizvoda, da opskrbljuje narod hranom, da stvara pričuve i organizira izvoz viškova. Poslove pak intervencije na tržištu društvo će obavljati kupnjom i prodajom, izvozom i uvozom gospodarskih proizvoda i ostalih potrepština.

Dionička glavnica društva iznosi Dinara 20,000.000.— od koje je prethodno uplaćeno Din 10,000.000.—, a ostatak će se uplatiti na jedanput ili višeput prema odobrenju Bana.

Banska Vlast prenijela je na »Pogod« dužnost otkupa hrane za prehranu pasivnih i deficitarnih krajeva banovine Hrvatske.

U današnjim teškim vremenima nije se moglo pitanje prehrane pučanstva riješiti osnivanjem jednog zasebnog odsjeka Banske Vlasti, budući da je birokratizirani aparat odviše skučen za jedan takav rad. Rješavanje problema prehrane pučanstva na čisto komercijalnoj osnovi, koja omogućuje potrebnu elastičnost, poznavanje gospodarskih odnosa, stručnu spremu, brzinu u stvaranju odluka i u radu, trgovačku spretnost i ekspeditivnost, povjerila je Banska Vlast Povlašćenom gospodarskom d. d. banovine Hrvatske, koje se od običnih trgovačkih društava razlikuje i po tome, što će biti od Bana povlašćeno, da izvršuje još osim toga neke poslove za banovinu Hrvatsku.

»Pogod« će suradivati sa dva važna gospodarska faktora u državi: sa »Prizadom« i sa Gospodarskom Slogom i njenim ograncima.

Digitized by Google

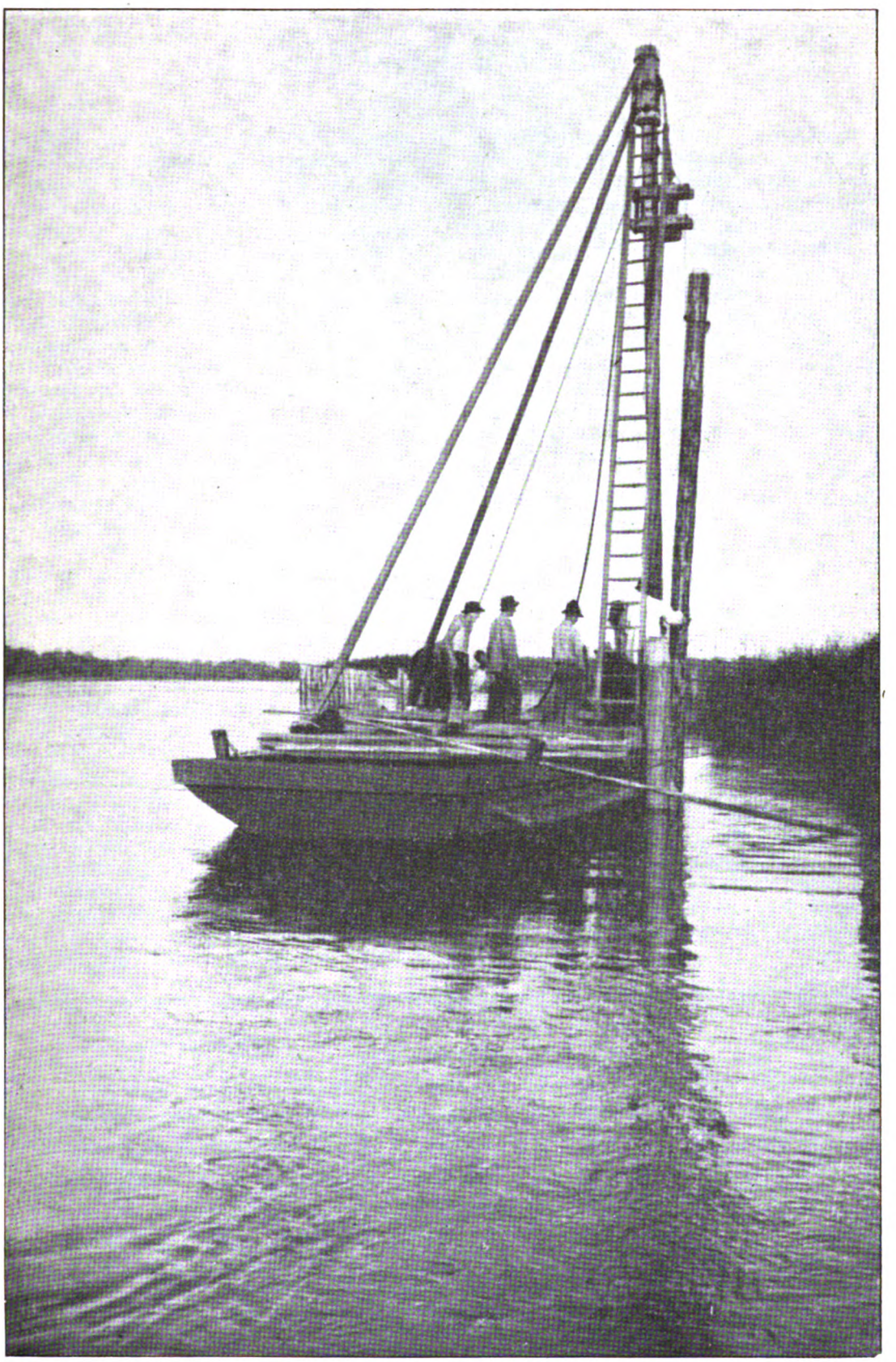

Početak regulacije Save — Zabijanje prvih pilota

Digitized by Google

Digitized by Google

TEHNIČKI RADOVI

Sporazum je od 26. kolovoza 1939. zatekao krajeve okupljene u banovini Hrvatskoj u teškim prilikama, naročito na polju tehničkih radova. Kroz čitavih 20 godina bili su hrvatski krajevi sustavno zapostavljani i zanemarivani tako, da Banska Vlast nailazi na skoro nepremostive teškoće i samo će se napornim i ustrajnim radom moći da isprave griješke i propusti prošlih režima. Ovdje možemo uzgredice i kao primjer spomenuti pitanje javnih zgrada: u hrvatskim krajevima rijetko koji grad može uopće pokazati na kakovu novu javnu zgradu. Pa onda pitanje provedenja regulacija i melioracija, za koje se kroz 20 godina učinilo toliko malo da su i napola svršeni radovi morali propadati radi premalog razumijevanja za naše krajeve, a čime se upropašćivalo opće narodno dobro. U organizaciji Odjela i vanjske terenske službe a nađen je malen broj stručnjaka, koji je morao usmjerivati svoj rad prema političkim prilikama pojedinog manjeg vremenskog razmaka. Time je organizacija rada sasma razumljivo bila loša ili skoro nikakova, pa je i onaj relativno mali rad bio bez ikakvog znatnijeg rezultata.

Kako su se sva financiranja provodila u glavnom iz centrale, to su sva odobrenja za cijeli rad morala poći preko centrale u Beogradu. Time se je administracija strahovito komplicirala, pa su činovnici izgubili glavni dio vremena na tu administraciju, a mali dio vremena ostao je za sam konstruktivni rad. Ta teškoća administracije osjetila se i u privatnom životu a osobito tamo gdje je privatnik radio za državu. Zbog relativno malog rada i teške administracije nije se mogao formirati zdravi kadar poduzetnika. Taj se nedostatak osobito u pojedinim godinama — veoma teško osjećao, a pogotovo se taj nedostatak osjeća sada, kada se je počelo raditi punim intenzitetom.

Program tehničkih radova, po kojemu se u našoj Banovini počelo izgradivati, stvoren je na temelju višegodišnjeg ispitivanja narodnih potreba. To su one potrebe, koje su iznosili narodni zastupnici i ostali predstavnici hrvatskog naroda, a sve na temelju točnih statističkih podataka i onih podataka, koji su nužni za unapredenje i jačanje pučanstva. Drugim riječima to je narodni program, koji je najkorisniji za narod i prema tome se on temelji na gospodarskim zakonima, a zatim i na iskustvu drugih naprednih država, koje su u tom pogledu daleko ispred nas. Već se u prvoj godini nakon osnutka banovine Hrvatske vidi u tom kao i u svakom drugom pogledu golem napredak. Ne samo da su na sve krajeve naše Banovine obraća mnogo veća pažnja, nego su i svote kojima se izvode tehnički radovi mnogo obilnije od onih, koje su davali centralistički režimi za ove krajeve — ukoliko ih je uopće i bilo.

Iz niže prikazanog pregleda razabire se, kakvim je kreditima raspolagala Banovina u godini 1939/40., a kakvi su krediti predvideni u prvom banovinskom proračunu za god. 1940. i 1941. za izvođenje tehničkih radova. Taj usporedni pregled jasno pokazuje, da je banovina Hrvatska posvetila naročitu brigu, da se nedostaci, koji su nastali tokom godina uklone i da se što prije poprave prilike izgradnje tehničkih objekata i njihova uzdržavanja.

U proračunskoj godini 1939/40 bilo je na državnom i banovinskom proračunu za bivšu Savsku i Primorsku banovinu predviđeno i odobreno:

Proračun 1939/40.	Krediti		Ukupno
	materijalni	lični	
Državni za bivšu Savsku banovinu	26,701.103·—	6,969.779·—	33,670.882·—
Državni za bivšu Primor. banovinu	9,875.548·—	4.635.504·—	14,511.052·—
Banovinski za bivšu Savsku banov.	59,281.940·—	9.748.779·—	69,030.719·—
Banovinski za bivšu Primor. banov.	8,777 800·—	3,121.185·—	11,898.985·—
Naknadni krediti po drž. proračunu preneseni na banovinu	558.700·—	1,720.110·—	2,278.810·—
Ukupno . . .	105,195.091·—	26,195.357·—	131,390.448·—

Digitized by Google

Ti se krediti prema svojoj namjeni dijele ovako:

Proračun 1939./40.	za ceste i mostove	za hidrotehn. radove	za zgrade	ostalo	lični izdaci	Ukupno
Državni za bivšu Sav. banov. sa pripojenim kotarevima	20,983 140·—	4,271.663·—	485.150·—	961.150·—	6,969 779·—	33.670.882·—
Državni za biv. Primor. banov. sa pripojenim kotarevima	9,053.800 —	257.298·—	54.000 —	510.450·—	4.635.504·—	14,511.052·—
Banovinski za bivšu Savsku banovinu . .	45,319 500·—	7,240.000·—	5,005.000·—	1,717.440 —	9,748.779·—	69,030 719·—
Banovinski za bivšu Primor banovinu . .	6,750.000·—	1,564.000·—	112.000 —	351.800·—	3,121.185·—	11,898.985·—
Naknadni krediti po drž. proračunu preneseni na Banovinu	360.000·—	—	—	198.700·—	1,720.110·—	2,278.810·—
Ukupno . . .	82,466 440·—	13,332.961·—	5,656.150 —	3,739.540·—	26,195.357·—	131,390.448·—

Krediti predvideni u proračunu banovine Hrvatske za god. 1940/41. (na bazi 12 mjeseci)

materijalni	lični	ukupno
179,138.890·—	33,179.338·—	212,318.228·—

Ti se krediti prema svojoj namjeni dijele ovako

za ceste i mostove	za hidrotehničke radove	za zgrade	ostalo	lični izdaci	ukupno
119,637.250·—	35,010.000·—	20,150.000·—	4,341.640·—	33.179.338·—	212,318.228·—

Razlika u veličini kredita proračuna za god. 1939/40. i god. 1940/41. (na bazi 12 mjeseci)

Proračun	za ceste i mostove	za h drotehničke radove	za zgrade	ostalo	lični izdaci	ukupno
1940./41.	119,637.250·—	35 010.000 —	20,150.000 —	4,341 640·—	33,179.338·—	212,318.228·—
1939./40.	82,466.440·—	13,332 961·—	5,656.150 —	3,739.540·—	26,195 357·—	131,390.448·—
Razlika u korist proračunske god. 1940./41.	37,170.810·—	21,677.039·—	14,493.850·—	602.100·—	6,983·981·—	80,927.780·—

Iz toga usporednog pregleda proizlazi, da je banovina Hrvatska predvidjela u svom proračunu za god. 1940/41. — računajući na bazi proračunske godine 12 mjeseci Din 80 milijuna 927.780.— više, nego što je u proračunskoj godini 1939/40. bilo ukupno predviđeno i odobreno u proračunima Ministarstva gradevina za bivšu Savsku i Primorsku banovinu i u banovinskim proračunima tih banovina za isti proračunski period.

Osim toga, vodeći veliku brigu o tehničkim radovima i svijesna, da radi na dobrobit naroda i ispravljajući nedostatke nastale u zadnjim decenijima, odobrila je Banska Vlast iz izvanpro-

Digitized by Google

računskih sredstava t. j iz prometne glavnice Glavne banovinske blagajne iznos od Din 94,966.000.—, koji se po vrsti radova dijeli, kako slijedi:

Za hidrotehničke radove	Za ceste	Ukupno
67,206.000·—	27,760.000·—	94,966.000·—

što zajedno sa banovinskim proračunskim kreditima za g. 1940/41. od . Din 212,318.228.—

iznosi ukupno . . . . Din 307,284.228.—

a prema ukupnim proračunskim kreditima za god. 1939/40. u iznosu od . . Din 131,927.780.—

višak od . . . . . Din 175,456.448.—

Osim svega toga uspjela je banovina Hrvatska da ispravi program radova iz 4 miljardskog zajma, prema kojemu je naknadno pripalo banovini Hrvatskoj — a po novoj pravednijoj raspodjeli radova i kredita — ukupno Din 46,000.000.—.

I. PUTEVI I MOSTOVI.

Održavanje postojećih državnih i banovinskih puteva i mostova.

Izgradnja i uređenje cesta je problem, koji će se s obzirom na opće naše prilike još dugo godina povlačiti kroz naš narodni život, makar da je rješenje ovog problema od velike važnosti za život cijeloga, naročito seljačkog naroda. Zato se može reći, da je veoma važan sektor rada u djelokrugu Odjela za tehničke radove — uređenje prometa na državnim i banovinskim putevima, jer se bez urednog i u svako vrijeme sigurnog prometa ne mogu razvijati ostali poslovi na privrednom i kulturnom polju naroda.

U ovom prelaznom stadiju, u kojem se Banovina nalazila nije bilo uvjeta za neke veće reforme u pogledu uzdržavanja postojeće državne i banovinske putne mreže, jer je prvo polugodište postojanja Banovine bilo vezano i ograničeno na već prije izrađene planove i proračunska sredstva po drž. proračunu i proračunima bivše Savske i Primorske banovine, pa su u to vrijeme bile moguće samo neke manje izmjene, budući da su spomenuta sredstva bila već u najvećem dijelu potrošena ili angažirana za već započete radove.

Nije za takve veće reforme i organizaciju službe bilo prave prilike ni u drugom polugodištu života banovine Hrvatske t. j. do stupanja na snagu prvoga banovinskog proračuna, a to iz razloga što su se banovinskim proračunom — s obzirom na opće prilike kako vanjske tako i nutarnje — mogla osigurati samo najnužnija sredstva za one potrebe, koje su prijeko potrebne za sačuvanje onog, što već postoji.

Mora se istaknuti, da su svi putevi građeni davno prije svjetskog rata, prema tadanjim prometnim prilikama i samo za životinjsku spregu, koja nije mogla vući ni velike ni teške terete, a pogotovo se nije brzo mogao razvijati promet. Najveći dio tih cesta nema uopće kamenog kolovoza, nego se samo zbog dugogodišnjeg uzdržavanja šljunkom ili tucanikom stvorila neka kamena kora — negdje deblja, negdje tanja, a koja nije otporna i ne može podnijeti teži promet, naročito ne pri malo vlažnom vremenu. Ovakvi putevi kod vlažnog vremena ne mogu izdržati teški promet, naročito ne onaj teškim teretnim automobilima, koji osim toga voze velikom brzinom, zbog čega oštećuju i jače kolovoze, nego ih imaju ovi naši putevi. Nije onda čudo, da naši putevi mijenjaju vrlo brzo svoju prometnu sposobnost, a uzme li se još u obzir i raspoloživa sredstva za njihovo redovno uzdržavanje evidentno je, da onda njihovo stanje ne može biti bolje nego što faktično jest.

Mora se još istaknuti, da je banovina Hrvatska primila u svoju putnu mrežu i takve puteve, koji od svog uvrštenja u mrežu banovin-

Digitized by Google

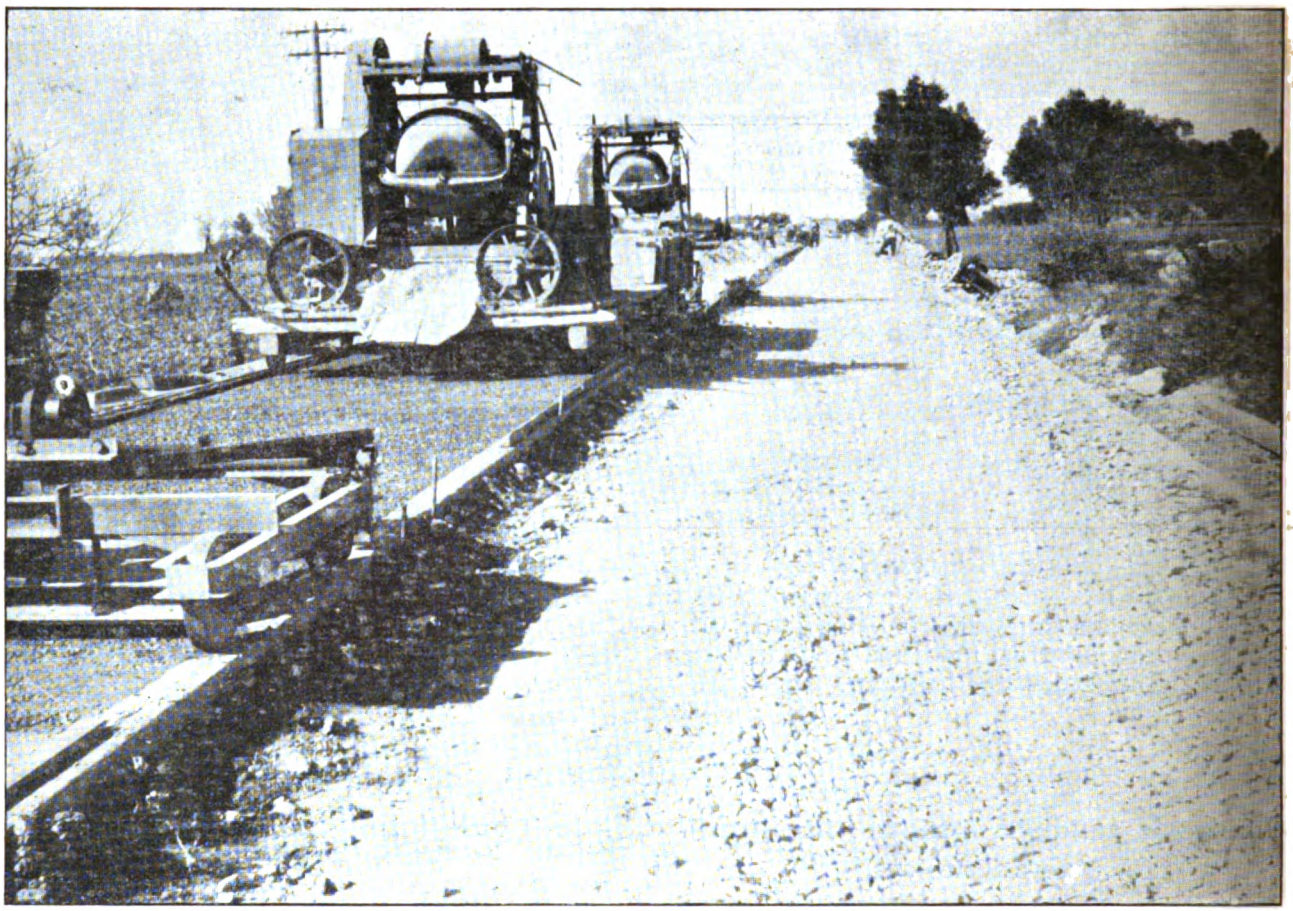

Rekonstrukcija banovinske ceste br. 4. Solin—Trogir, betoniranje lijeve polovine betonskog kolovoza

skih puteva, dakle od god. 1929. (a oni važniji pak nekoliko godina unatrag) nijesu dobili nikakvoga kamenog materijala za svoje uzdržavanje i popravak. To nedovoljno uzdržavanje imalo je ovog proljeća katastrofalnu posljedicu da je kod odmrzavanja došlo do takvih oštećenja, koja nijesu dopuštala gotovo nikakvi promet ovim putevima. Takvo stanje na putevima bilo je naročito u području kotara Brčko, gdje su putevi bili smrzavicom toliko oštećeni da se kolima nije moglo dići ni izaći ni u jednom pravcu iz Brčkog, a motorni je promet bio preko mjesec dana prekinut.

Za uređenje tih puteva i njihovo osposobljenje za promet utrošeno je do sada 1,000.000, no još će trebati uložiti mnogo rada i sredstava, da se putevi na području toga kotara osposobe za uredan i nesmetan motorni saobračaj.

Putna mreža naše Banovine obuhvaća tri grupe puteva. U prvu grupu idu državni putevi, koji se radi svoga narodnog gospodarskog značenja kao glavne prometne žile kao i radi svoje važnosti za narodnu obranu, uzdržavaju i grade iz državnog proračuna. Njihova duljina na području naše Banovine iznosi 1.501.442 km. Druga grupa puteva čine banovinski putevi I. i II. reda. Njihova je dužina okruglo 10.821.459 km. K njima treba zbrojiti još 80.5 km pristupnih puteva na želj. stanice, o kojima vodi brigu također Banovina prema zakonu o nedržavnim putevima. Prema tome ima na području banovine Hrvatske okruglo 10.901.950 km banovinskih puteva. Gradnja i uzdržavanje tih puteva pada na teret banovinskog proračuna. Kolike iznose troši Banovina za redovno uzdržavanje i gradnju tih puteva, bit će o tome kasnije riječ. Treću grupu puteva čine općinski putevi, koji su kod nas razvrstani na općinske puteve I. iII. reda. Njihova ukupna duljina iznosi ukupno 30.000 km. Mora se odmah napomenuti, da su ti općinski putevi u najvećem dijelu neizgrađeni i ukupna dužina izgrađenih općinskih puteva ne prelazi 500 km.

Prema tome ukupna mreža javnih puteva na području banovine Hrvatske iznosi 42.403.401 km ili okruglo 42.000.000 km. Zbog nemogućeg stanja općinskih puteva, koji su

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

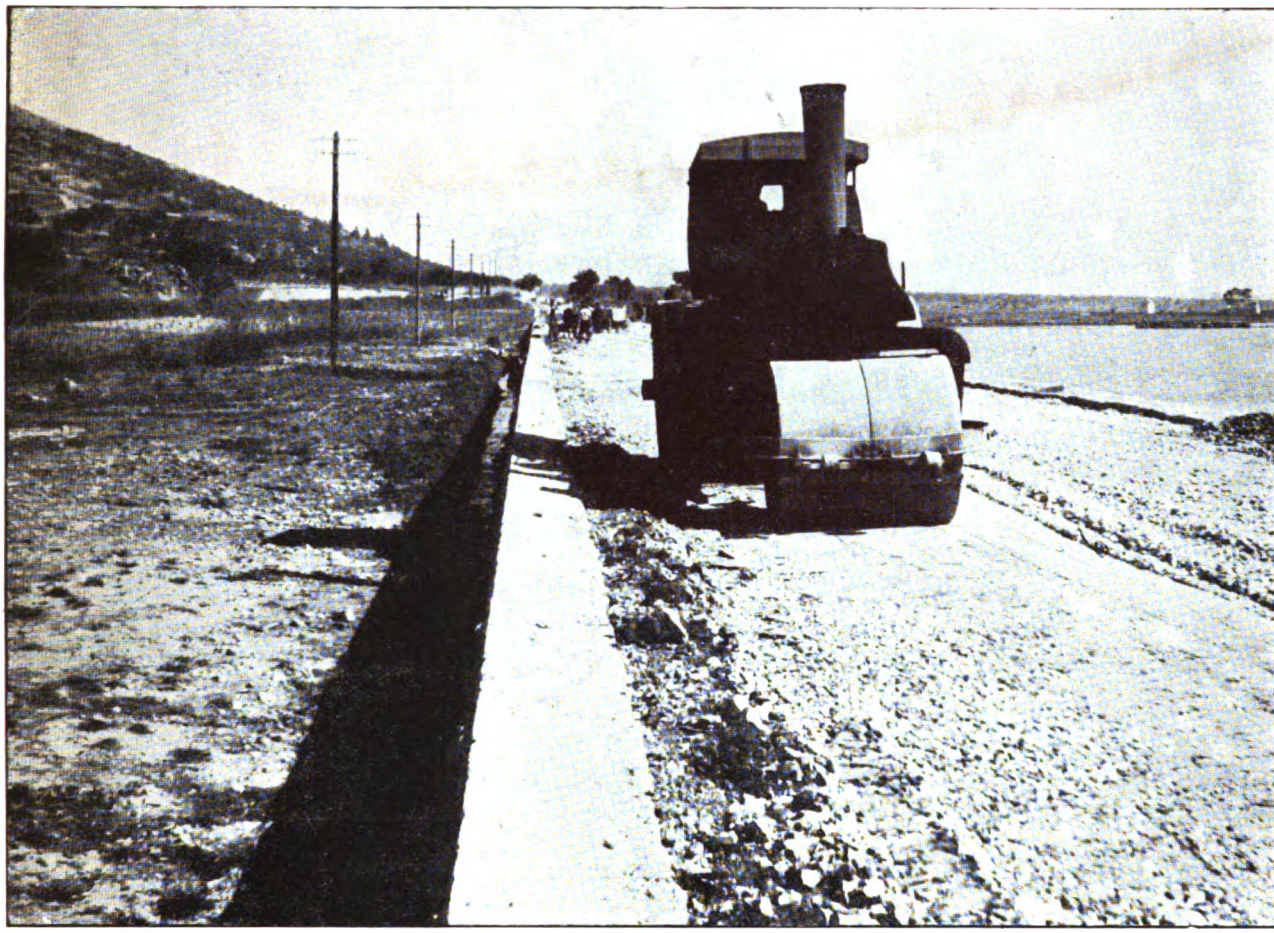

Rekonstrukcija banovinske ceste br. 4. Solin—Trogir

prohodni samo pri suhom vremenu, prometne se potrebe naročito za kišnog vremena svode jedino na banovinske i državne puteve. Uvidjevši te potrebe našeg naroda za uređenje putne mreže, vrše se sada pripravni radovi, naročito nova podjela (kategorizacija) banovinske putene mreže, kako bi se moglo pristupiti planski poboljšanju i upotpunjenju cestovne mreže tako, da će u svako doba svakom selu biti omogućen pristup do kulturnih i gospodarskih središta.

Za redovno uzdržavanje državnih i banovinskih puteva odobreni su i utrošeni iz ovogodišnjega državnog i banovinskog proračuna ovi iznosi i to:

1. za uzdržavanje 1501.442 km državnih puteva do sada iz $^4/_{12}$ drž. proračuna . Din 7,361.456.— koja je svota raspoređena za nabavu kamenog materijala i druge uzdržavateljne radove, dok će se iz drugih $^4/_{12}$ izvršiti radovi, kao valjenje nekih jače opterećenih dionica drž. puteva, naročito drž. puta Sesvete-Varaždin i državnog puta Crikvenica-Senj, te nekih dionica drž. puta Ruma - Šid - Vukovar - Osijek - Požega - Pakrac - Dugoselo, kao i manje rekonstrukcije valjanje dionice drž. puta br. XXXVI. između Knina i Dubrovnika, te Metkovića i Mostara.

2. Za uzdržavanje 10.901 km i 969 m ban. puteva I. i II. reda odobreno je banovinskim proračunom . . . Din 73,848.750.— što znači po 1 km okruglo 7.300 Din.

Od te svote otpada:

c) Na popravak i gradnju mostova, propusta i drugih objekata . . . . . Din 4,000.000.—

Digitized by Google

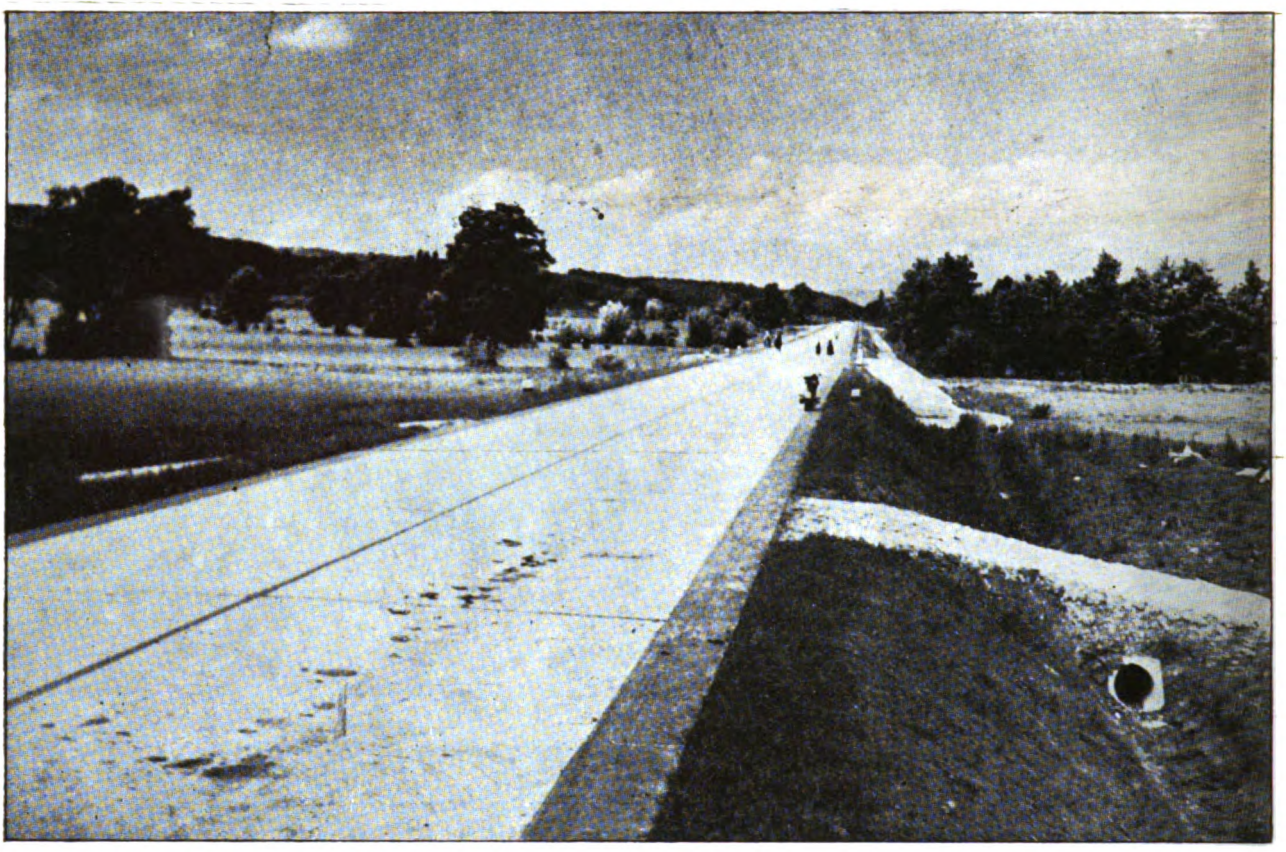

Cement betonski kolovoz na državnoj cesti Samobor—Bregana

Od te svote otpada na gradnju 16 većih mostova i propusta, a ti su svi radovi u tečaju . . . . . Din 1,521.032.79

d) Na valjanje i manje rekonstrukcije puteva do sada izvaljano oko 500 km, a rekonstruirano oko 10 km Din 2,928.500.—

Pri tome treba naglasiti, da Banovina raspolaže u svemu sa 16 parnih valjaka težine 12 do 16 tona i 21 motornih valjaka težine oko 7 tona.

Za vršenje stalnog nadzora i uzdržavanje banovinskih puteva namješteno je nadcestarsko i cestarsko osoblje, koje tu službu vrši premaodredbama Uredbe o službenim odnosima nadcestara i cestara. Do sada, se u toj službi nalazilo 153 nadcestara, a proračunom se predviđa još 20 nadcestarskih mjesta, budući da sadašnja raspodjela nadcestarskih područja određuje nekojima preveliku dužinu puteva, koje oni nijesu mogli uspješno nadzirati. Cestarsko je osoblje brojilo za sada 1767 lica, a proračunom je predviđeno još 200, budući da do sada veliki broj cestara imao dionice od 5 do 9 km što je za današnje prometne prilike i način održavanja previše, radi čega se predviđa, da se ta dužina reducira.

JAVNI RADOVI ILI ZIMSKA PRIPOMOĆ.

Prva je bila briga Banske Vlasti dati zaposlenja siromašnom pučanstvu. Mora se istaknuti, da su svi za tu svrhu odobreni radovi u uskoj vezi sa rješavanjem socijalnog i gospodarskog problema u našoj Banovini uopće.

Veliki kompleksi pasivnih krajeva našeg krasa, koji su ušli u sastav banovine Hrvatske, prenapučeno Hrvatsko Zagorje, a i drugi krajevi pogođeni lošom godinom, te općim ekonomskim teškim prilikama čekali su zarade i pomoći od Vlasti, koja se tek organizirala. Danas kada gledamo iz perspektive jedne godine vidimo, da je pored svih teškoća učinjeno mnogo, a uspjeh rada je također dobar. Ovim se je poslovima ublažila bijeda i prehranilo pučanstvo kroz nezapamćeno tešku i hladnu zimu.

Gradnja putova, vodovoda, cisterna, kopanje kanala i melioriranje polja bili su poslovi, koji su privukli veliki dio sirotinje, nekvalificiranih radnika i siromašnih seljaka koji su za-

Digitized by Google

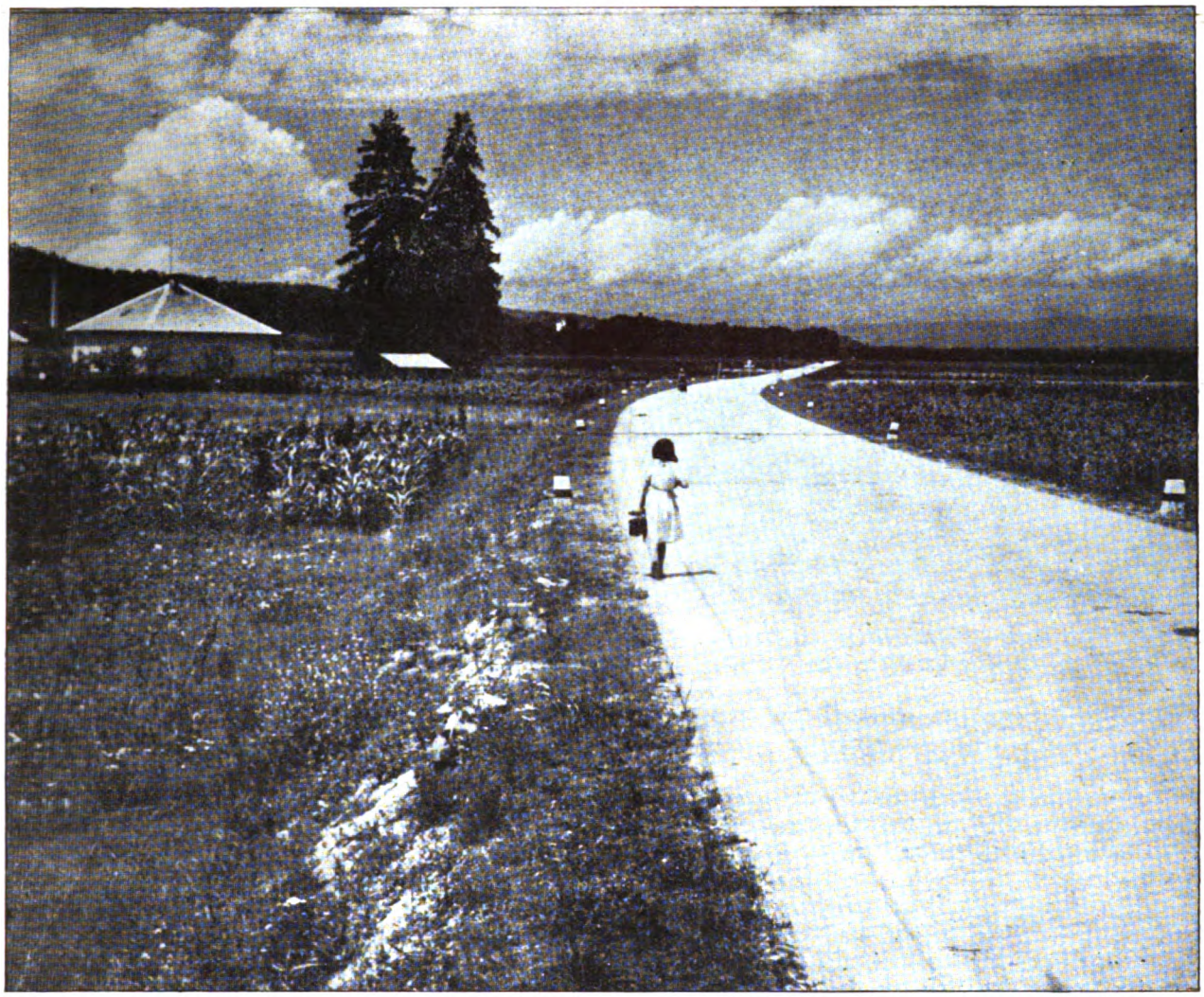

Cement-betonski kolovoz na državnoj cesti Samobor—Bregana

radenim nadnicama prehranili svoju obitelj u jednoj teškoj godini, a izvršenim radom omogućili su svom selu uvjete boljeg i sretnijeg života. S obzirom na vrlo skromna sredstva, kojima je Banovina raspolagala za davanje pomoći i na uistinu na goleme potrebe našeg naroda naročito u tako zvanim pasivnim krajevima, morali su kredit biti tako raspoređeni, da se život cijeloga naroda uravnoteži s obzirom na teškoće, koje su nastale. Radi toga moralo se rješavanje svih onih potreba, koje nijesu izazvane oskudicom, odgoditi na kasnija vremena, pa će se, čim to prilike dopuste uzeti u razmatranje i prema mogućnosti će se riješiti.

Za javne radove t. j. zimsku pripomoć utrošena je svota od dinara 28,294.600.—, koja je raspoređena za različne radove u 59 kotareva. Iz te je svote izvedeno 646 radova i to:

a) na 448 opć. puteva i mostova za iznos od Din 17,100.200.—

b) za uređenje 118 cisterna, bunara i vodovoda za iznos od „ 4,446.000.—

c) za gradnju i popra- 44 narodnih škola za iznos „ 2,572.000.—

d) za uređenje za gradnju i uređenje nasipa uz rijeke i potoke, melioriranje manjih površina za iznos od „ 3,167.000.—

e) za različne radove iznos od „ 1,009.400.—

Digitized by Google

Ruševni drveni most u kotaru Brčko (na banovinskom putu prema Tuzli)

II. NOVOGRADNJE I REKONSTRUKCIJE DRŽ. I BAN. PUTEVA.

U uporedbi sa susjednim zemljama, u pogledu gradnje novih puteva sa suvremenim kolovozima vidimo, da smo u ovom pogledu veoma zaostali.

Mreža puteva na području Banovine modernizirana je tek u svemu sa 0.7% prema ukupnoj dužini drž. i ban. puteva, a kada budu završeni radovi, koji su sada u tečaju, iznosit će taj procenat 1.2%. S obzirom na naš geografki položaj i naše trgovačke, industrijske i turističke potrebe, trebalo bi, da ovaj procenat iznosi bar 30% od postojeće mreže drž. i ban. puteva na području naše Banovine. U drugom polugodištu od osnutka banovine Hrvatske našla se je mogućnost, da se pristupi gradnji i modernizaciji banov. cesta iz banovinskih sredstava u visini okruglo 30,000.000 Din.

Za tu jednu godinu života banovine Hrvatske pokazuje se slijedeći napredak na gradnji i rekonstrukciji drž. i ban. cesta.

a) dovršeni su radovi:

1) Novogradnja drž. puta broj II. Beograd-Zagreb-Ljubljana na dionici Samobor-Bregana u duljini od 6.8 km. sa modernim kolovozom od cement betona i od sitne kocke s obostranim ivičnim trakama od 0.5 m širine od asfalta odnosno 7 m. Svi su mostovi i propusti od armiranog betona izvedeni za iznos od Din 11,887.965., koja je svota podmirena iz prihoda drž. putnog fonda sa 8,000.000.— Din, a ostatak iz 4 milijardskog zajma za javne radove i zemaljsku odbranu.

2) Rekonstrukcija drž. puta XXVI Sušak—Senj na dionici od Kraljevice do Sv. Jakoba. Širina planuma 8 m bitumenom penetriranim kolovozom i bitumenskom površinskom obradom. Rad je izvršen u režiji troškom od Din 4,024.931.— iz prihoda drž. putnog fonda. Dovršenjem ove dionice predana je prometu primorska turistička cesta na dijelu od Kraljevice do Novoga u dužini od 24 kilometara. Novom cestom moguć je brz promet. Cesta je osigurana kolobranima, parapetima, a mjestimice i kamenim burobranima; snabdjevena je dovoljnim brojem prometnih znakova sa reflektornim staklima, te pruža ljubiteljima prirode osobit užitak zbog divnog pogleda na more i obraslu okolicu primorskim raslinama i drvećem.

b) započeti radovi:

1) Novogradnja drž. puta broj II. na dionici Dugoselo-Božjakovina u duljini od 10 km sa modernim kolovozom od betona na dužini 5.7 km i od sitnije kocke na dužinu od 4.3 km, zajedno s obostranim trakama po 0.75 m širine od asfalta odnosno od sitne kocke na betonskoj podlozi. Svi su propusti i mstovi izgrađeni od armiranog betona za 15,978.095 Din, koji se iznos plaća iz 4-milijardskog zajma za javne radove i zemaljsku obranu do iznosa od 7,986.047 Din, a ostatak iz prihoda državnoga putnog fonda. Taj se posao ne razvija, jer je prekinut ugovor s poduzećem koje nije moglo nastaviti s radom radi velikih promjena u gospodarskom životu.

2) Izrada obostranih 0.75 m širokih ivičnih trakova za proširenje postojećega modernog klovoza od betona odnosno od sitne kocke na državnom putu broj II Beograd-Zagreb na dionici Zagreb-Sesvete na duljinu od 8.1 km za

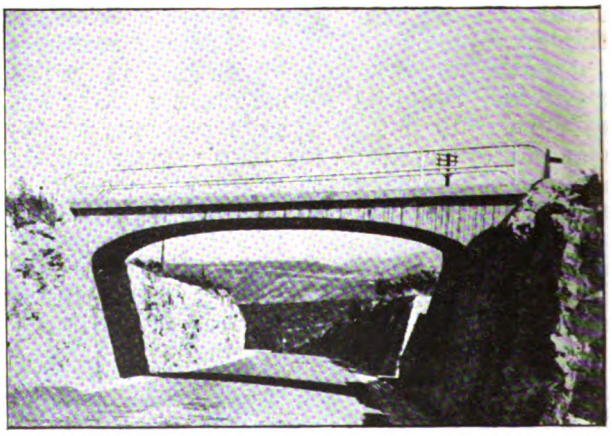

Primorsko-turistička cesta dionica sv. Jakov-Kraljevica

Digitized by Google

Banovinska cesta Tušilović—Plitvička jezera, dionica kod Rakovice

Radovi na rekonstrukciji banovinske ceste Slunj—Plitvička jezera kod Rakovice

iznos od 4,639.432.— Din, koji se plaća iz prihoda državnoga putnog fonda.

3) Rekonstrukcija državnog puta XXXVI. Sušak-Ulcin na dionici: a) Sušak-Bakar u duljinu od 11 km i b) Bakar-Bakarac u duljinu od 6 km za iznos od 23,422.759.— Din, koji se plaća sa 60% iz 4 milijardskog zajma za javne radove i zemaljsku obranu, a 40% iz zajma na bazi državnoga putnog fonda.

4) Rekonstrukcije su predvidene sa širinom puta od 8 m sa kolovozom od penetriranog bitumena i bitumenskom površinskom obradom.

5) Rekonstrukcija se drž. puta XXXVI. Sušak-Senj na dionici od Bakarca do Kraljevice u duljini od 2.8 km izvodi u režiji Banske Vlasti putem režijskog odbora za iznos od 6,613.776 Din iz 4-milijardskog zajma za javne radove i zemaljsku odbranu. Izgradnjom tih dionica izbačenih pod 4) i 5) bit će primorska, turistička cesta potpuno gotova od Sušaka do Novog u duljini od 43.8 km.

6) Novogradnja državnog puta br. XLVIII. Zagreb-Sušak na dionici Zagreb-Stupnik u duljini od 5.3 km. i to izrada puta, oblaganje nasipa puta sa strane rijeke Save s betonskim blokovima kao zaštitu od poplavne vode, (ova cesta na duljini od 1.5 km počevši od savskog mosta je ujedno obrambeni savski nasip) za iznos od 11,952.129.— Din, koji se plaća do iznosa od 7,000.000.— dinara iz 4-milijardskog zajma za javne radove i zemaljsku obranu, 2,000.000.— Din iz prometne glavnice glavne banovinske blagajne banovine Hrvatske, a ostatak od dinara 2,952.129.— iz prihoda državnoga putnog fonda.

7) Rekonstrukcija I. dionice banovinskog puta broj 15 Podsused-Ptuj na dijelu od km 0+450 i to donji stroj puta sa potpornim zidovima u iznosu od dinara 2,152.185.—. Posao se plaća iz vanrednoga banovinskog putnog fonda za gradnju i rekonstrukciju banovinskih puteva i objekata na njima.

8) Novogradnje banovinske ceste II. reda broj 133 Dubrava-Kloštar Ivanić na dionici km 39+850 do 40+750 troškom od 322.964.— dinara. Plaća se iz banovinskog proračuna za g. 1940.

9) Izgradnja banovinskog puta II. reda broj 224 Satnica-Gašinci km, 2+103 do 2+403 sa nabavom kamenog materijala za izradu ko-

Primorsko-turistička cesta, dionica Selce—Novi

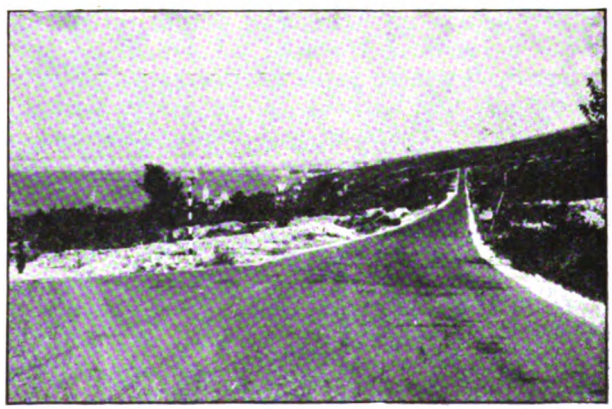

Primorska turistička cesta, dionica Selce—Crikvenica

Digitized by Google

Banovinski put br. 1. Brčko Bjelinja

lovoza za iznos dinara 167.400.— iz banovinskog proračuna za g. 1940.

10) Izgradnja se kolovoza ban. puta II. reda broj 157a Šodolovci-Hrastin Vladislavci za iznos od Dinara 57.823.— izvodi na teret banov. proračua.

11) Za gradju kolovoza ban. puta broj 33 Tovarnik-Ilača km 3 do 1+500. Nabavlje se kameni materijal za iznos od 307.038.— Din na teret banov. proračuna za 1940. g.

12) Rekonstrukcija se ban. puta I. broj 26 od Sv. Jakova do Križišća u duljini od 800 m izvodi u režiji sa troškom od 478.908.— Din iz banov. fonda za javne radove za g. 1939/40. Ta dionica ima važnost, jer će spajati Crikvenicu preko Križišća sa želj. stanicom Plase.

13) Gradnja drž. puta XXXVI. primorsko-turistička cesta Sušak-Ulcinj na dionici Orašac-Vel. Zaton Mali Zaton od km 527+421 do 533+166 u duljini od 5.7 km izvodi se za iznos od 3,347.346.— Din, koji se plaća iz prihoda državnoga putnog fonda obranih i deponiranih kod Štedionice banovine Hrvatske u Zagrebu.

14) Rekonstrukcija se drž. puta XXXVIII. Solin-Klis od km 0 do 3+250 izvodi sa troškom od dinara 5,800.000.— u režiji na teret 4-milijardskog zajma za javne radove i zemaljsku obranu.

15) Dovršenje betonskog kolovoza na banovinskom putu broj 4 Solin-Trogir na dionici kod Kaštel Novi od km 4+635 do 5+249 u duljini od 614 m za iznos od dinara 623.713.— i to iz milijarskog zajma za javne radove iznos od dinara 445.129.—, a ostatak od dinara 178.584.— dinara iz proračuna banovine Hrvatske za g. 1940/41.

c) Radovi dozreli za izvedbu u najskorijem vremenu.

1) Izrada obostranih 0.50 m širokih ivičnih traka od livenog asfalta na betonskoj podlozi za proširenje postojećega betonskog kolovoza na drž. putu broj II. dionica Sesvete-Dugoselo u duljini od 5.9 km. Predračunski iznos je dinara 1,190.752.—. Predviđa se, da će se izdatak pokriti iz prihoda drž. putnog fonda.

2) Nastavak izgradnje drž. puta II. na dionici Bregana-Obrijež sa modernim kolovozom od cement betona i sitne kocke; duljina je dionice 2.4 km, od koje se 1.3 km nalazi na području banovine Hrvatske, (do graničnog mosta preko potoka Bregana), a 1.1 km na području Dravske banovine. Most preko potoka

Digitized by Google

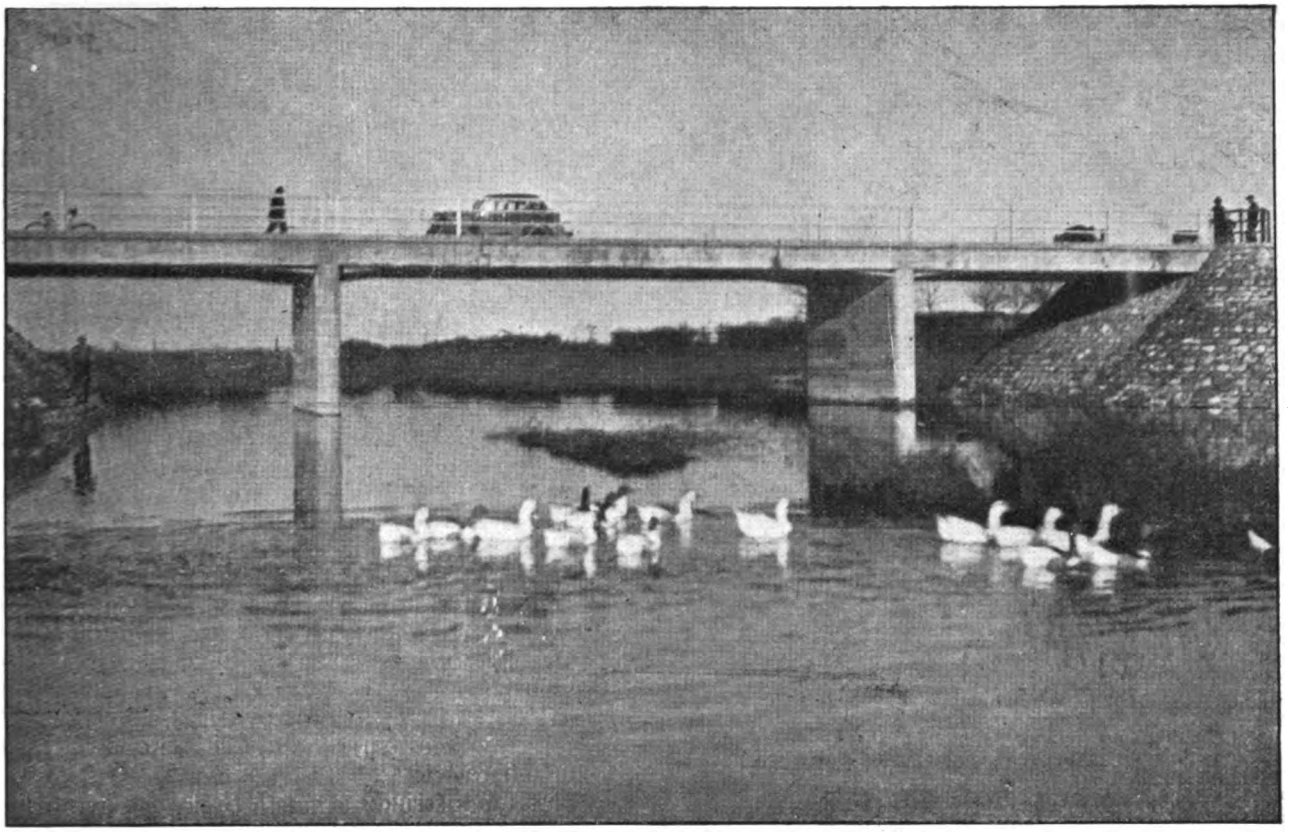

Most preko kanala Stupna na banovinskom putu Sisak—Selce (Karlovac)

Bregana imat će 23 m. Predračunski iznos za cijeli posao iznosi 5,699.041.— dinara, a taj kredit nije još osiguran.

3) Preloženje ban. puta broj 7 Tušilović-Plit. Jezera km 22+233 do km 23+675 u dužini od 1.452 km u vezi je sa gradnjom želj. pruge Karlovac-Slunj. Ukupni trošak iznosi 1,576.982.— dinara. Plaća se 562.500.— dinara na teret proračuna banovine Hrvatske, dinara 500.535.— iz prometne glavnice iz glavne blagajne banovine Hrvatske, a ostatak od dinara i zemaljske obrane, a iz kredita odobrenog za gradnju željezničke pruge Karlovac-Bihać. Jeftimba je raspisana.

4) Rekonstrukcija ban. puta broj 7 Tušilović-Plit. Jezera km 59+710 do 63+500 u dulj. od 3.790 km sa predračunskim iznosom od Din 3,067.637.— iz prometne glavnice banovine Hrvatske.

5) Izrada kolovoza od sitne kocke na ban. putu kroz Travnik od km 35+669 do 36+593 u dulj. od 924 m troškom od dinara 1,206.564 54 pare. Plaća se do iznosa od 1,064.234.— dinara na teret prenesenog kredita iz drž. put. fonda, kao pripomoć za banovinske puteve, a ostatak od dinara 142.330.— zajma opć. Travnik.

6) Za rekostrukciju XII. dionice ban. puta Split-Omiš km 18.495 do 20990 u dilj. 2.5 km troškom od dinara 1,507.842.—, koji se iznos plaća i to 1,000.000.— din iz investicionog zajma bivše primorske banovine, a ostatak od dinara 507.842.— iz banovinskog putnog fonda biv. primorske ban.

7) Za rekonstrukciju ban. puta II broj 105 kroz mjesto Karlobag u duljini od 522 m sa troškom od 698.058 dinara na teret prometne glavnice glavne blagajne banovine Hrvatske raspisana je II. jeftimba.

8) Za adaptacije zgrada u Karlobagu u vezi s izgradnjom banovinskog puta sa troškom od dinara 278.943.— na teret prometne glavnice glavne blagajne banovine Hrvatske. Raspisane su komis. pogodbe.

9) Za dovršenje nove dionice ban. puta II reda broj 147 Nova Kapela-Čeralije na dionici km 10+600 do 12+400 u duljini od 1.8 km, s od 485.000.— dinara raspisane su komis. pogodbe. Plaća se iz prometne glavnice glavne blagajne banovine Hrvatske.

10) Za gradnju kolovoza na izgradenom dijelu ban. puta II. reda broj 156 na dionici Kompletinci-Nijemci km 26+492 do 27+780 u dulj. od 1288 km sa troškom od Din 487.000

Digitized by Google

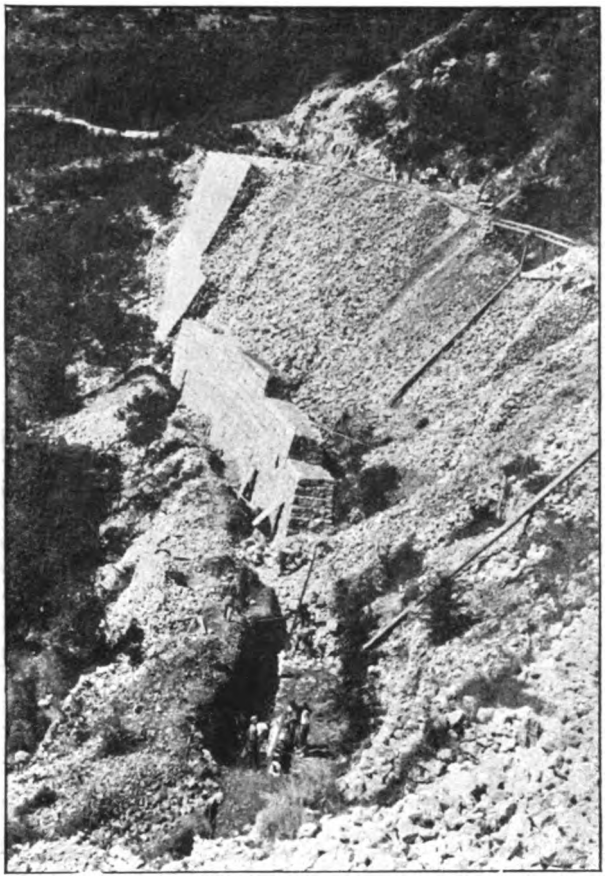

Gradnja Primorsko-turističke ceste na dionici Bakar—Bakarac

iz prometne glavnice glavne blagajne banovine Hrvatske. Raspisane su komisijske pogodbe.

11) Za rekonstrukciju ban. puta I. reda broj 75 Erdevik-Kukujevci na dionici km 0-8.770 sa dobavom i valjenjem kamenog materijala u predračunskom iznosu od 491.602.— dinara. Raspisane su komis. pogodbe.

12) Za izradu donjeg stroja ban. puta broj 60 Sotin-Opatovac-Mahovo na dionici km 6+655 do 10+071 i dulj. od 3.416 km, koji je do sada neizgrađen u predračunskom iznosu od 250.096.— dinara na teret prometne glavnice glavne blagajne banovine Hrvatske, raspisana je komisijska pogodba.

13) Za izgradnju kolovoza na neizgrađenom dijelu ban. puta broj 60 Sotin-Opatovac-Mohovo za dion. km 6+655 do 7+474, a za nabavu kamenog materijala u predračunskom iznosu od 278.595.— dinara na teret proračuna za g. 1940/41. i za dionicu od km 7+475 do 9+825 za nabavu kamenog materijala u predračunskom iznosu od 726.642.— dinara na teret prometne glavnice glavne banov. blagajne banovine Hrvatske. Raspisane su jeftimbe.

14) Za izgradnju kolovoza na ban. putu II. reda broj 151 Sl. Brod-Brebrina na dionici km 1+380 do 2+820 u dulj. od 1.44 km u predračunskom iznosu od dinara 281.250.— iz proračuna banovine Hrvatske za g. 1940. raspisane su komis. pogodbe.

15) Za popravak kanalizacije i obnovu sprameksiranja ban. puta broj 47a kroz Varaždinske Toplice u predračunskom iznosu od 71.887.— dinara iz proračuna banovine Hrvatske. Raspisane su komis. pogodbe.

16) Za rekonstrukciju II. dionice ban. puta Podsused-Ptuj na dijelu km 1+350 do 2+463 s izgradnjom kolovoza od sitne kocke izgrađen je elaborat u predračunskom iznosu od din 2,500.000.—.

17) Za novogradnju arm. betonskog mosta otvora 6.0 m na dionici ban. puta 15 Podsused-Ptuj ko km P+310 izgrađen je elaborat za iznos od Din 260.000.— na teret vanrednoga banovinskog putnog fonda.

18) Za rekonstrukciju ban. puta broj 14 Sesvete-Zlatar km 6—6+750 spremljen je elaborat u predračunskom iznosu od Din 500.000 na teret prometne glavnice glav. blagajne banovine Hrvatske.

d) Gradnja većih mostova u g. 1939/40.

a) Dovršene su gradnje i rekonstrukcije ovih mostova:

1) Rekonstrukcija mosta preko r. Save kod Zagreba na drž. putu Zagreb-Sušak. Na preudešenim stupovima izvedena je nova čelična rekonstrukcija šir. kolovoza 6 m sa dvije pješačke staze po 1.50 m širine.

Neprolazni putovi u srezu Brčko

Digitized by Google

Most preko Gradne na drž. putu Zagreb—Ljubljana: Iskop temelja

2) Gradnja mosta privoznih rampa preko r. Mrežnice na ban. putu II. reda Generalski Stol-Perjasica.

Most je izveden od čelika Č 37 načinom zavarivanja.

3) Most preko kanala Stupno na ban. putu I. reda Remetinec-Petrinja-Kostajnica izrađen je iz armiranog betona.

b) U Gradnji se nalaze ovi objekti:

1) Most preko Kupe u Karlovcu na drž. putu Zagreb-Sušak. Izvodi se na mjestu starog mosta između Banije i Gajeve ul. Gradnja se ima izvesti bez izrade posebnog provizorija, pa će se sadanji most staviti na drv. stupišta i služiti kao provizorij, dok će se nova čelična konstrukcija dovršiti na drvenim stupištima nizvodno od sadanjeg mosta. Nakon dovršenja novog mosta stari će se most izgurati na stupišta uzvodno, a nova konstrukcija postavit će se na mjesto sadašnjeg mosta. Most će biti kontinuirani nosilac preko dva otvora po 48.60 m. Izvest će se na način zakivanja od čelika C. 52 i Č 37. Širina mosta bit će 9.0 m, a bit će tako konstruiran, da će se moći proširiti još za 2+2.25 m. Kolovoz će se izvesti od tvrdog, a pješačke staze od livenog asfalta. Troškovi su predviđeni na okruglo 7,000.000.— dinara.

2) Most preko Save kod Jakuševca. Most je zamišljen kao provizorni most, koji ima da služi lakom seljačkom prometu 15 do 20 godina, radi čega se ne gradi u osovini budućega definitivnog mosta na ovom mjestu, već nešto uzvodno, tako da će kod gradnje samog mosta poslužiti kao provizorni most. Tom će se gradnjom udovoljiti potreba naroda gornje Posavine, koja će dobiti kraći spoj sa Zagrebom.

Željezna je konstrukcija starog mosta preko Save na drž. putu Zagreb-Karlovac demontirana i pošto se očisti i popravi, postavit će se na drvena stupišta. Kolovoz kao na drvenoj tako i staroj želj. konstrukciji bit će od hrastovih nosnica. Troškovi za izradu drvenih stupišta za staru mosnu konstrukciju kao i za drvene priključne mostove uključivši i cjelokupnu montažu stare kosturne konstrukcije predvideni su na dinara 3,913.000.—. I kod toga će narod imati znatne koristi.

Digitized by Google

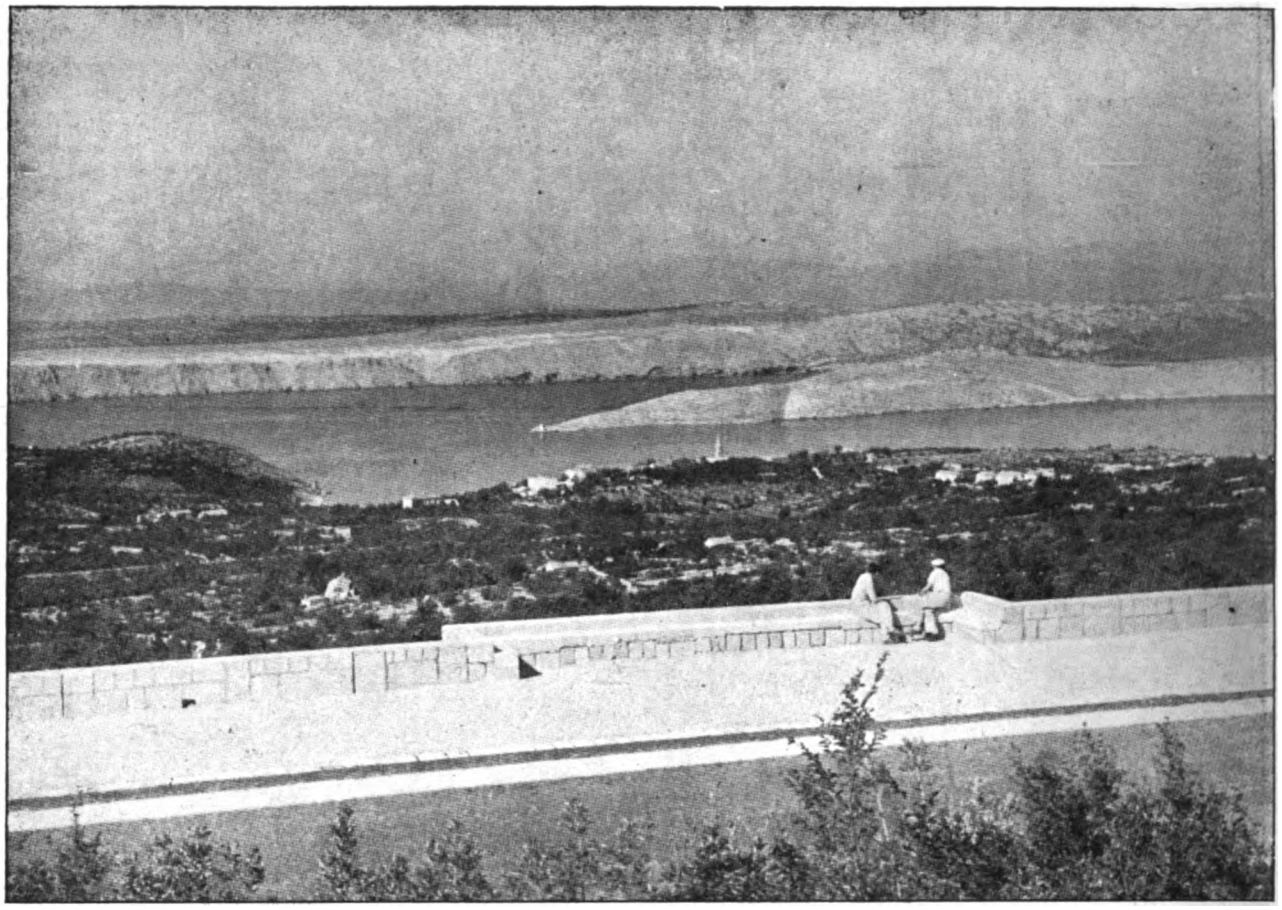

Vidikovac na turističkoj cesti Sušak—Novi

3) Most preko potoka Gradne u Samoboru na ovom betonskom putu Zagreb-Ljubljana izvodi se od armiranog betona. Otvor mosta je 11 m, a širina između ograda 10.0 m. Izvedenje ovog mosta ugovoreno je za svotu od Din 526.000.—.

4) Novogradnja armirano-betonskog nadvožnjaka na rekonstruiranom drž. putu Sušak-Bakar-Novi na mjestu, gdje cesta prelazi želj. prugu. Konstrukcija je rebrasta upeta greda 18.0 m. Svijetlo promjera sa 7.5 m korisne širine troškovi gradnje iznose dinara 773.000.—.

5) Most preeko Karašice u Črnkovcima na ban. putu Osijek-Suhopolje. Most se izvodi od armiranog betona na dva stupa i dva upornjaka. Dužina je 44.0 m, širina između ograda 7.0 m. Dosada je izvedeno temeljenje na hrastovoj pilotaži, a dovršeni su stupovi i upornjaci sa troškom od dinara 364.000.—. Gornji stroj stajati će okruglo 700.000.— dinara. Uz novi se most zamišlja i dijelomična korekcija ceste.

6) Na ban. se putu I. reda Remetinec-Petrinja-Kostajnica nalazi se u gradnji 4 manja mosta i to u selima Moštanica, Blinja, Bjelnik i Umetić. Uključena je i znatna rekonstrukcija puta. Svi se objekti izvode od armiranog betona širine 6.5 m između naslona. Troškovi su gradnje ugovoreni 655.000.— dinara.

7) Most preko rijeke Gline u Viranovini kod Topuskog na ban. putu I. reda Čemernica-Topusko-Maljevac. Izvode se temelji i stupovi sa troškom od dinara 527.000.—. Osnova se za gornji stroj priprema. Most će imati korisnu širinu od 7.0 m, a troškovi će uključivo s gornjim strojem zajedno sa rekonstrukcijom privoznih rampa iznositi predvidivo dinara 1,100.000.—.

c) U pripremi se nalaze gradnje ovih mostova:

1) Na drž. putu Senj-Gospić-Knin. Stari je most preko rijeke Like kod Budaka oštećen, a i kamen zida je dotrajao. Stoga je potrebno, da se gradi novi most na toj vrlo važnoj cesti. Most će se graditi od kamena sa tri polukružna svoda od 23 m otvora sa visokim potpornim zidovima i širinom 8 m između parapeta.

Digitized by Google

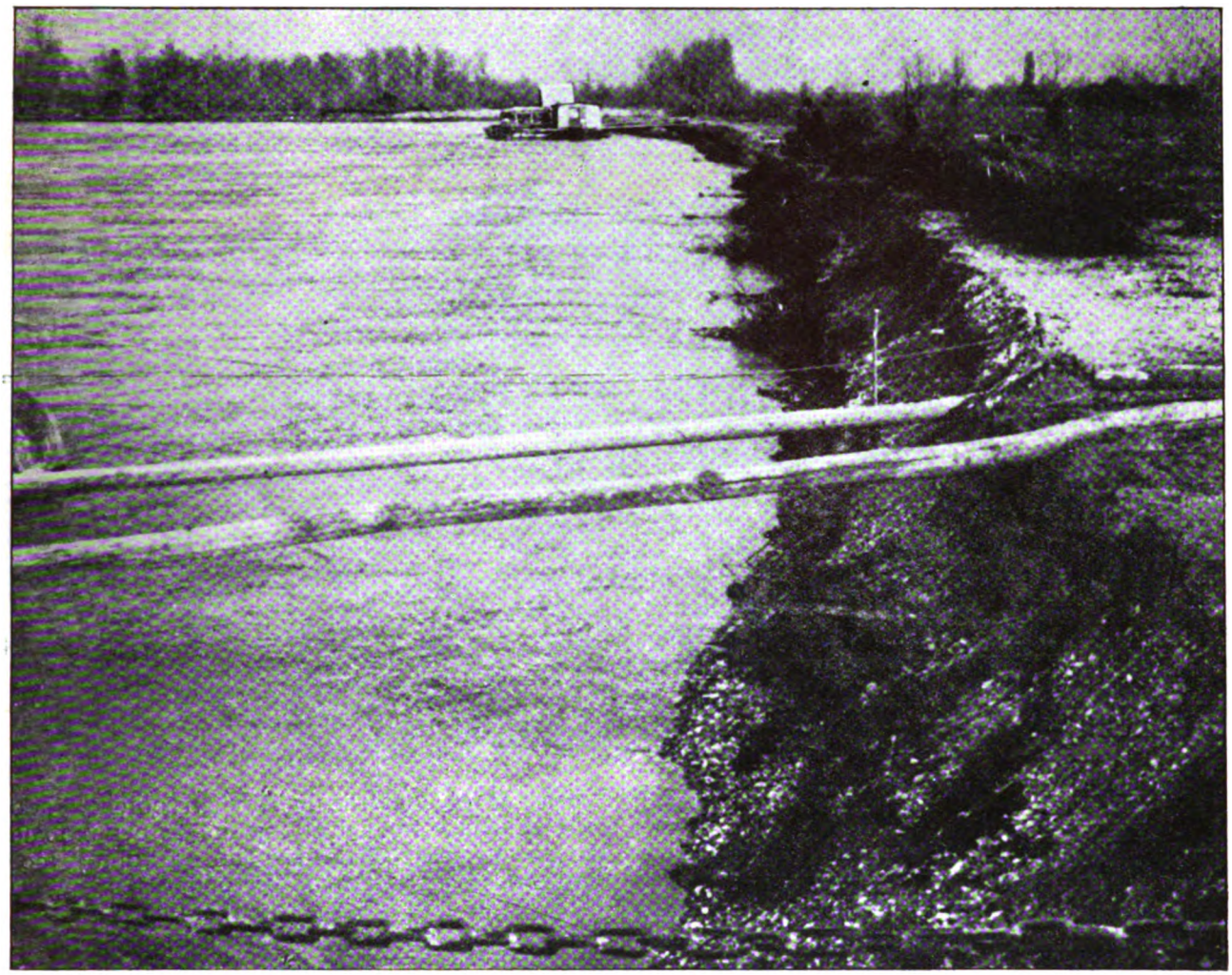

*Desna ruševna obala u Miče*vcu *na Savi prije regulacije*

2) Izrađena je osnova za drveni most preko rijeke Gline na ban. putu II. reda Prekopa Stankovac sa troškom od dinara 322.000.—.

Nastaje era građenja puteva i mostova u velikom obimu i za nedogledno vrijeme u Odjelu se za tehničke radove sastavlja program za građenje puteva bar za prvih pet godina i s tim će se programom građenja i financiranja upoznati javnost kao i ona poduzeća, koja izvode ovakove radove, kako bi se moglo dobro organizirati, jer za dobro organizirani rad potrebna je prije svega sigurnost, da će on biti kontinuiran za određeno vrijeme.

VODOGRAĐEVINE

Vodogradevni radovi, koji su izvršeni i koji su stavljeni u tok jesu radovi od izvanredne važnosti sa narodno-gospodarskog gledišta.

A. Radovi na rijekama i vodotocima

1. Radovi na Savi

Regulacioni radovi na potezu rijeke Save od međe Dravske banovine do Rugvice predati su na izvršenje Tehničkoj Sekciji za regulaciju Save u Zagrebu.

Sekcija je raspolagala samo s ograničenom svotom od 100—200 hiljada dinara godišnje iz drž. proračuna, a sve su se najpotrebnije gradnje izvodile na teret banovinskog proračuna i u zadnje vrijeme na teret 6% drž. zajma. Banska Vlast već u prvom svom proračunu ima predviđeno Din 6,500.000.— za regulaciju gornje Save, a kako su prilike zahtijevale ubrzani rad prije ostvarenja prvoga samostalnog proračuna, to je Banska Vlast sklopila kod banov. štedionice zajam od 5,000.000.— Din, koja je svota upotrebljena za pospješenje radova na

Digitized by Google

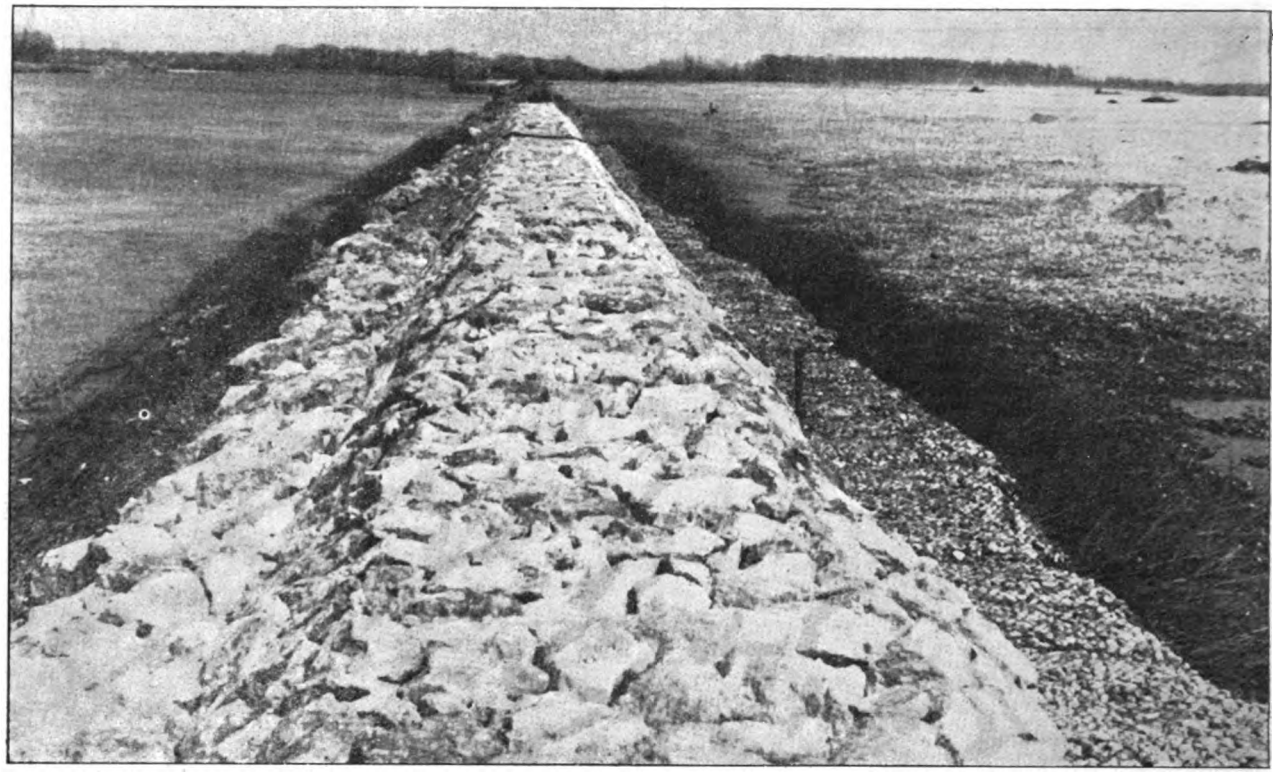

Desna posmjerna gradnja u Lučkom na Savi

regulaciji Save od Jesenica prema Podsusedu. Područje se rada tehničke sekcije za regulaciju Save proteže od granice Dravske banovine (Jesenice) do Rugvice u dužini od 60 km, a prema stanju korita i etapama rada dijeli se u 4 dionice:

1) Jesenice—Podsused, 2) Podsused—Zagreb, 3) Zagreb—Žitnjak i 4) Žitnjak—Rugvica.

Potez r. Save od Jesenica do Podsuseda je još i danas najneuredniji i najdivljiji potez Save. Tok se rijeke sastoji od mnogobrojnih rukava i sprudišta, a jedini čvrsti oslonac za regulaciju ovog poteza bio je dio učvršćene obale na Slovenskoj granici. Tokom dosadašnjeg rada osigurane su na cijelom potezu sve ruševne obale i pregrađeni rukavci osim kod sela Orešja uzvodno od Podsuseda. U vrijeme osnutka banovine Hrvatske započeto je na ovom potezu sa sistematskim uređenjem korita za srednju vodu prema regulatornoj osnovi. Zbog podivljalog toka rijeke nestajalo je iz dana u dan sve više kulturnog tla, tako da širina između obiju ruševnih obala varira od 500 do 2.000 ml.

U svrhu predradnja za provedbu sistematske regulacije počelo se izvedbom pregrada na svim rukavcima i s izvedbom obaloutvrda radi osiguranja obalnog posjeda. U toku rada izvedene su obaloutvrde na cijelom potezu, tako da se danas ne nalazi nijedna ruševna obala osim dio desne obale uzvodno od kolnog mosta Podsused, za koji je već odobren projekat, pa će do nastupa zimskih odnosno jesenskih voda i taj ugroženi dio biti osiguran. Nakon utvrđenja ruševnih obala počelo se je s izvedbom paralelnih gradnja isvih ostalih vodogradevina u cilju provedbe sistematske regulacije od Jesenica nizvodno.

Ti su radovi izvedeni od kolovoza proračunske godine 1939/1940 do kolovoza proračunske godine 1940/41. U tom su vremenu izvedene desne paralelne gradnje od km 714.900 do 715. i od km 712.400 do km 713.200, zatim lijeve paralelne gradnje od km 713.900 do km 714.650 i od km 712.000 do km 713.000.

Ukupna dužina izvedenih paralelnih gradnja iznosi u tečaju ove godine 3350 ml. Ukupna dužina izvedenih traverza iznosi 700 ml ainklinantnih pera 220 ml. Desne su obaloutvrde po regulatornoj liniji izvedene od km 711.200 do km 711.500 i od km 712.000 do km 712.300 u ukupnoj dužini od 600 ml. Desne su obaloutvrde izvan regulatorne linije izvedene od km 711.200 do 711.500 i od km 712.000 do km 712.300 u ukupnoj dužini od 600 ml. Desne su obaloutvrde izvan regulatorne linije u svrhu osiguranja obalnog posjeda izvedene kod

Digitized by Google

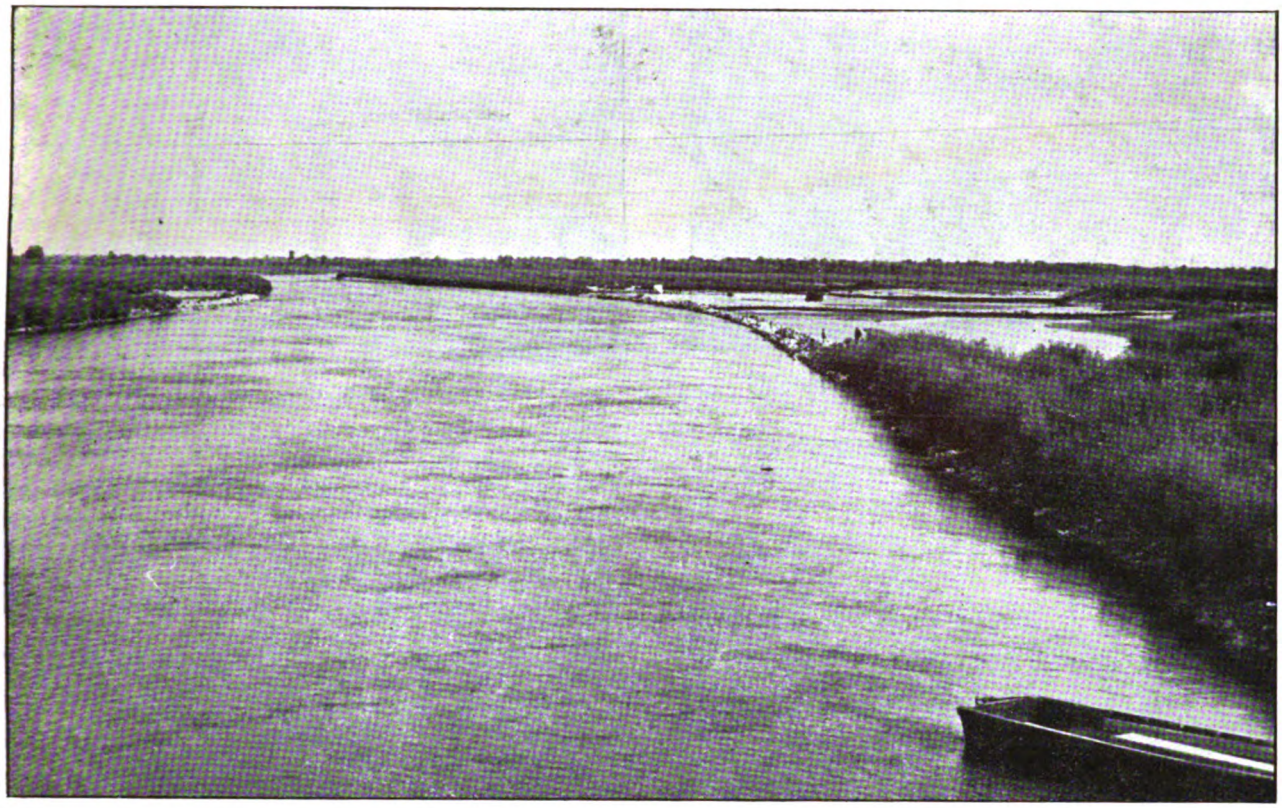

Regulacija Save ispod Podsuseda

Orešja od km 704.500 do 705.000, te u selo Otoku od km 712.400 do km 712.600 u ukupnoj dužini od 700 ml.

Osim navedenih radova izbagerovano je na ovom potezu u tečaju ove godine cca 120.000 m^3 materijala, koji je prebačen iz predviđenog korita u zaobalje u svrhu pospješenja zamuljenja istog. Izvedene su vodogradevine dale najpovoljnije rezultate.

Kao što je spomenuto na cijelom potezu ne postoje nikakva rušenja, a na potezu Jesenice—Savrašćak, gdje se provodi sistematska regulacija, dobivene su znatne površine, na kojima za sada raste vrba. Ukupne dobivene površine na potezu Savršćak—Jesenice iznose 2 + 81 + 40 + 60 + 90 = 291 kat. jutro, koja će se u prvo vrijeme upotrijebiti za uzgoj fašinskog materijala, a vremenom pretvoriti u livade odnosno oranice.

Potez Podsused—Zagreb je imao uređeno korito samo ispod mosta u Podsusedu i uzvodno od mosta u Zagrebu. Između ova dva oslonca mijenjala je rijeka stalno svoj glavni tok iz jednog rukavca u drugi, rušeći sad jednu sad drugu obalu odnoseći plodno zemljište i ostavljajući rukavce ili neplodno sprudište. Postepenim radom uspjelo je sekciji da svede glavni tok rijeke u jedno, regulatornom osnovom predviđeno korito, da sve stare ruševne obale osigura i da nova rušenja spriječi, a sve sporedne rukavce i zaobalja pregradi. Svim ovim radovima formirano je novo buduće regulatorno korito rijeke, u kome su u vrijeme osnutka banovine Hrvatske bili radovi na definitivnom uređenju korita u punom toku, a u banovini su još pojačani i dopunjeni.

Izvršeni su radovi na popravku i dopuni lijeve i desne obale kod Podsuseda do e. Prečko i to po lijevoj obali izvedena je nova obala od km 701.000 do 701.500 sa potrebnim traverzama u zaobalju, izvedena je posmjerna gradnja u regul. liniji kod Jankomira km 699.300 do 699.700 u dužini od 380 km, te je novo izrađena cijela obaloutvrda od Opatovine do sela Prečko u dužini od 1.200 metara.

Na desnoj je obali izvedena kamena obala ispod mosta u Podsusedu u dužini od 300 ml, produžena je stara pilotaža od km 700.000 do 700.500 i spojena sa postojećom desnom obalom, a od km 696.500 do 698.000 izvedena je nova obala od žičnih ronjača i kamena u dužini od 1.500 metara. Svi sporedni rukavci i zaobalje je pregrađeno sa pregradama i traverzama radi što bržeg zamuljenja. Svi su ti ra-

Digitized by Google

Lijeva dvoredna pilotaža u Opatovini na Savi

Desna posmjerna gradnja u Lučkom na Savi

dovi izvedeni na teret 6% drž. zajma, a održavanje i popravci su vršeni na teret banovinskog proračuna.

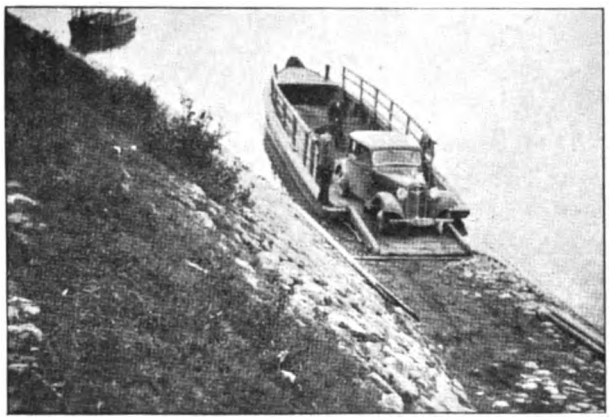

Prevoz skele između Bosanskoga i Slavonskoga Šamca

Iz novog proračuna je odobreno produženje lijeve i desne obale kod Jankomira i sela Prečko, te započeto s iskopom novog korita rijeke od Prečka do Zagreba ispod sela Blato i Remetinec; predviđeno je osiguranje lijeve obale

Regulacija Gradne u Samoboru

novoiskopanog korita u dužini od 500 m. Za prekope novih sprudišta i novih korita nabavljen je bager-gusjeničar sa pogonom na sirovo

Nadzor radova na Savi motornim čamcem

ulje, koji mjesečno kopa 7—8.000 m³ materijala uz prosječnu cijenu od 2.50 Din po m³.

Izvedbom tih radova na potezu Podsused—Zagreb ne samo, da je definitivno uređeno korito rijeke u dužini od 7000 m nego se odu-

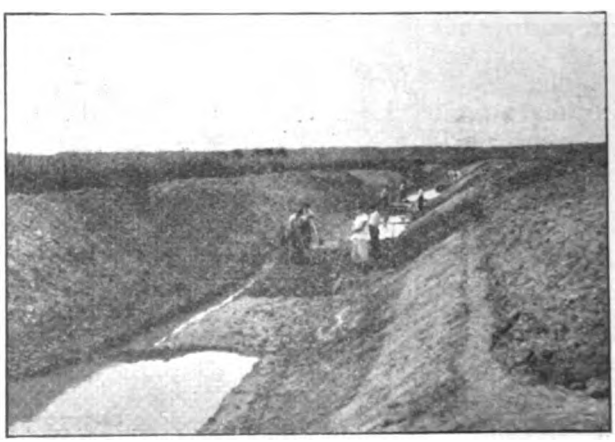

Iskop kanala u selu Okoli, kotar Kutina

Digitized by Google

Iskop lateralnog kanala Glogovica

Tip hercegovačke čatrnje sa slivkom

zelo haračenju vode preko 500 kat. jutara površine, koje se stalnim naplavljivanjem postepeno vraćaju kulturi i vlasnicima.

samo gradnje dopuniti i popraviti. Na potezu nizvodno od prevoza je korito bilo potpuno rascjepkano i neuređeno, pa se intenzivnije za-

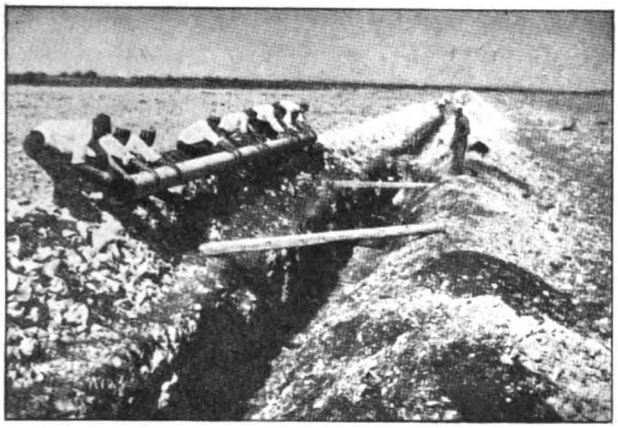

Zagorski vodovod

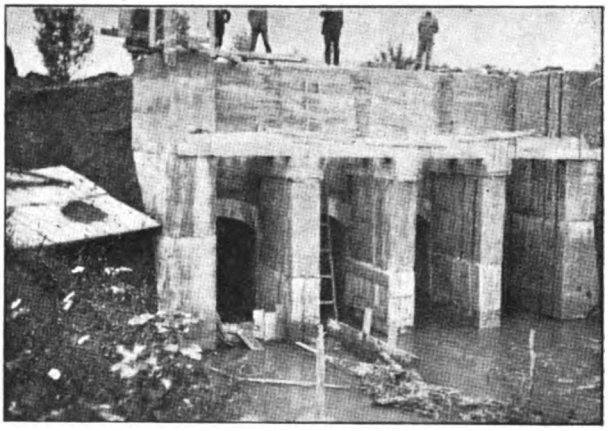

Ustava na ušću Tolise

Na potezu Zagreb—Žitnjak sekcija je kod preuzimanja radova primila prilično uređeno korito od Zagreba do prijevoza u Jakuševcu u dužini od 4.5 km, pa je na tom potezu trebalo

počelo sa radom na potezu tek g. 1939. Od jeseni 1939 g. izvedena je desna obala ispod Jakuševačkog prevoza u dužini od 400 m, te osigurana cijela desna obala kod Mičevca, dok je

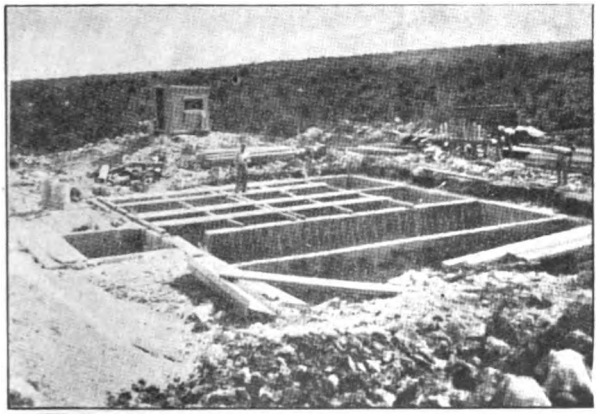

Vodovod Malinska—Krk—Aleksandrovo—vodosprema 500 m³ za Krk i Aleksandrovo

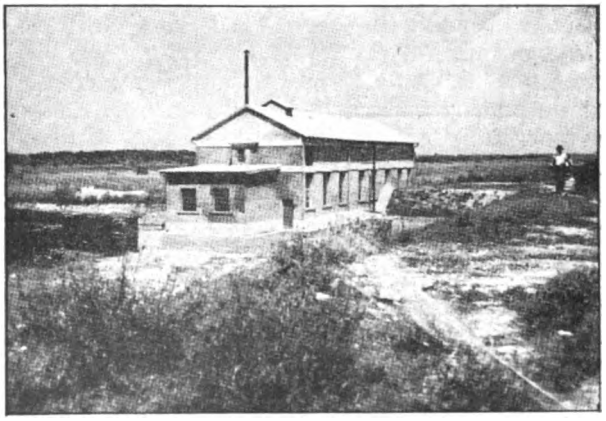

Pumpna stanica Dubočac na području Vodne zadruge Jelas polje

Digitized by Google

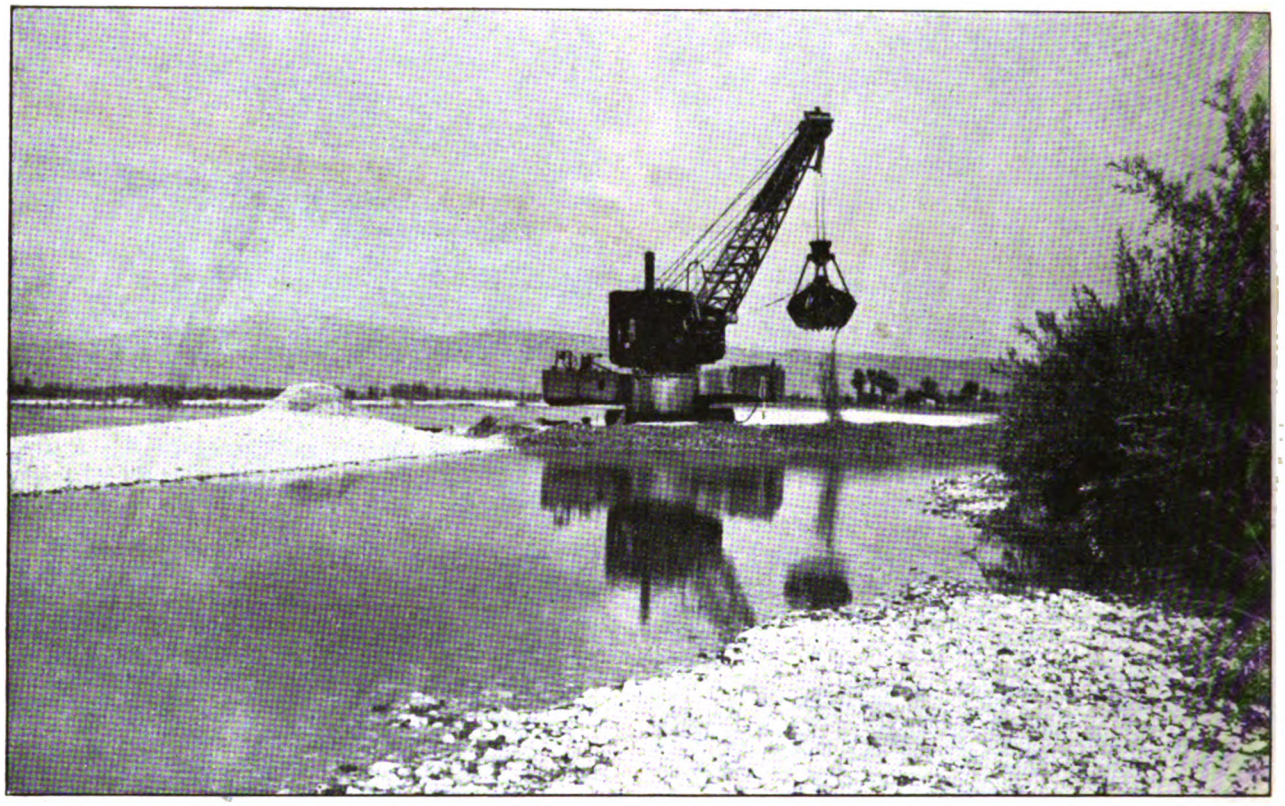

Regulacija Save u Otoku

lijeva obala (Petruševca) već bila osigurana. Između uređenog poteza u Jakuševcu i ovog u Mičevcu postoji preko 2 km neuređenog korita sa brojnim sprudištima, kroz koje se već vrše prokopi za novo korito. Da bi se i ovaj potez definitivno uredio, predviđeni su za ovu godinu radovi uz desnu i lijevu obalu za svotu od Din 1,200.000.

Rijeka Sava kroz prve tri dionice od Jesenica do Žitnjaka ima karakter brdske rijeke sa srednjim padom 1‰, dok na potezu od Žitnjaka prema Rugvici poprima rijeka sve više karakter nizinske rijeke, da kod Rugvice dostigne pad od 0.1‰ t. j. deset puta manji nego na gornjim potezima, a u vezi s tim, s isto toliko manjom brzinom vode u koritu. I pored relativno male brzine vode na tom potezu rijeka ruši u svakom zavoju visoku humusnu ili pjeskovitu obalu produbljujući sve više svoje konkave i ugrožavajući obrambene nasipe i naselja. Radi nedostatka novčanih sredstava i forsiranog rada na gornjim potezima nije se moglo do sada ništa raditi i na ovom potezu. U ovoj godini je izvršeno detaljno snimanje cijelog korita do Rugvice, te je započeto s izradom regulatorne osnove. Banska Vlast već je sada odobrila osiguranje jednog dijela ruševne obale kod sela Novaki Nartski, a predviđa se popravak obale i zatvaranje rukavca kod Hruščine, Struga i Rugvice.

Svim gore spomenutim radovima izgrađeno je dopunjeno ili popravljeno definitivno uređenje korita sa svim potrebnim građevinama za zapruđenje i povišenje zaobalja u dužini od 22 km, a prema predviđenim redovnim i izvanrednim kreditima banovine Hrvatske nastavit će se ti radovi sa još većim intezitetom do definitivnog riješenja vjekovnog problema regulacije gornje Save.

U sektoru vodograđevnog ureda, Sisak izvršeni su radovi na utvrđenju obala r. Save kod sela Prerovac, Dubrovčak lijevi, Jezero, Trebarjevo kod spomenika braće Radića, Luka lijeva, Lukavac, Bobovac, Strelečko i Suvaj u vrijednosti od 812.000 Din nadalje je izvršeno djelomično bagerovanje plićaka kod Hrastelnice za sumu od Din 180.000.

U sektoru se Tehničkog odjeljka u Sl. Požegi izrađuju obaloutvrde na r. Savi kod sela Lonje, na potezu Puska-Trebež, Krapje, Uštice, Jasenovac, Košutarica i Sl. Brod u vrijednosti od Din 2,000.000.

Pod nadzorom Tehničkog odjeljka u Vukovaru izgrađuje se obaloutvrda na desnoj obali

Digitized by Google

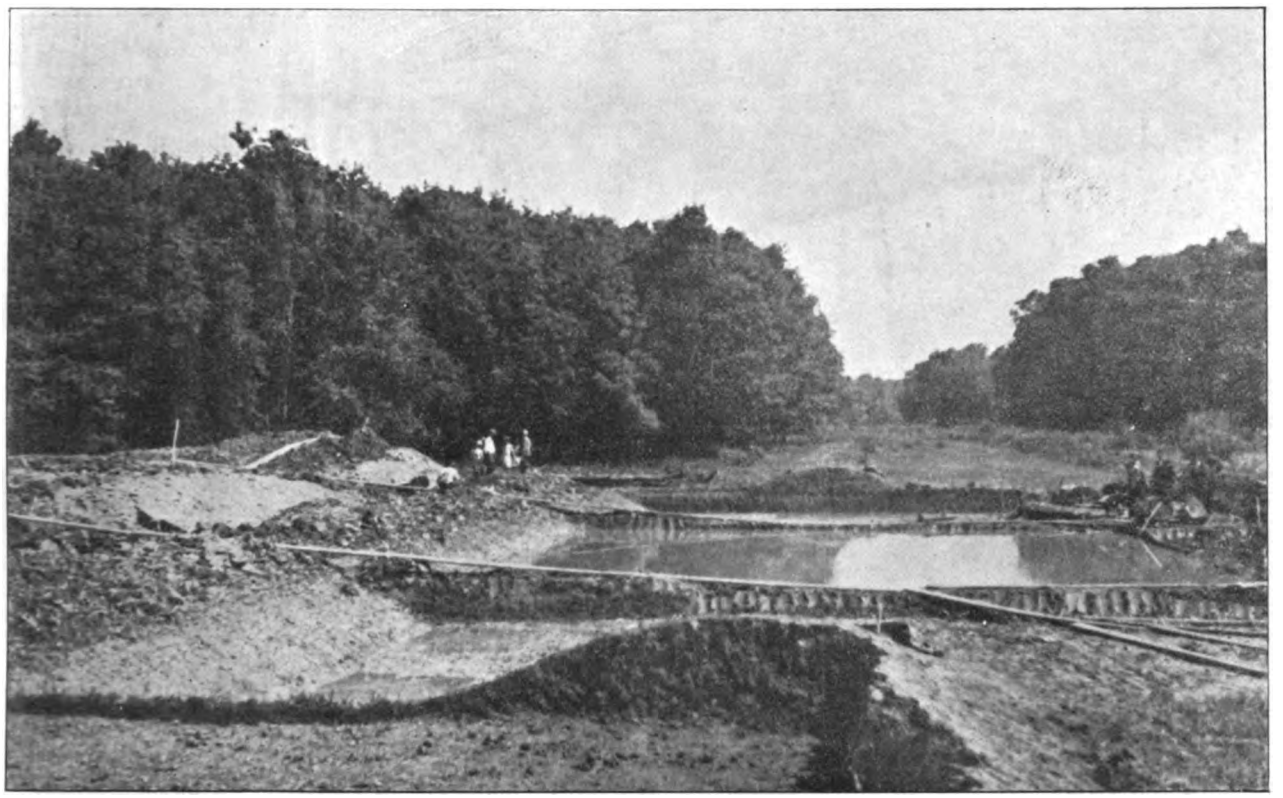

Gradnja nasipa u Okolima

r. Save kod Bosanskog Šamca sa troškom od 450.000 Din.

2. Radovi na Dravi

U tečaju godine su izvršeni popravci kao i najnužniji radovi na održavanju regulacionih građevina kod Varaždina i Brezja sa troškom od Din 1,760.000.

Na sektoru se Tehničkog odjeljka u Bjelovaru izvode radovi oko popravka i dopuna postojećih vodogradevina za sumu od 850.000 Din, te novi regul. radovi od km 240—162 za sumu od 1,940.000 Din.

Na uzvodnom se dijelu rijeke Drave na području Tehničkog odjeljka u Osijeku izvode popravci obala i regulacioni radovi kod Tomislavova perivoja u Osijeku, Petrijevaca, D. Miholjca, Kopinaca i Terezinogpolja sa troškom od 545.000 Din.

3. *Radovi na Kupi*

Izvedene su obaloutvrde kod Letovanića, Žažine i Pokupske Luke sa troškom od Din 317.789.

4. *Radovi na Muri*

U tečaju su radovi na osiguranju obale u Siladijevom kutu sa troškom od 655.000 Din.

5. *Radovi na Uni*

Završeni su radovi na keju u Kostajnici.

6. *Radovi na regulaciji r. Zrmanje*

Rijeka Zrmanja u svom gornjem toku ispod vrela pa do sela Palanke u srezu Gračačkom protječe vrlo pitomu i plodnu kotlinu. Kako se ona nalazi unutar golog krša, to je njezina vrijednost za prehranu čitavog kraja od goleme važnosti.

Međutim zbog neuređenog korita Zrmanje rijeka Zrmanja nanosi okolnom zemljištu znatne štete i to odnošenjem plodnog zemljišta, nanošenjem šljunka na plodna zemljišta i čestim poplavama zbog premalenog profila korita. Zbog toga se pristupilo 1937. god. regulaciji gornjeg toka rijeke Zrmanje. Izvedeno je do sada 3500 m. Na reguliranom potezu je uspjeh potpun, ali se je zbog toga stanja na nizvodnom neuređenom potezu situacija pogoršala, jer velike vode još brže nadolaze. Zbog toga treba nastaviti regulaciju. U tu je svrhu Banska Vlast odobrila kredit u iznosu od Din 2,000.000, iz kojega će se izvesti regulacija na potezu od 1.800 m tako. da će gornji dio Zrmanje, gdje ona nanosi zemljištu najveće štete, biti potpuno reguliran.

Digitized by Google

Izrađeni dio nasipa u Crnac polju

7. Radovi na regulaciji potoka Gradne

Potok Gradna protječe kroz samo trgovište Samobor. Kako je korito ovog potoka bilo posve zapušteno i nedovoljno za odvođenje običnih velikih voda, to je kod proloma oblaka u posljednjim godinama dolazilo do čestih poplava velikog opsega, koje su izazivale u samom mjestu veliko pustošenju. Zbog toga je Banska Vlast odlučila, da provede regulacije potoka Gradne i da na taj način otkloni zauvijek opasnost poplava od ovog omiljenog izletišta. Radovi se nalaze već u toku, a zasada su osigurana novčana sredstva u iznosu od 2,000.000 Din za potpunu regulaciju poteza od 1150 m. Prvo će se regulirati najugroženiji i najslabiji potez kroz samo mjesto, kako bi se ono što prije zaštitilo od poplave.

8. Radovi na Sutli

Izvedene su obaloutvrde kod sela Ključ i Drenje sa troškom od 190.000 Din.

B. Obrana od poplave

Uporedo s uređenjem korita gornje Save za srednju i malu vodu započela se izvedba nasipa za obranu od velike poplave vode, tako da je na potezu od Jesenica prema Podsusedu izveden lijevi obrambeni nasip na ušću Sutle u Savu ispod sela Ključ i Drenje u dužini od 3.0 km, na koji će se s rvemenom produživati preko Brdovca i Zaprešića do Podsuseda.

Taj nasip traže žitelji okolnih naselja već preko 50 godina, ali im se nikad nije udovoljilo, dok se sada iz banovinskog fonda nije upotrijebila potrebna svota, da se taj nasip izgradi i okolno žiteljstvo zaposli. Napretkom radova na izvedbi lijevog nasipa izgrađivat će se paralelno i desni.

Od Podsuseda prema Zagrebu je korito već toliko ustavljeno i uređeno, da se u cijeloj dužini mogu izvesti obrambeni nasipi, i po lijevoj i po desnoj obali, te je za njih već izrađen projekat, a za početak će se još ove jeseni izvesti nasipi po lijevoj i desnoj obali nizvodno od Podsuseda u dužini od 2400 m sa troškom od 3,000.000 Din. Kako je ovaj nasip predviđen sa širinom u kruni od 6 m, to će služiti ne samo za obranu od poplave nego i kao spojna i odteretna cesta za kolni promet od Podsuseda preko Opatovine i Jaruna do Zagreba.

U okolini Siska su izvršeni radovi na obnovi nasipa uz rijeku Savu kod Veleševca, i pojačani nasipi na potezu Vrbovo, Stržec—Ruča Dugi dijeli, Željezno Doljnje — Dubrovčak Doljnji, Tišina—Setuš, Tišina Kaptolska (kružni nasip) Palanjek—Strelečko, zatim je izvršeno preloženje nasipa kod Boka, Hrastelnice, Selišta, Bobovca, Strmena, Kratečkog, Jezera i Luke desne sa troškom od 803.000 Din.

Digitized by Google

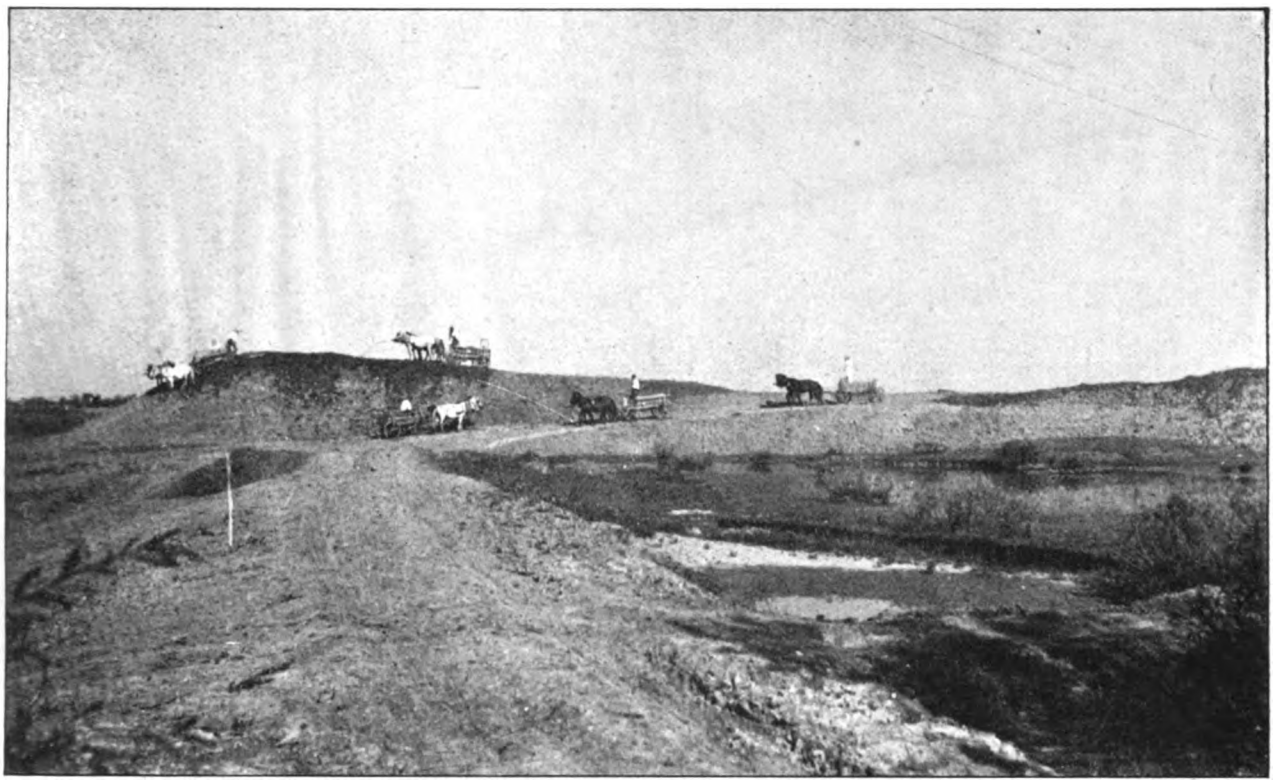

Gradnja nasipa na području Crnac polja

Nadalje se grade nasipi uz rijeku Savu na potezu Košutarica—Mlaka, u Staroj Gradiški (ljetni nasipi) i Svilajskom ritu, te osobito na području Crnac polja, gdje se izvode radovi za 6,600.000 Din.

Sa svim kreditima zatvorit će se uz radove, koji će se izvršiti putem interesenata, cio potez Rešetarica—Trnava, tako da će biti osiguran od poplave ljetne velike vode rijeke Save. Na potezu Orljava—Rešetarica izvest će se nasip od visokog terena ispod Bodovaljaca na lijevoj obali potoka Rešetarica — kraj Orubice — duž banovinskog puta broj 52 do 2 k ispod Davora, tako da će i na ovome dijelu biti izvršeno više od jedne trećine posla. Tim nasipima u Crnac polju osigurat će se od poplave oko 25.000 kat. jutara zemlje.

Pored spomenutog se nasipa uz r. Savu izgrađuju nasipi uz rijeku Kupu na potezu Drenčina—Prečno, Žažina, Dužice i Letovanić sa svotom od 322.000 Din, te pored rijeke Lonje na potezu Gušće—Svinjičko, gdje se vrši popravak nasipa sa svotom od Din 20.000, a uz potok Sunju u tečaju su radovi na obnovi nasipa sa svotom od 850.000 Din.

C. Melioracija tla

Pored regulacije rijeke i obrane od poplave najvažniji je posao u svim porječjima melioracija tla (zaobalja) koja se vrši izvedbom potrebne kanalske mreže za što bržu odvodnju tla, bilo od zaobalne vode iza nasipa bilo od zaostale poplavne vode.

Na području se gornje Save izvode za sada radovi na teritoriju općina Brdovec—Dubravica, gdje se počelo s melioracijom odmah nakon osnutka banovine Hrvatske. Ta se zemljišta nalaze u poplavnom području rijeke Sutle, te trpe i od poplavne i od oborinske vode, koja je (jer nije mogla oticati), ležala preko cijele godine na površini onemogućavajući racionalnu obradu i stvarajući leglo komaraca. Za isušenje toga područja u površini od 2800 kat. jutara izvedeno je preko 20 km kanala s iskopom od 60.000 m³ materijala, te preko novo iskopanih kanala izvedeno je 8 betonskih propusta.

Pored neprocjenjive koristi za okolne stanovnike pri melioraciji ovog područja zaposleno je kroz cijelu godinu sve okolno nezaposleno žiteljstvo, te ja za taj posao utrošeno preko 9000 radničkih nadnica.

U okolini Siska izvršen je veliki broj iskopa kanala kod Strelečkog, Petrovca, Žažine, Sela, Bresta, Luke lijeve i Lekenika sve sa svotom od 185.000 Din.

Pored spomenutih radova započeto je sa radovima na melioraciji Lonjskog polja kod Okolia — srez Kutina, gdje će se nakon do-

Digitized by Google

Gradnja nasipa na Crnac polju

vršetka započetih radova definitivno osposobiti za kulturu oko 1.500 kat. jutara zemlje.

Na melioraciji zemljišta radilo se u manjem opsegu skoro u svim srezovima i to kako na prokopima kanala u srezovima Sv. Ivan Zelina, Novi Marof, Dugoselo, Zagreb, Našice, Virovitica, Karlovac, Sl. Brod i Brčko, gdje je utrošeno 1,150.000. Din, tako i na uređenju ponora u kraškim poljima srezova Ogulin, Otočac, Perušić, Korenica i Brinje sa troškom od 960.000 Din.

Sve ove poljodjelske melioracije imaju svrhu, da neplodno zemljište preobrate u kulturno, t. j. da odvodnjom povećaju racionalnu obradu i produktivno zemljište.

Za odvodnju se Vrbničkog polja na otoku Krku izvodi tunel, koji će biti dugačak 970 m. Posao je započet 1938 g. a u toku ove godine nastavljeno je radom s iznosom od 400.000 Din. Tunel se buši sa nizvodne strane, a izvedeno je do sada oko 300 m.

Pumpna stanica Dubočac

U ožujku ove godine stavljena je u pogon pumpna stanica Dubočac kod Sl. Broda. Ova pumpna stanica izgrađena je radi melioracije Jelas Polja. Izgrađen je čitav građevni dio s jednim agregatom strojnog dijela troškom od 2,614.239.69 Din. Sada je Banska Vlast naručila drugi agregat strojnog dijela pumpne stanice za svotu od 1,583.000 din tako, da će biti izrađena sa potpunim kapacitetom.

Pogon pumpi predviđen je sa plinskim motorima, tjeranim običnim gorivim drvom. Pumpna će stanica izbacivati nakon potpune izgradnje 5420 litara vode u sekundi kod srednje visine dizanja kod 2.5 m. Pomoću ove pumpne stanice moći će se i za vrijeme najviših vodostaja u rijeci Savi sva voda, koja dotiče kanalima prebacivati u Savu. Potrebno je još samo da se iskopaju svi potrebni odvodni kanali, na čemu se sada radi, pa će nakon toga gornji dio Jelas polja biti potpuno melioriran.

Digitized by Google

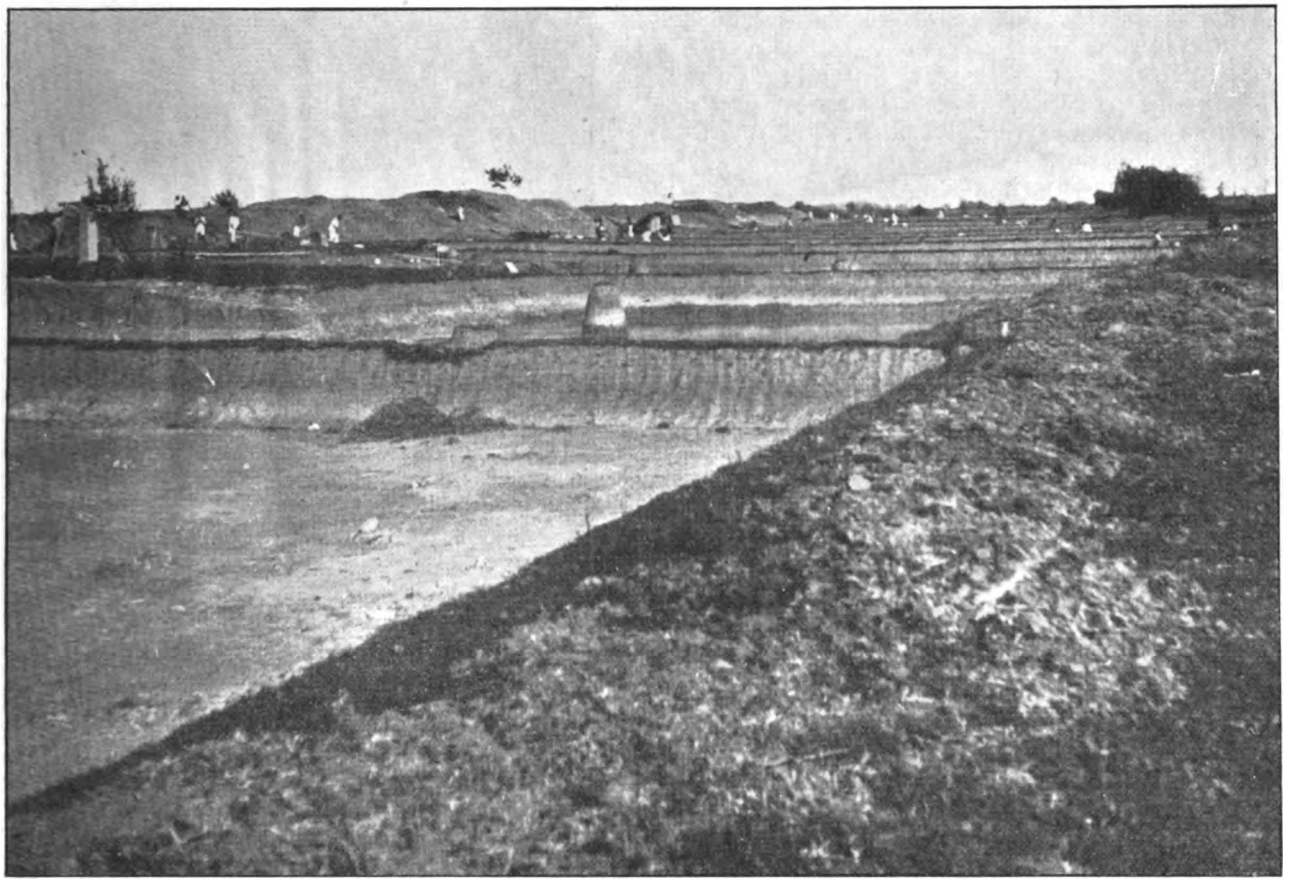

Gradnja nasipa na Crnac polju

Nabava bagera gusjeničara

Za pospješenje radova na iskopu kanala pri melioraciji Jelas i Crnac polja, nabavila je Banska Vlast 2 bagera gusjeničara s pogonom na sirovo ulje, koji su već u pogonu sa dnevnim kapacitetom od po 500 m³ na 8 satni radni dan.

Troškovi za nabavu tih bagera iznosili su oko 1,000.000 Din.

D. Opskrba vodom

Svi krajevi naše Banovine, koji se prostiru na području Krasa, a to je cijelo Primorje, Lika i Gorski kotar oskudijevaju na zdravoj pitkoj vodi, te je opskrba vodom pojedinih mjesta i naselja najvažnije pitanje tih krajeva.

Gdje god postoji mogućnost iskorišćenja vrela, tamo se uređuju vrela, a prema prilikama se i položaju izvede vodovod. Kako u mnogo slučajeva nema vrela niti podzemne vode, da bi se mogao izvesti bunar, tamo se izvode cisterne (nakapnice). Ako se u mjestu nalazi dobrih krovova sa većom površinom kao na pr. crkve, škole ili privatne zgrade, solidno izvedene, onda se iskoriste krovovi za sabirne plohe. U mnogo pak mjesta nema takvih zgrada pa se u tom slučaju izrađuje naročita sabirna ploha, koja služi za prikupljanje oborinske vode.

U prvom se redu ulažu napori, da se izvedu vodovodi, jer je takva opskrba najizdašnija i najbolja, a gdje to nije moguće iz financijskih razloga ili iz razloga neekonomičnosti tamo se izvodi koji jeftiniji vodoopskrbni objekt. U ostalim krajevima, koji se ne nalaze na kraškom terenu, izvode se većinom bunari ili vodovodi, a rjeđe cisterne.

U gradnji su ovi objekti:

a) *Vodovodi*

1) Za Malinsku—Krk—Aleksandrovo na otoku Krku: duljina cijelog vodovoda bit će 23.0 km. U ovoj je godini izvedena mjesna mreža za Malinsku, a u gradnji su 2 vodospreme za Krk i cjevovod za Krk s iznosom od 2,000.000 Din. Gradnja strojarnice, vodospreme od 500 m³ i 63 m³ i iskop jaraka za cjevovod.

Digitized by Google

2) Za Karlobag, srez Gospić: ukupna duljina iznosi 12.2 km. U toku su radovi za 1,000.000 Din.

3) Bunić—Pećani, srez Korenica: duljina vodovoda je 10 km. U toku su radovi oko nastavka cjevovoda u duljini od 2600 m. u iznosu od 500.000 Din.

4) Kipina—Doljani—Škare, srez Otočac u duljini od 9.2 km. U toku su radovi oko nastavka cjevovoda u duljini od 1.000 m u iznosu od 150.000 Din.

5) Rekonstrukcija vodovoda Plitvice—Drežnik s ogrankom za Plitvička Jezera, srez Korenica između cjevovoda na duljini od 5.0 m. Radovi su u toku u iznosu od 700.000 Din.

6) Rekonstrukcija vodovoda za Delnice, izmjena cjevovoda. Radovi su u toku u iznosu od 500.000 Din.

7) Srpske Moravice, srez Vrbovsko: cjevovod u duljini od 1.3 km te gradnja strojarnice. Radovi su u toku u iznosu od 160.000 Din.

8) Osojnik, srez Vrbovsko: nastavak gradnje cjevovoda u duljini od 1.0 km. Radovi su u toku u iznosu od 155.000 Din.

9) Ličko Cerje, srez Gračac: u iznosu od 42.185 Din.

10) Zamost, srez Ogulin: produženje vodovoda u iznosu od 50.000 Din.

11) Komogovina, srez Kostajnica: nastavak gradnje cjevovoda u iznosu od 69.000 Din.

12) Crikvenica: produženje vodovodne mreže u iznosu od 132.000 Din.

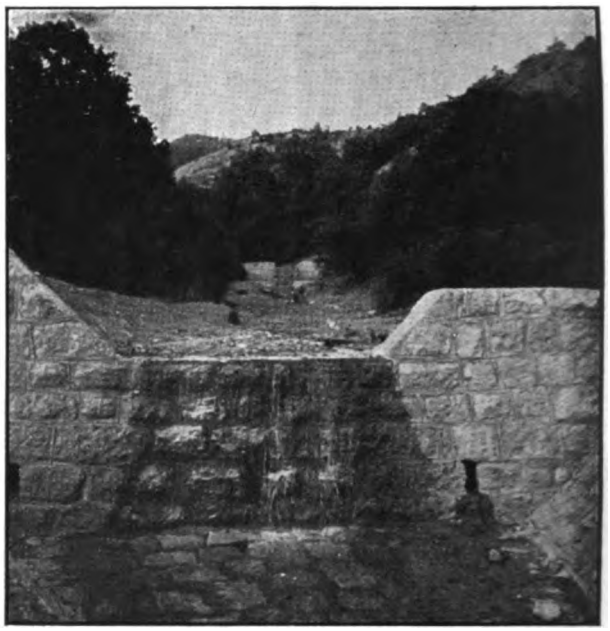

Uređenje bujice u kotaru Slavonska Požega

13) Novi: produženje vodovodne mreže u iznosu od 95.000 Din.

14) Senj: uređenje vodovodne mreže u iznosu od 50.000 Din.

15) Budim—Lepoglavska Vas, srez Ivanec: vodovod u iznosu od 100.660 Din.

Ukupni trošak za vodovode iznosi 5,703.845 Din.

b) *Cisterne*

srez Brinje	5	novogradnja	i	2	popravka	za	sumu	od	358.726.37 Din
„ Crikvenica	3	„				„	„	„	219.930.— „
„ Čabar	1	„				„	„	„	65.343.34 „
„ Donji Lapac	2	„				„	„	„	111.299.90 „
„ Gospić	8	„	i	5	„	„	„	„	584.988.63 „
„ Gračac	2	„		5	„	„	„	„	127.369.— „
„ Kastav	2	„				„	„	„	98.500.— „
„ Korenica	—			1	„	„	„	„	25.000.— „
„ Krk	2	novogradnje				„	„	„	134.265.15 „
„ Novi	3	„		1	„	„	„	„	292.210.09 „
„ Ogulin	2	„				„	„	„	117.260.— „
„ Otočac	5	„		3	„	„	„	„	408.922.— „
„ Perušić	4	„		1	„	„	„	„	229.323.75 „
„ Rab	4	„				„	„	„	230.557.49 „
„ Senj	5	„				„	„	„	341.455.— „
„ Slunj	6	„		2	„	„	„	„	515.930.— „
„ Sušak	2	„				„	„	„	106.520.— „
„ Udbina	1	„				„	„	„	45.581.— „
Pripomoć interesentima u cementu za popravak privatnih cisterna u srezu Karlovac									49.968.— „
„ Novi									5.000.— „
„ Senj									3.200.— „
„ Perušić									16.000.— „
Ukupni troškovi za cisterne iznose									4,087.349.72 Din

Digitized by Google

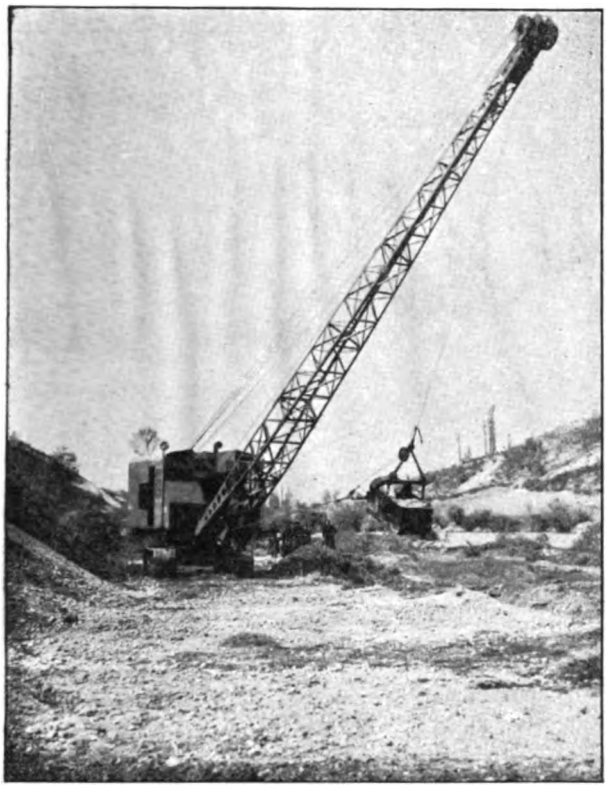

Regulacija Sinjskog polja

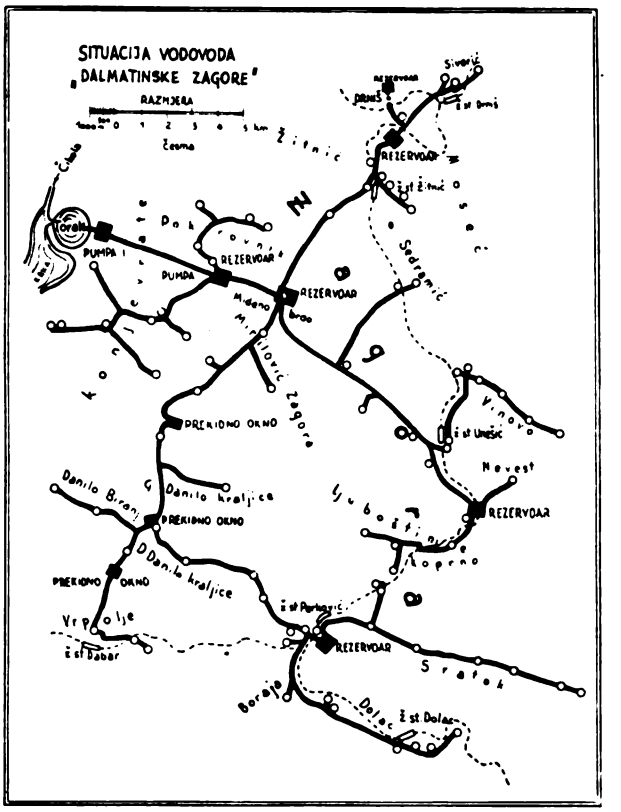

Zagorski vodovod

c) *Uređenje vrela*

U izvedbi je 30 vrela i to srez Brinje 1, Crikvenica 3, Čabar 1, Delnice 4, Glina 1, Rab 2, Slunj 14, Sušak 1, Vojnić 1, Vrbovsko 2 s ukupnim troškom od Din 359.634.28.

đ) *Bunari*

Izvode se 33 bunara i to u srezu Gospić 4, Jastrebarsko 1, Karlovac 3, Kostajnica 4, Križevci 1, Novi 1, Ogulin 1, Otočac 3, Samobor 1, Vojnić 8, Vrginmost 1, Zagreb 3, i Čakovac 2 sa troškom od Din 475.194.19.

f) *Napajališta i lokve*

Izvodi se ukupno 5 napajališta i to u srezu Gospić 2, astav 2 i Otočac 1 sa troškom od 201.174 Din.

Sveukupni troškovi za vodoopskrbne objekte u izvedbi iznose 10,827.197.19 Din.

Gradnja mosta preko Vuke kod Ernestinova na banovinskoj cesti I. r. Osijek—Vinkovci: zidanje svodova od opeke

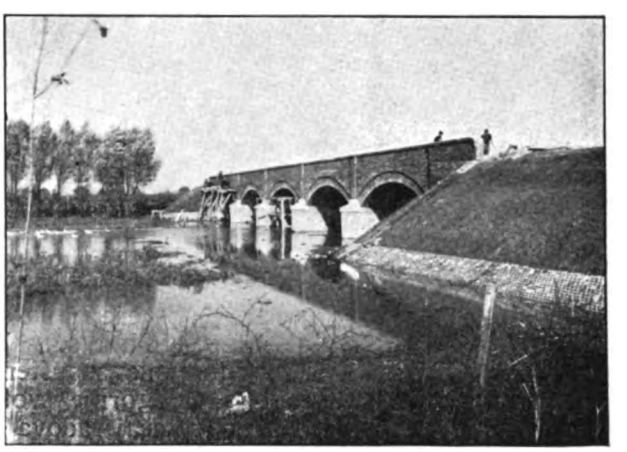

Most preko Vuke kod Ernestinova na banovinskoj cesti I. r. Osijek—Vinkovci

Digitized by Google

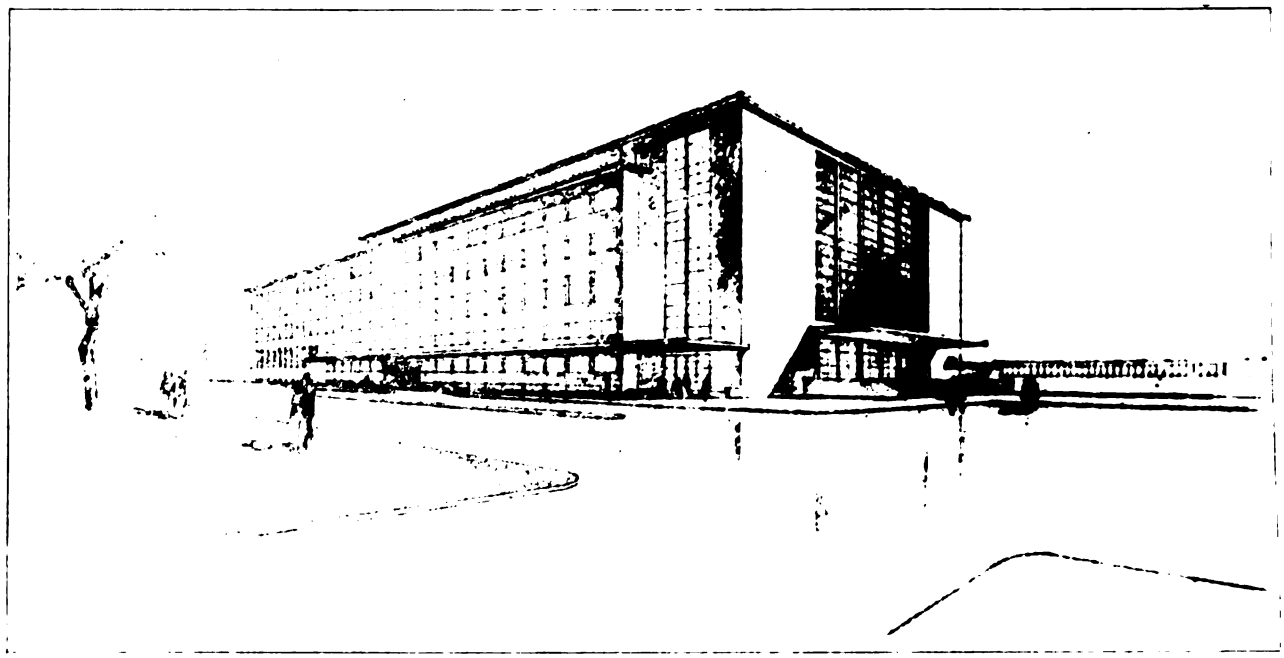

Novogradnja pošte 2. kod glavnog kolodvora u Zagrebu

III. ARHITEKTONSKI RADOVI

Uz pretežno administrativne poslove, arhitektonski odsjek Odjela za tehničke radove vrši čisto tručne poslove kod novogradnja, popravaka i uzdržavanja banovinskih zgrada. Za te poslove izrađuje odsjek projekte, tehničke elaborate, izvršuje licitacije i pogodbe, vodi nadzor nad izvođenjem, određuje isplate, obračunava i preuzima izvršene radove. Svi su ti stručni poslovi vezani na lične kridite, kako iz banovinskog proračuna, tako iz specijalnih banovinskih ili državnih zajmova, fondova i na Banovinu prenešenih državnih kredita.

I. Redovno uzdržavanje i popravci banovinskih zgrada.

Za redovno se uzdržavanje i popravke banovinskih zgrada vrše iz banovinskog proračuna za godinu 1940/41. radovi u okviru svote od 8.560.000 Din.

Kod rasporeda kredita je posvećena naročita pažnja popravcima prosvjetnih i sudskih zgrada, koje su kroz decenije bile zapuštene i slabo uzdržavane. Tako se iz gornje svote za prosvjetne zgrade stavilo u tečaj radova u svoti od 3,000.000 dinara, a za sudske zgrade u svoti od 2,500.000 dinara. Sa preostalom se svotom od 3,060.000 Din vrše popravci na uredskim zgradama Banske Vlasti u Zagrebu i na zgradama Ispostave u Splitu, zatim popravci bolničkih i lječilišnih zgrada, te zgrada pojedinih odjela Banske Vlasti izvan sjedišta banovine i Ispostave.

Kod prosvjetnih zgrada dolaze u Zagrebu u obzir sveučilišne zgrade, za koje se popravci vreše dijelom iz banovinskog proračuna, a dijelom iz specijalnog zajma u svoti od 2,500.000 Din, koji je rektoratu još prije odobrilo Ministarstvo prosvjete. Zasebno pak mjesto kod popravaka sveučilišnih zgrada zauzimaju zgrade medicinskog fakulteta, za koje se iz izvanrednih izdataka banovinskog proračuna troši 560.000 Din.

Od srednjoškolskih se zgrada vrše popravci na oko 60 objekata, većinom zgrada realnih gimnazija, a još je veći broj sudskih zgrada, većinom sreskih i okružnih sudova.

Osim toga vrše se pojedine adaptacije i popravci na banovinskim i bivšim državnim zgradama iz pojedinih fondova kao na pr. iz fonda za podizanje kaznenih i sličnih zavoda, Žandarmerijskog ekonomskog fonda, i iz različnih kredita, odobrenih od Ministarstva financija, većinom za zgrade koje ne spadaju u resore prenesenih djelokruga na banovinu. Popravci i radnje iz tih zasebnih fondova i kredita iznose cca 1,000.000 Din.

Digitized by Google

Novogradnja Tehničkog fakulteta u Zagrebu (Istočna strana)

Prema tome se za opravke i uzdržavanje zgrada samo za godinu 1940/41. troši svota od Din 12,000.000. Ako se uzme u obzir, da je prije osnivanja Banske Vlasti za istu svrhu trošena godišnje svota od cca 2,000.000 Din, to je napredak na polju popravaka zgrada očit, a dalje nastojanje Banovine dovest će do potpunog uređenja tih zgrada.

II. Gradnja zgrada pučkih škola.

Poslije ustrojstva banovine Hrvatske i sastava njezina prvog proračuna udara u oči pažnja, poja je posvećena gradnjama narodnih škola u Banovini. Dok su prešnji banovinski budžeti predviđali u tu svrhu godišnje cca 2,000.000 Din, prvim je proračunom banovine Hrvatske ta svota skoro podeseterostručena. Do sada je Banovina za gradnju, dovršenja i popravke zgrada narodnih škola odobrila svotu od 19,500.000 Din.

Za postavljenje administrativnih postupaka kod izvedbe radova doneseni su zasebni propisi, a dopuštan je idobravan rad u režiji školskih odbora, gdjegod se to ukazalo kao korisno, dakako uvijek pod nadzorom banovinskih stručnjaka.

Osim spomenute svote od 19,500.000 Din, koja je već isplaćena nadležnim tehničkim odjelcima, odobrilo je Ministarstvo financija iz četirimiljardskog zajma svotu od 1,660.000 Din za zgrade narodnih škola banovine Hrvatske, a osim toga pojedina sela specijalno u bogatim krajevima grade škole iz vlastitih sredstava ili izvjesnim prinosom od svoje strane, tako da ukupni troškovi za gradnju, opravke i dovršenja zgrada narodnih škola iznose oko 25,000.000 Din.

I ako je ta svota razmjerno velika, ipak se kod rasporeda moglo uzeti u obzir malo novogradnja, jer je većim dijelom ta svota raspoređena za dovršenja i popravke školskih zgrada. To je radi toga, što je bivša Savska banovina ograničene, budžetom predviđene svote raspoređivala u male obroke, što je na mnogo mjesta dovelo do toga, da su se i najmanje školske zgrade izvodile kroz niz godina. Tako je banovina Hrvatska zatekla mnogo začetih, a nedovršenih zgrada. Starije su zgrade zatečene u veoma slabom stanju.

Iz spomenutih 25,000.000 Din dolazi u posao preko 400 objekata u cijeloj Banovini što

Digitized by Google

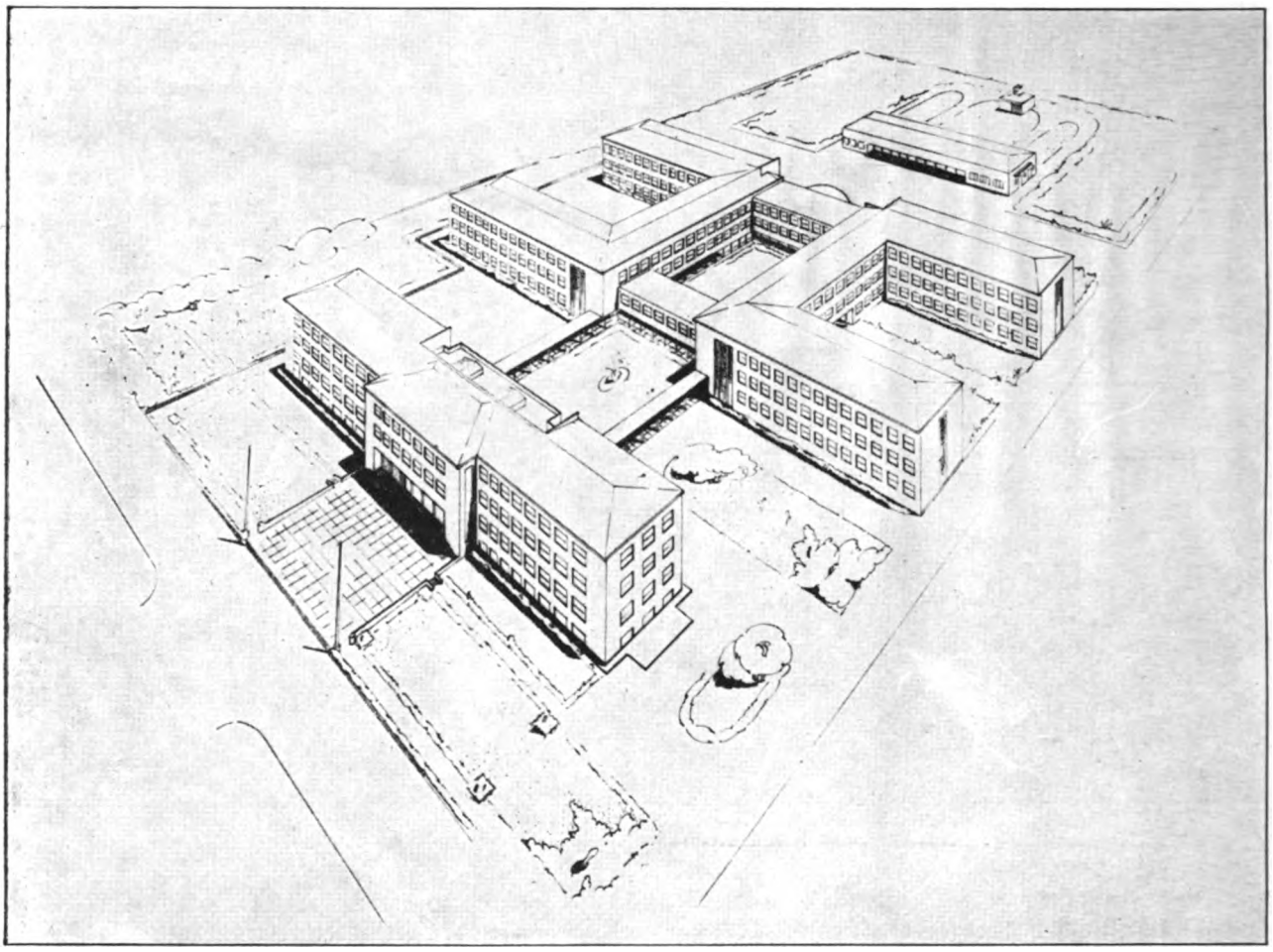

Novogradnja veterinarskog fakulteta u Zagrebu

novogradnja što dovršenja i popravaka školskih zgrada, a pomoći se pojedinim školskim odborima kreću u svotama od 5.000 do 300.000 Din (Vidi kartu).

Za novogradnje su izabrani kod odsjeka tipovi, koji se primjenjuju za pojedine krajeve i u jednostavnijim slučajevima, dok se za pojedine slučajeve izrađuju zasebni elaborati. (Vidi kartu).

Od većih zgrada narodnih škola naročitu pažnju zaslužuju one, za koje su većim dijelom sredstva osigurale same zainteresirane općine. Tako se u selu Viškovcima kod Đakova gradi nova četverorazredna škola sa savremenim uređajem i školskom poliklinikom. Zgrada će stajati 1.200.000 Din. Jednako je hvale vrijedna akcija vrlo naprednog sela Hlebina kod Koprivnice, koje će uskoro pristupiti također gradnji četverorazredne narodne kole u Hlebinama sa svotom od 900.000 Din, a tehnički elaborat se upravo dovršava kod Arhitektonskog odsjeka. Kod odsjeka se izrađuje elaborat za gradnju četverorazredne škole u Vrbovskom, koja će se još ove sezone staviti pod krov. Općina Otočac sa svojim prinosom od 500.000 Din i banovinskom pomoću od 350.000 Din gradi četverorazrednu školu u Otočcu. S obzirom na stvarne potrebe — ove se četverorazredne, a tako i trorazredne narodne škole grade u razmjerno manjem broju, a najveći broj zauzimaju jednorazredne, zatim dvorazredne škole.

Uz te se škole redovito izgrađuju i stanovi za učitelje.

III. Gradnja zgrada za seljačko gospodarstvo.

Kao što gradnjama zgrada za narodne škole tako se i gradnjama zgrada za seljačko gospodarstvo, naročito za gospodarske ustanove Banovine, posvećuje naročita pažnja.

Digitized by Google

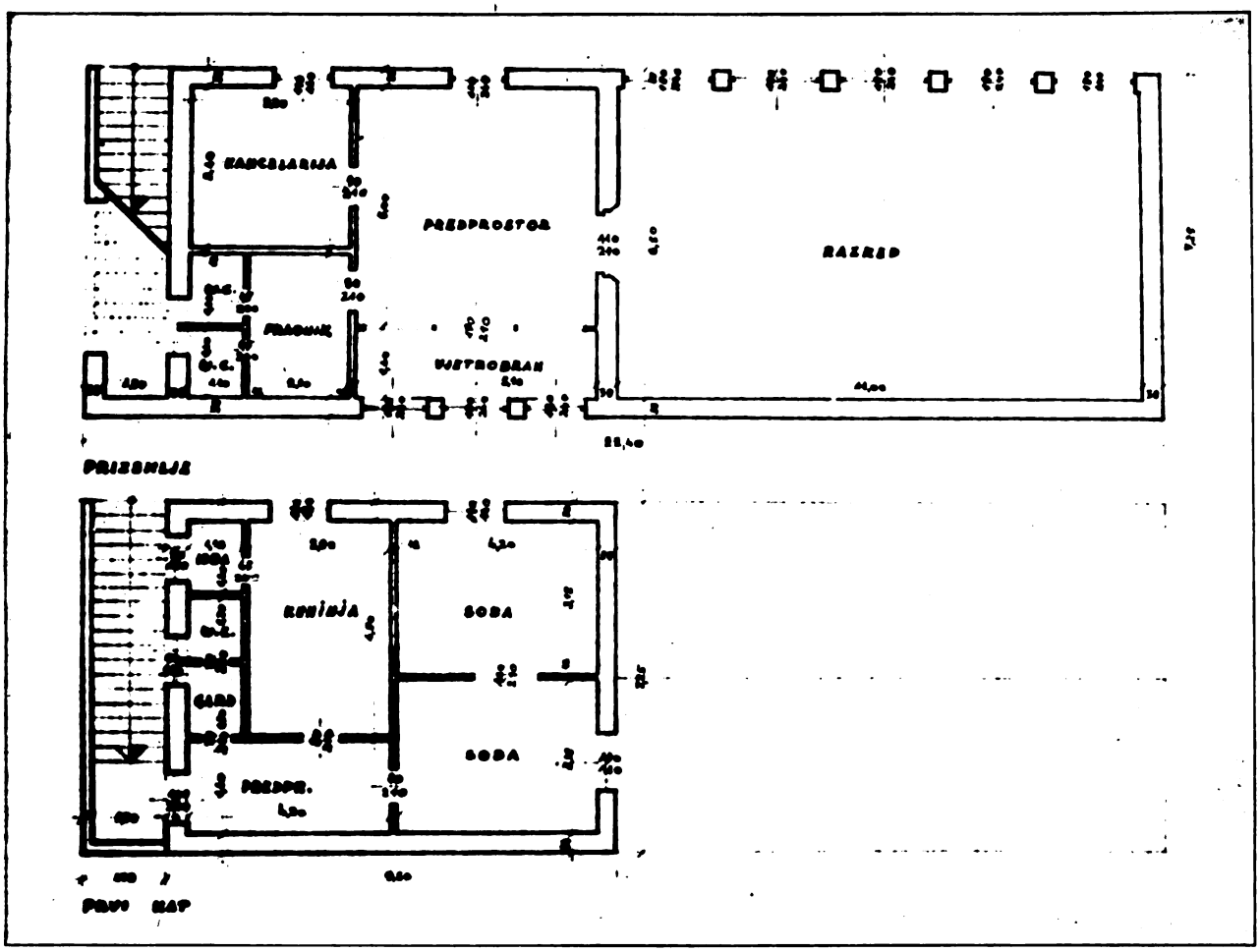

Tip jednorazredne pučke škole za Dalmaciju

Tako se odmah pristupilo započetoj gradnji Gospodarske škole u Derventi. Dovršenje zgrade izvršeno je svotom od Din 520.000. Zgrada je jednokatna s učionicama i inventarom za 60 pitomaca — seljaka, sa prostorijama za mljekarstvo i stanom za upravitelja.

Iz banovinskog se proračuna gradi zadružna uljara u Aleksandrovu na otoku Krku. Ova će zgrada služiti za preradu maslina i produkciju ulja na zadružnoj bazi, što će biti od velike gospodarske koristi za tamošnji siromašni svijet. Dok je prije Savska banovina za tu svrhu odobrila svotu od 50.000 Din, banovina je Hrvatska u ovogodišnjem proračunu predvidjela na nastavak radova svotu od 500.000 Din, koja će u cijelosti biti iskorišćena u ovogodišnjoj građevnoj sezoni. Cijela zgrada s uređajem mlinova, preša i centrifuga stajat će 800.000 Din.

Banovina Hrvatska otkupila je stari Frankopanski grad u Novigradu na Dobri, te ga uredila za konjogojstveni zavod, naročito za konje lipicanske pasmine. Adaptacijom se starog grada i njegovih gospodarskih zgrada dobiva pravilan smještaj za oko 160 grla konja te sve potrebne gospodarske i uredske prostorije. Utrošeno je 225.000 Din.

Kod Seljačko-gospodarske škole u Petrinji gradi se staja za 14 krava i 6 konja, te stambena zgrada sve sa troškom od 560.000 Din. Projektirano je, da se izgrade dalje gospodarske i stambene zgrade sa svotom od 1,000.000 Din.

Za nastavak radova na tvornici ribljih prerađevina u Crikvenici angažirana je svota od 500.000 dinara. Radovi su u tečaju i ove će godine biti uređene prostorije za soljenje ribe. Za potpuno dovršenje zgrade treba osigurati daljih 500.000 Din.

Digitized by Google

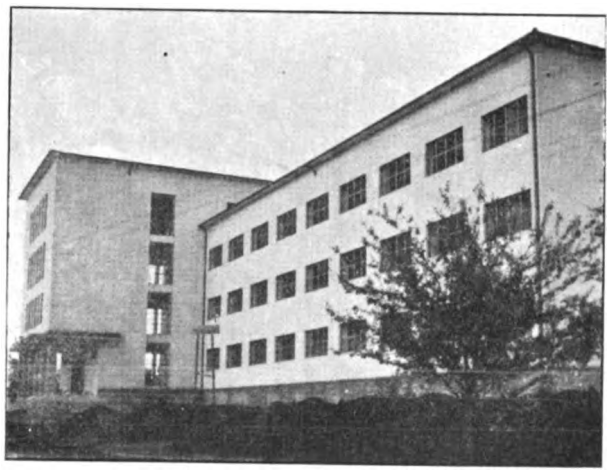

Realna gimnazija u Gospiću

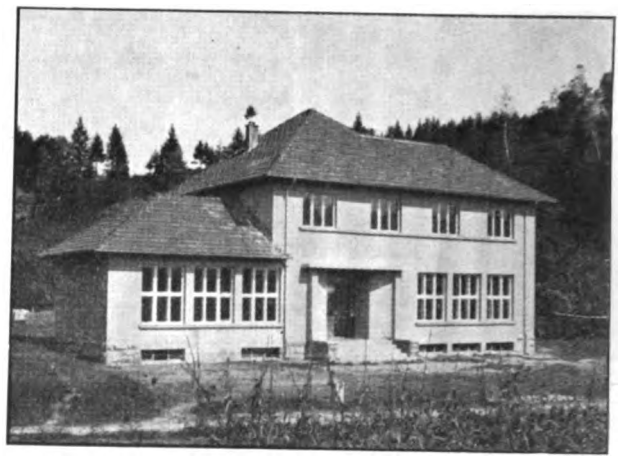

Dvorazredna pučka škola, Smrečje

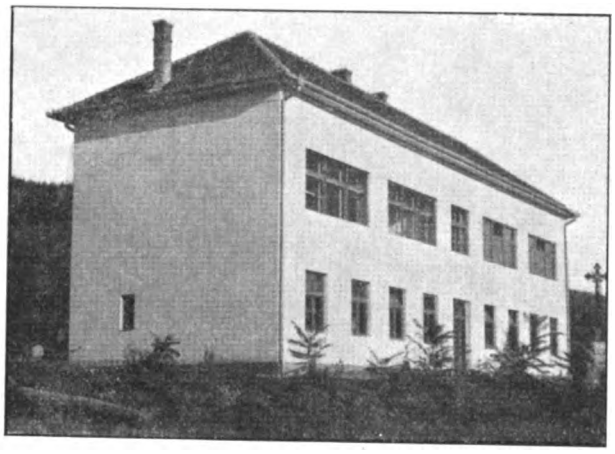

Pučka škola selo Moravče—Belovar

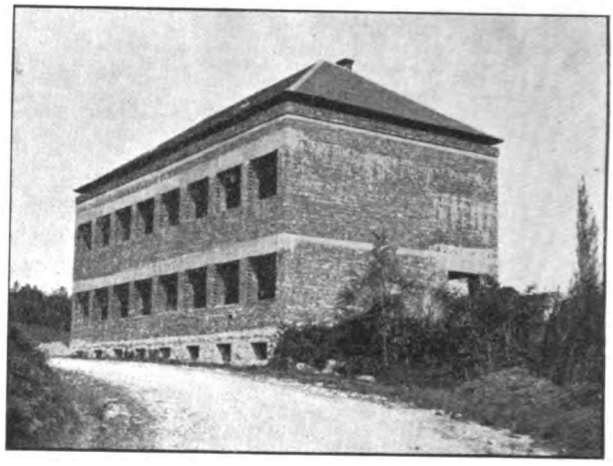

Četverorazredna pučka škola u dovršetku Ozalj

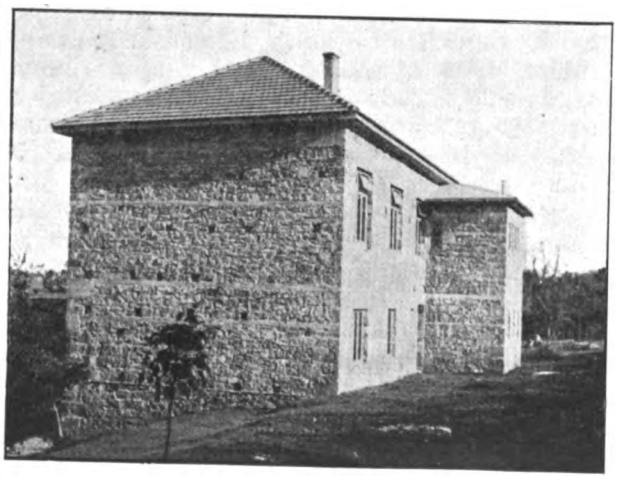

Dvorazredna pučka škola u Plemenitašu

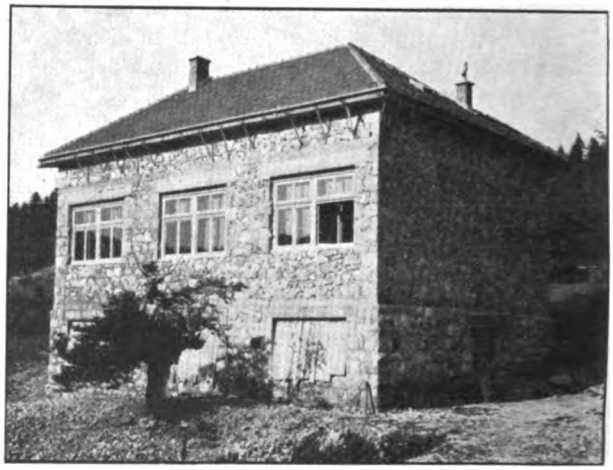

Jednorazredna pučka škola sa učiteljskim stanom Brestova Draga

Digitized by Google

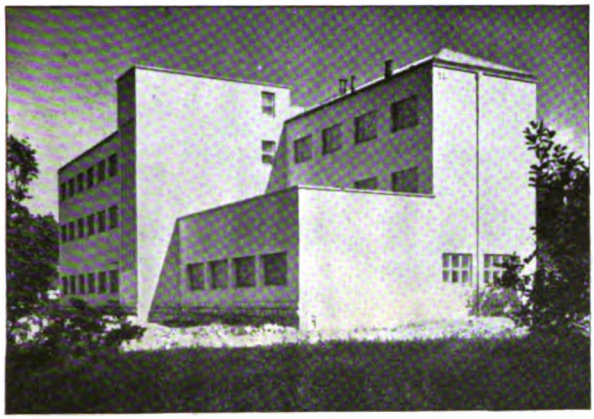

Domaćinska škola u Novom

Banovinska bolnica u Glini

Kod seljačke gospodarske škole u Križevcima gradi se velika staja za smještaj 60 krava, 30 telića, 50 junaca, 30 konja, 20 ždrebaca, 4 bika, t. j. za 200 grla, sa veterinarskom ambulantom, nastambama za priručnu poslugu i sjenikom. Zgrada je duga preko 100 m. Za prve radove je osigurano Din 800.000 iz četirimiljardskog zajma, a cijela će zgrada stajati oko 3,000.000 Din.

Započeti su radovi na gospodarskoj pokusnoj i kontrolnoj stanici u Botincu kod Zagreba. Predviđena je izgradnja gospodarskog kompleksa sa gospodarskim zgradama i upravom za dobro od 30 jutara zemlje.

Ove se godine gradi staja za 15 krava i 6 konja sa hranilnicom i sjenikom, zatim stambena zgrada sa četiri jednosobna stana za uposlene, te hambar i gnojište. Ovogodišnji radovi iznose 520.000 Din (iz banovinskog proračuna). U projektu su dalje izgradnje silosa, škednja, kolnica, kukuružnjaka, stanova činovnika i upravnih zgrada sa svotom od 2,500.000 Din.

Izgrađuju se elaborati i vrši se stručni nadzor na gradnjama zadružnih i vinarskih podruma. Tako se dovršava zgrada zadružno vinarskog podruma u Vukosavljevici, općine Špišić Bukovica, sa troškom od 850.000 Din. Gradi se podrum u Prepuštovcu (općina Kašina) sa svotom od

Potkivačka škola u Zagrebu

Nadogradnja realne gimnazije u Slavonskoj Požegi

Digitized by Google

Osnovna škola u Pavučnjaku kotar Samobor. Ovakvu je školu zatekla Banska Vlast

1,300.000 Din, te zadružni podrum u Kalniku kod Križevaca sa svotom od Din 700.000.

Nadalje se vrše poslovi na gradnjama zgrada za spremišta i preradu povrća u Križevcima za svotu od 150.000 Din, i u Slav. Požegi za 350.000 Din. U projektu su gradnje za spremište i preradu voća u Petrinji, Derventi i Sv. Križu Začretju, s ukupnom svotom od 1,300.000 Din.

U Gospiću se grade 2 stambene zgrade i to kod ovčarske stanice sa svotom od 320.000 Din iz četirimiljarskog zajma, te kod seljačke gospodarske škole, sa svotom od 320.000 Din iz banovinskog proračuna.

Banska Vlast stara se za gradnju žitnih magazina. Privilegovano A. D. za silose u svojem je programu rasporedilo izgradnju takvih magazina kapaciteta 25—50—100 vagona u 24 mjesta banovine Hrvatske (Benkovac, Biograd na moru, Čabar, Čapljina, Donji Lapac, Drniš, Gor. Vakuf, Gračac, Gromilja, Imotski, Knin, Konjic, Korenica, Kupres, Livno, Ljubuški, Obrovac, Otočac, Prozor, Sinj, Tomislav grad, Travnik, Udbina, Vrhovine, Zabok). Izgradnja tih žitnih magazina stajat će svotu 2,000.000 Din.

IV. Gradnja zdravstvenih zgrada (bolnicâ).

Bivša Savska banovina izvela je iz zasebnih banovinskih zajmova nekoliko većih bolničkih zgrada, od kojih su ostale nedovršene: kirurški paviljoni u Glini i Sisku, zarazno odjeljenje u Slav. Brodu, centralna kuhinja kod zakladne bolnice u Sisku. Za dovršenje tih zgrada i za ostale potrebe na bolničkim zgradama sklopila je banovina Hrvatska novi zajam od 18,000.000 Din, pa su ti radovi započeti. Predviđeno je, da se iz toga zajma na teritoriju Banovine izvedu ove radnje:

Digitized by Google

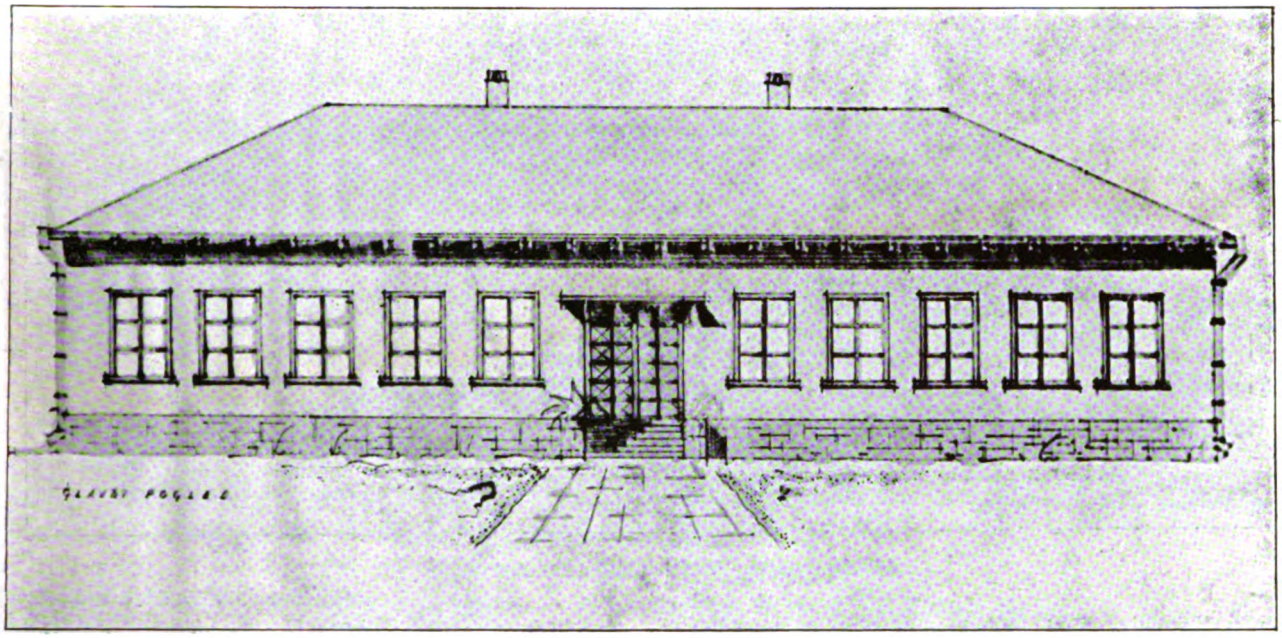

Tip dvorazredne pučke škole za Slavoniju

a) dovršenje i unutrašnje uređenje banovinske bolnice u Glini, sa dobavom namještaja, aparata, instrumenata i inventara, te popravak stare bolničke zgrade . . . . . Din 1,175.000.—

b) Dovršenje, unutarnje uređenje, dobava namještaja inventara za zarazno odjeljenje u Slav. Brodu, zatim nadogradnja dvorišnoga dijela stare bolničke zgrade . . . . Din 2,395.000.—

c) Adaptacija prizemlja glavne bolničke zgrade za ginekološko odjeljenje, preuređenje hladioničkoga uređaja i izvedba dizalice za šljaku kod bolnice u Sušaku . . . . . Din 690.870.—

d) Dovršenje i unutrašnje uređenje centralne kuhinje kod bolnice u Osijeku, sa dobavom strojeva, namještaja i posuđa, zatim uređenje ograde portirske kućice, ceste i staza kod paviljona za zarazne bolesti . . . . . Din 2,325.000.—

e) Adapcija stare bolničke zgrade u Sisku, te uređenje kuhinje i praone za rublje . . . . . Din 920.000.—

f) Uređenje kanalizacije bolnice u Vinkovcima . . . . . Din 200.000.—

g) Adaptacija bolnice u Virovitici i dobava kreveta . . . . . Din 140.000.—

h) Dovršenje novoga paviljona i dobava inventara u Moslavini Popovači Din 430.000.—

i) Gospodarska zgrada i cisterna kod bolnice u Senju Din 250.000.—

j) Gospodarska zgrada i bunar kod bolnice u Gračacu . . . . . Din 247.000.—

k) Dovršenje i unutrašnje uređenje kirurškog paviljona bolnice u Šibeniku Din 2,500.000.—

l) Uređenje kanalizacije i adaptacija kuhinje kod bolnice u Mostaru Din 300.000.—

Svega Din 11,582.870.—

Preostatak istog zajma raspoređivat će se prema stvarnim potrebama.

V. Veće novogradnje.

Osnivanjem banovine Hrvatske počele su u hrvatskim krajevima da niču novogradnje javnih zgrada, a to naročito udara u oči zbog toga, što kroz decenije u tim krajevima nijesu građene nove znatnije zgrade.

Odmah po osnutku Banovine uvidjela se prijeka potreba da se gradi nova poštanska zgra-

Digitized by Google

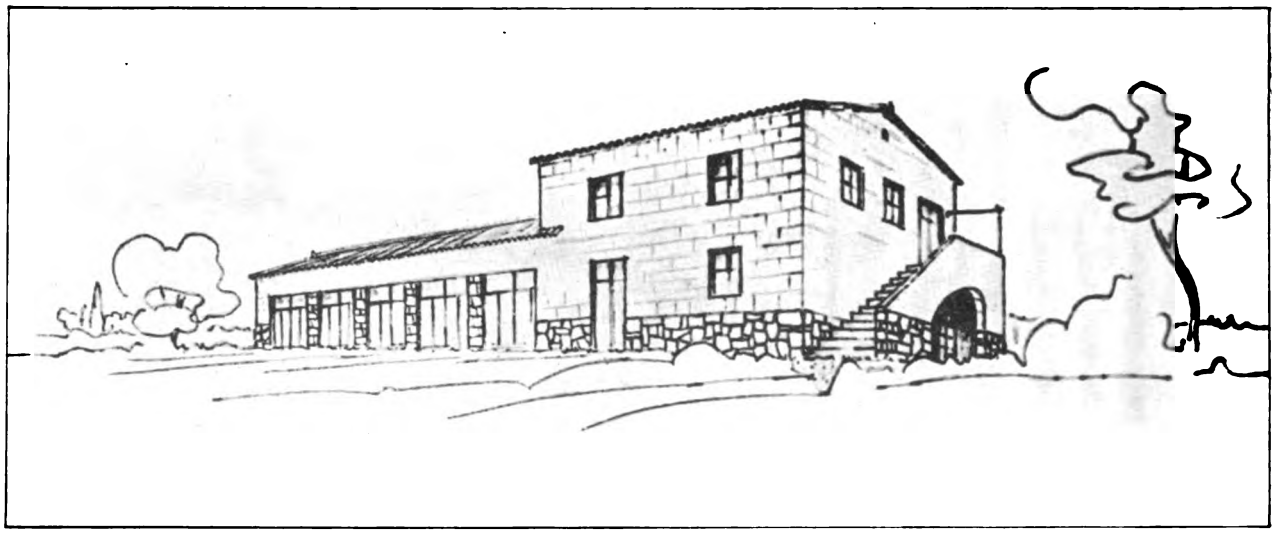

Jednorazredna pučka škola za Dalmaciju

da u Zagrebu. Pri Banskoj Vlasti je izrađen tehnički elaborat, obavljena je licitacija, i dan u posao glavni dio radova za poštu kod kolodvora u Zagrebu. Za tu gradnju odobrilo je Ministarstvo 26,000.000 Din, pa će nova poštanska zgrada moći iduće godine biti potpuno dovršena i predana svrsi. Zgrada je projektirana kao četverokatnica, a po svojem rasporedu i unutrašnjem uređenju zadovoljit će svim suvremenim potrebama. Po svojem smještaju i vanjskom izgledu pridonijet će ljepoti grada, te davati markantnu sliku putnicima, koji stižu vlakom u Zagreb.

Dalje se pri Banskoj Vlasti izrađuje elaborat za novogradnju poštanske zgrade u Sl. Brodu, pa će se radovi započeti još ove sezone. Zgrada će se izvesti na trgu Kralja Petra, kao dvokatnica, sa troškom od 3,400.000 Din.

Nova poštanska zgrada izgradit će se na Sušaku. Projekt se izrađuje, te će se sa gradnjom započeti još ove godine. Troškovi su predviđeni na 5,000.000 Din.

Isto se tako izrađuje projekat za novu poštansku zgradu u Karlovcu. Predviđen je trošak sa 2,000.000 Din. I ta će se gradnja započeti još ove godine.

Novim se kreditima, koje raspoređuje Ministarstvo pošta predviđa gradnja oko 6 do7 novih poštanskih zgrada u Banovini, koje će se izvesti slijedeće godine.

U Zagrebu se dovršava novogradnja stambene zgrade činovnika Poštanske štedionice. Ta se novogradnja izvodi pod vodstvom arhitektonskog odsjeka iz sredstava Štedionice, a troškovi za gradnju iznose 6,500.000 Din.

Od ostalih novogradnja zauzimaju znatno mjesto sveučilišne zgrade u Zagrebu, koje se grade iz specijalnih zajmova odobrenih sveučilištu. Ovdje dolazi na prvo mjesto novogradnja prve zgrade tehničkog fakulteta. Zgrada se dovršava i za školsku godinu 1940/41. privodi se svrsi. Troškovi gradnje iznose 20,000.000 Din, od koje je svote banovinskim proračunom osigurano 4,000.000 Din

Novogradnja zgrade veterinarskog fakulteta u Zagrebu u punom je toku. Do sada je izveden glavni dio zgrade sa svotom od 10,000.000 Din. a u poslu su dalja krila zgrade sa svotom od 5,500.000 Din. Za poljoprivredni-šumarski fakultet u Zagrebu započeta je ove godine gradnja novog (III. paviljona), a dovršava se II. paviljon. Novogradnja se trećeg paviljona vrši zasada od svote od 3,000.000 Din, a cjelokupni troškovi iznosit će 6,000.000 Din. Dovršenje se II. paviljona vrši svotom od 1,500.000 Din, a ukupni troškovi te zgrade iznose 5,000.000 Din. Za medicinski fakultet izrađen je tehnički elaborat novogradnje neurološke i psihološke klinike na Šalati, za koju je odobrena svota od 7,000.000 Din. Radovi će se još ove godine staviti u tečaj. Za isti fakultet odobrena je svota od 2,500.000 Din za novogradnju zgrade za upravu i ekonomiju kliničkih bolnica, koja će se graditi u sklopu ostalih kliničkih zgrada na Šalati. Elaborat se za tu zgradu izrađuje, a odmah će se po njegovu dovršenju pristupiti gradnji

Za gradnju palače pravde odobren je prvi obrok od 1,000.000 Din, no za tu zgradu, kao i za one tri, koje su prije nje navedene, treba prvenstveno osigurati gradilište, koje do danas nije osigurano i radi toga nijesu izrađeni projekti za same zgrade. Čim zemljišta, odnosno gradilišta, budu osigurana, pristupit će

Digitized by Google

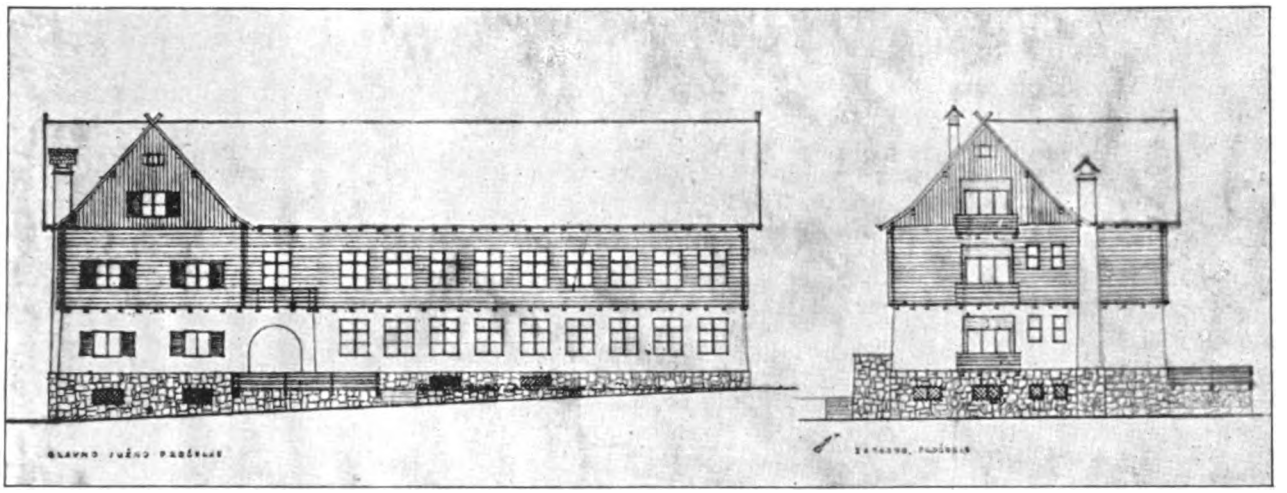

Škola u Vrbovskom

se daljim tehničkim radovima, a projekti će se pribaviti putem javnih arhitektonskih natječaja.

U Zagrebu se grade novi carinski magazini sa potrebnim zgradama iz zasebnoga t. zv. kaldrminskog fonda općine grada Zagreba sa svotom od 9,500.000 Din. I tu gradnju vodi arhitektonski odsjek Banske Vlasti u suradnji sa gradskim građevinskim odsjekom.

Znatnije su banovinske novogradnje izvan Zagreba naročito srednjoškolske zgrade. Tako se dovršuje novogradnja realne gimnazije u Gospiću, sa troškom od 7,000.000 Din, pokrivenim iz banovinskog zajma i proračuna. Izrađena je monumentalna moderna zgrada sa 20 odjela i sa svim potrebnim nuzprostorijama, koje traži suvremena srednjoškolska nastava.

Upravo se dovršava nadogradnja realne gimnazije u Slav. Požegi. Na postojeću jednokatnu zgradu postavljen je II. kat, te je dobiveno sedam razreda sa kabinetom i nuzprostorijama, a ostali je dio zgrade popravljen, sve sa troškom od 1,000.000 Din. Izvršuje se i dobava pokućstva sa svotom od 200.000 Din.

U projektu je novogradnja realnih gimnazija u Novoj Gradiški, Senju, Osijeku i Slav. Brodu. U Novoj Gradiški je općina osigurala prazno gradilište u parku i 2,000.000 Din u novcu. Banovina će osigurati još preostalu svotu od 7,500.000 Din, budući da će gradnja stajati 10,000.000 Din (25 razreda). Jednake zgrade predviđaju se u Osijeku, Slav. Brobu i Senju.

Izgrađen je projekat za novogradnju trgovačke akademije u Karlovcu sa svotom od Din 8,000.000 Din. Uz osmerorazrednu trgovačku akademiju predviđena je četverorazredna ženska stručna škola sa atelierom, te četverorazredna stručna produžna (šegrtska) škola. Za prvi dio radova osigurana je svota od 4,200.000 Din, te će se gradnje još ove godine započeti.

Od stručnih škola dovršava Banovina novogradnju potkivačke škole u Zagrebu i novogradnju domaćinske škole u Novom. Potkivačka škola u Zagrebu (Savska cesta) izgradena je iz banovinske veterinarske zadruge i banovinskog proračuna za ukupnu svotu od Din 2,500.000, a sada izrađuje potkivanicu u dvorištu, za iznos od 350.000 Din. Sama je škola trokatnica s inventarom za 30 kovačkih pitomaca, učionicama, blagovaonicom i spavaonicom, pisarnicama, kovačkim muzejom i stanom za ravnatelja. Zgradu za Domaćinsku školu u Novom počela je prije više godina izvoditi bavša Savska banovina, sa svotom od Din 1,950.000. Ta je zgrada dovršena prošle godine. Zgrada je dvokatnica s inventarom za 40 pitomaca, s učionicama, blagovaonicama, velikom kuhinjom i svim potrebnim nuzprostorijama.

Prema izloženome Banska Vlast rukuje sa novogradnjama u ukupnoj svoti od cca 120,000.000 Din, koje su u glavnom u toku, te radi na projektima za predviđene novogradnje i dovršava započete gradnje u svoti od cca 50,000.000 Din. Iz tih se podataka vidi golem napredak i uspjeh banovine Hrvatske i na tom području od njezina osnivanja do danas.

VI. Regulacija mjesta.

Iako je građevinski zakon predvidio, da svi gradovi i trgovišta (varošice) u određenom roku donesu regulatorne osnove, kako bi se gradovi i mjesta pravilno i planski izgrađivali,

Digitized by Google

ipak u Savskoj banovini nijedan grad ni trgovište, sve do osnutka banovine Hrvatske, nije imao odobrenu regulatornu osnovu. Takvu su osnovu pripravili jedino gradovi Zagreb i Sušak, te su se odmah poslije osnutka banovine Hrvatske obje regulatorne osnove, temeljito raspravile, poslije čega su odobrene. Da se ispuni praznina u regulatornim osnovama drugih gradova i predusretnu tehničke i novčane teškoće za siromašnije gradove i mjesta kod sastava regulatornih osnova, izraduje se p r a v i l n i k z a u r e đ e n j e g r a d o v a, koji će normirati postupke i način građenja onih gradova, koji ne mogu, da izrade detaljnu regulatornu osnovu.

S obzirom na važnost regulacije gradova i mjesta, osnovan je kod arhitektonskog odsjeka Banske Vlasti p o d o d s j e k z a r e g u l a c i j e, koji prikuplja potrebne podatke i pribavlja materijal za izvršenje potrebnih radova.

Osnivanjem Banovine skrenuta je naročita pažnja na z a š t i t u i u r e đ e n j e P l i t v i č k i h J e z e r a, kao jedinstvenoga prirodnog parka u Evropi. Među ostalim je uočena prijeka potreba, da se izradi regulatorna osnova za Plitvička Jezera. Kao prethodni najpotrebniji rad poduzeto je g e o d e t s k o s n i m a n j e j e z e r a i o k o l i c e. Taj je rad stavljen u tečaj za svotu od 250.000 Din, stim da se izvrši prije zime, kako bi se na podlozi dobivenoj tim snimanjem i izmjerama terena izvršio dalji posao oko izgrade regulatorne osnove.

U poslu su snimanja i izrade regulatornih osnova za Crikvenicu, Malinsku i veći niz mjesta u Dalmatinskom i Hrvatskom primorju koja u glavnom vrše ta mjesta sama u svom djelokrugu. Osobitu pažnju posvetila je Banska Vlast seljačkom sitnom graditeljstvu, pa je osnovan i zasebni pododsjek za to graditeljstvo.

Da se bolje uoči gore opisani opsežni rad od osnivanja Banovine, uputno je iz gornjega letimičnog prikaza rekapitulirati svote, odnosno troškove pojedinih grupa stručnih poslova izostavivši radove koji su još u projektu, a uzevši u obzir samo tekuće i novčano posve osigurane radove.

Takva rekapitulacija je ova:

I. Redovno uzdržavanje i popravci zgrada .	Din	12,000.000.—
II. Gradnja zgrada narodnih škola	„	25,000.000.—
III. Gradnja zgrada za seljačko gospodarstvo .	„	7,000.000.—
IV. Gradnja zdravstvenih zgrada (bolnica) . .	„	12,000.000.—
V. Veće novogradnje	„	120,000.000.—
VI. Regulacije mjesta	„	250.000.—
Ukupno	Din	176,250.000.—

Kada se uzme u obzir, da su javne zgrade u historiji čovječanstva bile uvijek izrazito mjerilo za prosuđivanje kulturnog stepena dotičnog naroda i trajni spomenici njegove slave, to i naprijed navedeni milijoni, koje je banovina Hrvatska ugradila u javne zgrade — odmah u početku svoga rada i to kroz razmjerno kratko vrijeme — jamče za siguran napredak i ljepšu budućnost hrvatskog naroda.

IV. ELEKTROSTROJARSTVO

U prvoj godišnjici postojanja banovine Hrvatske išlo se za tim da se svi radovi kako električni tako i strojarski, izvode tako da budu na visini današnjeg stanja tehničkog napretka.

Izmedu mnogo radova i instalacija, koje su tokom prve godišnjice banovine Hrvatske izvedene, zasebno treba istaknuti slijedeće znatnije radove:

Instalacije elektrike i centralnog loženja, te montaža automatske telefonske centrale i dizalice na novogradnji Tehničkog fakulteta u Zagrebu izvode se najmodernije i u svakom pogledu prema današnjem stanju tehničke znanosti. Predmetne instalacije stajat će oko 2,560.000 Din.

Također i instalacije elektrike, centralnog loženja, plina i tople vode u II. i III. paviljonu Poljoprivredno šumarskog fakulteta u Zagrebu izvedene su i izvode se na najsuvremeniji način, a stajat će oko 2,375.000 Din.

Slične su instalacije elektrike i centralnog loženja izvedene i na novogradnji Veterinarskog fakulteta u Zagrebu za ukupnu svotu od oko 1,936.000 Din.

U novogradnji carinarnice u Zagrebu izvedene su instalacije za svotu od oko 510.000 Din.

U novogradnji stanova činovnika Poštanske Štedionice u Zagrebu izvedena je električna instalacija za svotu od oko 285.000 Din.

U novogradnji Potkivačke škole u Zagrebu izvedena je instalacija elektrike, centralnog loženja i pripreme tople vode za tuševe za svotu od 400.000 Din.

Za banovinsku bolnicu u Osijeku izraden je projekat i radovi su u toku za jednu od najmodernijih kuhinja u Evropi za 1.000 osoba, te će elektrostrojarski radovi stajati oko 2,360.000 Din.

Digitized by Google

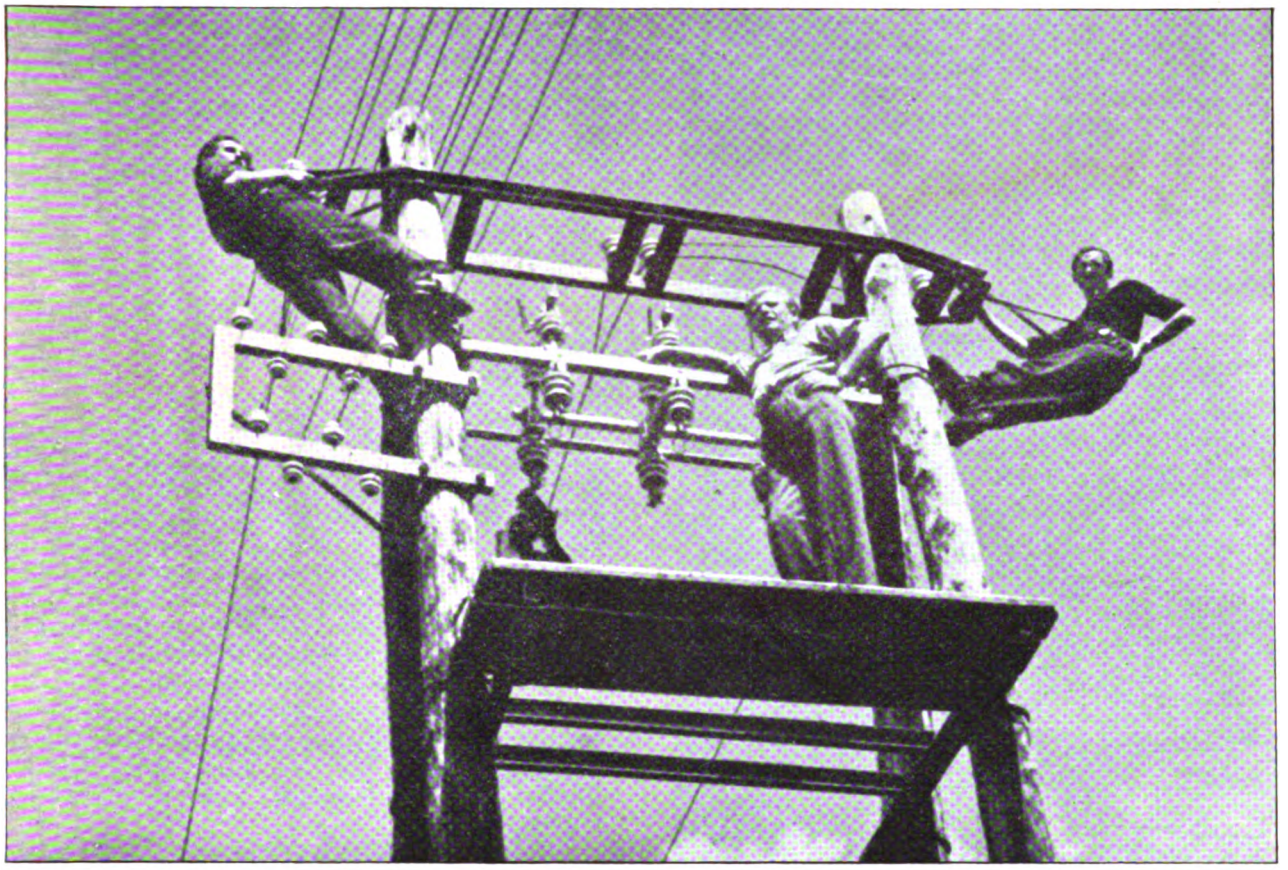

Montaža transformatorske stanice na stupu 6000/380/220 V. u Popovači

U banovinskoj se bolnici u Sl. Brodu završavaju elektrostrojarski uređaji za svotu od 280.000 Din.

Za banovinsku je bolnicu u Glini dobavljen najmoderniji Röntgen aparat, te uređaj za sterilizacije, Patophos lampe i ostalo za ukupnu svotu od 432.000 Din.

Za banovinsku bolnicu u Novoj Gradiški je naručen uređaj praonice za ukupnu svotu od 127.000 Din.

U realnoj gimnaziji u Gospiću izvode se također moderne instalacije elektrike i centralnog loženja, te se priprema topla voda za tuševe za svotu od 1,264.000 Din.

Za pumpnu se stanicu Dubočac na Jelas Polju dobavlja drugi agregat za svotu od 1,583.000 Din.

Za Karađorđevo se pristanište u Sušaku dobavljaju dvije moderne električne portalne dizalice svak u nosivosti 2.000 kg za svotu od 1,940.000 Din, koje se izvode pod nadzorom Odjela za tehničke radove.

Za ribarske se zadruge popravljaju ribarski brodovi i grade novi sve u iznosu od 320.000 Din.

Novokupljeni su jedan parni valjak, jedan motorni valjak, jedna rijača i jedna presjeka za ukupnu svotu od 520.000 Din.

Osim naprijed navedenih radova vodila se briga oko uzdržavanja i popravljanja cestovnih valjaka, drobilica, automobila, izvedenih centralnih grijanja i ostalih uređaja, pregledalo brojne planove i davalo odobrenja za izvođenje elektrostrojarskih uređaja električnih centrala i dalekovodova.

Pristupilo se izradi nacrta za centralno loženje, klimatizaciju, električnu instalaciju jake i slabe struje, dizalice, cijevnu poštu, za uređaje za mehaničko otpremanje paketa i t. d., za novogradnju palače pošte II. u Zagrebu, koji će uređaji biti izvedeni na najsuvremeniji način i stajat će oko 7 do 8,000.000 Din.

Pored gore navedenih radova vršio se nadzor i uzdržavanje pogona banovinskih lađa i to: Remorkera »Zagreb«, jednog glibodera i 6 šlepova, koji služe za vađenje i dopremanje šljunka za uzdržavanje, popravak i gradnju banovinskih cesta, pa je tokom godine dana izvađeno preko 27.000 m³ šljunka, koji je upotreb-

Digitized by Google

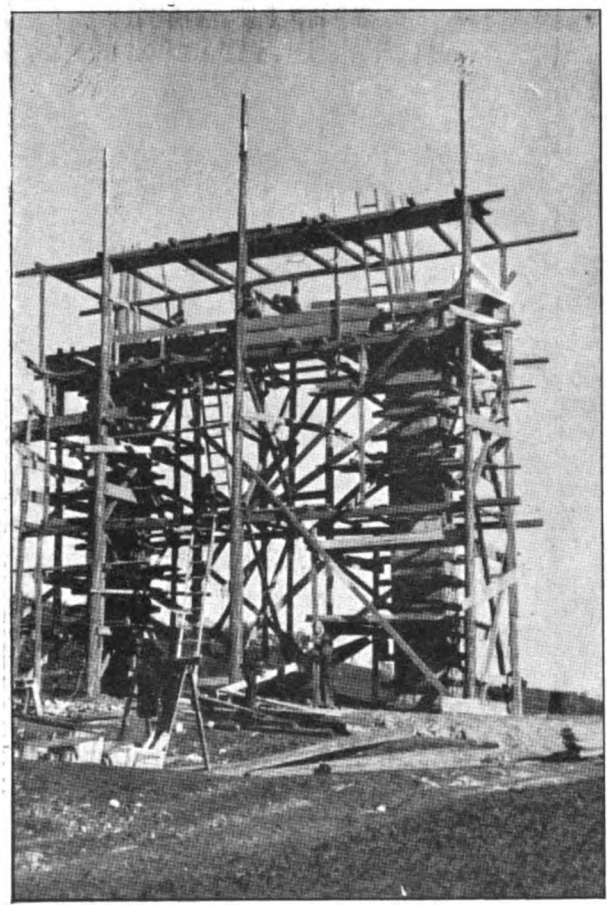

Gradnja stupa za električni vod 100.000 V. na liniji Karlovac—Fužine

ljen na cestama. Vrše se povećanom brižljivošću pregledi parnih kotlova i posuda pod tlakom.

Električno poduzeće banovine Hrvatske (BEP).

U svrhu opće elektrifikacije Hrvatske, koja ima stvoriti temelje za opći narodni gospodarski život, izradilo je Električno poduzeće banovine Hrvatske od postanka banovine Hrvatske cijeli niz električnih naprava za opskrbu električnom energijom.

U prvom se redu pristupilo izgradnji hidrocentrale kod Sušaka, koji ima iskorišćavati oborine Fužinskog masiva uz vodeni pad od 640 m. Naručene su dvije vodene turbine učinka 36.000 KS, svaka, te električni generatori od 32.500 kVA, kao i potrebni uređaji i transformatori za transformaciju energije na 100.000 Volta.

Pristupilo se gradnji dalekovoda 100.000 Volta, te se već u nekim odsjecima pristupa montaži žica.

Izgrađena je pomoćna elektrana kod Drivenika na upojni plin, koja daje potrebnu energiju bušenje tunela, te za ostale radove, potrebne za hidrocentralu u Sušiku. Ta elektrana imade učin od 150 KS.

Nabavljeni su strojevi na upojni plin i to dva motora po 200 KS, te se pristupilo izgradnji pomoćne centrale u Fužinama, koja će davati potrebnu energiju za različna bušenja i gradnju brane u Fužinama.

Radovi su za izgradnju same brane u Fužinama već raspisani.

Zemni i ostali građevni radovi kao bušenje tunela i slično početi su na više mjesta.

Da se mogu radovi oko izgradnje vodova visokog napona, a najviše onog od 100 KV, pravilno odvijati, izgrađene su vlastite impregnacije stupova. Izgrađene impregnacije u Fužinama, Lokvama i Ravnoj Gori predstavljaju tri kompletna i samostalna uređaja s ukupno 880 priključaka, koja mogu dnevno dati do 100 kom gotovih stupova. Radi velike potrebe stupova pristupilo se izgradnji četvrte impregnacijske stanice u Novom Vinodolu.

Po pokrajini je dogotovljeno od postanka banovine Hrvatske oko 110 kilometara vodova visokog napona, tako da je do sada BEP izgradio oko 150 kilometara gotovih vodova visokog napona.

Ove će godine moći BEP da razvije još intenzivniji rad, jer uživa potporu Banske Vlasti. Priključeno je u samoj Moslavini oko 36 sela na naprave BEP-a, i to u općinama V. Križ, Ludina, Popovača i Čazma. U drugim krajevima je priključeno oko 14 sela, dok se dovršavaju znatni elektrifikacijski radovi u Gorskom Kotaru, Zagorju, Međumurju, okolici Duge Rese i Slavoniji. Dovršeni su svi pripremni radovi za izgradnju vodova i transformatorskih stanica visokog napona 30 KV. uz-

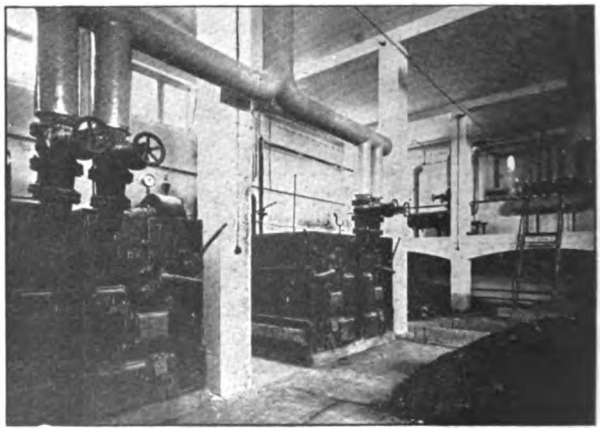

Tehnički fakultet u Zagrebu: Centralno grijanje, kotlovnica

Digitized by Google

duž Podravine i Posavine. Pristupilo se elektrifikaciji otoka Brača, Hvara i Visa, a dovršavaju se pripremni radovi za priključenje Sinja i Makarske, te otoka Korčule.

Slijedeća godina 1941. će dati još znatnije rezultate, jer će se mnogi sada započeti radovi dovršiti i tada će na svim stranama naše domovine postojati naprave BEP-a, koje će već znatnom broju sela dobavljati električnu energiju.

Opća elektrifikacija zemlje oslobodit će mnoge općine iz financijalnih nevolja, u koje su bile upale, kada su provodile elektrifikaciju svaka za sebe, bez jednoga općeg plana. Sve se izgrađuje, da se stvori temelj općem napretku, a ujedno da se dade mogućnost i Banskoj Vlasti, da se može služiti jeftinom električnom energijom i jeftinim električnim investicijama za tehničke radove u interesu općeg dobra kao za melioracije, navodnjavanje i odvodnjavanje i t. d.

TEHNIČKI RADOVI
na teritoriju Ispostave Banske Vlasti

A) Melioracije i Asanacije

U svrhu provođenja melioracija i asanacija odobreni su slijedeći glavni radovi i krediti:

1) Odvodnjavanje Imotsko-Bekijskog polja

Odobrena je svota od 9,035.000 dinara za nastavak bušenja prorova (tunela), koji je 1650 metara dužine. Tunel je već izbušen u dužini od 300 m i izrađeni su neki radovi na izlazu iz njega. Zbog štrajka i drugih teškoća raskinut je ugovor i provedena je likvidacija sa poduzetnikom.

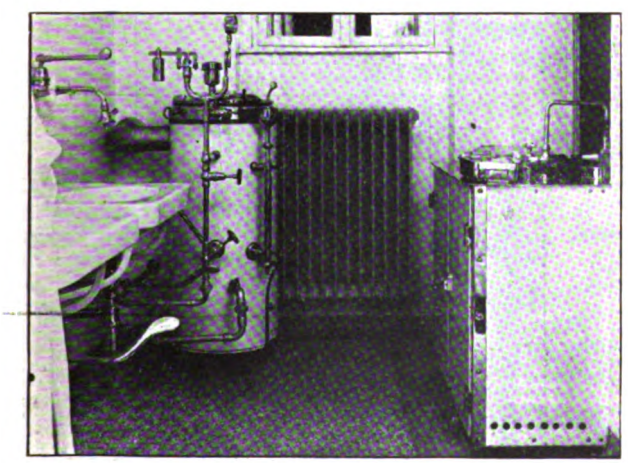

Sterilizacija infekcioznog paviljona u Osijeku, Banovinska Bolnica

Röntgen aparat u banovinskoj bolnici u Glini

2) Odvodnjavanje Mostarskog Blata

Za taj je posao odobrena svota od 5 milijuna 500.000.— Radovi se sastoje od bušenja tunela dužine 1560 m sa predračunskom svotom od 10,500.000 Din i od izrade odvodnog kanala od izlaza iz tunela do potoka Jasenice t. j. s ukupnom predračunskom svotom od 16,000.000.— Din. Sa radovima će se početi, čim se odobri već gotov projekat i preda poduzetniku u izradu.

Površina, koja će se odvodniti, iznosi 2300 ha.

Sada se već izrađuje cesta sa 100.000 Din radi pristupa k izlazu iz tunela.

3) Odvodnjavanje područja Vrgorskog Jezera

Odvodnjavajući glavni tunel u dužini od 2250 m već je prokopan. S ovim je radovima presušena površina od 3200 ha. Međutim te glavne radove treba kompletirati sa radovima manjeg obujma, da se spasi zemlja na Baćinskom Jezeru, u koji utječe tunelom svedena voda Vrgorskog Jezera.

Digitized by Google

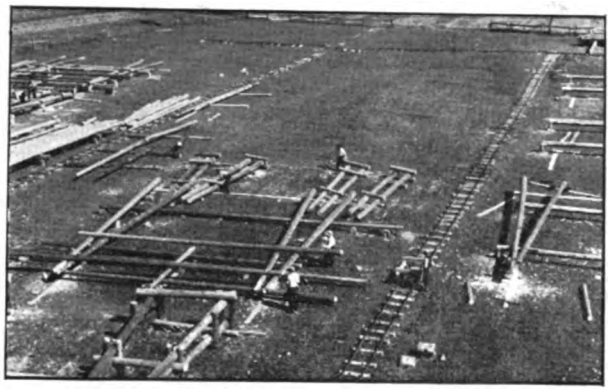

Sastavljanje drvenih stupova za vod 100.000 V. u impregnaciji Lokve

Ti se radovi sastoje u glavnom od proširenja odvodnog tunela zvanog »Sladinac«, sa kojim će se odvesti voda od Baćinskog Jezera u more. Svota, koja će se za to utrošiti, iznosi 500.000 Din. Radovi su u toku.

4) Melioracija Konavoskog polja

Radovi se sastoje od dvije vrsti posla i to od bušenja tunela u dužini od 220 ml od Grude do mora i od izgradnje hidroelektrične centrale na Ljutoj kod Grude zbog upotrebe munjine za ciljeve bušenja tunela. Poslije izrade tunela električna bi se centrala upotrijebila za elektrifikaciju Kovalja i okolice. Troškovi oko ovoga po gotovom predračunu iznosili bi 6,840.000.— Din, koja je svota dijelom osigurana.

Tim bi se radom odvodnila površina od 1020 ha. Radovi se nalaze u početnoj fazi.

5) Projekat za navodnjavanje područja Čekrk kod Mostara odobren je i radovima se je pristupilo u granicama raspoloživih sredstava od 550,000.— Din.

Natapna površina iznosi 230 ha.

6) Odvodnjavanje Sinjskog polja.

Za radove je odobrena svota od 5,850.000 Din. Oni se sastoje od proširenja, produbljenja i ispravljanja korita rijeke Cetine nizvodno od novog mosta u Triblju, a izvode se djelomično sa poduzetnikom i u režiji i to bagerovanjem, za koju svrhu je nabavljen jedan bager za iznos od 800.000 Din, a sa kapacitetom od 70 m^3 na sat.

Radovi su u punom jeku, pa ne bude li izvanrednih zapreka moći će se završiti u roku od tri godine.

Da bi se radovi na prokopanju nesmetano mogli vršiti, porušen je stari željezni most i par stotina metara uzvodno od starog sagrađen je novi armirano-betonski most raspona 106 m.

Kad se dovrši taj posao, pribavit će se 4800 ha stalno obradive zemlje.

7) Odvodnjavanje Livanjskog polja i Buškog Blata.

Kako su ova polja blokirana masivnim planinama radovi se oko presušenja sastoje u proširenju i pročišćavanju ponora kao i pronalaženju novih. Sada se radovi vrše na otvaranju i čišćenju ponora zvanih »Peći« i »Provo« sa do sada predračunskom votom od 400.000.— Din i to u režiji Ispostave. S ostatkom odobrenog kredita će se nastaviti, čim se ukaže potreba.

Kad se postigne dovoljan kapacitet ponora, ostat će meliorirana površena od 7.000 ha.

Slično je i sa Buškim Blatom, pa će se poslije uspješnog završetka uređenja ponora dobit plodna površina od 4600 ha dobre zemlje.

8) Reguliranja područja Vranskog polja.

Za taj posao stoji na raspolaganje svota od 1,500.000 Din. Radovi su započeti na bujici »Kotarki« i vrše se na trima dionicama uzvodno od Novak mosta, a sastoje se od reguliranja i prokopanja korita »Kotarke«. Istodobno se proučava svraćanje gornjeg toka Kotarke u more, čime bi se odstranile rušilačke mogućnosti bujice i time bi se stvorilo mirnije stanje u Vranskom Polju. Radovi će trajati više godina. Već od dosadašnjih početnih ra-

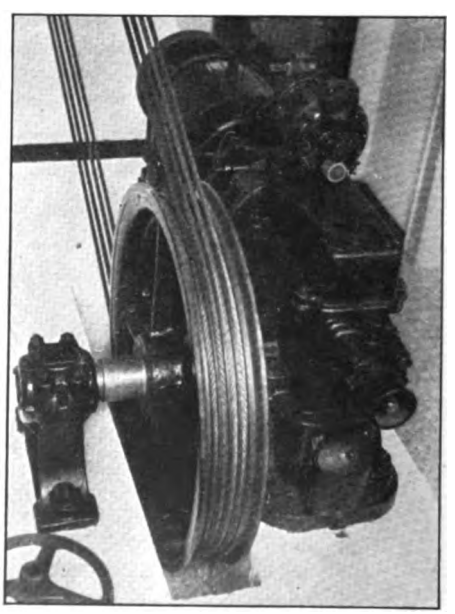

Strojarnica osobne dizalice u novoj zgradi Tehničkog fakulteta u Zagrebu

Digitized by Google

dova narod ima velike koristi, jer je već počeo obradivati prije plavljeno zemljište.

Uređenjem Kotarke dobit će se 400 ha dobre zemlje.

9) Odvodnjenje Nadinskog Blata i Polačkog Polja.

Odobrena svota iznosi 1,500.000 Din. Radovi se sastoje od kopanja prorova od 1000 m dužine i od prokopanja dovodnog kanala od Nadinskog Blata preko Donjo Polačkog polja do ponora zvanog »Dugi«, gdje će biti ulaz u prorov, koji će se tada raditi, pošto se tunel završi. S odobrenom se svotom radi sada tunel.

Kad radovi budu završeni, spasit će se zemlje u Blatu i Polačkom Polju 800 ha.

Na tim mjestima je do sada rađeno samo na uređenju i pročišćavanju ponora, ali od toga se može očekivati samo djelomično poboljšanje prilika.

10) Regulacija rijeke Zrmanje

Taj se rad sastoji od uređenja korita rijeke kod Žegara i to sa svotom za prvu etapu od 425.000 dinara. Radovi su s uspjehom potpuno dovršeni. Regulacija se Zrmanje u gornjem roku izvodi izvan granica Ispostave Banske Vlasti, a na području banovine Hrvatske.

Sada će se početi izvoditi dalji komad u Žegarskom polju sa predračunskom svotom od 500.000 dinara, i to kad se postigne odobrenje projekta, što se već rješava.

11) Uz te velike radove imamo još 34 opsežnih radova na melioracijama s ukupnim iznnosom od oko 50,000.000 Din, koji se dijelom već izvode i dijelom su u početnom stanju i izradi projekata. Budući da izrada projekata za ovu vrstu radova zahtijeva pomna opažanja i točna mjerenja, svi ti radovi nijesu mogli odmah bit otvoreni, ali će zato oni doskora bit otvoreni s obzirom, da je sada pojačano stručno osoblje.

B) OPSKRBA VODOM

Ova vrsta radova je mnogo razgrađena iz razloga , što teritorij Ispostave Banske Vlasti oskudijeva svugdje sa pitkom vodom, a isto je tako sa vodom za natapanje stoke.

Radovi se sastoje od uređenja vrela, gradnje vodovoda, čatrnja, napajališta i lokava.

Glavni radovi opisat će se pojedinačno, dok će ostali manji bit spomenuti samo sumarno.

1) Gradnja vodovoda kroz Dalmatinsku Zagoru

Taj vodovod ima da snabdije vodom 26 sela šibenske, drniške i trogirske općine sa 18.000 stanovnika, a osim toga treba da opskrbljuje nekoliko važnih želj. stanica i straža od Suhog Doca do Siverića na glavnoj pruzi Split—Zagreb za ciljeve prometa.

Voda se uzima iz vrela »Torka« i pumpa se u rezervoar u Pokrovniku za niže ležeća sela, a ostala se opet pumpa u rezervoar na Midenu, odakle se gravitacijom proširuje dalje. Ukupna dužina cjevovoda je oko 140 km.

Cijevi u vrijednosti od preko 8,000.000 Din već leže na gradilištu.

Radovi se sada izvode u režiji putem Tehničke sekcije u Šibeniku i na 16 dionica na potezu - Torak—Pokrovnik—Mideno—Kremen—Perkovići, a na dužini od 27 km. Isto se tako izrađuju zgrade za pumpne stanice na Torku i Pokrovniku.

2) Rekonstrukcija vodovoda u Sinju.

Radovi na rekonstrukciji toga vodovoda već su dovršeni sa svotom od 350.000 Din., a sastoje se od tri sabirna bunara sa pumpnom stanicom i tlačnim cjevovodom do rezervoara, dok se ostatak radova sa svotom od 181.000 Din izvodi na gradskoj mreži.

3) Gradnja vodovoda u Prozoru.

Nastavak izgradnje toga vodovoda je u početnoj fazi. Sada su već izgrađeni zahvat vrela, vodovodni kanal i objekti zgrada hidro-električne pumpne stanice. Ostali se radovi nastavljaju sa 460.000 Din. Ti su radovi spojeni s elektrifikacijom Prozora.

4) Rekonstrukcija vodovoda u Omišu.

Projekat je odavno dovršen, ali s obzirom na sporove, koji su nastali u općini Priko radi položaja rezervoara, nije se moglo prije započeti. Sada se radi na zahvatu vrela u Poljicima.

5) Izgradnja vodovoda na Starigradu na Hvaru.

Pumpna stanica, zahvat vrela i glavni rezervoar na Brdu već su gotovi, a sada se izvode radovi oko glavnog cjevovoda.

Mjesna će se mreža izgraditi kasnije.

6) Izgradnja vodovoda na Hvaru.

Sada se ovih dana na tom vodovodu završava izgradnja sitema rezervoara za akumuliranje izvorske vode, koje ljeti nema u dovoljnoj količini. Kasnije će se nastaviti na istraživanju nove vode za pojačanje izvora.

7) Izgradnja vodovoda u Vrboskoj na Hvaru.

Također je u toku i završnoj fazi: Rezervoar, zahvat vrela sa pumpnom stanicom su gotovi, mašinski uređaj je nabavljen.

Digitized by Google

8) Izgradnja vodovoda u Starigradu pod Velebitom je u toku. Radovi su djelomično izgrađeni. Taj bi vodovod trebao da opskrbi sela Tribanj, Starigrad i Seline i da istodobno služi i selima preko podvelebitskog tjesnaca.

Poslije naprijed nabrojenih važnijih objekata i hidrotehničkih radova treba, da se barem sumarno spomenu i svi ostali manji i veći ostali radovi, što su se u izvještajnoj godini izvodili, jer bi ovaj prikaz izašao predugačak, kada bismo sve te radove potanko opisivali.

Radovi padaju na teret različnih proračuna, različnih fondova i zajmova: ima ih ukupno na broju 482 u ukupnom iznosu od 20,750.000 Din., a odnose se na vrstu radova opisanih pod A i B.

Svi su ovi radovi najvećim dijelom već završeni.

Veliki broj radova iz hidrotehničke struke počet će u najkraće vrijeme, jer su projekti već izrađeni, a svote su osigurane iz 50,000.000 državnog zajma iz melioracinog fonda, 4-milijardskog zajma, iz prometne glavnice glavne blagajne banovine Hrvatske, te iz proračuna banovine Hrvatske za 1940. god.

C) IZGRADNJA I IZDRŽAVANJE CESTA

Na izgradnji modernih cesta radilo se manje, jer nije bilo sredstava. Međutim najveći dio kredita bio je odobravan za redovno uzdržavanje cesta.

Od 26. kolovoza 1939. počeo se stvarati plan za sustavnu izgradnju svih kategorija cesta, bile one državne, banovinske ili općinske.

Upravo se sada dovršava proučavanje prijedloga Ispostave Banske Vlasti u Splitu o mreži modernih cesta u vezi s kategoriziranjem banovinskih i državnih cesta.

Istodobno se proučava financiranje izgradnje tih modernih cesta, da se tako uz ostalo uklone veliki troškovi uzdržavanja.

Izgradnja općinskih cesta izvršavat će se također sustavno i tako, da se u roku od šest godina spoje sva sela cestom podesnom i za motorna vozila, i to će se lakše izvršiti, jer se za stalno očekuje suradnja samog sela, jer u selu postoji neutaživa želja veza sa svijetom.

Kad su dovedene na čisto glavne smjernice desnog prometa u banovini Hrvatskoj, tada se je pristupilo postepenoj izgradnji neizgrađenih banovinskih, općinskih i seoskih cesta i njihovom usavršavanju.

Kao prvi prilog izvedenju te zamisli banovina je Hrvatska već u prošloj godini odobrila u formi javnih radova svotu od 16,821.500 Din, od koje najveći dio upravo pada na općinske ceste. Uz ishranu siromašnog stanovništva ovaj je prilog imao i tu trajnu svrhu, da su mnoga sela dobila cestu i da su mnoge neprohodne komunikacije bile uređene i utvrđene.

Od državnih cesta najvažnija je za Ispostavu Banske Vlasti izgradnja moderne ceste Split—Sarajevo, pa budući da je u ovu svrhu odobrena svota od 80,000.000 Din, to je uzeto u rad trasiranje i izrada projekta. Radi toga je prošle izvještajne godine izradila specijalna Terenska tehnička sekcija niz projekata za predračunsku svotu od oko 70,000.000 Din. Poslije izgrađene dionice Split—Solin dolazi na red izgradnja dionice Solin—Klis sa predračunskom svotom od 5,000.000 Din, za koju su održane licitacije i za koju je nabavljana granitna kocka. Ostale se projektirane dionice nalaze u stadiju konačnog odobrenja.

Osim toga je odlučeno, da se kroz mjesta na državnim cestama uredi moderni kolovoz i već su uzeta neka mjesta u kombinaciju, gdje su djelomično ti radovi dovršeni kao u Sinju sa predračunskom svotom od 499.000 Din, u Kninu sa svotom od 300.000 Din i u Metkoviću sa 200.000 Din.

Od glavnih rekonstrukcija treba napomenuti dionicu državne ceste Orašac—Zaton u Dubrovačkom kotaru, koja se nalazi u punom jeku izgradnje. Odobrena svota izgradnje iznosi 3,747.000 Din.

Od banovinskih su cesta s obzirom na izgradnju i rekonstrukciju osobito važne ove:

1. Izgradnja banov. ceste Omiš—Split sa predračunskom svotom od 1,508.000.—

2. Izgradnja modernog kolovoza na cesti Solin—Trogir, koja se u glavnom završava sa predradnom dionicom u Divuljama sa predračunskom svotom od 626.000 Din.

3. Izgradnja banovinske ceste kroz poluotok Pelješac s odobrenih 8 dionica u iznosu od 775.000 Din, od kojih su već tri dovršene, a ostale se izgrađuju u punom jeku.

4. Izgradnja banovinske ceste Makarska—Kozica u dionici Sutvid—Stupica—Saranač. Tri su dionice nedavno završene, a sada se nastavlja sa četiri dionice sa svotom od 400.000 Din.

5. Izgradnja banovinske ceste Galićhan—Grude sa predračunskom svotom od 1,200.000 Din. Jedan je dio ceste već izgrađen, a sada se nastavlja na dva mjesta. Radovi su u toku.

6. Izgradnja banovinske ceste Stolac—Hutovo—Gradac—Neum sa svotom od 1,000.000 Din; radi se na dva mjesta.

7. Izgradnja banovinske ceste Dračevica—Milna sa svotom od 200.000 Din radi se na četiri mjesta u punom tempu.

8. Rekonstrukcija banovinske ceste Rogoznica—Marina—Vranjic s odobrenom svotom od 500.000 Din, radi se na pet mjesta.

Digitized by Google

9. Rekonstrukcija banovinske ceste Biograd na m.—Sukošan sa svotom od 300.000 Din, radovi su u toku.

10. Nastavak izgradnje banovinske ceste Obrovac—Tribanj pod Velebitom sa svotom od 300.000 Din. Radovi su u toku na tri mjesta.

11. Rekonstrukcija banovinske ceste Gornji Muć—Donji Muć od raskrsnice Branimirke sa predračunskom svotom od 200.000 Din, radovi su u toku na dva mjesta.

Uz te radove su vršeni dalje radovi na izgradnji općinskih cesta, od kojih je vrijedno spomenuti nekoliko glavnih:

1. Izgradnja općinske ceste Fojnica-Hrastovo—Gor. Vakuf sa svotom od dinara 1 milijun 500.000; radi se na dvjema dionicama.

2. Izgradnja općinske ceste Posušje-Rakitno sa četiri dionice, a sa predračunskom svotom od 400.000 Din. Radovi se završavaju.

3. Uređenje općinske ceste Kruševo—Ljuti Dolac—Uzarići vrši se na dvema mjestima sa odobrenom svotom od 500.000 Din. Radovi su u toku.

4. Nastavak izgradnje općinske ceste Široki Brijeg—Vitina. Izgrađuje se na četiri dionice sa svotom od 300.000 Din.

5. Gradnja općinske ceste Brinovci—Brdo —Slivno sa svotom od 150.000 Din, radi se na dvjema dionicama.

6. Gradnja se općinske ceste Kreševo—Tarčin izvodi sa svotom od 200.000 Din.

7. Gradnja općinske ceste u Dubrovniku »Kono« sa svotom od 4,660.000 Din.

8. Ostali se radovi na državnim, banovinskim i općinskim cestama vrše iz različnih kredita i fondova, ali su manjeg obujma i u glavnom se sastoje od uređenja i rekonstruiranja slabih krivudavih dionica i od radova u vezi s održanjem kolnika na cestama.

Sveukupan broj svih radova na cestama zajedno sa prednjim od 26. kolovoza 1939. do danas iznosi 708 s ukupnom svotom od okruglo 48,000.000; oni su sa $^3/_4$ potpuno dovršeni.

D) ARHITEKTONSKI RADOVI

Arhitektonski su radovi vršeni na račun svih mogućih resora i njihovih kredita.

Ovdje će se u glavnom opisati radovi, koji su se vršili iz kredita Banske Vlasti.

Među glavne objekte idu:

1. Objekat Muške klasične i realne gimnazije u Splitu, posvećen Hrvatskom knezu Trpimiru. Zgrada je prije par sedmica dovršena s ukupnim iznosom od dinara 13,000.000.

2. Banovinska je bolnica u Livnu nedavno dovršena sa svotom od dinara 1,500.000. Bolnica ima 60 kreveta.

3. Kirurški se paviljon banovinske bolnice u Splitu dovršava sa svotom od 5,000.000 Din. Predviđeno je 150 kreveta sa tri operacione dvorane.

4. Banovinska se zgrada u Splitu završava. Utrošena svota iznosi oko 19,500.000 Din. Zgrada će služiti za sve urede Ispostave Banske Vlasti.

5. Kirurško-ginekološki paviljon banovinske bolnice u Šibeniku se dovršava, a imat će 150 kreveta i 8 operacionih dvorana. Utrošena je svota od 4,380.000 Din.

6. Vrši se popravak Dvora Njegova Veličanstva Kralja u Dubrovniku.

7. Dovršava se Oceanografski Institut u Splitu sa predračunskom svotom od 5,100.000 Din.

8. Atelier Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. Radovi se završavaju.

9. Internistički paviljon banovinske bolnice u Kninu. Rad je u završnom stadiju.

10. Izgradnja i uređenje oko 70 zgrada pučkih škola, od kojih je jedna trećina završena, a ostale se dvije trećine zadržavaju.

11. Osim toga vršene su mnoge gradnje i popravci, instalacije elektrostrojarskih radova na teritoriju Ispostave Banske Vlasti kao što se spremaju mnoge gradnje na pr. izgradnja carinarnice u Prekom za 1,600.000 Din itd. Svakako ovdje treba spomenuti, da je od 26. kolovoza 1939. do danas rađeno na 142 objekta s ukupnom svotom od 25,800.000 Din. Ti su svi radovi u glavnom završeni ili se završavaju.

Kako se vidi iz prednjeg prikaza, znatan je i svestran rad banovine Hrvatske u svrhu pridizanja ne samo duhovne nego i materijalne kulture.

Digitized by Google

Digitized by Google

SOCIJALNA POLITIKA

I. UVOD

Narod, poput svakoga organizma, osigurava svoj život prema svom karakteru. Svaki je karakter splet sposobnosti, što ih daje nasljede, zatim kultura i civilizacija. Što su sposobnosti bolje, to je sigurnost veća. Da se narod održi, mora njegov karakter djelovati u dva smjera. Jedno djelovanje očituje težnju, da se narod u svojoj duši sredi i da što veći broj ljudi združi, a drugo, da brani i za se osvaja mjesto na zemlji, na kojoj živi. Što je sređenost narodne duše čvršća i izgrađenija od valjanih načela, to narod uspješnije odolijeva vanjskim napadajima i pritiscima, i svladava neprilike, na koje nailazi. Šireći granice svoga područja — stvara i sigurnije prilike za svoj život. Sređenost narodne duše suzbija sve ono, što bi narod moglo dovesti do propasti i jača vrednote, koje ga drže i unapređuju.

Narodna duša ne može biti sređena, ako u narodu postoje veće ili manje grupe, koje su izgubile osjećaje, pa možda i volju, da pripaju zajednici, u kojoj žive. Ako su takve grupe na vlasti i ako je njihovo nepripadanje narodnom kolektivu tako jako, te dopušta, da ostali dio naroda stradava umno i duševno i tjelesno, onda je nesreća naroda na pomolu. Samo onda narod osigurava svoj život, ako je izgradio svoj karakter: na zdravom biološkom nasljeđu i kulturi, koju su stvarali svi slojevi — ili barem golema većina naroda složno i zajednički.

U današnjem društvenom poretku ne slabi narodni potencijal, ako narod podijeli sebe na skupine, odredi svakoj rad te stvara tako skupine ljudi istog zvanja i zanimanja. Podjela rada naime dovodi do toga, da narod svoje sposobnosti pojača i umnogostruči i tako produkciju poveća i poboljša.

Opasnost za narod nastaje tek onda, kad jedna ili više tih skupina uznastoji, da živi na račun ostalih skupina, kad postaju same sebi svrhom i kad se izdvoje iz naroda. Takove skupine vrše isti loši utjecaj na narod kao sve novotvorine na individualni organizam.

Svaki se organizam svojim nagonom za samoodržanje bori protiv novotvorina, dakle protiv skupina, koje ne spadaju u njega ili koje idu za svojim interesima ne obazirući se na interese drugih skupina u narodu ili na interese naroda kao cjeline. Od uspjeha borbe protiv takvih skupina zavisi budućnost naroda. Borba između naroda kao cjeline i skupina, koje žive na štetu općih interesa, unosi poremećenja u ekvilibrij narodnog života.

Kultura naroda nije drugo, nego prilagođivanje prilikama, u kojima narod mora živjeti. Kultura je naroda to viša, što je on više podvrgao vanjski svijet svojim unutarnjim potrebama. Kulturom ostvaruje čovjek svoju sreću, koja je u skladu između instinktivnih težnja čovjeka i vanjskih prilika. Budući da instinktivne težnje zavise od biološke građe naroda, to im i najbolje odgovara ona kultura, koju je narod sam za sebe stvorio. A to je samonikla (autohtona) kultura.

Historija je puna borba naroda protiv skupina, koje su došle na vlast i iz egoizma živjele od dobara, koja nijesu one same stvarale niti za njih davale ekvivalenat. Socijalna politika unosi ravnotežu između skupina, koje su se otcijepile od narodnog organizma i žive zasebnim životom, te ostalog naroda, ili između onih skupina, koje se nijesu odvojile od naroda, ali se njihovo djelovanje ne poklapa uvijek s interesima naroda.

U prvoj godini rada proučavan je život onih skupina naroda, koje se osjećaju zapostavljene, jer im život nije osiguran i jer ga ne mogu olakšati ni poljepšati. Ispitivali su se uzroci njihova stanja, koje je trebalo uklanjati.

Tri su zapravo uzroka nađena, da se neke skupine osjećaju nesretne, dakle podređene. Prvi je uzrok, što žive u fiziogeosferi (zemlja i zrak), koja od njih traži više truda za proizvodnju životnih dobara nego fiziogeosfera u drugim područjima. Krš i golijet ne daju iste uvjete za život kao slavonska ravnica ili neki planinski proplanci i šume. Drugi je uzrok u tome, što sociosfera, u kojoj te skupine žive, nije takova, da im omogućuje stvaranje prilika u sebi i izvan sebe, koje bi ih činile sretne. Osjećaju, da bez znanja, bez svoga i tuđeg iskustva, ne mogu stvarati prilike, u kojima bi se osjećali sretniji nego danas. Treći uzrok leži u biosferi. Narod biološki ne valja, ako ga satiru bolesti (malarija, endemički sifilis, slabost

Digitized by Google

od gladovanja, teškoće rada, duševnih uzrujavanja itd.) ili ako se odrodio ne pazeći na eugeničke zahtjeve kod sklapanja brakova i rađanja djece. Takav narod propada.

Prva je svrha socijalne politike: unositi u narod uviđavnost, da on može i treba da sam stvara bolje prilike za život. Omogućiti mu, da toj težnji udovolji materijalnim ili kulturnim sredstvima. Tako se umno zaostale, tjelesno slabe, duševno nesređene pomaže, da se osposobe za život. Socijalno se slabe zaštićuje, a ugrožene uzima u skrb, da ih se čuva od zla. Ekonomsko slabim daje se mogućnost, da zarade, pomažući ih, da dođu kod nas ili u inozemstvu do posla i do zarada, koje su veće od eksistenčnog minimuma, da mogu stvarati uštede. Stvarajući mogućnost zarade radnicima i kupujući zemlju na dug na dulji poček beskućnicima i povratnicima iz tuđine nastoji se omogućiti ravnoteža, koja je uskolebana do tolikih zamaha, da prijeti, da se cio narodni život izvrne u kaos, ako uskoro ne dođe do ravnoteže i ako se barem ne ublaži nemir.

II. DEMOGRAFSKA ZAŠTITA NARODA

Statistika je znanost, koja proučava kolektivne pojave u društvu, strukturu i funkcioniranje društvenog organizma i socijalni život. Onu granu statistike, koja razrađuje brojčane rezultate statističke pramaterije, nazivaju neki pisci s o c i o g r a f i j o m.

Procedura za statistiku osniva se na pojavama u svijetu:

1. na zakonu varijacije, koji kaže, da svaka pojava na grupi individua iste vrste varira, dakle da ne možemo naći dva individua, premda iste vrste i u istim prilikama, koji bi imali na sebi neku pojavu iste mjere. Istovjetna pojava na pojedincima neke grupe kupi se u svojoj mjeri (količini) oko prosjeka na najvećem broju pojedinaca, a u neobičnim mjerama — bilo velikim ili malim — pokazuje se na malom broju individua;

2. na zakonu ustrajnosti socijalnih pojava, da se one drže na istoj mjeri tako dugo, dok ih neki uzrok ne prisili, da se snize ili povise.

Suvremenoj socijalnoj politici statistika je podloga za sva zapažanja i utvrđivanja, zaključivanja i za ravnanje u radu.

Statistički pododsjek statističko-demografskog odsjeka (II) ima zadaću, da pribire sve statističke podatke, koji služe za ravnanje i opravdanje svega rada Odjela. Naredba o djelokrugu Odjela za socijalnu politiku navodi taksativno, kakvi će se sve statistički podaci sabirati i obrađivati i kako će taj Odsjek time služiti svim ostalim odsjecima čitavog Odjela.

Odsjek sabire i razrađuje podatke o prirodnom priplodu, o opadanju poroda i o pomoru dojenčadi i majki u babinjama. Te predradnje su većim dijelom završene i na temelju podataka iz opće statistike sačinjeni su zasebni kartogrami p o p u l a c i j e.

Na temelju toga moći će se pristupiti planskom radu protiv antipopulacije i općih demografskih poremećenja ili neskladnosti. O vitalnim nekim pojavama u narodu već su izvršena ispitivanja.

Porod, pomor i priplod. Prvo je mjerilo za volju, da se narod održi na broju — porod (natalitet). Porod jedini može nadomjestiti i popuniti gubitak, što ga zadaje neminovna smrt. Drugo je mjerilo pomor (mortalitet). Po statistici o pomoru može se zaključiti, koliko je narod stvorio uvjeta kulture i civilizacije, da se odhrva bolestima, dakle kolika volja vlada njime za znanjem i za promjenama radi napretka.

Tri su mjere, kojima mjerimo život naroda: rađanje, umiranje i rastenje. Iznose njihovih mjera (obroke) zovemo opći porod, pomor i godišnji prirast ili priplod.

Kriza je u rastenju populacija nastala — poslije dobre konjukture time, što je porod počeo da opada u području evropske civilizacije i njegova se krivulja počela približavati krivulji pomora. Ta je kriza zahvatila danas sve civilizirane narode pa i naš. Zato nauka o populaciji pridaje neobičnu pažnju problemu opadanja poroda. Analiza pretpostavlja, da bi ovo opadanje moglo biti posljedica različnih faktora: 1) da se broj žena u zreloj dobi (15—49 god.) smanjio, 2) da se broj žena u dobi od 35—49 god. povećao. Poznato je, da žene to manje rađaju, što se više približavaju koncu dobe, u kojoj su sposobne za rađanje. 3) Ako raste broj neudatih žena ili ako se mladenci počnu kasnije ženiti, obrok poroda također opada. 4) Obrok poroda opada, čim se počnu upotrebljavati sredstva protiv začeća uopće ili više nego prije. Analizom se našlo, da glavni uzrok opadanja poroda leži u tome, što udate žene u dobi rađanja ne rađaju toliko djece kao prije. Bračna je plodnost počela opadati.

Kad je u zemljama Evrope volja za množenjem popustila i kod većeg dijela radnika i seljaka, tad je nastala katastrofa. Moda se širi uvijek odozgo dolje. Seljak održaje opstanak naroda i u ovome. Na selu je opadanje poroda nastupilo svagdje polaganije i kasnije nego u gradovima. Vjera može zadržati ovo opadanje poroda.

1. P r i r a s t u b a n o v i n i H r v a t s k o j. Godišnji je priplod i porod u Hrvatskoj i Slavoniji počeo polako prije rata, a vrlo

Digitized by Google

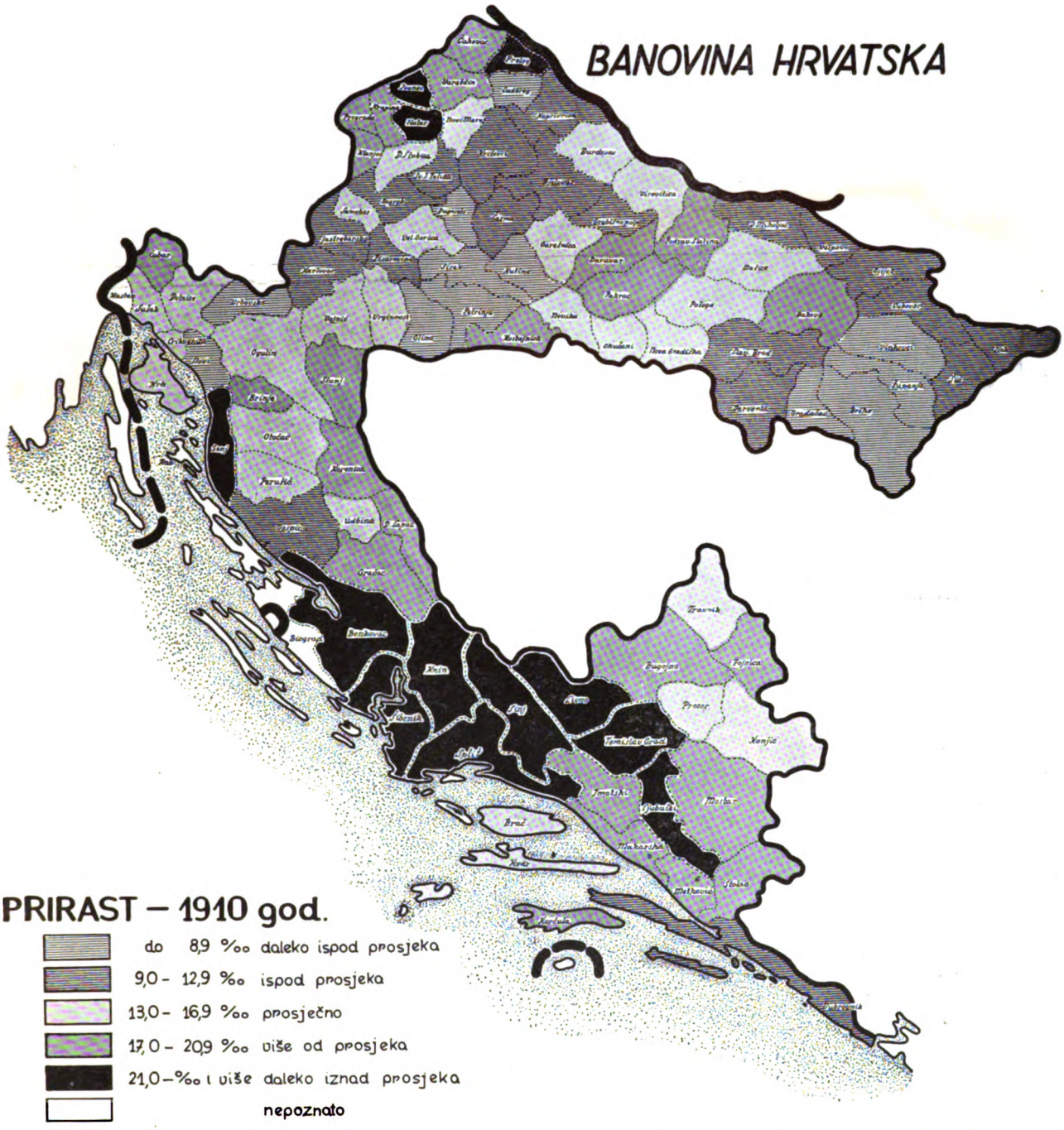

vidljivo iza rata opadati, nakon toga, što je pod konac prošlog stoljeća napadno prestao. Ako promatramo stanje ovih obroka godine 1910. i 1931. po pojedinim kotarevima, i prema njihovom stanju u tim godinama zaključimo na njihov tok u tom razdoblju, onda zapažamo, da je godišnji priplod u 23 kotara od njih 92 (u kojima se znade za podatke) porastao, a u ostalim pao. U 37 kotareva je pao za više od 1/3 od onog iznosa, koji je imao 1910. To se najbolje vidi u skrižaljkama, u kojima je za svaki kotar ostavljen iznos priploda za godinu 1910. konstantan (= 100). Onda pad i rast izgleda ovako u pojedinom kotaru:

Prirast u banovini Hrvatskoj.

Omjer 1931. god. i 1910. god. (=100).

Kotarevi (seoski)	Prirast g. 1910. g.	1931. g.
1. Benkovac	100	47
2. Biograd	100	

Digitized by Google

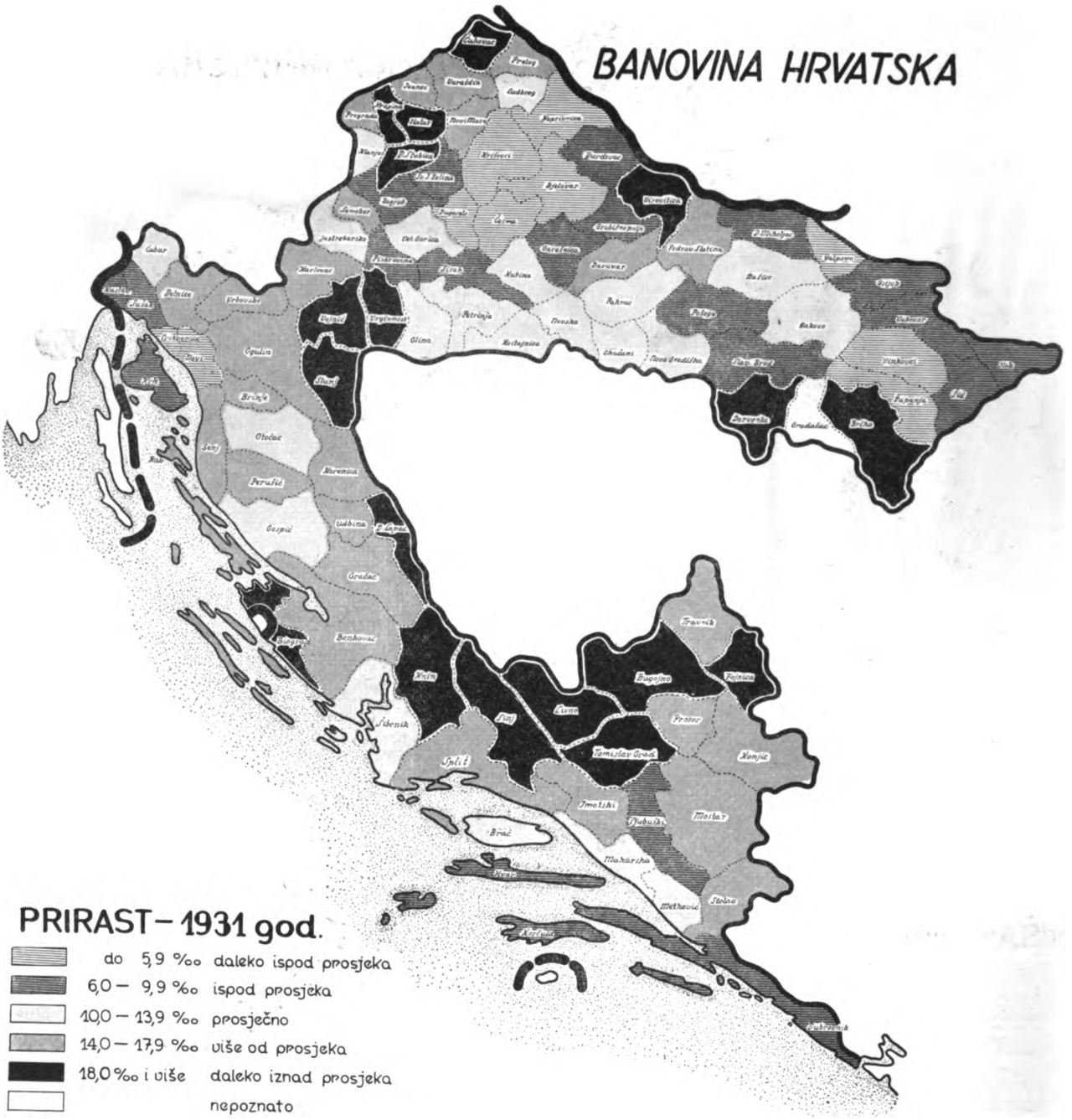

Kotarevi (seoski)	1910. g.	Prirast g. 1931. g.
3. Bjelovar	100	44
4. Brač	100	64
5. Brčko	100	
6. Brinje	100	102
7. Bugojno	100	147
8. Crikvenica	100	31
9. Čabar	100	72
10. Čakovac	100	96
11. Čazma	100	63
12. Daruvar	100	76
13. Delnice	100	144
14. Derventa	100	310
15. D. Stubica	100	119
16. D. Lapac	100	108
17. D. Miholjac	100	69
18. Dubrovnik	100	92
19. Dugoselo	100	16
20. Tomislav-grad	100	91

Digitized by Google

Kotarevi (seoski)	1910. g.	Prirast g. 1931. g.
21. Đakovo	100	61
22. Đurđevac	100	61
23. Garešnica	100	47
24. Glina	100	146
25. Gospić	100	94
26. Gračac	100	81
27. Gradačac	100	

Kotarevi (seoski)	1910. g.	Prirast g. 1931. g.
28. Grubišnopolje	100	74
29. Fojnica	100	107
30. Hvar	100	40
31. Ilok	100	63
32. Imotski	100	58
33. Jastrebarsko	100	114
34. Karlovac	100	133

Digitized by Google

Kotarevi (seoski)	1910. g.	Prirast g. 1931. g.
35. Kastav	100	
36. Ivanec	100	78
37. Klanjec	100	71
38. Knin	100	77
39. Konjic	100	91
40. Koprivnica	100	50
41. Korčula	100	52
42. Korenica	100	86
43. Kostajnica	100	64
44. Krapina	100	109
45. Križevci	100	41
46. Krk	100	36
47. Kutina	100	118
48. Livno	100	97
49. Ljubuški	100	44
50. Ludbreg	100	407
51. Makarska	100	49
52. Metković	100	77
53. Mostar	100	85
54. Našice	100	81
55. N. Gradiška	100	79
56. Novi	100	63
57. Novi Marof	100	96
58. Novska	100	80
59. Ogulin	100	121
60. Osijek	100	59
61. Otočac	100	78
62. Pakrac	100	62
63. Perušić	100	117
64. Petrinja	100	133
65. Pisarovina	100	73
66. Pregrada	100	93
67. Preko		
68. Prelog	100	66
69. Prozor	100	117
70. Rab	100	
71. Samobor	100	94
72. Senj	100	64
73. Sinj	100	79
74. Sisak	100	76
75. Slav. Požega	100	66
76. Slav. Brod	100	75
77. Slatina Podrv.	100	77
78. Slunj	100	113
79. Split	100	67
80. Stolac	100	46
81. Sušak	100	52
82. Sv. Ivan Zelina	100	73
83. Šibenik	100	53
84. Šid	100	78
85. Travnik	100	99
86. Udbina	100	95
87. Valpovo	100	29
88. Varaždin	100	80
89. Vel. Gorica	100	66
90. Vinkovci	100	46
91. Virovitica	100	112
92. Vojnić	100	131
93. Vrbovsko	100	222
94. Vrginmost	100	124
95. Vukovar	100	61
96. Zagreb	100	74
97. Zlatar	100	89
98. Županja	100	227

Prirast 1910 i 1931 g.

Omjer 1931 g. —1910 g. (= 100)

do 60 Benkovac, Bjelovar, Crikvenica, Dugo selo, Garešnica, Hvar, Imotski, Koprivnica, Korčula, Križevci, Krk, Ljubuški, Makarska, Osijek, Sušak, Šibenik, Valpovo, Vinkovci, Stolac, 19

61—72 Brač, Čabar, Čazma, D. Miholjac, Dubrovnik, Đakovo, Đurđevac, Ilok, Klanjec, Kostajnica, Novi, Pakrac, Prelog, Senj, Sl. Požega, Split, V. Gorica, Vukovar. 18

73—92 Daruvar, Gračac, Grubišno Polje, Fojnica, Ivanec, Knin, Korenica, Konjic, Metković, Mostar, Našice, Nova Gradiška, Novska, Otočac, Pisarovina, Sisak, Sinj, Sl. Brod, Slatina Podravska, Sv. Ivan Zelina, Šid, Tomislav-grad, Varaždin, Zagreb, Zlatar, 24.

93—110 Brinje, Čakovec, Donji Lapac, Gospić, Fojnica, Krapina, Livno, Novi Marof, Pregrada, Samobor, Travnik, Udbina, 12.

111 — i više Bugojno, Derventa, Delnice, D. Stubica, Glina, Jastrebarsko, Karlovac, Ludbreg, Ogulin, Perušić, Petrinja, Prozor, Slunj, Virovitica, Vojnić, Vrbovsko, Vrginmost, Županja, 19.

ukupno 92.

Ako kotareve skupimo u skupine po padu ili porastu njihovog prirasta u godini 1931. prema 1910. g. onda se vidi, da se najviše kotareva nalazi ispod mjere. Mnogi su kotarevi vrlo jako opali (19), tako da im prirast iznosi gotovo polovicu od onog 1910. god. Kod 18 + 24 kotara je manji nego 1910 god., kod 12 kotareva je kao 1910 god., a kod 19 ih je poraslo u omjeru prema 1910 godini.

2. Porod u banovini Hrvatskoj. Porod je u Hrvatskoj relativno visok, jer je 1931 g. u gotovo polovini kotareva (44 od 97) viši nego u cijeloj Jugoslaviji. To se vidi najbolje iz križaljke, u kojoj su kotarevi razvrstani u skupine po visini poroda.

Digitized by Google

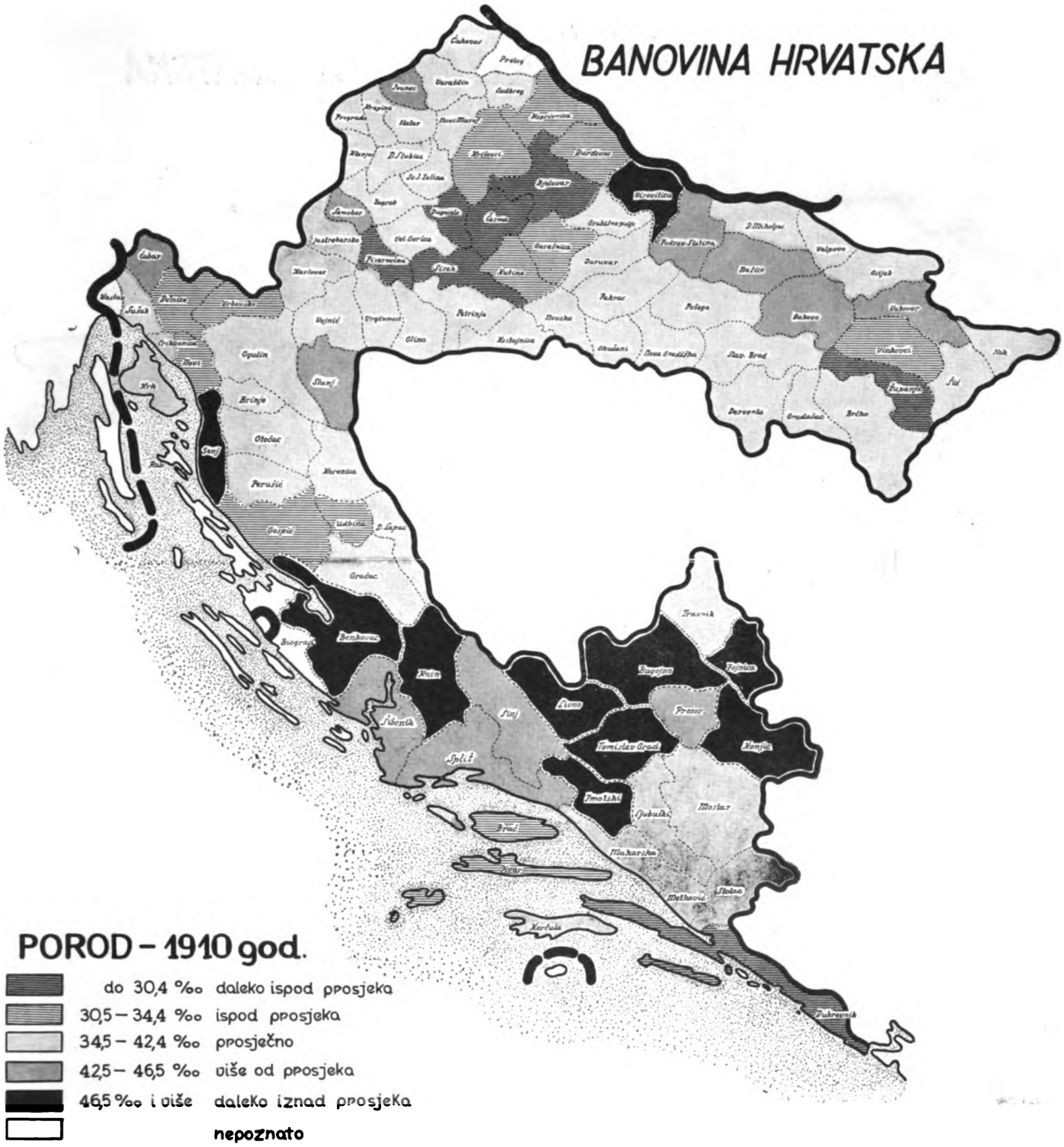

‰ poroda u banovini Hrvatskoj za godine 1910—1931

Kotarevi (seoski)	Porod 1910. g.	Porod 1931. g.
1. Benkovac	50.7	40.0
2. Biograd		41.3
3. Bjelovar	29.30	22.2
4. Brač	32.00	25.4
5. Brčko	37.53	45.7
6. Brinje	39.40	37.1
7. Bugojno	49.49	54.4
8. Crikvenica	36.45	21.3
9. Čabar	42.64	32.3
10. Čakovac	37.15	42.5
11. Čazma	29.13	23.7
12. Daruvar	43.56	35.2
13. Delnice	33.31	31.0

14

Digitized by Google

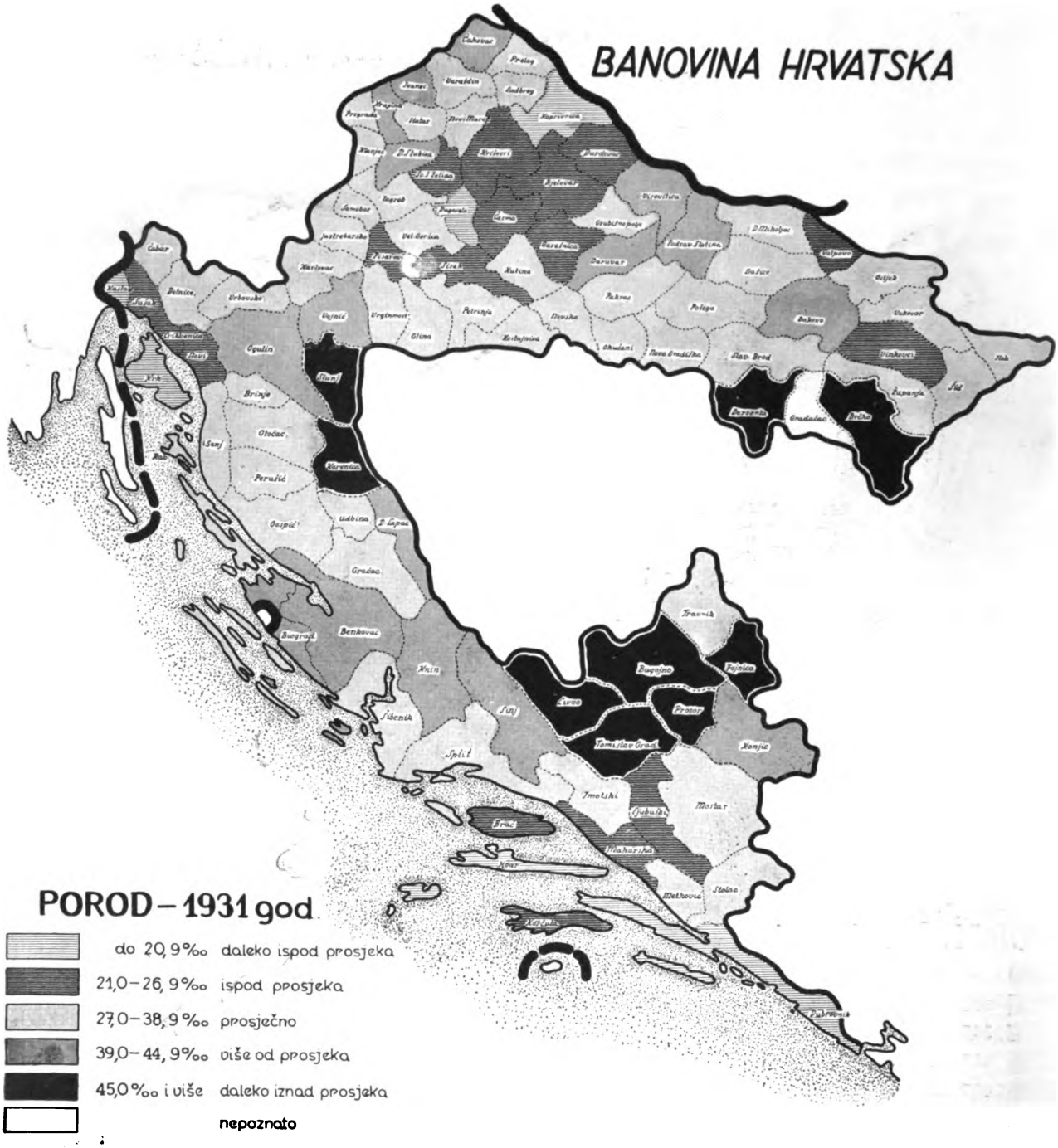

Kotarevi (seoski)	Porod 1910. g.	Porod 1931. g.	Kotarevi (seoski)	Porod 1910. g.	Porod 1931. g.
14. Derventa	40.28	61.4	22. Garešnica	31.94	25.2
15. Donja Stubica	41.36	39.7	23. Glina	37.79	32.8
16. Donji Lapac	40.01	41.2	24. Gospić	31.81	30.7
17. Donji Miholjac	41.51	31.9	25. Gračac	38.32	38.5
18. Dubrovnik	29.4	19.7	26. Gradačac		
19. Dugo selo	24.23	15.4	27. Grubišno Polje	35.23	27.4
20. Đakovo	46.03	39.0	28. Fojnica	51.80	54.1
21. Đurđevac	34.12	26.9	29. Hvar	33.3	20.7

Digitized by Google

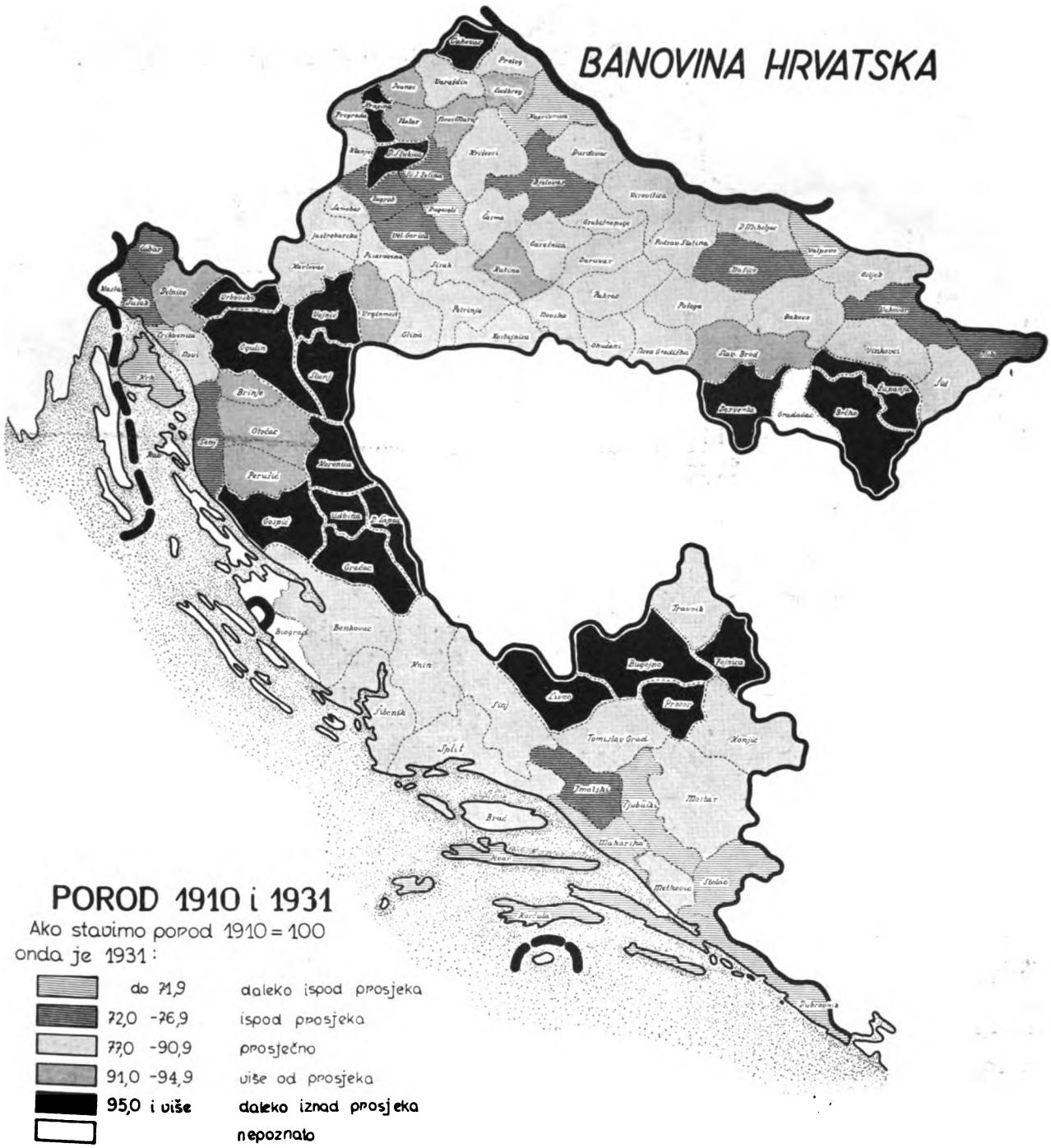

Kotarevi (seoski)	Porod 1910. g.	Porod 1931. g.	Kotarevi (seoski)	Porod 1910. g.	Porod 1931. g.
30. Ilok	38.12	29.1	37. Knin	50.40	42.6
31. Imotski	50.10	36.6	38. Konjic	46.63	42.0
32. Ivanec	43.81	39.7	39. Koprivnica	30.79	20.8
33. Jastrebarsko	38.69	33.5	40. Korčula	35.90	25.7
34. Karlovac	36.89	32.4	41. Korenica	38.58	51.0
35. Kastav		19.7	42. Kostajnica	40.79	30.2
36. Klanjec	41.31	35.1	43. Krapina	40.52	42.9

Digitized by Google

Kotarevi (seoski)	Porod	
	1910. g.	1931. g.
44. Križevci	31.54	24.2
45. Krk	39.5	20.4
46. Kutina	32.26	30.3
47. Livno	48.94	47.6
48. Ljubuški	39.96	22.7
49. Ludbreg	36.21	33.6
50. Makarska	37.90	24.8
51. Metković	38.50	32.1
52. Mostar	37.42	30.4
53. Našice	45.94	35.1
54. Nova Gradiška	39.80	33.8
55. Novi	30.99	25.4
56. Novi Marof	38.87	36.3
57. Novska	37.23	31.4
58. Ogulin	39.28	41.1
59. Osijek	41.77	33.0
60. Otočac	37.92	35.0
61. Pakrac	43.49	35.0
62. Perušić	35.99	38.0
63. Petrinja	34.98	30.3
64. Pisarovina	30.05	26.1
65. Pregrada	40.82	38.3
66. Preko		21.1
67. Prelog	43.9	36.5
68. Prozor	42.89	48.17
69. Rab		31.7
70. Samobor	43.53	36.5
71. Senj	48.40	35.5
72. Sinj	44.90	40.5
73. Sisak	27.90	22.5
74. Slav. Požega	37.62	30.4
75. Slav. Brod	35.54	33.0
76. Slatina Podr.	44.48	39.7
77. Slunj	43.20	45.7
78. Split	43.30	34.6
79. Stolac	54.62	28.4
80. Sušak	36.07	26.9
81. Sv. Ivan Zelina	36.31	26.6
82. Šibenik	43.00	33.8
83. Šid	41.34	32.9
84. Udbina	31.52	36.7
85. Valpovo	40.39	26.9
86. Tomislav-grad	53.85	46.5
87. Travnik	40.11	31.8
88. Varaždin	39.48	35.1
89. Velika Gorica	37.68	28.1
90. Vinkovci	48.85	39.2
91. Virovitica	48.85	39.2
92. Vojnić	38.96	40.4
93. Vrbovsko	34.02	36.7
94. Vrginmost	40.96	38.6
95. Vukovar	43.02	32.5
96. Zagreb	40.80	30.5
97. Zlatar	40.27	37.4
98. Županja	28.33	28.7

Porod 1910. do 26, 4 Dugoselo (13.9‰)
26,5—30,4 Bjelovar, Čazma, Dubrovnik, Pisarovina, Sisak, Županja 6.
30,5—34,4 Brač, Delnice, Đurđevac, Garešnica, Gospić, Hvar, Koprivnica, Križevci, Kutina, Novi, Udbina, Vinkovci, Vrbovsko 13.
34,5—38,4 Brčko, Crikvenica, Čakovec, Glina, Gračac, Grubišno Polje, Ilok, Karlovac, Slav. Požega, Korčula, Ludbreg, Makarska, Mostar, Novska, Perušić, Petrinja, Slav. Brod, Sušak, Sv. Ivan Zelina, Velika Gorica, Otočac, 21.
38 5—42,4 Brinje, D. Stubica, D. Lapac, Derventa, Klanjec, Korenica, Ljubuški, Krk, Metković, Novi Marof, Pregrada, D. Miholjac, Jastrebarsko, Kostajnica, Krapina, Nova Gradiška, Ogulin, Osijek, Travnik, Šid, Valpovo, Varaždin, Vojnić, Vrginmost, Zagreb, Zlatar, 26.
42,5—46,4 Čabar, Daruvar, Đakovo, Našice, Pakrac, Prelog, Prozor, Samobor, Sinj, Slatina Podravska, Slunj, Split, Šibenik, Vukovar, Ivanec, 15.
46,5—50,4 Bugojno, Imotski, Knin, Konjic, Livno, Virovitica, 7.
50,5 i više Benkovac, Fojnica, Stolac, Tomislav-grad, 4.

Porod 1931. 15—20 Dugoselo, Dubrovnik, Kastav, Koprivnica, Krk, Hvar, 6.
21—26 Bjelovar, Brač, Crikvenica, Čazma, Đurđevac, Garešnica, Pisarovina, Sv. Ivan Zelina, Korčula, Križevci, Ljubuški, Novi, Makarska, Sisak, Sušak, Valpovo, Vinkovci, 17.
27—32 Čabar, Delnice, D. Miholjac, Ilok, Kostajnica, Preko, Slav. Požega, Vukovar, Glina, Gospić, Grubišno Polje, Karlovac, Kutina, Rab, Metković, Mostar, Novska, Petrinja, Stolac, Travnik, Šid, Vel. Gorica, Zagreb, Županja, 24.
33—38 Brinje, Daruvar, Gračac, Imotski, Klanjec, Jastrebarsko, Ludbreg, Perušić, Udbina, Nova Gradiška, Novi Marof, Našice, Osijek, Pakrac, Prelog, Pregrada, Senj, Sl. Brod, Samobor, Varaždin, Vrbovsko, Vrginmost, Split, Šibenik, Zlatar, 26.
39—44 Benkovac, Biograd, Čakovec, D. Lapac, D. Stubica, Đakovo, Ivanec, Knin, Konjic, Krapina, Ogulin, Podravska Slatina. Sinj, Virovitica, Vojnić, 15.
45—50 Brčko, Tomislav-grad, Livno, Prozor, Slunj, 5.
51 i više Bugojno, Derventa, Fojnica, Korenica, 4.

Porod je viši u Hrvatskoj nego u državama zapadne i srednje Europe. I Bugarska ima manji porod od nje.

Digitized by Google

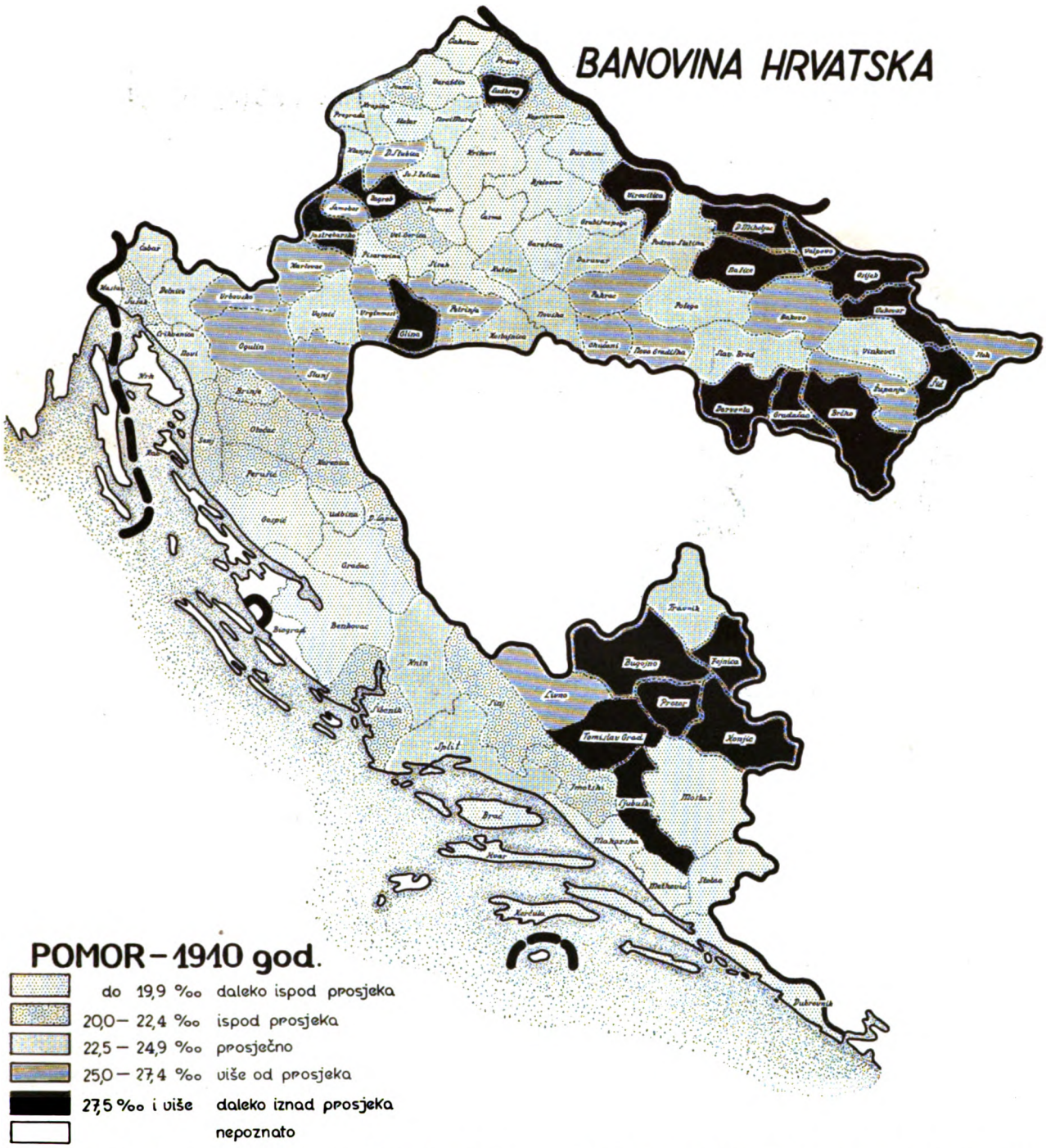

Godine 1931. najjači porod (45% i više) imaju Slunj, Korenica, Bugojno, Brčko, Derventa, Fojnica, Livno, Prozor i Tomislav-grad, više od prosjeka (39—44‰) Dalm. Zagora sa Lapcom, Ogulin i Vojnić, Krapina, Ivanec, Čakovec, Virovitica. Daleko ispod prosjeka (manje od 20‰ imali su: Dugoselo, Dubrovnik, Kastav, Koprivnica, Krk i Hvar. Šokadija se odupire umiranju i diže svoj porod.

3. Pomor u banovi Hrvatskoj. Pomor je nažalost visok kod nas, i ne opada onom brzinom kao porod.

Pojedini kotarevi u Hrvatskoj imali su 1910. i 1931. ovakav pomor:

‰ pomora u Banovini Hrvatskoj za godinu 1910. i 1931.

Kotarevi (seoski)	Pomor	
	1910	1931
1. Benkovac	15.60	23.6
2. Biograd		22.9
3. Bjelovar	18.99	17.7
4. Brač	15.20	14.7
5. Brčko		24.7
6. Brinje	22.34	19.7

Digitized by Google

Kotarevi (seoski)	Pomor	
	1910	1931
7. Bugojno	32.23	29.0
8. Crikvenica	19.63	16.1
9. Čabar	24.14	18.9
10. Čakovec	17.8	23.6
11. Čazma	19.98	17.9
12. Daruvar	23.03	19.5
13. Delnice	23.54	16.9
14. Derventa	29.64	28.4

Kotarevi (seoski)	Pomor	
	1910	1931
15. Donja Stubica	25.16	20.4
16. Donji Lapac	21.47	21.2
17. Donji Miholjac	29.05	23.3
18. Dubrovnik	18.8	13.1
19. Dugo selo	17.84	15.5
20. Đakovo	26.76	27.3
21. Đurđevac	18.70	17.5
22. Garešnica	18.63	18.9

Digitized by Google

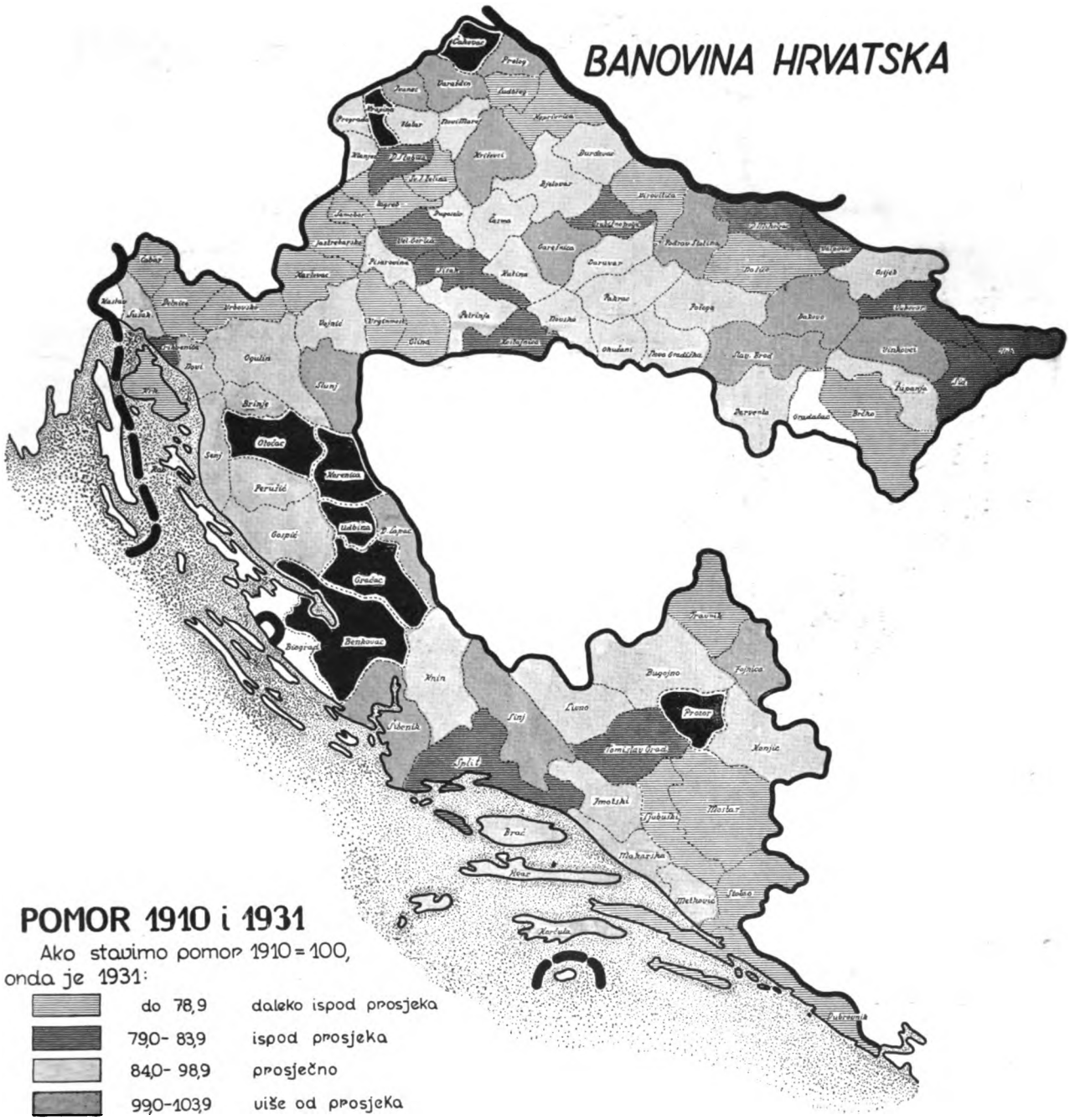

Kotarevi (seoski)	Pomor 1910	Pomor 1931
23. Glina	28.8	19.7
24. Gospić	19.91	19.5
25. Gračac	17.91	22.0
26. Gradačac		
27. Grubišno Polje	23.14	18.5
28. Fojnica	31.42	32.3
29. Hvar	16.80	14.1

Kotarevi (seoski)	Pomor 1910	Pomor 1931
30. Ilok	27.43	22.4
31. Imotski	20.00	19.1
32. Ivanec	22.00	22.7
33. Jastrebarsko	27.73	21.0
34. Karlovac	26.04	18.0
35. Kastav		12.7
36. Klanjec	22.90	22.0

Digitized by Google

Kotarevi (seoski)	Pomor 1910	Pomor 1931
37. Knin	24.10	22.3
38. Konjic	29.78	26.7
39. Koprivnica	20.21	15.5
40. Korčula	17.00	15.9
41. Korenica	20.62	35.6
42. Kostajnica	23.14	18.9
43. Krapina	23.12	24.0
44. Križevci	19.16	19.1
45. Krk	19.4	13.2
46. Kutina	23.29	19.7
47. Livno	25.10	25.0
48. Ljubuški	18.18	13.2
49. Ludbreg	33.04	20.7
50. Makarska	17.40	14.8
51. Metković	19.10	17.2
52. Mostar	19.83	15.4
53. Našice	29.15	21.5
54. Nova Gradiška	25.48	22.5
55. Novi	23.22	20.5
56. Novi Marof	23.00	21.1
57. Novska	23.44	20.3
58. Ogulin	25.35	23.4
59. Osijek	29.25	25.6
60. Otočac	21.23	22.6
61. Pakrac	26.45	24.4
62. Perušić	21.84	21.5
63. Petrinja	26.24	18.7
64. Pisarovina	18.72	17.8
65. Pregrada	22.57	21.3
66. Preko		14.9
67. Prelog	20.9	21.3
68. Prozor	29.89	33.5
69. Rab		16.7
70. Samobor	27.23	21.1
71. Senj	22.29	18.7
72. Sinj	20.50	21.1
73. Sisak	19.99	16.5
74. Slav. Požega	22.55	20.5
75. Slav. Brod	23.28	23.8
76. Slatina Podravska	24.85	24.5
77. Slunj	25.89	26.2
78. Split	22.90	18.5
79. Stolac	18.60	11.8
80. Sušak	20.24	18.7
81. Sv. Ivan Zelina	23.87	17.5
82. Šibenik	21.80	22.5
83. Šid	29.10	23.3
84. Udbina	15.50	21.5
85. Valpovo	27.97	23.3
86. Tomislav-grad	29.99	24.8
87. Travnik	24.07	15.9
88. Varaždin	19.08	19.4
89. Velika Gorica	21.41	17.4
90. Vinkovci	23.83	23.7
91. Virovitica	32.62	21.0
92. Vojnić	24.03	20.8
93. Vrbovsko	26.99	21.1
94. Vrginmost	26.45	20.6
95. Vukovar	30.68	24.9
96. Zagreb	28.71	21.5
97. Zlatar	18.92	18.3
98. Županja	26.79	25.2

Ako kotareve svrstamo u skupine, uzevši prosječne vrijednosti pomora kao srednju skupinu, onda se kotarevi vrstaju ovako 1910. i 1931. godine:

Pomor 1910.

15—17, 4 Benkovac, Brač, Hvar, Korčula, Makarska, Udbina 6.
17—5—19 Bjelovar, Crikvenica, Čazma, Čakovac, Dugo Selo, Dubrovnik, Đurđevac, Krk, Križevci, Ljubuški, Garešnica, Gospić, Gračac, Metković, Mostar, Pisarovina, Sisak, Varaždin, Zlatar 20.
20—22, 4 Brinje, D. Lapac, Imotski, Ivanec, Koprivnica, Korenica, Perušić, Otočac, Prelog, Senj, Sinj, Sušak, Šibenik, Velika Gorica 14.
22, 5—24, 9 Čabar, Daruvar, Delnice, Grubišno Polje, Kutina, Novi, Novi Marof, Novska, Klanjec, Knin, Kostajnica, Krapina, Pregrada, Sl. Požega, Sl. Brod, Slatina Podravska, Split, Sv. Ivan Zelina, Travnik, Vinkovci, Vojnić 21.
25—27, 4 D. Stubica, Đakovo, Ilok, Karlovac, Livno, N. Gradiška, Ogulin, Pakrac, Petrinja, Samobor, Slunj, Vrbovsko, Vrginmost, Županja 14.
27, 5—29 D. Miholjac, Derventa, Glina, Jastrebarsko, Konjic, Našice, Osijek, Prozor, Šid, Valpovo, Zagreb, Tomislav-grad 12.
30—32, 4 Bugojno, Fojnica, Vukovar 3.
32, 5—34 Virovitica, Ludbreg 2.

Pomor 1931.

11, 5—14, 9 Brač, Dubrovnik, Hvar, Kastav, Krk, Ljubuški, Makarska, Preko, Stolac 9.
15—18, 4 Bjelovar, Crikvenica, Čazma, Delnice, Dugo Selo, Đurđevac, Koprivnica, Karlovac, Korčula, Metković, Mostar, Pisarovina, Rab, Sisak, Sv. Ivan Zelina, Travnik, Velika Gorica, Zlatar 18.
18,5—21 Brinje, Čabar, Daruvar, D. Stubica, D. Lapac, Garešnica, Glina, Grubišno Polje, Gospić, Imotski, Jastrebarsko, Kostajnica, Križevci, Kutina, Ludbreg, Našice, Novi, Novi Marof, Novska, Perušić, Petrinja, Pregrada, Prelog, Split, Sinj, Samobor, Senj, Sl. Požega, Sušak, Udbina, Varaždin, Vrginmost, Virovitica, Vojnić, Vrbovsko, Zagreb 36.

Digitized by Google

22—25, 4 Brčko, Benkovac, Biograd, Čakovac, D. Miholjac, Duvno, Gračac, Ivanec, Ilok, Otočac, Klanjec, Knin, Krapina, Livno, Nova Gradiška, Ogulin, Pakrac, Sl. Brod, Županja, Podr. Slatina, Šibenik, Šid, Vinkovci, Vukovar, Valpovo	25.
25, 5—28 Derventa, Đakovo, Konjic, Osijek, Slunj	5.
29—32, 4 Bugojno, Fojnica	2.
32, 5—35 Korenica, Prozor	2
	97.

Ove nam skrižaljke postaju jasnije, ako pogledamo geografske karte, koje prikazuju pomor u Hrvatskoj.

Prosjek pomora u Hrvatskoj iznosio je 1931. god. 20.6‰, dakle viši nego u cijeloj Jugoslaviji, a dvostruko viši nego što ga ima Nizozemska (9.9‰). Visokom se pomoru kod nas ne smijemo čuditi, jer je poznato, da je on u vezi s porodom. Dojenčad daje najviši tribut smrti. Gdje se mnogo rađa (visoki porod), tu se i više umire (visok pomor). Barometar za higijensku kulturu kod svakog je naroda pomor dojenčadi. Pomor dojenčadi pruža ovu sliku:

	1871.-80.	1906.-10.	1926.-28.
Hrvatska i Slavonija	239	191	182
Nizozemska	204	114	56
Bugarska	—	204	178
Njemačka	234	174	96
Francuska	172	126	90
Engleska	149	117	68
Italija	209	152	—

Kotarevi, koji imadu porode daleko iznad prosjeka, pokrivaju se s kotarevima, koji imaju pomore daleko iznad prosjeka ili viši od prosjeka. Budući da i Slavonija kao i Lika pa i djelomice hrv. i dalm. Zagorje imaju prosječno jednak pomor, to moramo zaključiti, da osim ekonomskih faktora igraju u umiranju i kulturni faktori, dotično higijenski.

Naš narod umire većinom od bolesti, kojima se dade izbjeći, dakle od suvišnih. Zato bi se širenjem higijenske kulture dao neobično sniziti. Nas ubijaju sociopsihološke i geofizičke prilike, u kojima narod živi. A te se dadu mijenjati. Biološki valjamo. Čim smo u higijenski kulturnim prilikama, mi ostajemo na životu. Pod sadašnjim prilikama ostaje onaj, koji je najotporniji. Zato nije velika razlika u smrtnosti naših ljudi i ljudi u drugim državama s niskim pomorom, kad dožive 40 i 50 godina. 1000 ljudi u ovim godinama starosti umiru gotovo jednako kod nas i kod njih. Ali dojenčad, mala djeca i odrasli do 40—50 godina kod nas plaćaju harač smrti, jer žive u higijenski nekulturnim prilikama.

4. Porod, pomor i prirast u gradovima Dosad je prikazano stanje prirasta poroda i pomora u seoskim kotarevima u banovini Hrvatskoj (t. j. na selu). A sad ćemo iznijeti stanje u gradovima.

Gradovi. Većina gradova imaju vrlo niski priplod. Oni su narodne ponornice, u kojima poniru narodne mase. Javljaju se tek kao zamjetljive vrulje. (v. skrižaljku na str. 218.)

5. Što da radimo? Put, kojim je udario porod, a taj je nizbrdice, ne da se okrenuti. Samo se spuštanje dade kočiti, da ne bude prebrzo. To pokazuju mjere, što su ih već neke države poduzele, da porod navrate uzbrdo. Opadanje se poroda dade predusresti psihičkim sredstvima: odgojem ljudi, da se osjete česticama zajednice, a ne samo česticama društva. Društva se osnivaju za interese pojedinaca, a zajednice za interese svih. Odgojem se mora nastojati stvoriti mentalitet ljudi, da imaju i dužnosti prema zajednici, a ne samo prava. Odgoj mora težiti integraciji članova naroda. Prema tome treba odgojem suzbijati sve egoističke težnje, koje su protivne interesima zajednice »Svima jednako i dobro«, kako reče neki seljak, kad je ocijenio težnju naroda za budući poredak. Roditeljski se instinkt može jačati samo tako, ako se narodni moral izgradi. Poštovanje i slavu materinstvu i braku kao socijalnoj stanici, odnose djece prema roditeljima, muškarca prema ženama, treba kultivirati. Bez reforme suvremenog gledanja na brak, na odnose čovjeka prema čovjeku, nema napretka u populaciji. Obitelj se mora staviti na poseban pijedestal u socijalnom polju i sav zajednički život staviti u sklad s njome. A za tu reformu mnogo bi nam moglo pomoći seljačko naziranje u krajevima, gdje gradansko naziranje (moda) nije prodrlo u narod. Ovi se »pomodni« krajevi poznaju po niskom porodu. Socijalnoj medicini nije ideal neograničeno radanje. U to ljudsko djelovanje valja uvesti razumnost, ali u skladu s narodnim mišljenjem i vjerom. A to se dade. Porod će dakle opadati kod nas i dalje, kako opada i dosad.

Svi primorski kotarevi usporedivši ih s ostalim i otoci (osim Novi, Crikvenica i Šibenik) pokazuju g. 1931. racionalizaciju prirasta u toliko, što im je on veći nego bi im prema visini poroda pripadao. Od kotareva isto pokazuju samo: D. Stubica, Delnice, Ljubuški i Stolac. Jaku neracionalnost u priplodu pokazuju kotarevi: Korenica, Prozor i Osijek, jer su po prirastu za dva stepena niže nego po porodu. Gotovo čitava Slavonija, osobito njezina Posavina i Podravina, zatim Bjelovar, Grubišno Polje, Pakrac, Zagreb, većim svojim dijelom Lika i Kordun, zauzimaju jedan stepen

Digitized by Google

Pučanstvo i ‰ poroda, pomora i prirasta u banovini Hrvatskoj za god. 1910 i 1931. u gradovima

Redni broj	Gradovi	Pučanstvo		Porod		Pomor		Prirast	
		1910	1931	1910	1931	1910	1931	1910	1931
				‰		‰		‰	
1	Bakar	2097	2075	32,5	14,94	23,9	14,94	8,60	—
2	Bjelovar	6310	10252	28,2	19,6	35,49	25,94	7,29	6,34
3	Čakovec	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Dubrovnik	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Karlovac	14992	21210	38,96	25,6	29,6	29,22	20,46	9,74 5,14
6	Koprivnica	8008	9472	26,85	22,7	25,6	23,76	1,25	1,06
7	Križevci	4886	7035	30,09	17,34	21,08	15,64	9.01	1,70
8	Livno	—	4331	—	—	—	—	—	—
9	Mostar	—	20295	—	—	—	—	—	—
10	Nova Gradiška	3378	4218	29,9	19,92	24,04	43,39	4,14	23,41
11	Osijek	28505	40337	26,00	18,47	29,82	21,10	3,82	2,63
12	Petrinja	5127	5536	33,77	21,13	34.72	21,86	1,95	0,73
13	Senj	3293	3072	29,15	23,11	23,38	14,65	5,77	8,46
14	Sisak	7545	10915	32,48	25,38	28,50	22,17	3,98	5,21
15	Slav. Brod	9142	13776	31,83	21,56	25,70	14,74	6,13	6,82
16	Slav. Požega	5885	7125	29,06	21,05	28,21	21,33	0,85	0,28
17	Split	—	43711	—	22,03	—	14,16	—	7,87
18	Šušak	13170	16111	34 92	18,87	19,51	16,51	15,41	2,36
19	Šibenik	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Travnik	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Varaždin	12343	14612	27,23	22,73	20,34	24,3	6,89	1,57
22	Vinkovci	9207	13267	30,19	24,95	27,37	21,86	2,82	3,09
23	Virovitica	7937	10652	37,8	33,89	39,06	32,48	1,26	1,41
24	Vukovar	10347	10862	30,73	20,99	28,99	17,40	1,74	3.59
25	Zagreb	74703	185581	31,1	21,57	25,45	16,59	5,65	4,98

niže nego bi im po porodu pripadalo. Dakle, nisu niti oni racionalni u svojoj reprodukciji, jer mnogo više umiru nego bi trebalo. Ostali su uravnotežili sadašnji svoj porod s pomorom. Ali godišnji priplod nije još nipošto onakav, kakav bi mogao biti, da je pomor nizak.

Budući da nam je pomor većinom još visok, mogli bismo godišnji prirast povećati, kad bismo ubrzano smanjili pomor. Naš pomor ovisi mnogo o umiranju dojenčadi. Gotovo trećina od svih umrlih zauzima dojenčad, a gotovo čitavu polovicu djeca do 15 godine (Dr. Štampar). Čim bismo smanjili pomor dojenčadi na normalne granice, spao bi opći pomor gotovo za trećinu svoga iznosa. Kad bismo pripazili i na malu i stariju djecu, pomor bi ostao nizak i ravan onom u zemljama zapadnih evropskih država.

Da se pomor može sniziti higijenskom kulturom, vidi se i po tome, što naš narod umire od zaraznih bolesti u 70%. Dakle, preko $^2/_3$ ljudi, što umre, pogine od nedjela živih klica; a gotovo sve su zarazne bolesti izbježive. Za provođenje navika i običaja, što traži higijenska kultura, ne treba bogatstva. Najmanje 80% dade se provesti i u današnjem ekonomskom stanju, kad bi bilo kod naroda znanja i volje.

Narod, koji se ne množi, stari. Treba pomoru posvetiti neobičnu brigu, jer je on kod nas visok. Sniziti ga brzo i sigurno možemo jedino socijalnomedicinskim mjerama, jer su one uperene direktno protiv njegovih uzroka.

Dokle treba nastojati, da stanovništvo naraste, teško je reći, jer se nijesu niti populacioni političari, a niti ekonomi složili u tom, koji je optimalan broj pučanstva ili koje je optimalno pučanstvo — za neki kraj. To zavisi od različnih faktora, uglavnom od mogućnosti zarade, koja omogućuje ljudski život. Mi još možemo unutarnjom kolonizacijom, melioralizacijom neplodnih krajeva, zakonima i drugom politikom, da se zemlja ne gomila u rukama manjine, dakle priječeći veće posjede, naći zemlje za pokoljenja, koja dolaze i za koja želimo, da budu brojnija od nas. A kad ne bude zemlje, pretičak radnih ruku možemo uposliti u industriji. Svake godine treba predvidjeti zemlje i rada za 1% više ljudi (oko 45000). Prehrana će se moći osigurati i boljim obrađivanjem zemlje, koja će zbog toga donositi više ploda. Narodna politika mora biti svijesna, da je u seljačkoj državi prenapučenost tragičnija nego u industrijskoj. U industrijskoj kriza zamijenjuje konjukture, pa se u ovima nezaposlenost smanjuje. A u prenapu-

Digitized by Google

čenoj seljačkoj državi konjunktura nema. Kod nas od prenapučenosti nema straha. God. 1939. bilo nas je u Hrvatskoj oko 4,422.000. Ako se budemo množili dalje uz 1.1% godišnje, onda će nas g. 1970. biti oko 6,207.000, a 2000. godine 8,617.000. A toliko naša domovina može prehraniti i uzdržavati.

U nastojanju oko pitanja populacije obitelj i dom imaju najvažniju ulogu, zato je i prva briga demografsko-statističkog odsjeka upravljena zaštiti obitelji i doma.

Socijalna zaštita obitelji i doma. Ideologija hrvatskog naroda po autohtonim životnim zakonima svu svoju narodnu i socijalnu kulturu razvija od prvotne, temeljne i glavne stanice — obitelji i doma. A da obitelj uzmogne u današnje vrijeme što potpunije ispunjavati svoju prirodnu svrhu, treba joj dati što bolju socijalnu zaštitu, kako bi obitelj bila higijenski zdrava, biološki plodna, ekonomski dosta jaka, socijalno skladna, kulturno napredna i moralno čvrsta.

Rad oko zaštite obitelji kreće se u četiri pravca:

1. Higijenska i biološka zaštita velikim dijelom ide u djelokrug Odjela za narodno zdravlje, ali je tu nužna trajna povezanost toga Odjela s referadama za socijalnu zaštitu matera i djece, te s nastojanjima o suzbijanju neženstva, kasnog sklapanja brakova, bezdjetnosti i sistema jedinaca, koju vrši Odjel za socijalnu politiku.

2. Ekonomska zaštita vrši se već kod sklapanja brakova, pa nastojanjima, da se podiže prihod obitelji (na pr. da se snizuju porezi i različne takse proporcionalno prema broju djece, da se kod javnih radnja, namještenja i promaknuća preferiraju oženjeni i roditelji s brojnijom djecom, da se uvedu obiteljske nadnice itd.). Te će zaštitne mjere Odjel za socijalnu politiku nastojati da osigura posebnim zakonodavstvom.

3. Pravna zaštita vrši se utjecajem na zakonodavstvo, da se naročitom pažnjom tretira obiteljsko (ženidbeno, roditeljsko, skrbničko) i naslijedno pravo, te da se postojeći zakoni striktno primjenjuju i to načinom najbrzim i najjeftinijim, (to naročito kod podizanja vanbračnih veza na pravi brak; dokazivanja očinstva i pozakonjivanja djece; kod utvrđivanja dužnosti roditelja i djece; oduzimanja roditeljske vlasti radi nedostojnosti, rasipništva itd., i postavljanja skrbništva).

4. Moralna zaštita sastoji se u davanju različnih savjeta, psihoterapije, od vršenja smišljene propagande, koja će upravljati javno mišljenje, da shvati presudnu važnost »blagoslovene obitelji«, te da pobija sve ono, što je na štetu braka, poroda i socijalne skladnosti u obitelji.

Socijalna zaštita djece i mladeži. Djeca imadu prednost pred odraslima. Zato je od primarne važnosti zaštita* i skrb** za djecu i mladež. To stanovište opravdavaju biološki, socijalni i humani razlozi.

Djeca su životna snaga naroda. Usahne li ona, umire i narod. Dijete je u životu više ugroženo, nego li odrasli ljudi.

Stanje socijalne zaštite i skrbi oko djece i mladeži, koje je zatekla Banska Vlast na svome području, nije zadovoljavalo zbog ovih razloga:

1. Zaštita se ograničavala u glavnome na ugroženo gradsko dijete, a zanemarivalo se ugroženo seosko dijete.

2. Premalo brige posvećivalo se zaštiti dojenčadi, koja najviše stradava, što dokazuje velik postotak njihova pomora u Hrvatskoj (182‰).

3. Težište zaštite ležalo je u tzv. zatvorenoj dječjoj zaštiti u Dječjim domovima, a zapostavljala se tzv. otvorena zaštita djece putem dječjih kolonija.

4. Zanemarivala se skrb oko djeteta, ugrožena i opterećena biološkim nedostacima, koje zbog tih nedostataka u kasnijem životu redovno i trajno opterećuje zajednicu.

Da se uklone ti nedostaci, pristupilo se reorganizaciji socijalne zaštite i skrbi oko djece i mladeži.

Za dojenčad i malu djecu do konca druge godine uvode se dječja skloništa, u kojima majke mogu ostavljati svoju djecu, kad su u poslu ili zapriječene.

1. »Mala škola« ili zaštita djeteta u 2—6 godini života.

Kod primanja u socijalnu zaštitu i skrb banovine daje se ugroženom seoskom djetetu prednost, dok se zaštita ugroženog gradskog djeteta prepušta uglavnom socijalnim ustanovama bogatijih gradskih općina, koje su pravno i moralno obvezane, da u punoj mjeri provedu potrebne socijalne mjere za zaštitu djece.

Stvoren je plan, da se osvježe i probude zadrijemale socijalne snage sela, koje su živjele u našim starim seoskim zadrugama i da se aktiviraju na zaštiti djece.

Seoskom djetetu treba stvoriti sigurno okrilje za njegu, odgoj i zaštitu, kao što ga je nekad uživalo u starim seoskim zadrugama.

* Zaštita = socijalni rad oko zbrinjavanja i zaštite normalnog djeteta.

** Skrb = socijalni rad oko zbrinjavanja i zaštite djeteta opterećenog biološkim nedostacima.

Digitized by Google

U sjenici

Kod objeda

Na izletu

»Mala škola« u Rudama kraj Samobora

Prvi korak na tom polju, izveden na molbu samoga sela, bit će, pored ostalih mjera, osnutak t. zv. »Male škole« na selima, kako je tu ustanovu prozvao sam narod. »Mala škola« je za razliku od »velike« pučke škole, sastajalište i uzgajalište seoskog djeteta od druge godine pa do njegova polaska u »veliku« školu. Banska Vlast nastupa u tom poslu samo kao organizator i taktični interpretator, a oblikovanje i rad same ustanove prepušta samorodnim snagama sela. Ne dirajući u dobre seoske običaje i način odgoja povjerit će se uzgoj sve sitne djece sela preko dana nekolicini bistrih seljačkih žena, koje će organi socijalnih i zdravstvenih vlasti u skladu sa seoskim prilikama praktično uputiti u odgoj i njegu male djece.

Uspije li ovaj pokušaj u onoj mjeri, kako to prvi koraci na tom putu pokazuju, i razgrana li se ovaj rad, uspjet će spontano organiziranim snagama sela uz razmjerno neznatnu pripomoć Banske Vlasti valjanom njegom i dobrom ishranom spasiti godišnje mnoge tisuće dječjih života, koje su dosada propadale.

2. Zaštita matera i dojenčadi. Velik pomor dojenčadi (182‰) teška je optužba i dokaz, koliko je dosada bila zanemarena zaštita djeteta u njegovoj najnježnijoj i najugroženijoj dobi. Stoga se pristupa planskom i smišljeno organiziranom radu na smanjivanju umiranja dojenčadi. Zato zaštita djeteta mora započeti zaštitom majke trudnice i majke dojilje. U tu svrhu osniva Banska Vlast u Zagrebu kao centralnu i organizacionu ustanovu Zavod za zaštitu matera i djece, koji će preko Domova za zaštitu matera i dojenčadi u provinciji (Osijek, Sušak, Mostar), a u uskoj saradnji s organima zdravstvenih Vlasti, organizirati zaštitu i spašavanje majke i dojenčadi, odnosno djeteta.

3. Domovi ili kolonije? U socijalnoj zaštiti normalnog djeteta napušteno je načelo t. zv. »zatvorene zaštite« u dječjim domovima, a dala se prednost načelu t. zv. »otvorene dječje zaštite« u dječjim kolonijama. Razlozi, koji su Bansku Vlast ponukali na prihvaćanje ovoga drugog načela, jesu ovi:

a) Postojeći Dječji domovi davali su godišnje jedva 100 slobodnih mjesta, dok u Banovini traži pomoći godišnje preko 2.000 nezaštićene siročadi.

Savjetovalište za majku i dojenčad u Zagrebu (na Josipovcu)

Digitized by Google

BROJ DJECE SMJEŠTENE NA TROŠAK BANOVINE HRVATSKE U DJEČJE KOLONIJE /Otvorena zaštita/

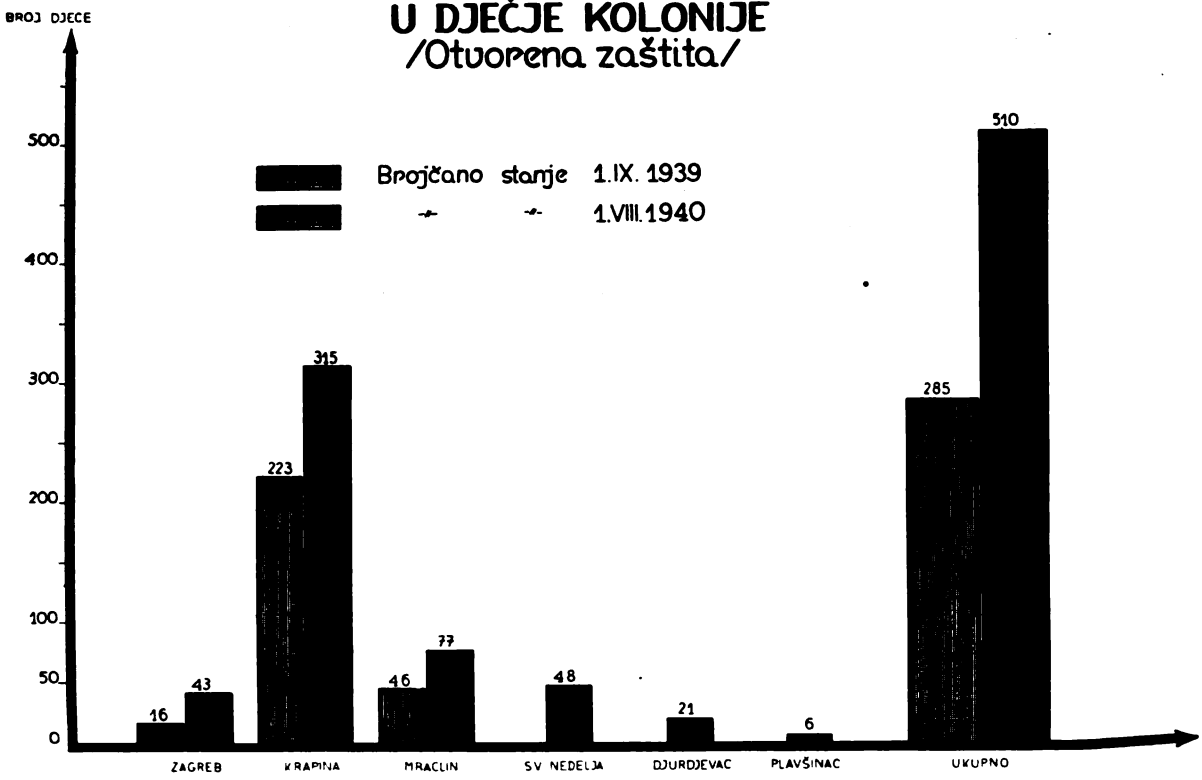

BROJ DJECE SMJEŠTENE NA TROŠAK BANOVINE HRVATSKE U DJEČJE DOMOVE /Zatvorena zaštita/

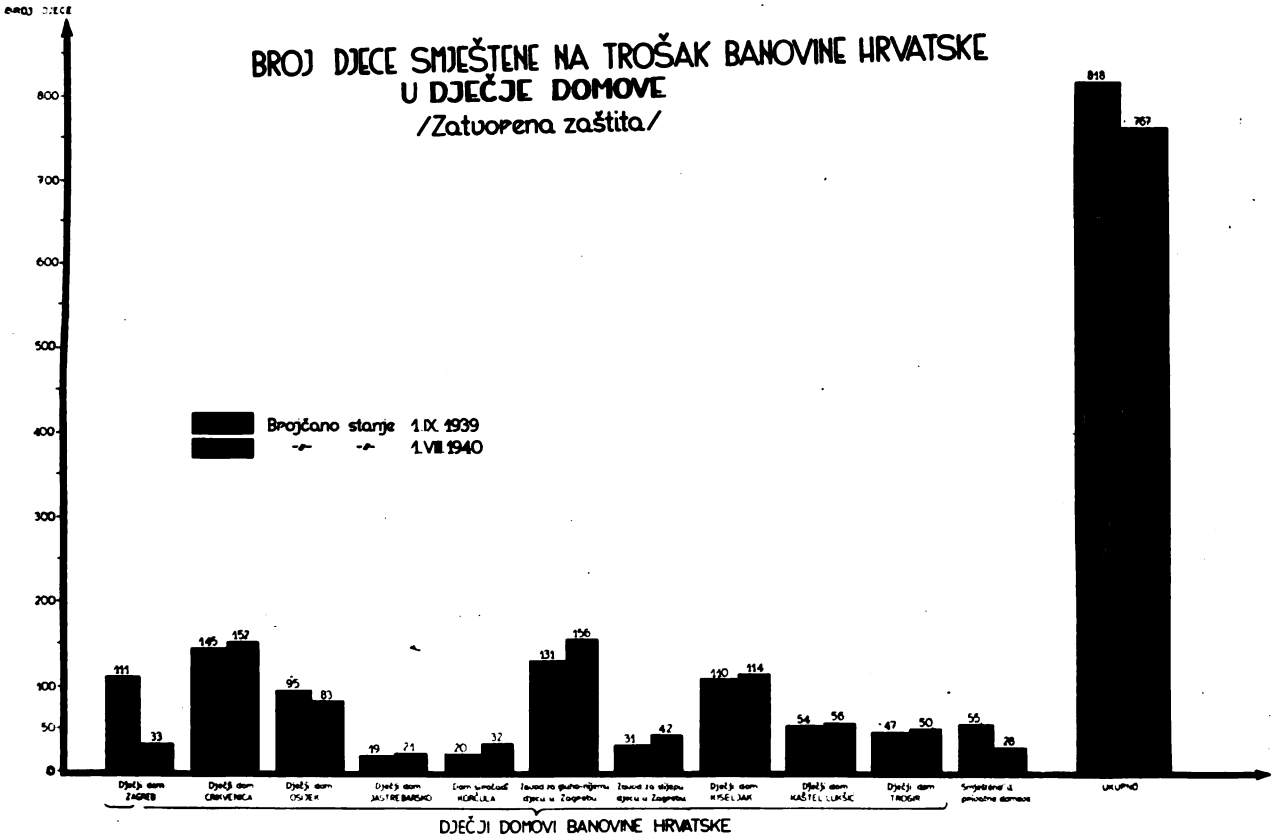

Digitized by Google

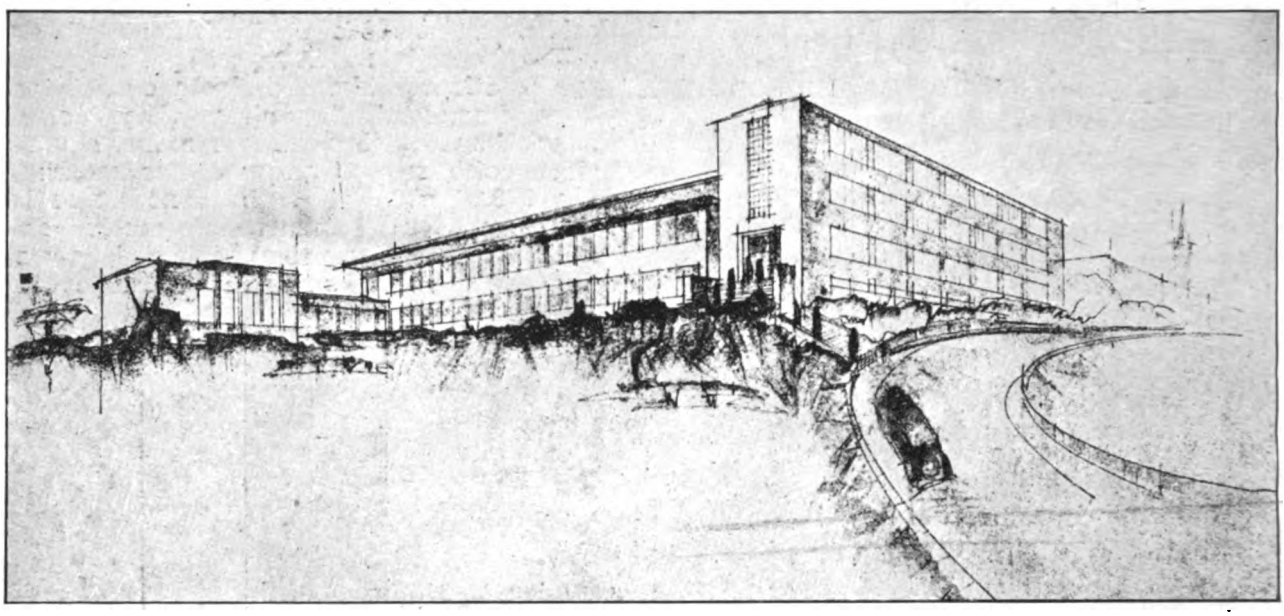

Zavod za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu (u gradnji)
Prema projektu arh. Denzlera

b) Dječji domovi, smješteni u većim gradovima, pružali su djeci mogućnost daljeg školovanja, te su blagodati njihove zaštite iskorišćivali različnim sredstvima oni elementi, kojima socijalna zaštita zapravo nije bila niti prijeko potrebna. Samo relativno malen broj prave siročadi nalazio je u njima zaštite.

c) Uzdržavanje djeteta u dječjim kolonijama na selu dva i po puta je jeftinije, nego li u Dječjim domovima. Zbog toga moći će se istim sredstvima zaštititi mnogo veći broj ugrožene djece.

d) Umiranje djece manje je u dječjim kolonijama na selu nego li u Dječjim domovima.

e) Osoblje u Dječjim domovima javne i privatne inicijative nema specijalne spreme i obrazovanja te često nije na visini uzgojnih zadataka. Slabi uzgojni rezultati i česti nepedagoški postupci sa djecom svjedokom su tome stanju.

Kasernirani način života u Dječjim domovima nikada ne može stvoriti ambijenat porodičnog života, koji je jedini prirodni okvir za zdrav razvitak djeteta.

Siroče, smješteno u valjanoj i odabranoj porodici, srodi se, kako to iskustvo uvijek na novo dokazuje, toliko sa obitelji svojih hranitelja, da postaje pravim članom obitelji. Ono postaje dionikom prave materinske i očinske ljubavi.

Pretežiti dio djece, koja dolaze u banovinsku zaštitu, seljačkog su podrijetla. Bila je stoga prirodna želja Banske Vlasti, da ih ponovo vrati u naručaj sela. Djeca se u zrelijoj dobi koloniziraju u naše etnički najčišće i gospodarski najnaprednije krajeve.

f) Sredstva, koja narod stavlja na raspolaganje Banskoj Vlasti u ove svrhe, vraćaju se tim načinom opet izravno u ruke narodu, te predstavljaju znatnu gospodarsku dobit za žarišta dječje kolonizacije. Česti posjeti zdravstvenih i socijalnih organa Vlasti djeluju odgojno i na same porodice hranitelja.

III. SKRB ZA BIOLOŠKI DEFEKTNE

Socijalna skrb za defektnu djecu. Pored socijalne zaštite, koju Odjel za socijalnu politiku vrši nad djecom i mladeži, vrši i skrb nad djecom i mladeži opterećenom biološkim nedostacima (slijepa, gluhonijema, sakata, duševno zaostala, slabunjava, moralno ugrožena itd. djeca). Banska Vlast nastoji, da preventivnim uzgojem te djece i mladeži stvori od njih korisne članove narodne zajednice.

Za uzgoj takve djece potrebni su Banovini zatvoreni zavodi i pedagoško osoblje sa specijaliziranom spremom.

1. Odgoj i socijalna skrb za gluhonijemu djecu. Prva nastojanja oko odgoja gluhonijeme djece u Hrvatskoj počela su godine 1885., ali tek 1891. dolazi do prvoga Zemaljskog zavoda za odgoj gluhonijeme djece. Porastom pučanstva s jedne strane, a i zbog učestalih komplikacija, koje nastaju kod različnih dječjih bolesti, umnožio se iz godine u godinu broj gluhonijemih pitomaca.

Digitized by Google

Djeca, koja ogluše prije 4 godine života, onijeme. Obično ogluše od upale uha (šarlah, gripe, angine itd.).

Sadanji opseg zavoda za gluhonijemu djecu u Zagrebu, koji može da obuhvati jedva 120 djece, ne zadovoljava niti približno potrebe uže t. zv. banske Hrvatske, a kamo li potrebe dalmatinske Hrvatske. Radi toga pristupila je Banska Vlast podizanju novoga, prostranijeg i suvremenije uređenog zavoda, koji će moći da obuhvati do 200 pitomaca. Osim toga osigurani su u proračunu Banovine za godinu 1939./40. potrebni krediti za osnutak takovoga zavoda i na području Ispostave Banske Vlasti u Splitu.

Uporedo s osnutkom novih zavoda za odgoj gluhonijeme djece proširit će se djelokrug socijalne skrbi za gluhonijemu djecu u toliko, da će se praktičnim produžnim stručnim obrazovanjem ovu defektnu djecu privesti kao korisne članove u ljudsko društvo.

2. Odgoj i socijalna skrb za slijepu djecu. Prvi zavod za odgoj slijepe djece u Hrvatskoj osnovan je u Zagrebu godine 1895. Sada je smješten u istoj zgradi sa zavodom za odgoj gluhonijeme djece i to u vrlo nepodesnim i nezdravim prostorijama. Pedagoški, psihološki i metodički razlozi zahtijevaju, da se ova dva zavoda razdvoje. Osim toga zavod svojim kapacitetom daleko zaostaje za stvarnim potrebama. Radi toga pristupila je Banska Vlast podizanju novoga i moderno opremljenoga zavoda, koji će moći obuhvatiti 100 pitomaca, te će imati i zabavište za predškolsku slijepu djecu. Zavod će biti internatski uređen i podignut na banovinskom zemljištu u ulici Mošinskoga, u sklopu ostalih dječjih socijalnih ustanova u Zagrebu.

Istodobno su u proračunu Banovine za godinu 1939/40. osigurani potrebni krediti za osnutak takvog zavoda na području Ispostave Banske Vlasti u Splitu.

Produžnim stručnim obrazovanjem osposobit će se slijepa djeca za razna sljepačka zvanja i tako postati samostalni i korisni članovi ljudskog društva.

3. Odgoj i socijalna skrb za duševno zaostalu djecu. Duševno zaostala i slaboumna djeca nijesu samo teški teret obiteljske zajednice, nego prije ili kasnije u velikoj većini padaju prije ili kasnije na teret narodne zajednice. Prve mjere za odgoj takove djece izvršene su osnutkom t. zv. pomoćnih odjeljenja u Zagrebu u pojedinim većim mjestima. Velik broj takove djece po selima i manjim provincijalnim gradovima ostaje bez ikakova odgoja. Da ublaži ovo teško stanje, kao i da logično produži odgoj i skrb oko ove djece, Banska Vlast je osnovala u Ve-

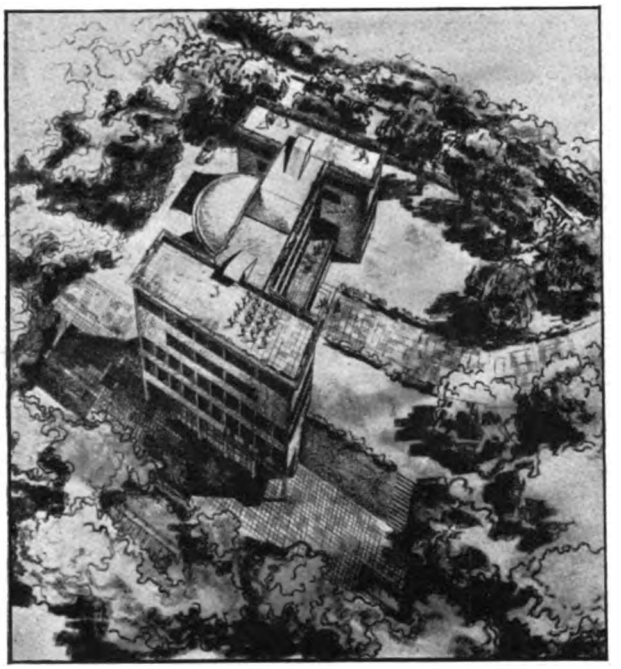

Zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu (u gradnji)
Nacrt arh. Planića

likoj Gorici Zavod za odgoj duševno zaostale djece.

S obzirom na to, da se najveći broj takove djece rekrutira od socijalno ugroženih društvenih slojeva, te da je ovoj djeci potrebna trajna socijalna skrb, podnijelo je stručno učiteljstvo »pomoćnih odjeljenja« prijedlog, da se pomoćni razredi podrede Odjelu za socijalnu politiku, koji će tada osnovati u Zagrebu i centralnu pomoćnu školu za tu djecu.

Stručni medicinski i psihijatrijski nadzor nad svom duševno zaostalom djecom povjeren je Stanici za psihohigijenu, koju uzdržava Banska Vlast, zasada u sklopu Zakladne bolnice u Zagrebu.

4. Stanica za liječenje mucavosti. Za funkcionalne poremećaje govora osnovana je pokretna stanica, kojoj je zadaća, da u skladnoj suradnji s liječnicima Zavoda za zaštitu majki i djece, prosvjetnim i školskim organima na području banovine Hrvatske, na zdravoj osnovi praktički riješi pitanje liječenja, a naročito predusretanja mucanja školske i mlađe djece.

Organi školskih ustanova izvršili su popis takve djece. U nas ima velik broj seoske i gradske djece, koja pate od mucanja.

Među prve zadaće stanice ide plansko osnivanje zasebnih razreda osnovnih škola i zabavišta, te solidno upućivanje dostatna broja pedagoga i sestara pomoćnica u psihoterapeutsko-didaktički postupak sa djecom, koja pa-

Digitized by Google

te od mucanja, te stvaranje i odabiranje stručne literature. Dalji je cilj stanice: solidan odgoj roditelja za pravilnu higijenu djeteta u razvitku, donošenje zakonskih propisa o obaveznom prijavljivanju prvih simptoma i predusretanje mucanja u ranom djetinstvu. Takvom planskom zaštitom priprema se oslobođenje od teških okova danas za oko 30.000 nesrećnika: djece i odraslih, u banovini Hrvatskoj, kako bi i oni mogli postati vedri i zadovoljni članovi naroda.

Dom za slabunjavu djecu u Fužinama

5. Odgoj i socijalna skrb za moralno ugroženu djecu i mladež. Svjedoci smo nagloga porasta dječjeg i mladenačkog kriminaliteta, skitnje i prostitucije. Ovome teškom socijalnom zlu ne može se stati na put samo redarstvenim i sudskim mjerama sudova za mladež, nego je potreban sistematski preventivni odgajalački rad. Radi toga pristupa Banska Vlast osnutku posebnih zavoda za odgoj moralno ugrožene muške i ženske djece i mladeži, u kojima će ova djeca ulice pored školskog obrazovanja primiti i specijalno obrtno i stručno obrazovanje za takova zvanja i obrte, koji ih ne će više dovesti u grad, kako ih ne bi svojim kobnim utjecajem opet upropastio.

U programu je, da se osnuju dva zavoda za moralno ugroženu djecu do 14 godine i dva zavoda za moralno ugroženu mladež od 14—18 godine.

6. Socijalna skrb za slabunjavu i bolesnu djecu. Zbog teških prilika dolazi veliki broj ove djece u zaštitu vrlo slab, zaražen tuberkulozom, slabokrvan i neishranjen. Pravi rad oko spašavanja i odgoja te djece može se započeti istom onda, kada se ta djeca dovoljno oporave. Zato je bila prijeka potreba, da Banska Vlast u Fužinama, u Gorskom Kotaru, osnuje Dom za oporavak one slabunjave djece, koja se nalaze u okviru socijalne zaštite i skrbi Banske Vlasti. Uz dobru hranu, liječnički nadzor i osobiti odgojni postupak, djeca se u ovome Domu za kratko vrijeme oporave i ojačaju, a tada svrstavaju u pojedine zaštitne ustanove. Dom može primiti 80 djece.

7. Organizacija dječje prehrane. U banovini Hrvatskoj u pasivnim krajevima stradavaju naročito djeca, kojoj je prijeko potrebna dobra i pravilna hrana.

Da se dobije što vjernija slika stradanja naše seljačke djece, poveo je Odjel anketu, kojoj je bio cilj da utvrdi, koliko će seljačke djece, male i školske, ove zime oskudijevati u hrani, te bi im bila prijeko potrebna dopunska ishrana. Rezultati te ankete nalaze se u slijedećoj tabeli:

Digitized by Google

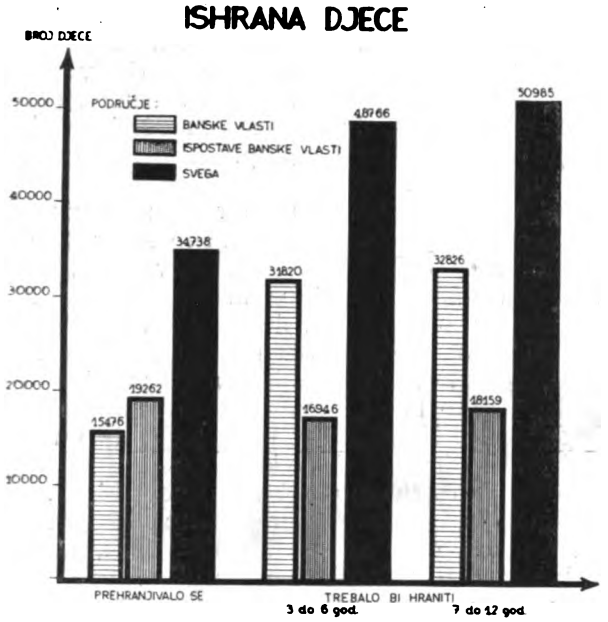

Kako se iz tabele vidi, pred nama leži još vrlo veliko polje rada, koje ne zavisi jedino od dobre volje i žilavog rada, nego i od financijskih mogućnosti.

Skrb za odrasle s biološkim nedostacima. Pored djece ima mnogo odraslih osoba, za koje se mora skrbiti Banska Vlast.

1. Socijalna skrb za odrasle osobe, opterećene biološkim nedostacima, nastojala se organizirati u što većem opsegu. Rad se uglavnom ograničavao na podupiranje ustanova privatne inicijative, koje se bave zaštitom odraslih slijepaca, gluhonijemih, sakatih, trajno bolesnih, staraca i nemoćnih, pružajući razmjernu pomoć pojedinim takovim ustanovama, kao što su: »Dom milosrđa«, »Društvo Sv. Vida«, »Socijalna zaštita« u Zagrebu i t. d.

Pored toga zbrinuto je izravnom pomoći Banske Vlasti kod pojedinih ustanova 47 osoba, i to 26 staraca i nemoćnika i 21 slijepac. Ujedno je podijeljen velik broj jednokratnih pomoći. Poduzet je ujedno pokušaj kolonizacije staraca i nemoćnika u seljačke porodice.

2. Ratni invalidi. Skrb nad ratnim invalidima, udovama, siročadi, te roditeljima u ratu palih sinova (hranitelja) vrši se tako, da se udruženjima daju novčane pripomoći, koju oni dijele svojim članovima. Stara se za namještenje invalida u državnim, samoupravnim i privatnim poduzećima. Pomaže invalidska udruženja, da mogu u što većem broju i opsegu djelovati na zaštiti i promicanju svojih interesa. Krediti za liječenje invalida u kupalištima, na moru i u klimatskim lječilištima, primaju se iz sredstava invalidskog narodnog fonda.

3. Invalidski dom u Našicama skrbi se za nekoliko desetaka invalida.

Invalidi, koji boluju od tuberkuloze, upućuju se na liječenje u banovinsko lječilište na Sljemenu (kraj Zagreba). Uredbom o ratnim invalidima i ostalim žrtvama rata od 1. XII. 1938. prelazi lječilište na Sljemenu (Zagrebačka gora) u svojinu narodnog fonda, te se namjerava pristupiti k definitivnom uređenju toga lječilišta za tuberkulozne invalide, koji dosad nije potpuno odgovarao svrsi ovakovog lječilišta.

4. Ortopedska radionica u Zagrebu i njezina filijala u Splitu spadaju također pod nadzor Banske Vlasti. Ortopedska radionica i njezina filijala snabdjevaju sakate invalide pa i članove njihovih porodica (ukoliko su sakati) novim protezama i vrši popravke oštećenih. Snabdjeva također siromašna građanska i vojna lica osakaćenih za vrijeme mirnodopskih službi.

U vezi s problemom invalida vodi se njihova kartoteka, daju mišljenja kod dobivanja zajmova, vodi nadzor nad nepokretninama, zadužbinama, prihodima i sredstvima, koja su isključivo ili prvenstveno određena s Uredbom zaštićenih lica.

Komisije za pregled ratnih vojničkih invalida nalaze se kod svih komanda vojničkih okružja, a za pregled ostalih Uredbom zaštićenih lica obrazovane su komisije kod svih sreskih načelstva banovine Hrvatske. Ratnih vojničkih invalida, udova, siročadi i roditelja ima oko 12.000, ratnih dobrovoljaca oko 200, dok dobrovoljaca za oslobođenje sjevernih krajeva ima oko 1.900.

IV. SOCIJALNA ZAŠTITA SELA

Selo je glavni nosilac svih vrednota hrvatskoga naroda, i rad svih odjela Banske Vlasti najveći dio svojih nastojanja posvećuje upravo selu. Nužno se nameće i direktna briga za pitanje socijalne politike hrvatskog seljaštva, pogotovu kad ni najpotpunija nastojanja različnih odjela Banske Vlasti ne mogu obuhvatiti čitav niz problema, čije je rješenje prijeko potrebno za stalożen i zadovoljan život širokih seljačkih slojeva.

U prvome se redu nameće pitanje odnosa seljaštva kao cjeline prema drugim socijalnim skupinama, koje sa seljaštvom čine narodnu cjelinu. Za uređenje tih odnosa kulturnog karaktera potreban je naročit odgoj svih zainteresiranih narodnih skupina, pa tako i seljaštva, da bi se izbjeglo sukobima, kojima leži motiv u duševnom kompleksu, dakle je emocionalne naravi. Bez opravdanih razloga drži se seljački svijet nižim od ostalih ljudi i po tom

Digitized by Google

naziranju zauzima se stav i djelovanje, koji seljački narod i svijet ponizuju i štete. Ne manje je važan momenat unutar samoga seljačkoga naroda, koji proizlazi iz socijalno-ekonomske nehomogenosti seljaka u različnim hrvatskim krajevima, i pojedinih seljaka u istom kraju.

Prije formiranja banovine Hrvatske socijalna politika je u vrlo malom omjeru obuhvaćala socijalne probleme sela, dok je s uređenjem banovine Hrvatske odmah predviđen u okviru odjela seljački odsjek, koji ima da sistematski rješava sva pitanja iz djelokruga socijalne politike hrvatskog sela.

Snabdjevanje beskućnika zemljom. Seljak ili poljodjelac, a bez zemlje, zvuči kao nemoguće. A ipak u banovini Hrvatskoj ima velik broj baš takvih seljaka, koji su bez zemlje. Još je veći broj onih seljaka, koji doista imaju zemlje, ali tako malo, da njihov seljački posjed ne može prehraniti njih i njihovu obitelj. Logička je posljedica takvog stanja bježanje u gradove za zaradom (urbanizacija) ili u inozemstvo za koricom kruha (emigracija). S time je u neposrednoj vezi i problem nezaposlenosti. Zato se seljaku mora omogućiti život na selu. Kad se osiguraju svakom seljaku najnužniji uvjeti eksistencije na selu, moći će se pristupiti k rješavanju drugih problema, koji smetaju napredak narodu.

U seljačkom odsjeku pokrenuta je anketa, u kojoj se sistematski i imenično ustanovljuje sve seljačke obitelji u banovini Hrvatskoj, koje njihov seljački posjed ne može uzdržavati, i koje su zato prisiljene, da šalju svoje članove tražiti zaradu izvan svojih mjesta. Taj je rad vrlo poučan jer daje uvide u naše narodne potrebe, i tako nameće putokaz za nastojanje u budućnosti. Paralelno s time treba isto tako sistematski ispitati slobodne terene u Banovini i privesti ih osnovnoj seljačkoj potrebi. Ovdje se iznosi pregled sreza Prelog, koji je izrađen na temelju opsežne sakupljene građe, da se vidi stanje toga problema u njemu. Za ostale se srezove građa sabire i sređuje.

Broj članova obitelji	Na površini u katastarskim jutrima																Ukupno živi	
	½ i ispod ½ živi		1 živi		2 živi		3 živi		4 živi		5 živi		6 živi		7 živi		8 živi			
	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja	obitelji	žitelja
2	104	208	56	112															160	320
3	168	504	89	267	50	150													307	921
4	164	656	174	696	101	404	20	80											459	1836
5	174	870	155	775	141	705	62	310	10	50									542	2710
6	151	906	162	972	131	786	71	426	22	132									537	3222
7	107	749	113	791	128	896	86	602	27	189	3	21							464	3248
8	67	536	58	464	71	568	68	544	27	216	7	56							298	2384
9—10	25	238	50	475	91	864	55	523	30	285	15	142							266	2527
11—14	12	150	19	238	32	400	29	362	29	363	8	100							129	1613
Ukupno obitelji	972		876		745		391		145		33								3162	
Ukupno žitelja		4817		4790		4773		2847		1235		319								18781
Ukupno jutara	486		876		1490		1173		580		165								4770	

Ako se prosječno uzme, da je jednoj obitelji za život potrebno bar onoliko jutara zemlje, koliko je u njoj članova, onda je u srezu Prelog ukupno 3126 obitelji (sa 18.781 članom), koje njihov posjed ne može uzdržavati (sve te obitelji imaju ukupno samo 4770 jutara zemlje mjesto 18.781 jutara).

Nepravedna podjela zemlje. Selo pati zbog ekonomske nejednakosti. Mnoge obitelji nemaju uopće zemlje. Žive na »kvar-

Digitized by Google

tiru« kod posjednika, pa im daju svoju fizičku snagu u najam, da zarade za stanarinu i životne namirnice. Među onima, koji posjeduju zemlje od 0.01 hektara na više; postoji velika razlika u posjedima. Za cijelu Banovinu izgledaju prilike ovako:

2.7%	rodne zemlje, što je čine	posjedi	vel.	od	0.1-1	hek.,	drži	20.9%	obitelji
7.5%	„	„	„	„	„	„	„	„	1-2	„	„	20.7%	„
28.4%	„	„	„	„	„	„	„	„	2-5	„	„	35.7%	„
27.9%	„	„	„	„	„	„	„	„	5-10	„	„	16.7%	„
15.5%	„	„	„	„	„	„	„	„	10-20	„	„	4.8%	„
18.0%	„	„	„	„	„	„	„	„	20 i više	„	1.1%	„

Više od petine obitelji cijele Banovine drži tek 37 dio (2.7%) rodne zemlje; 10% od sve zemlje pripada 41% obitelji; 77% obitelji žive na 39% od sve rodne zemlje. Ako se zna, da siromašnije obitelji imaju više djece nego bogatije, onda se vidi, da mnogo veći dio pučanstva živi na mnogo manjem dijelu zemlje. Jedan posto imućnih posjeduje 18% od sve rodne zemlje (po 20 hektara i više). Ovih i onih sa 10—20 hek. zemlje ima manje od 6% u Banovini, a posjeduju više od trećine od sve zemlje.

Ukratko: 94% od svih obitelji Banovine drže 66.5% od sve zemlje; 6% od svih obitelji Banovine drže 33.5% od sve zemlje.

U slavonskim kotarevima je razlika među ovim skupinama daleko veća.

Naziv kotara	Na gospodarstvima veličine											
	od 0.01—1 ha		od 1—2 ha		od 2—5 ha		od 5—10 ha		od 10—20 ha		od 20 i više ha	
	živi u postocima obitelji (%)	posjedujući postotak od sveukupne zemlje (%)	živi u postocima obitelji (%)	posjedujući postotak od sveukupne zemlje (%)	živi u postocima obitelji (%)	posjedujući postotak od sveukupne zemlje (%)	živi u postocima obitelji (%)	posjedujući postotak od sveukupne zemlje (%)	živi u postocima obitelji (%)	posjedujući postotak od sveukupne zemlje (%)	živi u postocima obitelji (%)	posjedujući postotak od sveukupne zemlje (%)
D. Miholjac	10,44	0,52	11,37	1,96	38,04	15,75	30,15	25,69	8,41	12,87	1,59	43,21
Djakovo	10,84	0,67	13,04	2,39	30,42	12,71	26,61	23,49	14,79	24,71	4,30	36,03
Ilok	25,61	2,46	19,00	4,98	28,20	16,81	17,39	22,33	7,74	19,01	2,05	34,42
Našice	13 45	0,99	15,70	3,42	40,87	19,91	24,13	23,47	4,91	9,37	0,96	42,84
Osijek	20,32	1,29	15,47	3,49	35,49	17,05	20,04	19,60	6,12	11,72	2,56	46,85
Ukupno . . .	15,2	1,0	14,7	3	34,8	16,2	24,1	23,2	8,8	16,1	2,4	40,5

U ovim srezovima 97.6% porodica živi na 59,5% zemlje, a 2.4% porodica živi na 40,5% zemlje.

Podjela zemlje mora se izvršiti pravednije! Na tome se području otvaraju Banskoj Vlasti nove i vrlo važne dužnosti.

Prehrana pučanstva. Drugo je važno pitanje u pogledu socijalne politike na selu — prehrana pučanstva. U banovini Hrvatskoj ima oko 70% srezova, od kojih su neki stalno, a neki povremeno pasivni. Ta pasivnost zavisi od zapuštenosti tla, premalo obradive zemlje, patuljastih posjeda, neracionalne obrade zemlje, prenapučenosti, zapuštenosti stočarstva, klimatskih prilika, konfiguraciji tla, elementarnih nepogoda (osobito poplave), o promjeni gospodarenja i t. d. Zbog toga se u tim krajevima uskoro nakon žetve osjeća nestašica hrane i nastaje problem prehrane pučanstva.

Prošle zime i ovoga proljeća Banska se Vlast naprezala, da se nestašica hrane ublaži i pučanstvo tih krajeva opskrbi hranom, pa je u tom radu sudjelovao Odjel u kolaboraciji s drugim faktorima, da bi se sa sredstvima, koja su bila na raspolaganju, doskočilo toj neodgodivoj narodnoj potrebi. Gospodarskoj slozi predao je Odjel 2100 uputnica za besplatni prevoz hrane, a ujedno je dijelio novčanu pomoć za prehranu naročito pasivnim krajevima u Hercegovini, Bosni, Dalmaciji, Hrv. Primorju, Lici i Hrv. Zagorju.

Zbog izuzetnih ratnih prilika i zbog kasne ovogodišnje žetve nameće se i sada problem redovite i pravodobne prehrane pučanstva, naročito u pasivnim krajevima banovine Hrvatske.

Digitized by Google

Seljački odsjek sakupio je podatke o potrebama hrane za pojedine srezove, pa će se ove godine lakše pristupiti prehrani pučanstva u pasivnim krajevima, naročito preko zimskih mjeseci. Sumarni prikaz pasivnih krajeva u banovini Hrvatskoj prikazuje nam ova slika:

Kako u našim pasivnim krajevima nastava oko dva i po milijuna stanovnika, koji proizvode oko 45.200 vagona što kukuruza što pšenice, i ako se uzme, da potrošak žita po glavi iznosi godišnje 3 q., to je u naše pasivne krajeve potrebno uvesti oko 30.000 vagona godišnje ili oko 2.500 vagona mjesečno. Prema tome trebat će za zimske mjesece: prosinac, siječanj i veljaču nabaviti i spremiti u prikladna skladišta u našim pasivnim krajevima oko 7.500 vagona žita (uglavnom kukuruza). Kako su svi izgledi, da će cijene kukuruzu i nakon nove

Digitized by Google

žetve kretati oko Din 250 po q., to treba osigurati u tu svrhu kredit u iznosu od kojih 190 miliju din. za nabavu hrane. Naravno, da se osim neposredne brige za prehranu pučanstva misli i na uklanjanje uzroka, koji dovode pojedine krajeve do pasivnosti. Između ostaloga predlaže se kolonizaciju pučanstva, meliraciju tla, regulaciju rijeka, potoka i bujica, isušenje močvarnih i podvodnih terena, reorganizaciju voćarstva, regeneraciju stočarstva, javne radove i t. d. Do osnutka banovine Hrvatske vrlo se malo radilo u našim pasivnim krajevima na uklanjanju odnosno umanjenju njihove pasivnosti. Iz sakupljenih podataka dade se zaključiti, da bi se za kratko vrijeme mogla ukloniti i vidljivo smanjiti pasivnost pojedinih srezova, naročito onih, koji nijesu toliko pasivni, koliko zapušteni.

Socijalno-karitativna pomoć. Uz plansku brigu za rješavanje seljačkog beskućništva, za pravednu raspodjelu zemlje i za prehranjivanje pučanstva u pasivnim krajevima seljački odsjek ima zadaću, da hitno pomogne narodu u kritičnoj situaciji. Kako je Uredbom o općinskim činovnicima Općina znatno rasterećena u pogledu ličnih izdataka, kako se postepeno nastoji, da ona postane gospodarska jedinica, i kako je na osnovu § 22 Z. o. Općina u vlastitom djelokrugu dužna osigurati izvjesna sredstva za suzbijanje najprečih potreba, koje nastaju od bijede, siromaštva i nemoći njezinih zavičajnika, traži se, da molbe budu prvotno podnešene općinskim poglavarstvima, koja će ih proslijediti Banskoj Vlasti, ako ne mogu pružiti pomoć iz vlastitih sredstava. Novaca je podijeljeno oko 400.000.— Din. na preko 4000 molitelja. Od 20. III. o. g. radi kontrole uvedene su »Knjige pomoći« za one, koji dolaze lično moliti pomoć. U njih se bilježi stanje obitelji, te kojega je dana, od koga i u kojoj visini molilac primio socijalnu jednokratnu pomoć. Upozorena su sva društva i ustanove, da u te knjige upisuju ono, što kome podijele.

Kako naročito u većim mjestima i privatna inicijativa djeluje na karitativnom pomaganju, to se osjetila potreba povezivanja čitave karitativne akcije u harmoničnu cjelinu, kako bi se ta pomoć što uspješnije provodila. Kao najprikladniji način za to pokazale su se Radne zajednice društava, koja imaju iste ili slične svrhe rada. Dosada je u Zagrebu osnovano jedanaest Radnih zajednica; za socijalnu pomoć trudnica, matera i dojenčadi; male djece; pučkoškolske djece; srednjoškolske mladeži; naučnika i naučnica; žena i djevojaka; radnika i privatnih namještenika; staraca i starica; invalida, nemoćnika i bogalja; moralno ugrožene mladeži; te bolesnih od tuberkuloze. Radne zajednice za socijalno-karitativnu pomoć razgranat će se po čitavoj Banovini, da budu od koristi onima, kojima je u najkritičnijim momentima života potrebita hitna pomoć.

Selo i visoke škole. Kudikamo je veći broj đaka na visokim školama iz gradova nego sa sela. Nije zato čudo, što između činovnika i naroda postoji jaz. Taj se može premostiti jedino tako, da se slušači visokih škola rekrutiraju sa sela, ili da škole tako preobraze svoje nastavne planove, da učenici u njima upoznaju ne samo probleme i prilike sela, već ih i zavole, ili barem da ih od sebe ne odbijaju. Roditelji slušača sveučilišta u Zagrebu bili su seljaci u 12.8%, radnici u 0.8%, obrtnici u 5.9%, trgovci u 12.5%, slobodnih zvanja u 7.8%, činovnici u službi i mirovini u 42%, a ostali (posjednici, časnici, bez namještenja i t. d.) u 18.4%. Socijalni je kapilacitet seljačkom i radničkom svijetu osujećen, jer se njihova djeca ne mogu popeti u više stepene kulture i položaje zbog toga, što su im škole nedostižne. Eto 80% seljaka ima 12.8% slušača na sveučilištu, 8% radnika ima 0.8%, a 2% činovnika 42%. Treba omogućiti i djeci sa sela da svrše visoke škole. Težnju za znanjem treba da seljački narod zadovolji isto tako, kako to može i gradski svijet.

V. SOCIJALNA ZAŠTITA RADNIŠTVA

U svrhu, da rješava protivnosti između rada i kapitala osnovan je radnički odsjek. Problem je radnika kod nas neobično aktualan. Naš radnik, koji je tek na prvim stepenicama svoga razvitka, treba zaštite od svoga poslodavca, koji u mnogočem pokazuje iste crte karaktera kao i njegov prethodnik u Engleskoj i drugim zapadno-evropskim zemljama prije 100 godina. Prilike radnika u našoj Banovini su tako raznolike, da pokazuju cijelu evoluciju radničkih prilika u industrijskim državama od konca 18. stoljeća pa do danas. I danas ima poduzetnika, koji traže rad i do 16 sati dnevno, koji uposluju žene i djecu, da im rad bude jeftiniji, koji radnike plaćaju robom mjesto novcem, koji otpuštaju radnike, ako su organizirani, koji se protive potpisivanju kolektivnih ugovora, koji ne poduzimaju ništa u poduzećima, da život i zdravlje radnika bude sigurniji, a niske plaće opravdavaju tvrdnjama, da ih radnici i onako zapiju, pa su im suvišne itd. Naravna je zadaća vlasti, da ovakve poduzetnike milom ili silom privede k svijesti, da su društvena bića, i da trebaju voditi računa i o interesima drugih, a ne samo o svojim. To se mora činiti i zato, jer ima poduzetnika, koji su na visini socijalnih zadaća današnjeg vremena i koji ulažu svoje kapitale i u higijenske ure-

Digitized by Google

daje, ustanove i rad, pa tako svoju produkciju poskupljuju. Da mogu na tržištu konkurirati, potrebno je njihove nesocijalne drugove nagoniti na jednake investicije.

Budući da je rad radniku jedini izvor za sredstva života, a plaća jedini prihod, od kojega zavisi njegov život, odgoj njegove djece i uzdržavanje cijele porodice, to su neuposlenost i niske plaće najveće zlo, koje radnika može zateći.

Pomaganje radničkih pokreta sa strane vlasti, da sebi izvojšte više minimalne nadnice, motivirana je različnim istinama. Niske plaće radnika nijesu od koristi za poduzeća. Konkurenciju omogućuje samo dobro izrađena roba, a takvu robu mogu proizvoditi samo dobro plaćeni radnici. Ugled industrije neke zemlje zavisi velikim dijelom od visokog stepena obrazovanja radnika. Obrazovanje zavisi od od prihoda radnika. Što su veće minimalne nadnice, to i industrija nastoji da uposli sposobnije radnike, koji će za istu plaću više i bolje proizvoditi. Ne će uposlivati žene i djecu, kako to danas čini.

Zato je glavni rad radničkog odsjeka kretao u osiguravanju rada, dolične zarade i zaštite kod rada.

Javna služba posredovanja rada. Problem nezaposlenosti radništva jedan je od najvažnijih problema socijalne politike. Prema članu 5. Uredbe o prenosu poslova socijalne politike i narodnog zdravlja sa države na banovinu Hrvatsku sva nadzorna vlast nad upravama za posredovanje rada na području banovine Hrvatske prelazi na Bana. Poslovi samoupravne, financijalne i administrativne prirode iz nadležnosti Središnje uprave za posredovanje rada, koji nijesu zajednički, prelaze na Glavne uprave posredovanja rada za banovinu Hrvatsku u Zagrebu, za Dravsku banovinu u Ljubljanu, a za ostale banovine u Beogradu. One su samoupravne javne ustanove, na čelu kojih stoji državni, odnosno banovinski činovnik. Ovom Uredbom izdvojeni su iz područja Javne burze rada u Novom Sadu kotarevi Ilok i Šid i pripojeni Javnoj burzi rada u Zagrebu, dok su kotarevi Darda i Batina izdvojeni iz Zagrebačke burze rada i pripojeni Javnoj burzi rada u Novom Sadu. Iz područja Javne burze rada u Sarajevu izdvojeni su kotarevi Travnik, Bugojno, Fojnica, Mostar, Konjic, Prozor, Stolac, Tomislavgrad, Livno i Ljubuški i pripojeni Javnoj burzi rada u Splitu, a kotarevi Derventa, Gradačac, Brčko i Kostajnica pripojeni su Javnoj burzi rada u Zagrebu.

Organizacija javne službe posredovanja rada u banovini Hrvatskoj. Spomenutom je Uredbom predviđeno, da prireze za Javne burze rada dostavljaju nadležni okružni uredi za osiguranje radnika Javnim burzama rada neposredno po odbitku od 5% na manipulativne troškove ubiranja, koji ostaju Središnjem uredu za osiguranje radnika, i 7% odnosnim Glavnim upravama posredovanja rada, a 3% dostavlja Središnji ured Središnjoj upravi u Beograd.

Predsjedništvo Središnje uprave sačinjavaju upravnik Središnje uprave i ravnatelji Glavnih uprava u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani.

1. Glavna uprava posredovanja rada u Zagrebu. Dne 1. travnja 1940. osnovana je u Zagrebu Glavna uprava posredovanja rada za banovinu Hrvatsku. U njezinu nadležnost spadaju svi poslovi Središnje uprave za područje banovine Hrvatske osim zajedničkih poslova, koji su ostali u kompetenciji Središnje uprave. Na čelu Glavne uprave stoji ravnatelj, koga postavlja Ban iz reda viših stručnih činovnika banovine Hrvatske sa sveučilišnom spremom. Ravnatelj Glavne uprave je Predsjednik samoupravnog tijela Glavnog odbora i njegova Predsjedništva sa pravima i dužnostima upravnika Središnje uprave.

Glavna uprava posredovanja rada u Zagrebu proteže se na područje čitave banovine Hrvatske. Njoj su podređene Javne burze rada u Zagrebu i Splitu s njihovim mjesnim organima. Javna burza rada u Zagrebu ima svoje podružnice u Osijeku i Sušaku, ekspoziture u Slav. Brodu i Karlovcu te povjereništva u Belišću, Sisku, Čakovcu i Varaždinu. Javna burza rada u Splitu ima ekspoziture u Šibeniku, Dubrovniku i Mostaru, a povjereništva u Metkoviću, Livnu i Travniku. Gradske i seoske općine u suradnji s organima posredovanja rada poduzimaju potrebne mjere u svrhu suzbijanja nezaposlenosti i pomaganja nezaposlenih radnika, pa u tu svrhu općine osiguravaju u proračunima potrebna sredstva za pomaganje svojih nezaposlenih oskudnih općinara.

2. Poslovanje. Ban je imenovao po prijedlogu radničkih i poslodavačkih komora samoupravne odbore za Glavnu upravu u Zagrebu te upravne odbore za Javne burze rada u Zagrebu i Splitu kao i nadzorne odbore u njihovim podružnicama Osijeku i Sušaku te ekspoziturama u Karlovcu, Slav. Brodu, Šibeniku, Dubrovniku i Mostaru.

Glavni odbor ovlastio je upravne odbore Javnih burza rada u Zagrebu i Splitu, da mogu postotak predviđen za izvanredne i putne pomoći, djelomično ili u cijelosti upotrebiti za izvođenje javnih radova za suzbijanje nezaposlenosti. Sva sredstva, odobrena za izvođenje javnih radova, imaju se upotrebiti isključivo za radničke nadnice. Radovi se mogu izvoditi u suradnji s Banovinom, opći-

Digitized by Google

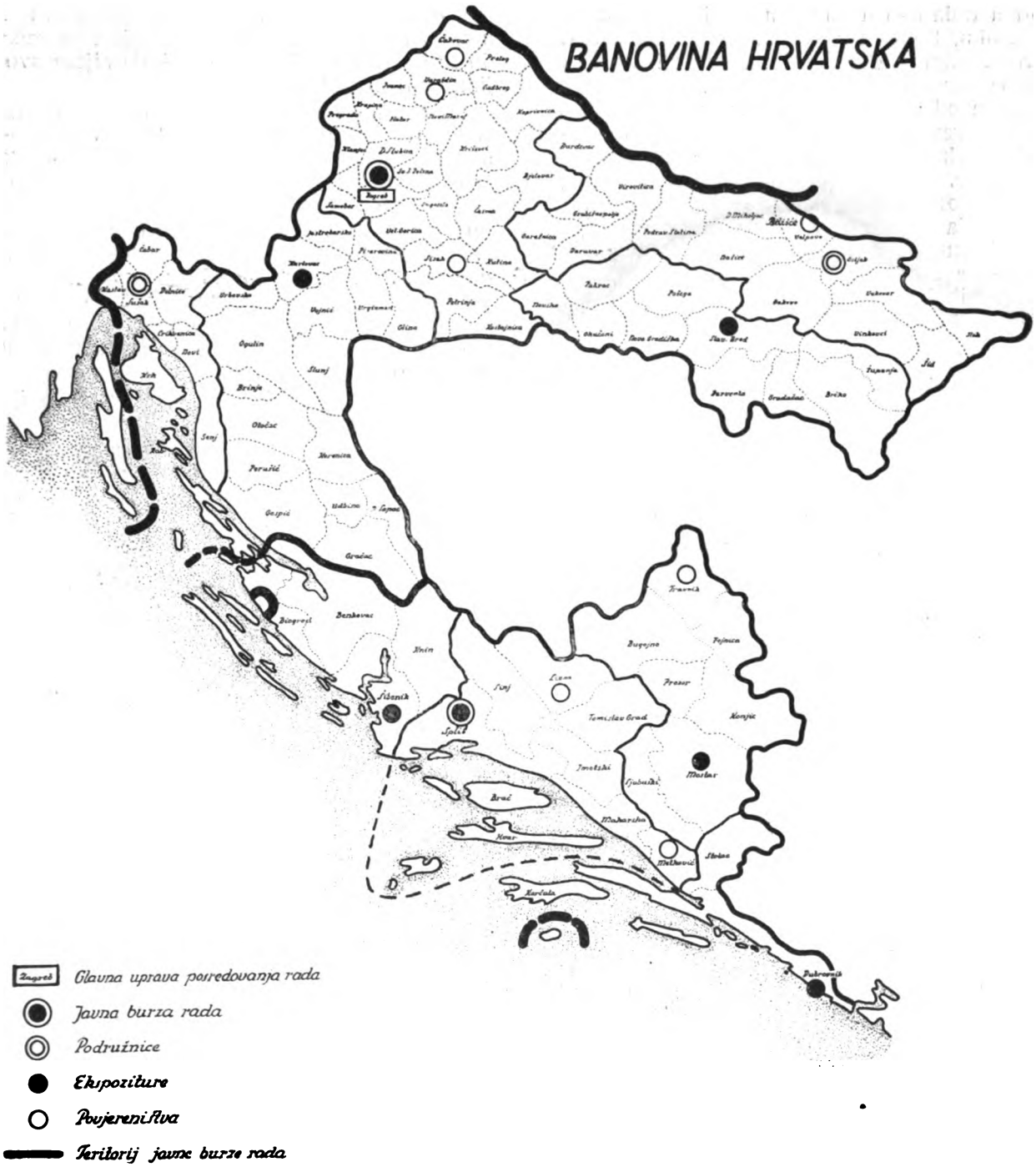

nama ili drugim javnim tijelima pod uvjetom, ako zainteresirani sa svoje strane pridonesu najmanje toliko, koliko za izvođenje radova osigurava Uprava posredovanja rada.

Javne burze rada su pravna lica, koja mogu sticati imovinu, a čiji su samoupravni odbori ovlašteni u granicama proračuna samostalno raspolagati prihodima. Te su samouprave u Središnjoj upravi i burzama rada stvorile rezerve do konca godine 1939. u iznosu od cca 112,000.000.— dinara. Preko dvije trećine od te imovine vlasništvo su pojedinih burza rada, a ostatak je sačinjavao Opći rezervni fond kod Središnje uprave u Beogradu. Nakon njegove podjele imovina javne službe posredovanja rada u banovini Hrvatskoj iznosi oko 36,000.000.— dinara. Znatan dio te imovine uložen je u zgrade i konačišta

Digitized by Google

burza rada kao u Zagrebu, Osijeku, Karlovcu, Šibeniku, Splitu i Mostaru. U Sušaku i Slav. Brodu sagradile su gradske općine domove. Javne burze rada i konačište zajmom, koji su podigle od zagrebačke Javne burze rada. Također su rezervirana sredstva za zgradu i konačište ekspoziture Javne burze rada u Dubrovniku. Ostatak imovine uložen je u zajmove, podijeljene gradovima i humanitarnim institucijama, u svrhu jačanja njihove socijalne djelatnosti te kao rezerva kod Štedionice banovine Hrvatske za pružanje redovnih, izvanrednih i putnih pomoći nezaposlenim radnicima.

3. Nezaposleni radnici. Nezaposleni su oni, koji su voljni raditi i sposobni su za rad, a ne mogu naći uposlenja. Podaci o nezaposlenima pokazuje za prvih 6 mjeseci 1940. godine na području banovine Hrvatske ovo brojčano stanje:

Mjesec	Kvalificirani	Nekvalificirani	Poljoprivredni	Ukupno
siječanj	19.261	57.061	64.899	141.221
veljača	18.592	62.387	49.611	130.590
ožujak	20.023	55.024	49.681	124.728
travanj	13.326	35.598	28.889	77.813
svibanj	6.141	16.863	22.098	45.102
lipanj	6.253	16.889	22.395	45.537

(Podaci Javne burze rada u Zagrebu i Splitu.)

Slijedeća statistička tabela prikazuje po mjesecima broj nezaposlenih radnika, koji su se obratili burzama rada na području banovine Hrvatske zbog traženja posla ili pomoći. Zatim prikazuje broj prijavljenih slobodnih mjesta, broj izvršenih posredovanja, broj pomognutih radnika i iznose izdanih pomoći.

Mjesec	Nezaposleni	Ponuda mjesta	Posredovano	Broj pomognutih	Izdano pomoći U iznosu Dinara	p
1939.						
rujan	25.757	656	506	4.174	809.471	
listopad	26.260	776	591	6.740	1,328.716	
studeni	27.610	751	599	7.098	1,356.488	
prosinac	28.759	620	447	8.151	1,583.922	
1940.						
siječanj*	28.779	976	819	10.201	2,105.785.30	
veljača	34.690	699	443	12.255	2,604.012.80	
ožujak	39.818	902	705	11.342	2,351.780.85	
travanj	33.859	1.120	857	9.128	1,834.914	
svibanj	27.563	866	600	5.915	1,137.775.50	
lipanj	21.895	734	544	4.881	1,011.953.25	

Banska Vlast želi, da radnik osjeti, da je ona uz njega u svim pravednim njegovim zahtjevima. Tako da osjeti, da je u njegovoj borbi i ostali dio naroda uz njega.

Pobude za rad crpi socijalna politika iz težnje, da narod očuva od propadanja i nesreća, do kojih vode borbe skupina, koje nijesu svojim stanjem zadovoljne.

Uposlenje stranih državljana u Kraljevini Jugoslaviji regulirano je Uredbom o zaposlenju stranih državljana od 29. III. 1935. br. St. 18000/1935. dotično Pravilnikom za primjenu cit. Uredbe od 21. IX. 1935. broj St. 52000/35. Pod udar te Uredbe spadaju svi stranci, koji svoju tjelesnu ili umnu snagu ili usluge, stavljaju u službu trećih lica bilo za nagradu, bilo besplatno, bilo u cilju obuke. Isto tako spadaju ovamo i oni stranci, koji obavljaju kakav samostalni rad, za koji nije potrebna dozvola po Zakonu o radnjama.

Prema cit. Uredbi razdijeljeni su stranci u glavnom u dvije grupe i to:

1) stranci, koji imaju pravo na ličnu dozvolu rada bez obzira, da li su stručno potrebni ili ne. Ovamo spadaju naročito svi oni, koji se u državi nalaze od rođenja ili najmanje od prije 14. VI. 1922 g., t. j. od dana stupanja na snagu Zakona o zaštiti radnika. Ovakovih je registrirano dosada oko 9.000. Ti najviše oduzimaju mjesta našim ljudima.

2) stranci stručnjaci, za koje mora ishoditi dozvolu rada poslodavac. Broj ovakovih se kreće obično između 300—500. Najviše ih imade u tekstilu, jer nemamo tekstilnih škola, a i ono, što imamo, u Leskovcu i Kranju, ne odgovara namijenjenoj svrsi. Da se ovi stranci odstrane, potrebno bi bilo, da se za našu Banovinu osnuje tekstilna škola, u kojoj bi naši ljudi uz teoretsku stekli i praktičnu spremu.

Ban je potpisao Naredbu o zaposlenju stranih državljana od 24. II. o. g. broj 10829-IX-1940, kojom se određuju kao prvomolbene vlasti u ovom predmetu Predstojništva gradskih redarstva, a gdje ovih nema, sreska načelstva. Kao drugomolbena vlast fungira Banska Vlast, Odjel za socijalnu politiku.

Troškovi života u banovini Hrvatskoj. Na području banovine Hrvatske cijene su životnih namirnica, koje u svojoj cijelosti čine statistički pojam troškova života, od listopada 1939. u stalnom porastu. Taj porast ustanovljen je i u ostalim krajevima Jugoslavije po cijeloj Evropi i po svim ostalim kontinentima. Budući da osnutak banovine Hrvatske pada vremenski u mjesec kolovoz 1939., posljednji normalni mjesec, koji je prethodio sadašnjem ratu, to je prva godina banovine Hrvatske prošla u porastu skupoće.

Kretanje troškova života najbolje se vidi iz ove tabele:

Digitized by Google

Mjesečno kretanje troškova života u razdoblju kolovoz 1939. — srpanj 1940. i procentualni porast (+) odnosno pad (—) prema kolovozu 1939.

Period	Indeksni brojevi (VII. 1914 + 100)					Procentualni porast (+) odnosno pad (—) u daljnjim mjesecima prema VIII. 1939.				
	Hrana	Odijelo i obuća	Stan	Ogrjev i rasvjeta	Ukupni troškovi života	Hrana	Odijelo i obuća	Stan	Ogrjev i rasvjeta	Ukupni troškovi života
1939. Kolovoz	1052	1399	1577	1678	1246	—	—	—	—	—
Rujan	1043	1418	1577	1689	1246	— 0.90	+ 1.40	Bez promjene	— 0.70	bez promjene
Listopad	1102	1499	1577	1639	1293	+ 4.75	+ 7.15		— 2.33	+ 3.77
Studeni	1229	1704	1577	1704	1416	+ 16.82	+ 21.80		+ 1.55	+ 13.64
Prosinac	1231	1709	1577	1717	1419	+ 17.01	+ 22.16		+ 2.32	+ 13.88
1940. Siječanj	1278	1761	1577	1689	1455	+ 21.48	+ 25.88		+ 0.66	+ 16.77
Veljača	1368	1918	1577	1825	1550	+ 30.04	+ 37.09		+ 8.76	+ 24.39
Ožujak	1377	1993	1577	1871	1575	+ 30.89	+ 42.46		+ 11.50	+ 26.40
Travanj	1414	2055	1577	1871	1609	+ 34.41	+ 46.89		+ 11.50	+ 29.13
Svibanj	1488	2154	1577	1871	1673	+ 41.44	+ 53.97		+ 11.50	+ 34.27
Lipanj	1450	2186	1577	1871	1659	+ 37.83	+ 56.25		+ 11.50	+ 33.15
Srpanj	1475	2286	1577	1916	1699	+ 40.20	+ 63.40		+ 14.18	+ 36.35

Kroz prvu godinu našeg autonomnog života porasla je hrana za 40.20%, odijelo i obuća za 63.40%, ogrjev i rasvjeta za 14.18%, dok je stan ostao stacionaran, kakav je još od siječnja 1938. Njegova stalnost je još učvršćena zabranom podizanja najamnine u Naredbi Bana o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije. Ukupni troškovi života porasli su u toj godini za 36.35%, dakle za više od jedne trećine. Cijene hrane prekoračile su koncem srpnja 1940. već nivo cijena godine 1929., najskuplje godine od svršetka Svjetskoga rata do danas, za 2.22%. Nagli porast cijena uvozne robe, kao i nagli porast cijena ostalih životnih namirnica, koje uvozna roba povlači za sobom, zaustavlja — u okviru mogućnosti — Banska Vlast suzbijanjem skupoće i nesavjesne spekulacije i nadzorom cijena.

Drugi razlog skupoće leži u porastu nadnica i plaća, koje tendiraju prema usklađenju s cijenama. Ali u tom sektoru je porast sporiji. Dok su troškovi života koncem srpnja 1940. prema kolovozu 1939. porasli za 36%, porasle su nadnice i plate za neko 15%.

Realna zarada, dakle kupovna snaga nominalne zarade, banovinskih, samoupravnih i državnih službenika u banovini Hrvatskoj pale su prema svemu tome koncem srpnja 1940. prema kolovozu 1939. za 27%.

Iz dalnjih se tabela vidi, da je radnicima još teže nego seljacima! Njihov je prihod to-

INDEKS OSIGURANE PROSJEČNE ZARADE
VIII. 1939 ~ V. 1940

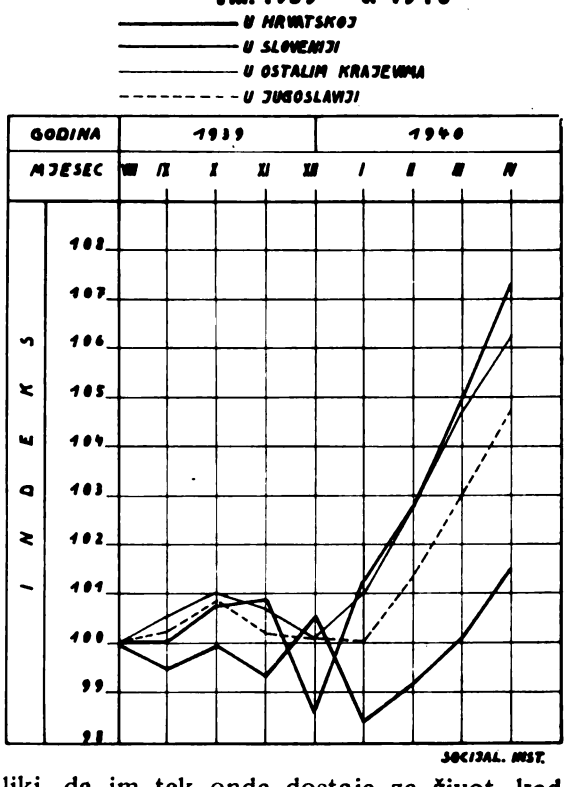

liki, da im tek onda dostaje za život, kad su uposleni. Kad ne rade, oni gladuju, jer im re-

Digitized by Google

INDEKS OSIGURANE NADNICE VIII. 1939 ~ VIII. 1940

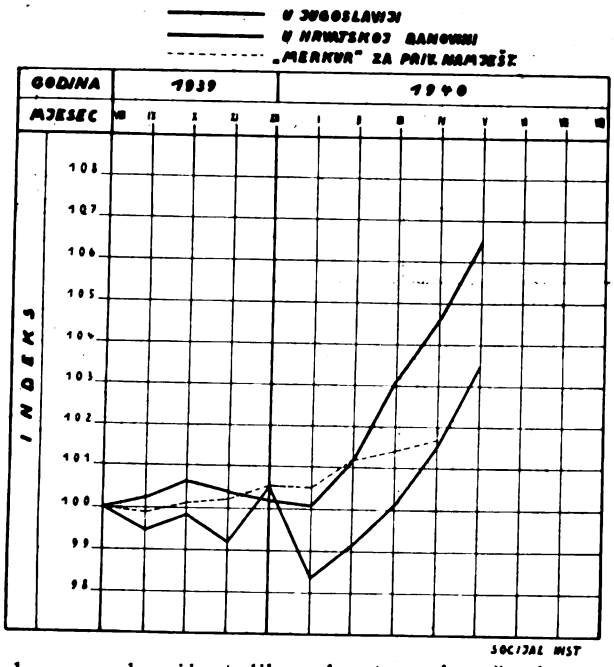

alna zarada nije tolika, da stvaraju uštede za »crne dane« — vremena neuposlenosti, obnemoglosti, starosti i smrti.

KRETANJE OSIGURANE PROSJEČNE ZARADE VIII. 1939 ~ V. 1940

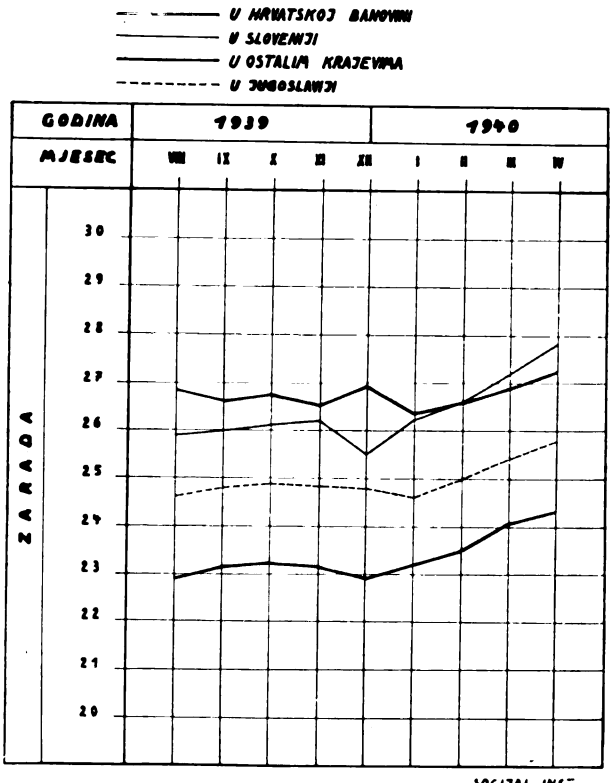

Indeks osigurane zarade porastao je radniku u Banovini, zadnje godine. Ali je prira-

INDEKS PORASTA TROŠKA ŽIVOTA U BANOVINI HRVATSKOJ VIII. 1939 ~ VIII. 1940

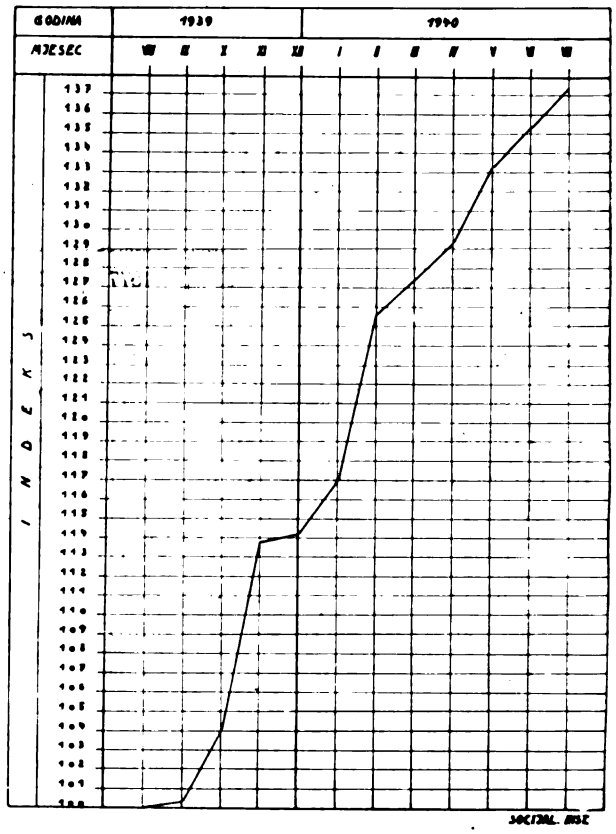

INDEKS REALNIH ZARADA U BANOVINI HRVATSKOJ VIII. 1939 ~ VI. 1940

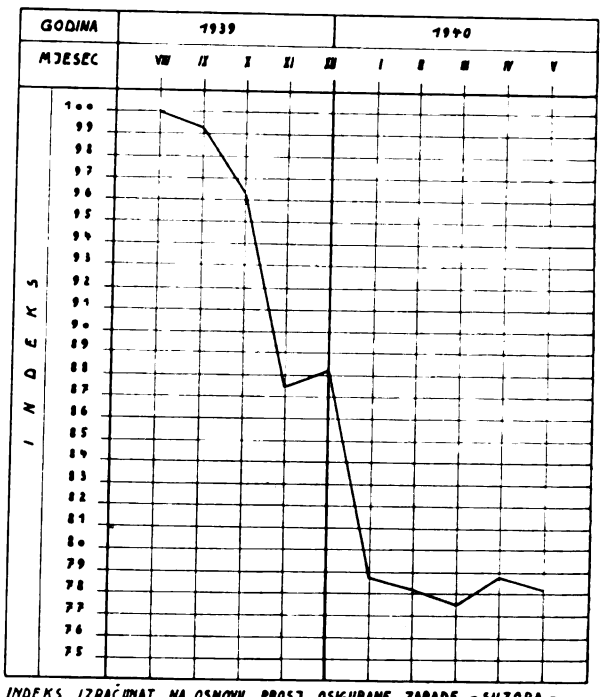

INDEKS IZRAČUNAT NA OSNOVU PROSJ. OSIGURANE ZARADE - SUZORA - TE TROŠKOVA ŽIVOTA RADNIČKE OBITELJI SA DVOJE DJECE

SOCIJAL. INST.

Digitized by Google

stom najniži, ako se usporedi sa ostalim dijelovima države (Slovenija, ostale banovine, cijela Jugoslavija) (I.). Prosječna je zarada radnika prešla 27 din dnevno, u travnju o. g., ali je ispod one, koju imaju radnici u Sloveniji (II). Zbog toga, što su cijene troškova života rasle bržim tempom nego što su rasle nadnice (III), to se indeks realne zarade srozavao sve niže i niže. Već u svibnju 1940. stigao je ispod 78, ako se realna zarada u kolovozu 1939. stavi kao polazna točka (= 100). Radnik živi sve teže i teže, jer mu potrebno za život postaje sve skuplje i skuplje i uz njegove sadašnje prihode sve više i više nedostižno (IV.).

Inspekcija rada. Uz rješavanje problema nezaposlenosti među radništvom i osiguranje dolične plaće za život Odjel se brine i oko raznovrsne zaštite zaposlenih radnika. Zadatak je Inspekcije rada, da nadzire i organizira tehničku, higijensku i socijalnu zaštitu radnika, zaposlenih u industrijskim, obrtnim i trgovačkim poduzećima, brine se za održanje socijalnog mira i ostvarenje socijalne pravde. Pod nadzor Inspekcije rada u banovini Hrvatskoj potpada oko 68.000 poduzeća, u kojima je uposleno oko 230.000 radnika, sa članovima obitelji 800.000 do 90.000 osoba, dakle otprilike $^1/_5$ stanovništva banovine Hrvatske.

U banovini Hrvatskoj osnovana je Inspekcija rada Naredbom o inspekciji rada od 24. II. 1940. broj 10425-IX-1940. Tom Naredbom je kod Banske Vlasti osnovana Glavna inspekcija rada, koja je za područje banovine Hrvatske preuzela sve funkcije Središnje inspekcije u Ministarstvu socijalne politike, a kao prvostepene izvršne vlasti osnovane su Oblasne inspekcije rada u Zagrebu, Splitu i Osijeku.

Banska Vlast uviđajući svu važnost i značenje Inspekcije rada dala se odmah na njezinu reorganizaciju i pojačanje njezine djelatnosti. Među mnogim propisima, koje je pripremila Inspekcija rada naročito treba istaknuti Uredbu o rješavanju radnih sporova od 4. V. 1940. i Uredbu o lučkom radu od 25. VII. 1940.

1. Uredba o rješavanju radnih sporova označuje novi pravac u razvitku radnog prava kod nas. Ova Uredba znači zdrav početak te nove politike u radničkom zakonodavstvu.

Uredbom je predviđen i točno određen način rješavanja radnih sporova.

Propisanim postupkom u sporovima stvorena je mogućnost, da se u prethodnim pregovorima i mirenjima nađe put međusobnom sporazumu. U koliko to ne uspije, tada Uredba predviđa ili štrajk ili postupak pred radnim sudom. Štrajk je dopušten, ako ga u poduzeću izglasa kvalificirana većina radnika tajnim glasovanjem. Za poduzeća, u kojima bi obustava rada teško ugrozila opće javne interese, propisan je obligatoran postupak pred radnim sudom, a štrajk i lokaut su zabranjeni. Za ostala poduzeća radni sud je fakultativan, a Ban može Naredbom odrediti obligatornost postupka i za ta poduzeća, ako za to govore važni razlozi.

Radni sud je također nova ustanova, koja svojom organizacijom daje potpunu garanciju za nepristranost i pravednost. Njegove odluke su konačne i bespriživne.

Osim novčanih kazni i kazne zatvora za podstrekače na obustavu rada Uredba predviđa i jednu mjeru, koja sama po sebi — makar donesena u Uredbi tek načelno — znači temeljnu prekretnicu u dosadašnjem kapitalističkom i liberalističkom shvaćanju privrede. To je ustanova banskog povjerenika u onim poduzećima, koja bi se tvrdokorno protivila izvršenju donesenih odluka ili bi ih izigravala.

Uredba o rješavanju radnih sporova na snazi je razmjerno vrlo kratko vrijeme, ali je već dosada potpuno opravdala svoj raison d'être.

2. Radni sudovi. Da bi radni sudovi mogli uredno i ispravno poslovati, Banska Vlast je donijela dvije Naredbe: Naredbu o obrazovanju i poslovanju radnih sudova i Naredbu o osnivanju fonda za nadzor nad izvršenjem Uredbe o rješavanju radnih sporova.

A. U prvoj je Naredbi propisan način organizacije i postupka pred radnim sudom. Sistem formiranja radnog suda daje potpunu sigurnost i jednoj i drugoj strani, da će sud biti izabran strogo nepristrano i da će vijeće, biti sposobno za meritorno i stručno odlučivanje o svim sporovima. Sud je formiran od svih struka privrede.

Postupak pred radnim sudom je usmen, neposredan i brz. Svi su rokovi kratki, sve su nepotrebne formalnosti uklonjene, samo da se omogući što brže sudovanje.

B. Naredba o osnivanju fonda za nadzor nad izvršenjem Uredbe o rješavanju radnih sporova ima svrhu, da financijalno omogući poslovanje cjelokupnog mehanizma, koji je predviđen Uredbom o rješavanju radnih sporova, a napose radnih sudova.

Radni sudovi provedeni su već u život i organizirani u Zagrebu, Splitu Osijeku, Varaždinu i Dubrovniku. U ova dva mjeseca, ta je institucija pokazala značajnu i korisnu aktivnost i potpuno dokazala opravdanost svoga postojanja.

Digitized by Google

Broj zaposlenih rad-

Prema posljednjem iskazu (od ožujka 1940) Središnjeg ureda za osiguranje rad-

Tekući broj	Mjesni organi	Spol	Poprečan broj osiguranih čla-											
			Poljoprivreda	Javni saobraćaj	Privatna saobraćajna poduzeća	Rudarstvo	Industrija kamena i zemlje	Metalna i mašinska industrija	Gradjenje prevoznih sredstava	Kemijska industrija	Centrale za proizvodnju snage i opskrbu vodom	Tekstilna industrija	Industrija papira	Industrija kože i gume
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Okružni Uredi:													
1	**Ou. Dubrovnik**	m	52	1585	146	141	345	108	181	64	69	10	—	1
		ž	77	23	23	1	17	27	7	16	1	72	—	—
			129	1608	169	142	362	135	188	80	70	82	—	1
2	**Ou. Karlovac**	m	34	3	203	19	624	418	17	43	215	1958	7	262
		ž	64	3	2	5	39	61	—	63	48	2003	4	55
			98	6	205	24	663	479	17	106	263	3961	11	317
3	**Ou. Osijek**	m	442	1007	989	—	1840	2578	1284	812	297	1430	34	391
		ž	25	34	1	—	165	71	83	282	6	1783	107	11
			467	1041	990	—	2005	2649	1367	1094	303	3213	141	402
4	**Ou. Split**	m	55	2010	1238	209	1830	654	1278	1417	498	52	3	7
		ž	1	20	55	2	90	—	2	74	—	223	8	2
			56	2030	1293	211	1920	654	1280	1491	498	275	11	9
5	**Ou. Sušak**	m	22	1660	691	143	116	196	380	28	122	2	504	2
		ž	2	24	25	2	—	1	3	19	1	3	148	—
			24	1684	716	145	116	197	383	47	123	5	652	2
6	**Ou. Zagreb**	m	393	1326	1096	12	1394	3839	702	1527	1324	4389	617	323
		ž	60	56	30	—	76	757	25	624	18	5352	697	104
			453	1382	1126	12	1470	4596	727	2151	1342	9741	1314	427
7	**Bl. „Merkur" Zagreb**	m	34	240	226	—	112	349	50	406	419	504	133	47
		ž	7	46	87	—	16	114	13	206	88	217	65	14
			41	286	313	—	128	463	63	612	507	721	198	61
	Banovina Hrvatska	m	1032	7831	4589	524	6261	8142	3892	4297	2944	8345	1298	1033
		ž	236	206	223	10	403	1031	133	1284	162	9653	1029	186
			1268	8037	4812	534	6664	9173	4025	5581	3106	17998	2327	1219

3. Uredba o lučkom radu. Pravilno i nesmetano odvijanje posla u lukama preduvjet je redovite izmjene robe između inozemstva i nas, kao i između različnih dijelova naše države.

Svi dosadanji propisi, koji su uređivali lučki rad, bili su nedostatni i nijesu odgovarali ni prilikama na terenu ni pravednim zahtjevima lučkih radnika.

Uredba o lučkom radu je donesena na temelju svestranog konzultiranja komora, stručnjaka i sindikalnih organizacija posloprimaca i poslodavaca, te su u njoj riješeni svi problemi, koje su dosadanji propisi ostavljali otvorenima, a što je bio uzrok čestim štrajkovima i neredima u lukama.

Najvažnije osobine ove Uredbe jesu:

a) radni se odnosi određuju s odlukama Odbora za lučki rad i suda lučkog rada, a ne kolektivnim ugovorima, koji se svi ukidaju;

b) lučki rad obavlja se preko jedinstvene zadruge lučkog rada u luci;

a) zabranjena je svaka obustava rada;

d) tarifu ukrcaja određuje tarifni odbor.

Odbori za lučki rad u stvari su paritetne komisije, jer u njima učestvuju podjednako i lučki radnici i poslodavci, te je za odluku potrebna jednoglasnost.

Sud lučkog rada identičan je radnom sudu i osnovan je na istim principima, a to su: nepristranost u formiranju i konačnost u odlukama.

Digitized by Google

nika banovine Hrvatske

nika (SUZOR) osiguranih članova po mjesnim organima i industrijskim grupama.

nova u industrijskoj grupi																
Prerad kože i njenih surogata	Šumsko-pilanska industrija	Drvodjelska i rezbarska industrija	Industrija hrane i pića	Industrija duhana	Gostione, kavane i svratišta	Industrija odjeće i čišćenje	Gradj. željez. puteva i vodogradnja	Gradjevine nad zemljom (visoke gradj.)	Grafička industrija	Higijena	Općinski poslovi	Trgovina	Novčani i osiguravajući zavodi i samostalne kancelarije	Pozorišta, slobodna prov. i razno	Kućna posluga	Ukupno
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
143	3	257	340	635	288	167	1173	784	25	138	505	897	163	174	9	9003
—	1	—	7	4819	363	94	1	4	16	108	15	26	11	19	828	6576
143	4	257	347	5454	651	261	1774	788	41	246	520	923	174	193	837	15579
259	1653	211	435	2	71	227	1312	466	28	113	1518	670	32	86	52	10938
21	89	68	11	10	137	76	—	12	18	75	55	11	20	21	1290	4261
280	1742	279	446	12	208	303	1312	478	46	188	1573	681	52	107	1342	15199
4129	11522	1805	3542	16	631	1438	1132	574	310	1150	3069	3233	370	519	609	45153
1871	500	347	371	8	600	720	18	32	245	351	296	606	93	182	4554	13362
6000	12022	2152	3913	24	1231	2158	1150	606	555	1501	3365	3839	463	701	5163	58515
293	2644	358	883	379	321	129	949	1393	119	235	791	1264	163	218	62	19452
4	10	106	629	1212	621	316	5	28	37	112	87	328	63	130	2434	6599
297	2654	464	1512	1591	942	445	954	1421	156	347	878	1592	226	348	2496	26051
112	848	146	378	32	144	106	1082	806	30	113	629	857	51	76	1	9277
8	140	2	66	297	250	128	—	5	17	89	60	149	9	120	1065	2633
120	988	148	444	329	394	234	1082	811	47	202	689	1006	60	196	1066	11910
1944	3468	2453	3978	97	1498	1806	962	2266	1186	1520	3495	5962	1085	874	319	49855
298	135	723	969	143	2077	2352	17	238	495	1327	448	1857	263	662	13089	32892
2242	3603	3176	4947	240	3575	4158	979	2504	1681	2847	3943	7819	1348	1536	13408	82747
28	224	91	480	11	77	97	8	138	176	30	37	4320	2250	1041	—	11528
22	27	34	166	15	48	64	1	23	57	23	10	1776	756	726	—	4621
50	251	125	646	26	125	161	9	161	233	53	47	6096	3006	1767	—	16149
6908	20362	5321	10036	1172	3030	3970	7218	6427	1874	3299	10044	17203	4114	2988	1052	155206
2224	902	1280	2219	6504	4096	3750	42	342	885	2085	971	4753	1215	1860	23260	70944
9132	21264	6601	12255	7676	7126	7720	7260	6769	2759	5384	11015	21956	5329	4848	24312	226150

S obzirom na to, da sve radne odnose po ovoj Uredbi uređuje Odbor odnosno sud lučkog rada, svaka obustava rada postaje bespredmetnom i nepotrebnom, pa je zato i zabranjena.

Odmah po donošenju Uredbe o lučkom radu pristupilo se organizaciji oko njenog provođenja. U izradi se nalaze pravilnici o tehničkim i higijenskim zaštitnim mjerama te Naredba o obrazovanju i sudovanju lučkog rada i Naredba o osnivanju fonda za nadzor nad izvršenjem Uredbe o lučkom radu. Pristupilo se formiranju lučkih i tarifnih odbora, koji će uskoro biti konstituirani.

Osim prije navedenih Uredaba izrađen je također i nacrt Uredbe o namještanju pomoraca, kojom će se regulirati i ovo važno pitanje.

4. Posredovanja, intervencije i komisije. Glavna inspekcija rada posredovala je kod sklapanja jedinstvenoga kolektivnog ugovora za tekstilnu industriju za banovinu Hrvatsku i s njim u vezi propisala minimalne nadnice za tekstilnu struku. To je prvi slučaj u Hrvatskoj, da se stvorio jedinstveni kolektivni ugovor za čitav teritorij i njime obuhvatilo oko 17.000 tekstilnih radnika.

Glavni inspektor rada sa stručnim organima Središnjeg ureda za osiguranje radnika obišao je jedan dio industrijskih poduzeća. Sporazumno s upravama poduzeća i radničkim povjerenicima postavljeni su sigurnosni nadstojnici iz redova stručnih radnika.

Digitized by Google

Glavna inspekcija rada intervenirala je u štrajkovima radnika na cestogradnji Sušak—Bakar—Bakarac, u tvornici pletene robe »Standard« u Karlovcu, »Thonet Mundus« u Varaždinu, u Zagrebačkoj industriji svile u Zagrebu, kod autobusnih poduzeća u Sušaku, Beočinske fabrike cementa u Beočinu, u kamenolomu S. H. Gutmann u Radlovcu, u tvornici čokolade »Grič« u Zagrebu, u ciglani Braće Bohn u Bedekovčini, u sporu na gradnji željezničke pruge Černomelj—Vrbovsko, u štrajku građevnih radnika u Slavonskom Brodu, te u različnim radničkim pokretima i radnim sporovima.

Organi Oblasnih inspekcija rada u Zagrebu, Splitu i Osijeku u vremenu od 1. IX. 1939. do 31. VII. 1940. pregledali su 1.157 poduzeća, u kojima je radilo 59.408 radnika, te su prisustvovali kod 343 komisijska očevida. Prilikom pregleda poduzeća ustanovljeno je u 1.110 različnih tehničkih i higijenskih nedostataka. U toku zadnje godine bio je 101 štrajk, koji su obuhvatili 10.890 radnika.

Socijalno osiguranje radnika i namještenika. Pored zaštite radnika na radu provedeno je i opće socijalno osiguranje radnika i namještenika po Zakonu o osiguranju radnika i to za slučaj bolesti, nesreće, iznemoglosti, sta-

Digitized by Google

rosti i smrti, a posebno za namještenike po Zakonu o penzionom osiguranju službenika.

1. Okružni uredi i privatno-društvena bolesnička blagajna »Merkur«. Mjesto imenovanih samoupravnih odbora postavljeni su u Okružnim uredima za osiguranje radnika komesari, koji se brinu za točno vršenje zakonskih propisa za zaštitu radnika i namještenika. Nad komesarima i njihovim radom provodila se kontrola, te je gotovo u svim uredima obavljena iznenadna inspekcija. Na taj se način došlo do uvida u njihov rad, pa su izdane prikladne upute za bolje odvijanje službe radničkog osiguranja.

U Privatno-društvenoj bolesničkoj blagajni »Merkur« postavljen je također komesar. Ova blagajna važi kao mjesni organ SUZOR-a, a vrši bolesničko osiguranje za trgovačke pomoćnike i privatne namještenike. Dopunsko osiguranje vrši društvo »Merkur«, koje ima svoj vlastiti sanatorij u Zagrebu.

2. Razgraničenje Središnjeg ureda za osiguranje radnika. Svi zainteresirani faktori u banovini Hrvatskoj žele što hitnije donošenje te Uredbe i stoje na stanovištu posvemašnjeg razgraničenja SUZOR-a u svim granama osiguranja i to u grani za slučaj bolesti, nesreće i iznemoglosti, starosti i smrti. Izrađen je nacrt Uredbe o SUZOR-u, u kojem se nacrtu predviđa posvemašnja dioba SUZOR-a i stvaranje samostalnog nosioca osiguranja za sve grane osiguranja u banovini Hrvatskoj.

3. Mirovinsko osiguranje namještenika. Vršenje mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj imalo je velikih teškoća. Rad Mirovinskog zavoda za namještenike u Zagrebu počeo je s radom 1. I. 1938., a tek formiranjem banovine Hrvatske osiguranje je pošlo boljim putem. U smislu propisa Uredbe o banovini Hrvatskoj, po kojima su preneseni svi poslovi socijalne politike sa države na banovinu Hrvatsku, trebalo je i u mirovinskom osiguranju izvršiti razgraničenje, da se u banovini Hrvatskoj može odvijati samostalna socijalna politika. Dalmatinsko pravno područje povezano je sa slovenačkim, jer se mirovinsko osiguranje na tom teritoriju vrši još od g. 1906. Za cijelog ovog vremena vršenja osiguranja dalmatinski su osiguranici bili isključeni iz uprave u Mirovinskom zavodu u Ljubljani. Nastali su veliki deficiti, zbog njih su nastale poteškoće u pogledu razgraničenja dalmatinskog područja mirovinskog osiguranja između zagrebačkog i ljubljanskog Mirovinskog zavoda.

PENZIONI ZAVOD U ZAGREBU

PRIKAZ OSIGURANIKA PO PLATNIM RAZREDIMA

ZA LIPANJ 1940 SA USPOREDBOM ZA ISTI MJESEC 1938 - 1939

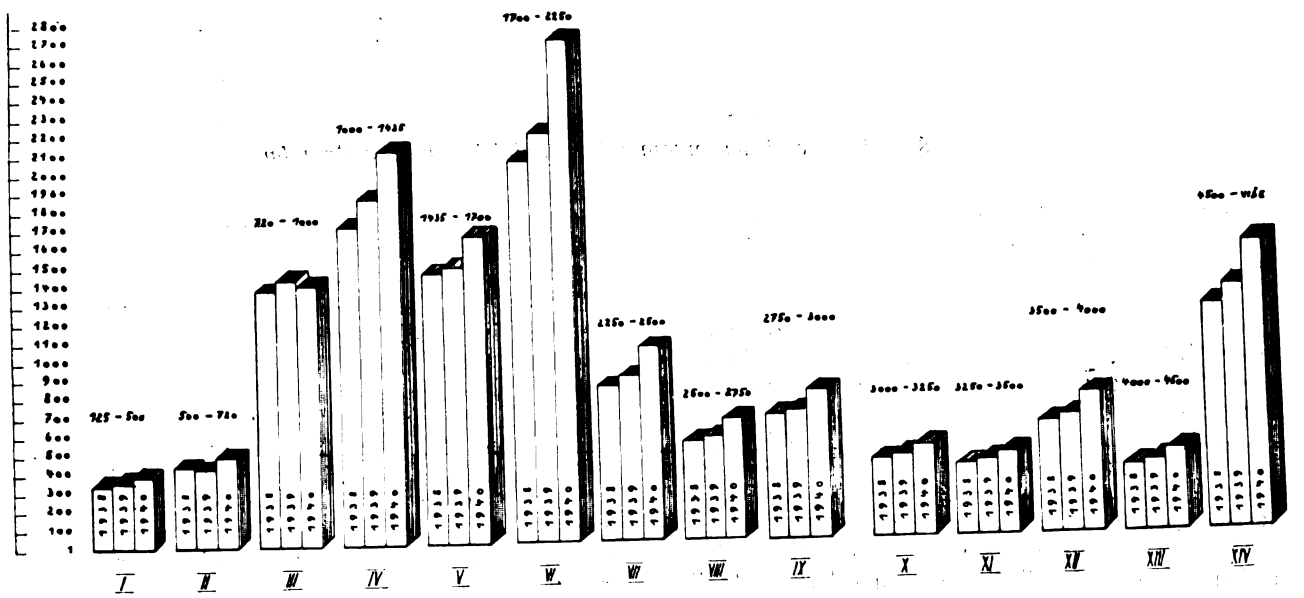

Digitized by Google

Na temelju ovlaštenja financijskog zakona 1939/40. donio je Ban banovine Hrvatske Naredbu o proširenju mirovinskog osiguranja na zubne tehničare i strojare sa strojarskim ispitom od 8. II. 1940. i Naredbu o proširenju mirovinskog osiguranja na trgovačke pomoćnike. Ovim dvjema naredbama udovoljeno je socijalnim potrebama namještenika u banovini Hrvatskoj, a samo osiguranje vrši se kod Mirovinskog zavoda za namještenike u Zagrebu. Uskoro će biti riješeno i mirovinsko osiguranje novinara.

Ban dr. Ivan Šubašić govori na prvom tečaju radničke škole u Zagrebu

Radnička prosvjeta. U Odsjeku posvećuje se osobita pažnja prosvjetnom radu među radništvom. Dosada vlast nije u tom smjeru ništa radila.

1. Prosvjetno stanje radništva. Najprije se započelo s ispitivanjem aktuelnoga prosvjetnog stanja među hrvatskim radništvom. Na temelju tih podataka vodi se kontrola prosvjetnog rada u 5 biblioteka, 14 čitaonica, 25 prosvjetnih udruženja i 18 sportskih društava, koja spadaju pod zagrebačku radničku komoru, a isto tako i onih, koja spadaju pod splitsku radničku komoru.

2. Radnička škola. Za ideološku izgradnju i osposobljenje za praktični sindikalni rad hrvatskog radnika nastojalo se započeti s radničkom školom, od koje je prvi tečaj održan u mjesecu ožujku i travnju u Radničkoj komori. Na tečaju je učestvovalo 50 radnika iz onih radničkih centara u banovini Hrvatskoj, gdje je zaposleno preko 500 radnika, i 10 učesnika iz Zagreba, da se tako odgoji stalan kader radničke elite.

Tečajci su bili internatski smješteni, pa im se održalo oko 200 predavanja, praktičkih vježbi i anketa iz disciplina, koje zasijecaju u radničku interesnu sferu. Gospodin Ban posjetio je ovu prvu hrvatsku radničku školu i tečajcima održao značajan govor. Za vrijeme tečaja radnici su posjetili sve važnije kulturne ustanove u Zagrebu, različne tvornice i radničke ustanove. Tečajci će stečeno znanje nastojati prenijeti među svoje drugove na terenu.

Digitized by Google

Sličan tečaj održat će se u Splitu i u drugim većim centrima u banovini Hrvatskoj, a misli se i na osnutak stalne radničke škole i radničkog sveučilišta u Zagrebu.

Ujedno su izrađeni nacrti za tečajeve, koji će se održati za radničke funkcionere i radničke povjerenike u svim radničkim centrima u banovini Hrvatskoj.

3. Analfabetski tečajevi za radnike. Kako i među radništvom ima velik postotak nepismenih, ispitao se u tom pravcu putem upitnica teren, da se uzmogne odstraniti iz redova hrvatskog radništva ta pojava.

Ujedno se izrađuje nacrt Naredbe, po kojoj bi se uveli obavezni večernji tečajevi za radništvo, u kojima bi se pružilo najnužnije obrazovanje najširim slojevima radništva.

Organizirana su i prosvjetna predavanja za radnike u Zagrebu i u provinciji.

4. Radničke knjižice i čitaonice. Da se omogući samoodgoj i individualna prosvjeta među radništvom, nastojalo se osnovati što veći broj radničkih knjižnica i čitaonica. U tu je svrhu odsjek poklonio radničkim društvima preko 800 knjiga iz područja, na kojima je hrvatsko radništvo zainteresirano.

Ujedno se posebna pažnja posvećuje radničkoj štampi i radničkoj pozornici, te glazbenim i pjevačkim društvima.

Naravno, da sve te akcije ne može izvoditi sama Banska Vlast direktno, nego ponajviše putem radničkih sindikata, komora i drugih ustanova, koje Banska Vlast pomaže i materijalno i moralno.

VI. ISELJENIČKA SLUŽBA

Briga za hrvatske iseljenike. Neuposleni ne traže zarade samo u domovini, nego i u inozemstvu. Rad izvan domovine pomaže seljaku, da svoje gospodarstvo unaprijedi, da sam postaje iskusniji, obogaćen iskustvima, što ih je sabrao radeći u stranom svijetu. Seljak — iseljenik — obično ostaje kod svoje struke. Ako se odseli u gradove, postaje radnik, mijenja svoju struku, i teže se vraća natrag ratarstvu. Onaj, koji je otišao u grad, susreće se s velikim neprilikama, jer je nenavikao gradskim prilikama. Mnogi propada, jer ne pozna rad u gradu, ili radi poslove, koji su vrlo nisko plaćeni, pa od njih ne može živjeti. Bolesti i nevolje progone ovakvog bjegunca sa sela, dok ne svrši život u najjadnijim prilikama.

Uredbom o prijenosu poslova socijalne politike i narodnog zdravlja sa države na banovinu Hrvatsku prenesena je i organizacija iseljeničke službe na banovinu Hrvatsku. U njenu kompetenciju idu svi iseljenici i sezonski radnici sa teritorija banovine Hrvatske. U djelokrug rada iseljeničke službe ulaze sva ekonomska, kulturna, pravna, socijalna i nacionalna pitanja, koja se odnose na život naših iseljenika u stranim zemljama. Samo u prekomorskim zemljama Sjeverne i Južne Amerike živi oko jedan milijun hrvatskih iseljenika. Njihovo imućstveno stanje je relativno dobro, nacionalna svijest jaka i nepokolebana. I oni su, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti, u mnogom pridonijeli svojim velikim investicijama kapitala razvitku općeg blagostanja banovine Hrvatske. Iz godine u godinu neprekidno stižu u našu domovinu u zdravoj valuti velike milijunske svote (računa se, da je samo od godine 1918. ušlo na područje čitave Jugoslavije oko 15 miljardi iseljeničkog novca, od čega sigurno otpada na teritorij banovine Hrvatske oko 7 miljardi), koje naši iseljenici šalju svojim domovima, bilo u formi ličnih investicija ili uštednje, bilo u obliku ostavina, kompenzacija, renta, odšteta, osiguranja i tome slično. Kada se to uzme u obzir, mora se priznati veliki udio i neosporna zasluga hrvatskih iseljenika na podizanju našega narodnog gospodarstva i učvršćenju državne monete.

Hrvatski se iseljenik ne regrutira iz gradskog proletarijata, koji nema nigdje ništa, te koji bi se selio s namjerom, da se nikada više ne povrati u domaju. On je siromašni seljak, koji je ostavio svoju rodnu grudu, da zaradom u stranoj zemlji, mukotrpnim, napornim radom za boljom nadnicom uštedi bar veću svotu novaca, ne bi li oslobodio svoje imanje od tereta, dugova i unaprijedio svoje gospodarstvo. On je u punom smislu riječi privremeni iseljenik, koji ima čvrstu namjeru, da se opet vrati na rođenu grudu. On se ne otuđuje pomoću procesa asimilacije i amalgamacije, uporno se odupire svakom naletu socijalne apsorpcije i čuva, gotovo uvijek i u svakoj prilici, visoku moralnu i nacionalnu svijest. Iseljenička se služba u Hrvatskoj, od svog postanka, prvenstveno rukovodila načelima, da podupre moralno i materijalno ovoga našeg privremenog iseljenika.

1. Reorganizacija iseljeničke službe u Hrvatskoj je započela odmah po donošenju Uredbe o prijenosu poslova s države na Banovinu, kad je naredbom o djelokrugu Odjela za socijalnu politiku uklopljena u spomenuti Odjel, kao šesti odsjek. Već u prijedlogu proračuna predložena je i nova raspodjela rada u iseljeničkoj službi.

Nesređene prilike, koje su zavladale u cijelom svijetu zbog rata, nisu bile pogodne, da se program reorganizacije same iseljeničke službe ostvari onako, kako je to bilo zamišljeno. To više, što nije bilo moguće predvi-

Digitized by Google

djeti razvitak prilika u svijetu, a pogotovo u zemljama useljenja, od čijeg konačnoga međunarodnog ekonomskog položaja i strukture zavise mnoga pitanja naše iseljeničke politike, a time i same organizacije službe. Zbog toga nije ni sam razvitak ni zamah rada u tom pravcu mogao doći do potpunog izražaja, pogotovo, ako se uvaži, da je prije svega bilo potrebno likvidirati jedno pravno i faktično stanje, koje nije više bilo u skladu sa novostvorenim oblikom banovine Hrvatske.

2. Iseljenički fond. Prije same tehničke reorganizacije iseljeničke službe valjalo je raspraviti pitanje podjele iseljeničkog fonda. U tu se svrhu sastala komisija od delegata banovine Hrvatske, Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, te Dravske banovine, koja je pod imenom tripartitne komisije zasjedala od 12. do 16. prosinca godine 1939. Njezina je zadaća bila, da utvrdi vrela kao i postotke prihoda Iseljeničkog fonda po pojedinim jedinicama i da time pruži mjerodavnim

Digitized by Google

Ukupno se vratilo iz europskih zemalja 16 osoba
" " " " prekomorskih " 527 "

činiocima materijal za sporazumno ustanovljenje ključa, prema kojemu bi se izvršila i sama dioba fonda. Za sam ključ nijesu odlučni samo prihodi, nego i razmjer, prema kojem su pojedine jedinice sudjelovale u koristima i investicijama.

3. Anketa o iseljeničkom pitanju. Da bi se što bolje i svestranije proučio i obuhvatio sam iseljenički problem, te izmjenom misli osigurala suradnja svih činioca, koji vrše utjecaj na iseljeničku službu, i da bi i sama njena državna organizacija bila provedena što uspješnije, izvršena je anketa o iseljeničkom pitanju. Anketa se održala između 14.—18. ožujka 1940. u prostorijama Iseljeničkog odsjeka, a prisustvovali su joj svi pozvani faktori: predstavnici službe kao i predstavnici iseljeničkih organizacija, patronata, kao n. pr.

Digitized by Google

društvo Sv. Rafaela, predstavnici H. S. S.-a, Gospodarske i Seljačke Sloge, Zadruge »Zemlje« i Hrvatskog Radiše. Na anketi su izražene načelne želje, da se pitanje načina organizacije iseljeničke službe što detaljnije prouči i izvede.

4. Iseljenička zaklada. Iseljenički odsjek je dosada riješio nekoliko krupnih pitanja: osnovao je Banovinsku Iseljeničku Zakladu, koja treba da predstavlja skup prihoda hrvatske iseljeničke službe. U vezi s tim je kod Štedionice banovine Hrvatske u Zagrebu otvoren račun za potrebe spomenute Iseljeničke zaklade. U Zakladu teku svi novčani prinosi i takse počevši od 1. I. 1940. Ona sačinjava jedan dio imovine uz onu, koja ima da pripadne banovini Hrvatskoj iz još nerazdijeljenog Iseljeničkog fonda. Time će novoosnovana Zaklada, koja već danas raspolaže sa kapitalom od 421,894.57.— dinara, dobiti osjetljivi prirast. Pogotovu, ako se uzme u obzir, da se neovisno od alikvotnog dijela ima u cijelosti vratiti i svojedobno pripojena bivša hrvatsko-slavonsko zemaljska iseljenička zaklada.

5. Iseljeničke pristojbe, za prevoz i otprema iseljenika. Iseljenička služba banovine Hrvatske izradila je nadalje projekt o naplati iseljeničkih pristojbi (iseljeničkih glavarina, nadzornih taksa) na teritoriju banovine Hrvatske, visinu tih taksa i način uplate u koordinaciji s onima izvan teritorija banovine Hrvatske. Ta se naplata uglavnom odnosi na pristojbe, koje imaju da uplaćuju koncesionirana plovidbena poduzeća za otpremljene iseljenike. Na teritoriju banovine Hrvatske posluje 14 stranih plovidbenih poduzeća, ovlaštenih za prodaju prevoznih karata i otpremu iseljenika u prekomorske zemlje (»Chargeurs Réunis«, »Canadian Pacific«, »Compagnie Générale Transatlantique«, »Cunard White Star Ltd.«, Hamburg-Amerika Linie«, »Holland America Linie«, »Italia Navigazione«, »Lloyd Triestino«, »Hamburg-Süd«, »Norddeutscher Lloyd«, »Orient Line«, »Royal Mail Lines Ltd.«, »United States Lines«, »Transports Maritimes«). To vrše putem svojih glavnih zastupstava, od kojih 13 imaju sjedište u Zagrebu i jedno u Dubrovniku. Svoja podzastupstva imaju gotovo u svim mjestima, koja su središta migracionog kretanja na teritoriju banovine Hrvatske (Dubrovnik, Korčula, Metković, Makarska, Split, Šibenik, Sušak, Osijek). Osim spomenutih plovidbenih poduzeća na teritoriju banovine Hrvatske posluje i društvo za angažiranje i otpremu radnika u Francusku »Société Générale D' Immigration« putem glavnog zastupstva u Zagrebu. S ovim je otpremnim poduzećem bio ustanovljen plan za angažiranje radnika s područja Banovine, te su izmijenjeni i radni ugovori, u cilju da se postignu bolji plaćevni uslovi za naše iseljenike.

6. Zaposlivanje u inozemstvu. Proučavajući nove uvjete za angažiranje radnika Banska je Vlast intenzificirala uposlenje većeg broja nezaposlenih poljodjelskih, građevinskih, šumskih i nekvalificiranih radnika u Njemačkoj, i to pod mnogo povoljnijim uvjetima, nego je to do sada postignuto u drugim zemljama. Tim je povodom Banska Vlast započela vršiti samostalno angažiranje radnika za Njemačku, u sporazumu sa njemačkom vladom i koordinirano s Ministarstvom socijalne politike i narodnog zdravlja. Angažiranje se vrši putem specijalne mješovite komisije.

Do sada je otpremljeno 2380 poljodjelskih radnika iz pasivnih krajeva banovine Hrvatske i to u prvom redu onih, koji ekonomski slabo stoje, dok je angažiranje još većeg broja građevinskih, šumskih i ostalih nekvalificiranih radnika u tečaju. Takovih je do danas bilo preko 4000.

Za dokaz, da su dobri radni uvjeti naših radnika u Njemačkoj, služi činjenica, što su samo iseljenici iz kotara Brinja kroz same dvije godine poslali svojim kućama oko 8,000.000.— dinara.

Radnici su u pogledu zarade i socijalnog osiguranja izjednačeni sa njemačkim radnicima.

U vezi s time a u svrhu zaštite od iskorišćavanja poveden je bio administrativno-kazneni postupak u 14 slučajeva.

7. Repatrijacija. Troškovi oko besplatne repatrijacije onih iseljenika, koji u novom svijetu nijesu uspjeli, a koje je trebalo vratiti u stari kraj, da ne bi potpuno propali u tuđini, iznosili su još od starih godišta oko 700.000.— dinara.

Ti se troškovi odnose na prijevoz iseljenika po kopnu, jer je transport morem besplatan. Troškove predujmljuju parobradarska društva, a Banovina ih naknadno društvima namiruje iz odnosne proračunske stavke. Ali da bi se i u tom pogledu postigla izvjesna financijalna ravnoteža, nastoji se od repatriranih iseljenika regresno ubrati predujmljeni iznos, ukoliko to njihovo imućstveno stanje dopušta, pa makar i u obrocima. Time se nastoje smanjiti nepredviđeni izdaci u duhu štednje, te istodobno omogućiti repatrijacija budućim potrebnicima. Razumije se, da se neutjerivi iznosi otpisuju. Tako je na pr. od 26. VIII. 1939. dosada u pogledu refunda troškova repatrijacije rezultat bio slijedeći: ubrano je dinara 37.687.98, dok je otpisano dinara 163.189.— za 172 repatrirca. U postupku oko naplate nalazi se još svota od približno cca pola milijuna dinara.

Digitized by Google

U istom je razdoblju bilo raspačano 5737 iseljeničkih putničkih knjižica — bjelica, uz prodajnu cijenu od 20.— dinara po komadu, što iznosi svotu od dinara 114.740.

8. Aranžmani i međunarodni ugovori. Sa stranim koncesioniranim plovidbenim poduzećima sklopljen je aranžman za prijevoz siromašnih i za rad nesposobnih iseljenika iz prekomorskih zemalja (U. S. A., Kanada, Južna Amerika, Australija i New Zealand) u domovinu, i to besplatno, te uporedo s time za prijevoz repatriraca u pola cijene. Osim repatrijacija putem stranih koncesioniranih poduzeća, vrši se repatrijacija i našom trgovačkom mornaricom. Isto je tako sklopljen sa stranim koncesioniranim poduzećima i aranžman za besplatan prijevoz brodskih iseljeničkih nadzornika.

U pogledu aranžmana za repatrijacije i za brodske iseljeničke nadzornike, Banska Vlast je stavila Ministarstvu socijalne politike i narodnog zdravlja prijedlog za otpadajući dio kvote, koji se odnosi na državni teritorij van banovine Hrvatske. U korist iseljenika ishođene su nove ili su produžene valjanosti različnih već postojećih povlastica, kao na pr.: željezničkih, carinskih, deviznih u pogledu transfera iz inozemstva i t. d.

Nadalje su stavljene primjedbe na projekt novog zakona o državljanstvu. Isto su tako učinjene i primjedbe i na projekt Uredbe o viziranju putnih isprava. Stavljen je i prijedlog o noveliranju §-a 24 vanparbenog postupka, kao i za sklapanje jedne privatno-pravne konvencije sa vladom U. S. A., na području nasljednog prava, kako bi se znatno pojednostavio postupak kod intestatnih ostavinskih rasprava. Nadalje su stavljene primjedbe na prijedlog o reorganizaciji konzularne službe s osobitim obzirom na privatno-pravnu zaštitu iseljenika.

9. Privatno-pravna zaštita iseljeničke službe, kako po prirodi svoga specijalnog karaktera tako i po svojoj tradiciji, jedna je od osobina hrvatske iseljeničke službe, jer se po ostalim teritorijalnim jedinicama, nije mogla organizirati zbog nedostatka stručnih sila, koje su svoju spremu i stručnost stekle u centru iseljeničke službe, bilo to svojedobno kod odsjeka bivše Zemaljske Vlade u Zagrebu, odnosno bivšeg Iseljeničkog komesarijata, ili bilo kod sadašnjeg iseljeničkog odsjeka Banske Vlasti.

Stoga je, na temelju utanačenja sklopljenog 18. XII. 1939 između delegata Odjela i delegata Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, ostalo na brizi pododsjeka za privatno-pravnu zaštitu, da finalizira predmete sa državnog područja izvan banovine. Tu se radi o još neraspravljenim ostavinama i o još neisposlovanim odštetama i sličnim predmetima, koji se moraju da drže u evidenciji, i to napose zbog obavještavanja o toku postupka nasljednika i ovisnih lica, čije je nestrpljivo očekivanje ishoda procedure i suviše shvatljivo.

Efekat rada pododsjeka privatno-pravne zaštite pruža slijedeći brojčani prijegled, koji demonstrira slijedeće svote, stigle iz iseljeničkih zemalja, u svrhu uručenja ovlaštenicima, i to: u ime ostavina Din. 3,183.635.—, u ime osigurnine Din. 2,055.920.—, u ime odšteta dinara 4,123.310.— i u ime različnih drugih naslova Din. 1,051.220.— ukupno dinara 10,419.085.—. Nadalje valja uzeti u obzir, da se svote, isposlovane intervencijom kraljevskih predstavništava i banovinske iseljeničke službe u ime veteranskih beneficija U. S. A. (vojničke odštete, osigurnine, mirovine itd.), te u ime radničkih odšteta iz Britanskog imperija — ne isplaćuju interesentima preko naše službe, već im se doznačuje izravno čekom, i da te svote sačinjavaju, po približnom računu, jednu trećinu ukupnog prihoda u predmetima privatno-pravne zaštite. Tako se ukupni prihod u toku ove godine može označiti sa okruglo 15 milijuna, od kojih cca 70%, t. j. dinara 10,000.000.— otpada na područje banovine Hrvatske.

10. Migraciona statistika. Organizacijom banovine Hrvatske počela se danom 1. rujna 1939 godine voditi cjelokupna migraciona statistika u iseljeničkom odsjeku Banske Vlasti. Na području migracione statistike izvršena je 1. siječnja o. g. njezina temeljita reorganizacija, koja se počevši od tog datuma vodi po kotarevima, umjesto po banovinama, kako se prije vodila.

I u toj je grani nova organizacija iseljeničke službe provela najnužnije reforme u duhu novostvorenog stanja i potreba Banovine, tako da iseljenička statistika može da posluži kao pouzdan vodič i informator zainteresiranim faktorima kao i granama opće uprave, s kojom iseljenička služba kao javna institucija dolazi u dodir. U svrhu zorne ilustracije iznosi se prikaz, koliko je s teritorija banovine Hrvatske iselilo, a koliko se iseljenika povratilo od 26. VIII. 1939 do konca lipnja 1940. (Vidi grafikon na str. 246.)

Jednom od svojih glavnih zadaća smatrala je novoosnovana hrvatska iseljenička služba oživljavanje i podržavanje kontakta s našim iseljeničkim svijetom, napose s našim kulturnim organizacijama i institucijama u zemljama useljenja, pa je postojeći katastar naselja proširila i umnožila novim podacima.

Rad iseljeničke službe o prvoj obljetnici banovine Hrvatske, unatoč ratnom stanju i s time skopčanim poremećenjima u međunarod-

Digitized by Google

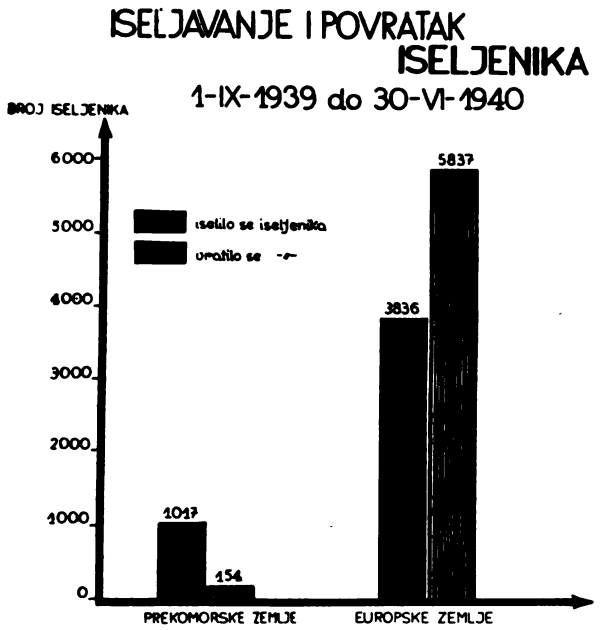

nom prometu, gdje je mir odlučan faktor za normalan život i razvitak svake iseljeničke službe bez razlike — pokazuje ipak značajan napredak.

Selenje je znak slabih prilika u zemlji za život ljudi. Ako se iseljenici vraćaju natrag s uštedama, koje im olakšavaju dalji život u domovini, onda selenje u strani svijet nije štetno za narod. Ali, ako se iseljenici ne vraćaju, već nestaju u tijelu naroda, među koji su se uselili, onda je to gubitak, od kojega narod slabi. Jedino nije tada gubitak po narod, kad se iseljenici iseljavaju u vlastite kolonije, koje neki narodi imaju. Protiv iseljavanja dade se boriti samo time, da u domovini stvaramo prilike, koje su povoljne za život. Dotle valja među iseljenicima čuvati i jačati duhovnu zajednicu s narodom, koji je ostao u starom kraju.

ZAGLAVAK

Prema duhu, smislu i nastojanju socijalne politike mjeri se i ocjenjuje stepen kulture jednoga naroda. Čovjek je stvorio stroj, da zamijeni, usavrši i uveća rad svojih ruku, nogu, mozga i drugih organa. Stroj je kasnije mijenjao ljude, koji su se njim služili, tražeći, da se oni prilagode njemu. Oni su to često učinili na svoju štetu, kako nam svjedoči prošli i sadašnji vijek. Državu je stvorio čovjek za održanje pojedinca i naroda. Danas ona traži, da se ljudi njoj prilagode, da svi građani, koji je sačinjavaju, tako rade i tako se ponašaju, da se narod i pojedinac što sigurnije održi. Država je onakova, kakovom je hoće njezini žitelji, i kakovom je trpe. Od kulture pojedinaca zavisi kultura kolektiva. Zato i socijalna politika ne može biti bolja nego je narodna volja traži, a narodna kultura omogućuje. Država je organizacija pojedinaca u zajednicu, da svijesno i planski rade oko svoga boljitka. Zato je njezin cilj harmonija svih čestica — pojedinaca —, koji je sačinjavaju, kao što je anorganskom svijetu cilj ekvilibrij svih čestica između sebe. Socijalna politika ima svrhu da unosi sklad u narod, ako ga pojedinci ili pojedine veće i manje skupine poremete. Težnje ljudi za skladom u njihovu zajedničkom životu izviru iz prastarih iskustava preda, da su mir i socijalna pravda uvjeti napretka u građenju sreće čovjeka.

Socijalna politika ide za tim, da uklanja sve uzroke sukobljivanja interesa u narodu između pojedinaca i grupa, a i naroda prema ostalim narodima. Svaka nesloga ugrožava uspjeh i sigurnost naroda u radu za budućnost.

Rad se Odjela za socijalnu politiku prve godine sastojao u tome, da se uoče i prouče problemi socijalne politike u našem narodu i da se rješavaju onako, kako to odgovara kulturi i potrebama naroda.

Glavni su problemi nedostatak znanja i socijalnog odgoja, nepravedna raspodjela zemlje i neuposlenje onih, koji nemaju zemlje ili koji su se latili obrta i rada u poduzećima uz različne uvjete. Svi se ti problemi dadu pozitivno riješiti u korist naroda prema planskom programu. Za to treba vremena i pameti.

Digitized by Google

Ivan Meštrović: Majka s djetetom

(Poklon umjetnika. Spomenik postavljen ljeti 1940 godine pred zgradom Škole narodnog zdravlja u Zagrebu)

Digitized by Google

Digitized by Google

NARODNO ZDRAVLJE

Briga za zdravlje i pravilan tjelesni i duševni razvitak čovjeka zadaća je, koju sebi postavlja suvremena zdravstvena politika, jer je zdrav, tjelesno i duševno dobro razvijen čovjek osnovica narodne zajednice i mjerilo snage i napretka jednoga naroda. Narod, u kome prevladavaju zdravi, punosnažni i otporni pojedinci, narod je stvaralački. On nosi u sebi glavne uvjete kulturnog i materijalnog prosperiteta.

Zdravstveno stanje naroda rezultanta je odnosa bioloških vrijednosti pojedinih individua, njihovih životnih uvjeta, te okoline koja ih okružuje. Što su biološke vrijednosti pojedinaca veće i njihovi životni uvjeti bolji, to će utjecaj okoline biti manje opasan za zdravlje i pravilno funkcioniranje njihovog psihofizičkog ustrojstva. Biološke vrijednosti čovjeka, t. j. ona svojstva, što ih čovjek donosi sa sobom u život, mogu se potpuno očitovati samo pod povoljnim vanjskim uvjetima. Svaki je pojedinac produkt i nasljeđa i utjecaja vanjskih prilika. Među ovima igraju važnu ulogu bolesti i utjecaji prirodne i socijalne sredine u kojoj čovjek živi.

Briga za zdravlje pojedinca prepuštena je zasada još većinom užoj okolini čovjeka, koja je često slabo ili nikako upućena o biti čuvanja zdravlja, a briga za zdravlje većih društvenih jedinica i naroda kao cjeline ide u djelokrug javnoga zdravstva.

Zadaća je, dakle, zdravstvene politike, da se brine za zdravstveno stanje naroda kao cjeline i pojedinaca napose. Starajući se za zdravlje pojedinca i čitavoga narodnog kolektiva stavlja javno zdravstvo pod svoju zaštitu i skrb dva temeljna faktora ljudske zajednice. Zaštićuje i popravlja pojedincu čovjeku zdravlje, a time i njegovu privrednu sposobnost, i brine se za nesmetani i pravilni razvoj budućeg naraštaja.

Rad je kod toga usmjeren u dva pravca. Prvi ide za tim, da se predusretnu štete, koje bi mogle zadesiti čovjeka u zdravstvenom pogledu, t. j. nastoji se, da čovjek zdravlje i privrednu sposobnost održi na najvećoj mogućoj visini, a drugi ide za tim da se narušeno zdravlje čovjeka popravi, t. j. ide za liječenjem bolesti.

Zdravstvena služba po gradovima, srezovima i zdravstvenim općinama

Zdravstvena se služba odvija u zdravstvenim općinama, koje su najmanje jedinice zdravstvene službe. Sresko, odnosno gradsko načelstvo nadzire tu službu i s njome surađuje.

Liječnici. Banovinska zdravstvena organizacija obuhvaća 572 seoske općine, koje su uzadružene u 227 zdravstvenih općina. U 159 ovih općina mjesto je popunjeno banovinskim liječnikom; u 68 vrši službu sreski liječnik, koji se nalazi obično u sjedištu općine ili ima najzgodnije veze s općinom. Za 20 općina raspisan je natječaj za popunjenje mjesta liječnika.

U uzadruženoj zdravstvenoj općini, koja nema liječnika, vrši automatski službu sreski liječnik. (vidi sliku broj 1).

Sestre pomoćnice. U banovinskoj službi radi 108 kvalificiranih sestara pomoćnica, a kod okružnih ureda i gradova 25. One rade samo u zdravstvenim ustanovama. Sestre održavaju vezu između higijenske ustanove i njene okoline, osobito sa domovima svojih štićenika i sprovode praktično odredbe liječnika na socijalno-zdravstvenoj zaštiti.

Zdravstveni pomoćnici, dezinfektori i laboranti. Zdravstveni pomoćnici i dezinfektori raspodijeljeni su po srezovima (27), zdravstvenim ustanovama (29), kod Odsjeka za higijensku službu (3), Plibaha (2), u privatnoj službi (8), a u gradskoj službi 13. Ukupno: 82. — Osim toga radi 16 zdravstvenih pomoćnika po gradovima kao tržni nadzornici i 55 laboranata u centralnim zdravstvenim ustanovama i zavodima.

Primalje. Na području Banovine uposleno je 929 primalja. U uporedenju sa 1937. manje za 169. Računamo li, da se u Banovini rodi 120.000 djece u godini dana dolazilo bi prosječno na svaku primalju oko 110 poroda. Faktično dolazi u nekim srezovima (Korčula, Krk) 10—20 poroda na jednu primalju godi-

Digitized by Google

RASPORED LIJEČNIKA U BANOVINI HRVATSKOJ

prema mjestu stanovanja 1940 godine

/Privremeni podaci/

Slika broj 1

šnje, a u nekim i 1000 (Brčko). Ima srezova i krajeva, koji nemaju ni jedne primalje na selima (novopripojeni srezovi, Lika). Zakonom se predvida, da svaka općina ima svoju primalju, koju plaća sama. Kako mnoge općine ne mogu da snose te troškove, ostale su bez primalja, a tek kad Banovina preuzme njihovo plaćanje bit će im opstanak osiguran. Samo tako će se ove primalje moći posvetiti svom pozivu i biti uposlene, gdje to potrebe najviše iziskuju, a moći će surađivati u zdravstvenoj zaštiti djece sa higijenskim ustanovama i drugim organima javne zdravstvene službe. Rapidnom nazatku broja primalja moći će se doskočiti jedino otvaranjem novih primaljskih škola, zasada barem jedne u Splitu, a tokom godina i u Mostaru i Osijeku. Za sada imade Banovina samo jedno primaljsko učilište u Za-

Digitized by Google

RASPORED BABICA U BANOVINI HRVATSKOJ
prema mjestu stanovanja 1940 godine

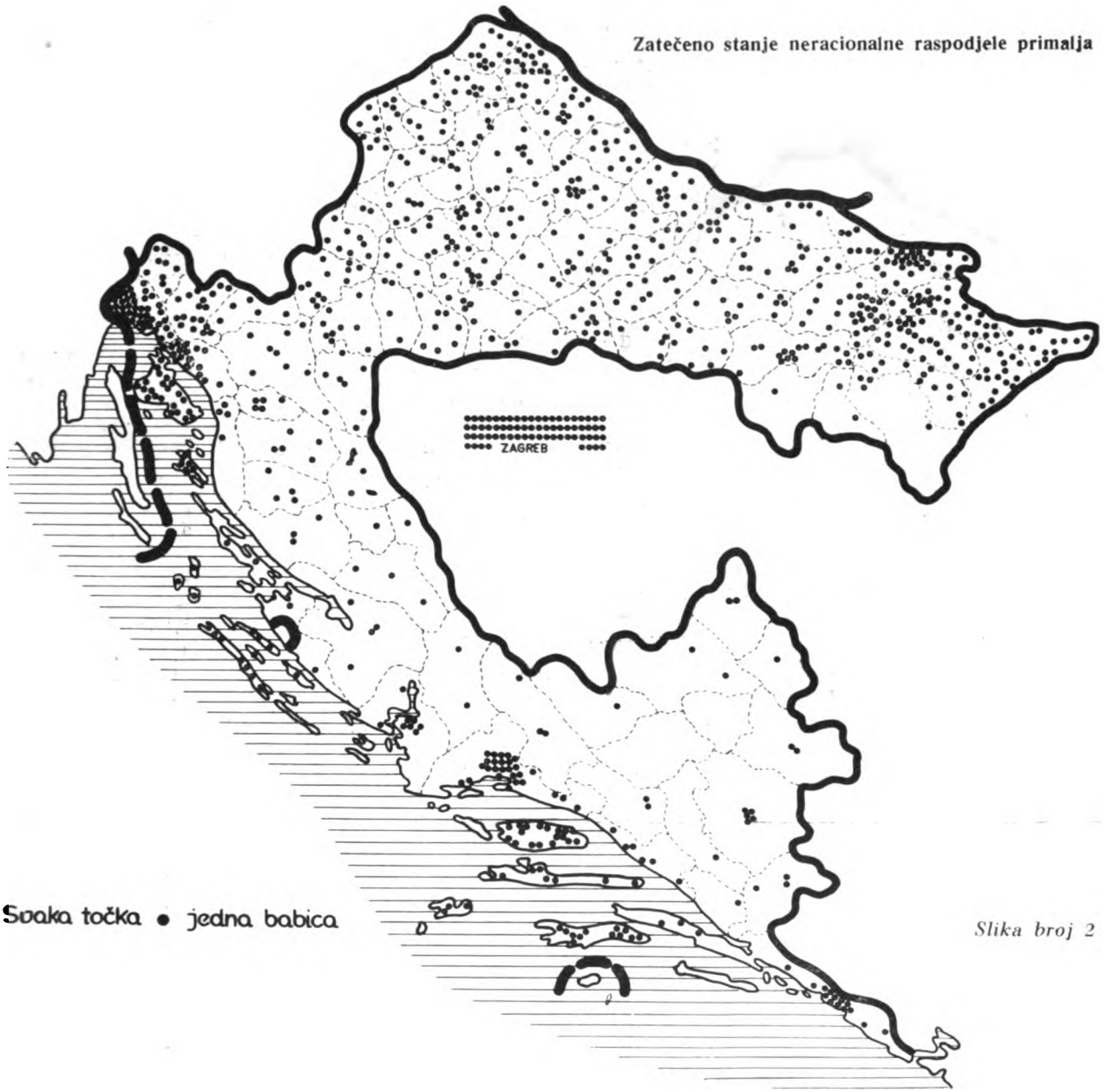

Slika broj 2

grebu, u kojem svršava godišnje 25 učenica, a potrebno bi bilo da godišnje svršava barem još toliko. (vidi sliku broj 2).

Sa novom proračunskom godinom otvara se nova Primaljska škola u Osijeku sa 20 mjesta za učenice, a već u ovogodišnjem primaljskom tečaju u školi u Zagrebu povišen je broj besplatnih mjesta kandidatkinja primaljstva od 25 na 36 radi školovanja učenica sa područja splitske Ispostave. Za siromašne općine i srezove, koji ne mogu sami izdržavati primalje predviđa se 10 mjesta primalja-zvaničnika u proračunu banovine Hrvatske. Te će primalje biti postavljene u novopripojenim srezovima Bosne i na području Ispostave u Splitu.

Zadaće su zdravstvene općine: 1. da vrše javnu zdravstvenu službu na polju preventivne medicine, specijalno na suzbijanju akutnih i

Digitized by Google

kroničnih zaraznih bolesti, da se brinu za održavanje i provođenje javne higijene, da vrše sve zakonske odredbe, koje služe zaštiti i čuvanju zdravlja pučanstva, naročito male i školske djece, i da narod zdravstveno prosvjećuju; 2. da omoguće pučanstvu pružanje jeftine, a siromašnim žiteljima besplatne liječničke pomoći, bilo po općinskim liječnicima ili u zdravstvenim ustanovama, specijalno bolnicama.

Provođenje smišljene i na širokoj osnovici zasnovane zdravstvene politike zahtijevalo je razgranjenu organizaciju zdravstvene službe sa zadaćom, da se služba sreskih i općinskih liječnika na selu i u manjim mjestima poveže sa zdravstvenom službom u zdravstvenim ustanovama, bolnicama, dispanzerima, zdravstvenim stanicama, ambulantama, domovima narodnog zdravlja i sve opet uskladi u jednoj središnjici, u Odjelu za narodno zdravlje.

U tu svrhu trebalo je da se provedu razmještaji liječnika i ostalog stručnog osoblja po uzadruženim zdravstvenim općinama, srezovima, bolnicama i zdravstvenim ustanovama.

Iz centralnih velikih bolnica s prevelikim brojem stručnjaka, porazmješteni su specijalisti pojedinih grana medicine po provincijalnim bolnicama u kojima su otvorena nova odjeljenja (14) sa specijalistima na čelu. Jednako su iz centralnih higijenskih ustanova porazmješteni stručnjaci (kemičari, arhitekti, inžinjeri) po provinciji da budu u bližem dodiru sa potrebama sela. Postavljen je potreban broj stručnog liječničkog i ostalog zdravstvenog osoblja u stanicama i ambulantama, koje rade na suzbijanju endemičnih zaraznih bolesti.

Time je postignuta znatna intenzifikacija rada, rad je podijeljen i pojačan na najosjetljivijim mjestima iskusnim stručnjacima, a u centralne velike institucije omogućen je priliv mladih sila radi usavršavanja.

Potrebi liječnika na selu udovoljeno je djelomično postavljanjem liječnika na ispražnjena i zabitnija mjesta, a kod reorganizacije zdravstvene službe vodit će se u prvom redu računa o potrebi zdravstvene službe na selu tako, da će baš uspješna služba na selu biti mjerilo kod ocjenjivanja rada i socijalne vrijednosti jednog liječnika.

Da bi se liječniku omogućio rad i opstanak u zabitnim i oskudnim krajevima na selu predviđeno je podizanje većeg broja zdravstvenih stanica sa stanom za liječnika, za sestru pomoćnicu, kupatilom i dvije-tri sobe za bolesnike, čekaonicom i ambulantom. Već će se ove godine pristupiti izgradivanju takvih stanica u mjestima Tomislav-grad, Prozor, Imotski, Čabar, Brestovsko (srez Fojnica), Donji Lapac, Slunj, Gradačac i Bos. Šamac.

U krajevima, koji imaju slabe prometne veze, gdje se zasada ne može izgraditi zdravstvena stanica, pruža se pomoć liječnicima za stan, za liječenje sirotinje i daje se dodatak za tešku terensku službu, pa je ove godine za te svrhe osigurana svota od 550.000 dinara. Ovakav dodatak dobivaju liječnici uzadruženih zdravstvenih općina kod Ispostave Banske Vlasti u Splitu i 4 liječnika s užeg teritorija banovine, a u toku je još postupak za kojih 18 liječnika.

Pristupačnost liječničke pomoći važan je uvjet dobre zdravstvene službe, čime bi bila jedino omogućena brza besplatna odnosno jeftina, liječnička pomoć siromašnom narodu. Uz pristupačnost liječničke pomoći predviđa se i besplatno davanje lijekova, gdje to zahtijeva siromaštvo ili narav bolesti. U ovogodišnjem proračunu predviđeno je osim besplatnog davanja novofenarsana i insulina još 1,300.000 din. za lijekove siromasima i za nabavu proteza 250.000 din.

Rad općinskog liječnika na terenu podupiru zdravstvene stanice, koje imaju kao organ higijenske službe prvenstveno socijalno-medicinski karakter, te koje služe da se narod upozna sa najvažnijim socijalno-medicinskim problemima svoje okoline. Specijalna im je zadaća, da propagiraju i vode zdravstvenu zaštitu matera, dojenčadi i male djece, da liječe socijalna zla i bolesti, koje poprimaju socijalni karakter.

Kao pomoćne stanice služe ambulante, koje su ili u vezi s jednom zdravstvenom ustanovom ili rade samostalno, a svrha im je liječenje i suzbijanje neke određene bolesti sa socijalnim karakterom, na pr. endemičnog sifilisa, malarije, trahoma, tuberkuloze itd.

Uporedo s osnivanjem i popunjenjem mjesta liječnika uzadruženih zdravstvenih općina pristupilo se organizaciji vanjskih liječničkih ambulanta u mjestima udaljenim od sjedišta liječnika.

Nastoji se da se provede, da općinski liječnik nedjeljno bar jednom, a sreski polumjesečno, obiđe cio rajon i da vodi u većim mjestima ambulante. Taj se princip provodi i na području Ispostave, gdje je uvjetovan teškim saobraćajnim prilikama. Dosada je na užem području Banovine radilo 18 vinjskih ambulanata, a sada su predviđene nove u mjestima Srbu, Mihovljanu, Loboru, Dekanovcima, Pokupskom, Kravarskom, Srnicama, Ljubljanici, Badljevini, Šljivoševcima, Karlobagu, Primišlju i Plitvicama (za vrijeme turističke sezone). Podaci, koji stižu od srezova, pokazuju da će biti potrebno u najkraće vrijeme otvoriti ambulantu još u svakoj novoosnovanoj uzadruženoj zdravstvenoj općini.

Digitized by Google

Kao pripomoć siromašnim općinama predviđa se kompletan uređaj za jednu ambulantu, koji stoji 10.720 dinara. Odjel za narodno zdravlje ima u rezervi do sada 3 kompletne nove ambulante i nabavit će još dalje tri. Petnaest ambulantskih uređaja, koji se upotrebljavaju kod uzadruženih zdravstvenih općina, trebat će još kompletirati.

Snabdjevanje siromašnih i zapuštenih krajeva liječnicima najteži je naš problem. Neka poboljšica ukazuje se u tome, što su nekoje općine na pobudu Odjela za narodno zdravlje zaključile, da dadu liječniku novčanu nagradu, stan u naravi, odnosno da mu urede stan i ambulantu uz primjerenu mjesečnu odštetu i što je Banovina predvidjela liječnicima u takvim krajevima pogodnosti, kao što su gore spomenute.

Banovina nastoji, da unaprijedi zdravstvenu službu na selu time, što predviđa stalnu potporu medicinarima za vrijeme studija uz uvjet, da kasnije onoliko vremena služe na selu, koliko su vremena uživali potporu. Uz iste uvjete predviđa nagradu i liječnicima stažistima. U ovogodišnjem proračunu predviđena je svota za stažiste, a u slijedećem i svota za potporu medicinarima.

Samostalne zdravstvene općine.

Kao samostalne zdravstvene općine organizirane su:

a) 61 gradska i trgovišna općina sa više od 4.000 stanovnika,

b) 61 seoska općina sa više od 6.000 stanovnika i

c) 6 općina bez osobite zdravstvene organizacije.

Banovina surađuje i podupire provođenje zdravstvene službe i u samostalnim gradskim, trgovišnim i seoskim općinama, specijalno na polju suzbijanja zaraznih bolesti, zdravstvene zaštite male djece i djece predškolskog i školskog doba, pri asanaciji, opskrbi vodom, podizanju bolnica i higijenskih ustanova. Većina seoskih samostalnih zdravstvenih općina nema, međutim, materijalne mogućnosti da ostanu samostalne, pa će biti uklopljene u organizaciju uzadruženih zdravstvenih općina banovine. U tom su smjeru već poduzete potrebne mjere, te će sa novom proračunskom godinom samo one zdravstvene općine ostati samostalne, koje budu imale sve uvjete za samostalni život.

Higijenska služba u Banovini

Nastojanje moderne medicine ide za tim, da proučavanjem zdravstvene strukture naroda, naročito socijalne etiologije bolesti i narodne patologije, uđe u bitnost problema zaštite zdravlja narodnog kolektiva, te provođenjem shodnih mjera zaštite popravi i podigne zdravstvenu razinu naroda, odnosno predusretne opasnosti, koje prijete njegovu zdravlju i radnoj sposobnosti.

Polazeći od poznate činjenice, da je racionalnije spriječiti bolest, nego je liječiti. traže se nove mjere zaštite, koje će čuvati ljudstvo od oboljevanja općenito, te mjere, koje će podići otpornost pojedinca, da se bolest, ako se već ne može spriječiti, lakše preboli. Kako se došlo do spoznaje, da povoljni vanjski uvjeti bitno utječu na biološku vrijednost čovjeka, nastoji se pružiti čovjeku najpovoljnije higijenske prilike života i angažirati čitavu društvenu zajednicu za taj rad.

Rad na zaštiti i unapređenju narodnog zdravlja provode kod nas higijenske ustanove: higijenski zavodi, domovi narodnog zdravlja, zdravstvene stanice, dispanzeri itd. Rad njihov obuhvaća sve probleme lične, socijalne i generativne higijene, specijalno etiologiju bolesti, narodnu patologiju i mjere socijalno-medicinskog značaja potrebne u borbi protiv ovih bolesti; obuhvaća nadalje mjere protiv pojave i širenja akutnih zaraznih bolesti, mjere za uklanjanje socijalnih bolesti i zala; promiče javnu higijenu provođenjem asanacionih mjera (opskrba higijenski ispravnom vodom, odstranjivanje ljudskih i industrijskih otpadaka, koji ugrožavaju narodno zdravlje), a širenjem znanja o zdravlju angažira i široke narodne mase da sudjeluju u radu na zaštiti i unapređenju zdravlja.

Higijenski zavod. Kompetenciju Higijenskog zavoda, kao centralne higijenske ustanove, preuzeo je u banovini Hrvatskoj odsjek za higijensku službu Odjela za narodno zdravlje u Zagrebu, odnosno Higijenski zavod kao sastavni dio pododsjeka za narodno zdravlje Ispostave Banske Vlasti u Splitu za svoje područje.

On je centrala za sav stručni higijenski rad, koji on povezuje, organizira i pomaže na čitavom području svog djelovanja, a na svom užem području preuzimlje funkcije Doma narodnog zdravlja. Njegov je specijalni zadatak proučavanje i poučavanje naroda i skupljanje vitalno-statističkih i biometrijskih podataka i obrađivanje podataka o radu higijenskih ustanova. Potonje je za higijenski odsjek preuzela Škola narodnog zdravlja u Zagrebu. Odsjek za higijensku službu ima osim pododsjeka za sanitarnu tehniku još pododsjek za higijensku službu sa kemijskim i bakteriološko-epidemiološkim odjeljenjima, a potonje je s pododjeljenjima: bakteriološkim, epidemiološkim, parazitološkim i antirabičnim, a Higijenski zavod u Splitu ima četiri odjeljenja: bakteriolo-

Digitized by Google

ško-epidemiološko, kemijsko, sanitetsko- tehničko i socijalno-medicinsko.

Kao zasebne ustanove Higijenskog odsjeka u Zagrebu i Higijenskog zavoda u Splitu postoje: 1. Zavod za zdravstvenu zaštitu matera, dojenčadi i male djece (kod odsjeka u Zagrebu sa dvije kolonije za dojenčad i malu djecu i sa domom za matere i dojenčad); 2. Školska poliklinika; 3. Ambulanta za kožne i venerične bolesti; 4. Muzej za higijenu; 5. Antituberkulozni dispanzer. U Zagrebu je taj dispanzer s odjeljenjem za tuberkulozne bolesnike Zakladne bolnice u Zagrebu povezan uz Institut za tuberkulozu, čime je oživotvorena uska suradnja preventivnog i kurativnog našeg rada.

Domovi narodnog zdravlja. Higijenskom odsjeku u Zagrebu odnosno Higijenskom zavodu u Splitu, podređeni su domovi narodnoga zdravlja, čiji se djelokrug proteže na jedan ili više srezova, a u njihov djelokrug rada ide proučavanje socijalne etiologije bolesti, patologija kraja, zaštita djece, suzbijanje socijalnih i akutnih zaraznih bolesti, asanacija sela, higijenska propaganda.

Domovi imaju obavezno ova odjeljenja:

1. dispanzer za matere i djecu,
2. školsku polikliniku,
3. bakteriološko-epidemiološko i kemijsko odjeljenje,
4. dispanzer za tuberkulozu i
5. higijensku izložbu.

Prema lokalnim potrebama priključene su im stanice za suzbijanje trahoma, venericnih bolesti, malarije, opća ambulanta za siromašno stanovništvo, a većinom imadu i antirabično odjeljenje.

Domova narodnog zdravlja ima 12 sa slijedećim teritorijalnim djelokrugom:

1. Benkovac: za srezove Benkovac, Biograd n/m i Preko,
2. Dubrovnik: za grad Dubrovnik i srez Dubrovnik,
3. Gospić: za srezove Brinje, Donji Lapac, Gospić, Gračac, Korenica, Otočac, Perušić, Udbina,
4. Livno: za grad Livno i srezove Duvno, Livno i Prozor,
5. Mostar: za grad Mostar i za srezove Imotski, Konjic, Ljubuški, Metković, Mostar, Stolac,
6. Nova Gradiška: za grad Nova Gradiška i srezove Kostajnica, Kutina, Nova Gradiška, Novska, Okučani i Pakrac,
7. Osijek: za gradove Brod n/S., Derventa Osijek, Slavonska Požega i srezove Brod n/S., Derventa, Donji Miholjac, Đakovo, Gradačac, Našice, Osijek, Slatina, Slav. Požega i Valpovo,
8. Sušak: za gradove Bakar, Senj i Sušak i srezove Crikvenica, Čabar, Delnice, Kastav, Krk, Novi, Ogulin, Rab, Senj, Sušak i Vrbovsko,
9. Travnik: za grad Travnik i srezove Fojnica, Travnik i Bugojno,
10. Varaždin: za gradove Čakovac i Varaždin i srezove Čakovac, Ivanec, Klanjec, Krapina, Ludbreg, Novi Marof, Pregrada, Prelog, Varaždin i Zlatar,
11. Virovitica: za gradove Koprivnica i Virovitica i srezove Daruvar, Đurđevac, Grubišno Polje, Koprivnica i Virovitica,
12. Vukovar: za gradove Vinkovci i Vukovar i srezove Brčko, Ilok, Šid, Vinkovci, Vukovar i Županja.

Higijenski odsjek u Zagrebu vrši poslove nadležnosti doma narodnog zdravlja na teritoriju gradova: Bjelovar, Karlovac, Križevci, Petrinja, Sisak i Zagreb i srezova: Bjelovar, Čazma, Donja Stubica, Dugo Selo, Glina, Jastrebarsko, Karlovac, Križevci, Petrinja, Pisarovina, Samobor, Sisak, Slunj, Sv. Ivan Zelina Vel. Gorica, Vojnić, Vrginmost i Zagreb, a Higijeniski zavod u Splitu na teritoriju gradova: Split i Šibenik i srezova: Brač, Hvar, Knin, Korčula, Makarska, Sinj, Split i Šibenik.

Zdravstvena stanica. Higijenska ustanova najbliža i najkorisnia narodu je zdravstvena stanica, kojoj je zadatak da vrši higijensku propagandu, ispituje narod u zdravstvenom pogledu i vrši terenski rad uz ambulantu za opću liječničku pomoć siromašnom stanovništvu. Zdravstvenu stanicu zamišljamo kao zdravstveno središte općine s općom ambulantom, stanom za sestru pomoćnicu, kupalištem itd. Tih stanica ima 52.

* * *

Osim zdravstvenih stanica, koje rade višemanje samostalno na terenu, postoje još kao higijenske ustanove 32 školske poliklinike, 24 kožno-venerične ambulante, 15 antituberkuloznih dispanzera, 15 antitrahomskih stanica, 11 dispanzera za matere i dojenčad, 7 oporavilišta i ljetovališta i 18 antituberkuloznih stanica, koje rade većinom u vezi s domovima narodnog zdravlja.

Rad higijenskih ustanova.

Poznato je, da je vitalna snaga našega naroda dobra, i uspoređena s onom evropskih naroda, razmjerno vrlo dobra, jer se kod nas rađa skoro najveći procenat djece sposobne za život i dalji razvoj. Nažalost i mortalitet je golem. Kad bismo uspjeli, da se približimo procentu mortaliteta male djece prosvijećenih naroda, mi bismo po množenju spadali u prve

Digitized by Google

narode Evrope. Shodnom propagandom nastoje se uvjeriti mladi bračni kandidati, da je fizička i duševna kakvoća važan faktor uspjeha u životu, naročito zato, jer se odrazuje i na potomstvu i utječe na budući naraštaj više od materijalnih dobara, koja se donose u brak. Ovu propagandu vršimo zasada u vezi sa zdravstvenom zaštitom matera dojenčadi i male djece. Otsada će nam biti propaganda zdravstvene zaštite, dojenčadi i male djece jedan od najvažnijih naših poslova, jer mu je pored ostalog svrha da spasimo od smrti onu dojenčad, koja zbog neukosti matera i njihove okoline umire zbog loše primijenjene njege.

Ovaj rad provode uglavnom dispanzeri odnosno domovi za zaštitu matera, dojenčadi i male djece.

Dispanzera, odnosno domova za zaštitu matera i dojenčadi, ima 11. Zadaća je tih ustanova, da se brinu za zaštitu zdravlja dojenčadi i male djece, naročito da ispituju uzroke različnih oboljenja i mortaliteta dojenčadi, propagiraju dječju higijenu i provode zdravstvenu zaštitu dojenčadi. Taj se rad pored ambulantnih pregleda vrši i posjetima po kućama.

S obzirom na visoki mortalitet dojenčadi po selima potrebno je postepeno povećavati broj ovih ustanova, jer sadašnji dispanzeri niti izdaleka ne mogu da zadovolje potrebama.

Pored liječnika-pedijatra imaju te ustanove za taj posao spremne sestre pomoćnice.

Za uspješno provođenje ovog rada na zaštiti zdravlja i života potrebno je još mnogo rada i proširenje organizacije, zdravstvenih stanica po gradovima i po selima. Zasada je većina ustanova, koje rade na zdravstvenoj zaštiti matera i djece, povezana sa domovima narodnog zdravlja, te prema tome radi u sredini gradskog pučanstva, koje i inače lakše dolazi u dodir s banovinskim zdravstvenim ustanovama. Da bismo pomogli baš selu, bit će potrebno da se služba općinskih liječnika i sestara pomoćnica poveže sa savjetovalištima za matere i djecu i da se uzme u obzir, da bi davanjem većeg stepena medicinskog obrazovanja primaljama ovaj dio našeg rada bio lakše dostupan širokim slojevima naroda.

Zdravstvena zaštita djece predškolskog doba traži sa zdravstvenog gledišta veoma jaku aktivnost javnog zdravstva, jer je ovo doba domena zaraznih dječjih bolesti, domena tuberkuloze dječjeg doba, a zbog intenzivnog rasta organizma osobito su mu na štetu: alkohol, slaba prehrana, otrovi, utjecaj ekstremnih temperatura itd.

Zdravstvena zaštita djece školskog doba. Radi zaštite i kontrole zdravlja školske djece, osnovane su školske poliklinike, koje sistematskim i ambulantnim pregledima vrše zdravstvenu zaštitu djece ovog doba, njihova tjelesnog i duševnog razvitka i posreduju sa ciljem, da se štetni utjecaji na zdravlje đaka pravodobno otklone i spriječe teža oboljenja.

Taj rad vrše pored školskih liječnika specijalno školovane sestre pomoćnice.

Školske poliklinike upućuju mladež u higijenski način života i rada, propagiraju trijeznost i fizičku kulturu, brinu se za djecu sa fizičkim i duševnim nedostacima, podižu ishranu slabunjave djece organiziranjem dječjih kuhinja, a slabunjavu, limfatičnu, malokrvnu djecu šalju na oporavak u oporavilištima na more ili u brda.

Za ovu godinu predviđena su sredstva za nabavu dvaju šatora za boravak 60—80 djece u prirodi, u krajevima inače klimatski zgodnima, koji nemaju stabilnih zgrada.

Školske poliklinike osim redovnih posjeta škola i stanova učenika, drže vezu i sa roditeljima školske djece pomoću povremenih sastanaka, gdje oni dobivaju potrebne zdravstvene upute za svoju djecu. U ambulantama školskih poliklinika vrši se prema ukazanoj potrebi, aktivna imunizacija (vakcinacija) protiv difterije, škrleti i ostalih akutnih zaraznih bolesti.

Školske poliklinike imaju specijalna odjeljenja za bolesti zuba, ušiju, grla i nosa, za bolesti očiju i živaca, jer je školsko doba osjetljivo baš za te bolesti i može pravodobnom intervencijom povoljno utjecati na organizam za cijeli dalji razvitak djeteta. U njima rade liječnici specijalisti. Na taj način školske poliklinike vrše blagotvorni utjecaj na zdrav razvitak školske djece, koja su naročito izložena različnim zaraznim oboljenjima.

Školskih poliklinika ima sada u banovini Hrvatskoj 32. S obzirom na veliki broj školske djece, osobito po manjim mjestima i selima, potrebno je pristupiti postepenom povećanju broja tih higijenskih ustanova, kako bi što veći broj školske djece, i to baš one na selu, mogao doći pod zdravstvenu zaštitu i nadzor ovih.

* *
*

Higijenske ustanove provode svoju zadaću na polju higijenskog i socijalno-medicinskog staranja za narod da: 1. sistematskim i ambulatornim pregledima pojedinaca i grupa ispituju zdravstvenu strukturu jednog kraja; 2. nadziru i zdravstveno zaštićuju ugrožena lica i grupe; 3. pomažu i liječe stanovništvo u bolesti u slučajevima, kada je bolest poprimila u jednom kraju socijalni značaj; 4. posreduju

Digitized by Google

kod javnih vlasti i privatnika u slučaju, kada je ugroženo zdravlje pojedinih lica i grupa u cilju, da se uvjeti rada i života poprave; 5. provode male asanacije i ostale preventivne mjere za suzbijanje zaraznih bolesti; 6. surađuju sa društvima i vlastima, koje rade na poboljšanju narodnog zdravlja; 7. tečajevima, predavanjima, letcima, plakatima, slikama itd. obavješćuju javnost o značenju i važnosti održavanja higijenskih propisa.

Rezultati tog rada zdravstvenih ustanova u prošloj godini od 1. IX. 1939. do 1. VIII. 1940. bili su slijedeći:

1. Novih slučajeva trahoma konstatovano 898.
2. Pregledano na malariju svega oko 82.000, od toga nađeno mikroskopski pozitivnih 17.502.
   Utrošeno kinina 227 kgm.
3. Pregledano i liječeno bolesne školske djece sa preko 200.000 konzultacija.
4. Sistematski pregledano školske djece 31.870.
5. U školskim kupalištima obavljeno je oko 158.000 kupanja.
6. U zdravstvenim stanicama pregledano je 42.699 osoba sa ukupno 127.932 konzultacije.
7. Pregledano u antiveneričnim ambulantama novih slučajeva venoričnih oboljenja 4.145.
   Ukupno obavljeno konzultacija veneričnih bolesnika 81.962.
8. Cijepljeno je zbog ugriza od bijesne odnosno zbog sumnjive životinje 5.225 osoba.
9. Sestre i liječnici-higijeničari izvršili su 68.000 kućnih posjeta.
10. Obavljeno pregleda dojenčadi, male djece i matera 85.792, uz to je izdato 223.810 litara mlijeka.

U tom iskazu nije spomenut rad na suzbijanju endemičnog sifilisa, jer je organizacija sistematskih pregleda pučanstva na endemični sifilis sada u tečaju i provodi se zasada u dva sreza, a podaci za tuberkulozu dani su na drugom mjestu.

Zarazne bolesti.

Jedna je od glavnih zadaća i ciljeva naših higijenskih ustanova i higijenske službe borba protiv akutnih i kroničnih zaraznih bolesti, koju vode bakteriološko-epidemiološka odjeljenja s potrebnim stručnim osobljem i laboratorijima.

Središte epidemiološke službe u banovini Hrvatskoj nalazi se kod epidemiološkog odjeljenja, pododsjeka za higijensku službu.

U djelokrug epidemiološkog odjeljenja ide:

a) Nadzor nad vršenjem službe suzbijanja zaraznih bolesti u banovini Hrvatskoj, epidemiološka statistika i obavještavanje o pojavi zaraznih bolesti, kontroliranje sreskih i općinskih liječnika u poslu prikupljanja podataka o kretanju zaraznih bolesti, kao i u radu na njihovom suzbijanju (aktivna imunizacija, dezinfekcija itd.), zatim kontrola i popravci dezinfekcionih aparata na području banovine Hrvatske, nadzor nad radom privatnih poduzeća za dezinfekciju i deratizaciju.

b) Intervencija pri pojavi epidemija, u kojem slučaju odjeljenje preuzima rad do potpunog njihovog ugušenja.

c) Ispitivanje uzroka i suzbijanje endemija zaraznih bolesti.

d) Akcije većeg stila na cijepljenju pučanstva protiv pojedinih zaraznih bolesti, ispitivanje zaštitne vrijednosti pojedinih metoda cijepljenja i cjepiva u svrhu njihova usavršavanja.

e) Organizacija službe iznalaženja i kontrole kroničnih kliconoša (tifus) sa centralnom kartotekom u svrhu zaštite njihove okoline putem odgojnih mjera i provođenjem malih asanacija zahoda i vodoopskrbnih objekata.

f) Prevoženje zaraženih bolesnika u bolnicu radi izolacije.

g) Laboratorijski rad u vezi sa znanstvenim proučavanjem pojedinih problema primijenjene epidemiologije, produkcije dijagnostičkih seruma, selekcija sojeva za proizvodnju cjepiva i seruma i dr.

h) Nastavni rad na tečajevima za usavršavanje liječnika u Školi za sestre pomoćnice, u Školi za zdravstvene pomoćnike, u Školi za sestre bolničarke, na tečajevima Crvenog križa itd.

i) Suradnja sa higijenskim zavodima susjednih banovina na ispitivanju pojedinih problema i provođenja zajedničkih akcija, sa Centralnim higijenskim zavodom u Beogradu itd

Akutne zarazne bolesti. Ako se izdvoje u zasebnu grupu t. zv. »opće opasne epidemične bolesti«, koje se u normalnim prilikama u jednoj sređenoj i kulturnoj državi ne mogu u jačoj mjeri raširiti, onda s toga gledišta možemo u glavnom biti zadovoljni sa zdravstvenim stanjem u našoj Banovini. Savjesnom provođenju obvezatnog cijepljenja protiv velikih boginja imamo zahvaliti, što je ta bolest skoro sasma nestala iz naših zdravstvenih statistika. Opasnost prijeti jedino od pjegavog tifusa s obzirom na mogućnost njegova proširenja iz endemičnih područja naše banovine, koji su do osnivanja banovine Hrvatske pripadali Vrbaskoj, Drinskoj i Primorskoj banovini, kao i s područja Vrbaske i Drinske banovine, koja su još ostala u njihovu sastavu.

Digitized by Google

Glavna je briga našeg zdravstva problem suzbijanja i obrane od naših t. zv. »endemičnih« zaraza, koje su u našoj Banovini u znatnoj mjeri raširene i, koje su kao domaće zaraze pustile duboki korijen skoro u svim krajevima svijeta, pa tako i kod nas. Među ovima zarazama na prvo mjesto po raširenosti i onoj ulozi, koju imaju u našoj narodnoj patologiji, dolaze: trbušni tifus, griža, škrlet i difterija. Na te četiri bolesti otpada $^2/_3$ svih prijavljenih akutnih zaraza i skoro $^3/_4$ svih smrtnih slučajeva.

Međusobni se odnos tih zaraza mijenjao iz godine u godinu, već prema njihovoj povremenoj tendenciji opadanja ili porasta. Od 1929. do 1931. godine prvo mjesto po raširenosti pripadalo je škrlети. Međutim, paralelno s općim porastom difterije u mnogim evropskim zemljama, ta je bolest i kod nas počevši od 1932. pa sve do 1934. bila na prvom mjestu po morbiditetu i mortalitetu, što kod nas još nikada nije bio slučaj. Glavno pak epidemiološko obilježje posljednjih godina čini veliki porast t. zv. »akutnih crijevnih zaraza« — trbušnog tifusa i griže. Moramo naglasiti, da je s obzirom na raširenost tih zaraza u poredbi s našim bližim i daljim susjedima stanje u našoj Banovini relativno povoljno.

P j e g a v a c. Ta bolest predstavlja najveću latentnu opasnost za narodno zdravlje, a za vrijeme rata može dovesti do opće narodne nesreće. Do osnutka banovine Hrvatske naše epidemiološko odjeljenje skoro i nije imalo sa pjegavcem posla, osim par pojedinačnih slučajeva posljednjih godina, redovno donesenih preko vojnika, koji su došli iz krajeva, gdje vlada endemijski pjegavac.

Od početka 1940. godine uz prikupljanje podataka za ostale zarazne bolesti vodi se i točna evidencija o kretanju pjegavog tifusa. Tako je od 1. I. do 30. VI. 1940. prijavljeno u banovini Hrvatskoj svega 96 slučajeva pjegavca bez ijednog smrtnog slučaja i to iz srezova Travnik (69), Konjic (12), Knin (7), Prozor (6), Bugojno (1), te iz Zagreba (1). U travnju 1940. zabilježen je u obliku epidemije sa 17 slučajeva oboljenja u selu Pokrajčići (srez travnički). Slučaj prijavljen iz grada Zagreba, također u travnju o. g., ustanovljen je u banov. poslovnici ćilima, gdje je obolio jedan podvornik. Nakon poduzetih mjera slučaj je ostao osamljen.

Na koncu treba spomenuti, da se osniva jedna eksperimentalna stanica za suzbijanje i ispitivanje pjegavca, sa sjedištem u Domu narodnog zdravlja u Travniku, a stručno će je voditi epidemiološko odjeljenje odsjeka za higijensku službu; nabavit će se jedna kompletna pokretna kolona za raskužbu, kako bi se moglo u slučaju potrebe intervenirati bez različnih improvizacija, koje su često skupe, a nisu dovoljno efikasne.

T r b u š n i t i f u s. Naša Banovina većim dijelom ide među najizrazitija endemična područja tifusa. Počevši od 1932. godine tifus je, i to u parnim godinama (1932., 1934. i pogotovo 1936.), pokazao i tendenciju epidemičnog porasta. Tih je godina izbio u obliku velikih epidemija, osobito u pasivnim krajevima, kao na pr. 1935.—1936. na Kordunu, gdje je u dva susjedna sreza (Vojnić i Slunj) oboljelo 731 i umrlo 80 osoba.

Problem tifusa kod nas mogao bi se definirati kao problem seoskih endemija i kao problem neasaniranih provincijskih gradova. Bez vodovoda, kanalizacije, racionalnog uklanjanja nečisti i otpadaka, te organiziranog nadzora nad živežnim namirnicama, naši provincijski gradovi imaju sve loše osobine zapuštenih sela s jačim miješanjem pučanstva, koje u velikoj mjeri povećava izloženost zarazi. Uzrok pojave teških epidemija tifusa u posljednjim godinama treba tražiti i u žestokoj privrednoj krizi i njezinoj posljedici: padanju životnog standarda i otpornosti stanovništva, osobito u pasivnim krajevima. Kao posljedica tih ekstenzivnih tifusnih epidemija nastale su rapidne endemizacije tifusa u onim krajevima, u kojima do tada toga nije bilo. Čitavi istočni dio Banovine predstavlja golemo leglo endemičnog tifusa (područja Domova narodnog zdravlja Osijek i Vukovar). Drugi takav rajon predstavljaju Turopolje i Posavina (Velika Gorica, Sisak, Petrinja i Kostajnica). Manjih tifusnih žarišta ima i u Hrv. Zagorju (D. Stubica, Krapina i Sv. Ivan Zelina).

Od postojanja banovine Hrvatske tifus se javljao:

a) U rujnu 1939. u obliku manjih epidemija u selima Sesv. Kraljevec i Resnička Trnava (srez Zagreb).

b) U studenom 1939. izbio je u gradu Osijeku u obliku velike eksplozivne epidemije vodenog podrijetla, i to u Donjem gradu (predio Tvrđa), čiji vodovod snabdijeva grad nefiltriranom dravskom vodom. Ova je epidemija trajala do polovine siječnja 1940. U samom gradu Osijeku oboljelo je 187 osoba. Ovamo nijesu uračunati slučajevi oboljenja kod vojske (oko 36). U okolini Osijeka, u vezi sa navedenom epidemijom, oboljelo je 12 osoba. Prema tome je cjelokupni broj oboljelih u gradu Osijeku, među vojskom i u okolini Osijeka, do prestanka epidemije (20. I. 1940.) iznosio 235, od čega je umrlo 12 osoba.

c) U veljači 1940. počela je epidemija tifusa u srezu Bugojno (Dobrošin, opć. Gor. Vakuf), koja je trajala do konca travnja 1940.

Digitized by Google

Negdje istodobno zabilježena je manja tifusna epidemija u srezu Travnik (Šešići, opć. Turbe).

d) U travnju 1940., nakon dvomjesečnog zatišja, grad Osijek ponovo iskazuje veliki broj tifusnih oboljenja (oko 25 slučajeva), i to u okolini Zakladne bolnice, koji su bili prouzročeni, najvjerojatnije, ponovnom infekcijom donjogradskog vodovoda.

Ukupno je prijavljeno sa čitavog područja banovine Hrvatske od 1. I.—30. VI. 1940. 676 slučajeva trbušnog tifusa sa 70 smrtnih, od čega skoro polovina prijavljenih otpada na spomenute epidemije u Osijeku.

Griža. Ova je bolest u glavnom rasla paralelno sa trbušnim tifusom, ali se više držala svojih endemičkih granica.

Griža toksičnog tipa (Shiga-Kruse) redovito izbija svakog ljeta u pojedinim srezovima naše Banovine sa niskim životnim standardom i zapuštenim higijenskim prilikama.

Ozbiljan epidemiološki problem predstavljale su jedno vrijeme epidemije pseudodizenteričnih proljeva (tipa Flexner-Y), koje su predašnjih godina redovito izbijale u našim velikim tvornicama (Duga Resa, Borovo). Poboljšanje higijenskih prilika u tvornicama i uvođenje automatske klorinacije veoma zagađenih pitkih voda likvidiralo je ovaj najvažniji izvor dizenteričnih proljeva ovog tipa.

Već 1938. godine pokazuje griža opadanje za skoro 50% prema 1937. godini. U 1939. godini griža i dalje opada. U epidemijskom obliku pojavila se u rujnu iste godine u srezu Čazma i u srezu Sv. I. Zelina.

Od 1. I. do 30. VI. 1940. prijavljena su sa područja čitave banovine Hrvatske samo 42 slučaja, sa 2 smrtna, a da kroz to razdoblje griža nigdje nije izbila u epidemijskom obliku.

Difterija. Kao što smo već naglasili, difterija je bila posljednjih godina u stalnom porastu, kako kod nas, tako i u većini evropskih zemalja. U tom svom porastu ona je kod nas dosegla i prešla svoj maksimum u 1934. god. Od toga doba počela je da opada.

Ta je bolest kod nas u glavnom problem gradskih endemija. Pojedine seoske endemije slabijeg su intenziteta. U pravom epidemičnom obliku difterija se kod nas javlja vrlo rijetko.

Koncem 1939. javila se u većem broju slučajeva u gradu Vinkovcima.

Od 1. I. do 30. VI. 1940. prijavljena su sa čitavog područja banovine Hrvatske 574 slučaja sa 76 smrtnih.

Škrlet. Iza epidemijskih godina 1928. i 1929. škrlet je kod nas bila u opadanju sve do 1936. godine, kada je nešto porasla. Naše epidemiološke ustanove bile su na velikom oprezu znajući kakav teški karakter poprimaju na selu škrletne epidemije, osobito u agrarnim zemljama. Međutim, taj je porast bio prolazne naravi. U 1937. i 1938. godini bolest je još više opala. Pomor od ove, nekada smrtonosne, dječje zaraze kretao se kod nas posljednjih godina u omjeru ispod 1 na 100.000 stanovnika. Sasvim neznatni letalitet, koji je jedva prelazio 1%, u velikoj mjeri karakterizira sadašnji blagi karakter ove bolesti, koja je skoro sasvim izgubila svoj nekadašnji »žalac smrti«.

U epidemijskom obliku škrlet je 1938. godine izbila jedino u srezu Čazma (u lipnju mjesecu) u svemu u 56 slučajeva oboljenja u različnim selima, sa 2 smrtna slučaja. Jedna mala epidemija izbila je u ljetnoj koloniji ljetovališta č. s. milosrdnica u Lužnici (7 slučajeva).

Od 1. I. do 30. VI. 1940. prijavljen je svega 371 slučaj, sa 1 smrtnim. U mjesecu ožujku škrlet je pokazivala neznatnu tendenciju porasta, ali je ona bila samo trenutna.

Ostale zarazne bolesti. Od ostalih zaraznih bolesti, koje kod nas dolaze većinom sporadično ili (kao na pr. ospice) rijetko poprimaju opasni karakter, spomenut ćemo zarazni meningitis, čija je učestala pojava zapažena koncem 1936. i početkom 1937. godine, a posljednjih godina raste sve više ne samo u našoj Banovini, nego i u ostalim dijelovima države, a pogotovo je to bio slučaj ove godine. Učestala pojava ove bolesti pada obično na konac zime i početak proljeća. Najveći broj oboljenja dolazi na razdoblje od veljače do travnja, kada vladaju prave epidemije »prehlada« ili navodnih »gripoznih stanja«. To potvrđuje činjenica, da je u veljači 1940. oboljelo 5 puta više osoba nego u prethodnom (siječnju) mjesecu.

Računa se, da od 500 zaraženih meningokokima oboli samo jedan od meningitisa. Stoga se zarazni meningitis i smatra izuzetnom i vrlo rijetkom komplikacijom kataralne upale sluznice nosa i grla, koju su prouzrokovali meningokoki, a to je i razlog, zašto se zarazni meningitis vrlo rijetko pojavljuje u obliku pravih epidemija. Za meningitis je tipično, da se javlja čas tu, čas tamo, bez ikakve uočljive veze između pojedinih slučajeva.

To se dešava svake godine u većoj ili manjoj mjeri, te se prema tome i ove godine ne radi o pravoj epidemiji već samo o učestaloj sezonskoj pojavi ove bolesti.

Moramo, međutim, upozoriti na neospornu činjenicu, da je zarazni meningitis bio kod nas u polaganom, ali stalnom porastu.

Uzimajući kao mjerilo broj oboljenja na području bivše Savske banovine u razdoblju od 1931.—1939. navest ćemo, da je u navedenom razdoblju od difterije oboljelo 17 puta i umrlo 6½ puta više osoba nego od meningitisa.

Digitized by Google

Iz toga se jasno vidi, da meningitis kod nas, i unatoč porastu u zadnjim godinama, prema ostalim zaraznim bolestima igra podređenu ulogu.

Broj prijavljenih slučajeva zaraznog meningitisa u banovini Hrvatskoj od 1. I. do 30. VI. 1940. iznosio je 750 od toga 171 smrtnih. Svagdje se on javljao sporadično osim u gradu Splitu, odakle je prijavljeno 28 slučajeva, od toga 9 iz Solina.

Potrebno je na ovom mjestu još spomenuti epidemiju ospica, koja je od početka veljače do travnja 1940. valadala u srezu Vojnić (sela Svinica i Gejkovac) sa velikim brojem smrtnih slučajeva. U svemu je bilo ustanovljeno 59 slučajeva oboljenja u oba sela sa tužnom bilancom od 20 mrtvih.

Druga manja epidemija izbila je u lipnju 1940. u lječilištu za djecu u Lipiku sa nekih 10 slučajeva oboljenja.

Ostale zarazne bolesti javljale su se samo sporadično i nijesu igrale značajne epidemiološke uloge.

Aktualne zadaće naše epidemiološke službe.

a) Provesti što veći broj sreskih, općinskih i školskih liječnika kroz specijalne tečajeve za usavršavanje u problemima javnog zdravstva.

b) Omogućiti liječnicima kod srezova i općina izlaske na teren osiguravši za to potrebna materijalna sredstva.

c) Namjestiti veći broj zdravstvenih pomoćnika i snabdjeti ih sa motornim kotačima ili dvokolicama u svrhu ubrzanja intervencija i proširenja akcionog radiusa.

d) Za prijevoz bolesnih od zaraznih bolesti nabaviti sanitetske automobile i dodijeliti ih domovima narodnog zdravlja i banovinskim bolnicama. Za Hrvatsko Primorje s otocima osigurana su sredstva za nabavku sanitetskoga motornog čamca za prijevoz bolesnika.

e) Povećati broj kreveta za zarazne bolesnike i pristupiti postepenoj izgradnji paviljona za zarazne bolesti kod banovinskih bolnica.

f) Nastaviti rad na suzbijanju tifusnih endemija, kao našeg najglavnijega epidemiološkog problema (u istočnom dijelu Banovine, u Lici, na Kordunu i u Hrv. Zagorju).

g) Koordinirati i povezati rad higijenskih ustanova sa sanitetsko-tehničkim radovima. Kod sastavljanja plana asanacionih radova u svakom slučaju povesti računa o neodložnim epidemiološkim indikacijama (asanacije u okolici kroničnih kliconoša tifusa i griže).

h) Nastaviti rad na provedbi masovnih cijepljenja protiv difterije u onim srezovima, koji stalno pokazuju visoki morbiditet, i posvetiti veću pažnju propagandističkom radu u svrhu, da se svlada nepovjerenja pod publike i u krugovima praktičnih liječnika.

Jasno je, da ostvarenje toga programa znatno opterećuje banovinski proračun. Iskustvo nas, međutim, uči da se svaki višak sredstava dodijeljenih zdravstvenim potrebama višestruko isplaćuje podizanjem zdravstvenog stanja naroda i njegove radne sposobnosti.

Kronične zarazne bolesti. Među kroničnim zaraznim bolestima igraju važnu ulogu tuberkuloza, venerične bolesti, malarija i trahom. Suzbijanje tih bolesti zauzima zasebno mjesto u našem radu, jer uvjetuje najužu suradnju preventivnih i kurativnih mjera.

Princip je našega rada, da na terenu pronađemo sve bolesnike, te da ih privedemo stalnom savjetovanju i liječenju u bolnicama, zdravstvenim stanicama i ambulantama, da utvrdimo njihovu opasnost za užu i širu okolinu, da ugrožene članove obitelji, naročito djecu, zaštitimo, a bolesnika izoliramo i liječimo.

Malarija. Suzbijanje malarije predstavlja sa socijalno-medicinskog gledišta vrlo važan i kompleksan problem, jer malarija posljednjih godina pokazuje opet tendenciju porasta.

Na teritoriju bivše Savske banovine, u nekim predjelima pored Save i Drave i njihovih pritoka, kao i na otocima, postojao je već otprije problem malarije. Međutim osnivanjem banovine Hrvatske pripojeni su današnjoj Savskoj banovini malarični krajevi bivše Primorske banovine i Hercegovine, gdje ta bolest poprima karakter prave socijalne bolesti. Borba protiv malarije nije problem, koji tangira samo liječnike, već je za uspješno suzbijanje malarije pored liječnika potrebna uska suradnja i sanitarnih inženjera i agronoma.

Malarija se kod nas pojavljuje u glavnom u dva tipa.

1. Tip malarije kraških područja. Taj je tip karakteriziran time, što su kod njega legla komaraca (anofela), prenosilaca malarije, malene prirodne lokve, koje služe za napajanje stoke i za druge potrebe, dok za piće služi kišnica, koja se sakuplja i čuva u cisternama. Ovakove prilike vladaju na otoku Krku, dijelu Raba i dijelu Paga, no jednaki fizički uvjeti postoje i na susjednom nezaraženom kopnu. Suzbijanje malarije tu relativno nije teško niti skupo i provodi se pomoću ribica »gambuzija«, koje tamane ličinke komaraca u lokvama. Ribice su bile dopremljene godine 1924. iz Italije, kamo su uvezene iz njihove domovine, krajeva oko Misisipija i iz Floride. U blagoj klimi naših otoka one su se neobično dobro prilagodile novom obitavalištu, pa su se i raz-

Digitized by Google

množile, jer u lokvama nijesu našle nikakvih grabežljivaca, koji bi ih u većem broju tamanili. One tamane ličinke anofela, kojih je broj znatno pao, a zajedno s njim i endemija malarije tako, da se u krajevima, koji su nekada bili tako zaraženi, da su zbog malarije napuštana čitava sela (na pr. Miholjice i Semenji na otoku Krku), bolest danas javlja samo pojedinačno i nema nikakvoga socijalnog značenja. Glavno je značenje suzbijanja malarije pomoću gambuzija, da one automatski, bez većih troškova i veoma sigurno, uništavaju ličinke anofela i da se smjesta prilagođuju svim promjenama sredine u kojoj žive.

Malarija bi još više pala, kad bi se redovito čistila vodena vegetacija, koja pruža odlično zaklonište ličinkama komaraca pred njihovim progoniteljima, gambuzijama. Kako svaka lokva ima svog vlasnika (privatnik, zemljišna zajednica ili općina, organizacija toga posla ne bi bila teška, to više, što je površina lokava redovito malena, ali za to bi bilo potrebno zakonskim putem uvesti obligatorno čišćenje lokava od vegetacije.

2. Drugi se tip malarije pojavljuje u riječnim tokovima, močvarama i barama naših nizina, a rasprostranjen je u golemom dijelu ostalog zaraženog teritorija. Suzbijanje komaraca pomoću gambuzija dolazi u obzir samo na vrlo malo mjesta, jer zbog klimatskih prilika, a i zbog brojnih svojih neprijatelja i zatornika, gambuzije ne mogu da se dovoljno razmnože i da potpuno razviju svoju djelatnost.

Osim toga po blatnim se ravnicama nailazi na veoma mnogo sakrivenih odjelitih barica, nepristupnih ribicama, veoma prikladnim za leglo komaraca. Gustoća komaraca je u tim krajevima obično znatna, no ti komarci nijesu opasni u tolikoj mjeri, jer se više hrane krvlju domaćih životinja, nego krvlju čovjeka.

U tim krajevima, koji su nekada bili veoma malarični, malarija je u drugoj polovini prošlog stoljeća počela spontano da pada, no u tečaju posljednjeg decenija, bolest se opet pojavila, znatno proširila i nalazi se u stalnom porastu. Uzrok ove pojave valja tražiti u tome, što se prije stvorio stanoviti imunitet ili rezistencija spram domaćih, autohtonih sojeva uzročnika malarije. Poslije, kad je pučanstvo počelo više da se miješa, došlo je do unosa izvanjih sojeva iz južnih krajeva, spram kojih je lokalni imunitet nemoćan, i tako se malarija ponovo rasprostranila usprkos tome, što anofeli pretežno napadaju životinje. Malarija u tim krajevima nema doduše maligniteta južne malarije, dobro reagira na liječenje, ali broj oboljelih dosiže mjestimice znatnu visinu. Za razliku od endemijske malarije, koja prouzrokuje velike otekline slezene, poznate u Dalmaciji pod izrazom »dalak«, i koja se očituje u blijedome i iscrpenom izgledu stanovništva, to je tipično epidemička malarija, čiji se val popinje strmo i visoko za vrijeme sezone, zatim naglo pada na razinu i ostavlja za sobom tako dugačak interepidemički period, da pučanstvo ima vremena za potpuni oporavak i da se izgube svi tragovi bolesti.

U suzbijanju malarije po našim nizinskim krajevima trebat će posvetiti najveću pažnju uništavanju legla komaraca u barama pomoću arsenovog zelenila, kojim ove posipavamo.

Time ćemo spriječiti izbijanje epidemija, direktnim uništavanjem komaraca. Talijanski način borbe, da komarce odvrnemo od čovjeka praveći između čovjeka i komarca živu barijeru od životinja, zasada nije kod nas provedljiv. No način posipavanja voda stajaćica arsenovim zelenilom, nije skup i kad bi svako selo pružilo minimalnu radnu snagu, suzbijanje bi se moglo provoditi s uspjehom. Sad se izrađuje ovakva organizacija, prave se terenski pokušaji, te će se, ako prilike dopuste, počevši od proljeća 1941. suzbijanje provoditi sistematski na cijelom području nizinske malarije u Banovini.

Godina	kinin u kg	atebrin broj tableta	Plazmohin (broj tableta)	Vrijednost dinara
1931.	116.00	—	—	100.000
1932.	54.50	10.000	10.000	60.000
1933.	11.75	—	—	10.113
1934.	—	15.300	15.210	24.000
1935.	16.75	—	—	13.986
1936.	68.40	—	—	60.000
1937.	86.00	—	—	74.838
1938.	134.00	—	—	117.560
1939.	183.00	10.000	10.000	165.455
1940.	243.00	30.000	—	348.042
I. polovina				

Kod te vrste suzbijanja vrlo smo daleko od onog automatizma, koje karakterizira suzbijanje na našim sjevernim otocima, ali ako se organizacija vremenom ustali, bit će postignut bar onaj stepen automatizma, koji postoji kod suzbijanja različnih gospodarskih štetočinja. Ako selo bude svijesno, da je posipavanje arsenovim zelenilom jednako potrebno za profilaksu od malarije, kao što je štrcanje vino-

Digitized by Google

grada potrebno za profilaksu od peronospore, pružit će radnu snagu jednako kao što je daje za obranu vinograda i time će veliki dio problema biti riješen.

Paralelno sa suzbijanjem provodi se dakako i besplatno liječenje malaričara, te je nabava lijekova protiv malarije u godini 1940. veća nego li je ikada bila posljednjih deset godina. To se vidi iz sliedećih tabela, kod kojih treba uzeti u obzir, da iznos za 1940. vrijedi samo za prvu polovicu godine (do 1. srpnja):

Endemijski sifilis. Problem endemijskog sifilisa je najakutniji socijalno-medicinski problem u većini bosansko-hercegovačkih srezova banovine Hrvatske. Likvidiranje endemijskog sifilisa kao oboljenja najširih slojeva seoskog pučanstva, postalo je hitnom narodnom potrebom, otkad je anketa Škole narodnog zdravlja u Zagrebu, uz suradnju 12 istaknutih stručnjaka s medicinskog fakulteta, utvrdila na samom terenu, da ne postoji nikakva bitna razlika između endemijskog i sporadičnog sifilisa i da se kod endemijskog sifilisa pojavljuju i svi oni teški oblici visceralnog i nervnog sifilisa (aortitis, tabes, progresivna paraliza) kao i kod sifilisa u sporadičnom obliku.

Prema statistici od 1933. god. bilo je endemijskim sifilisom zaraženo u srezu fojničkom 25,55% svega pučanstva, u travničkom 15,14%, u bugojanskom 3,19%, u prozorskom 6,73%, mostarskom 3,98%, konjičkom 0,55%, brčanskom 2,74%, gradačačkom 1,64% i derventskom 9,93%.

Kako ti postoci nijesu dobiveni sistematskim pregledom svega pučanstva, to je Odjel organizirao akciju, koja je još u toku, da se sve stanovništvo u zaraženim srezovima sistematski pregleda, da bi se utvrdio točan broj oboljelih i da bi se pristupilo sistematskom liječenju. U srezovima, gdje je sistematski pregled već izvršen (Fojnica, Travnik), otpočeto je sistematsko liječenje po selima u pokretnim ambulatorijama. Akciju vode nadležni domovi narodnog zdravlja sa specijalnim liječnicima i pomoćnim osobljem. Najteži problem, problem snabdjevanja antiluetičkim lijekovima, povoljno je riješio Zavod za proizvodnju lijekova u Zagrebu, koji besplatno snabdijeva spomenute ustanove svojim proizvodima: novofenarsanom i bizmutom. U Travniku, Gradačcu i Bugojnu postavljeni su liječnici, koji će još više pojačati akciju suzbijanja endemijskog sifilisa.

Kako je pitanje antiluetičnih lijekova Banovina povoljno riješila, preostaje, da se postavi u toku ove proračunske godine još potreban broj stručnih liječnika, pa da se problem endemijskog sifilisa, koji već decenijima ne silazi s dnevnog reda, definitivno riješi u najkraće vrijeme.

Trahom. Na suzbijanju trahoma, koji je u Banovini raširen u glavnom u Podravini i manje u Posavini, radi 15 antitrahomskih stanica i jedna specijalna bolnica u Prelogu, najzaraženijem našem kraju. Ta bolest, koja se iza svjetskog rata jako raširila, pokazuje izrazitu tendenciju opadanja.

Tuberkuloza. Veliko je naše narodno zlo tuberkuloza. Od nje umiru u našoj Banovini još uvijek poprečno svaki četvrti stanovnik. Znači, da na okruglo 60.000 smrtnih slučajeva godišnje otpada 15.000 slučajeva na tuberkulozu, što odgovara broju 150.000 tuberkuloznih bolesnika u Banovini, prema poznatoj proporciji, da na jedan smrtni slučaj tuberkuloze dolazi 10 tuberkuloznih bolesnika. Tuberkuloza predstavlja, prema tome, i golemi materijalni gubitak za naš narod, koji se očituje u izgubljenoj radnoj snazi stotine tisuća bolesnika. Da se ta bolest kod nas tako proširila, razlog će ležati u slaboj prehrani, siromaštvu, te u tom, što se ne mogu provoditi potrebne mjere individualne profilakse u skučenim stambenim prilikama, u kojima naš čovjek živi. Razlog je i to, što se ne mogu izbjeći nova oboljenja bez energične protubacilarne profilakse, a za njezino provođenje je potrebna osim znatnih materijalnih sredstava i velika zdravstvena prosvjećenost, socijalno shvaćanje i svijest o odgovornosti (da drugog zbog nehaja ne zarazimo), koju ćemo svijest baš kod tuberkuloznog bolesnika u progredijentnom stadiju bolesti uzalud tražiti. Jačanje otporne snage organizma protiv infekcije teško se provodi zbog slaboga ekonomskog stanja, teškog rada i loše prehrane, a vrlo često i zbog alkoholizma.

Nastojat ćemo, da osnujemo dovoljan broj institucija za pronalaženje, savjetovanje i obranu ugroženih od infekcije i da uz postojeća podignemo što više lječilišta za liječenje tuberkuolznih. Radi suzbijanja te bolesti osnovane su u banovini Hrvatskoj ove godine slijedeće nove ustanove:

1. Pet antituberkuloznih dispanzera, od toga po jedan u Slavonskom Brodu, Novom Marofu, Ivancu, Klenovniku i Sv. Nedjelji kraj Samobora. Izuzevši Novi Marof, sudjelovali su u osnivanju ovih ustanova SUZOR, grad Slavonski Brod, općina Ivanec, Glavna bratinska blagajna i Seljačka sloga. S ovim novim ustanovama banovina Hrvatska imade sada 17 antituberkuloznih dispanzera. U osnivanju je još antituberkulozni dispanzer u Novoj Gradiški i Gospiću. Za ta mjesta nabavljeni su već i röntgen-aparati. 2. Kupljena je gotovo uređena bolnička zgrada u Bjelovaru (sanatorij dr. Karlića), koja će se upotrijebiti za liječenje tuber-

Digitized by Google

kuloznih bolesnika i za dispanzer. Zgrada je kupljena za 1,225.000 dinara, a u nju će se moći da smjesti oko 60 bolesnika. 3. U osnivanju su tri doma za tuberkulozne bolesnike i to u Kurilovcu, Podravskoj Slatini i Ivancu. Otvaranjem domova za tuberkulozne uvodimo novi način borbe protiv te bolesti. Domovi su adaptirane stambene zgrade, u kojima se smješta 20—40 bolesnika s otvorenom tuberkulozom radi izolacije. Sadašnje izvanredne prilike u svijetu nijesu dopustile, da iskoristimo raspoložive kredite i otvorimo sve ove domove.

Od 1. IX. 1939. do 1. VIII. 1940. izvršeno je u banovinskim ustanovama za suzbijanje tuberkuloze 44.425 savjetovanja, pregledano je 31.242 osoba, obavljeno je 35.942 röntgenološka pregleda, 8.655 pneumotoraksa i 10.911 kućnih posjeta. Zaposleno je bilo 16 liječnika i 13 sestara pomoćnica.

U banovinskim bolnicama tuberkulozni bolesnici nisu mogli dosada dobivati ambulantno punjenje svog pneumotoraksa. Odredbom Banske Vlasti pozvane su sve banovinske bolnice da odmah nabave pneumotoraks-aparate i da sve bez izuzetka imaju davati reinsuflacije pneumotoraksa. Za bolničke liječnike, kojima je potrebno usavršavanje u davanju pneumotoraksa, određeno je, da svrše kurs u zagrebačkom Institutu za tuberkulozu ili u kojem od lječilišta.

U proračunu za godinu 1940./41. odobrila je Banska Vlast za suzbijanje tuberkuloze 8,793.410 dinara. Od te svote otpada za liječenje siromašnih u lječilištima 6,046.410 dinara. (Vidi sliku br. 3).

Gušavost. Gušavost je u srezovima Prelog, Ogulin, Jastrebarsko, Pregrada, Virovitica, Klanjec, Koprivnica i Vrbovsko prilično raširena. Od novopripojenih srezova osobito je raširena u srezovima Fojnica, Travnik, Bugojno i Prozor. Borba koja se kani protiv gušavosti provesti, sastoji se u tom, da se stanovništvu tih krajeva daje na upotrebu samo jodirana sol.

Opsežan i intenzivan rad čeka nas još na suzbijanju socijalnih zala u prvom redu alkoholizma, osobito u šljivorodnim krajevima, zatim suzbijanja bijele kuge u krajevima srednjih seljačkih posjeda, na podizanju pravilne prehrane u krajevima sa patrijarhalnim naziranjem na karencu animalne hrane prigodom postova. S tim u vezi stoji pitanje suzbijanja avitaminoze, poimence skorbuta, Werlhofove bolesti i pelagre.

Smjernice budućeg rada higijenskih ustanova

Plan budućeg rada higijenskih ustanova proizlazi iz samog njihovog radnog programa. Spomenuli smo na prvom mjestu što užu suradnju svih liječnika u javnoj službi, a zatim sa samim narodom preko t. zv. zdravstvenih odbora i sličnih organizacija, da bi se narodne mase privele svijesnoj i aktivnoj suradnji. To je posljednje osobito potrebno pri suzbijanju zaraznih bolesti.

Potrebno je 1. hitno pristupiti spremanju što većeg kadra mladih liječnika-stručnjaka, koji bi se posvetili radu na suzbijanju endemijskih zaraznih bolesti. Bez većeg kadra naročito spremljenih mladih liječnika ne će moći niti postojeće higijenske ustanove razviti onu aktivnost i dostići onaj kapacitet i stepen rada, koji je i u današnjim prilikama moguć; 2. pristupiti postepeno podizanju novih ustanova, osobito zdravstvenih stanica po selima tako, da otprilike svaka veća zdravstvena općina ima svoju zdravstvenu stanicu sa svojim liječnikom i sestrom pomoćnicom; 3. povećati broj domova narodnog zdravlja tako, da po mogućnosti teritorij pojedinog doma ne premaši broj od 200.000 stanovnika; 4. postepeno povećavati broj školskih poliklinika, dječjih oporavališta, dispanzera za matere i dojenčad, antituberkuloznih dispanzera, kožno-venerićnih ambulanata, kao i ostalih socijalno-medicinskih ustanova; 5. sistematski povećavati kadar pomoćnog osoblja u zdravstvenoj službi (sestara pomoćnica, zdravstvenih pomoćnika i dezinfektora). U tu svrhu treba povećati broj škola za stručno spremanje ovakvog osoblja.

* * *

Prikazali smo u grubim obrisima rad javnog zdravstva u Banovini, kako na polju t. zv. preventivne, tako i na polju kurativne medicine. Iz obadva prikaza izbija činjenica, da se ova dva rada na terenu ne daju dijeliti, jer su na svakom koraku upućena jedan na drugi i moraju biti povezani.

Zato se pitanje suradnje higijenske službe na terenu sa radom liječnika koji se bave liječenjem, ne skida više sa dnevnog reda. No potreba povezanosti rada preventivne i kurativne medicine još se jače osjeća kad je riječ o radu naših higijenskih ustanova višeg stepena ili ustanova specijalnoga smjera, kao što su domovi narodnog zdravlja i dispanzeri s jedne strane, i rada bolnica s druge strane. Tko je imao prilike promatrati rad koje od ovih ustanova, morao se uvjeriti, kako je — i ako ove dvije grane zdravstvene službe, služe narodnom zdravlju svaka na svoj način, prva nastojeći da predusretne bolest, a druga liječeći je — realni život zbrisao takvu podjelu rada.

Bolnički liječnik ne može da se zadovolji pukim kuriranjem, a higijenska služba, zamišljena originalno kao čisto preventivna grana

Digitized by Google

Slika broj 3

sanitetske službe, vremenom se sve više približavala drugoj — kurativnoj — grani tako, da se danas dobar dio higijenskog rada sastoji u liječenju, a ne samo u predusretanju i teoretskom savjetovanju. Što više, baš taj dio higijenskog posla, jer je bliži životu, bolje se afirmirao (dispanzeri, poliklinike). I sad je nastao apsurd — za naše izuzetne, skromne prilike nepotreban luksus — da u istom mjestu imamo higijensku ustanovu (dom narodnog zdravlja) i kurativnu instituciju (bolnicu), a u objema se obavlja djelomično isti posao, dok među njima nema nikakve veze niti suradnje. Opća ambulanta za bolesti, venerična ambulanta, dispanzeri za tuberkulozu, savjetovalište matera i djece, školske poliklinike sve su ustanove, čiji se posao obavlja dijelom na dva mjesta. Prirodno je, da na taj način nijesu dovoljno iskorišćeni ni ljudi, ni sredstva. Čemu nabavljati skupi röntgen-uređaj, bez koga dispanzer za tuberkulozu u domu ne može raditi, kad on već postoji u bolnici? Bakteriološki i serološki laboratorij prijeka su potreba za obadvije ustanove. A posao dispanzera za tuberkulozu, ambu-

Digitized by Google

lante za opće bolesti ili veneriju bit će korisniji i efektniji, bude li im sav bolnički aparat od pomoći. Koliko će biti bolje i lakše organiziranje zimske školske kuhinje u sklopu bolnice s izučenim personalom, gdje već postoji uređaj, posuđe itd., nego kao do sada, u podrumu školske poliklinike.

Da se izbjegne taj skupi i nepotrebni dvostruki kolosjek, namjerava Odjel za narodno zdravlje, da se bolnička i higijenska služba postepeno ujedine, a da svaka ipak zadrži svoje odlike.

Prema dosadašnjem planu organizacije higijenske službe imao se za jedan ili više kotareva izgraditi i kompletirati po jedan dom narodnog zdravlja. Dosada — za petnaest godina — uspjeli smo, manje više, da uredimo 12 takvih domova. Kada ćemo moći dignuti još 20—25 domova, pa da prema planu na svaka 2—3 kotara dođe po jedan?

Kadar je naših bolnica, međutim, priličan. Oko 40 ih već imamo, a da podignemo još nekoliko, imali bismo na svaka 2—3 kotara po jednu bolnicu. I kad bismo sredstvima, namijenjenim za podizanje domova proširili i djelomično preuredili bolnice, mogli bismo, za razmjerno kratko vrijeme, imati dovoljan broj pravilno raspodijeljenih higijensko-kurativnih ustanova u cijeloj Banovini.

Prema planu Odjela dijelila bi se svaka takva bolnica — koju bismo onda mogli nazvati Dom zdravlja — na dva dijela: na bolnički i na higijenski odsjek. Pododsjeci kurativnog dijela bila bi dosadašnja bolnička odjeljenja (unutarnje, kirurško, za dječje bolesti itd.), a higijenski odsjek zadržao bi čisto higijenska odjeljenja dosadašnjih domova (epidemiološko, bakteriološko, pododsjek za sitne asanacije itd.), dok bi dosadašnja odjeljenja, koja su se uz preventivni rad bavila i liječenjem, prešla u djelokrug bolnice, to jest povezala bi se uz već postojeća odjeljenja ili bolničke pododsjeke. Tako se na pr. venerična ambulanta veže uz bolničko odjeljenje za kožne i venerične bolesti, antituberkulozni dispanzer uz odjeljenje za tuberkulozu itd. Kurativni ambulatorijski rad školske poliklinike preuzela bi opća bolnička ambulanta.

Time bi bio srušen zid, koji je dosada dijelio dvije najvažnije grane zdravstvene službe — bolničku i higijensku. Dosadašnja podvojenost bila je ne samo nepotrebna, nego i štetna, jer su se sredstva i energije rasparčavale, sukobljavale, a rad se nepotrebno odvijao u dvostrukim, paralelnim pravcima.

Taj će rad biti još jače povezan i upotpunjen, kad zdravstvene općine budu toliko organizirane, da će moći same vršiti svoj zadatak tako, te će sreski liječnici biti uključeni u rad zdravstvenih ustanova. Time će rad institucija biti povećan liječnicima, koji imaju zasebnu stručnu spremu i ujedno dragocjeno iskustvo praktičnog liječnika. Zastarjela institucija sreskih sanitetskih referenata bit će zamijenjena s institucijom sreskih higijeničara, koji rade bilo samostalno, bilo u sklopu koje od zdravstvenih institucija.

Bakteriološko odjeljenje odsjeka za higijensku službu (Higijenskog zavoda). Bakteriološko odjeljenje surađuje s epidemiološkim, s ustanovama i liječnicima pri otkrivanju vrela epidemija i endemija (kliconoše, prvi bolesnici) i pri ustanovljenju uzročnika zaraznih bolesti kod bolesnika.

U razdoblju od 1. IX. 1939. do 30. VI. 1940. izvršeno je u tu svrhu ukupno 12.658 serološko-bakterioloških i mikroskopskih pregleda radi ustanovljenja kliničke diagnoze.

Drugi dio laboratorijskog rada sastoji se u pregledu krvi na sifilis. U gore pomenutom razdoblju izvršeno je 27.620 seroreakcija.

Od pregleda na oboljenju epidemijskog karaktera najveći broj pregleda otpada na traženje uzročnika grupe tifus-paratifus i dizenterije (1.549 pozitivnih, 5.130 negativnih nalaza), difterije (453 pozitivna nalaza, 2.484 negativna). Od konca prošle godine, pa sve dosada izvršen je veliki broj pregleda na meningokoke kod bolesnika i njihove okoline (193 pozitivna, a 384 negativna nalaza).

Osim laboratorijskog rada sudjelovalo je ovo odjeljenje u spomenutom razdoblju pri vježbama u tečajevima Škole narodnog zdravlja (tečaj iz ftizeologije za liječnike, tečaj za zdravstvene pomoćnike, tečaj za seljake i seljanke u Seljačkom sveučilištu i Školi za setre pomoćnice).

Tablica

o izvršenim analizama na kemijskom odjeljenju higijenskog odsjeka od 1. X. 1939. do 1. VIII. 1940.

Mjesec	Krv	Urin	Različne druge kliničke pretrage	Živež. namirnice	Farmaceutske pretrage	Tehničke pretrage	Sudske pretrage	Različno	Svega
Od listopada do prosinca 1939. g.	385	266	16	31	46	5	31	4	784
Od siječnja do srpnja 1940. god.	939	679	91	95	84	18	61	19	1986

Digitized by Google

Kemijsko odjeljenje odsjeka za higijensku službu obavlja kliničko-kemijske pretrage sekreta i ekstreta ljudi, zatim pretrage živežnih namirnica, farmaceutskih preparata, sudskog materijala i različne tehničke pretrage.

Nakon osnutka banovine Hrvatske Banska je Vlast pojačala kontrolu nad ljekarnama na svom teritoriju. Posljedica je te kontrole rapidno povećanje broja farmaceutskih pretraga, naročito posljednjih mjeseci.

Rad na sanitarnoj tehnici

Pododsjek za sanitarnu tehniku »proučava, projektira i izvodi poslove oko opskrbe naroda vodom, oko dispozicije otpadnog materijala, oko asanacije terena, kojoj je jedina svrha suzbijanje zaraznih bolesti, oko asanacije sela i seoskih zgrada, gradnje i održavanja zgrada higijenske službe, vrši nadzor sa higijenskog gledišta u pitanjima samoupravnih i privatnih vodoopskrbnih i kanalizacionih uređaja, kao i takav nadzor nad pitkim i otpadnim vodama.«

Pododsjek za sanitarnu tehniku organizirao se tako, da je delegirao stručni personal na pojedina područja teritorija banovine Hrvatske, kako bi oni mogli što efikasnije surađivati u direktnom kontaktu s narodom, vidjeti i doznati neposredno njegove potrebe, stavljati prijedloge i izvoditi radove za poboljšanje higijenskih prilika i socijalnih uvjeta života.

Broj je ovih delegiranih stručnih lica za teritorij Banovine u ovoj proračunskoj godini ovako određen: trojica inženjera kod Higijenskog zavoda u Splitu, a po jedan inženjer kod Domova narodnog zdravlja u Mostaru, Gospiću, Osijeku, Vukovaru, Sušaku i Varaždinu. Ukupno, dakle, 9 inženjera, delegiranih direktno na teren. Svi ovi inženjeri imadu predviđen potrebni pomoćni personal, t. j. tehničare, graditelje, te pomoćne administrativno-računarske sile.

Za teritorij oko Zagreba, t. j. za 32 sreza, i za vođenje svih poslova na pododsjeku imade predviđeno 12 inženjera, od kojih su šestorica zaokupljeni sanitarno-arhitektonskim problemima gradnje i održavanja zgrada higijenske službe, te opet potrebni broj tehničara, graditelja i pomoćnih administrativnih sila.

Za nadzor nad pitkim i otpadnim vodama postoji u Zagrebu na pododsjeku za sanitarnu tehniku laboratorij za kontrolu vode i otpadnog materijala, te za ispitivanje atmosfere, na kojem su uposlena tri inženjera kemičara.

U pojedinim laboratorijima Domova narodnog zdravlja u Sušaku, Mostaru i Varaždinu postoji po jedan inženjer-kemičar, dok u Domu narodnog zdravlja u Osijeku ima dva, a u Higijenskom zavodu u Splitu jedan, dakle 9 inženjera kemičara i potrebni broj laboranata.

Od dana Sporazuma do vremena, kad se moglo pristupiti radu po novom proračunu banovine Hrvatske, izvodili su se poslovi iz različnih starijih, već prije doznačenih kredita.

Ti su krediti bili u glavnom ovi:

a) kvota 6% zajma od 4 miljarde dinara za javne radove	din	500.000
b) kredit iz tekućega proračuna Banske uprave Savske banovine	„	150.000
c) banovinski fond za javne radove	„	250.000
d) kredit Rockefellerove fundacije	„	1,575.000
e) kredit Centralne uprave humanitarnih fondova za državno saobraćajno osoblje za sanatorij Šumetlica . .	„	1,500.000
f) kredit po državnom proračunu 1939./40. za sanatorij Šumetlica	„	32.000
g) izvanredni krediti Ministarstva financija za Kalinovicu	„	1,288.000
h) doprinosi interesenata za gradnju vodoopskrbnih objekata i za ostale sanitarne radove	„	150.000
Od prednjih svota otpada za asanacione radove ukupno	„	1,050.000
a za gradnje zgrada higijenske službe ukupno	„	4,395.000

Iz gore navedenih kredita izrađen je i dovršen najveći dio predviđenih objekata, a manji dio je izveden do granice raspoloživih kredita.

Vodovodi:

Markuševec, (srez Zagreb); Hampovica, (Đurđevac); Kantarovci, (Slav. Požega); Močila, (Slunj); Psarjevo, (Sv. Ivan Zelina);

Zdenci:

Rečica, (Karlovac); Jabukovac, (Kostajnica); Soline, (Krk); Žabica, (Korenica); Vlaovići, (Glina); Volavje, (Jastrebarsko); Jasenovac, (Novska); Kravarsko, (Vel. Gorica); Davor, (Nova Gradiška); Vlaškovec, (Jastrebarsko); Donje Orešje, (Sv. Ivan Zelina); Novigrad, (Koprivnica); Ivanić Kloštar, (Čazma); Vel. Zdenci, (Garešnica); Banski Drenovac, (Glina); Goričanovac, (Krapina); Tušil. Cerovac, (Vojnić); Dragotina, (Glina); Belaj, (Vojnić); Kirin, (Vrginmost); Trnjani, (Kostajnica), Kolarec, (Kri-

Digitized by Google

ževci); Kraj Gornji, (Stubica); Zabrdske Rogulje, (Pakrac); Zgurić Brdo, (Pisarovina); Kostrići, (Kostajnica); Jalžabet, (Varaždin); Gladovec, (Pisarovina); Paukovo Mala, (Kostajnica), te velik broj zdenaca u bivšoj Primorskoj banovini.

Kaptaža vrela i cisterne:

Klanac, (srez Slunj); Durlić, (Slunj); Podlapac, (Donji Lapac); Bruvno, (Otočac); Pribudić, (Gračac); Platak, (Sušak); Široki, (Kastav), Brižna, (Senj); Podgora, (Kastav); Frkovići-Komadine, (Kastav).

Otpadni materijal (zavodi, kanalizacije),

Novalja, (srez Rab); Bakar, (Sušak); Baška, (Krk); Donje Škurinje, (Kastav); Preseka, (Dugoselo).

Ostali objekti:

Bribir, školsko kupalište; Dragonožec, (Vel. Gorica), zdravstvena stanica; Lekenik, (Sisak) i Oborovo, (Dugoselo), veterinarska ambulanta; Šumetlica, banovinsko lječilište, gradnja centralne kuhinje, upravne zgrade, za muško osoblje; Škola sestara pomoćnica u Zagrebu; mrtvačnica Bolnice za zarazne bolesti u Zagrebu; kuhinja Bolnice za zarazne bolesti u Zagrebu; Kalinovica, gradnja zgrada za Zavod za proizvodnju lijekova; paviljon za tuberkulozu u Varaždinu.

Istodobno vršio je i laboratorij za kontrolu vode sistematske radove na analizama vode i ostalim sanitarnim pretragama, pa je dosada u laboratorijima u Zagrebu, Splitu, Šušaku, Varaždinu i Osijeku, izvršeno oko 2200 pretraga pitke vode, 70 pretraga kupališnih voda, 92 pretrage oborina, 5 pretraga mineralnih voda, i nekoliko pretraga leda, ljekovitog blata, otpadnih voda i tehnoloških voda.

Osobito se ističe pretraga pitkih voda na Lopudu u vezi s epidemijom tifusa, ispitivanje voda Banovinskih elektr. poduzeća za impregnaciju drva u Fužinama, Lokvama i Ravnoj Gori, pokusi oko čišćenja vode iz rijeke Gacke u Otočcu u svrhu gradnje otočačkog vodovoda, pretraga radne atmosfere u tvornici »La Dalmatienne« u Šibeniku.

Za izvedbu radova po proračunu banovine Hrvatske za god. 1940./41. izraden je ovaj program asanacionih radova Odjela za narodno zdravlje:

a) za opskrbu vodom			din 3,000.000
b) za uzdržavanje vodoopskrbnih objekata			„ 375.000
c) za dispoziciju otpadnog materijala:			
kućni zahodi	din 375.000		
javni zahodi	„ 112.500		
školski zahodi	„ 337.500	„	825.000
d) za malaričke asanacije . .		„	375.000
e) za školska i javna kupališta		„	600.000
f) za asanac. seoskih zgrada		„	225.000
g) za različite vrste asanacija u proračunu Higijenskog zavoda u Splitu		„	375.000
		ukupno din	5,775.000

Ta su raspoloživa sredstva podijeljena na čitav teritorij banovine za gore navedene vrste radova ovako:

Tablica

Ime ustanove	Broj srezova	Opskrba vodom, t. j. zdenci, kaptaže, vodovodi, cisterne i uzdržavanje vodoopskrb. objekata	Otpadni materijal: kućni, školski i javni zahodi i asanacija seoskih zgrada	Antimalaričke asanacije:	Kupališta javna i školska:	Ukupno din
Pododsjek u Zagrebu, uži teritorij.	32	1,199.000	209.000	42.000	178.000	1,628.000
Dom narodnog zdravlja, Osijek.	10	171.000	80.000	—	125.000	376.000
Dom narodnog zdravlja, Vukovar.	6	105.000	70 000	—	80.000	255.000
Dom narodnog zdravlja, Varaždin.	9	122.000	124.000	22.000	—	268.000
Dom narodnog zdravlja, Sušak	10	275.000	192.000	81.000	55.000	603.000
Dom narodnog zdravlja, Gospić	8	571.000	105.000	30.000	62.000	768.000
Dom narodnog zdravlja, Mostar	8	218.000	40.000	—	—	288.000
Higijenski zavod, Split	17	914.000	200.000	375.000	100.000	1,589.000
	100	3,575.000	1,050.000	550.000	600.000	5,775.000

Digitized by Google

Osim naprijed navedenih kredita otvorio je Odjel za tehničke radove u svrhu opskrbe pitkom vodom kredit od din 2,210.000, koja je svota raspoređena za gradnju vodovoda (Okićka Sv. Marija, nastavak gradnje vodovoda za opskrbu oko 18 sela i mjesta Jastrebarsko; Bunjak, novogradnja vodovoda; Kupinečki Kraljevac, kaptaža vrela; Hrašće, novogradnja vodovoda za 11 sela; Otočac, novogradnja vodovoda; Markuševec, novogradnja vodovoda za 25 zaselaka i Dragonožec, novogradnja vodovoda za sela i zdravstvenu stanicu).

Projekti su za ove vodovode gotovi, pa se već i radovi djelomično izvode na terenu, a djelomično se provode administrativni postupci, kao što je vodopravna i doprinozbena rasprava.

Iz kredita, vidljivog na gornjoj tabeli, od din 5,775.000 izvodi se veliki broj objekata na terenu i to:

a) z d e n c i: Novska, Kratečko, Božjakovina, Dedina, Hruševac, Bratina, Bobovac, Dubravica, Budinci, Radoboj, Podoštra, Bilaj, Čovići, Kompolje,

b) k a p t a ž a v r e l a: Velika Gora, Zagoričani, Žabljak, Bruvanjsko Rudopolje, Mrkodol,

c) v o d o v o d i: Markuševec,

d) c i s t e r n e: Klanjec, Kruge, Donje Pazarište,

e) k u p a l i š t a: Donji Miholjac, Korenica, Kreševo,

f) k u ć n e c i s t e r n e: oko 60, u srezovima Ljubuški, Stolac, Čapljina i Mostar,

g) a n t i m a l a r i č n e a s a n a c i j e: Rab, Krk i Pag,

h) k u ć n i z a h o d i: u Slavoniji, Lici i Primorju, oko 190.

Na temelju ovlaštenja čl. 45/3 Uredbe o izvršenju proračuna banovine Hrvatske zaključen je zajam u iznosu od din 5,000.000, iz kojega se izvode zgrade higijenske službe, i to:

a) Banovinsko liječilište Šumetlica, u kojem se izvode gospodarske, upravne i stambene zgrade.

b) Škola za sestre pomoćnice u Zagrebu.

c) Novogradnja laboratorija za Odjel za narodno zdravlje.

Svi asanacioni radovi izvode se u najužoj suradnji sa narodom. Osim doprinosa u novcu, interesenti gotovo uvijek daju ono, što im ekonomske snage dopuštaju, a to je radna težačka snaga i podvoz, te dobava šljunka, pijeska, građevnog drveta itd. Tako na pr. za gradnju navedenih velikih vodovoda iz kredita od din. 2,210.000 doprinose interesenti još u gotovom novcu oko din 600.000. Podavanje ove besplatne radne snage i podvoza ove je godine vrlo otežano zbog pozivanja na vojnu dužnost.

Velika potreba radova različne vrste očituje se u nebrojenim molbama pojedinaca, zajednica i sela, kojima se obraćaju interesirana lica ovom pododsjeku radi dobivanja pripomoći, savjeta ili nadzora asanacionih radova.

Osobita je briga posvećena zabačenim i zapuštenim krajevima banovine, koji decenijima nijesu dobivali skoro nikakve moralne niti materijalne pripomoći za poboljšanje higijenskih uvjeta života.

Usprkos tome, što su u ovom proračunu krediti za asanacione radove povećani u golemom opsegu prema kreditima, koji su bili određivani za te svrhe prijašnjih godina, još se uvijek ne mogu zadovoljiti najnužnije potrebe našega sela.

Kada nastupe sređenije svjetske ekonomske prilike, moći će se na polju sanitarno-higijenske službe učiniti mnogo opsežniji radovi od dosadašnjih.

Bolnice

Provođenje zdravstvene politike danas se ne da zamisliti bez bolnica, koje su, kako na polju kurativne, tako na polju preventivne medicine, uporište, posrednih i pomoćnik našega rada na poboljšanju i čuvanju narodnog zdravlja. One ispunjavaju u prvom redu zadaću, da pružaju liječničku pomoć u onim slučajevima, gdje se ta pomoć ne bi mogla pružiti i spasavaju živote i vraćaju zdravlje ljudima, koji bi bez te pomoći, osobito kirurške, neminovno stradali.

U drugom redu bolnice su svojom velikom i suvremenom dijagnostičkom i terapeutskom opremom najbolji pomagač u postavljanju dijagnoze i liječenju teških i kompliciranih bolesti, koje bi bez moderne dijagnostičke opreme ostale bez ispravne liječničke pomoći. Bolnice su, konačno, u doba industrijalizacije i privredne preobrazbe jedino mjesto, gdje većina radnika i seljačkih sezonskih radnika može naći adekvat kućne njege i ozdravljenja. Sa svojim zaraznim odjeljenjima i odjeljenjima za tuberkulozu i veneriju one su naše glavno uporište u borbi protiv zaraznih bolesti i pomagač, kada treba da se izolacijom infekcioznog bolesnika zaštiti njegova obitelj i okolina.

Sa naučnog gledišta bolnice pomažu izobrazbu liječnika, omogućuju njihovu specijalizaciju, izobrazuju bolničarski personal, te su sa znanstvenog gledišta prijeko potrebna kontrola našega liječničkog rada.

Toj zadaći odgovaraju potpuno naše veće bolnice sa velikim brojem odjeljenja, a i one još stalno proširuju, upotpunjuju i usavršavaju svoje uređaje i kompletiraju znanstvena i stručna pomagala. Manje odgovaraju toj zadaći naše srednje bolnice sa dva do tri odjeljenja,

Digitized by Google

a naše male bolnice zadovoljavaju tek djelomično tu zadaću, razvijajući poglavito rad u pojedinim granama medicinske discipline. Da se tomu barem nekako doskoči, otvorena su tokom godine u pojedinim bolnicama nova odjeljenja, tako u bolnici u Splitu ortopedsko odjeljenje, u Osijeku živčano, u Pakracu, Brodu, Novoj Gradiški, Gospiću, Ogulinu, Čakovcu, Virovitici i Koprivnici odjeljenja za unutarnje bolesti, u Pakracu i Vinkovcima odjeljenje za kožne i venerične bolesti i postavljeni su im na čelo priznati stručnjaci između liječnika velikih bolnica. Time je učinjen korak naprijed u razvoju bolnica, jer će dolaskom novih izgrađenih liječničkih sila dosadašnji liječnici-stručnjaci, većinom specijaliste kirurgije, biti oslobođeni poslova, koji ne zasijeca u njihovu struku, a rad će bolnice biti proširen kvantitativno, a popravljen kvalitativno.

Općenita je pojava, da su sve naše bolnice, naročito velike, preopterećene poslom i pretrpane, a tome je uzrok dobar glas, što ga te bolnice uživaju i još uvijek premalen broj bolničkih kreveta. Situaciju pogoršava još i to, što je priliv bolesnika iz susjednih banovina stalno u porastu, jedno zbog velikog nedostatka bolničkih kreveta kod njih, a drugo zbog povjerenja u naše bolnice.

Rad je naših bolnica znatno otežan, što većina njih nema odjeljenja za smještaj zaraznih bolesnika, te odjeljenja za tuberkulozne bolesnike. Zarazni paviljoni, ili barem odjeljenja za zarazne bolesti, hitno su potrebni u banovinskim bolnicama u Dubrovniku, Derventi, Gračacu, Gospiću, Čakovcu, Livnu, Otočcu, Senju, Travniku, Vinkovcima i Virovitici.

Još su potrebnija našim bolnicama odjeljenja za tuberkulozu, koja bi služila ne samo za liječenje, već i za izolaciju bolesnika s otvorenom tuberkulozom. Izolacija ovakvih bolesnika najuspješnije je sredstvo da očuvamo okolinu tuberkuloznog bolesnika od sigurne zaraze. Smještaj tuberkuloznih bolesnika u lječilišta i izolacaji neizlječivih bolesnika u zasebnim odjeljenjima bolnica, odnosno u domovima, danas je goruće pitanje, koje ne trpi odlaganja. Zasada nam stoje na raspoloženju lječilišta u Novom Marofu i na Sljemenu sa 297 kreveta, lječilište Strmac-Šumetlica za dječju tuberkulozu sa 110 kreveta, lječilište Kraljevica za tuberkulozu kostiju sa 100 kreveta i odvojena odjeljenja za tuberkulozu po bolnicama sa 240 kreveta. To su brojevi, koji se ni izdaleka ne približuju potrebama na tom polju.

Ozbiljnija pomoć, međutim, bit će tek izgradnja novog, velikog pučkog lječilišta za plućne bolesnike sa bar 300 kreveta, ili na mjestu potpuno derutnih baraka sadašnjeg lječilišta na Sljemenu ili na kojem drugom mjestu.

Problem tuberkuloze, kao što je rečeno, naš je narodni problem, jer prema ispitivanjima Škole narodnog zdravlja od nje boluje 3.84% naših sugrađana, što odgovara broju od približno 150.000 tuberkuloznih u našoj Banovini. Ako uspijemo najteže bolesnike, koji predstavljaju stalno vrelo infekcije, izdvojiti iz njihove sredine, sačuvat ćemo nove tisuće od bolesti, a liječenem i savjetovanjem bolesnika sa početnom tuberkulozom povratit ćemo ih zdravlju i privredi.

Zasebno mjesto u bolničkom pitanju zauzimlje pianje smještaja duševnih bolesnika po našim bolnicama. Opasnošću za sebe i okolinu i asocijalnošću oni predstavljaju problem svoje vrste te njihov smještaj ne odlučuje samo medicinska indikacija. Za duševne bolesnike stoji na raspoloženju u banovini Hrvatskoj na 1.760 stanovnika jedan bolnički krevet, što predstavlja vrlo malen broj. U Njemačkoj dolazi na 524 žitelja jedan duševni bolesnik opskrbljen u zavodu. Našim potrebama odgovaralo bi da na 1000 stanovnika imamo jednu bolesničku postelju tako, da bi nam prijeko potrebno bilo još otprilike 1500 kreveta za umobolne. I ovdje pogoršava situaciju, što susjedne banovine (Vrbaska i Zetska) stoje u tom pogledu nerazmjerno gore od nas tako, da tamošnji bolesnici bar djelomično moraju u naše zavode. Da se to teško stanje popravi, potrebno bi bilo zasada po većim provincijskim bolnicama otvoriti odjeljenja za duševno bolesne, a momentanu pomoć donijet će otvaranje odjeljenja za umobolne u dvorcu Cabuna kraj Virovitice, gdje će zasada biti smješteno 230 lakših bolesnika, a uz manje adaptacije moći će se još toliko smjestiti.

U bolnicama nije bilo dosada javnih ambulanata, kako je to propisano zakonom, pa je Odjel za narodno zdravlje naredio svim bolnicada, da odmah osnuju takvu ambulantu za siromašne bolesnike i danas sve bolnice na teritoriju banovine Hrvatske imaju javne ambulante za besplatno liječenje siromašnih.

Broj bolnica i bolničkih kreveta u banovini Hrvatskoj. U banovini Hrvatskoj ima ukupno: 35 općih banovinskih bolnica sa 6.183 kreveta, 3 opće gradske bolnice sa 571 kreveta, 2 opće privatne bolnice sa pravom javnosti sa 1.120 bolničkih kreveta, 9 specijalnih kliničkih bolnica Sveučilišta u Zagrebu sa 679 kreveta, 2 specijalne banovinske bolnice za duševne bolesnike sa 2.229 kreveta. Ukupno: 10.782 kreveta.

Ove ili početkom slijedeće godine bit će otvoreni paviljoni u bolnicama u Brčkom, Gli-

Digitized by Google

Popis bolnica i lječilišta

na području banovine Hrvatske

Broj	Mjesto	Broj kreveta	Ima odjeljenja	Broj osoblja			Opaska
				liječničkog	uredskog i pomoćnog	ukupno	
BANOVINSKE BOLNICE							
1	Biograd n/M.	80	opće	3	29	32	
2	Bjelovar	256	interno kirurško za spolne i kožne bolesti	7	40	47	za Tbc. odjel kupljen je sanatorij dra Karlića sa 60 kreveta
3	Brčko	40	opće	2	13	15	U god. 1940. otvara se kirurški paviljon sa 80 kreveta
4	Čakovec	150	interno kirurško zarazno	4	32	36	
5	Derventa	50	opće	2	13	15	
6	Dubrovnik	200	interno kirurško ginekološko za Tbc.	9	50	59	
7	Duga Resa	54	opće zarazno	2	16	18	
8	Glina	150	opće	4	28	32	u god. 1940. otvara se kirurški paviljon sa 110 kreveta
9	Gospić	156	interno kirurško	3	28	31	
10	Gračac	51	opće zarazno	1	13	14	
11	Knin	96	interno kirurško zarazno	5	33	38	
12	Korenica	25	opće	1	11	12	
13	Livno	81	opće	3	25	28	
14	Mostar	240	interno kirurško ginekološko Tbc. očno venerično	10	53	63	
15	Nova Gradiška	156	interno kirurško	5	33	38	
16	Ogulin	150	interno kirurško	6	42	48	
17	Osijek	615	interno kirurško ortopedsko ginekološko venerično živčano očno zarazno röntgenološko	25	141	166	
18	Otočac	50	opće	1	13	14	
19	Pakrac	412	interno kirurško zarazno živčano	9	55	64	

Digitized by Google

Broj	Mjesto	Broj kreveta	Ima odjeljenja	Broj osoblja			Opaska
				liječničkog	uredskog i pomoćnog	ukupno	
20	Petrinja	109	interno kirurško	2	26	28	
21	Senj	39	opće zarazno	2	14	16	
22	Sisak	120	interno kirurško	6	44	50	U godini 1940. otvara se novi kirurški paviljon sa 120 kreveta
23	Slav. Brod	69	interno kirurško	6	36	42	U god. 1940. otvara se novi paviljon za zarazne bolesti
24	Slav. Požega	132	interno kirurško zarazno	3	31	34	
25	Split	250	interno kirurško ortopedsko ginekološko otorinolaringološko očno venerično zarazno	18	101	119	U izgradnji se nalazi novi kirurški paviljon sa 120 kreveta
26	Stolac	67	opće	2	16	18	
27	Sušak	352	interno kirurško ginekološko zarazno otorinolaringološko očno venerično	16	83	99	Adaptacijom glavne zgrade, proširuje se ginekološki odjel za 40 kreveta
28	Šibenik	645	interno kirurško ginekološko zarazno Tbc. otorinolaringološko očno venerično živčano	22	161	183	U godini 1940. otvara se novi kirurški paviljon sa 120 kreveta
29	Travnik	100	kirurško interno	4	28	32	
30	Vinkovci	142	interno kirurško	6	33	39	
31	Virovitica	122	interno kirurško	5	32	37	
32	Zagreb, zaraz. bolnica	200	zarazni odjel	5	56	61	
33	Zagreb, Zakladna bolnica na Sv. Duhu	618	interno kirurško ortopedsko ginekološko Tbc. otorinolaringološko očno venerično živčano röntgenološko	40	152	192	
34	Zemunik	160	opće živčano	3	53	56	
35	Prelog	45	očno	1	11	12	
36	Vrapče	1750	živčano	12	274	286	

Digitized by Google

Broj	Mjesto	Broj kreveta	Ima odjeljenja	Broj osoblja			Opaska
				liječničkog	uredskog i pomočnog	ukupno	
37	Moslavina, Popovača	479	živčano	3	58	61	U god. 1940. otvara se novi paviljon sa 150 kreveta
			GRADSKE BOLNICE				
1	Karlovac	210	interno kirurško	6	39	45	
2	Koprivnica	181	interno kirurško zarazno	5	24	29	
3	Varaždin	180	opće	4	37	41	
			PRIVATNE BOLNICE sa pravom javnosti				
1	Bolnica milosrdnih sestara reda Sv. Vinka-Paulskog u Zagrebu	1000	interno tuberkulozno kirurško očno venerično otorinolaringološko dječje urološko neurološko prosektura röntgenološko	44	280	294	U godini 1940. otvoren je novi paviljon za röntgenologiju, dermato-venerologiju i za uho, grlo i nos sa 250 kreveta
2	Bolnica milosrdnih sestara sv. Križa u Vukovaru	120	interno kirurško	4	35	39	Otvorena ove godine
			BANOVINSKA LJEČILIŠTA				
1	Brestovac	140	tuberkulozno	3	42	45	Zemljište gradsko
2	Kraljevica	100	koštana tuberkuloza	4	33	37	
3	Lokrum	160	oporavilište	1	13	14	
4	Lipik	140	oporavilište	1	13	14	
5	Novi Marof	150	tuberkulozno	4	54	58	
6	Strmac-Šumetlica	110	tuberkulozno	2	38	40	
7	Sv. Križ	90	oporavilište	—	14	14	
8	Topusko	240	termalna kupka	2	61	63	

ni, Sisku, Sl. Brodu, Šibeniku, Moslavini Popovači i Sušaku sa ukupno 760 kreveta.

Istodobno se nastavlja s izgradnjom splitske bolnice u koju je svrhu banovina osigurala zaja mod 16,000.000 din, iz kojeg će se dovršiti novi kirurški paviljon, gospodarske zgrade, centralna kuhinja, centralno loženje i paviljon za interne bolesti. U sklopu te bolnice predvida se novo ginekološko odjeljenje sa školom za primalje.

Nova Zakladna bolnica na Rebru također se dovršava, te će biti tokom slijedeće godine otvorena. Bolnica će imati 850 kreveta sa 14 odjeljenja i općom poliklinikom, a snabdjevena će biti sa svim tehničkim i stručno-medicinskim uređajima, koji su potrebni da omo-

Digitized by Google

guće jednoj velikoj bolnici maksimum pogona, optimalnu opskrbu pacijenata, i najbolje uvjete stručnog rada. Time će ova naša najstarija zagrebačka zdravstvena ustanova ući u redove naših najboljih zdravstvenih instituciia ne samo po jedinstvenosti građevno-tehničke izgradnje, nego i po svestranosti stručnih uređaja.

Dosada je utrošeno na izgradnji preko 50,000.000 din, a za dovršenje i unutarnji uređaj osigurano je daljih 25,000.000 din.

U izgradnji bolnica surađuju i sestre milosrdnice. U Vukovaru je ove godine otvorena privatna bolnica sa pravom javnosti sestara milosrdnica Sv. Križa sa 120 kreveta i dva odjeljenja, internim i kirurškim. Bolnica ima osim moderno uređenoga novosagrađenog kirurškog paviljona još adaptiranu zgradu, bivši vlastelinski dvorac. U Zagrebu su sestre milosrdnice reda Sv. Vinka Paulskoga kompletirale veliku svoju bolnicu novim modernim paviljonom za neurologiju i dermatovenerologiju.

Kada budu otvoreni paviljoni, koji se sada dovršavaju u pojedinim bolnicama i otvorena nova zakladna bolnica, bit će u banovini ukupno 12.392 bolnička kreveta, ne računajući ovamo krevete u sanatorijima, kojih imade 974. Tako dolazi jedan bolesnički krevet kod nas na cca 340 stanovnika. Ovaj je razmjer u uporedenju sa susjednim banovinama povoljan, ali prema stečenom iskustvu premalen i treba da se znatno poveća. U tu svrhu proučavaju se mogućnosti podizanja bolnica za Hrvatsko Zagorje, za Podravinu i za krajeve u Dalmaciji i Hercegovini, koji imaju slabe prometne veze i gdje je transport bolesnika oteščan.

* * *

Banovina nije posvetila samo brigu materijalnom osiguranju bolničkog rada osiguravši bolnicama potrebna materijalna sredstva, nego je posvetila brigu i uređenju službenih odnosa bolničkoga pomoćnog osoblja i njihovom materijalnom osiguranju, koje je pitanje dugi niz godina čekalo na svoje rješenje.

Naredbom Bana, donesenom na osnovi ovlaštenja uredbe, uređeni su službeni odnosi bolničkoga pomoćnog osoblja, njihovo primanje u službu, napredovanje u plaći i dalja njihova izobrazba; dato im je pravo na redovni i produljeni godišnji odmor i na bolovanje, a doplacima na tešku i opasnu službu i dodacima na djecu i obitelj zaštićena je njihova porodica. Time se postizava, da će ovi naši suradnici u bolnicama naći u bolničkoj službi svoj životni poziv i osiguran materijalni opstanak, čime je posluženo interesima službe i socijalnim interesima osoblja.

Da bi se omogućilo ovom osoblju da stekne potrebno stručno obrazovanje za bolničare, osnivaju se u bolnicama u Zagrebu, Osijeku i Splitu s novom proračunskom godinom 1. I. 1941. škole za bolničare, u koje će moći da uđu i bolničari iz drugih bolnica.

Bolničko i sanatorijsko liječenje siromašnih pripadnika banovine Hrvatske.

Bolnice na području banovine Hrvatske uzdržavaju se gotovo samo iz prihoda od bolno-opskrbnih troškova.

Dnevna opskrbna pristojba u trećem razredu iznosi 26—30 din. (već prema tržnim prilikama pojedinog kraja), u drugom razredu 60, u prvom 80.

Prema odredbama §§ 7. i 8. Zakona o bolnicama plaća bolnici bolno-opskrbne troškove potpuno ili djelomično imućniji bolesnik sam, a za siromašne, samostalne zdravstvene općine ili Banovina.

Za prosuđivanje mogućnosti plaćanja bolno-opskrbnih troškova mjerodavna je visina razrezanoga izravnog poreza dotičnog bolesnika. Bolesnici do dinara 100 izravnog godišnjeg poreza smatraju se siromašnima i ne plaćaju uopće bolno-opskrbnih troškova. Bolesnici od dinara 100—150 izravnog poreza plaćaju dinara 10, a oni sa porezom od dinara 150—200 plaćaju dinara 20 dnevno opskrbne pristojbe u trećem opskrbnom razredu, a ostatak bolno-opskrbnih troškova do potpune pristojbe pada i opet na teret Banovine ili samostalne zdravstvene općine. Međutim, ako bi plaćanje bolno-opskrbnih troškova ugrozilo bolesnikov privredni opstanak, onda se takav bolesnik oprašta od plaćanja bolničkih troškova, bez obzira na visinu razrezanog izravnog poreza, pa ti troškovi padaju u cijelosti na teret Banovine ili samostalne zdravstvene općine.

S obzirom na ovu liberalnost poreznog cenzusa, koji je mjerodavan za prosuđivanje bolesikovih imućtvenih okolnosti, većina pripadnika banovine Hrvatske, koji se liječe u bolnicama u III. opskrbnom razredu, liječe se na teret Banovine.

Za bolničko liječenje svojih siromašnih pripadnika izdaje banovina Hrvatska goleme svote. Iz prvog se proračuna banovine Hrvatske vidi, da banovina podmiruje banovinskim bolnicama za liječenje svojih siromašnih pripadnika 62,906.695 din. bolno-opskrbnih troškova paušalno u formi dotacije, kojom se pokriva razlika između odobrenih bolničkih izdataka i prihoda.

Osim toga za liječenje siromašnih pripadnika u gradskim i privatnim bolnicama, te u

Digitized by Google

bolnicama izvan banovine Hrvatske osigurana je znatna svota od dinara 7,500.000.

Nadalje je odobren za troškove upućivanja siromašnih bolesnika u bolnice iznos od dinara 110.000, a za potporu nezbrinutim bolesnicima nakon otpuštanja iz bolnice 150.000 dinara. Za ambulantno liječenje siromašnih u bolnicama odobren je iznos od dinara 300.000.

Prema tome za bolničko liječenje svojih siromašnih pripadnika izdaje Banovina godišnje preko dinara 70,000.000.

Kraj toga Banovina godišnje izdaje oko dinara 6,500.000 za liječenje svojih siromašnih pripadnika u lječilištima za tuberkulozu.

Ako se uzme u obzir, da je za lijekove siromašnih bolesnika i za nabavu proteza za neimućne odobrena svota od dinara 1,250.000 to se vidi, da Banovina izdaje za liječenje siromašnih godišnje oko dinara 78,000.000.

Premda taj golemi izdatak još uvijek nije dovoljan za stvarne potrebe u tom pravcu, ipak dokazuje, koliko banovina Hrvatska daje da omogući bar bolničko liječenje što većem broju svojih siromašnih pripadnika.

Otvorenjem novih bolničkih paviljona, koji se sada dovršuju, znatno će se povećati kapacitet dotičnih bolnica, a time će se omogućiti još većem broju siromašnih besplatno bolničko liječenje.

Materijalno stanje bolnica.

Materijalno je stanje banovinskih bolnica u vrijeme njihova preuzimanja po banovini Hrvatskoj bilo veoma slabo, a kod nekih gotovo i očajno.

Lošem stanju bolnica krive su bile različne prilike, a u prvom redu nedovoljno razumijevanje bolničkih potreba sa strane onih, koji su bili dužni, da omoguće bolnicama pravilan rad i potrebni prosperitet. Radi neplaćanja bolno-opskrbnih troškova sa strane države, ostalih banovina i onih, koji su po Zakonu o bolnicama na taj platež obvezani, s jedne strane, a s druge strane radi konstantnoga nerealnog predviđanja bolničkih prihoda u godišnjim proračunima, bolnice su ostale bez dovoljnih novčanih sredstava.

Zbog toga se nijesu vršili redoviti popravci zgrada, nije se obnavljao bolnički inventar tako, da su stare bolničke zgrade derutne, a bolnički inventar trošan, često neupotrebljiv. Sva raspoloživa gotovina trošila se gotovo isključivo na potrebe, koje se nijesu mogle odgadati: za osobne izdatke, za ogrjev, rasvjetu, prehranu, lijekove i zavojni materijal.

No i za te izdatke često nije bilo dovoljno novčanih sredstava, pa su se bolnice morale zaduživati, a zbog toga silom prilika kupovale su robu lošije kvalitete, a uz više cijene.

Banska se Vlast ove godine pobrinula, da se materijalno stanje bolnica, koliko je god više moguće popravi. Naravno, iz proračunskih sredstava za godinu 1939./40. nije se moglo mnogo učiniti, tek su mnogim bolnicama u to vrijeme doznačeni izvanredni krediti za pokriće najpotrebnijih izdataka, za koje u njihovim proračunima za godinu 1939./40. nije bilo dovoljno potrebnih kredita.

Nastojanje Banske Vlasti u pogledu poboljšanja materijalnih banovinskih bolnica došlo je do izražaja tek u proračunu banovine Hrvatske za godinu 1940./41.

U proračunima bolnica za tekuću godinu znatno su povišeni krediti za materijalne izdatke, a istodobno predviđeni su vlastiti bolnički prihodi na realnoj osnovi, a razliku između odobrenih izdataka i vlastitih prihoda plaća Banovina u obliku dotacije, koja iznosi za godinu 1940./41. 62,906.695 dinara.

Po proračunu za godinu 1939./40., ta je razlika odnosno dotacija iznosila 45,254.360 dinara, pa je prema tome u ovoj godini povećana za čitavih din 17,652.335.

Na taj se način materijalno stanje bolnica poboljšalo, a to poboljšanje bilo bi još potpunije, da nije došlo u isto vrijeme do nenadanog i abnormalnog porasta cijena sveukupne robe, a naročito živežnih namirnica, ogrjevnog materijala, lijekova i zavojnog materijala.

U proračunu za godinu 1941. morat će se o tom stanju voditi računa.

Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja podmirilo je u godini 1940. jedan dio dužnih bolno-opskrbnih troškova banovinskim bolnicama u ukupnoj svoti od din 7,197.192. Podmirenjem tih bolničkih tražbina bolnicama se također znatno pomoglo, jer su dobivenim novcem mogle podmiriti dugove različnim dobavljačima. Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja podmirit će još tečajem ove godine i dalji dio svojih obveza u iznosu od dinara 6,640.000.

Da se omogući što većem broju bolesnika bolničko liječenje za koje sada nema dovoljno mjesta, jer su sve bolnice prepune, Banska Vlast je predvidjela u najskorijem vremenu proširenje postojećih bolnica, dijelom nadogradnjom sadašnjih zgrada, a dijelom gradnjom novih bolničkih paviljona. Osim toga će se podići nove bolnice u krajevima, gdje su ove prijeko potrebne.

U svrhu izvršenja toga programa Ban je na temelju člana 45. Uredbe o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za god. 1940./41. ovlašten, da može u tu svrhu zaključiti zajam u visini od dinara 72,500.000.

Prva tranša tog zajma od din 18,000.000 zaključena je, a upotrijebit će se za-najhitnije

Digitized by Google

potrebe, a u prvom redu za konačno dovršenje bolničkih objekata, od kojih se neki grade već skoro deset godina (Sisak, Glina).

Prema rasporedu zajma od din. 18,000.000 izvršit će se još ove godine slijedeće radnje:

1. Glina, Banovinska bolnica dovršenje i potpuno uređenje novoga kirurškog paviljona, koji se gradi od godine 1931. sa troškom od din. 1,175.000
2. Sisak, Banovinska bolnica dovršenje i uređenje novoga kirurškog paviljona, koji se počeo graditi g. 1931., adaptacija postojeće kuhinje i praonice za rublje sa troškom od . . . . . „ 920.000
3. Slav. Brod, Banovinska bolnica dovršenje novogradnje paviljona za zarazne bolesti i nadogradnja stare bolničke zgrade u svrhu proširenja bolnice s ukupnim troškom od . . . . . „ 2,395.000
4. Osijek, Zakladna bolnica dovršenje i uređenje centralne kuhinje i podizanje ograde oko novog paviljona za zarazne bolesti sa troškom od . . . . . „ 2,335.000
5. Sušak, Banovinska bolnica adaptacija glavne bolničke zgrade u svrhu smještaja ginekološkog odjeljenja, te preuređenja hladioničkog uređaja sa troškom od . . „ 690.870
6. Šibenik, Banovinska bolnica - dovršenje i potpuno uređenje novoga kirurškog paviljona sa troškom od . . „ 2,510.000
7. Moslavina - Popovača, Bolnica za duševne bolesti dovršenje i uređenje novog paviljona za muške bolesnike sa troškom od . . „ 430.000
8. Virovitica, Banovinska bolnica popravak stare bolničke zgrade sa troškom od . . „ 140.000
9. Senj, Banovinska bolnica izgradnja praonice i sušionice za rublje, gospodarske zgrade i cisterne za vodu sa troškom od . . . . . „ 250.000
10. Gračac, Banovinska bolnica izgradnja praonice i sušionice za rublje i kopanje bunara sa troškom od . . . „ 247.000
11. Brčko, Banovinska bolnica nabava namještaja i ostalog inventara za novi kirurški paviljon, koji je izgrađen prije više od godine dana, ali nije bio u pogonu, jer nema inventara sa troškom od . . . . . „ 485.000
12. Vinkovci, Banovinska bolnica uređenje kanalizacije sa troškom od . . . . . „ 200.000
13. Mostar, Banovinska bolnica uređenje kanalizacije i popravak kuhinje sa troškom od . . . . . „ 300.000

Osim toga iz zajma od din. 18,000.000 podmirit će se troškovi dovršenja zgrade Škole za sestre pomoćnice u Zagrebu sa din 3,260.000, dovršenje upravne i stambene zgrade i kuhinje banovinskog lječilišta Strmac-Šumetlica sa din 1,660.000, prigradnja i uređenje laboratorija za ispitivanje vode, zraka i otpadnog materijala kod Odjela za narodno zdravlje sa din 387.130, i konačno iz tog zajma otkupit će se zemljište potrebno za proširenje Banovinskog lječilišta Topusko od din 615.000.

Od naprijed navedenih radnja je dio već gotov, dok će drugi dio biti dovršen još tečajem ove godine, a najkasnije do proljeća 1941. tako, da će se spomenuti objekti u najkraće vrijeme privesti svojoj svrsi.

Banska je Vlast ove godine nastavila i sa radnjama iz raspoloživih ostataka državnih i banovinskih zajmova, koji su bili odobreni i zaključeni za izgradnju bolnica i zdravstvenih ustanova.

U svrhu, da se što prije dovrši i u pogon stavi nova velika Zakladna bolnicana Rerbu u Zagrebu, Banska je Vlast doznačila Odboru zaklade »Zakladna bolnica u Zagrebu« izvanredan doprinos od din 10,000.000 iz zajma, kojeg je u tu svrhu zaključila kod Štedionice banovine Hrvatske. Taj je doprinos odobren zakladi osim onog doprinosa, kojeg je banovina bila dužna pridonijeti na temelju odredbe Zakona o zakladi »Zakladna bolnica u Zagrebu«.

Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja odobrilo je također spomenutoj zakladi u istu svrhu izvanredni doprinos od din 10,000.000, čim su potpuno osigurana sredstva za dovršenje i otvorenje te najnovije naše velike bolnice.

Iz druge tranše zajma, koji će se još ove godine zaključiti, dovršit će se u prvom redu nova Banovinska bolnica u Splitu, izgraditi novi bolnički paviljon kod Banovinskih bolnica u Travniku, Vinkovcima i Gospiću, te igraditi zgradu za stanovanje sestara milosrdnica i ženske posluge kod Banovinske bolnice

Digitized by Google

u Šibeniku. Iz te tranše otkupit će se zemljište i zgrade, u kojima se sada nalaze banovinske bolnice, a koje su sada vlasništvo općina ili privatnika i to u Bjelovaru, Brčkom, Derventi, Mostaru i Sisku.

Konačno Banovina se pobrinula i za poboljšanje materijalnog stanja gradskih bolnica, kojima je podmirila sve dužne bolno-opskrbne troškove, a posredovanjem Bana podmirilo je i Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja veliki dio njihovih potraživanja za bolno-opskrbnim troškovima, koji su po §§ 7. i 8. Zakona o bolnicama teretili prije osnivanja banovine Hrvatske državu.

Iz prednjeg prikaza vidi se, da je banovina Hrvatska, u ovo kratko vrijeme svog opstanka, učinila za bolnički materijalni napredak sve, što je bilo u to kratko vrijeme moguće učiniti i što se moglo učiniti u okviru materijalnih sredstava, s kojima je Banovina raspolagala u tom razdoblju.

Lječilišta banovine Hrvatske

1. Banovinsko lječilište Brestovac za plućnu tuberkulozu na Sljemenu sa 140 kreveta. Smješteno je u divnoj šumi na visini oko 850 m nad morem u barakama. Barake su trošne i ne odgovaraju higijenskim zahtjevima, pa je predviđena gradnja novog modernijeg i većeg lječilišta. Lječilište ne prima na liječenje teške progredijentne slučajeve tuberkuloze.

2. Banovinsko lječilište za plućne bolesti »Novi Marof« sa 157 bolesničkih kreveta. Na liječenje se primaju sve plućne bolesti, izuzevši teške slučajeve tuberkuloze.

3. Banovinsko lječilište »Strmac-Šumetlica« leži 461 m nad morem u području gore Psunj. Udaljeno 14 km od Nove Gradiške. U lječilište se primaju djeca od 6 do 16 godina, oboljela od početnih znakova tuberkuloze pluća, žlijezda, upala porebrice itd. Teži slučajevi otvorene tuberkuloze ne primaju se na liječenje. Broj kreveta je 110. U lječilištu je osnovna škola, da djeca ne bi zaostajala u školskoj obuci.

4. Banovinsko lječilište Kraljevica ima 100 postelja. Na liječenje se primaju muški i ženski bolesnici i djeca, koja boluju od tuberkuloze gostiju ili zglobova. Liječenje je prema naravi bolesti dugotrajno i zato je godišnja frekvenca samo 320 bolesnika, i ako je uvijek lječilište prepuno.

5. Banovinsko lječilište Topusko spada među njradioaktivnija lječilišta u Evropi. Liječenje se vrši u bistrim i crijetnim kupkama, te blatnim oblozima. U kupalištu se liječe reumatična oboljenja, različna kronična specifična oboljenja zglobova, neuralgije (išijas, lumbago). Novosagrađene kupke »Narodni Dom« sa 14 zasebnih kabina sagrađene su za siromašnije.

6. Banovinsko dječje oporavilište Lokrum u neposrednoj blizini Dubrovnika na malom otoku Lokrumu. Služi kao oporavilište slabunjave djece. Može primiti oko 200 djece. Primaju se djeca od 6 do 14 godina sa rahitisom, slabokrvnošću, skrofulozom i rekonvalescenti.

7. Banovinsko dječje lječilište Lipik ima 140 postelja. Liječe se muška i ženska slabunjava djeca od 6 do 14 godina, ukoliko ne boluju od otvorene tuberkuloze. Sezona traje od 1. lipnja do konca rujna. Liječenje se sastoji u kupanju u mineralno-termlanoj vodi, te piću alkalično-jodne mineralne vode.

8. Banovinsko đačko oporavilište Malo Sljeme kraj Zagreba. Postoji od 1939. godine te ima 52 postelje. Ustanovu vodi Školska poliklinika u Zagrebu i prima slabunjave i rekonvalescentne đake srednjih škola u Zagrebu.

9. Banovinsko lječilište Sv. Križ kod Trogira. Osnovano je god. 1926. za slabu i kahektičnu djecu, koja boluju od težih forma malarije. Primaju se isključivo najsiromašnija djeca od 7 do 12 godina.

10. Đačko ljetovalište Martinšćica na Hrvatskom primorju 4 km udaljeno od Sušaka. Ljetovalište prima za vrijeme školskog raspusta 500—700 đaka mjesečno i to u mjesecu srpnju dječake, a u kolovozu djevojčice. Opskrbnina je iznosila 1939. god. 750 din mjesečno za imućne. Siromašna djeca primaju se besplatno ili uz znatan popust. Primanje se vrši preko školskih poliklinika, a uzimlju se zdrava, ali slabunjava djeca.

Osim navedenih banovinskih lječilišta postoji još na teritoriju banovine Hrvatske pod upravom SUZOR-a 1. lječilište Brestovac na Sljemenu sa 156 kreveta, 2. lječilište Klenovnik u Klenovniku sa 200 kreveta, a kapacitetom od 230 kreveta, 3. oporavilište Zagreb na otoku Krku sa 54 kreveta i 4. oporavilište Jadran na otoku Rabu sa 57 kreveta.

Za liječenje siromašnih bolesnika, pripadnika banovine Hrvatske, u navedenim lječilištima daje Banska Vlast banovine Hrvatske ove godine svotu od 5,546.410 dinara u svojim, a 500.000 dinara za liječenje u nebanovinskim lječilištima.

Digitized by Google

Brojno stanje svih liječnika u Banovini Hrvatskoj.

U banovinskoj službi:

Odjel za narodno zdravlje	13	
Higijenske ustanove	104	
Bolnice i lječilišta	401	
Srezovi	104	
Uzadružene zdrav. općine	159	
Kliničke bolnice	59	
		840
U samoupravnoj službi:		
Gradske općine	79	
Samostalne zdrav. općine	64	
		143
U službi radničkog osiguranja:		130
ostali:		667
		ukupno 1780

Prema tome radi u banovini Hrvatskoj ukupno 1780 liječnika.

U poređenju sa naprednim narodima broj je malen, međutim, nije toliko zlo ni u broju koliko u lošoj raspodjeli liječnika. Čisto selo, gdje živi preko 70% pučanstva, ima jedva 5% od ukupnog broja, dok ih u samom Zagrebu živi 740 t. j. 42%, u Splitu radi 77, u Osijeku 74, na Sušaku 40, u Dubrovniku i Karlovcu po 34, u Šibeniku 31 — imamo čitave krajeve sa samo po jednim — sreskim — liječnikom u srezu.

Ispravljanje te anomalije jedno je od najvažnijih i najhitnijih pitanja, koje čeka svoje rješenje. (Vidi sliku br. 1).

* * *

Ljekarne.

Proizvodnja lijekova i njihova prodaja na veliko spada na području banovine Hrvatske u kompetenciju trgovinskih vlasti, dok neposredno snabdjevanje potrošača lijekovima spada pod upravu i nadzor zdravstvenih vlasti. To neposredno snabdjevanje lijekovima vrši se putem ljekarna. Za vrijeme osnivanja banovine Hrvatske bilo je na njenom području ljekarna: javnih, koje su uređene po privatno-personalnom koncesijskom sistemu 270, bolničkih 14 i jedna ljekarna Središnjeg ureda za osiguranje radnika u Zagrebu, za potrebe članova radničkog osiguranja.

Od osnivanja Banovine bilo je otvoreno 6 novih javnih ljekarna: u Retfali, Sesvetama, Bošnjacima, Bjelovaru i Zagrebu (2).

U mjestima udaljenim od javnih ljekarna imaju liječnici svoje priručne ljekarne (oko 80).

Javne ljekarne razdijeljene su po gradovima mnogo gušće nego na selu. U gradovima otpada jedna javna ljekarna približno na 4 do 7.000 stanovnika, dok na selima na 17 do 25.000 stanovnika, pa i više. 7 srezova na području banovine Hrvatske nema uopće javnih ljekarna (Brinje, Perušić, Udbina, D. Lapac, Duvno, Prozor i Fojnica).

Kako se vidi, velik se dio naroda ne može u punoj mjeri služiti javnim ljekarnama, jer su one suviše udaljene. Uređenje jedne javne ljekarne po sadanjim »Propisima za uređenje javnih ljekarna« iziskuje dosta veliku investiciju privatnog kapitala, pa je u manjim mjestima, gdje je promet suviše malen, prosperitet takovih ljekarna ugrožen. Zato je Odjel za narodno zdravlje pristupio izradi nacrta za sistem manjeg tipa ljekarne, koja bi potpuno zadovoljavala suvremenim potrebama sela, a vodili bi ih stručnjaci ljekarnici — za razliku od sadanjih priručnih ljekarna, koje vode liječnici. Te ljekarne bile bi uz već osnovani »Plibah«, osnova usmjerenog, planskog snabdjevanja naroda lijekovima.

Rad ljekarničkog pododsjeka bio je uz ostale poslove uglavnom usmjeren u dva pravca:

1. postići, da dobije lijek svaki onaj, kome je potreban, bez obzira, da li ga može platiti ili ne,

2. da izdavani lijekovi imaju propisnu kakvoću.

U pitanju izdavanja lijekova svima onima, kojima je potreban, posvećena je glavna briga siromašnima. Kako je do sada bila glavna zapreka uspješnom liječenju siromašnih, neracionalno propisivanje lijekova, to su izrađene norme racionalnog propisivanja lijekova, koje će važiti na području banovine Hrvatske za propisivanje i izdavanje lijekova na teret proračuna banovine, samoupravnih tijela i bolničkih ustanova. Te su norme izrađene na osnovi suvremene farmakoterapije, a kod njihova sastava nije se pazilo na cijenu već na djelovanje lijeka, usvojivši načelo modernog zdravstva, da je lijek to bolji i jeftiniji što prije pomogne, pa će tako kredit od 1,300.000 din za liječenje siromašnih biti mnogo ekonomičnije iskorišćen.

Radi osiguranja propisne kakvoće lijeka uvedeni su sistematski stručni pregledi svih ljekarna, koji se nijesu vršili na području Banovine već desetak godina. Ti pregledi vrše se nenajavljeno i bez unaprijed određena smjera tako, da su sasvim iznenadni, pa se taj način pokazao odmah kao veoma uspješan.

Digitized by Google

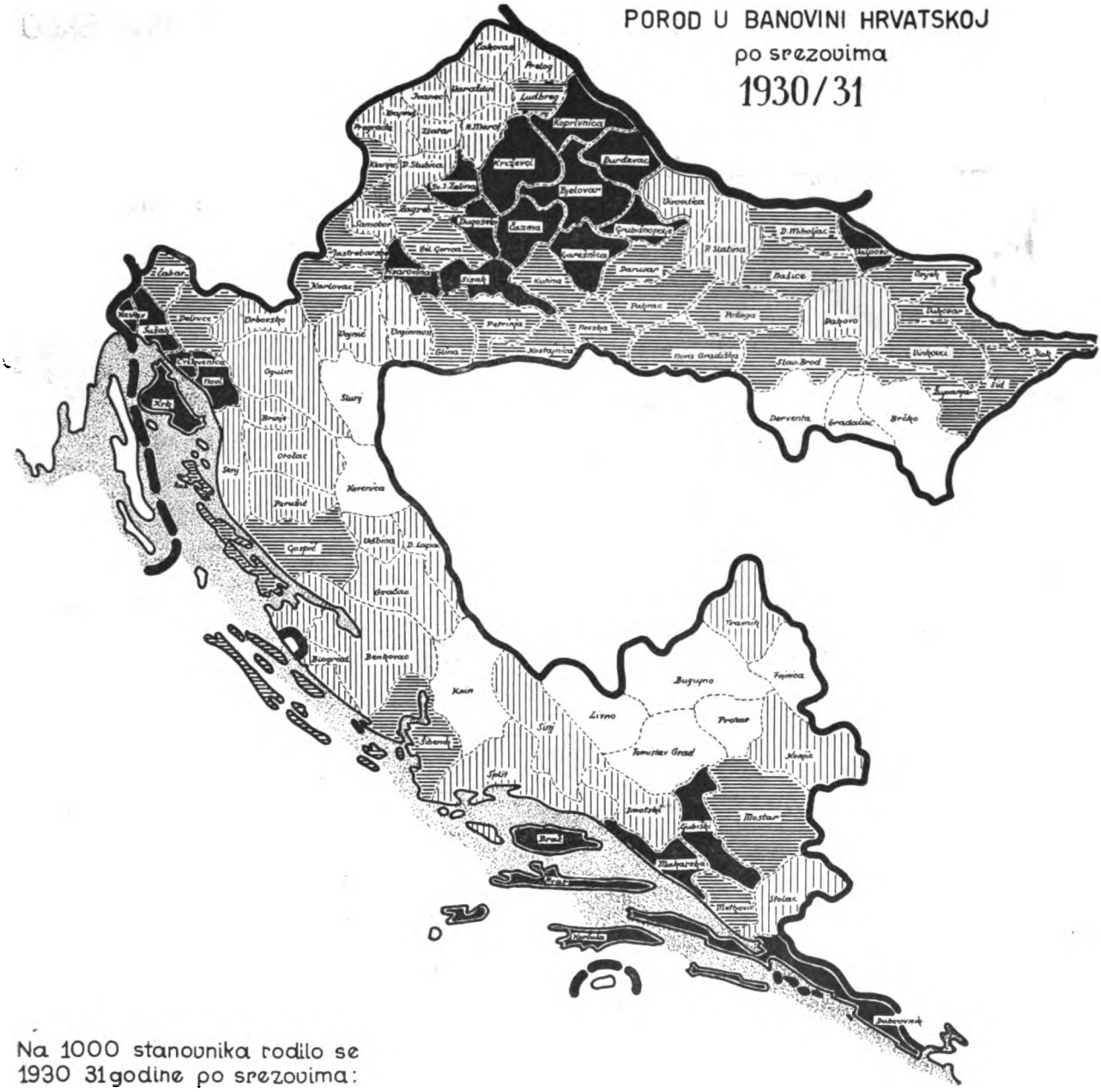

Slika broj 4

Ostale banovinske zdravstvene ustanove i zavodi.

Škola narodnog zdravlja u Zagrebu.

Škola narodnog zdravlja kao samostalna ustanova Odjela za narodno zdravlje ima zadaću da ispituje zdravstvenu strukturu naroda, te da sredstvima propagande širi znanje o zdravlju predavanjima, izložbama, filmovima, brošurama, popularnim knjigama i znanstvenim raspravama. Njezina je zadaća proučavanje uzroka socijalnih bolesti i ispitivanje različnih štetnih utjecaja društva za narodno

Digitized by Google

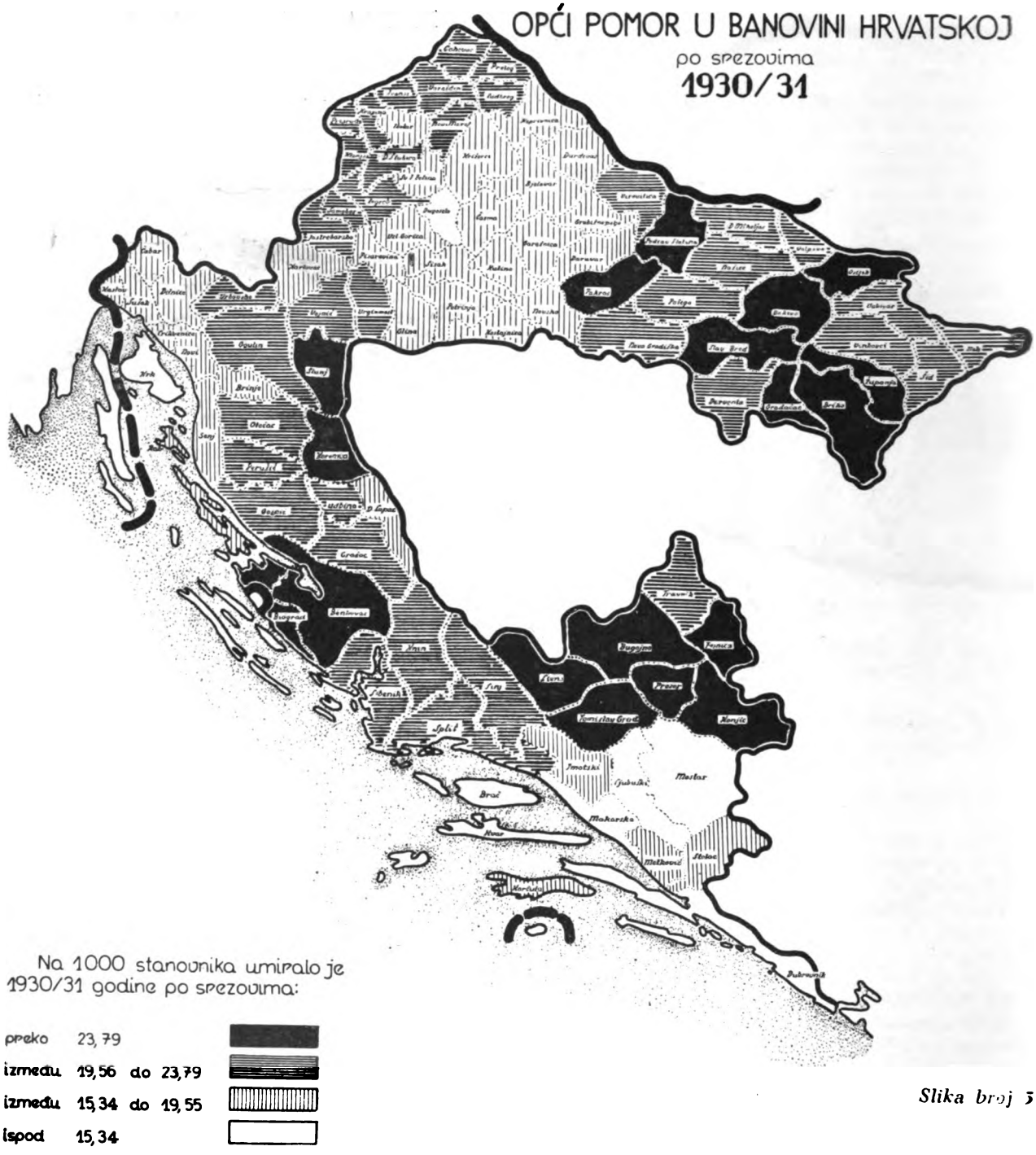

Slika broj 5

zdravlje. Ona je ujedno i centrala za sva pitanja higijenskog poučavanja i obrazovanja liječnika i sanitetskoga pomoćnog osoblja.

Škola se sastoji od odsjeka za vitalnu statistiku, za zdravstveno proučavanje, za nastavu i zdravstveno prosvjećivanje.

Odsjek za vitalnu statistiku proučava naš narodni kolektiv s obzirom na njegovu strukturu i psihofizičko raspoloženje, prikuplja dragocjene podatke o demografskim osobinama našeg naroda kao što su natalitet, mortalitet, pomor dojenčadi, višak poroda nad pomorom, indeks vitalnosti itd. Ti nam podaci otkrivaju izvjesne smjernice, koje treba da budu presudne za naš budući zdravstveni i socijalno-medicinski rad. (Vidi sliku br. 4).

Ispitivanjem gornjih faktora životne snage došlo se je kod nas do ovih rezultata:

Digitized by Google

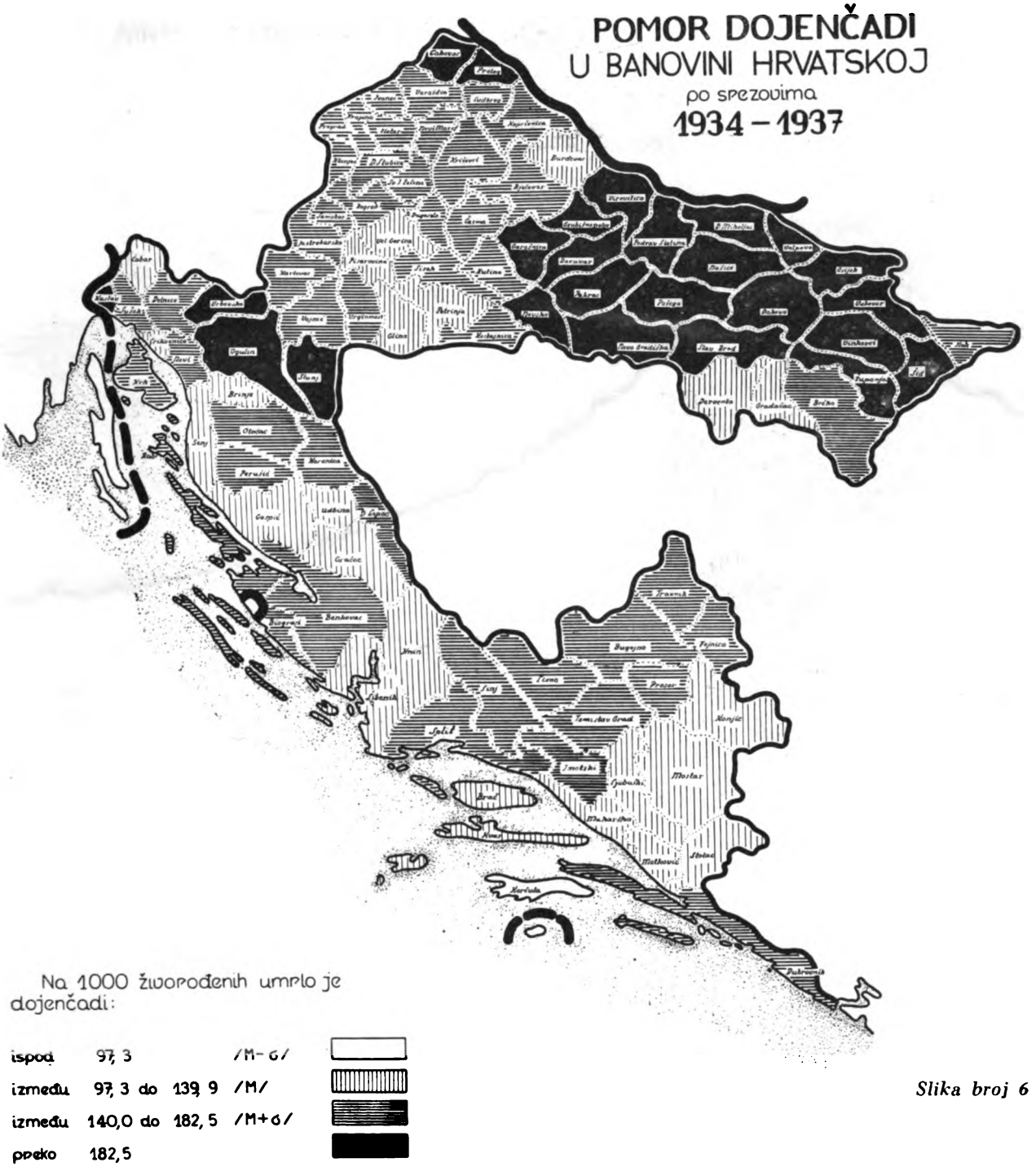

Slika broj 6

1. Broj živorođene djece, sposobne za život, kod nas je veći nego u drugih susjednih naroda. On iznosi 91% to znači, da je u nas samo 9% rođene djece nesposobno za život, od čega je 2% mrtvorođenčadi, za 1 do 2% mrtvorođenčadi manje nego kod drugih naroda.

2. Pomor dojenčadi u banovini Hrvatskoj izvanredno je visok i znatno viši nego u drugim banovinama. On iznosi poprečno 150 na 1000 novorođenih, te je u uspoređenju sa vanjskim svijetom velik. Najveći je pomor u Slavoniji u krajevima istočno od linije Virovitica-Garešnica, do sjeveroistočne granice banovine Hrvatske. On iznosi 183‰, zatim u Međimurju i srezovima Vrbovsko, Ogulin i Slunj. Malen je pomor dojenčadi u Đurđevcu (140‰ i ispod toga) i još nekim drugim srezovima, ali je u

Digitized by Google

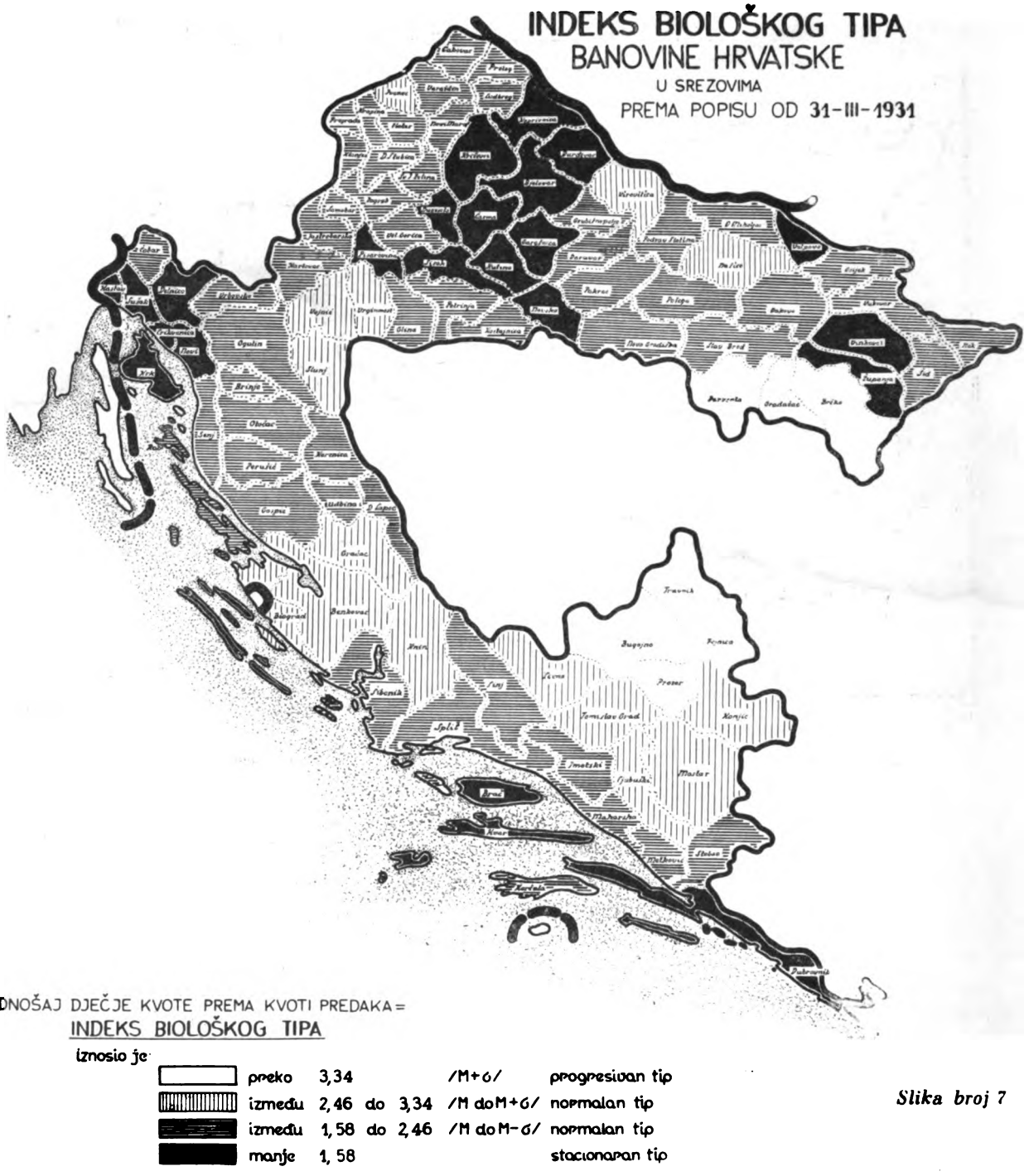

Slika broj 7

uporedenju sa vanjskim svijetom još uvijek velik. (Vidi sliku br. 6) pomor dojenčadi u banovini Hrvatskoj). Tome ćemo problemu morati u buduće pokloniti veliku pažnju. Već sama činjenica, da na tom polju ne koračamo uporedo sa susjednim narodima, otkriva nam, da je higijena djece u prvoj godini života kod nas nedovoljna. Tome će biti uzrok dijelom nedovoljna obavještenost matera i okoline djeteta, naročito loše ekonomisanje sa temperaturom djeteta, a dijelom preveliko izlaganje djeteta infekcionim bolestima ustroja za dihanje. Za to govori činjenica, što su kod drugih naroda uzrokom smrtnosti djeteta u to doba smetnje dječje probave, dok su kod nas većinom smetnje organa za dihanje. (Slika broj 6 pokazuje pomor dojenčadi u banovini Hrvatskoj 1934.—1937. godine po srezovima).

Digitized by Google

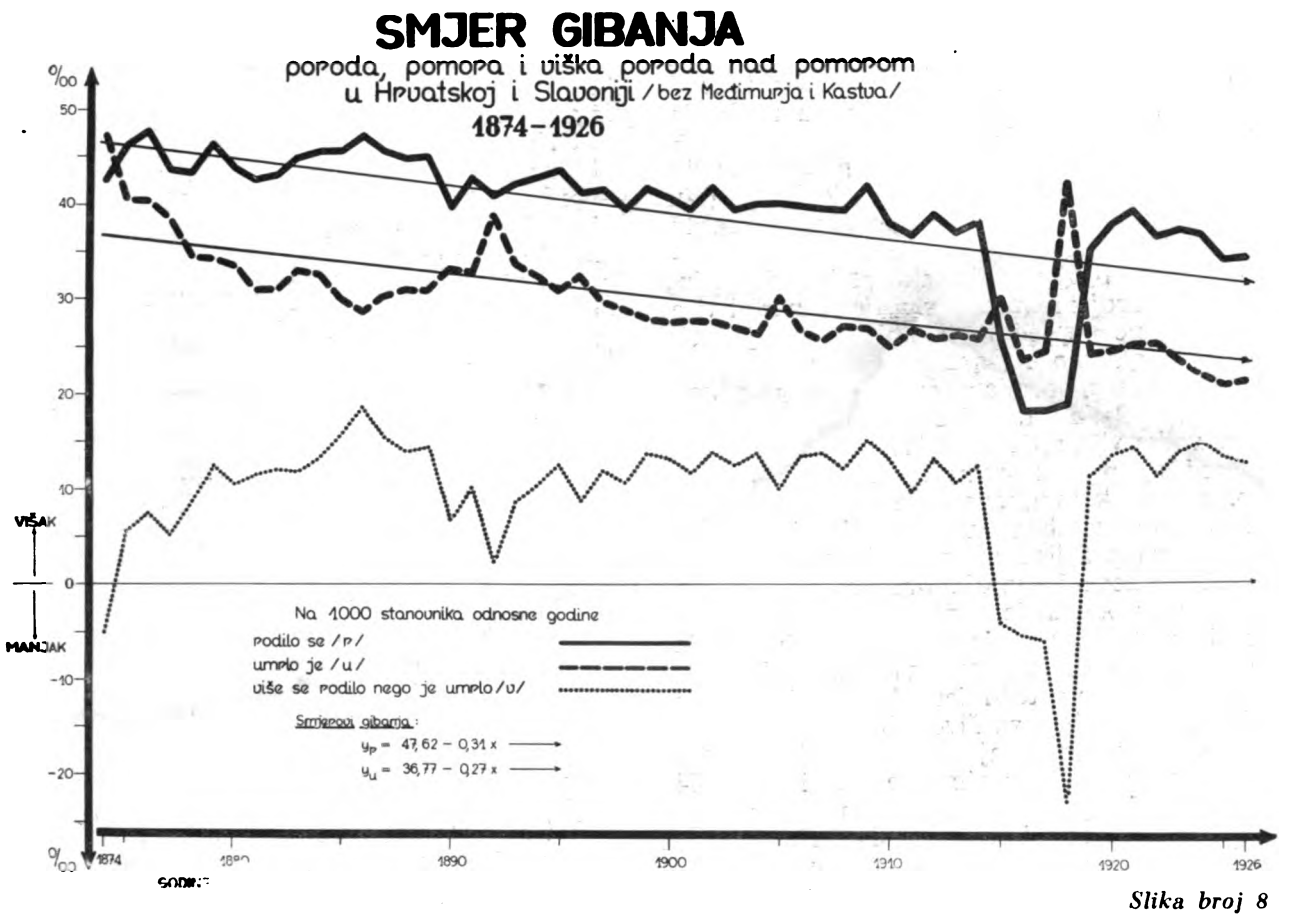

Slika broj 8

3. Dužina života pojedinca u godini 1931. bila je veća nego što je bila u godini 1900. Prosječna dužina života pokazuje, da je ona manja kod žena u Bosni, gdje iznosi 24 godine, a veća u Hrvatskoj i Slavoniji, gdje iznosi kod žena 27.88 god., a kod muškaraca 27.71 god.

Povoljna je činjenica, da je prosječna starost žena porasla od 25.50 godina u godini 1880. na 27.88 u godini 1921., te da je sada za 0.17 god. veća od one muškaraca. To dokazuje da je žena u ekonomskom životu više pošteđena nego što je bilo prije. Činjenica, da u Bosni taj odnos ne postoji, već da tamo vladaju odnosi iz god. 1880. t. j. da je prosječna duljina života žene 24 godine, dokazuje, da žena u Bosni snosi veći teret života t. j. da je ona izjednačena u dužnostima sa muškima i da vrši osim toga i svoj materinski poziv.

Srednja dužina života u vrijeme od god. 1880. do 1921. pomakla se od 34 godine na 40 godina. To dokazuje da su se i kod nas popravili higijenski i ekonomski uvjeti života, kao i u ostalim zemljama u Evropi. Među uzrocima, koji povoljno djeluju je zaštita radne snage, povećani standard života, smanjenje alkoholizma i endemičnih bolesti.

4. Odnos broja djece u dobi od 0 do 15 godina (dječja kvota) prema broju ljudi preko 50 godina, tj. (kvota predaka) »indeks biološkog tipa« u našoj Banovini općenito je povoljan, a specijalno dobar u srezovima sjeverne Dalmacije i Hercegovine, zatim u krajevima južno od Karlovca, i u srezovima Ivanec, Virovitica i Našice. U tim krajevima narod brojčano jako napreduje, jer prevladavaju mladi individui za tri do četiri puta nad starijima. Brojčano ne napreduju krajevi nekadašnje Dubrovačke republike i sjeverno Primorje, a dijelom nazaduju i krajevi sjeveroistočno od Zagreba, oko Osijeka i Vukovara. U mnogim krajevima nazaduje autohtoni elemenat, a doseljenici iz Bosne, Dalmacije i Zagorja brojčano napreduju, što je znak da unutarnja seoba pučanstva, naročito polagana kolonizacija, povoljno djeluje.

(Slika broj 7 pokazuje u kojim srezovima pučanstvo brojno brže napreduje tj. u kojim je srezovima broj djece od 0—15 godina veći od broja ljudi preko 50 godina. Iz slike se vidi,

Digitized by Google

da naš narod brojno napreduje, da nemamo ni jednog sreza, gdje bi broj pučanstva bio stacionaran ili čak nazadovao. Svagdje je kod nas broj djece veći za 1 do 3 puta od broja ljudi preko 50 godina).

5. Rođenje (natalitet) je u našem narodu u stalnom polaganom opadanju tako, te je god. 1928. iznosio 32 na 1000 stanovnika prema 48 u godini 1876. Ta činjenica je od velike važnosti, jer ako broj poroda tako padne, da se izjednači s brojem smrtnih slučajeva, narod više brojčano ne napreduje. To bi se kasnije očitovala negativno na svakom polju narodnog života. Odnos poroda prema pomoru je kod nas sada 32 : 23 t. j. još se 9 djece na 1000 stanovnika više rađa nego što ljudi umire. Naš je godišnji prirast prema tome 9‰ ili 39.500. Tome vrlo komplikovanome problemu mora se posvetiti zasebna pažnja. Ovdje ćemo spomenuti da pravilan priraštaj jednoga naroda znači, da žene ispunjuju pravilno svoj poziv, da je u narodu orijentacija prema svrsi braka pravilna, da ne postoje momenti, koji dovode do steriliteta, da je organizam bračnih kontrahenata intaktan u toj mjeri, da se rađaju djeca zdrava i sposobna za život. Iz kartograma se vidi, da je kod nas najveći porod u bosanskim i hercegovačkim srezovima, te iznosi 36 do 44 i više na 1000 stanovnika, zatim u dalmatinsko-primorskom i hrvatskom Zagorju.

Područja stare kulture i bogatih nizinskih krajeva imaju kako se vidi malo djece:

(U slici broj 8 izneseni su podaci o porodu i pomoru i višku poroda nad pomorom u Hrvatskoj i Slavoniji od 1874.—1926. godine, a u slici br. 4 prikazan broj poroda u banovini Hrvatskoj po srezovima za godine 1930. do 1931.).

6. Pomor je u banovini Hrvatskoj spao od 41 slučaja smrti na 1000 stanovnika u 1875. g. na 22 u god. 1928. Smanjivanje pomora, međutim, nije išlo uporedo sa smanjivanjem poroda, već je smanjivanje potonjega bilo veće tako, da je višak poroda nad pomorima, koji je prije iznosio 11‰, spao u god. 1928. na 9‰. Treba izraditi statističku raspodjelu stanovništva po dobnim grupama i vitalnoj snazi tih dobnih grupa, kako bi se moglo zaključivati na eventualne promjene strukture naroda za budućnost i s time u vezi procijeniti njegovu gospodarsku strukturu. (Vidi sliku br. 5).

Rad odsjeka za nastavu. Odsjek za nastavu nije ove godine održao svojih redovnih tečajeva za liječnike i zdravstvene pomoničke zbog odsutnosti većine pozvanika, ali je održao tečaj za seljake od 23. X. 1939. do 16. III. 1940., koji su završila 44 seljaka.

Higijensko-domaćinski tečajevi na selima imaju zadaću, da unaprijede prehranu najširih narodnih slojeva. Ti tečajevi obuhvaćaju pored kuhanja i domaćinstva i zdravstveno prosvjećivanje seljačke žene i higijensko uređenje seljačke kuće.

Nastoji se, da narod usvoji onaj način ishrane, koji se po svojoj kvaliteti i načinu pripreme pokazao iskustvom u nekim krajevima kao dobar s obzirom na gospodarske, klimatske i druge prilike.

Higijensko-domaćinski tečajevi traju 4 tjedna. Vodile su ih sestre pomoćnice, koje su posebno izobražene za taj rad. Ukupno je održano 35 tečajeva sa 531 polaznicom. Posljednjih 6 tečajeva spojeno i sa prehranom siromašne školske djece.

Za svaki tečaj dala je Škola narodnog zdravlja živežnih namirnica u vrijednosti od oko 1100 dinara, a seljakinje su donijele za svaki tečaj živežnih namirnica u vrijednosti od 1200 dinara.

Pored tih tečajeva osnivaju se u istim selima u jeseni naknadni tečajevi iz spremanja i konzerviranja zimnice (povrća i voća) u trajanju od 3—4 dana u svakom selu.

Rad odsjeka za zdravstveno prosvjećivanje. Evropski rat paralizirao je djelatnost naše propagande. Prije svega pao je interes za tu granu medicinske djelatnosti, jer su krupni narodni i međunarodni problemi bili u centru pažnje. Zato je nastao zastoj u produkciji propagandnog materijala i u izvođenju propagandnih akcija.

Teškoća je produkcije propagandnog materijala poskupljivanje različnih potrepština. Snimanje novih filmova bilo je ograničeno dijelom zato, a dijelom zbog abnormalno nestalnih vremenskih prilika u zimi i proljeću o. g. Ipak je snimljen dio filma »Naši pasivni krajevi«, zatim film »Zmije otrovnice«, a završena su snimanja filma »Đački planinski domovi«. Vode se pregovori za preradu filma »Golubačka mušica« i nastavak filma »Maslinarstvo i njegovi štetnici«.

Osim toga izradio je fotofilmski laboratorij 14 kopija različnih starijih filmova sa 20.000 m i to za različne higijenske ustanove. Ujedno je izrađeno 500 snimaka, 5.000 fotosa, 250 dijapozitiva. Obnovljena je i zavodska filmoteka sa 18 filmova u ukupnoj dužini od 16.000 m.

Novi plakati nijesu rađeni, ali je zato štampan veliki broj letaka: letak o meningitisu za liječnike, o meningitisu za narod, o sušici, o trahomu, o škrleti, o dječjoj njezi, o malariji, o rahitisu, o griži, o tifusu i o ospicama (ukupno 100.000 komada).

Broj predavanja je ove godine manji iz razumljivih razloga. Ipak je održan kontinuitet te akcije do mirnih vremena. U svemu je odr-

Digitized by Google

žano od 1. IX. 1939. do 1. VIII. 1940. godine 1.327 predavanja sa 122.349 slušača.

Rad Odsjeka za proučavanje naroda ispitivao je ishranu u selima Poljanici (srez D. Stubica) i u selu Bijelo Polje (srez Mostar) i posljedice takve ishrane na tjelesno ustrojstvo i njegove promjene. Rezultati tih ispitivanja izaći će u zasebnom izvještaju.

Vode se ispitivanja općeg značaja: socijalno-ekonomski i klimatski utjecaji, te njihov odnos prema ishrani, obrađuju se sakupljeni vitalno-statistički podaci svih doba i ispituje odnos ishrane prema pomoru od različnih bolesti.

Proučavalo se pitanje ishrane kruhom, raznolikost pripravljanja, dobri i loši utjecaji obilne ili nedovoljne ishrane.

Paralelno s tim ispitivanjem vršio je odsjek ispitivanja tipova bacila tuberkuloze kod slučajeva plućne i druge tuberkuloze ljudi i tuberkulozni materijal od goveda i svinja. Ispitivanja će imati važnosti za ustanovljenje ljudske infekcije bacilom tuberkuloze goveđeg tipa, kao i eventualne infekcije krava od strane tuberkuloznog čovjeka humanim tipom bacila. Imat će dakle veliko epidemiološko, socijalno, higijensko-prosvjetno i naučno značenje.

Rad škole sestara pomoćnica. Škola za setre pomoćnice u Zagrebu osnovana je Naredbom Zdravstvenog odsjeka za Hrvatsku, Slavoniju i Međimurje od 27. I. 1921. god., sa ciljem, da odgaja spremne sestre za dispanzersku službu.

Od svoga osnutka pa do danas škola se iz institucije za suzbijanje tuberkuloze razvila u instituciju, koja odgaja sestre za praktični socijalno-higijenski i zdravstveno-odgojni rad u narodu.

Sama škola prebrodila je mnogo teškoća, jer nije imala vlastitih prostorija. U početku je bila smještena u bivšem Kr. zemaljskom rodilištu. Nešto kasnije preselio se internat škole u ortopedsku bolnicu na sv. Duh, dok nije škola dobila za svoje stanovanje Deckerove barake na Mlinarskoj cesti, u kojima je ostala do god. 1938. Sada je internat škole u bivšem internatu Seljačkog sveučilišta, budući da se na mjestu baraka počela gradnja.

Škola sestara pomoćnica u Zagrebu, osim svojih redovitih prihoda od države i pomoći banovine u obliku stipendija za učenice, bila je potpomagana novčanom pomoći direktno ili u obliku stipendija za već svršene setre od Rockefellerove fundacije, koja je i prvu zidanu zgradu sagradila 1925. godine, koja služi isključivo kao predavaonica.

Gradnja nove škole i internata započela je također velikom novčanom pomoći Rockefellerove fundacije (din. 1,570.000), dok je Banska Vlast banovine Hrvatske dala kredit u iznosu od din. 3,260.000 za nastavak i svršetak gradnje.

Budući da je škola od svojeg postanka oskudijevala na prostorijama, nije mogla da primi veći broj učenica, pogotovo od god. 1930., kada je zakonom vrijeme školskog obrazovanja produženo na tri godine. Iz tog razloga škola nije mogla da proradi sa paralelna tri godišta, nego je morala da prima u internat odnosno u školu samo po dva godišta. Opravdano se nadamo, da će školske god. 1941./42., kad školska internatska zgrada bude dovršena, biti moguće smjestiti sva tri godišta i tako primiti svake godine nove učenice.

Obuka u školi odvijala se je u dva smjera: praktično po bolnicama, klinikama, te zdravstveno-socijalnim ustanovama u Zagrebu i po selima na teritoriju banovine Hrvatske, a teorijski smjer, t. j. predavanja, obavljala su se u samoj školskoj zgradi.

Svršetkom školske godine 1939./40. diplomiralo je 17 učenica za sestre pomoćnice, a 14 učenica završilo je s uspjehom I. godište.

Učenice su dužne, da za svoju opskrbu u internatu plaćaju stanovitu svotu. One, koje su loših materijalnih prilika, dobivaju pomoć od škole, odnosno Banovine. Kako je ovakovih učenica većina, plaćalo je opskrbu samo 11 učenica.

Do početka školske godine 1939./40. davala je stipendije učenicama država i banovina, a dvije su učenice dobivale stipendij Nj. Vel. Kraljice Marije.

U školskoj godini 1940./41. škola je iz svoga proračuna predvidjela pomoć stanovitom broju učenica.

Za godinu 1940./41. primljena je u I. godište 21 učenica a u drugo 14.

Nakon osnutka banovine Hrvatske postala je škola ustanova Banske Vlasti i potpada pod Odjel za narodno zdravlje, dok je prije toga bila državna institucija, najprije u sklopu Higijenskog zavoda u Zagrebu, a kasnije kao samostalna ustanova.

Knjižnica Škole narodnog zdravlja, koja je smještena u Žutoj zgradi (Mirogojska ul. 4.), ima oko 10.000 knjiga i gotovo sve domaće i strane časopise medicinskog karaktera. Ta se biblioteka razvila združenjem nekadašnje knjižnice Bakteriološkog zavoda i biblioteke Instituta za socijalnu medicinu. Biblioteka ima javni karakter, pa je posjećuju svi interesenti, u prvom redu liječnici i studenti.

Banovinski zavod za proizvodnju lijekova biološkog i kemijskog sastava u Zagrebu

Zavod je osnovan Naredbom o unutarnjem uređenju Banske Vlasti od 1. prosinca 1939.,

Digitized by Google

s namjerom, da se cjelokupna proizvodnja lijekova u režiji Banovine centralizira i koordinira. Naredbom Bana banovine Hrvatske od 3. lipnja 1940. broj 20056. propisana je unutarnja organizacija zavoda. Po toj Naredbi ulaze u sastav Zavoda za proizvodnju: odjeljenje za biološke proizvode kod Škole narodnog zdravlja u Zagrebu; odjeljenje za proizvodnju veterinarskog seruma i cjepiva kod Bakteriološkog i serološkog zavoda u Križevcima i odjeljenje za proizvodnju lijekova i cjepiva kod Veterinarske eksperimentalne stanice u Zagrebu. Zavod se dijeli na humani i veterinarski dio. U sastavu zavoda nalazi se i drogerija na veliko.

Zadaća je zavoda da proizvodi, prerađuje i prodaje sve lijekove biološkog i kemijskog podrijetla za potrebe humane i veterinarske medicine. Cilj zavoda je opskrbljivanje naroda jeftinim i dobrim lijekovima. U prvom redu treba zavod da zadovolji potrošnju lijekova i sanitetskog materijala svih bolnica, higijenskih ustanova, veterinarskih stanica i ostalih javnih i zdravstvenih ustanova u banovini Hrvatskoj.

Da bi se zavodu dao potreban elasticitet u nabavkama, proizvodnji i prodaji, usvojen je kod organizacije zavoda princip kombinirane ustanove, koja je djelomično naučnog, a djelomično privrednog karaktera. Obrtni kapital za zavodsko poslovanje daje Banovina iz raspoloživih sredstava. Zavodom upravlja od Bana imenovano ravnateljstvo, a poslovanje zavoda pada pod nadzor Banovinskoga računskog suda.

Kao zasebna ustanova zavod je počeo da radi istom u lipnju 1940. god., kad je propisana organizacija zavoda. U ovom se izvještaju iznose samo rezultati rada pređašnjeg odjeljenja za biološke proizvode Škole narodnog zdravlja u Zagrebu, te rezultati nastojanja oko proširenja postojeće proizvodnje i organizacije zavodske veledrogerije.

Od mjeseca lipnja 1940., t. j. od vremena, kad je propisana organizacija zavoda, učinjeno je slijedeće: imenovani su ravnateljstvo zavoda, ravnatelj, stručnjaci i pomoćno osoblje; otkupljena je proizvodnja seruma protiv svinjske kuge Zdravstvenih zadruga u Kalinovici; isto je tako otkupljena »Nabavljačka i proizvodna medicinska, farmaceutska i kemijska zadruga »BIOS« u Zagrebu sa cjelokupnim namještajem i skladištem lijekova; započeto je sa gradnjom laboratorija, svinjaca i klaonice za proizvodnju seruma protiv svinjske kuge u Kalinovici.

U pojedinim granama poslovanja postignuti su od 1. rujna 1939. do danas slijedeći rezultati:

1. Proizvodnja seruma i cjepiva.

Da bi se mogle zadovoljiti eventualne pojačane potrebe obrane zemlje, proširen je i pojačan rad u laboratorijima u Zagrebu kao i u laboratorijima i stajama u Kalinovici; povećan je broj konja, nabavljene su rezerve sirovina i stakla, prošireni su laboratorijski uređaji u Kalinovici, popravljene su zgrade, sagrađene su spremnice za stočnu krmu i garaže. U istu svrhu osnovana je podružnica za proizvodnju seruma u Travniku, gdje su uređeni laboratoriji i staje i gdje se od 1. siječnja 1940. počelo sa proizvodnjom seruma.

U spomenutom razdoblju proizvedeno je u Zagrebu, Kalinovici i Travniku 4.500 litara seruma i 500 litara različnih cjepiva. U te svrhe zavod je upotrebio 162 konja, 10 goveda, 3 ovce, 95 zečeva, 2.90 zamoraca, 662 štakora, 1.480 miševa i 1.089 zmija. U istom razdoblju prodano je 2.302 litre i 702 ccm seruma i 564 litre 937 ccm različnih cjepiva za ukupnu vrijednost od din. 3,715.000. Na tom poslu radilo je 49 stalnih namještenika i 30 do 110 povremenih radnika.

2. Cjepivo protiv boginja.

Od 1. rujna 1939. do danas proizvedeno je 7,150.000 doza cjepiva protiv boginja. Od toga je prodano 1,140.000 doza, dok su ostale količine spremljene kao redovite i izvanredne rezerve.

3. Proizvodnja »Novofenarsana«.

Budući da dosadanji kapacitet te proizvodnje nikako ne može zadovoljiti potražnju, pristupljeno je tokom prošle godine proširenju radnih prostorija i pojačanju tehničkih uređaja. Tim je mogućnost proizvodnje pojačana, a kad budu prispjeli naručeni tehnički uređaji, koji zbog ratnih zapletaja u Evropi nijesu mogli biti na vrijeme dobavljeni, moći će sadanja proizvodnja da se pojača na 3 do 4 puta veću količinu preparata.

Od 1. rujna 1939. do danas izrađeno je ukupno 52.000 ampula »novofenarsana«. Ta količina izdata je različitim ustanovama higijenske i bolničke službe u zemlji, od čega 32.000 ampula ustanovama u banovini Hrvatskoj.

4. Proizvodnja insulina.

Početak se proizvodnje poklapa uglavnom s osnutkom banovine Hrvatske.

Od 12. lipnja 1939. do 16. srpnja 1940. prerađeno je ukupno oko 5.000 kg žlijezda. Prva serija gotovog insulina stavljena je u promet 16. ožujka 1940. U roku od 4 mjeseca pušteno je u promet 16.489 ampula s 5,258.200 jedinica ansulina. Daljih 4,000.000 jedinica nalazi se u standardizaciji i bit će puštene u promet u mjesecu rujnu 1940. god. Prema tome je u prvoj godini rada proizvedeno u Zavodu 9,258.000 jedinica insulina. Postignuta proizvodnja zadovoljit će ne samo potrebe banovine Hrvatske

Digitized by Google

nego i potrebe čitave države. Vrijednost proizvedenog insulina iznosi oko 740.000 dinara.

Na radu oko proizvodnje insulina bilo je zaposleno 7 do 9 osoba.

5. Proizvodnja virusa i seruma protiv svinjske kuge.

Kako je spomenuto, otkupljena je od Zdravstvenih zadruga proizvodnja virusa i seruma protiv svinjske kuge u Kalinovici. Tim otkupom omogućeno je da se za potrebe Banovine može s postojećim uređajem proizvesti godišnje 8000 do 10000 litara seruma s odgovarajućim količinama virusa. Di bi se s vremenom moglo pristupiti još većoj proizvodnji, koja bi potpunoma pokrila potrebe Banovine, započeto je u Kalinovici sa gradnjom laboratorija, svinjaca i klaonice. Gradnja je započela u proljeće i danas su sve zgrade pod krovom. Do proljeća slijedeće godine moći će sve zgrade da se dovrše. Potrebna sredstva osigurala je Banska Vlast. Osim toga su tokom godine izrađeni svi planovi za izgradnju laboratorija i staja potrebnih za proizvodnju veterinarskih seruma i cjepiva. Izgradnji pojedinih objekata pristupit će se već tokom ovoga ljeta, budući da su sredstva osigurana. Na taj će se način moći cjelokupna proizvodnja seruma i cjepiva za humane i veterinarske potrebe centralizirati u Kalinovici, čime će se postići uštednja u osoblju i materijalu.

6. Veledrogerija.

Osnutak veledrogerije diktiran je sadanjim prilikama na tržištu lijekova. Zbog poremećenja u Evropi otežana je nabavka pojedinih vrsta lijekova, dok su opet druge vrste lijekova znatno poskupile. Bolnice i zdravstvene ustanove u Banovini osjećaju sve više teret povećanih cijena lijekovima, a često se puta ne mogu neke vrste lijekova nabaviti. Isto stanje vlada i kod nabavljanja ostaloga sanitetskog materijala potrebnog u bolnicama i zdravstvenim ustanovama. Osim toga osjeća se potreba, da se u sadašnjim nemirnim vremenima stvore veće zalihe i sanitetskog materijala, kako bi se, u slučaju još većih teškoća kod nabavke lijekova, mogle osigurati bolnicama i zdravstvenim ustanovama potrebne količine lijekova.

Centralnim nabavljanjem lijekova i sanitetskog materijala u većim količinama postići će se niža nabavna cijena. Preradivanjem lijekova u veledrogeriji postići će se opet stanovita uštednja. Pronalaženjem nabavnih izvora osigurat će se opskrba lijekovima, koji se iz dosadašnjih izvora ne mogu dobiti.

Radovi na organizaciji veledrogerije započeli su u toku lipnja 1940. U tom kratkom razdoblju nijesu se mogle dovršiti sve predradnje, ali se otkupom zadruge »BIOS« došlo do potrebnog tvorničkog uređaja i stanovitih količina lijekova, od kojih se neki danas teško nabavljaju. Osim toga, veledrogerija je uspjela da u ovo kratko vrijeme nabavi različne lijekove u vrijednosti od nekoliko milijuna dinara. Potrebno osoblje je već djelomično namješteno, a djelomično će nastupiti službu tokom mjeseca rujna tako, da će veledrogerija, prema svim očekivanjima, moći da započne s izdavanjem lijekova najkasnije početkom mjeseca listopada.

Zavod za kontrolu lijekova biološkog podrijetla

Zavod za kontrolu lijekova biološkog podrijetla je zasebna ustanova Odjela za narodno zdravlje. Svrha je te ustanove, da ispituje upotrebljivost (sterilnost, neškodljivost, jačinu itd.) svih lijekova biološkog podrijetla za humanu upotrebu, koji se proizvode kod nas ili se uvoze iz inozemstva (svi serumi, cjepiva, insulin itd.). Isto tako Zavod ispituje toksičnost i terapijsku vrijednost kemoterapeutskih preparata, domaćih i stranih, naročito arsenobenzolovih (Novofenarsan itd.). Bez zavodske kontrole ne pušta se u promet ni jedan od spomenutih proizvoda. Zavodu je nadalje dužnost, da vodi nadzor nad svim banovinskim i privatnim ustanovama, koje proizvode spomenute lijekove ili ih uvoze iz inozemstva, i da nadzire rad zastupnika domaćih ili stranih tvornica, kako bi se držali odredaba Zakona o kontroli lijekova.

Osnivanjem »Plibaha« kao zasebne ustanove Odjela za narodno zdravlje proširila se banovinska proizvodnja i na veterinarske serume, cjepiva i lijekove, kao i na kemijske i farmaceutske preparate. Stoga i Zavod za kontrolu lijekova proširuje svoj djelokrug i na sve one proizvode za humanu i veterinarsku medicinu, koji podliježu kontroli, a nijesu biološkog podrijetla.

Zavod se izdržava iz vlastitih prihoda, koji su propisani kao pristojbe za domaće i inozemne proizvođače.

Proračun odjela za narodno zdravlje

Kraj svih teškoća obratila je Banska Vlast naročitu pažnju na proračunu zdravstva, smatrajući da duh seljačke politike ima da vlada najjače baš na polju narodnog zdravlja, jer bi najneracionalnija štednja bila uskraćivanje sredstava za unapređenje zdravstva. Tako je iza proračuna Odjela za prosvjetu i Odjela za tehničke radove najveći proračun Odjela za narodno zdravlje. On iznosi za godinu 1940./41., din 168,840.470, a od toga preko dvije trećine t. j. 113,97.462 din predviđeno je za materijalne izdatke.

Od te svote otpada:

1. na troškove za uzdržavanje banovinskih bolnica i za bolno-opskrbne troškove siromaš-

Digitized by Google

nih u samoupravnim i privatnim bolnicama din 76,500.000. Od toga otpada za liječenje tuberkuloznih siromašnih osoba više od 7,000.000 dinara.

2. Na troškove oko provođenja higijenske službe, socijalno suzbijanje zaraznih bolesti, tuberkuloze, endemičkog sifilisa itd. 9 000.000 dinara.

3. Na troškove za suzbijanje i liječenje malarije 1,250.000 dinara.

4. Za podizanje i uzdržavanje vodoopskrbnih objekata i asanacione radove 4,800.000 din.

5. Za distribuciju otpadnog materijala din 1,100.000.

6. Za podizanje javnih i školskih kupatila 800.000 dinara.

7. Za lijekove siromasima kod udruženih zdravstvenih općina i kod bolničkih ambulanata 1,300.000 din.

8. Za nabavku proteza, naročito osobama, koje boluju na tuberkulozi hrptenice 250.000 dinara.

9. Za serume, cjepiva insulin i novofenarsan 750.000 dinara.

10. Za uzdržavanje i otvaranje vanjskih ambulanata u udruženim zdravstvenim općinama 500.000 dinara.

11. Za zaštitu školske mladeži, zaštitu djece i dojenčadi, osnivanje mliječnih kuhinja, osnivanje gorskih oporavilišta, ishranu male djece, kao i pripomoć za istu svrhu privatnim ustanovama i samostalnim zdravstvenim općinama 1,000.000 dinara.

12. U ime potpore nezbrinutim bolesnicima, bolesnim đacima, liječnicima i stažistima din 390.000.

13. Za nabavu kolona za desinfekciju, filteraparata za vodu, pokretnih kuhinja, posteljnog pribora za ferijalne kolonije, za izolaciju otvorene tuberkuloze na selu 600.000 dinara.

U ime doprinosa zakladi »Zakladne bolnice« u Zagrebu za izgradnju bolnice isplaćen je drugi dio IV. obroka u iznosu od 500.000 din.

U ime jednokratne pripomoći bolničkom pomoćnom osoblju 100.000 dinara.

Bolnicama izvan teritorija banovine Hrvatske i lječilištima za bolno-opskrbne troškove 1,468.349.50 din.

Među spomenutim izdacima najveći dio čine materijalni izdaci za bolnice, ili bolje rečeno, za liječenje siromašnih zavičajnika banovine Hrvatske u bolnicama. Kako je liječenje u bolnicama na velikoj visini i u skladu sa suvremenim napretkom medicinske nauke, korist od liječenja u bolnicama neosporni je pozitivum našeg rada, jer ne samo da spasavamo živote ljudi, nego vraćajući im zdravlje, vraćamo ih najbržim mogućim tempom natrag u privredni život.

Drugi, ne manje efikasan dio našeg rada, na koji je otpao znatan dio materijalnih izdataka, jest provođenje zadaća higijenske službe borbom protiv zaraznih bolesti, asanacijskim radovima, naročito snabdjevanjem bezvodnih krajeva zdravom vodom za piće.

I tako možemo za svaku stavku naših materijalnih izdataka ustvrditi, da je njome u narod uložen kapital, koji poboljšavajući zdravstvenu, a time i privrednu, strukturu naroda donosi u različnim oblicima obilne kamate.

Program za budućnost

Izložili smo u sažetom obliku osnovice rada Odjela za narodno zdravlje Banske Vlasti banovine Hrvatske na poboljšanju, čuvanju i podizanju narodnog zdravlja. Taj se rad osniva na opće ustaljenom iskustvu medicinske nauke, zasnovanom na kliničkom i socijalno-medicinskom promatranju svih uvjeta, koji utječu bilo pozitivno bilo negativno na zdravlje pojedinca i društva.

U radu na tome polju koristimo se iskustvom stečenim u pozitivnom i negativnom smjeru, nastojimo da proširimo i produbemo vidokruge, kako bismo došli do najzgodnijih metoda da organiziramo zdravstvenu pomoć onakvu, kakva je za naše prilike najbolja i najshodnija.

Da to postignemo treba: 1. proširiti djelovanje i na najzabitnije selo naše Banovine; 2. produpsti rad na zdravstvenoj zaštiti naroda, naročito s obzirom na zaštitu matera, dojenčadi i male djece i na zaštitu socijalno i zdravstveno ugroženih grupa; 3. boriti se protiv socijalnih zala i poroka, koji zdravstveno ugrožavaju narod; 4. nastojati, da svakom čovjeku, kome je potrebno liječenje pružimo najbolju, najbržu i najshodniju liječničku pomoć.

Polazeći s istaknutih principa potrebno će biti našom zdravstvenom organizacijom obuhvatiti sve one seoske općine, koje same nijesu kadre da snose troškove zdravstvene službe; potrebnim asanacijama i liječenjem provesti svuda borbu protiv malarije; opskrbiti narod higijenski ispravnom vodom za piće; proširiti i pojačati rad na zdravstvenoj zaštiti matera, dojenčadi i male djece tako, da se smrtnost djece umanji barem približno do stanja, u kojem se nalaze higijenski prosvijećeni narodi i ujedno omogućiti, da se naš budući naraštaj razvija u najpovoljnijim higijenskim prilikama; podići ishranu djece u siromašnim krajevima; pristupiti energičnom suzbijanju pjegavca, endemična legla ove bolesti pronaći i uništiti; planskom organizacijom rada i eventualnom prisilnom mobilizacijom liječnika suzbijati kronične endemične zaraze bolesti, u prvom redu enedemični sifilis; podizati u su-

Digitized by Google

radnji sa samoupravnim vlastima i ustanovama dispanzere protiv tuberkuloze, domove tuberkuloznih i uvesti ambulantno liječenje pneumotoraksom u bolnicama i javnim ambulantama; privesti k radu sreske i bolničke liječnike, a ambulante, gdje je to moguće, snabdjeti pokretnim i stalnim röntgen-aparatima; materijalno osigurati liječnike i liječničke pripravnike tako, da se potpuno posvete svom pozivu u narodu; osigurati selu liječnike tako, da služba na selu uvjetuje potpunu kvalifikaciju liječnika za dalji rad i napredovanje u službi; omogućiti najnužnije obrazovanje i spremu seoskih liječnika u zubarstvu; pojačati rad liječnika u javnoj službi s obzirom na pružanje pomoći bolesnima, suzbijanje socijalnih bolesti, endemičnih šteta po organizam, avitaminoza, griješaka ishrane itd.

Nadalje će biti potrebno izgraditi, proširiti i usavršiti bolnice i lječilišta, osigurati im materijalna sredstva za uzdržavanje, a postavljanjem stručnih lica sa specijalnim kvalifikacijama podići kvalitet rada bolnica u svim liječničkim disciplinama. Konačno će biti potrebno široko zasnovanom propagandom i nastavom higijene proširiti znanje među najširim slojevima o potrebi čuvanja zdravlja, naročito orijentirati narod o štetama alkoholizma i zlim narodnim običajima, koji ugrožavaju brojčano napredovanje njegovo. Kao vrhunac našega rada svim sredstvima podupirati i zaštićivati materinstvo i porodicu, te vezu majke prema djetetu kao zametak svih etičkih vrednota ljudskog bića, zametak ljubavi i simpatija prema bližnjemu, zametak zahvalnosti za primljeno i iskazano dobročinstvo i zametak proširene socijalne svijesti čovjeka. U prvom redu, osloboditi zdravstvo od birokracije i uskladiti ga sa realnim životom, približiti liječnike selu, omogućiti siromašnima da dođu besplatno do lijekova i liječenja, pospješiti socijalizaciju liječničkog rada, odgojiti liječnike za istinsku službu narodu.

Dr. Ante Radić piše god. 1902.: »Gradovi su puni liečnika, tako, da nemaju oda šta živiti, a na selu sviet pati i stradava pa ni za skupe svoje novce ne može dobiti liečnike! To vam je živa istina. Pa i oni liečnici, koji primu službu općinskoga liečnika, neće mnogo puta da stanuju u onome mjestu gdje je občina, nego stanuju u obližnjem gradiću. Izgovaraju se, da ne mogu dobiti stana ni hrane itd. I to može biti istina... a ako liečnik stanuje malo podalje od mjesta, seljak bi se morao gotovo uništiti, kad bi ga htio 5—6 puta dovesti u kuću. Tako je to skupo! Pa se onda gospoda tuže, da seljak nemari za liečnike! Ta kako bi mario, kad ne može mariti!? Neka je liečnik samo 2 sata udaljen, — bez 10 forinti ne ide u kuću, ako ide i za toliko! A više puta ni ne hasni da dode jedan put, nego treba i 5—6 puta! A otkuda seljaku toliki novci, pa onda i ljekarije!

Ovako ne smije uviek ostati, jer narod strada. Meni je poglavito na pameti ovo: umire dosta žena u porodu i iza poroda, — a ne bi morale umrieti, umire previše male djece, — toliko previše, da je strahota, — a liečnik bi im pomogao; strada mnogo svieta od toga, što se u poslu rani, ili drugačije u svome poslu strada, — a liečnik bi im pomogao; napokon ima malih i ne-pogibeljnih bolesti, a narod od njih ipak previše pati i strada, a opet samo zato, što nema liečnika.

Pa što ćemo! Hoćemo li čekati, dok liečnici postanu takvi, da će rado na selu živjeti i od srca svietu pomagati? Na to bi se moralo dugo čekati.«

Na ovo pitanje, što ga je još pred 40 godina postavio Dr. Antun Radić, banovina Hrvatska mora odgovoriti. I tu ne smije prezati ni pred kakvim žrtvama. Omogućiti liječniku život na selu, pa ma koliko to stajalo, ne prezati ni pred kakvim mjerama, pa ma kako bile oštre. I to odmah. Palijativom obligatorne liječničke službe na selu ukloniti apsurd, da u zemlji sa 80% seljaka polovica svih liječnika stanuje i radi u samom Zagrebu, a 95% u gradovima i varošicama. A za buduće reformirati medicinsku nastavu, odgajati nove generacije liječnika, za koje služba na selu ne će značiti kaznu; brigom zajednice ispraviti nepravdu, da na visokim školama u zemlji seljaka ima samo 10% seljačke djece, a i od tih jedva desetina na medicinskom fakultetu.

»Visokoškolsko stanovništvo u Zagrebu u golemoj većini dolazi iz gradova i po svojim navikama, odgoju i vezama gleda da po svršenim naukama i dalje ostane u gradovima.

Socijalna zaštita slušača je potrebna, jer samo uz njezinu pomoć može se i siromašni svijet posvetiti nauci i pokazati sposobnosti, koje sadašnje prilike potiskuju; bez socijalne zaštite ne može se provesti ni bolja raspodjela slušača po pojedinim strukama ni plan, po kojem bi baš oni, koji najviše trebaju liječnika, veterinara, poljoprivrednih stručnjaka i tehničara, do njih vremenom i došli.« (Andrija Štampar: Socijalna i zdravstvena zaštita slušača, Zagreb 1940.).

Sva naša briga mora biti u budućnosti posvećena u prvom redu selu. Budućnost države, sigurnost državnog i nacionalnog razvitka u rukama je sela. Blagostanje sela je blagostanje države, zdravstvena kultura sela znači prosperitet države. Uvenut će i grad i država, ako selo vene.

Digitized by Google

Digitized by Google

FINANCIJSKI POSLOVI

Osnutkom banovine Hrvatske morao se je Odjel za financijalne poslove na novo organizirati, jer je Financijsko odjelenje bivše Savske banovine bilo posvema neznatno i jedva je zadovoljavalo potrebe bivše Savske banovine, koja je imala vrlo ograničene kompetencije, kao što i sve ostale banovine. — O tome se možemo lako uvjeriti, ako imamo na umu, da je bivša Savska banovina imala tek oko 5 hiljada činovnika i ostalih službenika, dok banovina Hrvatska ima danas preko 30 hiljada činovnika i službenika, dakle preko šest puta više. — Isto je tako i proračun bivše Savske banovine iznosio u prošloj godini tek 238 milijuna dinara, dok prvi proračun banovine Hrvatske iznosi 1,451 milijun dinara, to će reći, da je gotovo sedam puta veći od proračuna bivše Savske banovine.

U času, kada je osnovana banovina Hrvatska postojalo je na njezinu današnjem području više samoupravnih tijela, koja su bilo potpuno bilo djelomično prešla u njezin sklop. — Tu su u prvom redu bivša Savska i bivša Primorska banovina, te dijelovi Drinske, Dunavske, Vrbaske i Zetske banovine. — Sve su te banovine imale svoje autonomne proračune za one poslove, za koje su banovine bile nadležne. — Za Savsku i Primorsku banovinu nije bilo naročitih teškoća, jer su one u cijelosti prešle u banovinu Hrvatsku, ali je zato bilo teškoća sa proračunima ostalih četiriju banovina, čiji su kotarevi pripojeni banovini Hrvatskoj u toku proračunske godine. — Pošto je sa danom 26. kolovoza 1939. postao Ban banovine Hrvatske naredbodavac za sve kredite po proračunima bivših banovina, moralo se je utvrditi, koji su krediti od četiriju banovina prešli na banovinu Hrvatsku. Osim toga se je s ovim banovinama moralo urediti pitanje imovine, naročito pitanje podjele te imovine. Zato je donesena Uredba od 16. listopada o uređenju imovinskih i financijskih odnosa između banovine Hrvatske i onih banovina, čiji su srezovi pripojeni banovini Hrvatskoj. — Ovom je Uredbom bilo predviđeno, kako će se podijeliti imovina, potraživanja i dugovi, nadalje fondovii konačno, kako će se podijeliti krediti, koji su se u njihoivm proračunima odnosili na pripojene kotareve. — U tu su svrhu bila obrazovana zasebna povjerenstva, koja su na licu mjesta u sjedištima pojedinih banovina utvrdile imovinsko stanje tih banovina, njihove dugove i fondove te kredite, koji su se imali prenijeti za drugo polugodište proračunske godine. Sa svim tim banovinama bili su izrađeni konačni obračuni, a u koliko nije došlo do sporazuma u pojedinim pitanjima, onda je Ministar financija donosio konačnu odluku, koja je bila obvezatna za obadvije stranke. Svi su ti poslovi sa drugim banovinama bili dovršeni do konca godine 1939.

Osim onih poslova, koje je banovina Hrvatska preuzela od prijašnjih banovina, preuzela je ona vrlo mnogo poslova i od same države, kako je to predviđeno već u Uredbi o banovini Hrvatskoj. Za sve te poslove, koji su prešli u nadležnost banovine Hrvatske, bili su predviđeni krediti u državnom proračunu. — Već je prvom Uredbom bilo određeno, da će se na banovinu Hrvatsku prenijeti oni krediti iz državnog proračuna, koji se odnose na poslove iz nadležnosti banovine Hrvatske. — I za taj se posao moralo obrazovati zasebno povjerenstvo, koje je kroz puna dva mjeseca u Beogradu ispitivalo pojedine poslove i kredite, koji su se imali prenijeti. — To je zadavalo teškoća iz razloga, što u to vrijeme nijesu još bile potpuno utvrđene kompetencije pojedinih Odjela Banske Vlasti s obzirom na neke zajedničke poslove u pojedinim ministarstvima. — Kada je i taj posao bio gotov, donesena je Uredba od 31. listopada 1939. o prijenosu kredita predviđenih u državnom proračunu za 1939-1940. na banovinu Hrvatsku. — Tom su Uredbom preneseni na Banovinu samo oni krediti, koji još nijesu bili otvoreni kod Financijskih direkcija u Zagrebu i Splitu, te kod direkcija u Sarajevu, Novom Sadu, Banja Luci i Cetinju za pripojene kotareve.

Bitna je karakteristika gospodarenja banovine Hrvatske kroz prvo pola godine t. j. za vrijeme od 26. kolovoza 1939. pa do 1. travnja 1940. bila u tome, da je banovina Hrvatska kroz tih 7 mjeseci gospodarila sa 7 proračuna, a to su proračuni bivše Savske banovine i Primorske banovine, koji su vrijedili u cijelosti, nadalje djelomično proračuni banovina Drinske, Dunavske, Vrbaske i Zetske, te konačno državni proračun u onome dijelu, koji se odnosi na prenesene poslove.

Ovakvo je gospodarenje zadavalo ne malo teškoća, jer se je moralo voditi briga ne samo za kredite iz pojedinih proračuna, nego su se

Digitized by Google

morali uzimati u obzir raznovrsni propisi, koji su u pojedinim dijelovima Banovine vrijedili s obzirom na prihode.

Da se vidi, sa kojim je financijalnim sredstvima banovina Hrvatska raspolagala i kako je podmirivala svoje potrebe u toku prvih 6 mjeseci svog opstanka, neka posluži slijedeći pregled o ostvarenim prihodima i o izvršenim izdacima za vrijeme od 1. listopada 1939. do 31. ožujka 1940.

Po proračunu	ostvareni prihodi	izvršeni izdaci
Savske banovine	95,664.602	95,617.340
Primorske banovine	30,228.575	29,498.338
Drinske banovine	3,230.874	2,194.860
Dunavske banovine	1,725.858	1,545.618
Vrbaske banovine	2,386.588	1,743.898
Zetske banovine	2,523.769	1,434.545
Države	264,079.436	238,942.936
Ukupno	399,839.702	370,977.535

Sve je te poslove izvršio Odjel za financijalne poslove Banske Vlasti sa jednim minimalnim brojem činovnika i ostaloga stručnog osoblja. — Računovodstvenu je službu za te poslove preuzeo Glavni banovinski računarski ured, koji se je morao na novo organizirati. — Taj je ured posve nova ustanova, te ima funkciju Generalne Direkcije Državnog računovodstva u Beogradu i funkcije područnih Financijalnih direkcija u Zagrebu i Splitu. — Kroz taj ured prolaze svi prihodi i rashodi banovine Hrvatske, te on vrši sve isplate ličnih i materijalnih izdataka. — Makar da je bio na novo kreiran, ipak je od prvog dana tako funkcionirao, da su ne samo činovnici uvijek redovito primali svoja beriva, nego su i svi ostali vjerovnici Banovine primali redovito svoja potraživanja.

Istodobno sa prijenosom kredita iz državnog proračuna i s uređenjem imovinskih odnosa s onim banovinama, čiji su srezovi pripojeni Banovini, vršili su se u Odjelu za financijalne poslove i pripremni radovi za prvi proračun banovine Hrvatske. U tu je svrhu izdan Naputak za sastav proračuna, te su pojedini Odjeli na temelju tog Naputka sastavili prijedlog svojih proračuna. — Ni taj posao nije bio lagan, jer se je moralo u pojedinim Odjelima Banske Vlasti utvrditi faktično stanje činovnika i ostalih službenika, budući da su neki od njih bili na banovinskim proračunima, a drugi pak na državnom proračunu. — Osim toga su mnogi od njih bili registrirani kod pojedinih ministarstava u Beogradu, dok su bili u službi pojedinih banovina. — Neki su pak Odjeli bili na novo kreirani (Odjeli za pravosuđe, za šumarstvo i za rudarstvo), a preostali su se Odjeli, koji su nastavili posao onih odjeljenja bivše Savske banovine, znatno proširili zbog novih kompetencija. — Sve se je to moralo uzeti u obzir kod sastava prvog proračuna i to je zadavalo mnogo teškoća, ne samo Odjelu za financijalne poslove, nego i ostalim Odjelima Banske Vlasti.

Ovakvo gospodarenje moglo je trajati samo privremeno, te se je moralo misliti na to, kako će se osigurati potrebna sredstva i vrelo prihoda za sve banovinske potrebe. Preneseni su krediti vrijedili samo do 1. travnja 1940., pa se je moralo već prije toga datuma osigurati Banovini izvjesna vrela prihoda. Tako je donesena Uredba o financiranju banovine Hrvatske od 30 ožujka 1940., kojom je postavljen temelj financijama banovine Hrvatske i na tom je temelju izradio Odjel za financijalne poslove prvi proračun banovine Hrvatske.

Uredbom o financiranju banovine Hrvatske prepuštena su banovini Hrvatskoj ova vrela prihoda: svi neposredni porezi osim poreza na poslovni promet i vojnice; sve takse po Zakonu o taksama u poslovima nadležnosti Banovine; nadalje sve takse po Zakonu o sudskim taksama i konačno trošarina na alkoholna pića. Pored tih vrela prihoda preuzela je banovina Hrvatska i ona vrela prihoda, koja je imala bivša Savska i bivša Primorska banovina i ostale banovine, čiji su srezovi pripojeni. Sva je ta samoupravna vrela prihoda bivših banovina trebalo unificirati, jer su u pojedinim banovima postojali različni propisi.

Uredbom o financiranju banovine Hrvatske postali su organi banovine Financijalno ravnateljstvo u Splitu i Zagrebu, te sve Poreske uprave i konačno sve katastarske uprave na području Banovine. Naprotiv organi financijalne kontrole na području Banovine postali su zajednički i to tako, da su rashodi za uzdržavanje financijalne kontrole predviđeni u proračunu banovine Hrvatske, ali se je država obvezala, da će za nju plaćati polovicu troškova.

Kada je država prepustila banovini Hrvatskoj sve neposredne poreze i takse u okviru njezine nadležnosti, moralo se je pristupiti organizaciji rada za odmjeru i prikupljanje tih prihoda. Odmah pošto je stupila na snagu Uredba o financiranju banovine Hrvatske, pristupio je Odjel za financijalne poslove izradi banovinskih taksenih maraka i ostalih taksenih obrazaca, budući da su takse postale jedno od najznatnijih vrela prihoda u banovini.

U Odjelu za financijalne poslove kreirano je Banovinsko odvjetništvo, kao nova ustanova banovine Hrvatske, jer prijašnje banovine nijesu imale svog odvjetništva. Banovinska odvjetništva postoje u Zagrebu i Splitu i počela su funkcionirati na dan 15. lipnja 1940.

Digitized by Google

BANOVINSKI SLUŽBENICI

Prije osnutka banovine Hrvatske postojale su na njezinu području u banovinskoj službi dvije vrste službenika: državni, za koje su vrijedili propisi zakona o činovnicima od 31. ožujka 1931. i banovinski, koji su poslije likvidacije bivših oblasnih samouprava i osnutka banskih uprava bili preuzeti u banovinsku službu. Za potonje vrijedili su zasebni pravilnici o službenim odnosima dotičnih banovina, u čiji su sastav ulazili prije ustrojstva banovine Hrvatske.

I državni i banovinski službenici, od kojih su prvi bili na državnom, a drugi na banovinskom proračunu, vršili su državne i samoupravne banovinske poslove, a njihova podvojenost u pogledu službenih odnosa nije već prigodom osnivanja bivših banskih uprava imala nikakovog smisla, budući da je po zakonu o banskoj upravi — i državni i samoupravni banovinski djelokrug bio usredotočen u rukama bana kao vrhovnog nosioca i državne i samoupravne službe u banovini.

Ustrojstvom banovine Hrvatske trebalo je propise o svim banovinskim službenicima unificirati, što je učinjeno Uredbom o službenim odnosima banovinskih službenika od 12. listopada 1939. Po ovoj Uredbi ukinuti su svi pravilnici o službenim odnosima banovinskih službenika bivše Savske i Primorske banovine, i pravilnici ostalih banovina za ona područja, koja su ušla u sastav banovine Hrvatske, te od sada za sve banovinske službenike, među koje spadaju pored bivših banovinskih još i svi dosadanji državni službenici onih resora, koji su po čl. 2 Uredbe o banovini Hrvatskoj preneseni u njenu nadležnost, vrijede propisi Zakona o činovnicima, u koliko ti propisi nijesu promijenjeni ovom Uredbom.

Promjene su slijedeće:

Članom 5. Uredbe je propisano, da će Ban banskom naredbom obrazovati naročiti Banski savjet, koji će davati potrebna mišljenja o školskim kvalifikacijama za sve struke banovinskih službenika. Ovaj savjet je i obrazovan Naredbom o ustrojstvu Banskog savjeta za utvrđivanje školskih kvalifikacija od 5. prosinca 1939.

Članom 6. Uredbe je propisano, da Ban obrazuje vrhovno povjerenstvo za ocjenu banovinskih službenika, koje je pored povjerenstva za ocjenu službenika kod svih odjela Banske Vlasti ustanovljeno, da kao drugomolbena i posljednja instancija odlučuje o godišnjem ocjenjivanju banovinskih službenika.

U svrhu što uspješnijeg provođenja nove organizacije Banovine dano je čl. 7 Uredbe ovlaštenje Banu, da može izuzetno postavljati (unapređivati i imenovati) banovinske činovnike bez obzira na propise § 49. činovničkog zakona, koji uvjetuje, da za napredovanje u višu grupu mora činovnik provesti u nižoj grupi određen broj godina.

Isto tako može Ban sreske načelnike unaprijediti i bez obzira na rokove u st. 1. § 258. Č. Z., po kome se pored uvjeta iz § 49 Č. Z. traži, da su navršili 60 godina života, kao i bez obzira na propis čl. 88. Zakona o unutrašnjoj upravi, po kome za sreske načelnike mogu biti postavljeni političko-upravni činovnici, ako imaju najmanje pet godina političko-upravne (perovodne) službe.

Isto tako je čl. 8. Uredbe dano Banu ovlaštenje, da može primati u banovinsku službu u svim zvanjima osobe iz slobodnog zanimanja. Tako primljenom činovniku i zvaničniku odredit će Ban početnu grupu s obzirom na školsku i stručnu spremu i na duljinu vremena provedenog u slobodnom zanimanju.

Navedena ovlaštenja daju Banu kao vrhovnom nosiocu upravne vlasti u Banovini mogućnost, da na činoničke položaje može postaviti ljude, koji dosadanjim svojim radom i karakterom pružaju garanciju, da će u izgrađivanju banovine Hrvatske iskreno surađivati, čuvati i unapređivati tekovine, izvojevane osnivanjem banovine Hrvatske, a koji prema dosadanjim činovničkim propisima ne bi mogli na ta mjesta doći, budući da je prema činovničkom zakonu (§ 59) primitak u službu iz slobodnog zanimanja moguć samo u izuzetnom slučaju i samo na zvanja počevši od treće položajne grupe i na više.

I glede vraćanja umirovljenika u aktivnu banovinsku službu izvršena je promjena na taj

Digitized by Google

način, što se po Uredbi umirovljenici kod stupanja u aktivnu banovinsku službu postavljaju u prijašnju struku i ne mogu dobiti manju položajnu grupu od one, u kojoj su umirovljeni, dok su po činovničkom zakonu umirovljenici mogli biti postavljeni i u drugu struku državne službe, a po svom su pristanku mogli dobiti i niži položaj.

Dok se je po činovničkom zakonu državnim službenicima, koji su dali ostavku na državnu službu, pa poslije opet ustupili u aktivnu službu, od vremena provedenog u službi prije ostavke priznavala samo polovina vremena za sticanje uvjeta za mirovinu, kao i za određivanje količine mirovine, dotle je po Uredbi banovinskom službeniku priznata takva služba u cijelosti.

Po Uredbi banovinski službenici ispunjavaju uvjete za sticanje prava na ličnu mirovinu, kada navrše 10 godina provedenih u aktivnoj državnoj, u aktivnoj banovinskoj službi ili u službi kod bivših oblasnih samouprava, u koji rok se računa i vrijeme provedeno u službi države do 1. rujna 1923. u svojstvu besplatnog perovodnog vježbenika i dnevničara; po činovničkom se zakonu međutim kao uvjet za sticanje prava na ličnu mirovinu priznaje vrijeme od 10 godina stvarno provedenih u aktivnoj državnoj službi u činovničkom zvaničničkom i podvorničkom svojstvu, a ne priznaje se služba, provedena u svojstvu kontraktualnog činovnika ili dnevničara.

U vezi odredaba Uredbe o izuzetnom napredovanju i primanju u banovinsku službu iz slobodnog zanimanja, kao i o stupanju umirovljenika i službenika (koji su dali ostavku na državnu ili banovinsku službu) u aktivnu banovinsku službu, donesena je Uredba o nadopuni Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika od 15 kolovoza 1940, koja određuje, da se u slučaju umirovljenja takvih službenika, koji su postavljeni u višu položajnu grupu po čl. 7., 8., 9. i 10. Uredbe mogu u roku od dvije godine od dana postavljenja, kao osnov za određivanje lične mirovine uzeti beriva one položajne grupe, u kojoj su zatečeni prije toga postavljenja.

Ovom odredbom stvorena je mogućnost, da činovnici, koji su dobili vanrednim putem više položaje i grupe, pa budu umirovljeni prije isteka roka od dvije godine od dana postavljenja, ne dobiju mirovinu prema berivima te grupe, ako Ban nađe, da to nijesu zaslužili.

Analogno odredbama činovničkog zakona, po kome je za porodične mirovine ustanovljen »činovnički penzioni fond« Uredba propisuje za porodične mirovine banovinskih službenika ustanovljenje Mirovinske zaklade banovinskih službenika banovine Hrvatske. Međutim, uređenje i poslovanje ove zaklade nije još propisano, budući da rješenje ovog pitanja zavisi od prethodnog donošenja propisa glede podjele postojećega Penzionog fonda za državne službenike na temelju postignutog sporazuma između Bana i Kraljevske vlade u Beogradu.

Propisi o disciplinskoj odgovornosti banovinskih službenika, za koje prema Uredbi vrijede propisi gl. XI. zakona o činovnicima, razlikuju se od propisa činovničkog zakona u tome, što su mjesto dosadanjih disciplinskih sudova ustanovljena dva disciplinska povjerenstva: Bansko disciplinsko povjerenstvo kao prvomolbeno i Bansko više disciplinsko povjerenstvo kao prvo i drugomolbeno. Prvo sudi banovinskim službenicima do uključivo IV. položajne grupe, 2. stepena, a drugo rješava u drugoj molbi žalbe protiv rješenja prvog, a u prvoj molbi sudi svima banovinskim službenicima od IV. položajne grupe I. stepena i na više. Prvomolbeno disciplinsko povjerenstvo postoji i kod Ispostave Banske Vlasti u Splitu za njeno područje. Žalbe protiv rješenja ovog povjerenstva rješava Bansko više disciplinsko povjerenstvo u Zagrebu, a žalbe protiv rješenja potonjega, kad ono sudi u prvoj molbi, rješava Upravni sud u Zagrebu.

Način postavljanja članova disciplinskih povjerenstava, kao i organizacija povjerenstava propisana je Banskom naredbom. Osim pomenutih povjerenstava predviđeno je ovom naredbom još i Bansko disciplinsko povjerenstvo za prosvjetu, koje je ustanovljeno samo za banovinske službenike prosvjetne struke.

Prema činovničkom zakonu mogli su u struci unutarnje uprave biti postavljeni za perovodne (političko-upravne) činovnike osobe, koje nemaju diplomu pravnog fakulteta. Stupanjem na snagu Uredbe o banovinskim službenicima to je onemogućeno, pa u buduće ne mogu uopće ni u kojoj struci za perovodne činovnike biti postavljene osobe, koje nemaju potpunu fakultetsku spremu.

Prema Uredbi mogu perovodni vježbenici (dosadanji političko-upravni pripravnici) polagati stručni ispit poslije jedne godine perovodne službe, a po položenom ispitu biti postavljeni u VIII. položajnu grupu, dok su po činovničkom zakonu mogli polagati ovaj ispit tek poslije dvije godine perovodne službe, a u VIII. položajnu grupu su mogli biti postavljeni tek poslije tri godine perovodne službe, ako su prije toga roka načinili stručni ispit.

Konačno su Uredbom ukinuti — dosadanji nazivi zvanja službenika svih struka i zamijenjeni novim nazivima prema rasporedu u čl. 29 Uredbe.

Primjenom Uredbe o službenim odnosima banovinskih službenika poslije njezina stupa-

Digitized by Google

nja na snagu nastala je zbog nepredviđenih slučajeva potreba, da se nadopunjuje naknadnim propisima, koje nije obuhvatila.

Tako je Uredbom o nadopuni ove Uredbe od 16. studenoga 1939. propisano, da i stručni činovnici mogu postati banski savjetnici i tako postići najviše činovničke položaje, jednako kao i činovnici unutarnje uprave.

I Uredba o izvršenju proračuna banovine Hrvatske za 1940/41 sadržava nekoliko odredaba, koji se tiču službenih odnosa banovinskih službenika, od kojih se kao važniji spominje propis čl. 17, po kome banovinski službenici, koji obavljaju računsko-blagajničko poslovanje u pojedinim banovinskim ustanovama, zavodima i poduzećima, idu u nadležnost Odjela za financijalne poslove.

Postulat pravednosti izazvao je donošenje Uredbe od 27. III. 1940. o priznavanju vremena redarstvenim izvršnim službenicima, koje su proveli u gradskoj redarstvenoj službi; zbog potrebe, da se popune prazna mjesta nadzornika i podnadzornika redarstvene straže i agenata, donesena je Uredba, da se za ovakve službenike mogu postavljati osobe i bez propisanoga stručnog ispita, budući da zbog nedostatka redarstvene škole nije bilo kvalificiranog osoblja.

Radi stručnoga obrazovanja i stručnog osposobljenja lica za vršenje redarstvene izvršne službe (stražara i agenata) na području banovine Hrvatske ustanovljena je Banskom naredbom od 15. V. 1940. broj 20727. škola za redarstvene izvršne službenike. Tu školu mora svršiti svatko, tko želi da postane stalan redarstveni izvršni službenik.

Kako Uredbom o banovinskim službenicima nijesu bili raspoređeni kazališni službenici, to je rješenjem od 21. II. 1940. broj 4303 Pr. i to izvršeno. Isto tako nadopunjen je i raspored zvanja službenika prosvjetne struke.

Uredbom o Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i Uredbom o glazbenim školama u banovini Hrvatskoj od 15. svibnja 1940. dvije su akademije i to: Akademija likovne umjetnosti i Akademija glazbe i kazališne umjetnosti u Zagrebu podignute na rang sveučilišnog fakulteta, te je na taj način tim umjetničkim školama priznat položaj i ugled, kakav već od prije slične škole u ostalim civiliziranim zemljama uživaju, pa je i za nastavnike tih škola uređen činovnički položaj, sličan položaju sveučilišnih nastavnika.

U svrhu, da se općine oslobode prevelikih izdataka za plaće općinskih službenika, koji su ih sprečavali, da u svom proračunu osiguraju sredstva za pokriće najnužnijih potreba i za ostvarenje svojih ekonomskih, socijalnih i kulturnih ciljeva, — donesena je Uredba od 12. ožujka 1940. o izmjenama i dopunama Zakona o općinama od 14. ožujka 1933. u pogledu općinskih službenika općina banovine Hrvatske. Po propisima te Uredbe općinski bilježnici i blagajnici u općinama banovine Hrvatske postali su banovinski službenici. Time je s jedne strane pravedno riješeno pitanje naknade troška oko obavljanja općinama naloženog (tako zv. prenesenog) djelokruga, a s druge strane su općine mnogo financijski odterećene time, što je Banovina općinske bilježnike i blagajnike preuzela na teret svoga proračuna. Ujedno je time omogućeno potpuno i konačno revidiranje rada općinskih bilježnika i blagajnika, a u svrhu, da službu kod općina u buduće obavljaju samo takvi bilježnici i blagajnici, koji potpuno odgovaraju toj službi i po svojoj stručnoj i po svojoj moralnoj kvalifikaciji. Ujedno je omogućeno, da se udalje iz općinske službe oni općinski bilježnici i blagajnici, koji su se svojim radom ogriješili o narodne interese i izgubili povjerenje naroda.

U vezi je s tim izdana Banska Naredba od 14. svibnja 1940 god., kojom se uređuju službenički odnosi općinskih bilježnika i blagajnika. Tom Naredbom propisani su jedinstveni propisi za općinske bilježnike i blagajnike na području cijele banovine Hrvatske. Po toj Naredbi obrazovano je naročito povjerenstvo za preuzimanje u banovinsku službu i razvrstavanje općinskih bilježnika i blagajnika u status banovinskih službenika. To se povjerenstvo u vršenju svoga posla rukovodi isključivo interesima službe i narodnih potreba, ne preuzimajući u banovinsku službu sve one općinske bilježnike i blagajnike, koji su radi svojih krivica bili udaljeni od dužnosti, osuđivani većim disciplinskim kaznama ili su se kompromitirali bilo kao službenici, bilo kao građani.

Ova temeljna promjena u statusu općinskih činovnika ne daje samo pozitivne rezultate u pogledu općinske administracije, nego je osobito povoljna s obzirom na financijske prilike općina, naročito onih ekonomski slabih. Općine su prema predašnjim propisima plaćale ne samo aktivne općinske bilježnike i blagajnike, nego su bile dužne doprinositi Penzionim fondovima opć. službenika potrebne iznose za isplatu njihovih mirovina. Do 1. travnja 1940. god. općine u banovini Hrvatskoj snosile su za isplatu plaća i mirovina općinskih bilježnika i blagajnika godišnji teret od oko 40,000.000 dinara. Poslije 1. travnja 1940. god., otkako je Banovinska blagajna preuzela isplatu beriva i dotiranje mirovinskog fonda, ostala je na općinama jedina dužnost, da pridonose Banovini 10% od neposrednog državnog poreza, što iznosi godišnje oko 12,000.000 Dinara. Iz te se razlike razabira, koliko su provedenim promjenama općine

Digitized by Google

BROJNO
službenika banovine Hrvatske

	Središnje uprave u Zagrebu s Ispostavom													
	Predsjednički ured (podban i predsj. ureda)	Kabinet bana	Statistički ured	Unutarnjih posala	Prosvjete	Pravosudja	Seljačkog gospodarstva	Šumarstva	Rudarstva	Obrta, industrije i trgovine	Tehničkih radova	Socijalne politike	Narodnog zdravlja	Financijalnih poslova
Činovnika s fakultetskom spremom	14	9	5	87	31	7	60	45	14	35	98	36	109	29
s potpunom srednjoškolskom spremom	1	3	4	30	102	1	30	9	8	13	38	14	52	188
s nepotpunom sred. školskom spremom	8	8	3	32	15	18	20	14	10	14	25	10	28	31
Zvaničnika	9	5	6	14	7	5	5	9	—	1	8	5	1	14
Podvornika	1	6	—	17	8	7	6	5	3	5	10	5	17	16
Dnevničara-zvaničnika	6	13	6	57	29	11	13	8	11	5	22	29	56	113
Dnevničara-podvornika	3	8	2	23	13	3	6	—	3	2	7	6	22	15
Honorarnih	—	—	—	9	1	—	8	3	5	50	2	29	20	18
Nadničara	1	—	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Redarstvenih stražara i agenata	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ukupno	43	52	53	269	206	52	148	93	54	125	210	134	305	424

odterećene u snašanju troškova za isplatu plaća i mirovina općinskih bilježnika i blagajnika.

Istodobno je spremljen nacrt Banske Naredbe o općinskim službenicima, kojom se unificiraju propisi za sve ostale općinske službenike za područje cijele banovine Hrvatske. Time će prestati, da vrijede partikularne Uredbe donesene po propisu §-a 85 Zakona o općinama od strane banskih vijeća bivše Savske i Primorske banovine, kao i partikularni propisi, koji su vrijedili u kotarevima, koji su prije pripadali drugim banovinama.

Isto je tako spremljen nacrt o uređenju Mirovinskih fondova za općinske službenike kao i Banska Naredba o doprinosu općina 10% kvote Banovinskoj blagajni prema propisu Uredbe od 12. travnja 1940.

U izvršenju pomenutih propisa, kojima su mijenjani i nadopunjavani dosadanji propisi o službenim odnosima, izdavala je Banska Vlast brojne okružnice i raspise glede pravilne primjene tih propisa. Ustanovljeno je povjerenstvo za polaganje stručnih ispita perovodnih, pomoćno-perovodnih i manipulativnih vježbenika, a tom je prigodom donesena i Naredba o preinačenju Pravilnika o praksi i polaganju

Digitized by Google

STANJE
do konca mjeseca kolovoza 1940

u Splitu				Područnih ureda i ustanova													
Samostalnog odsjeka za veterinu	Upravni sud	Računski sud	U k u p n o	Unutarnjih poslova	Prosvjete	Pravosudja	Seljačkog gospodarstva	Šumarstva	Rudarstva	Obrta, industrije i trgovine	Tehničkih radova	Socijalne politike	Narodnog zdravlja	Financijalnih poslova	Samostalnog odsjeka za veterinu	U k u p n o	S V E U K U P N O
32	11	20	642	309	1789	1076	221	346	15	233	81	2	611	61	170	4914	5556
1	4	13	511	54	8153	292	176	39	9	248	44	15	119	667	1	9807	10318
3	5	4	248	289	201	632	37	50	14	86	140	11	155	100	4	1719	1967
2	1	—	92	205	26	682	25	570	3	3	74	5	56	61	3	1713	1805
2	2	—	110	113	179	402	48	458	3	45	109	7	163	74	5	1606	1716
7	9	9	404	264	105	516	40	586	6	3	39	2	229	948	3	2070	2474
3	6	4	126	104	222	162	239	9	1	26	15	20	1581	93	—	2472	2598
—	—	—	145	2	269	—	4	4	6	31	1876	92	89	6	2	3054	3199
—	—	—	28	—	18	68	—	—	—	-	—	—	—	9	—	95	123
—	—	—	—	1592	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1592	1592
50	38	50	2306	2932	10962	3822	790	2062	57	675	2378	154	3003	2019	188	29042	31348

stručnih ispita činovničkih vježbenika. Isto tako su ustanovljena povjerenstva za stručne ispite činovnika sa specijalnom stručnom spremom, kao računarsko-blagajničkih, veterinara, liječnika, tehničara i t. d.

Ustanovljena su povjerenstva za ocjenu banovinskih službenika kao i vrhovno povjerenstvo; izvršeno je postavljenje članova Banskih disciplinskih povjerenstava i Banskoga Višeg disciplinskog povjerenstva, članova Banskog Savjeta za utvrđivanje školskih kvalifikacija.

Jedan dio poslova, koji se odnosi na uređenje službenih odnosa banovinskih službenika, prenesen je na Povjerenika Ispostave Banske Vlasti u Splitu kao Banova zastupnika na području Ispostave i to u poslovima raspoređivanja službenika, postavljanja, umirovljenja, unapređenja i otpuštanja podvornika, zvaničnika i dnevničara, godišnjeg odmora i bolovanja, te ocjenjivanje podvornika i zvaničnika. Ban može na Povjerenika prenijeti i druge poslove, ako se za to ukaže potreba.

Brojno stanje banovinskih službenika do konca mjeseca kolovoza 1940. po odjelima Banske Vlasti sa Računskim i Upravnim sudom pokazuje gornja skrižaljka.

Digitized by Google

Digitized by Google

BANOVINA HRVATSKA

Područje banovine Hrvatske prema Uredbi od 26. kolovoza 1939. godine, Glava I, čl. 1: Savska i Primorska banovina, kao i srezovi Dubrovnik, Šid, Ilok, Brčko, Gradačac, Derventa, Travnik i Fojnica spajaju se u jednu Banovinu pod imenom banovina Hrvatska.

I.

OPĆI STATISTIČKI PRIKAZ BANOVINE HRVATSKE

1. Površina

Ukupna površina banovine Hrvatske iznosi 65.455.99 km² ili 26.44% državnog teritorija.

2. Upravna podjela

U upravnom pogledu banovina Hrvatska je podijeljena na

99 srezova sa 9 ispostava,
25 gradova (sa općom upravnom vlašću prvog stepena),
693 općina,
3.703 katastarskih (poreskih) općina.

3. Stanovništvo

Na području banovine Hrvatske ima prema popisu od 31. III. 1931. godine:

9.437 mjesta (gradova, trgovišta, sela, zaselaka i t. d.),
706.710 kuća za stanovanje,
797.000 domaćinstava,
4,024.601 stanovnika, što čini 28.88% od ukupnog stanovništva u cijeloj Kraljevini.

Po materinskom jeziku

Hrvatski ili srpski	3,746.164	ili 93.08%
Slovenski	37.738	„ 0.94%
Češki	38.233	ili 0.95%
Slovački	12.312	„ 0.31%
Ruski	5.176	„ 0.13%
Rusinski (ukrajinski)	7.016	„ 0.17%
Poljski	5.166	„ 0.13%
Bugarski	621	„ 0.02%
Njemački	89.306	„ 2.22%
Madžarski	58.212	„ 1.45%
Arnautski	965	„ 0.02%
Turski	223	„ 0.00%
Rumunjski	588	„ 0.01%
Talijanski	6.318	„ 0.16%
Ciganski	14.879	„ 0.37%
Ostali	1.541	„ 0.04%
Nepoznato	143	„ 0.00%

Po vjeroispovijesti

Rimokatolička	3,020.685	ili 75.06%
Pravoslavna	775.970	„ 19.28%
Grčkokatolička	16.541	„ 0.41%
Starokatolička	5.522	„ 0.14%
Evangelička augsburška	19.525	„ 0.49%
Evangelička reformirana	9.466	„ 0.23%
Ostale kršćanske	1.568	„ 0.04%
Islamska	153.425	„ 3.81%
Jevrejska	21.505	„ 0.53%
Ostale	19	„ 0.00%
Bez konfesije	227	„ 0.01%
Nepoznato	148	„ 0.00%

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Bakar, grad	**3·99**	**2075**	**1929**	**124**	**8**	**2**	**1**	**11**
1	Benkovac	419·49	15575	7075	8499	—	—	1	—
2	Kistanje	317·73	11491	1171	10320	—	—	—	—
3	Novigrad	123·26	5221	5206	11	—	—	1	3
4	Obrovac	699·44	16660	7741	8916	—	—	1	2
5	Ravni Kotari	95·30	5076	1390	3686	—	—	—	—
6	Stankovci	165·56	5767	5245	522	—	—	—	—
	Benkovac	**1820·78**	**59790**	**27828**	**31954**	—	—	**3**	**5**
1	Biograd	183·72	10158	10054	97	2	—	1	4
2	Nin	286·43	13213	12830	380	—	2	—	1
3	Zemunik	109·89	6692	6423	259	—	9	1	—
	Biograd	**580·04**	**30063**	**29307**	**736**	**2**	**11**	**2**	**5**
1	Farkaševac	136·61	7156	5801	1351	1	—	—	3
2	Gudovac	102·77	7899	4381	3441	55	1	6	15
3	Ivanska	103·58	6578	5230	1256	66	—	3	23
4	Kapela	121·69	7780	6824	956	—	—	—	—
5	Nova Rača	99·50	6530	6233	237	40	—	9	11
6	Predavac	44·36	2592	1804	788	—	—	—	—
7	Prespa	44.19	4393	3747	627	13	2	4	—
8	Severin	141·11	8989	6979	1952	34	—	24	—
9	Trojstvo	89·09	5722	5056	656	—	1	9	—
10	Velika Pisanica	49·55	3877	2198	1508	171	—	—	—
11	Zrinski Topolovac	30·36	1896	1810	86	—	—	—	—
	Bjelovar	**962·81**	**63412**	**50063**	**12858**	**380**	**4**	**55**	**52**
	Bjelovar, grad	**23·18**	**10252**	**7705**	**1954**	**37**	**121**	**360**	**75**
1	Bol	22·81	1350	1350	—	—	—	—	—
2	Milna	34·69	2664	2655	6	1	—	—	2
3	Nerežišće	71·36	1589	1588	—	1	—	—	—
4	Postire	46·85	1677	1677	—	—	—	—	—
5	Pučišće	106·26	2861	2856	5	—	—	—	—
6	Selca	53·50	3153	3147	6	—	—	—	—
7	Supetar	29·77	2623	2610	10	—	—	2	1
8	Sutivan	29·44	1414	1411	3	—	—	—	—
	Brač	**394·68**	**17331**	**17294**	**30**	**2**	—	**2**	**3**
1	Bosanski Šamac	128·93	14947	8097	5538	7	1274	29	2
2	Brčko	166·43	19051	10289	3896	82	4624	112	48
3	Brezovo Polje	138·12	6994	323	5599	4	1032	—	36
4	Bukvik	147·51	9031	5611	3401	—	18	—	1
5	Čelić	209·24	11624	969	4709	—	5946	—	—
6	Donja Mahala	98·90	11287	9970	203	1	1113	—	—
7	Gornji Rahić	130·80	9293	1848	1036	—	6409	—	—
8	Obudovac	111·79	7830	72	7733	15	5	—	5
9	Tramošnica	112·14	7905	5029	2841	—	22	—	13
	Brčko	**1243·86**	**97962**	**42208**	**34956**	**109**	**20443**	**141**	**105**
1	Brinje	184·41	9297	4573	4722	—	—	—	2
2	Jezerane	143·08	6694	6674	18	—	1	—	1
	Brinje	**327·49**	**15991**	**11247**	**4740**	—	**1**	—	**3**
1	Bugojno	563·27	15960	6812	3577	2	5518	46	5
2	Gornji Vakuf	402·38	10893	5310	13	—	5570	—	—
3	Kupres	637·18	16094	6436	8977	—	681	—	—
	Bugojno	**1402·83**	**42947**	**18558**	**12567**	**2**	**11769**	**46**	**5**

Digitized by Google

PODJELE BANOVINE HRVATSKE
popisa stanovništva od 31. III. 1931. god.

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
109	**639**	**43**	**83**	**199**	**93**	**109**	**242**	**6**	**476**	**262**	**341**	
14348	521	95	16	71	79	85	161	2	40	334	169	1
10998	211	30	11	56	16	28	88	—	18	146	30	2
4747	141	7	7	15	10	23	44	—	194	58	37	3
15623	314	17	17	43	42	23	122	6	169	266	160	4
4899	74	37	—	9	—	4	33	—	3	63	4	5
5580	95	57	6	5	24	—	51	—	2	30	9	6
56195	**1356**	**243**	**57**	**199**	**171**	**163**	**499**	**8**	**426**	**897**	**409**	
8852	328	55	70	63	32	37	126	11	380	305	156	1
12709	89	29	5	12	2	26	28	—	134	206	47	2
6199	155	50	3	27	13	24	37	1	91	174	35	3
27760	**572**	**134**	**78**	**102**	**47**	**87**	**191**	**12**	**605**	**685**	**238**	
6730	269	66	47	59	42	12	58	—	1	50	48	1
7280	389	92	41	37	83	48	43	—	64	56	67	2
6039	411	28	150	82	97	10	49	—	4	62	13	3
7311	334	52	127	53	36	16	36	—	2	55	42	4
6042	323	63	55	64	91	9	25	—	9	68	63	5
2428	102	24	23	17	11	9	7	—	18	20	17	6
3973	237	39	37	52	26	46	29	—	38	53	63	7
8170	544	75	190	76	80	22	77	—	42	64	92	8
5175	310	52	48	68	34	59	38	—	49	68	82	9
3370	310	58	69	71	56	14	50	—	32	53	62	10
1791	77	19	11	16	25	4	18	—	—	6	4	11
58309	**3306**	**568**	**798**	**595**	**581**	**249**	**430**	—	**259**	**555**	**553**	
2248	**3093**	**227**	**289**	**1045**	**541**	**270**	**888**	**97**	**658**	**1692**	**1576**	
864	210	20	10	101	25	33	56	—	26	62	132	1
2076	203	18	30	72	37	22	47	10	106	102	120	2
1416	63	8	11	26	5	—	52	—	1	42	15	3
1241	215	21	15	76	44	29	57	—	33	40	91	4
2146	454	11	6	61	37	13	87	—	43	87	44	5
2179	659	19	12	59	29	51	62	—	102	77	74	6
1814	312	5	30	61	80	41	95	—	49	208	145	7
1173	111	3	12	36	26	11	20	4	48	26	32	8
12909	**2227**	**105**	**126**	**492**	**283**	**200**	**476**	**14**	**408**	**644**	**653**	
12532	865	88	99	171	197	64	654	58	293	291	254	1
11700	2341	284	167	566	465	192	1557	129	367	1078	1879	2
6541	150	37	10	21	42	14	94	—	127	67	15	3
8823	99	27	3	24	14	7	68	—	10	29	2	4
10997	258	73	10	35	60	11	219	—	10	128	12	5
10250	573	90	28	196	90	43	323	1	44	69	27	6
8673	309	127	22	42	47	23	139	—	17	130	25	7
7686	70	23	8	16	9	2	41	1	5	25	2	8
7736	63	42	2	—	5	—	63	1	—	32	10	9
84938	**4728**	**791**	**349**	**1071**	**929**	**356**	**3158**	**190**	**873**	**1849**	**2226**	
8568	371	64	44	131	49	7	86	1	8	204	59	1
6411	122	37	45	15	16	3	52	—	11	75	23	2
14979	**493**	**101**	**89**	**146**	**65**	**10**	**138**	**1**	**19**	**279**	**82**	
13401	1331	330	78	316	162	58	314	38	118	501	257	1
9598	992	198	68	93	73	76	137	—	15	99	52	2
15604	210	34	28	33	33	7	70	—	5	177	28	3
38603	**2533**	**562**	**174**	**442**	**268**	**141**	**521**	**38**	**138**	**777**	**337**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Crikvenica	11·59	4792	4629	84	31	3	30	15
2	Drivenik	24·47	1433	1428	2	—	—	—	3
3	Grižane-Belgrad	61·92	3344	3339	5	—	—	—	—
4	Selce	6·99	1249	1214	35	—	—	—	—
5	Sv. Jakov Šiljevica	9·72	1351	1351	—	—	—	—	—
	Crikvenica	**114·69**	**12169**	**11961**	**126**	**31**	**3**	**30**	**18**
1	Čabar	81·41	2730	2711	15	—	1	—	3
2	Draga	79·49	1245	1245	—	—	—	—	—
3	Gerovo	123·03	2386	2362	21	1	2	—	—
4	Osilnica	40·90	1216	1215	1	—	—	—	—
5	Plešce	15·91	937	936	1	—	—	—	—
6	Prezid	63·26	1709	1670	38	—	1	—	—
	Čabar	**404·00**	**10223**	**10139**	**76**	**1**	**4**	—	**3**
1	Belica	26·94	3641	3637	4	—	—	—	—
2	Čakovec-Okolica	53·89	6980	6891	4	1	3	—	81
3	Gornji Mihaljevec	32·06	2589	2583	6	—	—	—	—
4	Macinec	22·98	2073	2068	5	—	—	—	—
5	Mursko Središće	40·27	5040	5017	16	4	—	—	3
6	Nedelišće	30·63	4206	4206	—	—	—	—	—
7	Podturen	21·02	3851	3832	13	—	—	6	—
8	Strahoninec	24·96	2100	2099	—	1	—	—	—
9	Sv. Juraj na Bregu	31·66	3894	3894	—	—	—	—	—
10	Sv. Martin na Muri	33·82	3895	3889	1	5	—	—	—
11	Vratišinec	34·27	4364	4361	3	—	—	—	—
	Čakovec	**352·50**	**42633**	**42477**	**52**	**11**	**3**	**6**	**84**
	Čakovec, grad	**13·10**	**6192**	**5326**	**225**	**72**	**27**	**533**	**9**
1	Čazma	190·52	9880	9298	544	4	12	16	6
2	Dubrava	64·23	4951	4805	117	1	2	20	6
3	Ivanić-grad	0·46	920	883	17	4	—	16	—
4	Kloštar Ivanić	173·17	9637	8943	683	1	—	5	5
5	Križ	155·45	9210	8813	362	10	7	13	5
6	Štefanje	58·89	3446	3325	120	1	—	—	—
	Čazma	**642·72**	**38044**	**36067**	**1843**	**21**	**21**	**70**	**22**
1	Bijela	92·71	2552	289	2262	1	—	—	—
2	Daruvar	6·52	3460	2660	466	112	5	135	82
3	Daruvarski Brestovac	38·40	2399	2158	226	13	—	2	—
4	Dežanovac	61·88	3919	2888	825	169	—	14	23
5	Končanica	24·61	1936	1887	27	17	—	4	1
6	Miokovićevo	54·87	3602	1885	1610	64	—	25	18
7	Sirač	17·79	1833	1684	117	20	4	7	1
8	Uljanik	58·86	3639	2625	854	134	—	23	3
9	Vanjski Daruvar	103·04	7931	4718	3092	74	1	4	42
10	Veliki Bastaji	81·84	4664	1671	2469	500	1	1	22
	Daruvar	**540·52**	**35935**	**22465**	**11948**	**1104**	**11**	**215**	**192**
1	Brod na Kupi	119·89	3696	3689	6	—	—	—	1
2	Brod-Moravice	47·91	1985	1967	18	—	—	—	—
3	Crni Lug	59·89	770	766	4	—	—	—	—
4	Delnice	71·00	3358	3287	65	3	—	—	3
5	Fužine	50·52	1671	1658	12	—	—	1	—
6	Lič	35·27	1255	1252	2	1	—	—	—
7	Lokve	42·01	2087	2060	25	—	—	—	2
8	Mrkopalj	156·46	3168	2942	226	—	—	—	—
9	Skrad	51·61	2298	2291	6	1	—	—	—
	Delnice	**634·56**	**20288**	**19912**	**364**	**5**	—	**1**	**6**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanje	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	Redni broj
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
920	2280	48	84	226	156	1390	274	46	237	377	658	1
538	722	21	7	28	22	625	37	—	39	36	61	2
1254	1927	35	25	50	27	1757	56	4	16	33	54	3
333	678	12	23	65	27	517	31	2	99	73	33	4
429	867	2	8	16	5	823	26	—	1	17	11	5
3474	**6474**	**118**	**147**	**385**	**237**	**5112**	**424**	**52**	**392**	**536**	**817**	
952	1536	42	1315	96	29	17	44	6	17	142	33	1
929	217	11	167	28	3	2	11	—	16	30	42	2
1721	396	10	280	46	24	23	60	—	92	83	34	3
1065	90	6	40	37	5	—	19	—	1	27	14	4
230	631	15	563	14	25	—	40	—	11	21	4	5
683	815	20	701	45	17	15	54	—	69	68	20	6
5580	**3685**	**104**	**3066**	**266**	**103**	**57**	**228**	**6**	**206**	**371**	**147**	
3502	72	10	17	14	3	1	17	—	—	47	3	1
5943	737	58	106	91	52	228	40	—	71	111	78	2
2444	106	13	26	31	9	15	12	—	—	23	4	3
1827	138	29	12	35	7	13	32	—	8	28	40	4
4509	404	59	42	46	37	24	43	—	15	49	20	5
3387	413	49	47	55	40	145	54	—	236	71	45	6
3584	181	12	53	25	77	8	31	—	2	38	15	7
1798	152	27	54	17	13	11	29	—	82	28	11	8
3733	111	21	19	21	1	13	13	—	—	27	10	9
3678	167	33	17	53	22	19	24	—	1	24	1	10
3709	476	49	31	36	63	32	48	—	55	41	35	11
38114	**2957**	**360**	**421**	**424**	**324**	**509**	**343**	**—**	**470**	**487**	**262**	
1132	**2349**	**196**	**137**	**827**	**353**	**130**	**722**	**65**	**302**	**966**	**656**	
8909	603	87	176	135	73	25	70	5	17	219	57	1
4281	509	75	82	126	59	49	62	2	11	61	25	2
112	585	19	44	357	61	13	104	3	16	48	52	3
8742	521	105	104	149	50	41	82	—	55	96	141	4
7951	968	110	448	157	65	39	57	5	44	85	100	5
3230	147	37	29	28	34	9	28	1	—	27	13	6
33225	**3333**	**433**	**883**	**952**	**342**	**176**	**403**	**16**	**143**	**536**	**388**	
2421	67	11	18	13	7	7	—	—	30	27	7	1
587	1318	139	108	487	227	95	336	116	163	380	560	2
2180	154	30	38	45	19	11	22	—	3	28	12	3
3627	210	62	45	36	23	18	37	2	8	35	—	4
1649	159	37	47	31	17	7	20	10	21	22	55	5
3103	357	41	78	63	54	28	56	3	21	51	11	6
1001	725	11	258	47	35	20	21	—	41	30	15	7
3136	271	49	45	83	33	10	44	—	7	72	109	8
6655	911	104	86	226	123	237	52	12	159	82	60	9
4065	349	53	119	62	48	30	30	—	124	53	43	10
28424	**4521**	**537**	**842**	**1093**	**586**	**463**	**618**	**143**	**577**	**780**	**872**	
2999	427	49	195	86	18	45	73	—	86	53	58	1
1393	308	60	45	88	18	27	38	—	158	49	39	2
426	271	10	210	22	15	—	17	—	34	21	1	3
1558	838	70	330	176	54	54	193	18	315	255	181	4
480	671	31	441	64	40	10	64	6	279	66	105	5
728	349	15	271	31	24	3	15	—	110	18	35	6
577	934	33	656	76	24	38	83	4	373	55	61	7
2161	755	27	580	90	32	11	68	2	49	69	64	8
1389	319	16	102	88	26	13	76	—	381	59	74	9
11711	**4872**	**311**	**2830**	**721**	**251**	**201**	**627**	**30**	**1785**	**645**	**618**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Bosanski Brod	210·46	20323	9527	8394	46	2204	81	71
2	Bosanski Kobaš	54·54	2075	394	948	3	721	—	9
3	Derventa	34·54	6654	2050	976	44	3367	143	74
4	Derventa-selo	152·86	9071	5160	2996	92	586	—	237
5	Lužani Mulabegovi	61·57	6182	3741	2397	—	6	—	38
6	Osinja	134·71	8034	336	7573	—	4	—	121
7	Plehan	154·74	11594	10216	990	18	284	—	86
8	Podnovlje	94·19	5081	489	4510	58	1	—	23
	Derventa	**897·61**	**69014**	**31913**	**28784**	**261**	**7173**	**224**	**659**
1	Bračevci	54·96	2725	1577	1147	—	—	—	1
2	Budrovci	32·55	1514	1440	54	—	—	8	12
3	Djakovačka Satnica	23 50	1322	1302	5	1	3	4	7
4	Djakovački Selci	29·04	1458	1456	2	—	—	—	—
5	Djakovo	38·12	7339	6662	367	25	6	253	26
6	Drenje	53·86	3663	3510	143	6	—	3	1
7	Gašinci	53·78	2459	1680	776	3	—	—	—
8	Gorjani	62·35	3734	3678	52	—	1	1	2
9	Krndija	18·60	1399	1392	7	—	—	—	—
10	Levanjska Varoš	122·83	4118	2247	1848	5	3	7	8
11	Piškorevci	28·84	1904	1596	3	—	1	—	304
12	Punitovci	21·27	2047	2046	—	1	—	—	—
13	Semeljci	71·50	4009	3924	64	5	—	10	6
14	Strizivojna	33·11	1518	1435	54	17	1	1	10
15	Trnava	82·62	3926	2893	930	9	75	9	10
16	Viškovci	43·14	2312	2290	21	1	—	—	—
17	Vrbica	46·69	2667	2612	27	5	1	14	8
18	Vrpolje	37·40	2389	2049	156	115	1	19	49
19	Vuka	48·13	2438	2281	147	8	2	—	—
	Djakovo	**902·29**	**52941**	**46070**	**5803**	**201**	**94**	**329**	**444**
1	Bistra	110·20	10091	10078	4	1	—	4	4
2	Donja Stubica	71 27	8928	8891	14	—	—	18	5
3	Gornja Stubica	60·65	8716	8713	1	—	—	1	1
4	Marija Bistrica	69·95	10469	10448	5	—	—	3	13
5	Oroslavje	15 01	2591	2481	10	56	—	39	5
	Donja Stubica	**327·08**	**40795**	**40611**	**34**	**57**	**—**	**65**	**28**
1	Donji Lapac	289·22	9742	1446	8291	—	—	—	5
2	Srb	246·07	6812	54	6756	1	1	—	—
	Donji Lapac	**535·29**	**16554**	**1500**	**15047**	**1**	**1**	**—**	**5**
1	Čadjavica	43·73	2427	2032	341	23	—	10	21
2	Donji Miholjac	88·89	5899	5074	652	53	1	119	—
3	Marjanci	53·37	2566	2433	123	2	—	2	6
4	Podravska Moslavina	91 63	3967	3167	694	43	—	16	47
5	Podravski Podgajci	45·04	3087	3034	44	3	—	6	—
6	Šljivoševci	142·14	5398	4298	865	215	—	14	6
7	Viljevo	96·85	3617	1899	1693	19	—	6	—
	Donji Miholjac	**561 65**	**26961**	**21937**	**4412**	**358**	**1**	**173**	**80**
1	Janjina	91·34	2521	2510	10	—	—	—	1
2	Konavlje	209·15	9590	9292	238	8	42	—	10
3	Kuna	74·07	2138	2136	2	—	—	—	—
4	Lopud	4·34	410	403	5	1	1	—	—
5	Mljet	100·41	2050	2015	10	—	—	—	25
6	Pelješac	60·29	1864	1842	6	16	—	—	—
7	Slano	34·63	1075	1065	9	1	—	—	—
8	Ston	238·65	5911	5885	23	—	—	—	3

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
14698	1780	361	212	226	135	95	379	13	2394	364	695	1
1770	161	20	18	23	29	—	50	—	13	37	44	2
2075	1567	184	197	370	223	107	729	62	898	729	594	3
8532	97	23	9	25	18	8	48	—	273	50	71	4
5764	202	37	25	31	14	17	39	1	137	30	9	5
7888	56	31	5	15	—	—	47	—	14	14	15	6
10521	160	29	10	42	6	9	73	—	767	32	41	7
4765	94	12	12	25	17	21	43	—	127	33	19	8
56013	**4117**	**697**	**488**	**757**	**442**	**257**	**1408**	**76**	**4623**	**1289**	**1488**	
2489	155	39	22	32	22	16	25	—	2	45	9	1
1406	61	21	13	10	—	4	11	—	19	13	4	2
1147	150	29	9	43	12	18	7	—	—	13	5	3
1299	102	32	22	22	7	2	17	—	—	21	19	4
2792	2440	282	181	819	429	278	524	47	191	755	590	5
3273	303	76	36	88	6	38	30	—	2	44	11	6
2245	168	49	44	50	2	8	9	—	1	29	7	7
3116	513	118	127	124	38	26	31	—	7	58	9	8
1246	124	26	12	37	12	8	4	—	—	24	1	9
3800	202	43	21	37	40	2	18	—	25	49	24	10
1719	104	30	16	21	4	13	13	—	6	38	24	11
1896	120	33	17	29	7	20	14	—	—	12	5	12
3407	409	89	41	88	58	37	43	—	20	118	12	13
1195	118	25	12	32	11	6	13	—	141	22	29	14
3380	479	67	271	49	18	43	13	—	14	27	13	15
2098	157	30	14	47	—	16	14	—	13	29	1	16
2315	270	49	36	91	30	20	18	—	12	44	8	17
1677	389	53	34	71	140	9	36	—	77	95	115	18
2182	175	43	15	51	4	11	35	—	1	20	25	19
42682	**6439**	**1134**	**943**	**1741**	**840**	**575**	**875**	**47**	**531**	**1456**	**911**	
9268	576	43	211	84	46	84	78	—	26	73	70	1
8194	410	40	35	97	63	27	88	—	37	172	27	2
8528	71	8	8	20	12	—	38	3	23	43	10	3
10030	282	35	42	64	44	49	71	—	3	67	16	4
1947	570	36	47	64	16	34	25	—	21	25	3	5
37967	**1909**	**162**	**343**	**329**	**181**	**194**	**300**	**3**	**110**	**380**	**126**	
9231	179	32	6	46	41	2	49	—	7	179	97	1
6698	27	5	—	7	1	—	14	—	1	48	24	2
15929	**206**	**37**	**6**	**53**	**42**	**2**	**63**	—	**8**	**227**	**121**	
2050	278	64	65	59	29	21	24	—	27	43	5	1
3973	1013	90	171	278	198	122	196	15	148	290	264	2
2312	184	28	18	34	22	33	17	—	3	25	25	3
3432	333	80	107	66	28	19	41	—	58	72	31	4
2630	261	56	31	55	32	33	16	—	49	68	63	5
4795	344	77	78	61	13	32	33	—	34	80	112	6
3202	301	119	99	25	27	10	20	—	29	40	25	7
22394	**2714**	**514**	**569**	**578**	**349**	**270**	**347**	**15**	**348**	**618**	**525**	
2107	112	8	33	34	7	6	134	6	41	84	37	1
7986	465	39	49	88	74	48	197	2	351	392	197	2
1937	90	5	15	45	3	9	51	—	14	27	19	3
245	92	2	11	15	3	34	14	—	27	5	27	4
1840	72	6	17	15	—	4	9	—	51	72	6	5
1050	168	1	14	44	16	24	45	6	341	99	155	6
920	25	1	5	3	4	—	19	—	37	45	29	7
5107	211	11	32	44	10	22	190	3	137	159	104	8

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9	Šipan	20·45	857	847	9	—	—	—	1
10	Trpanj	35 70	1281	1272	8	1	—	—	—
11	Zaton	111·28	3739	3718	19	—	—	—	2
	Dubrovnik	**980 31**	**31436**	**30985**	**339**	**27**	**43**	**—**	**42**
	Dubrovnik, grad	**58·64**	**18765**	**16147**	**2003**	**130**	**299**	**120**	**66**
1	Brckovljani	27·50	1968	1951	14	—	1	—	2
2	Dugo selo	125·99	8634	8522	49	10	12	23	18
3	Lupoglav	27·49	1456	1453	3	—	—	—	—
4	Oborovo	38·22	2779	2772	2	5	—	—	—
5	Posavski Bregi	107·09	5523	5506	7	—	—	1	9
	Dugo selo	**326·29**	**20360**	**20204**	**75**	**15**	**13**	**24**	**29**
1	Grabovica	212·12	7103	7033	69	—	1	—	—
2	Tomislav-grad	567 91	13116	10153	1146	—	1817	—	—
3	Vir	166·23	5931	5923	7	—	1	—	—
	Duvno	**946·26**	**26150**	**23109**	**1222**	**—**	**1819**	**—**	**—**
1	Brestovsko	99·91	4932	2892	86	—	1954	—	—
2	Busovača	127·03	5584	3593	154	—	1837	—	—
3	Fojnica	237·04	5323	2767	45	—	2508	3	—
4	Kiseljak	54·77	3868	2639	231	—	981	17	—
5	Kreševo	217·93	5439	4081	50	—	1307	—	1
	Fojnica	**736·68**	**25146**	**15972**	**566**	**—**	**8587**	**20**	**1**
1	Berek	174·34	7345	6414	883	32	7	5	4
2	Garešnica	136·68	10095	7929	1609	506	2	32	17
3	Hercegovac	75·15	5305	5185	18	76	4	16	6
4	Hrastovac	8·29	776	38	1	737	—	—	—
5	Veliki Zdenci	27.78	1376	991	362	21	—	—	2
6	Vukovje	123·93	6074	2481	3264	319	—	—	10
	Garešnica	**546·17**	**30971**	**23038**	**6137**	**1691**	**13**	**53**	**39**
1	Gjurgjevac	124·65	10013	9939	38	1	3	25	7
2	Jelačićevo	48·16	3787	3756	19	—	2	10	—
3	Kalinovac	35·77	2944	2929	2	—	1	11	1
4	Kloštar	78·98	6452	6412	18	10	3	7	2
5	Molve	45·13	3739	3727	8	—	—	4	—
6	Pitomača	121·76	10890	10278	547	18	1	20	26
7	Podravske Sesvete	29·00	3291	3285	1	—	—	5	—
8	Šemovci	34·66	2460	2442	15	—	—	—	3
9	Virje	90·77	8682	8625	38	4	—	15	—
	Gjurgjevac	**608·88**	**52258**	**51393**	**686**	**33**	**10**	**97**	**39**
1	Banski Grabovac	49·36	5628	110	5492	—	—	—	26
2	Bučica	51·56	3584	3248	336	—	—	—	—
3	Glina	2·50	2315	1144	1106	7	12	37	9
4	Jukinac	108·55	8830	4325	4494	3	1	—	7
5	Klasnić	54·93	3329	14	3299	—	—	—	16
6	Kraljevčani	18·67	2601	906	1686	—	7	2	—
7	Maja	131 23	8830	1379	7447	—	3	—	1
8	Mali Gradac	95·76	6553	25	6526	—	—	—	2
9	Stankovac	76·22	4079	3852	220	—	—	—	—
	Glina	**589 78**	**45742**	**15003**	**30606**	**10**	**23**	**39**	**61**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljoprivreda šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
695	74	5	21	26	4	—	29	—	25	17	17	9
839	201	10	36	75	32	19	77	—	59	64	41	10
3395	112	2	18	20	25	12	47	1	56	76	52	11
26121	**1622**	**90**	**251**	**409**	**178**	**178**	**812**	**18**	**1139**	**1040**	**684**	
3883	**3939**	**157**	**365**	**851**	**394**	**605**	**1669**	**211**	**1991**	**3024**	**4048**	
1702	117	24	6	47	13	8	17	—	85	34	13	1
7179	570	63	68	186	67	33	59	—	451	207	168	2
1302	98	10	9	24	16	34	17	—	10	20	9	3
2657	83	15	12	27	7	5	15	—	1	21	2	4
5116	257	45	47	95	30	9	26	—	15	73	36	5
17956	**1125**	**157**	**142**	**379**	**133**	**87**	**134**	—	**562**	**355**	**228**	
7060	4	—	—	—	—	—	7	—	13	14	5	1
11909	464	97	48	76	72	24	183	5	34	282	239	2
5898	15	15	—	—	—	—	—	—	—	18	—	3
24867	**483**	**112**	**48**	**76**	**72**	**24**	**190**	**5**	**47**	**314**	**244**	
4732	132	26	8	7	22	6	17	—	19	19	13	1
4948	306	27	48	73	51	21	89	3	97	61	80	2
4399	462	71	58	104	74	15	98	—	49	190	125	3
3469	164	15	24	23	25	1	56	—	50	59	70	4
4672	568	173	20	90	33	12	80	—	15	58	46	5
22220	**1632**	**312**	**158**	**297**	**205**	**55**	**340**	**3**	**230**	**387**	**334**	
6870	319	31	167	37	42	12	50	—	30	57	19	1
8395	1150	127	310	204	122	58	132	—	74	224	120	2
4583	421	77	58	99	94	32	63	—	27	83	128	3
703	53	17	5	8	5	12	11	—	—	9	—	4
1177	111	25	15	42	13	7	37	—	12	24	15	5
5646	294	42	119	42	40	16	49	—	—	68	17	6
27374	**2348**	**319**	**674**	**432**	**316**	**137**	**342**	—	**143**	**465**	**299**	
8134	1023	105	217	288	147	104	184	4	128	363	177	1
3377	240	33	43	67	27	39	43	—	13	79	35	2
2660	216	21	32	57	51	30	40	—	8	14	6	3
5730	425	64	97	101	78	34	104	—	68	57	68	4
3433	205	22	77	37	38	8	49	—	2	24	26	5
9160	1093	112	185	270	115	104	164	2	74	129	268	6
3017	171	17	38	41	5	33	38	—	3	24	38	7
2249	124	21	18	49	9	9	16	—	1	18	52	8
7509	707	107	62	253	78	101	134	4	34	125	171	9
45269	**4204**	**502**	**769**	**1163**	**548**	**462**	**772**	**10**	**331**	**831**	**841**	
5316	155	59	34	26	8	3	39	—	27	35	56	1
3518	27	6	2	8	—	6	11	—	—	19	9	2
326	963	66	102	408	148	28	323	12	56	297	338	3
8411	146	16	5	44	37	4	24	—	28	96	125	4
3245	32	23	4	4	—	1	14	—	2	35	1	5
2457	71	27	16	12	4	1	18	—	12	17	26	6
8597	105	48	7	26	9	1	27	—	7	66	28	7
6356	87	55	4	19	4	—	19	—	2	50	39	8
3995	45	41	—	1	3	—	—	—	1	18	13	9
42221	**1631**	**341**	**174**	**548**	**213**	**44**	**475**	**12**	**135**	**633**	**635**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Gospić	154·39	10975	7172	3784	—	10	—	9
2	Karlobag	280·64	3320	3311	7	—	—	—	2
3	Lički Osik	164·85	6015	2699	3316	—	—	—	—
4	Medak	345·71	8968	85	8883	—	—	—	—
5	Smiljan	158·83	4782	4161	621	—	—	—	—
	Gospić	**1104·42**	**34060**	**17428**	**16611**	—	**10**	—	**11**
1	Bruvno	171·74	3924	470	3453	—	1	—	—
2	Gračac	259·75	8562	2009	6533	5	1	—	14
3	Lovinac	269·76	7437	5366	2071	—	—	—	—
4	Mazin	84·88	1831	6	1825	—	—	—	—
5	Zrmanja	230·04	6105	169	5936	—	—	—	—
	Gračac	**1016·17**	**27859**	**8020**	**19818**	**5**	**2**	—	**14**
1	Gradačac	175·81	14365	1468	4757	—	8092	47	1
2	Modriča	122·03	11488	5355	2683	1	3436	13	—
3	Odžak	228·35	20528	12348	4709	246	3219	3	3
4	Srnice	207·73	14259	1860	2009	—	10390	—	—
5	Vranjak	131·56	6017	514	5482	8	6	—	7
	Gradačac	**865·48**	**66657**	**21545**	**19640**	**255**	**25143**	**63**	**11**
1	Grubišno Polje	118·93	7825	3604	4178	7	3	30	3
2	Ivanovo selo	113·65	5116	2536	2555	16	—	8	1
3	Veliki Grdjevac	189·09	11238	6636	4478	95	—	25	4
	Grubišno Polje	**421·67**	**24179**	**12776**	**11211**	**118**	**3**	**63**	**8**
1	Bogomolje	54·27	1411	1392	—	1	—	—	18
2	Hvar	68·97	2882	2838	30	7	—	6	1
3	Jelsa	94·82	3590	3571	15	4	—	—	—
4	Komiža	47·81	4560	4542	13	1	—	—	4
5	Stari Grad	43·73	3078	3061	17	—	—	—	—
6	Sućuraj	18·82	705	703	2	—	—	—	—
7	Vis	52·60	4186	3966	217	1	—	—	2
8	Vrboska	31·77	2762	2761	1	—	—	—	—
	Hvar	**412·79**	**23174**	**22834**	**295**	**14**	—	**6**	**25**
1	Banoštar	35·78	1784	312	1392	74	—	—	6
2	Beočin	34·62	3857	1931	1672	193	12	37	12
3	Bingula	25·74	1613	206	769	609	—	—	29
4	Čerević	32·87	2447	754	1598	71	7	7	10
5	Erdevik	71·86	4869	2027	1495	1271	—	27	49
6	Ilok	58·91	5809	3563	580	1339	6	292	29
7	Mohovo	11·67	449	29	418	—	2	—	—
8	Molovin	11·82	656	24	613	9	—	—	10
9	Neštin	57·80	2490	475	1767	202	—	7	39
10	Sot	21·10	1293	1134	26	95	—	—	38
11	Susek	54·10	3124	77	2365	558	—	3	121
12	Šarengrad	35·57	1448	1142	290	4	2	4	6
	Ilok	**451·64**	**29839**	**11674**	**12985**	**4425**	**29**	**377**	**349**
1	Imotski	646·31	42804	41327	1440	1	25	—	11
	Imotski	**646·31**	**42804**	**41327**	**1440**	**1**	**25**	—	**11**
1	Bednja	57·32	8464	8458	2	—	—	4	—
2	Cvetlin	20·06	2358	2352	—	1	—	4	1
3	Ivanec	107·13	15414	15282	94	4	9	22	3
4	Lepoglava	23·15	5042	4472	475	5	64	11	15
5	Maruševec	86·16	11860	11849	3	5	—	2	1
6	Višnjica	18·60	2482	2482	—	—	—	—	—
	Ivanec	**312·42**	**45620**	**44895**	**574**	**15**	**73**	**43**	**20**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
7329	1040	114	95	339	126	64	470	35	244	1045	812	1
2295	193	8	48	32	14	56	71	—	280	112	369	2
5797	80	9	5	11	1	—	26	—	14	89	9	3
8613	88	38	22	15	3	—	47	—	88	96	36	4
4531	51	32	—	7	2	—	31	—	19	132	18	5
28565	**1452**	**201**	**170**	**404**	**146**	**120**	**645**	**35**	**645**	**1474**	**1244**	
3875	18	5	—	5	—	—	3	—	1	25	2	1
7066	253	39	16	86	39	16	72	2	861	225	83	2
6985	98	17	5	48	10	—	65	—	89	117	83	3
1800	7	1	—	4	1	—	7	—	—	11	6	4
5843	38	20	—	6	3	1	20	—	109	64	31	5
25569	**414**	**82**	**21**	**149**	**53**	**17**	**167**	**2**	**1060**	**442**	**205**	
12080	818	134	30	165	211	44	511	21	123	411	401	1
10355	516	73	28	153	68	43	302	5	96	153	61	2
19470	516	139	43	114	105	39	236	—	54	206	46	3
13831	159	70	24	29	8	19	153	—	9	98	9	4
5463	260	36	16	77	36	26	155	3	42	60	34	5
61199	**2269**	**452**	**141**	**538**	**428**	**171**	**1357**	**29**	**324**	**928**	**551**	
6754	685	96	73	190	134	41	100	—	43	176	67	1
4776	266	65	61	58	37	9	23	—	1	37	13	2
10040	701	132	104	211	112	51	132	—	74	120	171	3
21570	**1652**	**293**	**238**	**459**	**283**	**101**	**255**	—	**118**	**333**	**251**	
1334	20	1	2	6	—	—	6	3	2	35	11	1
1786	359	12	47	64	29	30	82	5	140	287	223	2
2909	244	9	21	101	33	35	109	4	121	122	81	3
3215	788	99	85	118	374	73	177	1	118	163	98	4
2048	314	33	62	101	45	27	160	6	136	198	216	5
640	17	—	1	7	—	—	9	—	4	33	2	6
3506	219	48	59	43	36	21	141	2	85	173	60	7
2483	167	39	5	50	31	26	17	—	28	51	16	8
17921	**2128**	**241**	**282**	**490**	**548**	**212**	**701**	**21**	**634**	**1062**	**707**	
1589	153	26	9	38	49	3	15	—	2	24	1	1
1105	2315	189	68	116	93	71	57	—	168	106	106	2
1430	144	26	30	36	11	21	5	—	—	30	4	3
1617	644	49	48	92	63	24	56	—	32	62	36	4
3787	733	104	71	219	92	102	123	14	17	134	61	5
3845	907	104	98	231	147	99	342	16	125	366	208	6
395	37	12	—	8	11	—	1	—	—	15	1	7
543	69	10	3	12	16	12	8	—	10	24	2	8
2156	216	33	6	54	63	23	32	—	20	60	6	9
1069	137	20	8	26	32	23	16	—	19	47	5	10
2748	250	46	29	50	68	16	46	1	16	60	3	11
1095	250	24	35	50	75	39	24	—	23	37	19	12
21379	**5855**	**643**	**405**	**932**	**720**	**433**	**725**	**31**	**432**	**965**	**452**	
40449	917	77	64	158	248	87	466	27	97	527	321	1
40449	**917**	**77**	**64**	**158**	**248**	**87**	**466**	**27**	**97**	**527**	**321**	
8148	141	9	36	57	15	3	90	—	9	55	21	1
2269	39	3	10	16	4	1	25	—	3	16	6	2
12669	1146	121	82	189	99	57	123	5	55	415	1001	3
4144	375	39	27	62	32	18	40	2	18	136	327	4
11245	405	71	46	109	26	16	90	—	2	64	54	5
2390	41	3	10	17	5	1	26	—	3	16	6	6
40865	**2147**	**246**	**211**	**450**	**181**	**96**	**394**	**7**	**90**	**702**	**1415**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalo i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Cvetković	38·13	1593	1572	16	2	—	—	3
2	Gornji Desinec	45·69	3958	3955	1	—	—	—	2
3	Jastrebarsko	19·07	1500	1424	32	3	6	18	17
4	Kalje	126·85	5307	2480	2	—	1	—	2824
5	Klinča Sela	77·96	4087	4071	14	—	—	—	2
6	Krašić	75·10	7288	7110	12	—	—	5	161
7	Petrovina	41·52	3110	3106	2	—	—	1	1
8	Sošice	65·87	4019	2078	3	—	—	—	1938
9	Sveta Jana	33·79	3009	2953	2	—	—	5	49
10	Vivodina	40·47	4138	4133	1	—	—	—	4
	Jastrebarsko	**564·45**	**38009**	**32882**	**85**	**5**	**7**	**29**	**5001**
1	Barilović	108·76	8048	7212	833	—	—	—	3
2	Draganići	88·66	5712	5655	36	3	10	1	7
3	Duga Resa	48·31	5777	5565	149	22	3	3	35
4	Jaškovo	66·36	5121	5112	6	—	—	—	3
5	Netretić	132·77	10017	9705	305	3	—	—	4
6	Ozalj	49·73	4693	4670	8	—	—	7	8
7	Rečica	83·14	4132	4084	39	—	1	4	4
8	Ribnik	103·21	6453	6431	21	—	—	—	1
9	Šišljavić	19·36	1538	1537	1	—	—	—	—
	Karlovac	**700·30**	**51491**	**49971**	**1398**	**28**	**14**	**15**	**65**
	Karlovac, grad	**83·54**	**21210**	**17845**	**2565**	**89**	**126**	**347**	**238**
1	Kastav	49·80	10535	10336	182	—	9	1	7
	Kastav	**49·80**	**10535**	**10336**	**182**	**—**	**9**	**1**	**7**
1	Dubravica	18·08	1981	1979	2	—	—	—	—
2	Klanjec	29·55	4710	4699	7	—	—	4	—
3	Kraljevec	22·67	2560	2559	—	—	—	—	1
4	Luka	17·22	1887	1880	4	—	—	—	3
5	Tuhelj	32·52	4967	4962	—	—	—	—	5
6	Veliko Trgovišće	54·32	7757	7754	—	1	—	—	2
7	Zagorska Sela	33·79	4706	4705	1	—	—	—	—
	Klanjec	**208·15**	**28568**	**28538**	**14**	**1**	**—**	**4**	**11**
1	Drniš	658·84	27231	20220	6941	—	—	1	69
2	Knin	609·23	27263	2972	24256	2	24	1	8
3	Promina	139·16	5971	5148	823	—	—	—	—
	Knin	**1407·23**	**60465**	**28340**	**32020**	**2**	**24**	**2**	**77**
1	Konjic	843·24	17507	4969	4143	5	8379	6	5
2	Ostrožac	470·89	14682	5766	596	2	8314	—	4
	Konjic	**1314·13**	**32189**	**10735**	**4739**	**7**	**16693**	**6**	**9**
1	Drnje	57·56	4953	4922	20	3	—	8	—
2	Gjelekovac	39·02	4412	4197	—	—	—	2	213
3	Gola	44·15	4416	4361	32	9	1	13	—
4	Hlebine	30·33	2612	2608	3	—	—	—	1
5	Koprivnički Ivanec	38·06	3718	3706	2	—	—	10	—
6	Legrad	31·14	2726	2279	33	393	3	18	—
7	Novigrad	90·75	6834	5765	1056	1	—	11	1
8	Peteranec	27·30	2624	2616	—	—	—	8	—
9	Sokolovac	199·24	10710	6875	3805	5	—	22	3
10	Ždala	33·42	1610	1582	16	—	—	11	1
	Koprivnica	**590·97**	**44615**	**38911**	**4967**	**411**	**4**	**103**	**219**
	Koprivnica, grad	**61·55**	**9472**	**8705**	**274**	**26**	**6**	**339**	**122**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1410	72	12	16	25	8	5	9	4	50	13	35	1
3704	88	14	14	15	19	14	17	—	67	49	33	2
325	604	73	126	174	75	42	144	15	32	293	87	3
5129	96	16	11	25	25	2	14	—	3	53	12	4
3617	99	15	26	29	10	11	53	—	107	39	172	5
6852	236	28	52	64	53	14	48	—	6	85	61	6
3061	20	5	—	7	7	—	10	—	—	18	1	7
3783	114	22	13	27	28	10	54	—	—	55	13	8
2845	85	4	16	31	17	14	24	—	8	38	9	9
3963	92	8	8	45	16	11	14	6	2	55	6	10
34689	**1506**	**197**	**282**	**442**	**258**	**123**	**387**	**25**	**275**	**698**	**429**	
7610	276	24	2	7	7	8	27	—	33	35	67	1
4952	541	54	290	64	33	18	62	—	91	31	35	2
3442	1818	134	96	117	93	73	76	—	207	108	126	3
4797	203	76	25	34	17	12	10	—	37	46	28	4
9738	120	34	19	16	23	12	28	—	5	52	74	5
4406	185	34	19	58	40	—	21	—	38	38	5	6
3770	167	23	71	22	6	7	18	1	34	43	99	7
6176	153	35	28	40	29	14	26	—	44	46	8	8
1465	5	—	2	3	—	—	—	—	—	15	53	9
46356	**3468**	**414**	**552**	**361**	**248**	**144**	**268**	**1**	**489**	**414**	**495**	
5863	**7858**	**714**	**935**	**1666**	**783**	**611**	**1230**	**139**	**1326**	**2805**	**1989**	
5934	3285	400	513	575	213	997	331	7	233	569	176	1
5934	**3285**	**400**	**513**	**575**	**213**	**997**	**331**	**7**	**233**	**569**	**176**	
1890	52	13	5	21	5	4	16	—	3	14	6	1
4127	294	49	28	102	33	30	62	6	17	165	39	2
2443	46	—	13	16	7	1	41	—	7	14	9	3
1827	15	5	1	2	2	—	14	—	4	22	5	4
4867	42	2	—	16	13	4	19	—	2	30	7	5
7454	127	8	15	40	11	18	65	1	40	48	22	6
4411	201	20	30	76	13	30	41	—	7	35	11	7
27019	**777**	**97**	**92**	**273**	**84**	**87**	**258**	**7**	**80**	**328**	**99**	
23560	2482	134	83	247	155	31	220	13	401	375	180	1
24412	911	116	110	150	105	105	301	5	558	704	372	2
5803	84	16	—	7	22	6	7	—	7	48	22	3
53775	**3477**	**266**	**193**	**404**	**282**	**142**	**528**	**18**	**966**	**1127**	**574**	
14334	1272	142	176	183	136	37	274	8	927	386	306	1
13369	539	96	13	73	63	27	182	3	333	146	110	2
27703	**1811**	**238**	**189**	**256**	**199**	**64**	**456**	**11**	**1260**	**532**	**416**	
4300	362	70	37	75	70	42	77	—	109	73	32	1
4213	112	20	16	38	19	4	45	—	5	32	5	2
3869	217	30	46	70	33	13	66	—	5	87	172	3
2344	152	16	38	36	16	31	27	—	—	27	62	4
3454	177	53	23	25	26	8	17	—	1	19	50	5
2145	338	42	49	80	73	47	64	9	3	108	59	6
5526	967	58	81	129	95	96	66	1	45	88	141	7
2193	277	34	16	57	45	29	30	7	35	54	28	8
9407	768	56	112	105	101	89	53	—	169	98	215	9
1456	86	7	55	18	2	1	18	—	—	47	3	10
38907	**3456**	**386**	**473**	**633**	**480**	**360**	**463**	**17**	**372**	**633**	**767**	
4532	**2209**	**189**	**160**	**611**	**276**	**206**	**548**	**48**	**725**	**795**	**615**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Blato	150·73	10096	10082	13	—	1	—	—
2	Korčula	88·57	6564	6518	32	8	—	3	3
3	Vela Luka	36·78	4038	4023	11	—	—	—	4
	Korčula	**276·08**	**20698**	**20623**	**56**	**8**	**1**	**3**	**7**
1	Bunić	236·44	5885	1083	4802	—	—	—	—
2	Korenica	218·38	6097	165	5923	3	1	—	5
3	Plitvička Jezera	137·49	2500	1176	1321	1	1	1	—
	Korenica	**592·31**	**14482**	**2424**	**12046**	**4**	**2**	**1**	**5**
1	Bobovac	16·45	1294	1294	—	—	—	—	—
2	Crkveni Bok	46·51	2725	72	2652	—	—	—	1
3	Dubica	131·04	7092	2948	4121	2	4	10	7
4	Kostajnica	15·34	2039	1430	556	1	12	30	10
5	Kostajnički Majur	90·98	6020	2436	3576	1	1	—	6
6	Mečenčani	105·76	4873	273	4598	—	—	—	2
7	Staza	94·17	5056	1400	3654	—	2	—	—
	Kostajnica	**500·25**	**29099**	**9853**	**19157**	**4**	**19**	**40**	**26**
1	Gjurmanec	82·11	8221	8204	5	—	1	10	1
2	Krapina	24·32	4771	4684	29	14	2	33	9
3	Petrovsko	29·27	5357	5357	—	—	—	—	—
4	Radoboj	20·48	3265	3261	—	—	—	4	—
5	Zabok	22·21	4330	4313	9	—	—	6	2
6	Začretje	51·46	8509	8492	7	3	—	6	1
	Krapina	**229·85**	**34453**	**34311**	**50**	**17**	**3**	**59**	**13**
1	Gradec	34·90	2683	2654	16	—	—	10	3
2	Raven	106·33	7119	7102	7	—	—	—	10
3	Sveti Ivan Žabno	122·94	8355	7462	866	4	—	20	3
4	Sveti Petar Čvrstec	26·76	1919	1911	3	—	—	5	—
5	Sveti Petar Orehovec	114·09	9817	9813	4	—	—	—	—
6	Vojakovac	149·11	8786	7133	1645	1	2	4	1
7	Vrbovec	200·31	15811	15498	278	12	—	18	5
	Križevci	**754·44**	**54490**	**51573**	**2819**	**17**	**2**	**57**	**22**
	Križevci, grad	**61·75**	**7035**	**6683**	**133**	**9**	**6**	**126**	**78**
1	Aleksandrovo	46·11	2893	2890	2	1	—	—	—
2	Baška	113·53	3549	3539	7	—	1	1	1
3	Dobrinj	55·04	3645	3640	5	—	—	—	—
4	Dubašnica	63·04	2740	2731	7	—	—	—	2
5	Krk	48·75	2473	2431	39	1	2	—	—
6	Omišalj	49·77	1934	1929	3	—	—	—	2
7	Vrbnik	52·21	2809	2800	6	—	1	—	2
	Krk	**428·45**	**20043**	**19960**	**69**	**2**	**4**	**1**	**7**
1	Kutina	194·24	10572	8519	1652	309	6	50	36
2	Ludina	105·79	5293	5183	32	1	—	3	74
3	Popovača	202·99	12176	11959	126	12	3	7	69
	Kutina	**503·02**	**28041**	**25661**	**1810**	**322**	**9**	**60**	**179**
1	Donje Polje	251·19	6214	1971	4243	—	—	—	—
2	Gornje Polje	405·81	14556	12435	999	—	1122	—	—
3	Priluka	213·82	4477	4242	54	—	181	—	—
4	Sujica	181·58	3686	3245	331	—	110	—	—
	Livno	**1052·40**	**28933**	**21893**	**5627**	—	**1413**	—	—
	Livno, grad	**25·36**	**4327**	**1760**	**669**	—	**1890**	**7**	**1**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
8926	557	33	12	293	34	135	150	4	63	345	51	1
4059	1133	48	72	161	95	106	272	14	272	437	377	2
3334	245	21	27	108	33	16	86	—	203	103	67	3
16319	**1935**	**102**	**111**	**562**	**162**	**257**	**508**	**18**	**538**	**885**	**495**	
5660	56	28	1	15	—	—	33	—	3	72	61	1
5635	159	24	10	59	36	1	65	3	9	185	41	2
2325	70	1	17	—	23	2	15	—	8	62	20	3
13620	**285**	**53**	**28**	**74**	**59**	**3**	**113**	**3**	**20**	**319**	**122**	
1256	19	5	—	9	3	2	9	—	—	8	2	1
2623	47	21	4	4	14	—	15	—	7	32	1	2
6415	300	48	40	100	49	12	73	3	153	108	40	3
803	629	54	66	183	107	57	157	27	64	201	158	4
5759	108	49	28	16	3	7	11	—	75	39	28	5
4684	80	30	12	14	3	5	21	—	4	53	31	6
4705	70	19	11	12	22	—	35	—	163	50	33	7
26245	**1253**	**226**	**161**	**338**	**201**	**83**	**321**	**30**	**466**	**491**	**293**	
7478	313	22	231	25	—	8	360	—	36	23	11	1
2692	1328	72	131	416	106	259	217	6	93	286	149	2
5266	70	3	14	26	14	12	11	—	—	10	—	3
3027	173	9	15	27	13	—	23	5	—	34	3	4
3812	237	19	18	78	32	7	72	—	154	35	20	5
7663	592	54	86	252	24	43	90	2	59	79	24	6
29938	**2713**	**179**	**495**	**824**	**189**	**329**	**773**	**13**	**342**	**467**	**207**	
2349	168	27	26	43	43	11	33	2	93	29	9	1
6779	155	41	20	27	30	7	30	—	39	39	77	2
7352	645	128	106	152	108	66	80	8	86	97	87	3
1833	68	26	6	6	16	7	8	—	—	10	—	4
9535	132	26	9	26	50	3	46	—	28	62	14	5
8194	366	48	102	37	39	25	39	—	58	70	59	6
14456	818	119	116	243	127	62	120	6	96	139	176	7
50498	**2352**	**415**	**385**	**534**	**413**	**181**	**356**	**16**	**400**	**446**	**422**	
3573	**1546**	**115**	**135**	**468**	**305**	**130**	**296**	**34**	**262**	**615**	**709**	
2236	345	33	43	79	44	124	57	—	155	72	28	1
2357	437	43	49	87	73	94	101	—	302	159	193	2
3106	250	25	42	52	8	67	57	—	137	60	35	3
2244	165	14	28	32	21	13	88	—	96	68	79	4
1356	301	31	36	80	49	35	95	—	104	357	260	5
1452	207	12	59	36	23	18	55	4	90	73	53	6
2163	154	21	21	55	21	20	55	—	106	74	257	7
14914	**1859**	**179**	**278**	**421**	**239**	**371**	**508**	**4**	**990**	**863**	**905**	
8947	1013	124	115	243	122	78	150	5	106	251	100	1
4840	311	46	38	94	54	12	59	—	15	48	20	2
10799	837	146	201	203	71	70	96	3	105	123	213	3
24586	**2161**	**316**	**354**	**540**	**247**	**160**	**305**	**8**	**226**	**422**	**333**	
6171	22	15	—	4	—	1	4	—	—	16	1	1
14302	149	17	6	12	45	38	43	—	5	50	7	2
4383	25	4	1	4	2	3	25	—	—	35	9	3
3599	31	8	1	1	1	3	16	—	7	20	13	4
28455	**227**	**44**	**8**	**21**	48	**45**	**88**	**—**	**12**	**121**	**30**	
933	**1628**	174	77	**453**	**239**	56	**547**	**82**	**160**	**483**	**494**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Ludbreg	80·30	9691	9158	511	9	—	12	1
2	Ludbreg Trg	42·57	2683	2028	588	2	1	60	4
3	Mali Bukovec	75·57	7161	7140	3	3	—	12	3
4	Martijanec	54·15	5266	5250	3	—	—	13	—
5	Rasinja	70·04	4732	4203	522	—	1	3	3
	Ludbreg	**322·63**	**29533**	**27779**	**1627**	**14**	**2**	**100**	**11**
1	Drinovci	162·72	11611	11597	11	—	3	—	—
2	Humac	75·99	6475	6453	1	—	21	—	—
3	Ljubuški	17·36	3355	1204	144	—	2004	—	3
4	Posušje	314·42	12583	12559	14	—	10	—	—
5	Vitina	112·14	9494	9194	9	—	291	—	—
6	Zvirovići	90·12	5241	5191	—	—	50	—	—
	Ljubuški	**772·75**	**48759**	**46198**	**179**	**—**	**2379**	**—**	**3**
1	Gornje Primorje	101·59	3749	3738	11	—	—	—	—
2	Makarska	187·94	11658	11573	43	3	1	25	13
3	Vrgorac	247·95	11367	11342	23	—	—	—	2
	Makarska	**537·48**	**26774**	**26653**	**77**	**3**	**1**	**25**	**15**
1	Metković	140·73	6888	6253	611	4	16	3	1
2	Opuzen	243·56	10343	10329	14	—	—	—	—
	Metković	**384·29**	**17231**	**16582**	**625**	**4**	**16**	**3**	**1**
1	Bijelo Polje	316·57	4636	1160	2188	—	1288	—	—
2	Blagaj	240·46	6731	1257	1537	—	3937	—	—
3	Donje Brotnjo	53·84	4561	4395	26	—	140	—	—
4	Drežnica	357·99	2929	1406	156	—	1367	—	—
5	Gornje Brotnjo	100·97	4917	4855	1	—	61	—	—
6	Kočerin	131·13	6617	6616	1	—	—	—	—
7	Mostar-Sela	331·14	12009	8424	2697	5	882	1	—
8	Mostarsko Blato	101·45	5824	5766	29	—	29	—	—
9	Široki Brijeg	211·94	10900	10846	52	—	2	—	—
10	Žitomislić	61·72	3771	2380	541	—	850	—	—
	Mostar	**1907·21**	**62895**	**47105**	**7228**	**5**	**8556**	**1**	**—**
	Mostar, grad	**15·85**	**20295**	**5764**	**5502**	**32**	**8844**	**136**	**17**
1	Budimci	82·56	2781	260	2511	7	—	2	1
2	Čačinci	26·28	2512	1515	462	513	1	8	13
3	Feričanci	83·08	6003	5332	549	96	1	14	11
4	Gjurgjenovac	18·68	3194	2197	834	108	5	47	3
5	Klokočevci	114·51	4477	3430	220	47	1	6	773
6	Koška	99·90	3198	2682	489	13	—	14	—
7	Našice	43·77	5637	4475	160	837	2	161	2
8	Obradovci	47·12	3006	2157	803	38	1	6	1
9	Orahovica	130·73	5658	3709	1866	28	3	41	11
10	Podgorač	127·75	6542	4873	1641	9	1	9	9
11	Vanjske Našice	144·85	6452	5221	1207	15	4	5	—
12	Zdenci	26·84	1332	1263	22	46	—	1	—
	Našice	**946·07**	**50792**	**37114**	**10764**	**1757**	**19**	**314**	**824**
1	Cernik	142·55	7044	6041	985	6	1	8	3
2	Davor	23·37	1928	1900	21	—	—	7	—
3	Nova Kapela	135·17	7279	6836	314	3	2	4	120
4	Orubica	25·33	1380	1372	4	4	—	—	—
5	Rešetari	100·16	6498	6308	175	3	1	10	1
6	Stari Petrovo selo	104·25	6491	5959	463	34	2	—	33
7	Štivica	34·00	1741	1724	17	—	—	—	—
8	Vanjska Nova Gradiška	55·99	3589	3073	508	2	3	—	3
	Nova Gradiška	**620·82**	**35950**	**33213**	**2487**	**52**	**9**	**29**	**160**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
9349	237	41	26	59	41	22	25	—	4	53	23	1
1409	856	150	96	214	150	80	88	26	30	191	83	2
6605	373	63	63	126	46	28	60	—	9	87	27	3
5016	162	29	32	39	21	19	37	—	1	38	12	4
4376	239	26	40	47	33	28	42	1	8	55	11	5
26755	**1867**	**309**	**257**	**485**	**291**	**177**	**252**	**27**	**52**	**424**	**156**	
11473	30	7	6	3	11	—	43	—	5	59	1	1
6351	50	5	—	4	17	5	10	—	—	47	17	2
1997	632	40	48	133	232	25	164	16	27	381	138	3
12342	61	1	1	16	29	—	31	—	8	128	13	4
9210	132	25	2	14	29	2	55	—	45	37	15	5
5190	22	13	—	—	2	—	22	—	—	7	—	6
46563	**927**	**91**	**57**	**170**	**320**	**32**	**325**	**16**	**85**	**659**	**184**	
3421	113	14	20	28	26	8	51	—	39	73	52	1
8948	963	69	155	259	128	64	408	15	476	500	348	2
10455	400	53	6	83	76	63	153	—	34	249	76	3
22824	**1476**	**136**	**181**	**370**	**230**	**135**	**612**	**15**	**549**	**822**	**476**	
5204	438	26	55	85	121	46	218	9	536	369	114	1
9957	110	28	19	29	2	12	62	—	14	174	26	2
15161	**548**	**54**	**74**	**114**	**123**	**58**	**280**	**9**	**550**	**543**	**140**	
4464	49	13	5	4	7	—	23	—	17	45	38	1
6321	200	5	6	33	30	25	83	—	20	85	22	2
4477	12	1	—	7	—	—	9	—	12	46	5	3
2619	20	5	2	1	—	12	4	—	193	53	40	4
4898	10	4	—	1	—	—	1	—	—	7	1	5
6586	18	1	—	—	1	—	—	—	—	12	1	6
10244	498	33	13	6	53	81	1	7	448	775	36	7
5797	10	1	1	—	1	—	—	—	—	17	—	8
10324	173	12	13	24	35	21	81	—	7	151	164	9
3473	51	27	2	5	8	1	16	—	142	34	55	10
59203	**1041**	**102**	**42**	**81**	**135**	**140**	**218**	**7**	**839**	**1225**	**362**	
1650	**7134**	**657**	**529**	**1059**	**1375**	**492**	**1807**	**154**	**1880**	**4574**	**3096**	
2521	195	28	99	22	9	4	21	—	11	30	3	1
1896	420	48	151	82	30	40	39	—	100	32	25	2
4680	1031	132	509	100	57	140	61	—	88	68	55	3
1037	1966	53	1685	64	33	37	28	—	29	70	64	4
4180	224	41	67	22	14	16	17	—	7	44	5	5
2719	228	43	74	32	18	3	24	—	118	41	68	6
3056	1486	86	204	382	149	372	242	26	259	367	201	7
2786	125	29	19	24	17	8	22	—	33	28	12	8
3762	1380	94	413	177	56	78	65	9	260	95	87	9
5924	390	110	32	85	35	30	43	—	33	70	82	10
5796	506	53	217	60	28	47	36	—	57	29	28	11
1108	103	22	17	20	7	7	21	—	61	27	12	12
39465	**8054**	**739**	**3487**	**1070**	**453**	**782**	**619**	**35**	**1056**	**931**	**642**	
6024	734	91	191	145	65	120	68	8	25	131	54	1
1827	52	21	8	18	—	—	14	—	7	22	6	2
6102	637	134	148	137	57	35	114	3	232	83	108	3
1347	19	7	—	2	1	—	4	—	—	10	—	4
6121	222	62	34	24	37	19	45	—	31	53	26	5
5788	405	127	66	77	29	37	59	—	105	50	84	6
1633	73	30	7	19	11	—	11	—	—	20	4	7
3085	301	44	91	57	27	39	36	7	41	41	78	8
31927	**2443**	**516**	**545**	**479**	**227**	**250**	**351**	**18**	**441**	**410**	**360**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Nova Gradiška, grad	**11·44**	**4218**	**2905**	**1020**	**32**	**13**	**207**	**41**
1	Bribir	66·47	2875	2872	3	—	—	—	—
2	Ledenice	205·04	3069	3058	11	—	—	—	—
3	Novi	64·00	2766	2725	38	1	—	2	—
	Novi	**335·51**	**8710**	**8655**	**52**	**1**	**—**	**2**	**—**
1	Breznički Hum	37·66	4699	4692	—	—	—	6	1
2	Gornja Rijeka	108·57	9278	9213	49	—	—	10	6
3	Ljubešćica	23·19	2454	2448	—	—	—	5	1
4	Novi Marof	86·43	12096	12030	54	5	2	5	—
5	Vanjske Varaždinske Toplice	62·56	5804	5801	—	1	—	2	—
6	Varaždinske Toplice	14·42	1798	1761	14	—	—	23	—
	Novi Marof	**332·83**	**36129**	**35945**	**117**	**6**	**2**	**51**	**8**
1	Banova Jaruga	9·31	684	621	20	21	3	18	1
2	Jasenovac	107·53	5545	2943	2591	—	7	2	2
3	Krapje	73·55	2802	2853	47	2	—	—	—
4	Lipovljani	103·42	3994	3523	29	49	—	1	392
5	Lonja	19·60	643	631	12	—	—	—	—
6	Medjurić	45·38	2101	2034	20	34	—	—	13
7	Novska	37·46	3115	2726	294	21	16	26	32
8	Vanjska Novska	135·09	5383	3211	1898	71	1	—	202
	Novska	**531·34**	**24367**	**18543**	**4911**	**198**	**27**	**47**	**642**
1	Drežnica	176·27	4824	107	4717	—	—	—	—
2	Generalski Stol	55·15	2986	2863	122	—	—	1	—
3	Gomirje	79·67	2054	162	1878	—	1	3	10
4	Gornje Dubrave	96·13	3479	376	3100	—	—	—	3
5	Josipdol	92·36	4698	3312	1385	1	—	—	—
6	Modruš	109·46	3535	3525	6	—	—	—	4
7	Ogulin	211·44	10015	7488	2469	14	5	20	19
8	Oštarije	33·77	2539	2061	478	—	—	—	—
9	Plaški	289·94	10605	2242	8349	1	—	—	13
10	Tounj	50·87	2468	2456	12	—	—	—	—
	Ogulin	**1195·06**	**47203**	**24592**	**22516**	**16**	**6**	**24**	**49**
1	Dragalić	9·44	725	642	81	—	—	1	1
2	Medari	102·77	4221	808	3411	—	1	—	1
3	Okučani	137·90	8081	1899	6130	14	19	7	12
4	Rajić	88·11	4797	1831	2959	1	1	4	1
5	Stara Gradiška	51·67	3111	2450	591	6	52	7	5
	Okučani	**389·89**	**20935**	**7630**	**13172**	**21**	**73**	**19**	**20**
1	Aljmaš	16·23	1291	1207	77	4	—	2	1
2	Bijelo Brdo	31·05	2225	119	2100	1	—	2	3
3	Čepin	77·38	4749	3297	1389	28	1	9	25
4	Dalj	73·92	5922	2264	3620	7	2	16	13
5	Erdut	27·87	1538	1168	361	1	—	—	8
6	Ernestinovo	12·68	990	974	13	—	—	3	—
7	Hrastin	51·81	3097	1582	1031	469	6	9	—
8	Jovanovac	20·24	1153	1101	43	6	3	—	—
9	Laslovo	15·61	1283	481	15	785	1	1	—
10	Retfala	34·42	4542	3429	571	488	3	29	22
11	Sarvaš	13·52	1202	1191	7	4	—	—	—
12	Tenja	91·82	5522	2767	2689	20	5	—	41
	Osijek	**466·56**	**33514**	**19580**	**11916**	**1813**	**21**	**71**	**113**
	Osijek, grad	**56·62**	**40337**	**30330**	**5884**	**1049**	**437**	**2445**	**192**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
508	**1327**	**118**	**210**	**388**	**180**	**110**	**490**	**86**	**197**	**636**	**974**	
1567	1104	35	35	72	31	878	50	3	16	47	88	1
2404	484	4	5	30	13	388	57	—	32	71	21	2
1729	637	24	87	93	57	304	124	7	39	178	52	3
5700	**2225**	**63**	**127**	**195**	**101**	**1570**	**231**	**10**	**87**	**296**	**161**	
4520	96	10	21	31	24	6	22	—	1	32	28	1
9005	122	13	29	27	29	4	69	—	1	74	7	2
2257	147	23	3	16	13	16	7	—	16	20	7	3
11127	414	76	43	97	91	37	107	1	121	201	125	4
5465	272	26	118	60	51	—	33	—	5	20	9	5
1324	339	29	20	121	53	28	53	—	5	49	28	6
33698	**1390**	**177**	**234**	**352**	**261**	**91**	**291**	**1**	**149**	**396**	**204**	
408	137	11	22	24	31	8	40	—	58	10	31	1
4805	305	77	33	85	44	25	90	5	219	87	34	2
2740	85	18	22	19	11	—	12	—	2	31	32	3
3610	194	40	30	44	35	21	33	—	66	64	27	4
609	19	6	2	3	7	1	8	—	—	7	—	5
1892	138	38	7	34	17	10	19	—	14	29	9	6
1236	561	44	54	178	66	62	85	13	861	210	149	7
4890	178	56	14	37	32	12	28	—	209	39	39	8
20190	**1617**	**290**	**184**	**424**	**243**	**139**	**315**	**18**	**1429**	**477**	**321**	
4653	98	49	29	18	1	—	29	—	3	39	2	1
2813	57	6	8	6	7	5	21	—	63	27	5	2
1614	127	19	74	12	10	2	25	4	234	26	24	3
3119	45	7	9	12	—	—	19	—	209	48	39	4
4282	134	17	46	33	16	1	19	—	151	82	30	5
3369	74	33	21	—	7	2	22	—	4	41	25	6
6106	1473	187	320	330	131	98	291	33	915	676	521	7
2204	78	3	19	36	9	—	15	1	125	45	71	8
9765	293	34	123	55	37	1	94	12	251	121	69	9
2292	59	29	10	10	10	—	16	—	38	21	42	10
40217	**2438**	**384**	**659**	**512**	**228**	**109**	**551**	**50**	**1993**	**1126**	**828**	
612	27	10	3	8	—	—	6	—	53	8	19	1
3878	189	63	24	27	53	2	17	2	20	56	59	2
6607	1047	157	516	112	97	53	83	3	125	125	91	3
4322	196	79	17	37	37	10	44	—	145	42	48	4
2066	134	29	14	32	3	2	10	—	7	125	769	5
17485	**1593**	**338**	**574**	**216**	**190**	**67**	**160**	**5**	**350**	**356**	**986**	
1043	162	18	15	29	53	26	11	—	36	26	13	1
1963	65	14	6	24	6	3	18	—	78	30	71	2
3441	928	179	49	120	87	286	83	—	77	125	95	3
4507	765	96	53	205	124	157	127	13	265	115	130	4
1264	121	31	24	30	3	11	11	—	103	25	14	5
822	118	26	13	28	8	19	7	—	11	21	11	6
2681	330	77	8	23	8	19	18	—	11	50	7	7
1039	88	34	12	20	1	—	9	—	—	15	2	8
1105	113	34	11	18	16	10	14	—	30	20	1	9
2049	1249	128	275	196	151	204	148	21	243	123	709	10
925	185	22	34	48	10	33	9	—	47	20	16	11
4658	644	194	38	125	52	45	20	—	43	58	99	12
25497	**4768**	**853**	**538**	**866**	**519**	**813**	**475**	**34**	**944**	**628**	**1168**	
2507	**17212**	**1893**	**1636**	**2936**	**3322**	**1659**	**3897**	**706**	**3274**	**6302**	**6439**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznatih
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Brlog	154·70	5778	3059	2719	—	—	—	—
2	Dabar	92·18	2163	890	1273	—	—	—	—
3	Otočac	133·62	8538	6652	1807	8	63	—	8
4	Šinac	127·54	6396	6370	25	—	—	—	1
5	Škare	108·90	3939	93	3846	—	—	—	—
6	Vrhovine	223·93	6874	466	6405	—	1	—	2
	Otočac	**840·87**	**33688**	**17530**	**16075**	**8**	**64**	—	**11**
1	Antunovac	33·89	2088	1758	21	269	—	7	33
2	Badljevina	65·34	5516	4170	1040	263	—	6	37
3	Bučje	244·83	6778	322	6451	—	2	3	—
4	Čaglić	142·33	5408	795	4530	2	13	5	63
5	Dragović	131·88	5761	1739	4004	—	—	—	18
6	Gaj	36·64	2175	1587	353	227	—	6	2
7	Kukunjevac	43·09	3154	1101	2031	9	—	9	4
8	Lipik	45·94	4641	3001	1473	110	1	47	9
9	Pakrac	12·82	3642	2448	1001	58	13	108	14
10	Pakračka Poljana	12·50	888	821	11	56	—	—	—
	Pakrac	**769·26**	**40051**	**17742**	**20915**	**994**	**29**	**191**	**180**
1	Kosinj	233·24	7090	4466	2622	—	—	—	2
2	Pazarište	186·53	5481	5472	8	—	—	—	1
3	Perušić	149·60	7189	6581	604	1	—	—	3
	Perušić	**569·37**	**19760**	**16519**	**3234**	**1**	—	—	**6**
1	Blinja	22·25	1989	176	1813	—	—	—	—
2	Gora	119·23	7235	6543	672	—	3	7	10
3	Gradusa	90·96	6060	91	5969	—	—	—	—
4	Hrastovica	29·01	2222	1912	307	—	—	—	3
5	Jabukovac	97·46	5523	509	5010	—	3	—	1
6	Mošćenica	56·96	3939	3216	700	1	3	5	14
7	Sunja	74·29	5888	3960	1875	1	24	9	19
	Petrinja	**490·16**	**32856**	**16407**	**16346**	**2**	**33**	**21**	**47**
	Petrinja, grad	**40·51**	**5536**	**4462**	**962**	**8**	**21**	**14**	**69**
1	Donja Kupčina	38·17	2066	2059	6	—	1	—	—
2	Kupinec	82·31	3386	3365	2	19	—	—	—
3	Lasinja	132·16	8831	3500	5331	—	—	—	—
4	Pisarovina	93·62	4017	3973	24	—	1	15	4
5	Pokupsko	114·97	5496	5478	10	—	2	6	—
	Pisarovina	**461·23**	**23796**	**18375**	**5373**	**19**	**4**	**21**	**4**
1	Čeralije	56·71	3282	1527	1747	8	—	—	—
2	Gornji Miholjac	97·50	6313	2999	3121	186	—	7	—
3	Nova Bukovica	161·40	9568	5226	4120	184	—	34	4
4	Podravska Slatina	144·05	9753	6750	2646	159	—	174	24
5	Slatinski Drenovac	152·28	4622	1019	3558	27	3	13	2
6	Sopje	87·49	5100	4080	737	260	—	13	10
7	Voćin	203·73	7057	2693	4303	47	2	2	10
	Podravska Slatina	**903·16**	**45695**	**24294**	**20232**	**871**	**5**	**243**	**50**
1	Desinić	54·60	9094	9087	6	—	—	—	1
2	Hum na Sutli	36·85	6262	6250	1	—	—	—	11
3	Krapinske Toplice	50·40	7913	7908	3	1	—	—	1
4	Pregrada	57·77	9765	9738	5	1	—	16	5
	Pregrada	**199·62**	**33034**	**32983**	**15**	**2**	—	**16**	**18**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
5441	161	28	77	34	4	—	19	—	12	52	93	1
2048	22	1	1	12	5	3	17	—	—	48	28	2
5840	1257	95	677	171	127	38	194	19	87	879	262	3
6001	104	32	5	18	16	4	50	—	137	65	39	4
3792	39	6	11	10	3	—	7	—	4	51	46	5
6253	212	34	53	35	23	5	76	—	227	71	35	6
29375	**1795**	**196**	**824**	**280**	**178**	**50**	**363**	**19**	**467**	**1166**	**503**	
1884	138	39	22	41	6	6	22	—	2	34	8	1
5108	251	48	58	42	20	23	35	—	22	52	48	2
6447	263	24	200	10	16	—	12	—	12	41	3	3
4968	339	48	172	12	39	4	13	—	—	67	21	4
4847	810	42	576	48	41	8	15	—	22	60	7	5
2020	106	22	38	14	9	12	25	—	—	23	1	6
2909	164	27	8	14	19	33	6	—	23	44	8	7
3286	840	65	156	142	67	233	92	—	185	148	90	8
621	1179	101	326	341	124	88	248	23	397	426	748	9
656	166	35	19	28	30	10	21	—	28	10	7	10
32746	**4256**	**451**	**1575**	**692**	**371**	**417**	**489**	**23**	**691**	**905**	**941**	
6839	71	41	10	6	5	7	73	—	2	58	47	1
5258	90	15	67	4	2	1	28	—	2	66	37	2
6550	254	79	19	70	43	1	59	—	113	144	69	3
18647	**415**	**135**	**96**	**80**	**50**	**9**	**160**	**—**	**117**	**268**	**153**	
1931	4	2	—	—	—	1	16	—	—	32	6	1
6907	169	60	45	14	22	16	34	—	8	63	54	2
5910	70	29	9	16	9	—	9	—	12	38	21	3
2082	56	11	13	8	13	2	12	—	22	42	8	4
5400	43	14	12	14	1	—	21	—	13	34	12	5
3232	321	25	159	46	28	11	56	—	162	45	123	6
4774	633	82	106	235	73	24	155	1	137	111	77	7
30236	**1296**	**223**	**344**	**333**	**146**	**54**	**303**	**1**	**354**	**365**	**301**	
1540	**1896**	**163**	**390**	**379**	**422**	**236**	**235**	**17**	**135**	**1081**	**632**	
1993	39	10	12	11	4	1	14	—	—	17	3	1
3233	69	28	11	9	15	4	13	—	2	23	46	2
8433	50	7	1	11	16	7	45	—	5	70	228	3
3704	81	11	14	24	13	4	29	—	11	116	76	4
5311	104	36	18	26	18	—	24	—	3	31	23	5
22674	**343**	**92**	**56**	**81**	**66**	**16**	**125**	**—**	**21**	**257**	**376**	
3047	165	56	34	40	10	2	17	—	27	23	3	1
5618	328	130	28	62	38	34	35	—	25	63	244	2
8555	559	119	156	97	44	38	65	—	118	102	169	3
6337	2144	234	525	504	263	263	342	32	254	345	299	4
4000	406	43	249	39	39	10	36	—	107	42	31	5
4521	281	60	47	48	76	15	24	—	57	73	144	6
5777	1018	73	622	107	108	53	53	—	67	85	57	7
37855	**4901**	**715**	**1661**	**897**	**578**	**415**	**572**	**32**	**655**	**733**	**947**	
8701	182	24	7	95	19	20	105	—	3	90	13	1
5542	585	51	34	53	9	21	38	—	41	42	14	2
7653	142	9	9	38	33	9	25	2	1	61	29	3
8978	383	34	36	166	38	35	125	1	28	180	70	4
30874	**1292**	**118**	**86**	**352**	**99**	**85**	**293**	**3**	**73**	**373**	**126**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Božava	76·64	2494	2493	—	—	—	—	1
2	Preko	51·89	10145	10123	21	—	1	—	—
3	Sali	135·05	2586	2582	4	—	—	—	—
4	Silba	91·25	3707	3700	7	—	—	—	—
5	Veli Iž	21·19	2938	2926	1	—	—	—	11
	Preko	**376·02**	**21870**	**21824**	**33**	**—**	**1**	**—**	**12**
1	Dekanovec	51·28	5419	5419	—	—	—	—	—
2	Donja Dubrava	19·53	3395	3354	9	2	—	21	9
3	Donji Kraljevec	19·50	2853	2849	3	—	—	—	1
4	Donji Vidovec	13·76	2187	2176	—	2	—	9	—
5	Draškovec	20·23	2775	2771	—	—	—	4	—
6	Goričan	20·71	4121	4107	10	—	—	4	—
7	Hodošan	13·65	2631	2630	1	—	—	—	—
8	Kotoriba	23·66	3895	3860	22	6	—	7	—
9	Mala Subotica	63·73	7343	7310	8	—	1	—	24
10	Prelog	31·29	4440	4400	9	8	1	21	1
11	Sveta Marija na Muri	23·09	3426	3425	1	—	—	—	—
12	Sveti Juraj u Trnju	13·89	2463	2452	—	—	—	—	11
	Prelog	**314·32**	**44948**	**44753**	**63**	**18**	**2**	**66**	**46**
1	Gornja Rama	220·49	5245	4190	6	—	1049	—	—
2	Prozor	392·95	9468	5388	55	2	4018	5	—
	Prozor	**613·44**	**14713**	**9578**	**61**	**2**	**5067**	**5**	**—**
1	Novalja	134·98	3894	3892	2	—	—	—	—
2	Pag	160·32	4352	4338	13	1	—	—	—
3	Rab	103·07	6352	6309	24	8	1	4	6
	Rab	**398·37**	**14598**	**14539**	**39**	**9**	**1**	**4**	**6**
1	Podvrh	127·16	11903	11888	5	—	—	—	10
2	Samobor	16·62	2913	2813	47	13	2	7	31
3	Sveta Nedjelja	34·54	5198	5177	16	1	—	1	3
4	Sveti Martin pod Okićem	69·73	6584	6567	5	1	1	—	10
	Samobor	**248·05**	**26598**	**26445**	**73**	**15**	**3**	**8**	**54**
1	Jablanac	265·61	3687	3685	2	—	—	—	—
2	Krivi Put	83·35	2582	2571	9	—	—	—	2
3	Sveti Juraj	247·09	4162	4149	13	—	—	—	—
	Senj	**596·05**	**10431**	**10405**	**24**	**—**	**—**	**—**	**2**
	Senj, grad	**2·86**	**3072**	**2979**	**75**	**1**	**2**	**6**	**9**
1	Sinj	579·92	31373	29336	2002	4	30	—	1
2	Trilj	265·16	12972	12842	130	—	—	—	—
3	Vrlika	401·65	15562	7999	7561	—	—	—	2
	Sinj	**1246·73**	**59907**	**50177**	**9693**	**4**	**30**	**—**	**3**
1	Gušće	54·28	2035	2015	7	5	—	—	8
2	Kratečko	64·82	1553	1525	20	—	—	4	4
3	Lekenik	102·46	3649	3596	28	2	1	11	11
4	Letovanić	87·08	2805	2532	263	1	9	—	—
5	Martinska Ves	78·97	4342	4330	—	—	1	8	3
6	Palanjek	84·52	3615	3578	30	5	—	—	2
7	Sela	125·19	5159	5057	87	4	2	2	7
8	Topolovac	71·29	4278	4085	183	1	2	3	4
	Sisak	**668 41**	**27436**	**26718**	**618**	**18**	**15**	**28**	**39**
	Sisak, grad	**23·03**	**10915**	**9049**	**1419**	**38**	**123**	**248**	**38**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
2257	47	6	1	10	6	15	21	—	123	38	8	1
8655	527	10	60	211	42	120	116	3	437	271	136	2
2436	54	11	10	9	3	12	11	4	24	39	18	3
2732	179	9	37	16	26	63	61	—	510	109	116	4
2127	249	16	18	20	8	157	76	—	444	36	6	5
18207	**1056**	**52**	**126**	**266**	**85**	**367**	**285**	**7**	**1538**	**493**	**284**	
5196	136	32	17	28	29	17	45	—	1	35	6	1
2567	639	58	73	320	57	79	96	—	15	38	40	2
2501	165	23	31	62	21	2	61	—	49	35	42	3
2035	106	7	34	37	2	21	25	—	—	16	5	4
2584	130	18	6	37	14	18	19	—	2	26	14	5
3776	199	15	48	39	18	40	39	—	12	67	28	6
2416	116	11	6	53	11	21	33	—	22	41	3	7
3153	406	39	184	85	41	28	64	5	99	133	35	8
6824	259	39	50	77	27	33	61	—	79	62	58	9
3200	802	30	94	243	119	175	71	14	20	267	66	10
3202	93	13	13	36	9	10	27	—	45	29	30	11
2392	37	9	15	3	1	3	8	—	10	14	2	12
39846	**3088**	**294**	**571**	**1020**	**349**	**447**	**549**	**19**	**354**	**763**	**329**	
5003	150	12	1	10	32	16	16	—	—	40	36	1
8744	292	16	12	38	71	10	108	—	39	212	73	2
13747	**442**	**28**	**13**	**48**	**103**	**26**	**124**	—	**39**	**252**	**109**	
3659	76	3	16	11	15	12	43	—	17	60	39	1
3308	402	30	62	94	49	27	96	—	64	188	294	2
4878	620	50	47	100	50	154	108	4	248	307	187	3
11845	**1098**	**83**	**125**	**205**	**114**	**193**	**247**	**4**	**329**	**555**	**520**	
11090	637	49	172	100	62	91	41	1	10	58	66	1
692	1359	96	213	382	189	93	220	20	68	262	292	2
4871	173	27	15	31	20	19	40	—	49	21	44	3
6370	44	6	9	20	—	2	29	—	75	29	37	4
23023	**2213**	**178**	**409**	**533**	**271**	**205**	**330**	**21**	**202**	**370**	**439**	
2889	292	2	31	44	18	168	79	—	249	106	72	1
2511	27	3	—	10	—	11	—	—	9	26	9	2
3462	282	17	144	65	19	12	63	—	185	90	80	3
8862	**601**	**22**	**175**	**119**	**37**	**191**	**142**	—	**443**	**222**	**161**	
69	**1324**	**29**	**71**	**203**	**700**	**145**	**294**	**32**	**220**	**413**	**720**	
27716	1360	119	123	394	187	79	362	11	181	1004	739	1
12654	123	11	3	10	21	1	42	—	14	76	63	2
15027	227	13	13	35	37	61	79	6	15	173	35	3
55397	**1710**	**143**	**139**	**439**	**245**	**141**	**483**	**17**	**210**	**1253**	**837**	
1955	32	15	1	7	3	1	8	—	3	37	—	1
1444	40	11	9	5	10	2	16	—	9	24	20	2
3239	214	18	84	29	31	16	40	—	79	52	25	3
2667	82	11	48	15	6	2	23	—	—	29	4	4
4142	118	34	9	25	11	19	36	—	2	42	2	5
3191	208	36	22	35	19	17	30	—	104	51	31	6
4402	382	66	104	63	54	35	39	—	263	48	25	7
3721	432	51	41	135	90	66	45	—	17	35	28	8
24761	**1508**	**242**	**318**	**314**	**224**	**158**	**237**	—	**477**	**318**	**135**	
1157	**5137**	**246**	**965**	**868**	**852**	**300**	**831**	**64**	**1093**	**1258**	**1375**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Bekteže	156·36	8540	5202	2899	390	16	25	8
2	Jakšić	55·75	3855	3077	745	33	—	—	—
3	Kaptol	121·82	5307	5069	161	72	5	—	—
4	Kutjevo	98·34	4489	4107	223	137	—	8	14
5	Mihaljevci	13·71	1052	967	85	—	—	—	—
6	Pleternica	129·94	7353	6888	340	66	1	8	50
7	Požeški Brestovac	56·59	2935	2230	701	1	—	3	—
8	Ruševo	91·59	3756	2699	1041	—	1	15	—
9	Stražeman	71·56	2848	2182	658	8	—	—	—
10	Vanjska Požega	93·65	4128	3002	1121	5	—	—	—
11	Velika	53·45	1867	1641	224	—	1	—	1
12	Vilić-selo	125·92	6790	1944	4830	16	—	—	—
	Slavonska Požega	**1068·68**	**52920**	**39008**	**13028**	**728**	**24**	**59**	**73**
	Slavonska Požega, grad	**24·44**	**7125**	**5799**	**865**	**78**	**114**	**248**	**21**
1	Andrijevci	52·86	3294	3037	91	8	12	10	136
2	Bebrina	65·36	3318	2594	448	—	1	4	271
3	Beravci	18·41	851	846	4	—	—	1	—
4	Brodski Drenovac	47·23	2575	2495	61	—	1	—	18
5	Brodski Stupnik	39·73	2359	1775	501	—	—	—	83
6	Brodski Varoš	31·27	4212	3722	334	50	7	1	98
7	Garčin	55·92	3090	2395	494	109	1	3	88
8	Kaniža	43·41	1539	1031	124	—	—	—	384
9	Klakar	46·50	1731	1708	20	—	—	1	2
10	Lužani	31·86	2267	1911	310	1	1	—	44
11	Oriovac	26·93	2585	2252	316	1	—	—	16
12	Podcrkavlje	84·40	2986	2837	144	3	1	—	1
13	Podvinj	25·16	2710	2524	101	13	2	—	70
14	Sibinj	115·40	5144	4414	176	3	1	—	550
15	Slavonski Kobaš	34·23	2050	1588	450	—	6	—	6
16	Svilaj	59·34	3144	2934	142	—	2	3	63
17	Trnjani	112·44	6168	4421	1561	92	—	6	88
18	Velika Kopanica	55·62	2840	2790	32	4	3	8	3
	Slavonski Brod	**946·07**	**52863**	**45274**	**5309**	**284**	**38**	**37**	**1921**
	Slavonski Brod, grad	**20·72**	**13776**	**10738**	**1824**	**391**	**166**	**462**	**195**
1	Cetin-grad	130·05	9593	5617	3974	—	2	—	—
2	Drežnik-grad	75·67	4829	3173	1656	—	—	—	—
3	Primišlje	189·35	6913	217	6696	—	—	—	—
4	Rakovica	193·37	9100	2827	6272	—	1	—	—
5	Slunj	129·47	9573	8310	1259	—	—	—	4
6	Veljun	98·13	5821	1326	4495	—	—	—	—
	Slunj	**816·04**	**45829**	**21470**	**24352**	—	**3**	—	**4**
1	Donja Kaštela	28·01	3523	3498	22	—	—	1	2
2	Kaštel Lukšić	15·96	2298	2286	11	—	—	1	—
3	Kaštel Sućurac	13·33	3074	3032	28	10	—	2	2
4	Klis	90·06	6091	6076	14	—	—	—	1
5	Krajina	139·50	8472	8451	12	4	—	—	5
6	Lećevica	220·18	7486	6875	610	—	—	—	1
7	Muć	257·75	10855	10407	446	2	—	—	—
8	Omiš	44·64	5092	5050	26	2	—	3	11
9	Poljica	233·41	13450	13430	12	—	1	—	7
10	Šolta	58·68	3477	3473	4	—	—	—	—
11	Trogir	400·71	23525	23191	306	6	14	4	4
	Split	**1502·23**	**87343**	**85769**	**1491**	**24**	**15**	**11**	**33**
	Split, grad	**82·38**	**43711**	**41269**	**1793**	**73**	**100**	**292**	**184**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)

Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	Redni broj
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
6901	1264	121	667	139	88	74	90	—	141	91	53	1
3435	329	78	108	49	32	34	20	2	12	43	14	2
4673	438	125	76	74	31	43	32	5	38	42	79	3
3685	582	110	177	95	42	98	28	—	28	91	75	4
878	100	26	18	24	9	—	11	1	42	18	2	5
5882	1000	135	364	170	81	72	139	—	137	82	113	6
2780	94	22	28	12	22	3	17	—	12	19	13	7
3565	115	23	30	29	12	17	28	—	4	35	9	8
2667	109	32	27	6	10	6	6	—	—	26	40	9
3916	138	25	15	15	31	22	2	—	37	7	28	10
1570	233	30	119	23	15	11	19	—	11	27	7	11
6421	262	68	30	45	38	42	30	1	—	68	8	12
46373	**4664**	**795**	**1659**	**681**	**411**	**422**	**422**	**9**	**462**	**549**	**441**	
1222	**2511**	**202**	**262**	**635**	**589**	**330**	**471**	**53**	**271**	**1502**	**1095**	
2326	674	68	392	62	21	46	47	—	91	77	79	1
3062	171	59	25	31	13	3	21	—	10	40	14	2
779	43	17	5	2	—	15	—	—	5	14	10	3
2353	146	36	22	23	22	20	22	—	1	27	26	4
2077	128	45	26	7	12	11	11	—	86	29	28	5
1521	1784	283	195	125	136	141	75	6	575	55	196	6
2602	222	47	47	50	41	24	35	1	130	69	31	7
1482	29	5	2	2	14	—	4	—	1	22	1	8
1623	60	30	6	2	—	10	18	—	—	24	6	9
1933	205	60	28	49	30	17	29	—	35	28	37	10
2078	204	44	23	63	12	19	40	2	119	64	78	11
2794	119	31	18	13	26	12	17	—	2	41	13	12
1611	855	140	407	76	15	63	18	1	120	43	62	13
4466	312	90	36	44	28	43	34	—	199	74	59	14
1792	175	29	33	56	13	5	18	—	5	39	21	15
2836	218	68	35	28	27	12	18	—	2	57	13	16
5458	368	97	57	46	40	26	52	—	147	73	70	17
2392	321	42	51	67	77	16	31	2	28	39	27	18
43185	**6034**	**1191**	**1408**	**746**	**527**	**483**	**490**	**12**	**1556**	**815**	**771**	
1311	**5668**	**665**	**497**	**1092**	**518**	**510**	**869**	**96**	**1754**	**1674**	**2404**	
9362	125	10	14	14	69	3	25	—	5	52	24	1
4712	61	16	12	9	23	—	9	—	3	35	9	2
6839	16	2	2	4	6	—	10	—	2	37	9	3
8909	66	4	9	24	17	—	51	—	2	57	15	4
8673	473	43	23	142	184	13	66	9	25	253	74	5
5720	60	15	—	5	31	—	5	—	—	27	9	6
44215	**801**	**90**	**60**	**198**	**330**	**16**	**166**	**9**	**37**	**461**	**140**	
2754	326	73	67	65	41	16	177	1	23	177	65	1
1861	212	25	20	57	38	24	32	—	57	38	98	2
1850	934	33	17	80	51	95	39	5	83	56	107	3
5399	493	46	—	46	16	44	35	—	65	76	23	4
7871	267	33	27	58	23	53	87	—	92	74	81	5
7398	30	1	6	—	13	—	2	—	5	47	4	6
10551	179	40	5	28	11	40	16	1	28	44	36	7
3443	962	58	81	89	128	70	141	—	150	208	188	8
12495	565	93	26	63	22	15	64	—	99	154	73	9
3009	85	14	13	36	11	11	56	—	252	71	4	10
20357	975	123	90	196	122	128	307	—	373	1011	502	11
76988	**5028**	**539**	**352**	**718**	**476**	**496**	**956**	**7**	**1227**	**1956**	**1181**	
9641	**11597**	**631**	**1308**	**1760**	**1076**	**1722**	**3141**	**715**	**4259**	**6744**	**7614**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Aladinići	156·90	9340	4558	1526	—	3256	—	—
2	Berkovići	192·92	4918	358	3871	—	689	—	—
3	Burmazi	206 48	5428	3193	1258	1	976	—	—
4	Čapljina	130·78	12360	6786	2772	3	2797	—	2
5	Hutovo	217·10	4949	4550	190	—	209	—	—
6	Stolac	50·34	4161	762	693	—	2705	—	1
	Stolac	**954 52**	**41156**	**20207**	**10310**	**4**	**10632**	**—**	**3**
1	Cernik-Čavle	44·40	2004	1999	5	—	—	—	—
2	Dol-Bakarac	6·13	1179	1179	—	—	—	—	—
3	Grobnik	12·73	2631	2596	35	—	—	—	—
4	Hreljin	40·97	3010	2995	11	—	—	—	4
5	Jelenje	138·33	4167	4137	28	—	1	1	—
6	Kraljevica-Šmrika	11·35	2124	1990	99	3	19	2	11
7	Krasica	80·79	3733	3685	45	—	1	—	2
	Sušak	**334 70**	**18848**	**18581**	**223**	**3**	**21**	**3**	**17**
	Sušak, grad	**20 61**	**16111**	**14833**	**987**	**57**	**65**	**95**	**74**
1	Donja Zelina	62·73	6286	6284	2	—	—	—	—
2	Kašina	62·10	8051	8045	5	—	—	—	1
3	Moravče-Belovar	60·93	6794	6786	3	—	—	5	—
4	Sveti Ivan Zelina	6·48	1586	1557	19	2	1	6	1
5	Šašinovec	21·92	2154	2152	—	—	—	—	2
6	Vanjski Sv. Ivan Zelina	109·34	9631	9626	—	—	—	5	—
	Sveti Ivan Zelina	**323 50**	**34502**	**34450**	**29**	**2**	**1**	**16**	**4**
1	Skradin	281·67	13198	5136	7964	—	—	—	98
2	Tijesno	104·51	8394	8383	9	—	—	—	2
3	Vodice	49 51	4100	4093	7	—	—	—	—
4	Zlarin	47·41	5172	5133	24	—	12	—	3
	Šibenik	**483·10**	**30864**	**22745**	**8004**	**—**	**13**	**—**	**103**
	Šibenik, grad	**459·02**	**37271**	**35017**	**2024**	**22**	**62**	**28**	**118**
1	Adaševci	53·57	2802	158	2604	1	2	—	37
2	Bačinci	26·19	1839	23	1067	12	—	—	737
3	Bapska Novak	23·99	1752	1670	52	27	1	—	2
4	Batrovci	30·71	884	286	553	17	—	—	28
5	Berkasovo	33·07	2070	233	1017	22	—	—	798
6	Gibarac	18 21	1073	965	56	1	—	—	51
7	Ilača	27 69	1510	1297	202	4	—	-	7
8	Ilinci	28·10	1637	53	1556	21	1	—	6
9	Jamena	75·97	1994	380	1577	11	3	—	23
10	Kukujevci	31·64	2510	2415	70	12	—	3	10
11	Lipovac	57·74	1343	1280	51	2	1	—	9
12	Mala Vašica	37·65	2330	633	1643	15	—	—	39
13	Morović	93·44	2028	1002	997	17	—	1	11
14	Štrošinci	52·59	1014	951	58	2	3	—	—
15	Šid	47·12	5926	922	3156	725	1	59	1063
16	Sidski Banovci	13·91	1139	48	324	766	1	—	—
17	Tovarnik	37·70	2502	1895	591	11	—	—	5
	Šid	**689·29**	**34353**	**14211**	**15574**	**1666**	**13**	**63**	**2826**
1	Bila	232 23	9021	4526	192	—	4296	7	—
2	Bučići	239·42	8001	4392	714	—	2893	2	—
3	Turbe	313·21	12313	4819	3207	9	4199	45	34
4	Vitez	175·16	9241	4530	660	1	4040	—	10
	Travnik	**960·02**	**38576**	**18267**	**4773**	**10**	**15428**	**54**	**44**
	Travnik, grad	**8·69**	**6810**	**2636**	**784**	**9**	**3084**	**290**	**7**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1 1.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
9068	119	54	1	3	25	1	62	—	—	88	3	1
4799	47	23	—	7	—	4	22	—	—	47	3	2
5332	34	10	2	4	3	2	12	—	—	46	4	3
10177	916	210	60	185	163	45	292	6	533	269	167	4
4749	20	4	—	1	5	—	39	—	95	38	8	5
2325	947	118	64	186	304	19	308	28	79	305	169	6
36450	**2083**	**419**	**127**	**386**	**500**	**71**	**735**	**34**	**707**	**793**	**354**	
918	498	41	118	28	54	89	96	—	410	58	24	1
693	335	20	24	34	22	158	52	—	35	44	20	2
1333	557	44	57	58	41	117	71	5	418	60	187	3
2246	331	44	32	109	38	22	80	9	212	40	92	4
3026	514	21	226	46	36	50	79	4	188	93	263	5
114	911	91	99	71	52	233	116	14	290	239	440	6
1409	818	122	78	151	205	158	262	15	674	126	429	7
9739	**3964**	**383**	**634**	**497**	**448**	**827**	**756**	**47**	**2227**	**660**	**1455**	
1029	**4687**	**378**	**605**	**716**	**749**	**692**	**1890**	**260**	**3632**	**2260**	**2353**	
6063	139	17	26	57	15	3	27	—	7	35	15	1
7801	112	20	22	16	17	4	43	—	5	67	23	2
6594	112	45	11	28	17	4	28	—	1	26	33	3
782	474	42	70	165	65	30	92	11	14	194	19	4
2090	30	7	5	4	4	1	11	—	1	16	6	5
9347	146	24	32	32	23	17	38	—	2	26	72	6
32677	**1013**	**155**	**166**	**302**	**141**	**59**	**239**	**11**	**30**	**364**	**168**	
12393	320	44	27	61	55	19	152	12	52	213	56	1
7480	464	62	73	79	32	75	126	—	133	134	57	2
3804	170	18	49	43	32	4	32	—	37	40	17	3
3968	237	20	43	39	18	46	75	—	683	175	34	4
27645	**1191**	**144**	**192**	**222**	**137**	**144**	**385**	**12**	**905**	**562**	**164**	
23799	**4091**	**484**	**544**	**730**	**582**	**437**	**1226**	**79**	**1699**	**3734**	**2643**	
2444	186	54	10	48	6	44	29	1	38	71	33	1
1599	194	45	25	63	11	19	11	—	5	24	6	2
1511	205	30	20	48	34	37	8	—	—	15	13	3
829	38	11	2	13	—	1	5	—	1	10	1	4
1746	200	21	24	43	35	29	31	—	13	58	22	5
951	58	6	13	13	2	11	4	—	40	18	2	6
1329	100	17	13	37	12	3	24	—	34	21	2	7
1447	123	16	8	43	8	31	24	—	11	29	3	8
1712	194	36	22	46	27	27	21	—	12	34	21	9
2182	197	26	20	56	24	33	14	—	75	32	10	10
1126	160	17	14	37	19	37	15	—	10	16	16	11
2108	170	45	14	33	5	44	10	—	10	29	3	12
1634	257	37	52	50	37	32	33	—	34	45	25	13
869	112	21	7	19	11	26	14	—	—	14	5	14
3596	1261	123	108	411	162	140	318	44	172	368	167	15
776	284	21	24	39	32	139	16	12	16	33	2	16
2009	315	38	30	62	36	28	40	4	63	44	27	17
27868	**4054**	**564**	**406**	**1061**	**461**	**681**	**617**	**61**	**534**	**861**	**358**	
8561	260	48	9	35	15	82	7	—	84	59	50	1
7094	540	51	23	86	37	196	13	2	205	58	89	2
10619	1242	166	687	29	153	45	44	—	178	137	93	3
8402	367	59	50	58	35	82	84	—	184	114	90	4
34676	**2409**	**324**	**769**	**208**	**240**	**405**	**148**	**2**	**651**	**368**	**322**	
241	**2559**	196	189	**729**	**728**	95	**667**	**155**	**416**	**1427**	**1345**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana	jevreja	ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Podlapac	156·85	4779	1757	3022	—	—	—	—
2	Udbina	315·88	7197	1320	5875	—	1	1	—
	Udbina	**472·73**	**11976**	**3077**	**8897**	**—**	**1**	**1**	**—**
1	Belišće	14·04	3533	3065	240	109	5	101	13
2	Bizovac	90·96	3883	3181	373	12	—	4	313
3	Brodjanci	22·75	1429	1427	1	—	—	1	—
4	Ladimirevci	21·44	1297	1281	8	—	—	8	—
5	Petrijevci	72·02	4220	3960	147	85	—	28	—
6	Valpovo	43·62	3730	3594	79	25	1	30	1
7	Vanjsko Valpovo	101·59	6004	5815	181	5	—	3	—
	Valpovo	**366·42**	**24096**	**22323**	**1029**	**236**	**6**	**175**	**327**
1	Bartolovec	36·55	4268	4259	—	—	—	9	—
2	Biškupec	62·18	11001	10983	9	2	—	6	1
3	Jalžabet	37·43	4274	4271	—	—	—	2	1
4	Križovljan-Cestica	39·07	4772	4768	—	2	—	1	1
5	Petrijanec	61·71	6750	6738	10	—	—	1	1
6	Vidovec	76·74	9508	9497	3	—	—	8	—
7	Vinica	39·63	5166	5139	2	2	—	23	—
	Varaždin	**353·31**	**45739**	**45655**	**24**	**6**	**—**	**50**	**4**
	Varaždin, grad	**68·94**	**14612**	**13110**	**709**	**45**	**219**	**486**	**43**
1	Dubranec	50·14	2923	2915	—	—	—	7	1
2	Kravarsko	83·94	4078	4073	3	—	—	2	—
3	Novo Čiče	63·63	4551	4536	6	—	—	5	4
4	Odra	71·86	6742	6724	7	11	—	—	—
5	Orle	75·06	5005	5000	1	—	1	3	—
6	Velika Gorica	76·35	7287	7207	47	9	4	19	1
7	Vukovina	90·29	5193	5179	11	1	—	1	1
	Velika Gorica	**511·27**	**35779**	**35634**	**75**	**21**	**5**	**37**	**7**
1	Andrijaševci	39·73	2277	1771	77	52	—	7	370
2	Cerna	69·32	2857	2481	308	17	1	3	47
3	Donje Novo selo	49·84	639	614	19	5	—	—	1
4	Ivankovo	55·87	3104	2969	100	6	1	15	13
5	Jarmina	9·59	1341	1323	10	8	—	—	—
6	Komletinci	60·61	2006	1741	118	125	1	1	20
7	Mirkovci	26·98	1314	107	1190	2	1	—	14
8	Nijemci	106·56	4804	3794	401	542	1	8	58
9	Novi Jankovci	17·81	1093	342	637	113	1	—	—
10	Orolik	16·30	1161	586	476	49	—	—	50
11	Otok	75·22	3295	3050	176	32	2	10	25
12	Privlaka	53·31	1942	1669	265	2	—	—	6
13	Retkovci	48·42	2028	1975	20	1	—	12	20
14	Slakovci	18·03	930	878	32	5	1	8	6
15	Srijemske Laze	18·60	874	35	822	7	1	—	9
16	Stari Jankovci	19·77	1271	971	40	210	—	—	50
17	Stari Mikanovci	44·44	2008	1943	50	1	—	11	3
18	Vinkovačko Novo selo	11·68	1457	86	12	1356	—	1	2
19	Vodjinci	31·22	1695	1670	14	—	—	9	2
	Vinkovci	**773·30**	**36096**	**28005**	**4767**	**2533**	**10**	**85**	**696**
	Vinkovci, grad	**54·16**	**13267**	**9544**	**2080**	**775**	**89**	**647**	**133**
1	Cabuna	80·68	5672	3523	2081	17	—	36	15
2	Gradina	107·21	7692	5292	2320	58	—	22	—
3	Lukač	80·71	6284	4764	1449	12	—	14	45

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
4672	26	17	2	6	1	—	17	—	—	53	11	1
6715	239	42	22	68	38	3	76	—	5	131	31	2
11387	**265**	**59**	**24**	**74**	**39**	**3**	**93**	—	**5**	**184**	**42**	
922	1946	25	1676	83	60	24	51	1	428	58	127	1
3294	393	97	92	51	40	39	13	—	86	59	38	2
1305	95	16	6	19	26	3	12	—	—	17	—	3
1103	126	59	12	17	21	6	13	—	14	8	33	4
3348	634	137	99	125	68	100	49	—	104	63	22	5
1773	1333	145	448	253	133	98	119	2	28	177	298	6
4925	827	79	437	80	53	55	45	—	36	46	125	7
16670	**5354**	**558**	**2770**	**628**	**401**	**325**	**302**	**3**	**696**	**428**	**643**	
3973	121	29	12	12	13	9	39	—	4	33	98	1
10208	507	59	47	68	51	14	62	—	133	64	27	2
4105	91	9	29	20	17	3	25	—	2	33	18	3
4531	103	21	11	13	26	1	38	—	6	58	36	4
6512	158	22	27	16	41	28	33	—	1	43	3	5
9164	236	18	26	22	44	10	30	—	14	56	8	6
4720	237	47	24	43	22	42	69	—	10	94	36	7
43213	**1453**	**205**	**176**	**194**	**214**	**107**	**296**	—	**170**	**381**	**226**	
2893	**4460**	**237**	**443**	**1351**	**412**	**595**	**1084**	**171**	**950**	**2859**	**2195**	
2857	30	4	9	1	11	5	17	—	—	18	1	1
3994	43	10	—	18	13	—	9	—	—	31	1	2
4134	217	27	75	51	13	5	28	—	6	31	135	3
6328	171	34	26	31	23	26	26	—	41	54	122	4
4792	137	27	12	35	31	6	39	—	—	35	2	5
5729	873	114	167	241	87	80	118	7	95	277	188	6
4245	707	42	484	66	41	19	40	—	73	38	90	7
32079	**2178**	**258**	**773**	**443**	**219**	**141**	**277**	**7**	**215**	**484**	**539**	
1900	223	48	27	43	38	32	40	—	54	29	31	1
2352	319	39	70	65	23	59	45	—	28	61	52	2
571	37	13	4	11	—	5	4	—	1	15	11	3
2259	374	70	76	76	47	41	60	—	201	52	158	4
1106	185	32	22	61	18	7	12	—	3	20	15	5
1792	138	40	17	25	9	27	24	—	3	31	18	6
1026	83	24	9	21	6	8	24	—	132	24	25	7
4077	485	110	66	105	41	98	49	—	100	76	17	8
845	153	12	117	9	8	3	2	—	55	16	22	9
946	135	20	25	38	28	12	12	—	9	28	31	10
2692	322	42	39	54	54	52	58	—	52	57	114	11
1736	125	22	34	17	7	23	16	—	4	21	40	12
1765	159	31	14	53	14	16	22	—	8	40	34	13
771	78	8	21	19	19	2	24	—	22	17	18	14
810	34	20	—	4	—	1	8	—	7	8	7	15
993	151	14	20	44	25	20	15	—	61	38	13	16
1529	283	46	77	62	62	4	16	2	100	39	39	17
1133	242	32	40	25	9	82	16	—	31	28	7	18
1450	113	12	25	47	7	11	26	—	46	20	40	19
29753	**3639**	**635**	**703**	**779**	**415**	**503**	**473**	**2**	**917**	**620**	**692**	
1707	**4460**	**356**	**410**	**988**	**472**	**409**	**1088**	**125**	**2244**	**1600**	**2043**	
5029	461	68	62	66	114	86	40	—	21	61	60	1
7159	268	69	24	47	53	43	42	—	11	58	154	2
5821	216	55	28	50	46	13	39	3	52	95	58	3

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimo-katolika	pravo-slavnih	evange-lika	musli-mana		ostalih i nepo-znato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	Pivnica	55·90	3653	1850	1796	3	—	1	3
5	Suhopolje	91·13	6845	4826	1933	43	4	28	11
6	Spišić-Bukovica	134·12	9006	8543	294	41	—	8	120
	Virovitica	**549·75**	**39152**	**28798**	**9873**	**174**	**4**	**109**	**194**
	Virovitica, grad	**118·67**	**10652**	**9664**	**405**	**263**	**67**	**233**	**20**
1	Krnjak	101·43	5859	33	5814	—	8	4	—
2	Krstinja	104·57	6676	103	6572	—	1	—	—
3	Perjasica	111·34	4290	183	4107	—	—	—	—
4	Skakavac	27·62	2142	1876	264	—	—	—	2
5	Tušilović	20·65	1877	297	1579	—	1	—	—
6	Vojnić	137·18	6812	100	6702	2	6	—	2
7	Vukmanić	83·79	3593	1021	2570	—	—	—	2
	Vojnić	**586 58**	**31249**	**3613**	**27608**	**2**	**16**	**4**	**6**
1	Bosiljevo	132·38	5438	5429	6	—	—	3	—
2	Ravna Gora	71·72	2903	2894	2	—	5	2	—
3	Severin na Kupi	118·07	3016	3003	9	—	—	—	4
4	Srpske Moravice	43·37	3518	886	2614	6	1	6	5
5	Vrbovsko	37·73	2353	2105	228	4	1	14	1
	Vrbovsko	**403 27**	**17228**	**14317**	**2859**	**10**	**7**	**25**	**10**
1	Bović	63·97	5028	353	4675	—	—	—	—
2	Čemernica	73·16	4007	69	3936	—	2	—	—
3	Topusko	157 40	11006	3539	7464	—	3	—	—
4	Vrginmost	121·73	8948	110	8831	—	7	—	—
	Vrginmost	**416·26**	**28989**	**4071**	**24906**	—	**12**	—	—
1	Antin	14·62	801	678	111	9	—	2	1
2	Berak	17·23	892	873	7	11	—	—	1
3	Bobota	44·90	2586	128	2436	13	—	7	2
4	Bogdanovci	16·74	753	715	13	—	—	—	25
5	Borovo	31·97	2066	147	1915	1	2	—	1
6	Bršadin	25·32	1232	137	1090	4	—	—	1
7	Čerić	13·72	928	899	10	7	—	—	12
8	Čakovci	15·13	964	700	232	14	—	2	16
9	Gaboš	18 60	817	120	694	—	1	—	2
10	Korog	44·48	2071	247	949	870	1	4	—
11	Lovas	23·91	1845	1799	35	6	—	—	5
12	Marinci	11·37	838	387	446	4	—	—	1
13	Markušica	74·91	3370	578	2775	6	2	4	5
14	Mikluševci	11·24	1010	28	211	3	—	—	768
15	Negoslavci	21·54	1758	103	1596	1	1	1	56
16	Nuštar	17·42	1303	1246	40	9	1	6	1
17	Opatovac	18·61	961	635	286	4	1	2	33
18	Ostrovo	16 83	897	94	793	6	—	—	4
19	Pačetin	16·79	1110	9	1100	1	—	—	—
20	Petrovci	20·11	1269	31	169	1	1	—	1067
21	Sotin	37 33	1865	1675	117	36	—	—	37
22	Svinjarevci	16·80	861	799	48	7	—	—	7
23	Tompojevci	18·21	813	786	11	—	—	—	16
24	Tordinci	22 57	1252	767	38	447	—	—	—
25	Trpinja	29·05	2169	53	2094	—	—	2	20
26	Vera	16·11	772	17	755	—	—	—	—
	Vukovar	**615·51**	**35203**	**13651**	**17971**	**1460**	**10**	**30**	**2081**
	Vukovar, grad	**52·06**	**10862**	**8073**	**2189**	**162**	**20**	**300**	**112**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
3312	225	35	93	46	10	15	33	—	41	34	8	4
5070	970	118	309	181	78	136	111	2	174	123	395	5
8317	453	94	93	103	66	39	64	—	42	74	56	6
34708	**2593**	**439**	**609**	**493**	**367**	**332**	**329**	**5**	**341**	**445**	**731**	
4560	**3467**	**250**	**215**	**764**	**280**	**479**	**473**	**53**	**452**	**924**	**723**	
5735	17	7	1	2	1	2	19	2	1	80	5	1
6568	42	12	12	14	4	—	25	—	1	32	8	2
4208	22	17	—	—	3	1	6	—	2	41	11	3
2034	10	—	—	2	4	—	12	—	33	17	36	4
1786	54	19	—	9	9	—	8	—	1	24	4	5
6504	138	25	49	22	13	6	34	1	19	105	11	6
3407	23	2	1	6	13	—	21	—	54	28	60	7
30242	**306**	**82**	**63**	**55**	**47**	**9**	**125**	**3**	**111**	**327**	**135**	
5221	141	22	26	30	12	13	15	—	1	25	35	1
675	1991	47	1672	123	41	30	96	36	19	43	43	2
2812	119	35	19	25	4	10	20	—	1	34	30	3
921	724	69	98	90	33	9	94	1	1497	70	211	4
943	853	38	375	120	33	24	56	16	273	132	80	5
10572	**3828**	**211**	**2190**	**388**	**123**	**86**	**281**	**53**	**1791**	**304**	**399**	
4919	58	35	2	19	2	—	15	—	—	16	20	1
3888	30	20	—	—	2	—	5	—	36	31	17	2
10543	231	66	29	53	29	3	50	—	18	106	58	3
8457	167	24	32	42	26	—	72	1	64	146	41	4
27807	**486**	**145**	**63**	**114**	**59**	**3**	**142**	**1**	**118**	**299**	**136**	
713	36	8	14	4	—	2	5	—	19	13	15	1
758	102	28	8	25	5	15	7	—	—	16	9	2
2383	103	9	8	24	24	5	14	—	6	59	21	3
699	31	12	—	8	2	—	9	—	—	10	4	4
1802	118	26	1	23	37	9	18	—	86	24	18	5
1132	32	13	3	8	1	—	6	—	47	9	6	6
747	141	7	5	98	11	11	10	—	5	17	8	7
792	64	21	—	12	2	7	11	—	51	29	17	8
694	34	11	1	8	5	8	19	—	29	27	14	9
1963	67	18	11	8	3	7	12	—	—	22	7	10
1542	229	29	21	66	36	29	15	1	12	36	10	11
744	51	3	5	17	3	1	10	—	16	14	3	12
3133	163	41	11	39	19	21	16	—	7	31	20	13
897	80	19	6	36	3	6	3	—	—	21	9	14
1637	57	24	—	14	—	5	17	—	15	25	7	15
963	200	32	15	35	38	18	18	—	59	33	30	16
718	112	19	12	25	38	—	28	—	61	36	6	17
716	55	13	3	16	12	—	11	—	91	22	2	18
1039	37	8	8	12	1	1	9	—	—	20	5	19
1172	58	24	10	14	—	—	12	—	1	22	4	20
1457	323	52	26	92	72	32	24	—	9	32	20	21
779	57	16	3	18	1	14	7	—	—	14	4	22
700	78	12	9	26	18	4	10	—	—	13	12	23
1109	90	18	7	26	15	18	4	2	—	33	14	24
1989	127	28	11	39	8	8	17	—	3	25	8	25
742	14	—	2	3	5	—	6	—	—	8	2	26
31020	**2459**	**491**	**200**	**696**	**359**	**221**	**318**	**3**	**517**	**611**	**275**	
2391	**3735**	**263**	**377**	**743**	**560**	**461**	**794**	**116**	**652**	**969**	**2205**	

Digitized by Google

Redni broj	Općine i srezovi	Površina u km²	Prisutno stanovništvo						
			Ukupno	Po vjeroispovijesti					
				rimokatolika	pravoslavnih	evangelika	muslimana	jevreja	ostalih i nepoznato
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Brdovec	57·53	7500	7475	11	—	—	13	1
2	Brezovica	21·22	1849	1846	3	—	—	—	—
3	Kustošija	—	6133	5780	201	29	6	64	53
4	Markuševec	37·87	5258	5239	3	1	10	—	5
5	Pušća	37·16	4877	4872	4	1	—	—	—
6	Remete	17·87	3432	3370	48	4	1	—	9
7	Sesvete	92·93	11029	10949	61	7	5	2	5
8	Stenjevec	32·05	5221	4659	62	10	2	1	487
9	Stupnik	64·63	4716	4701	5	—	2	5	3
10	Sveta Klara	19·49	2348	2304	30	6	—	3	5
11	Šestine	23·06	3321	3242	62	—	6	5	6
12	Vrapče	33·37	6741	6222	369	19	37	44	50
13	Zaprešić	18·81	1889	1879	5	—	—	—	5
	Zagreb	**455·99**	**64314**	**62538**	**864**	**77**	**69**	**137**	**629**
	Zagreb, grad	**64·37**	**185581**	**157897**	**13279**	**2064**	**1239**	**8702**	**2400**
1	Bedekovčina	14·83	2478	2467	3	—	—	7	1
2	Budinšćina	85·13	7647	7639	5	—	—	3	—
3	Hrašćina-Trgovišće	47·73	6393	6387	—	2	—	3	1
4	Lobor	52 15	7443	7442	—	—	—	—	1
5	Mače	53 82	8412	8411	1	—	—	—	—
6	Mihovljan	58·63	8101	8094	7	—	—	—	—
7	Zlatar	80·98	11262	11230	19	—	—	13	—
	Zlatar	**393·27**	**51736**	**51670**	**35**	**2**	**—**	**26**	**3**
1	Babina Greda	80·02	3641	3530	92	6	7	5	1
2	Bošnjaci	94·93	4473	4085	364	5	1	5	13
3	Drenovci	77 06	2726	2614	94	2	4	5	7
4	Gradište	57·79	2592	2455	135	1	—	—	1
5	Gundinci	41·43	2182	2143	30	—	—	—	9
6	Gunja	31·21	1703	1334	201	60	11	2	95
7	Posavski Podgajci	42·44	1101	945	150	5	—	—	1
8	Račinovci	57·34	2097	1915	113	16	1	2	50
9	Rajevo selo	23·77	1244	861	189	41	2	6	145
10	Sikirevci	49·20	1789	1769	16	—	3	-	1
11	Slavonski Šamac	22·41	1511	1395	87	5	8	15	1
12	Soljani	67·86	1932	1612	53	240	3	6	18
13	Štitar	40·33	1595	1516	72	—	—	7	—
14	Vrbanja	69·92	2625	2085	414	37	6	10	73
15	Županja	49·99	3508	3275	172	25	9	25	2
	Županja	**805·70**	**34719**	**31534**	**2182**	**443**	**55**	**88**	**417**
	Svi srezovi	64.000·51	3501122	2590516	726222	23521	136283	4827	19753
	%	—	—	**73·99**	**20·74**	**0·67**	**3·89**	**0·14**	**0·57**
	Svi gradovi	1.455·48	523479	430169	49748	5470	17142	16678	4272
	%	—	—	**82 18**	**9·50**	**1·04**	**3·27**	**3·19**	**0·82**
	Banovina Hrvatska	65.455·99	4024601	3020685	775970	28991	153425	21505	24025
	%	—	—	**75·06**	**19 28**	**0·72**	**3·81**	**0·53**	**0·60**

Digitized by Google

prema popisu od 31. III. 1931.

Po zanimanju (privrednici i uzdržavani)												Redni broj
Poljo-privreda, šumarstvo i ribarstvo	Industrija i obrti u svemu	od toga: kovina	drveta i kosti	odjevanja	hrane	građevinski obrti	Trgovina	Kredit	Saobraćaj	Javna služba, slobodna zvanja i vojska	Druga zanimanja i bez zanimanja	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
6738	414	90	45	86	83	31	64	—	152	103	29	1
1714	65	19	16	9	16	—	13	—	—	27	30	2
1108	3236	323	466	518	292	660	379	29	355	345	681	3
4862	302	26	22	67	24	125	37	—	10	45	2	4
4730	38	16	3	11	1	1	9	—	59	37	4	5
2460	505	32	22	79	125	71	44	2	36	161	224	6
9573	589	85	76	79	163	96	54	—	534	140	139	7
3763	1042	107	78	111	59	189	64	18	163	98	73	8
3950	373	52	70	68	66	42	16	7	137	58	175	9
1778	167	19	12	14	21	27	7	—	82	53	261	10
2516	361	40	33	111	46	61	34	85	22	98	205	11
3360	1073	70	173	129	113	325	41	4	140	399	1724	12
1463	213	29	41	35	34	23	25	—	137	33	18	13
48015	**8378**	**908**	**1057**	**1317**	**1043**	**1651**	**787**	**145**	**1827**	**1597**	**3565**	
5462	**70279**	**6109**	**6504**	**15018**	**7507**	**9308**	**21345**	**5295**	**13986**	**33106**	**36108**	
2113	304	17	14	45	9	2	22	—	23	12	4	1
7180	344	37	43	84	21	19	55	—	14	46	8	2
5799	403	44	20	74	41	14	56	—	62	52	21	3
7063	280	30	26	58	35	4	60	—	2	30	8	4
7788	487	60	50	154	30	8	74	—	9	41	13	5
7805	189	5	9	35	16	16	42	—	21	39	5	6
9942	787	73	78	232	83	36	198	6	87	196	46	7
47690	**2794**	**266**	**240**	**682**	**235**	**99**	**507**	**6**	**218**	**416**	**105**	
3102	325	76	42	50	36	51	40	2	3	62	107	1
3720	527	46	259	71	45	15	45	—	6	79	96	2
2276	298	62	68	60	44	22	34	—	12	66	40	3
2283	170	35	48	39	12	9	17	—	26	25	71	4
1936	171	70	39	27	5	1	29	—	1	24	21	5
1157	315	44	56	70	13	48	68	—	95	45	23	6
910	149	12	86	12	3	4	5	—	2	18	17	7
1790	192	39	27	40	21	35	20	—	11	35	49	8
1015	128	38	22	25	5	15	24	—	5	40	32	9
1584	128	30	11	34	—	12	20	—	18	24	15	10
1041	301	46	30	65	61	36	29	2	62	25	51	11
1595	216	74	23	45	3	43	22	1	5	34	59	12
1431	109	26	11	22	7	22	15	—	4	19	17	13
2071	377	30	145	73	52	38	47	—	13	53	64	14
1535	1161	87	129	268	104	80	109	8	84	253	358	15
27446	**4567**	**715**	**996**	**901**	**411**	**431**	**524**	**13**	**347**	**802**	**1020**	
3044907	242828	31091	49188	46264	27475	29244	43237	1865	54680	62647	50958	
86·97	**6·94**	**12·80**	**20·26**	**19·05**	**11·31**	**12·04**	**1·23**	**0·05**	**1·56**	**1·79**	**1·46**	
83960	174805	14692	17336	36479	23308	20097	46744	8859	43014	81705	84392	
16·04	**33·39**	**8·40**	**9 92**	**20·87**	**13·33**	**11 50**	**8·93**	**1·69**	**8·22**	**15·61**	**16·12**	
3128867	417633	45783	66524	82743	50783	49341	89981	10724	97694	144352	135350	
77·74	**10·38**	**10·96**	**15·93**	**19 81**	**12·16**	**11·81**	**2·24**	**0·27**	**2·43**	**3·59**	**3·35**	

Digitized by Google

A SREZOVI

1 Srez Benkovac

Granična veterinarska stanica: Obrovac; dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, dječji dispanzer, zdravstvene stanice: antimalarična i protiv bjesnoće (antirabična): Benkovac, antimalarična stanica: Novigrad, Obrovac i Žegar.

Škole: Građanska škola: Benkovac, 45 narodnih škola (općina Benkovac 13, Kistanje 7, Novigrad 4, Obrovac 13, Ravni Kotari 4, Stankovci 4).

2 Srez Biograd

Sreska ispostava Nin za općinu Nin, policijski pogranični komesarijat: Zemunik; banovinsko dobro »Vrana«: Biograd, poljoprivredne stanice: Biograd i Murvica (općina Nin); banovinske bolnice: Biograd i Zemunik, zdravstvene stanice: Biograd i Nin.

Škole: 29 narodnih škola (općina Biograd 12, Nin 11, Zemunik 6).

3 Srez Bjelovar

Škole: 52 narodne škole (općina Farkaševac 6, Gudovac 5, Ivanska 5, Kapela 5, Nova Rača 8, Predavac 2, Prespa 2, Severin 9, Trojstvo 6, Velika Pisanica 3, Zrinski Topolovac 1).

4 Srez Brač (sjed. Supetar)

Zdravstvena stanica: Milna.

Škole: Građanska škola: Supetar, muška zanatska škola za klesarski obrt: Selca, ženska zanatska škola: Bol, 22 narodne škole (općina Bol 1, Milna 3, Nerežišće 3, Postire 2, Pučišće 3, Selca 4, Supetar 4, Sutivan 2).

5 Srez Brčko

Sreska ispostava Bosanski Šamac za općine: Bosanski Šamac i Tramošnica; šumska uprava: Brčko; voćni rasadnik: Orašje (općina Donja Mahala); banovinska bolnica, školska poliklinika: Brčko.

Škole: Niža realna gimnazija, trgovačka akademija, građanska škola: Brčko, struč. produžna (šegrt.) škole, žen. zanatske škole: Bos. Šamac i Brčko, 38 narodnih škola (općina Bosanski Šamac 4, Brčko 6, Brezovo Polje 2, Bukvik 4, Čelić 4, Donja Mahala 7, Gornji Rahić 3, Obudovac 4, Tramošnica 4).

6 Srez Brinje

Škole: 16 narodnih škola (općina Brinje 11, Jezerane 5).

7 Srez Bugojno

Sreske ispostave: Gornji Vakuf (za općinu Gornji Vakuf) i Kupres (za općinu Kupres); tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; šumska uprava; gospodarska stanica; venerična ambulanta: Bugojno, zdravstvene stanice: Gornji Vakuf i Kupres.

Škole: Građanska škola: Bugojno, 14 narodnih škola (općina Bugojno, 5, Gornji Vakuf 3, Kupres 6).

8 Srez Crikvenica

Voćni i lozni rasadnik; dječji dom sa obdaništem za siromašnu predškolsku djecu: Crikvenica.

Škole: Građanska škola, muška zanatska (obrtna) škola, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Crikvenica, 9 narodnih škola (općina Crikvenica 3, Drivenik 1, Grižane-Belgrad 3, Selce 1, Sv. Jakov Šiljevica 1).

9 Srez Čabar

Škole: 17 narodnih škola (općina Čabar 3, Draga 5, Gerovo 3, Osilnica 3, Plešce 1, Prezid 2).

10 Srez Čakovec

Voćni i lozni rasadnik: Vukanovec (općina Gornji Mihaljevec); antitrahomska ambulanta i antimalarična stanica: Mursko Središće.

Škole: 33 narodne škole (općina Belica 2, Čakovec-Okolica 8, Gornji Mihaljevec 2, Macinec 1, Mursko Središće 3, Nedelišće 2, Podturen 3, Strahoninec 2, Sv. Juraj na Bregu 2, Sv. Martin na Muri 2, Vratišinec 6).

11 Srez Čazma

Veterinarska ambulanta: Kloštar Ivanić; šumske uprave: Gornji Draganci (općina Čazma) i Križ.

Škole: Građanska škola: Ivanić-grad, stručna produžna (šegrt.) škola: Ivanić-grad, 27 narodnih škola (općina Čazma 9, Dubrava 1, Ivanić-grad 1, Kloštar Ivanić 7, Križ 6, Štefanje 3).

12 Srez Daruvar

Škole: Niža realna gimnazija, trgovačka akademija, žen. zanat. škola, stručna produž. (šegrt.) škola: Daruvar, 38 narodnih škola (općina Bijela 3, Daruvar 2 — dječ. i djev., Daruvarski Brestovac 2, Dežanovac 5, Končanica 1, Miokovićevo 5, Sirač 1, Uljanik 6, Vanjski Daruvar 8, Veliki Bastaji 5).

13 Srez Delnice

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; šumske uprave: Fužine i Mrkopalj; stočarska stanica: Mrzla Vodica (opć. Lokve); dom za oporavak slabunjave djece sa obdaništem za siromašnu predškolsku djecu: Fužine.

Digitized by Google

Škole: Građanska škola, struč. produž. (šegrt.) škola: Delnice 26 narodnih škola (općina Brod na Kupi 7, Brod-Moravice 3, Crni Lug 1, Delnice 1, Fužine 2, Lič 1, Lokve 3, Mrkopalj 5, Skrad 3).

14 Srez Derventa

Sreska ispostava Bosanski Brod za općinu Bosanski Brod; tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; šumska uprava; banovinska bolnica: Derventa, školske poliklinike: Bosanski Brod i Derventa, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična): Derventa.

Škole: Niža realna gimnazija, seljačka gospodarska škola: Derventa, stručne produžne (šegrt.) škole: Bos. Brod i Derventa, žen. zanatska škola: Derventa, 31 narodna škola (općina Bosanski Brod 8, Bosanski Kobaš 1, Derventa 1, Derventa-selo 6, Lužani Mulabegovi 3, Osinja 4, Plehan 6, Podnovlje 2).

15 Srez Djakovo

Zravstvene stanice: Gorjani i Vrpolje, antitrahomska ambulanta, školska poliklinika: Djakovo.

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Djakovo, 50 narodnih škola (općina Braćevci 4, Budrovci 1, Djakovačka Satnica 1, Djakovački Selci 1, Djakovo 2, Drenje 5, Gašinci 3, Gorjani 3, Krndija 1, Levanjska Varoš 5, Piškorevci 2, Punitovci 2, Semeljci 3, Strizivojna 1, Trnava 5, Viškovci 3, Vrbica 3, Vrpolje 2, Vuka 3).

16 Srez Donja Stubica

Škole: 19 narodnih škola (općina Bistra 4, Donja Stubica 6, Gornja Stubica 3, Marija Bistrica 5, Oroslavje 1).

17 Srez Donji Lapac

Šumske uprave: Donji Lapac i Srb.

Škole: 14 narodnih škola (općina Donji Lapac 8, Srb 6).

18 Srez Donji Miholjac

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Donji Miholjac, 25 narodnih škola (općina Čadjavica 2, Donji Miholjac 4, Marjanci 3, Podravska Moslavina 4, Podravski Podgajci 3, Šljivoševci 6, Viljevo 3).

19 Srez Dubrovnik

Škole: Građanske škole: Janjina i Orebić, ženske zanatske škole: Cavtat (općina Konavlje) i Janjina, 72 narodne škole (općina Janjina 6, Konavlje 18, Kuna 6, Lopud 1, Mljet 6, Pelješac 3, Slano 4, Ston 14, Šipan 2, Trpanj 4, Zaton 8).

20 Srez Dugo selo

Veterinarska ambulanta: Oborovo; banovinsko dobro: Božjakovina (općina Brckovljani).

Škole: Gospodarska škola za seoske domaćice, vrtlarska škola: Božjakovina, 16 narodnih škola (općina Brckovljani 1, Dugo selo 7, Lupoglav 1, Oborovo 1, Posavski Bregi 6).

21 Srez Duvno

(sjed. Tomislav-grad)

Šumska uprava; gospodarska stanica: Tomislav-grad.

Škole: 9 narodnih škola (općina Grabovica 2, Tomislav-grad 4, Vir 3).

22 Srez Fojnica

Šumske uprave: Busovača i Fojnica; voćni i lozni rasadnik : Fojnica; venerične ambulante: Busovača i Pridola (općina Busovača); dječji dom za mušku siročad: Kiseljak.

Škole: Ženska zanatska škola: Fojnica, 11 narodnih škola (općina Brestovsko 2, Busovača 2, Fojnica 2, Kiseljak 3 — od toga jedna u »Dječjem domu«, Kreševo 2).

23 Srez Garešnica

Šumska uprava: Garešnica.

Škole: Građanska škola: Garešnica, 35 narodnih škola (općina Berek 9, Garešnica 9, Hercegovac 6, Hrastovac 1, Veliki Zdenci 1, Vukovje 9).

24 Srez Gjurgjevac

Šumska uprava: Pitomača; antitrahomska ambulanta: Gjurgjevac; pogranična policija: Jelačićevo.

Škole: Građanske škole: Gjurgjevac i Virje, stručne produž. (šegrt.) škole: Gjurgjevac, Pitomača i Virje, 34 narodne škole (općina Gjurgjevac 4, Jelačićevo 2, Kalinovac 1, Kloštar 6, Molve 2, Pitomača 9, Podravske Sesvete 2, Šemovci 2, Virje 6).

25 Srez Glina

Šumska uprava; banovinska bolnica; popravilište za mušku djecu.

Škole: Niža realna gimnazija, ženska zanatska škola, 2 stručne produžne (šegrt.) škole (jedna u popravilištu): Glina, 29 narodnih škola (općina Banski Grabovac 3, Bučica 2, Glina 1, Jukinac 5, Klasnić 2, Kraljevčani 3, Maja 6, Mali Gradac 5, Stankovac 2).

26 Srez Gospić

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; šumske uprave: Gospić i Karlobag; stočarska

Digitized by Google

stanica; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična): Gospić.

Škole: Realna gimnazija, učiteljska škola, građanske škole: Gospić i Karlobag, žen. zanatska škola, seljačka gospodarska škola, banovinska lugarska škola, 2 stručne produžne (šegrt.) škole: Gospić (jedna u zavodu za odgoj muških maloljetnika kod Okružnog suda), mješovita građanska škola trgovačkog smjera: Karlobag, 34 narodne škole (općina Gospić 6, Karlobag 7, Lički Osik 7, Medak 8, Smiljan 6).

27 Srez Gračac

Šumska uprava: Sveti Rok (općina Lovinac); banovinska bolnica: Gračac.

Škole: Niža realna gimnazija, građanska škola: Gračac, 22 narodne škole (općina Bruvno 3, Gračac 5, Lovinac 6, Mazin 1, Zrmanja 7).

28 Srez Gradačac

Sreska ispostava: Odžak za općinu Odžak; tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; banovinsko dobro »Petar Mrkonjić«: Modriča; zdravstvena stanica: Odžak, ambulanta za suzbijanje sifilisa: Srnice.

Škole: Građanska škola: Gradačac, žen. zanatske škole: Gradačac i Modriča, 28 narodnih škola (općina Gradačac 4, Modriča 5, Odžak 11, Srnice 3, Vranjak 5).

29 Srez Grubišno Polje

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Grubišno Polje, 26 narodnih škola (općina Grubišno Polje 7, Ivanovo selo 5, Veliki Grdjevac 14).

30 Srez Hvar

Sreska ispostava: Vis za općine Komiža i Vis; zdravstvene stanice: Jelsa i Vis.

Škole: Građanske škole: Hvar, Jelsa, Komiža, Stari Grad i Vis, muška zanatska škola: Selca, ženske zanatske šokle: Hvar, Jelsa i Vis, 30 narodnih škola (općina Bogomolje 3, Hvar 5, Jelsa 6, Komiža 5, Stari Grad 3, Sućuraj 1, Vis 3, Vrboska 4).

31 Srez Ilok

Škole: Građanske škole: Ilok i Erdevik, mješovita građanska škola zanatsko-industrijskog smjera: Erdevik, stručne produžne (šegrtske) škole: Beočin, Erdevik i Ilok, seljačka gospodarska škola: Ilok, 18 narodnih škola (općina Banoštar 2, Beočin 1, Bingula 1, Čerević 1, Erdevik 2, Ilok 2, Mohovo 1, Molovin 1, Neštin 2, Sot 1, Susek 3, Šarengrad 1).

32 Srez Imotski

Zdravstvena stanica: Imotski.

Škole: Građanska škola: Imotski, 36 narodnih škola u općini Imotski.

33 Srez Ivanec

Školska poliklinika: Ivanec, antituberkulozni dispanzeri: Ivanec i Klenovnik (općina Ivanec), zdravstvena stanica: Bednja; kazneni zavod (muška kaznionica): Lepoglava; uzgajalište za mušku djecu: »Pahinsko« u Ivancu.

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Ivanec, banov. čipkarska škola: Lepoglava, 20 narodnih škola (općina Bednja 4, Cvetlin 2, Ivanec 7, Lepoglava 1, Maruševec 5, Višnjica 1).

34 Srez Jastrebarsko

Šumska uprava: Kalje; voćni i lozni rasadnik »Plešivica«: Plešivička Reka (općina Gornji Desinec); dječji dom kao uzgajalište za moralno ugroženu mušku mladež: Jastrebarsko.

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Jastrebarsko, 33 narodne škole (općina Cvetković 2, Gornji Desinec 2, Jastrebarsko 1, Kalje 8, Klinča Sela 4, Krašić 6, Petrovina 3, Sošice 3, Sveta Jana 1, Vivodina 3).

35 Srez Karlovac

Banovinsko dobro, lozni rasadnik: Novigrad na Dobri (općina Netretić); banovinska bolnica: Duga Resa.

Škole: 46 narodnih škola (općina Barilović 8, Draganići 3, Duga Resa 5, Jaškovo 5, Netretić 10, Ozalj 4, Rečica 2, Ribnik 8, Šišljavić 1).

36 Srez Kastav

Granična veterinarska stanica: Kastav.

Škole: Građanska škola, muška zanatska (obrtna) škola, ženska zanatska škola: Kastav, 11 narodnih škola u općini Kastav.

37 Srez Klanjec

Škole: 17 narodnih škola (općina Dubravica 1, Klanjec 4, Kraljevec 2, Luka 1, Tuhelj 1, Veliko Trgovišće 5, Zagorska Sela 3).

38 Srez Knin

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; banovinska bolnica: Knin, zdravstvena stanica: Otavice (opć. Drniš), antimalarične stanice: Drniš, Knin i Oklaj (općina Promina).

Škole: Realna gimnazija: Knin, građanska škola: Drniš, seljačka gospodarska škola na Glavici: Knin, 35 narodnih škola (općina Drniš 8, Knin 22, Promina 5).

Digitized by Google

39 Srez Konjic

Šumska uprava: Konjic; gospodarska stanica: Ostrožac.

Škole: Građanska škola, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Konjic, 14 narodnih škola (općina Konjic 8, Ostrožac 6).

40 Srez Koprivnica

Šumska uprava: Sokolovac; voćni i lozni rasadnik: Novigrad; antitrahomska ambulanta: Gola.

Škole: 28 narodnih škola (općina Drnje 3, Gjelekovec 3, Gola 2, Hlebine 2, Koprivnički Ivanec 2, Legrad 1, Novigrad 4, Peteranec 1, Sokolovac 9, Ždala 1).

41 Srez Korčula

Voćni i lozni rasadnik : Blato; zdravstvene stanice: Blato, Korčula i Vela Luka; dječji dom za siročad iseljenika i mornara: Korčula.

Škole: Građanske škole: Blato, Korčula i Vela Luka, muška zanatska (obrtna) škola za brodograditeljstvo i kamenoklesarstvo: Korčula, 15 narodnih škola (općina Blato 6, Korčula 7, Vela Luka 2).

42 Srez Korenica

Šumska uprava: Plitvički Ljeskovac (opć. Plitvička Jezera); banovinska bolnica: Korenica.

Škole: Niža realna gimnazija: Korenica, 15 narodnih škola (općina Bunić 7, Korenica 5, Plitvička Jezera 3).

43 Srez Kostajnica

Šumska uprava: Kostajnica, šumska režija: Kostajnički Majur.

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Kostajnica, 28 narodnih škola (općina Bobovac 1, Crkveni Bok 3, Dubica 5, Kostajnica 1, Kostajnički Majur 8, Mečenčani 5, Staza 5).

44 Srez Krapina

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; školska poliklinika, dispanzer za dojenčad: Krapina, zdravstvena stanica: Začretje.

Škole: Građanska škola, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Krapina, seljačka gospodarska škola: Začretje, 16 narodnih škola (općina Gjurmanec 4, Krapina 1, Petrovsko 3, Radoboj 2, Zabok 2, Začretje 4).

45 Srez Križevci

Veterinarska ambulanta: Sv. Ivan Žabno.

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Sv. Ivan Žabno, 38 narodnih škola (općina Gradec 3, Raven 4, Sveti Ivan Žabno 6, Sv. Petar Čvrstec 1, Sv. Petar Orehovec 5, Vojakovac 8, Vrbovec 11).

46 Srez Krk

Voćni i lozni rasadnik »Kanajt«: Aleksandrovo.

Škole: Realna gimnazija: Krk, građanska škola: Baška, ženske zanatske škole: Aleksandrovo, Baška i Krk, gospodarsko-kućanski tečaj »Kanajt«: Aleksandrovo, 24 narodne škole (općina Aleksandrovo 2, Baška 4, Dobrinj 6, Dubašnica 3, Krk 3, Omišalj 3, Vrbnik 3).

47 Srez Kutina

Banov. bolnica za umobolne »Moslavina—Popovača«: Moslavina (općina Popovača).

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Kutina, 22 narodne škole (općina Kutina 10, Ludina 4, Popovača 8).

48 Srez Livno

Škole: 14 narodnih škola (općina Donje Polje 3, Gornje Polje 7, Priluka 2, Šujica 2).

49 Srez Ludbreg

Antitrahomska ambulanta i antimalarična stanica: Ludbreg.

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Ludbreg, 23 narodne škole (općina Ludbreg 2, Mali Bukovec 6, Martijanec 4, Rasinja 3, Vanjski Ludbreg 8).

50 Srez Ljubuški

Sreska ispostava: Posušje za općinu Posušje; šumska uprava; voćni i lozni rasadnik (sa gospodarsko - kućanskim tečajem): Ljubuški; zdravstvene stanice: Ljubuški i Posušje.

Škole: 22 narodne škole (općina Drinovci 6, Humac 2, Ljubuški 2, Posušje 6, Vitina 4, Zvirovići 2).

51 Srez Makarska

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu: granična veterinarska stanica: Makarska; dječje oporavilište: Brela (općina Makarska).

Škole: Građanske škole: Makarska i Vrgorac, ženska zanatska škola, stručna produžna (šergt.) škola: Makarska, mješovita građanska škola (gospodarskog smjera): Podgora, 34 narodne škole (općina Gornje Primorje 6, Makarska 14, Vrgorac 14).

52 Srez Metković

Gospodarska stanica; granična veterinarska stanica; povjereništvo splitske javne burze rada; zdravstvena stanica: Metković, antimalarična stanica: Opuzen.

škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Metković, muška zanatska (obr-

Digitized by Google

tna) škola za pletarstvo: Opuzen, 25 narodnih škola (općina Metković 8, Opuzen 17).

53 Srez Mostar

Škole: 31 narodna škola (općina Bijelo Polje 2, Blagaj 3, Donje Brotnjo 3, Drežnica 1, Gornje Brotnjo 1, Kočerin 2, Mostar-sela 6, Mostarsko Blato 4, Široki Brijeg 7, Žitomislić 2).

54 Srez Našice

Zdravstvena stanica: Podgorač.

Škole: Građanske škole: Našice i Gjurgjenovac, stručne produžne (šegrt.) škole: Našice, Gjurgjenovac i Orahovica, 44 narodne škole (općina Budimci 2, Čačinci 2, Feričanci 6, Gjurgjenovac 2, Klokočevci 4, Koška 3, Našice 4, Obradovci 3, Orahovica 3, Podgorač 8, Vanjske Našice 5, Zdenci 2).

55 Srez Nova Gradiška

Lječilište za plućne bolesti i tuberkulozu: Strmac (općina Cernik), zdravstvene stanice i antitrahomske ambulante: Orubica i Vrbje (općina Rešetari), antitrahomska ambulanta: Davor.

Škole: 38 narodnih škola (općina Cernik 8, Davor 1, Nova Kapela 11, Orubica 1, Rešetari 7, Staro Petrovo selo 6, Stivica 2, Vanjska Nova Gradiška 2).

56 Srez Novi

Šumska uprava; voćni i lozni rasadnik: Novi.

Škole: Građanska škola, škola za domaćice: Novi, 10 narodnih škola (općina Bribir 1, Ledenice 6, Novi 3).

57 Srez Novi Marof

Lječilište za plućne bolesti, antituberkulozni dispanzer: Novi Marof.

Škole: 14 narodnih škola (općina Breznički Hum 2, Gornja Rijeka 4, Ljubešćica 1, Novi Marof 4, Vanjske Varaždinske Toplice 2, Varaždinske Toplice 1).

58 Srez Novska

Šumske uprave: Jasenovac i Lipovljani, šumska režija: Medjurić.

Škole: Žen. zanat. škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Novska, 30 narodnih škola (općina Banova Jaruga 1, Jasenovac 6, Krapje 4, Lipovljani 4, Lonja 1, Medjurić 3, Novska 1, Vanjska Novska 10).

59 Srez Ogulin

Šumske uprave: Drežnica, Jasenak i Ogulin; banovinsko ribogojilište »Podklek«: Ogulinski Turkovići (općina Ogulin); tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; banovinska bolnica, školska poliklinika, venerična ambulanta: Ogulin.

Škole: Niža realna gimnazija, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Ogulin, građanska škola: Plaški, 43 narodne škole (općina Drežnica 5, Generalski Stol 3, Gomirje 2, Gornje Dubrave 4, Josipdol 5, Modruš 3, Ogulin 9, Oštarije 2, Plaški 8, Tounj 2).

60 Srez Okučani

Šumska uprava: Gornji Rajić (opć. Rajić); zdravstvena ambulanta: Gornja Trnava (općina Medari); kazneni zavod za muške: Stara Gradiška.

Škole: 23 narodne škole (općina Dragalić 1, Medari 7, Okučani 8, Rajić 5, Stara Gradiška 2).

61 Srez Osijek

Zdravstvena stanica: Dalj.

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Dalj, 20 narodnih škola (općina Aljmaš 1, Bijelo Brdo 1, Čepin 1, Dalj 3, Erdut 1, Ernestinovo 1, Hrastin 4, Jovanovac 1, Laslovo 1, Retfala 3, Sarvaš 1, Tenja 2).

62 Srez Otočac

Šumske uprave: Otočac i Vrhovine; banovinska bolnica, školska poliklinika: Otočac.

Škole: Niža realna gimnazija, stručna produžna (šegrt.) škola: Otočac, 31 narodna škola (općina Brlog 6, Dabar 2, Otočac 7, Sinac 5, Škare 4, Vrhovine 7).

63 Srez Pakrac

Banovinska bolnica i venerična ambulanta. Pakrac, banov. dječje lječilište: Lipik; konjogojstveni zavod: Lipik.

Škole: Učiteljska škola, građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Pakrac, 46 narodnih škola (općina Antunovac 2, Badljevina 7, Bučje 6, Čaglić 8, Dragović 8, Gaj 3, Kukunjevac 5, Lipik 5, Pakrac 1, Pakračka Poljana 1).

64 Srez Perušić

Šumska uprava: Kosinj.

Škole: 18 narodnih škola (općina Kosinj 8, Pazarište 4, Perušić 6).

65 Srez Petrinja

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Sunja, 37 narodnih škola (općina Blinja 2, Gora 5, Gradusa 8, Hrastovica 3, Jabukovac 7, Mošćenica 6, Sunja 6).

Digitized by Google

66 Srez Pisarovina

Škole: 19 narodnih škola (općina Donja Kupčina 1, Kupinec 4, Lasinja 6, Pisarovina 4, Pokupsko 4).

67 Srez Podravska Slatina

Zdravstvene stanice: Adolfovac (općina Nova Bukovica) i Slatinski Drenovac.

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Podravska Slatina, 55 narodnih škola (općina Čeralije 3, Gornji Miholjac 9, Nova Bukovica 13, Podravska Slatina 10, Slatinski Drenovac 6, Sopje 6, Voćin 8).

68 Srez Pregrada

Škole: 15 narodnih škola (općina Desinić 5, Hum na Sutli 3, Krapinske Toplice 2, Pregrada 5).

69 Srez Preko

Granična veterinarska stanica: Preko.

Škole: 32 narodne škole (općina Božava 7, Preko 9, Sali 4, Silba 7, Veli Iž 5).

70 Srez Prelog

Banovinska bolnica, antitrahomska i antimalarična stanica, venerična ambulanta: Prelog; granična veterinarska stanica; pogranična policija: Kotoriba.

Škole: 24 narodne škole (općina Dekanovec 3, Donja Dubrava 1, Donji Kraljevec 2, Donji Vidovec 1, Draškovec 3, Goričan 1, Hodošan 1, Kotoriba 1, Mala Subotica 7, Prelog 1, Sv. Marija na Muri 2, Sv. Juraj u Trnju 1).

71 Srez Prozor

Gospodarska stanica; šumska uprava: Prozor.

Škole: 7 narodnih škola (općina Gornja Rama 2, Prozor 5).

72 Srez Rab

Antimalarične stanice: Novalja (općina Pag) i Rab.

Šoke: Građanska škola, banov. čipkarska škola: Pag, 19 narodnih škola (općina Novalja 7, Pag 5, Rab 7).

73 Srez Samobor

Zdravstvena stanica i antituberkulozni dispanzer: Sveta Nedjelja; đačko ljetovalište »Oštrc«: općina Podvrh.

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Samobor, 17 narodnih škola (općina Podvrh 9, Samobor 1, Sv. Nedjelja 2, Sv. Martin pod Okićem 5).

74 Srez Senj

Šumska uprava: Krasno (općina Sv. Juraj).

Škole: 20 narodnih škola (općina Jablanac 8, Krivi Put 5, Sv. Juraj 7).

75 Srez Sinj

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; zdravstvena stanica: Sinj.

Škole: Niža realna gimnazija, gospodarska škola za seoske domaćice (sa pokretnim tečajevima), muška zanatska (obrtna) škola za stolarstvo, žen. zanatska škola: Sinj, 43 narodne škole (općina Sinj 22, Trilj 13, Vrlika 8).

76 Srez Sisak

Banovinsko dobro: Topolovac; veterinarska ambulanta: Lekenik.

Škole: 25 narodnih škola (općina Gušće 2, Kratečko 2, Lekenik 2, Letovanić 3, Martinska Ves 5, Palanjek 4, Sela 4, Topolovac 3).

77 Srez Slavonska Požega

Banovinska pastuharna: Kutjevo.

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Pleternica, 61 narodna škola (općina Bekteže 14, Jakšić 3, Kaptol 4, Kutjevo 6, Mihaljevci 2, Pleternica 8, Požeški Brestovac 3, Ruševo 5, Stražeman 4, Vanjska Požega 2, Velika 2, Vilić-selo 8).

78 Srez Slavonski Brod

Zdravstvena stanica: Velika Kopanica.

Škole: 66 narodnih škola (općina Andrijevci 2, Bebrina 5, Beravci 1, Brodski Drenovac 3, Brodski Stupnik 3, Brodski Varoš 3, Garčin 5, Kaniža 2, Klakar 3, Lužani 3, Oriovac 2, Podcrkavlje 5, Podvinj 1, Sibinj 6, Slav. Kobaš 1, Svilaj 6, Trnjani 11, Velika Kopanica 4).

79 Srez Slunj

Venerična ambulanta: Slunj.

Škole: Građanska škola: Slunj, 34 narodne škole (općina Cetin-grad 8, Drežnik-grad 5, Primišlje 4, Rakovica 6, Slunj 7, Veljun 4).

80 Srez Split

Banovinske poljoprivredne stanice: Kaštel Stari (općina Donja Kaštela) i Muć; zdravstvene stanice: Muć i Trogir, lječilište za malaričnu djecu »Sveti Križ«: Žedno (općina Trogir).

Škole: Građanska škola: Trogir, 91 narodna škola (općina Donja Kaštela 1 Kaštel, Lukšić 3, Kaštel Sućurac 2, Klis 6, Krajina 12, Lećevica 3, Muć 8, Omiš 8, Poljica 28, Šolta 6, Trogir 14).

Digitized by Google

81 Srez Stolac

Sreska ispostava Čapljina za općinu Čapljina; šumska uprava; banovinska bolnica: Stolac.

Škole: Građanske škole: Čapljina i Stolac, ženska zanatska škola: Stolac, struč. produž. (šegrt.) škola: Čapljina, 27 narodnih škola (općina Aladinići 6, Berkovići 2, Burmazi 5, Čapljina 7, Hutovo 5, Stolac 2).

82 Srez Sušak

Lječilište za tuberkulozu kostiju: Kraljevica, zdravstvena stanica: Jelenje.

Škole: Građanske škole: Hreljin i Kraljevica, 15 narodnih škola (općina Cernik-Čavle 1, Dol-Bakarac 2, Grobnik 2, Hreljin 2, Jelenje 3, Kraljevica-Smirka 2, Krasica 3).

83 Srez Sveti Ivan Zelina

Škole: 19 narodnih škola (općina Donja Zelina 2, Kašina 3, Moravče-Belovar 5, Sv. Ivan Zelina 1, Šašinovec 2, Vanjski Sv. Ivan Zelina 6).

84 Srez Šibenik

Zdrastvena stanica: Skradin, antimalarična stanica: Tijesno.

Škole: 21 narodna škola (općina Skradin 9, Tijesno 5, Vodice 2, Zlarin 5).

85 Srez Šid

Škole: Građanska škola, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Šid, 19 narodnih škola (općina Adaševci 1, Bačinci 1, Bapska-Novak 1, Batrovci 1, Berkasovo 2, Gibarac 1, Ilača 2, Ilinci 1, Jamena 1, Kukujevci 1, Lipovac 1, Mala Vašica 1, Morović 1, Strošinci 1, Šid 1, Šidski Banovci 1, Tovarnik 1).

86 Srez Travnik

Venerične ambulante: Bila, Mosor (općina Bila), Hrastovci, Opara, Potok, Trenica-Bugojčići (općina Bučići), Počulica (općina Vitez) i Vitez.

Škole: 12 narodnih škola (općina Bila 2, Bučići 2, Turbe 5, Vitez 3).

87 Srez Udbina

Šumska uprava: Udbina.

Škole: 9 narodnih škola (općina Podlapac 4, Udbina 5).

88 Srez Valpovo

Povjereništvo zagrebačke javne burze rada: Belišće; zdravstvena stanica: Valpovo.

Škole: Stručne produžne (šegrt.) škole: Belišće i Valpovo, 18 narodnih škola (općina Belišće 2, Bizovac 3, Brodjanci 1, Ladimirevci 1, Petrijevci 3, Valpovo 1, Vanjsko Valpovo 7).

89 Srez Varaždin

Škole: 25 narodnih škola (općina Bartolovec 3, Biškupec 6, Jalžabet 2, Križovljan-Cesticа 3, Petrijanec 5, Vidovec 4, Vinica 2).

90 Srez Velika Gorica

Voćni i lozni rasadnik: Gornji Hruševec (općina Kravarsko; banov. zavod za odgoj duševno zaostale djece: Velika Gorica, zdravtsvena stanica i dispanzer za dojenčad: Mraclin (općina Vukovina).

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Velika Gorica, 24 narodne škole (općina Dubranec 3, Kravarsko 3, Novo Čiče 2, Odra 4, Orle 3, Velika Gorica 4, Vukovina 5).

91 Srez Vinkovci

Šumska uprava; veterinarska ambulanta: Otok; zdravstvena stanica: Novi Jankovci.

Škole: 26 narodnih škola (općina Andrijaševci 1, Cerna 2, Donje Novo selo 1, Ivankovo 1, Jarmina 1, Komletinci 1, Mirkovci 1, Nijemci 5, Novi Jankovci 1, Orolik 1, Otok 1, Privlaka 1, Retkovci 2, Slakovci 1, Srijemske Laze 1, Stari Jankovci 1, Stari Mikanovci 1, Vinkovačko Novo selo 1, Vodjinci 2).

92 Srez Virovitica

Zdravstvene stanice: Cabuna i Novi Gradac (općina Gradina).

Škole: 49 narodnih škola (općina Cabuna 8, Gradina 13, Lukač 9, Pivnica 4, Suhopolje 7, Špišić-Bukovica 8).

93 Srez Vojnić

Zdravstvena stanica: Vojnić.

Škole: 34 narodne škole (općina Krnjak 5, Krstinja 6, Perjasica 6, Skakavac 2, Tušilović 4, Vojnić 6, Vukmanić 5).

94 Srez Vrbovsko

Šumska uprava: Ravna Gora.

Škole: Građanska škola: Srpske Moravice, 17 narodnih škola (općina Bosiljevo 5, Ravna Gora 3, Severin na Kupi 4, Srpske Moravice 2, Vrbovsko 3).

95 Srez Vrginmost

Šumska uprava: Velika Vranovina (općina Topusko); banovinska termalna kupka (za reumatičare i invalide): Topusko.

Škole: 17 narodnih škola (općina Bović 3, Čemernica 2, Topusko 6, Vrginmost 6).

96 Srez Vukovar

Škole: Građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola: Borovo, 34 narodne škole (op-

Digitized by Google

ćina Antin 1, Berak 1, Bobota 2, Bogdanovci 1, Borovo 2, Bršadin 2, Cerić 1, Čakovci 1, Gaboš 1, Korog 2, Lovas 1, Marinci 1, Markušica 5, Mikluševci 1, Negoslavci 1, Nuštar 1, Opatovac 1, Otrovo 1, Pačetin 1, Petrovci 1, Sotin 1, Svinjarevci 1, Tompojevci 1, Tordinci 1, Trpinja 1, Vera 1).

97 Srez Zagreb

Bolnica za duševne i živčane bolesti: Vrapče, banovinsko lječilište za tuberkulozne: Brestovac-lječilište (općina Remete).

Škole: Stručna produžna (šegrt.) škola: Donja Kustošija (općina Kustošija), 33 narodne škole (općina Brdovec 5, Brezovica 1, Kustošija 2, Markuševec 3, Pušća 4, Remete 2, Sesvete 6, Stenjevec 3, Stupnik 3, Sv. Klara 1, Šestine 1, Vrapče 1, Zaprešić 1).

98 Srez Zlatar

Škole: 29 narodnih škola (općina Bedekovčina 2, Budinščina 5, Hraščina-Trgovišće 6, Lobor 3, Mače 4, Mihovljan 3, Zlatar 6).

99 Srez Županja

Šumske uprave; zdravstvene stanice: Vrbanja i Županja.

Škole: Građanska škola: Županja, 18 narodnih škola (općina Babina Greda 1, Bošnjaci 1, Drenovci 1, Gradište 1, Gundinci 1, Gunja 1, Posavski Podgajci 1, Račinovci 2, Rajevo selo 1, Sikirevci 2, Slavonski Šamac 2, Soljani 1, Štitar 1, Vrbanja 1, Županja 1).

B GRADOVI

1 Grad Bakar

Škole: Pomorsko-trgovačka akademija sa brodo-strojarskim odsjekom, 1 građanska škola i 1 narodna škola.

2 Grad Bjelovar

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; banovinska bolnica, školska poliklinika sa stanicom protiv bjesnoće (antirabičnom), antituberkulozni dispanzer, venerična ambulanta.

Škole: Realna gimnazija, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 3 narodne škole.

3 Grad Čakovec

Povjereništvo zagrebačke javne burze rada; banovinska bolnica, školska poliklinika, venerična ambulanta.

Škole: Učiteljska škola, trgovačka akademija, građanska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 1 narodna škola, 1 vježbaonica uz učiteljsku školu.

4 Grad Dubrovnik

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; granična veterinarska stanica; voćni i lozni rasadnik (Čibača); pomorska građevinska sekcija; ekspozitura splitske javne burze rada; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, dječje oporavilište na otoku Lokrumu kod Dubrovnika, dispanzeri: antituberkulozni, dječji i protiv bjesnoće (antirabični), venerična ambulanta.

Škole: Realna gimnazija, trgovačka akademija, pomorsko-trgovačka akademija, učiteljska škola, građanske škole: 1 muška, 1 ženska, ženske zanatske škole: 1 u gradu, 1 u Čibači, stručna produžna (šegrt.) škola, 14 narodnih škola (2 u gradu, 1 u Gružu-Dubrovnik II, 11 u selima gradske općine).

5 Grad Karlovac

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; šumska uprava; školska poliklinika, antituberkulozni dispanzer, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična).

Škole: Muška realna gimnazija, ženska realna gimnazija, učiteljska škola, trgovačka akademija, građanska škola, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 8 narodnih škola.

6 Grad Koprivnica

Granična veterinarska stanica; školska poliklinika.

Škole: Realna gimnazija, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 4 narodne škole.

7 Grad Križevci

Bakteriološki i serološki zavod; školska poliklinika.

Škole: Niža realna gimnazija, srednja gospodarska škola, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 1 narodna škola.

8 Grad Livno

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; banovinsko dobro; povjereništvo splitske javne burze rada; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, zdravstvene stanice: antimalarična i protiv bjesnoće (antirabična), venerična ambulanta.

Digitized by Google

Škole: Građanska škola, muška zanatska (obrtna) škola za stolarstvo i kovinarstvo, žen. zanatska (obrtna) škola za krojenje, 1 narodna škola.

9 Grad Mostar

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; gospodarska stanica; meteorološka stanica; ravnateljstvo banovinskih šuma, šumska uprava; rudarsko glavarstvo; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, dječji dispanzer, venerična ambulanta, školska poliklinika, zdravstvene stanice: antimalarična i protiv bjesnoće (antirabična); ispostava splitske javne burze rada.

Škole: Realna gimnazija, učiteljska škola, trgovačka akademija, građanska škola, muška zanatska škola (za stolarstvo i kovinarstvo), žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 4 narodne škole.

10 Grad Nova Gradiška

Šumska uprava; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, zdravstvene stanice: protiv bjesnoće (antirabična) i protiv malarije, antitrahomska i venerična ambulanta.

Škole: Realna gimnazija, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 2 narodne škole.

11 Grad Osijek

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera i dragocjenih metala pri sreskom načelstvu; hidrotehnički ured; gospodarska pokusna i kontrolna stanica; veterinarska diagnostična stanica; oblasna inspekcija rada, podružnica zagrebačke javne burze rada, radni sud; opća javna zakladna bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, zdravstvene stanice: za matere i djecu, protiv tuberkuloze, protiv bjesnoće (antirabična), za trahom, za suzbijanje raka, za venerične bolesti, kolonija za dojenčad i malu djecu, dječji dom kao odgajalište za moralno ugroženu mušku djecu.

Škole: Muška realna gimnazija, ženska realna gimnazija, učiteljska škola, trgovačka akademija, muška zanatska škola, ženska zanatska škola, građanska škola, 2 stručne produžne (šegrt.) škole, 8 narodnih škola, 1 vježbaonica uz učiteljsku školu.

12 Grad Petrinja

Banovinska bolnica, školska poliklinika.

Škole: Niža realna gimnazija, učiteljska škola, seljačka gospodarska škola sa gospodarsko-kućanskim tečajem, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 1 narodna škola, 1 vježbaonica uz učiteljsku školu.

13 Grad Senj

Nadzorništvo za pošumljivanje krša i goleti; banovinska bolnica.

Škole: Realna gimnazija, ženska zanatska štkola, stručna produžna (šegrt.) škola, 1 narodna škola.

14 Grad Sisak

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; povjereništvo zagrebačke javne burze rada; banovinska bolnica, školska poliklinika.

Škole: Realna gimnazija, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 3 narodne škole.

15 Grad Slavonska Požega

Banovinska bolnica, školska poliklinika, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična).

Škole: Realna gimnazija, žen. zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, niža gospodarska škola, 3 narodne škole.

16 Grad Slavonski Brod

Voćni i lozni rasadnik; ekspozitura zagrebačke javne burze rada; banovinska bolnica, školska poliklinika, antituberkulozni dispanzer, venerična ambulanta, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična).

Škole: Realna gimnazija, građanska škola, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 3 narodne škole.

17 Grad Split

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; oceanografski institut; meteorološka stanica, opservatorij; gospodarska pokusna i kontrolna stanica; veterinarska diagnostična stanica; lučko iseljeničko nadzorništvo kao izvršni organ iseljeničkog komesarijata u Zagrebu; oblasna inspekcija rada, javna burza rada, radni sud; banovinska bolnica, higijenski zavod, školska poliklinika, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična), antituberkulozni dispanzer, venerična ambulanta.

Škole: Rkt. centralni bogoslovni zavod sa rangom fakulteta, muška klasična gimnazija, muška realna gimnazija, ženska realna gimnazija, trgovačka akademija sa trgovačkom školom, srednja tehnička škola sa arhitektonsko-građevinskim, brodostrojarskim i elektrotehničkim odsjekom, muška i ženska građanska škola, muška i ženska zanatska škola, 2 stručne produžne (šegrt.) škole, 19 nar. škola (4 muške i 4 ženske u gradu i 11 u selima gradske općine).

18 Grad Sušak

Ravnateljstvo banovinskih šuma; tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera i dragocje-

Digitized by Google

nih metala pri sreskom načelstvu; pomorsko-građevinska sekcija; podružnica zagrebačke javne burze rada; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja sa odjeljenjima: antimalarično, za kožne i spolne bolesti, školska poliklinika, dispanzer za majke, dojenčad i malu djecu, antituberkulozni dispanzer, opća ambulanta, stanica protiv bjesnoće (antirabična); đačko oporavalište »Martinšćica«.

Škole: Muška realna gimnazija, ženska realna gimnazija, trgovačka akademija, mješ. građanska škola, muška zanatska (obrtna) škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 7 narodnih škola.

19 Grad Šibenik

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; seismološka stanica; granična veterinarska stanica; pomorsko-građevinska sekcija, ispostava splitske javne burze rada; banovinska bolnica sa umobolnicom, antituberkulozni dispanzer, antivenerična ambulanta, ambulanta za trahom, školska poliklinika.

Škole: Muška realna gimnazija odjeljenje klasične gimnazije kod realne gimnazije, ženska realna gimnazija, učiteljska škola, trgovačka akademija, građanska škola, muška zanatska (obrtna) škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 23 narodne škole (7 u gradu i 16 u selima gradske općine).

20 Grad Travnik

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; šumska uprava; povjereništvo splitske javne burze rada; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, dispanzeri: dječji, antituberkulozni i protiv bjesnoće (antirabični), venerična ambulanta.

Škole: Građanska škola, ženska zanatska škola, 2 narodne škole.

21 Grad Varaždin

Tehnički odjeljak i odjeljak kontrole mjera pri sreskom načelstvu; povjereništvo zagrebačke javne burze rada, radni sud; dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, zdravstvene stanice: protiv bjesnoće (antirabična) i antimalarična, dispanzeri: za majke, dojenčad i malu djecu, antituberkulozni i antitrahomski dispanzer, venerična ambulanta.

Škole: Realna gimnazija, građanska škola, rudarsko-talionička i bušačka niža srednja škola, niža tekstilna majstorska škola, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 3 narodne škole.

22 Grad Vinkovci

Odjeljak kontrole mjera i dragocjenih metala pri sreskom načelstvu; ravnateljstvo banovinskih šuma; banovinska bolnica, školska poliklinika, antituberkulozni dispanzer.

Škole: Realna gimnazija, građanska škola, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 2 narodne škole.

23 Grad Virovitica

Šumska uprava; granična veterinarska stanica; voćni i lozni rasadnik; banovinska bolnica, dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, antimalarična stanica, antitrahomska i venerična ambulanta, zdravstvena stanica protiv bjesnoće (antirabična).

Škole: Realna gimnazija, stručna produžna (šegrt.) škola, 4 narodne škole.

24 Grad Vukovar

Tehnički odjeljak pri sreskom načelstvu; dom narodnog zdravlja, školska poliklinika, zdravstvene stanice: antimalarična i protiv bjesnoće (antirabična), antituberkulozni dispanzer, antitrahomska i venerična ambulanta.

Škole: Realna gimnazija, ženska zanatska škola, stručna produžna (šegrt.) škola, 4 narodne škole.

25 Grad Zagreb

Tehnički odjeljak, hidrotehnički odjeljak za vodogradnje, odjeljak kontrole mjera i dragocjenih metala pri sreskom načelstvu.

Geofizički zavod; zemaljski arhiv.

Gospodarska pokusna i kontrolna stanica, banovinska oenološka stanica, banovinski zavodi: za osiguranje usjeva i plodova od tuče, za primjenjenu zoologiju; štedionica banovine Hrvatske.

Ravnateljstvo banovinskih šuma; rudarsko glavarstvo.

Iseljenički komesarijat; fond za unutrašnju kolonizaciju; glavna uprava posredovanja rada, javna burza rada, glavna inspekcija rada, oblasna inspekcija rada, radni sud; zavod za zaštitu matera i dojenčadi, zavod za odgoj gluhonijeme djece, zavod za odgoj slijepe djece, zavod za sakatu djecu (u osnutku), sirotište zaklade Eduarda baruna Jelačića Bužimskog, ženski kazneni zavod.

Odsjek za higijensku službu Odjela za narodno zdravlje, zavod za proizvodnju lijekova, školska poliklinika, antituberkulozni dispanzer, dispanzer za dojenčad, venerična ambulanta u zakladnoj bolnici, odsjek protiv bjesnoće kod odsjeka za higijensku službu, stanica za prvu pomoć (u kirurškoj klinici), bolnice i klinike:

Digitized by Google

opća javna zakladna bolnica sa ortopedskim odjeljenjem pod banovinskom upravom, zarazna bolnica, sveučilišne klinike: medicinska (za unutrašnje bolesti), kirurška, za ginekologiju i primaljstvo sa stanicom za socijalnu zaštitu matera i djece, pedijatrička (za dječje bolesti), neurološko-psihijatrička (za živčane i duševne bolesti), dermatološko - venerološka (za kožne i spolne bolesti), oftalmološka (za očne bolesti), ortopedijska (za sakate), otorinolaringološka (za bolesti nosa uha i grla).

Školstvo i nastava:

Visoke škole: Hrvatsko sveučilište sa fakultetima: filozofski, pravni, bogoslovski (rimo-katolički), medicinski, veterinarski, tehnički, poljoprivredno-šumarski (sa fakultetskim uzornim dobrom »Maksimir«) ekonomsko-komercijalna visoka škola, viša pedagoška škola

Umjetničke visoke škole sa rangom fakulteta: Akademija glazbe i kazališne umjetnosti, akademija likovnih umjetnosti.

Srednje škole: 2 muške klasične gimnazije, 5 muških realnih gimnazija, 3 ženske realne gimnazije, učiteljska škola, trgovačka akademija, dvorazredna trgovačka škola, tehnička srednja škola, muška zanatska (obrtna) škola, ženska stručna učiteljska škola, ženska zanatska škola.

8 građanskih škola (2 muške, 2 ženske, 3 mješovite, vježbaonica uz visoku pedagošku školu).

Škola narodnog zdravlja, škola za sestre pomoćnice, primaljsko učilište.

Potkivačka škola, zimska vrtlarska škola, 11 stručnih produžnih (šegrt.) škola: 9 muških, 2 ženske.

29 narodnih škola, 1 vježbaonica uz učiteljsku školu.

Digitized by Google

OPĆINE

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
1	**Adaševci**	Šid
2	**Aladinići**	Stolac
3	**Aleksandrovo**	Krk
4	**Aljmaš**	Osijek
5	**Andrijaševci**	Vinkovci
6	**Andrijevci**	Slav. Brod
7	**Antin**	Vukovar
8	**Antunovac**	Pakrac
9	**Babina Greda**	Županja
—	**Babino Polje vidi Mljet**	
10	**Bačinci**	Šid
11	**Badljevina**	Pakrac
—	**Bakarac vidi Dol—Bakarac**	
12	**Banoštar**	Ilok
13	**Banova Jaruga**	Novska
14	**Banski Grabovac**	Glina
15	**Bapska-Novak (Bapska)**	Šid
—	**Bare, Slavonske vidi Obradovci**	
16	**Barilović**	Karlovac
17	**Bartolovec**	Varaždin
18	**Batrovci**	Šid
19	**Baška**	Krk
20	**Bebrina**	Slav. Brod
21	**Bedekovčina (Gor. Bedekovčina)**	Zlatar
22	**Bednja**	Ivanec
23	**Bekteže**	Slav. Požega
24	**Belica**	Čakovec
25	**Belišće**	Valpovo
26	**Benkovac**	Benkovac
27	**Beočin**	Ilok
28	**Berak**	Vukovar
29	**Beravci**	Slav. Brod
30	**Berek**	Garešnica
31	**Berkasovo**	Šid
32	**Berkovići**	Stolac
33	**Bijela**	Daruvar
34	**Bijelo Brdo**	Osijek
35	**Bijelo Polje (Potoci)**	Mostar
36	**Bila (Guča Gora)**	Travnik
37	**Bingula**	Ilok
38	**Biograd**	Biograd
39	**Bistra**	Donja Stubica
40	**Biškupec**	Varaždin
41	**Bizovac**	Valpovo
42	**Blagaj**	Mostar
43	**Blato**	Korčula
44	**Blinja**	Petrinja
45	**Bobota**	Vukovar
46	**Bobovac**	Kostajnica
47	**Bogdanovci**	Vukovar
48	**Bogomolje**	Hvar
—	**Bogovići vidi Dubašnica**	Brač
49	**Bol**	
50	**Borovo**	Vukovar
51	**Bosanski Brod**	Derventa
—	**Bosanski Klakar vidi Bos. Brod**	
52	**Bosanski Kobaš**	Derventa
53	**Bosanski Šamac**	Brčko
54	**Bosiljevo**	Vrbovsko
55	**Bošnjaci**	Županja
56	**Bović**	Vrginmost
57	**Božava**	Preko
58	**Bračevci**	Djakovo
59	**Brckovljani**	Dugo selo
60	**Brčko**	Brčko
61	**Brdovec (Brdovečko Prigorje)**	Zagreb
62	**Brestovsko (Gromiljak)**	Fojnica
63	**Breznički Hum**	Novi Marof
64	**Brezovica**	Zagreb
65	**Brezovo Polje (Novo Brezovo Polje)**	Brčko
66	**Bribir**	Novi
67	**Brinje**	Brinje
—	**Brišnik-Oplećani vidi Tomislav-grad**	
68	**Brlog**	Otočac
69	**Brodjanci**	Valpovo
70	**Brod-Moravice**	Delnice
71	**Brod na Kupi**	„
72	**Brodski Drenovac**	Slav. Brod
73	**Brodski Stupnik**	„ „
74	**Brodski Varoš**	„ „
75	**Bršadin**	Vukovar
76	**Bruvno**	Gračac
77	**Bučica**	Glina
78	**Bučići (Stojkovići)**	Travnik
79	**Bučje**	Pakrac
80	**Budimci**	Našice
81	**Budinščina**	Zlatar
82	**Budrovci**	Djakovo
—	**Bugojčići vidi Opara**	
83	**Bugojno**	Bugojno
84	**Bukvik (Dubrave)**	Brčko
85	**Bunić**	Korenica
86	**Burmazi**	Stolac
87	**Busovača**	Fojnica
88	**Cabuna**	Virovitica
—	**Cavtat vidi Konavlje**	
89	**Cerić**	Vukovar
90	**Cerna**	Vinkovci
91	**Cernik**	Nova Gradiška
92	**Cernik-Čavle (Čavle)**	Sušak
—	**Cestica vidi Križovljan-Cestica**	
93	**Cetin-grad**	Slunj
94	**Crikvenica**	Crikvenica
95	**Crkveni Bok**	Kostajnica
—	**Crkvina vidi Bos. Šamac**	
96	**Crni Lug**	Delnice
97	**Cvetković**	Jastrebarsko
98	**Cvetlin**	Ivanec
99	**Čabar**	Čabar
100	**Čačinci**	Našice
101	**Čadavica**	Donji Miholjac
102	**Čaglić**	Pakrac
103	**Čakovci**	Vukovar
104	**Čakovec-Okolica (Čakovec)**	Čakovec
105	**Čapljina**	Stolac
—	**Čavle vidi Cernik-Čavle**	

Digitized by Google

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
106	Čazma	Čazma
—	Čelebić vidi Donje Polje	
107	Čelić	Brčko
108	Čemernica (Gornja Čemernica)	Vrginmost
109	Čepin	Osijek
110	Čeralije	Podr. Slatina
111	Čerević	Ilok
—	Čerin vidi Gornje Brotnjo	
—	Čitluk vidi Donje Brotnjo	
112	Dabar	Otočac
113	Dalj	Osijek
114	Daruvar	Daruvar
115	Daruvarski Brestovac	"
116	Davor	Nova Gradiška
117	Dekanovec	Prelog
118	Delnice	Delnice
119	Derventa	Derventa
120	Derventa-selo (Derventa)	"
121	Desinić	Pregrada
122	Dežanovac	Daruvar
123	Djakovačka Satnica	Djakovo
124	Djakovački Selci	"
125	Djakovo	"
126	Dobrinj	Krk
127	Dol-Bakarac (Križišće)	Sušak
—	Domaljevac vidi Bos. Šamac	
128	Donja Dubrava	Prelog
129	Donja Kaštela (Kaštel Novi)	Split
130	Donja Kupčina	Pisarovina
131	Donja Mahala (Orašje)	Brčko
132	Donja Stubica	Donja Stubica
133	Donja Zelina	Sv. Ivan Zelina
134	Donje Brotnjo (Čitluk)	Mostar
135	Donje Novo selo	Vinkovci
136	Donje Polje (Čelebić)	Livno
—	Donji Klakar vidi Bosanski Klakar	
137	Donji Kraljevec	Prelog
138	Donji Lapac	Donji Lapac
139	Donji Miholjac	Donji Miholjac
—	Donji Skugrić vidi Gradačac	
140	Donji Vidovec	Prelog
—	Donji Žabar vidi Obudovac	
141	Draga	Čabar
142	Dragalić	Okučani
143	Draganići	Karlovac
144	Dragović	Pakrac
145	Draškovec	Prelog
146	Drenje	Djakovo
147	Drenovci	Županja
148	Drežnica (Donja Drežnica)	Mostar
149	Drežnica	Ogulin
150	Drežnik-grad	Slunj
151	Drinovci	Ljubuški
152	Drivenik	Crikvenica
153	Drniš	Knin
154	Drnje	Koprivnica
155	Dubašnica (Bogovići)	Krk
156	Dubica	Kostajnica
—	Dubočac vidi Derventa-selo	
157	Dubranec	Velika Gorica
158	Dubrava	Čazma
159	Dubravica	Klanjec
—	Duće-Priko vidi Poljica	
160	Duga Resa	Karlovac
161	Dugo selo	Dugo selo
	Đakovačka Satnica vidi Djakovačka Satnica	
	Đakovački Selci vidi Djakovački Selci	
	Đakovo vidi Djakovo	
	Đelekovec vidi Gjelekovec	
	Đurđenovac vidi Gjurgjenovac	
	Đurđevac vidi Gjurgjevac	
	Đurmanec vidi Gjurmanec	
162	Erdevik	Ilok
163	Erdut	Osijek
—	Erjavec Mali vidi Jaškovo	
164	Ernestinovo	Osijek
165	Farkaševac	Bjelovar
166	Feričanci	Našice
167	Fojnica	Fojnica
168	Fužine	Delnice
169	Gaboš	Vukovar
170	Gaj	Pakrac
—	Galgovo vidi Sv. Martin pod Okićem	
171	Garčin	Slav. Brod
172	Garešnica	Garešnica
173	Gašinci	Djakovo
174	Generalski Stol	Ogulin
175	Gerovo	Čabar
176	Gibarac	Šid
177	Gjelekovec	Koprivnica
178	Gjurgjenovac	Našice
179	Gjurgjevac	Gjurgjevac
180	Gjurmanec	Krapina
181	Glina	Glina
182	Gola	Koprivnica
183	Gomirje	Ogulin
184	Gora	Petrinja
185	Goričan	Prelog
186	Gorjani	Djakovo
187	Gornja Rama (Šćit)	Prozor
188	Gornja Rijeka	Novi Marof
189	Gornja Stubica	Donja Stubica
190	Gornje Brotnjo (Čerin)	Mostar
191	Gornje Dubrave	Ogulin
192	Gornje Polje (Grborezi)	Livno
193	Gornje Primorje (Gradac)	Makarska

Digitized by Google

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
194	**Gornji Desinec**	Jastrebarsko
195	**Gornji Mihaljevec**	Čakovec
196	**Gornji Miholjac**	Podr. Slatina
197	**Gornji Rahić**	Brčko
198	**Gornji Vakuf**	Bugojno
—	**Gornji Žabar vidi Obudovac**	
199	**Gospić**	Gospić
200	**Grabovica**	Duvno
201	**Gračac**	Gračac
—	**Gradac vidi Gornje Primorje**	
202	**Gradačac**	Gradačac
203	**Gradec**	Križevci
204	**Gradina**	Virovitica
205	**Gradište**	Županja
206	**Gradusa**	Petrinja
—	**Grborezi vidi Gornje Polje**	
207	**Grižane-Belgrad (Grižane)**	Crikvenica
208	**Grobnik**	Sušak
—	**Grohote vidi Šolta**	
—	**Gromiljak vidi Brestovsko**	
209	**Grubišno Polje**	Grubišno Polje
—	**Gruda vidi Konavlje**	
—	**Guča Gora vidi Bila**	
210	**Gudovac**	Bjelovar
211	**Gundinci**	Županja
212	**Gunja**	„
213	**Gušće**	Sisak
214	**Hercegovac**	Garešnica
215	**Hlebine**	Koprivnica
216	**Hodošan**	Prelog
217	**Hrastin**	Osijek
218	**Hrastovac**	Garešnica
219	**Hrastovica**	Petrinja
220	**Hraščina-Trgovišće (Trgovišće)**	Zlatar
221	**Hreljin**	Sušak
222	**Humac**	Ljubuški
223	**Hum na Sutli**	Pregrada
224	**Hutovo**	Stolac
225	**Hvar**	Hvar
226	**Ilača**	Šid
227	**Ilinci**	„
228	**Ilok**	Ilok
229	**Imotski**	Imotski
230	**Ivanec**	Ivanec
231	**Ivanić-grad**	Čazma
232	**Ivankovo**	Vinkovci
233	**Ivanovo selo**	Grubišno Polje
234	**Ivanska**	Bjelovar
235	**Jablanac**	Senj
236	**Jabukovac**	Petrinja
237	**Jakšić**	Slav. Požega
238	**Jalžabet**	Varaždin
239	**Jamena**	Šid
240	**Janjina**	Dubrovnik
241	**Jarmina**	Vinkovci
—	**Jasenovac vidi Odžak**	
242	**Jasenovac**	Novska
243	**Jastrebarsko**	Jastrebarsko
244	**Jaškovo (Mali Erjavec)**	Karlovac
245	**Jelačićevo**	Gjurgjevac
246	**Jelenje**	Sušak
247	**Jelsa**	Hvar
248	**Jezerane**	Brinje
249	**Josipdol**	Ogulin
250	**Jovanovac**	Osijek
251	**Jukinac**	Glina
—	**Kablići, Mali vidi Priluka**	
252	**Kalinovac**	Gjurgjevac
253	**Kalje**	Jastrebarsko
254	**Kaniža**	Slav. Brod
255	**Kapela**	Bjelovar
256	**Kaptol**	Slav. Požega
257	**Karlobag**	Gospić
258	**Kastav**	Kastav
259	**Kašina**	Sv. Ivan Zelina
260	**Kaštel Lukšić**	Split
—	**Kaštel Novi vidi Donja Kaštela**	
261	**Kaštel Sućurac**	Split
—	**Kerep vidi Srnice**	
262	**Kiseljak**	Fojnica
263	**Kistanje**	Benkovac
—	**Kladari vidi Modriča**	
264	**Klakar**	Slav. Brod
265	**Klanjec**	Klanjec
266	**Klasnić**	Glina
267	**Klinča Sela**	Jastrebarsko
268	**Klis**	Split
269	**Klokočevci**	Našice
270	**Kloštar**	Gjurgjevac
271	**Kloštar Ivanić**	Čazma
272	**Knin**	Knin
273	**Kočerin**	Mostar
274	**Komiža**	Hvar
275	**Komletinci**	Vinkovci
276	**Konavlje (Gruda)**	Dubrovnik
277	**Končanica**	Daruvar
278	**Konjic**	Konjic
279	**Koprivnički Ivanec**	Koprivnica
280	**Korčula**	Korčula
281	**Korenica**	Korenica
282	**Korog**	Vukovar
283	**Kosinj**	Perušić
284	**Kostajnica**	Kostajnica
285	**Kostajnički Majur**	„
286	**Koška**	Našice
287	**Kotoriba**	Prelog
288	**Krajina (Šestanovac)**	Split
289	**Kraljevčani**	Glina
290	**Kraljevec**	Klanjec
291	**Kraljevica-Šmrika (Kraljevica)**	Sušak
292	**Krapina**	Krapina
293	**Krapinske Toplice**	Pregrada
294	**Krapje**	Novska
295	**Krasica**	Sušak
296	**Krašić**	Jastrebarsko
297	**Kratečko**	Sisak
298	**Kravarsko**	Velika Gorica
299	**Kreševo**	Fojnica
300	**Krivi Put**	Senj
301	**Križ**	Čazma
—	**Križišće vidi Dol.-Bakarac**	
302	**Križovljan-Cestica (Cestica)**	Varaždin
303	**Krk**	Krk
304	**Krndija**	Djakovo

Digitized by Google

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
305	Krnjak	Vojnić
306	Krstinja	„
307	Kukujevci	Šid
308	Kukunjevac	Pakrac
309	Kuna	Dubrovnik
310	Kupinec	Pisarovina
311	Kupres	Bugojno
312	Kustošija (Donja Kustošija)	Zagreb
313	Kutina	Kutina
314	Kutjevo	Slav. Požega
315	Ladimirevci	Valpovo
316	Lasinja	Pisarovina
317	Laslovo	Osijek
318	Lećevica	Split
319	Ledenice	Novi
320	Legrad	Koprivnica
321	Lekenik	Sisak
322	Lepoglava	Ivanec
323	Letovanić	Sisak
324	Levanjska Varoš	Djakovo
325	Lič	Delnice
326	Lički Osik	Gospić
327	Lipik	Pakrac
328	Lipovac	Šid
329	Lipovljani	Novska
330	Lobor	Zlatar
331	Lokve	Delnice
332	Lonja	Novska
—	Lopatinec vidi Sv. Juraj na Bregu	
333	Lopud	Dubrovnik
334	Lovas	Vukovar
335	Lovinac	Gračac
336	Ludbreg	Ludbreg
337	Ludina	Kutina
338	Luka	Klanjec
—	Luka vidi Šipan	
339	Lukač	Virovitica
340	Lupoglav	Dugo selo
341	Lužani	Slav. Brod
342	Lužani Mulabegovi	Derventa
343	Ljubešćica	Novi Marof
344	Ljubuški	Ljubuški
—	Ljuti Dolac vidi Mostarsko Blato	
345	Macinec	Čakovec
346	Mače	Zlatar
347	Maja	Glina
—	Majevac vidi Plehan i Podnovlje	
348	Makarska	Makarska
349	Mala Subotica	Prelog
350	Mala Vašica	Šid
351	Mali Bukovec	Ludbreg
352	Mali Gradac	Glina
353	Marinci	Vukovar
354	Marija Bistrica	Donja Stubica
355	Marjanci	Donji Miholjac
356	Markuševec	Zagreb
357	Markušica	Vukovar
358	Martijanec	Ludbreg
359	Martinska Ves (Desna Martinska Ves)	Sisak
360	Maruševec	Ivanec
361	Mazin	Gračac
362	Mečenčani	Kostajnica
363	Medak	Gospić
364	Medari	Okučani
365	Medjurić	Novska
366	Metković	Metković
367	Mihaljevci	Slav. Požega
368	Mihovljan	Zlatar
369	Mikluševci	Vukovar
370	Milna	Brač
371	Miokovićevo	Daruvar
372	Mirkovci	Vinkovci
373	Mljet (Babino Polje)	Dubrovnik
—	Modran vidi Plehan	
374	Modriča	Gradačac
375	Modruš	Ogulin
376	Mohovo	Ilok
377	Molovin	„
378	Molve	Gjurgjevac
379	Moravče-Belovar	Sv. Ivan Zelina
380	Morović	Šid
381	Mostar-Sela (Mostar)	Mostar
382	Mostarsko Blato (Ljuti Dolac)	„
383	Moščenica	Petrinja
384	Mrkopalj	Delnice
385	Muć (Donji Muć)	Split
386	Mursko Središće	Čakovec
387	Našice	Našice
388	Nedelišće	Čakovec
389	Negoslavci	Vukovar
390	Nerežišće	Brač
391	Neštin	Ilok
392	Netretić	Karlovac
393	Nijemci	Vinkovci
394	Nin	Biograd
395	Nova Bukovica	Podr. Slatina
396	Nova Kapela	Nova Gradiška
397	Novalja	Rab
398	Nova Rača	Bjelovar
399	Novi	Novi
400	Novigrad	Benkovac
—	Novi Grad vidi Odžak	
401	Novigrad	Koprivnica
402	Novi Jankovci	Vinkovci
403	Novi Marof	Novi Marof
404	Novo Čiče	Velika Gorica
405	Novska	Novska
406	Nuštar	Vukovar
407	Oborovo	Dugo selo
408	Obradovci (Slavonske Bare)	Našice
409	Obrovac	Benkovac
410	Obudovac (Donji Žabar)	Brčko
411	Odra	Velika Gorica
412	Odžak	Gradačac
413	Ogulin	Ogulin
—	Oklaj vidi Promina	
414	Okučani	Okučani
415	Omiš	Split
416	Omišalj	Krk
—	Opara vidi Bučići	
417	Opatovac	Vukovar
—	Oplećani vidi Tomislavgrad	
418	Opuzen	Metković
419	Orahovica	Našice
—	Orašac vidi Zaton	
—	Orašje vidi Donja Mahala	
—	Orebić vidi Pelješac	

Digitized by Google

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
420	**Oriovac**	Slav. Brod
421	**Orle**	Velika Gorica
422	**Orolik**	Vinkovci
423	**Oroslavje**	Donja Stubica
424	**Orubica**	Nova Gradiška
425	**Osilnica**	Čabar
426	**Osinja**	Derventa
427	**Ostrovo**	Vukovar
428	**Ostrožac**	Konjic
429	**Oštarije**	Ogulin
430	**Otočac**	Otočac
431	**Otok**	Vinkovci
432	**Ozalj**	Karlovac
433	**Pačetin**	Vukovar
434	**Pag**	Rab
435	**Pakrac**	Pakrac
436	**Pakračka Poljana**	„
437	**Palanjek**	Sisak
438	**Pazarište**	Perušić
439	**Pelješac (Orebić)**	Dubrovnik
440	**Perjasica**	Vojnić
441	**Perušić**	Perušić
442	**Peteranec**	Koprivnica
443	**Petrijanec**	Varaždin
444	**Petrijevci**	Valpovo
445	**Petrovci**	Vukovar
446	**Petrovina**	Jastrebarsko
447	**Petrovsko**	Krapina
448	**Pisarovina**	Pisarovina
449	**Piškorevci**	Djakovo
450	**Pitomača**	Gjurgjevac
451	**Pivnica**	Virovitica
452	**Plaški**	Ogulin
453	**Plehan (Modran)**	Derventa
454	**Plešce**	Čabar
455	**Pleternica**	Slav. Požega
456	**Plitvička Jezera**	Korenica
457	**Podcrkavlje**	Slav. Brod
458	**Podgorač**	Našice
459	**Podlapac**	Udbina
460	**Podnovlje**	Derventa
461	**Podravska Moslavina**	Donji Miholjac
462	**Podravska Slatina**	Podr. Slatina
463	**Podravske Sesvete**	Gjurgjevac
464	**Podravski Podgajci**	Donji Miholjac
465	**Podturen**	Čakovec
466	**Podvinj**	Slav. Brod
467	**Podvrh (Samobor)**	Samobor
468	**Pokupsko**	Pisarovina
469	**Poljica (Duće-Priko)**	Split
470	**Popovača**	Kutina
471	**Posavski Bregi**	Dugo selo
472	**Posavski Podgajci**	Županja
473	**Postire**	Brač
474	**Posušje**	Ljubuški
—	**Potoci vidi Bijelo Polje**	
475	**Požeški Brestovac**	Slav. Požega
476	**Predavac**	Bjelovar
477	**Pregrada**	Pregrada
478	**Preko**	Preko
479	**Prelog**	Prelog
480	**Prespa**	Bjelovar
481	**Prezid**	Čabar
—	**Prigorje, Brdovečko vidi Brdovec**	
482	**Priluka (Mali Kablići)**	Livno
483	**Primišlje**	Slunj
484	**Privlaka**	Vinkovci
485	**Promina (Oklaj)**	Knin
486	**Prozor**	Prozor
487	**Pučišće**	Brač
488	**Punitovci**	Djakovo
489	**Pušća (Donja Pušća)**	Zagreb
490	**Rab**	Rab
491	**Račinovci**	Županja
492	**Radoboj**	Krapina
493	**Rajevo selo**	Županja
494	**Rajić (Gornji Rajić)**	Okučani
495	**Rakovica**	Slunj
—	**Rapska Sela vidi Rab**	
496	**Rasinja**	Ludbreg
497	**Raven**	Križevci
498	**Ravna Gora**	Vrbovsko
499	**Ravni Kotari (Smilčić)**	Benkovac
500	**Rečica**	Karlovac
501	**Remete**	Zagreb
502	**Rešetari**	Nova Gradiška
503	**Retfala**	Osijek
504	**Retkovci**	Vinkovci
505	**Ribnik**	Karlovac
506	**Ruševo**	Slav. Požega
507	**Sali**	Preko
508	**Samobor**	Samobor
509	**Sarvaš**	Osijek
510	**Sela**	Sisak
511	**Selca**	Brač
512	**Selce**	Crikvenica
513	**Semeljci**	Djakovo
514	**Sesvete**	Zagreb
515	**Severin**	Bjelovar
516	**Severin na Kupi**	Vrbovsko
517	**Sibinj**	Slav. Brod
—	**Sijekovac vidi Bos. Brod**	
518	**Sikirevci**	Županja
519	**Silba**	Preko
520	**Sinac**	Otočac
521	**Sinj**	Sinj
522	**Sirač**	Daruvar
523	**Skakavac**	Vojnić
524	**Skrad**	Delnice
525	**Skradin**	Šibenik
526	**Slakovci**	Vinkovci
527	**Slano**	Dubrovnik
—	**Slatina vidi Tramošnica**	
528	**Slatinski Drenovac**	Podr. Slatina
529	**Slavonski Kobaš**	Slav. Brod
530	**Slavonski Šamac**	Županja
531	**Slunj**	Slunj
—	**Smilčić vidi Ravni Kotari**	
532	**Smiljan**	Gospić
533	**Sokolovac**	Koprivnica
534	**Soljani**	Županja
535	**Sopje**	Podr. Slatina
536	**Sošice**	Jastrebarsko
537	**Sot**	Ilok
538	**Sotin**	Vukovar
539	**Srb**	Donji Lapac
540	**Srijemske Laze**	Vinkovci
541	**Srnice (Srpske Srnice)**	Gradačac
542	**Srpske Moravice**	Vrbovsko
543	**Stankovac**	Glina
544	**Stankovci**	Benkovac
545	**Stara Gradiška (Uskoke)**	Okučani

Digitized by Google

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
546	**Stari Grad**	Hvar
547	**Stari Jankovci**	Vinkovci
548	**Stari Mikanovci**	„
549	**Staro Petrovo selo**	Nova Gradiška
550	**Staza**	Kostajnica
551	**Stenjevec**	Zagreb
—	**Stojkovići vidi Bučići**	
552	**Stolac**	Stolac
553	**Ston**	Dubrovnik
554	**Strahoninec**	Čakovec
555	**Stražeman**	Slav. Požega
556	**Strizivojna**	Djakovo
557	**Strošinci**	Šid
558	**Stupnik**	Zagreb
559	**Sućuraj**	Hvar
560	**Suhopolje**	Virovitica
561	**Sunja**	Petrinja
562	**Supetar**	Brač
563	**Susek**	Ilok
564	**Sutivan**	Brač
565	**Sveta Jana**	Jastrebarsko
566	**Sveta Klara**	Zagreb
567	**Sveta Marija n. Muri**	Prelog
568	**Sveta Nedjelja**	Samobor
569	**Sveti Ivan Zelina**	Sv. Ivan Zelina
570	**Sveti Ivan Žabno**	Križevci
571	**Sveti Jakov Šiljevica**	Crikvenica
572	**Sveti Juraj**	Senj
573	**Sveti Juraj na Bregu (Lopatinec)**	Čakovec
574	**Sveti Juraj u Trnju**	Prelog
575	**Sveti Martin na Muri**	Čakovec
576	**Sveti Martin pod Okićem (Gaigovo)**	Samobor
577	**Sveti Petar Čvrstec**	Križevci
578	**Sveti Petar Orehovec**	„
579	**Svilaj**	Slav. Brod
580	**Svinjarevci**	Vukovar
581	**Šarengrad**	Ilok
582	**Šašinovec**	Sv. Ivan Zelina
—	**Ščit vidi Gornja Rama**	
583	**Šemovci**	Gjurgjevac
—	**Šestanovac vidi Krajina**	
584	**Šestine**	Zagreb
585	**Šid**	Šid
586	**Šidski Banovci**	„
587	**Šipan (Luka)**	Dubrovnik
588	**Široki Brijeg**	Mostar
589	**Šišljavić**	Karlovac
590	**Škare**	Otočac
591	**Šljivoševci**	Donji Miholjac
592	**Šolta (Grohote)**	Split
—	**Špionica vidi Srnice**	
593	**Špišić-Bukovica**	Virovitica
594	**Štefanje**	Čazma
595	**Štitar**	Županja
596	**Štivica**	Nova Gradiška
597	**Šujica**	Livno
598	**Tenja**	Osijek
599	**Tijesno**	Šibenik
600	**Tomislav-grad**	Duvno
601	**Tompojevci**	Vukovar
602	**Topolovac**	Sisak
603	**Topusko**	Vrginmost
604	**Tordinci**	Vukovar
605	**Tounj**	Ogulin
606	**Tovarnik**	Šid
607	**Tramošnica (Srednja Slatina)**	Brčko
—	**Trgovišće vidi Hraščina-Trgovišće**	
608	**Trilj**	Sinj
609	**Trnava**	Djakovo
610	**Trnjani**	Slav. Brod
611	**Trogir**	Split
612	**Trojstvo**	Bjelovar
613	**Trpanj**	Dubrovnik
614	**Trpinja**	Vukovar
615	**Tuhelj**	Klanjec
616	**Turbe**	Travnik
617	**Tušilović**	Vojnić
618	**Udbina**	Udbina
619	**Uljanik**	Daruvar
—	**Uskoke vidi Stara Gradiška**	
620	**Valpovo**	Valpovo
621	**Vanjska Nova Gradiška (Nova Gradiška)**	Nova Gradiška
622	**Vanjska Novska (Novska)**	Novska
623	**Vanjska Požega (Slav. Požega)**	Slav. Požega
624	**Vanjske Našice (Našice)**	Našice
625	**Vanjske Varaždinske Toplice (Varaždin. Toplice)**	Novi Marof
626	**Vanjski Daruvar (Daruvar)**	Daruvar
627	**Vanjski Ludbreg (Ludbreg)**	Ludbreg
628	**Vanjski Sveti Ivan Zelina (Sveti Ivan Zelina)**	Sv. Ivan Zelina
629	**Vanjsko Valpovo (Valpovo)**	Valpovo
630	**Varaždinske Toplice**	Novi Marof
631	**Vela Luka**	Korčula
632	**Veli Iž**	Preko
633	**Velika**	Slav. Požega
634	**Velika Gorica**	Velika Gorica
635	**Velika Kopanica**	Slav. Brod
636	**Velika Pisanica**	Bjelovar
—	**Velika Sočanica vidi Osinja i Plehan**	
637	**Veliki Bastaji**	Daruvar
638	**Veliki Grdjevac**	Grubišno Polje
639	**Veliki Zdenci**	Garešnica
640	**Veliko Trgovišće**	Klanjec
641	**Veljun**	Slunj
642	**Vera**	Vukovar
643	**Vidovec**	Varaždin
644	**Vilić-selo**	Slav. Požega
645	**Viljevo**	Donji Miholjac
646	**Vinica**	Varaždin
647	**Vinkovačko Novo selo**	Vinkovci
648	**Vir**	Duvno
649	**Virje**	Gjurgjevac
650	**Vis**	Hvar
651	**Viškovci**	Djakovo
652	**Višnjica (Donja Višnjica)**	Ivanec
653	**Vitez**	Travnik
654	**Vitina**	Ljubuški
655	**Vivodina**	Jastrebarsko
656	**Vočin**	Podr. Slatina

Digitized by Google

Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez	Red. broj	Ime općine (sjedišta)	Srez
657	**Vodice**	Šibenik	677	**Vukovina**	Velika Gorica
658	**Vodjinci**	Vinkovci	678	**Vukovje**	Garešnica
659	**Vojakovac**	Križevci	679	**Zabok**	Krapina
660	**Vojnić**	Vojnić	680	**Začretje**	„
661	**Vranjak**	Cradačac	681	**Zagorska Sela**	Klanjec
662	**Vrapče**	Zagreb	682	**Zaprešić**	Zagreb
663	**Vratišinec**	Čakovec	683	**Zaton (Orašac)**	Dubrovnik
664	**Vrbanja**	Županja	684	**Zdenci**	Našice
665	**Vrbica**	Djakovo	685	**Zemunik**	Biograd
666	**Vrbnik**	Krk	686	**Zlarin**	Šibenik
667	**Vrboska**	Hvar	687	**Zlatar**	Zlatar
668	**Vrbovec**	Križevci	688	**Zrinski Topolovac**	Bjelovar
669	**Vrbovsko**	Vrbovsko	689	**Zrmanja (Zrmanja-vrelo)**	Gračac
670	**Vrginmost**	Vrginmost	690	**Zvirovići**	Ljubuški
671	**Vrgorac**	Makarska	—	**Žabar, Donji vidi Obudovac**	
672	**Vrhovine**	Otočac	691	**Ždala**	Koprivnica
673	**Vrlika**	Sinj	692	**Žitomislić**	Mostar
674	**Vrpolje**	Djakovo	693	**Županja**	Županja
675	**Vuka**	„			
676	**Vukmanić**	Vojnić			

Digitized by Google

Stol sedmorice u Zagrebu kao kasacioni sud za područje apelacionih sudova u Zagrebu i Splitu.

Apelacioni sud u Zagrebu za okružne sudove: Bjelovar, Derventa, Gospić, Karlovac, Ogulin, Osijek, Petrinja, Slavonska Požega, Sušak, Varaždin i Zagreb.

Apelacioni sud u Splitu za okružne sudove: Dubrovnik, Mostar, Split, Šibenik i Travnik.

Okružni sud Bjelovar sa 8 sreskih sudova: Bjelovar, Čazma, Garešnica, Gjurgjevac, Grubišno Polje, Koprivnica, Križevci i Kutina.

Okružni sud Derventa sa 6 sreskih sudova: Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Brčko, Derventa, Gradačac i Odžak.

Okružni sud Dubrovnik sa 6 sreskih sudova: Blato, Cavtat, Dubrovnik, Korčula, Orebić i Ston.

Okružni sud Gospić sa 9 sreskih sudova: Brinje, Donji Lapac, Gospić, Gračac. Korenica, Ličko Petrovo selo, Otočac, Perušić i Udbina.

Okružni sud Karlovac sa 5 sreskih sudova: Jastrebarsko, Karlovac, Krnjak, Pisarovina i Vrginmost.

Okružni sud Mostar sa 6 sreskih sudova: Čapljina, Konjic, Ljubuški, Mostar, Posušje i Stolac.

Okružni sud Ogulin sa 3 sreska suda: Ogulin, Slunj i Vrbovsko.

Okružni sud Osijek sa 12 sreskih sudova: Djakovo, Donji Miholjac, Ilok, Našice, Osijek, Podravska Slatina, Šid, Valpovo, Vinkovci, Virovitica, Vukovar i Županja.

Okružni sud Petrinja sa 4 sreska suda: Glina, Kostajnica, Petrinja i Sisak.

Okružni sud Slavonska Požega sa 6 sreskih sudova: Daruvar, Nova Gradiška, Novska, Pakrac, Slavonska Požega i Slavonski Brod.

Okružni sud Split sa 12 sreskih sudova: Hvar, Imotski, Makarska, Metković, Omiš, Sinj, Split, Stari Grad, Supetar, Trogir, Vis i Vrgorac.

Okružni sud Sušak sa 11 sreskih sudova: Bakar, Crikvenica, Čabar, Delnice, Kastav, Krk, Novi, Pag, Rab, Senj i Sušak.

Okružni sud Šibenik sa 11 sreskih sudova: Benkovac, Biograd, Drniš, Kistanje, Knin, Obrovac, Preko Skradin, Šibenik, Tijesno i Vrlika. (Uredbom Bana od 8. travnja 1940. Broj 8693-40-III. osnovan je sreski sud u Ninu, koji je trebao započeti radom 1. lipnja 1940. god., no Uredbom Bana od 25. svibnja 1940. Broj 16.594-III-40. odložen je početak rada na neodređeno vrijeme).

Okružni sud Travnik sa 6 sreskih sudova: Bugojno, Fojnica, Livno, Prozor, Tomislavgrad i Travnik.

Okružni sud Varaždin sa 10 sreskih sudova: Čakovec, Ivanec, Klanjec, Krapina, Ludbreg, Novi Marof, Pregrada, Prelog, Varaždin i Zlatar.

Okružni sud Zagreb sa 7 sreskih sudova: Donja Stubica, Dugo selo, Samobor, Sveti Ivan Zelina, Velika Gorica, Zagreb 1. i Zagreb II.

Trgovački sud u Zagrebu.

Šerijatski sudovi: Brčko, Bugojno, Derventa, Fojnica, Gradačac, Konjic, Livno, Ljubuški, Mostar, Prozor, Stolac i Travnik.

Upravni sud u Zagrebu.

Državno nadodvjetništvo u Zagrebu sa 11 područnih državnih tužioštva: Bjelovar, Derventa, Gospić, Karlovac, Ogulin, Osijek, Petrinja, Slavonska Požega, Sušak, Varaždin i Zagreb.

Više državno tužioštvo u Splitu sa 5 područnih državnih tužioštva: Dubrovnik, Mostar, Split, Šibenik i Travnik.

Kazneni zavodi: Glina (Zavod za odgoj i popravljanje mlađih maloljetnika), Gospić (Zavod za odgoj i popravljanje mlađih maloljetnika), Lepoglava (Kazneni zavod), Pahinsko (Zavod za odgoj djece), Slavonska Požega. (Zavod za odgoj ženske djece i mlađih maloljetnika), Stara Gradiška (Kazneni zavod), Zagreb (Ženska kaznionica).

Rekapitulacija:

1 Stol sedmorice
2 Apelaciona suda
16 Okružnih sudova
122 Sreska suda
1 Trgovački sud
12 Šerijatskih sudova
1 Upravni sud
1 Državno nadodvjetništvo
1 Više državno tužioštvo
16 Državnih tužioštva
7 Kaznenih zavoda.

Digitized by Google

NAŠA STATISTIČKA SLUŽBA

U novije se doba svagdje statistici posvećuje veća pažnja nego dosada. Uvidjelo se, da se bez pouzdanih i detaljnih statističkih podataka ne može voditi dobra uprava i da se bez statističkih podataka počinjaju nužno fatalne pogreške, koje su mnogo skuplje od sredstava upotrijebljenih za skupljanje statističkih podataka. Razumljivo je, ad statistika, želi li dobro poslužiti nauci i upravi, mora biti rigorozno savjesna i suvremena, vođena po najmodernijim principima. Ali statistika sama po sebi ne može stvarati podatke, ona ih ne može u uredu fabricirati. Ona ih doduše razvrstava i objelodanjuje prema svojim metodama, ali same podatke pružaju njeni povjerenici izvan statističkih ureda. I od njihove savjesnosti zavisi vrijednost statističkih podataka. No pravi tvorci statističkih podataka jesu privatne osobe, koje su dužne na zahtjev vlasti ili statističkih povjerenika iskazati podatke bilo o sebi samima t. j. njihove lične oznake bilo o njihovim različnim poduzećima. Da bi pojedinci zaista dali istinite podatke, moraju biti uvjereni, da ih statistika nikad ne će upotrijebiti u individualnom obliku t. j. tako da bi se moglo razabrati, na koja se lica statistički podaci odnose. Statistički ured ne smije nikad dopustiti poreznoj ili bilo kojoj drugoj vlasti ili privatnom licu uvid u individualne statističke podatke. U Statističkom uredu smatra se svaki individualni statistički podatak strogo uredovnom tajnom. Kad je narod uvjeren, da će se poštovati anonimnost podataka, koje je dao o sebi lično, kao i o svojim poduzećima, onda ih on rado daje.

Banska Vlast banovine Hrvatske vrši svoju statističku službu u prvom redu preko Statističkog ureda, koji je osnovan 1875. godine i uzorno vođen do početka svjetskoga rata, a poznat je po svojem radu i publikacijama i u inozemstvu; dospio je kasnije u različne teškoće ponajviše zbog nedostatka kredita za štampanje statističkih obrazaca i publikacija, dok najzad zakonom od 1. svibnja 1929. god. ne izgubi svoju samostalnost i postaje filijalom Opšte državne statistike u Beogradu. Osnutkom banovine Hrvatske dolazi Statistički ured pod Predsjednički ured, koji se odmah pobrinuo za uređenje toga ureda prema potrebama Banske Vlasti. Povećan je broj činovnika i doznačeni su potrebni krediti. Unatoč tome nije se mogla prihvatiti teoretski idealno zamišljena koncentracija statističke službe na jednom mjestu i pod jednim vodstvom, kako se to sa nekih strana zahtijevalo. Sadašnji Statistički ured, kad i ne bi bilo načelnih zapreka, ne bi bio kadar provesti takvo radikalno uređenje cjelokupne statističke službe. Nedostatak statističko obrazovanih činovnika i nepodesne skučene prostorije ne bi dopustile takovo preuređenje. Stoga se zasada prepustilo, da Statistički ured vrši dalje dosadašnje radove, medu koje idu u prvom redu vođenje matica prebivališta, popisni radovi, mijena žiteljstva, statistika kriminala, požara, novogradnja, pre- i prigradnja itd.

Pa i ti su radovi osnutkom banovine Hrvatske znatno prošireni, što se jasno vidi kod referade za mijenu žiteljstva. Dok je prije 970 konfesionalnih matičara dostavljalo mjesečno na temelju svojih matica individualne statističke iskaznice za svaki slučaj vjenčanja, porođaja i smrti, sada se taj broj matičara popeo na 1758.

Specijalne statistike vode pojedini odjeli Banske Vlasti, nekoji su štaviše uredili posebne statističke odsjeke na pr.: Odjel za socijalnu politiku i odjel za obrt, trgovinu i industriju sa svojim Ekonomskim institutom, u kojem se nalaze stručno obrazovani statističari sposobni, da prema najmodernijim metodam pribave sve potrebne statističke podatke, koji zadovoljavaju sadašnje zahtjeve, koji se postavljaju na statistiku. Na taj način pribire Banska Vlast sve moguće statističke podatke iz različnih područja, pa će pomoću tih podataka lakše izvršivati tešku zadaću, koja joj je namijenjena.

Međutim ne sabire na području banovine Hrvatske samo Banska Vlast statističke podatke već i mnogi drugi uredi, pa i privatne institucije. Središnji ured za osiguranje radnika ima uzorno vođenu statistiku, isto tako Higijenski zavod, Radnička komora, trgovačke i industrijske komore, kao i Gospodarska sloga. I u tome je najveći dokaz prijeke potrebe i važnosti dobro vođene statistike. Zbog toga je Banska Vlast zaključila, da će svake godine izdati ili objelodaniti u svom godišnjaku najnovije statističke podatke iz svih područja svoje djelatnosti, kako bi zadovoljila mnogostrane opravdane zahtjeve sviju, koji se žele koristiti sa statističkim podacima.

Digitized by Google

Digitized by Google

S A D R Ž A J

	strana
Uvodna riječ Bana banovine Hrvatske dra. Ivana Šubašića	XI.
Banska Vlast banovine Hrvatske — Lični sastav	1
Organizacija Banske Vlasti	3
Propisi banovine Hrvatske	7
Unutarnja uprava	21
Prosvjeta	25
Pravosuđe	51
Seljačko gospodarstvo	55
Veterinarstvo	97
Šumarstvo	107
Rudarstvo	127
Obrt, industrija i trgovina	135
Tehnički radovi	157
Socijalna politika	203
Narodno zdravlje	249
Financijalni poslovi	289
Banovinski službenici	291
Statistika banovine Hrvatske	297

Digitized by Google

Digitized by Google

Nr. 82/2

Digitized by Google

Dn 40 : 4
462072/1

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google